

**T.C.
ERCİYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**GENÇ KIZLARA YÖNELİK DÜZENLENEN YAYGIN DİN
EĞİTİMİ FAALİYETLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ
(NEVŞEHİR VE AKSARAY İL MÜFTÜLÜKLERİ
ÖRNEĞİ)**

**Hazırlayan
Merve SERTBAŞ**

**Danışman
Prof. Dr. Süleyman AKYÜREK**

Yüksek Lisans Tezi

Ocak 2023, KAYSERİ

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**GENÇ KIZLARA YÖNELİK DÜZENLENEN YAYGIN DİN
EĞİTİMİ FAALİYETLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ
(NEVŞEHİR VE AKSARAY İL MÜFTÜLÜKLERİ
ÖRNEĞİ)
(Yüksek Lisans Tezi)**

**Hazırlayan
Merve SERTBAŞ**

**Danışman
Prof. Dr. Süleyman AKYÜREK**

Ocak 2023, KAYSERİ

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Merve SERTBAŞ

T.C.

ERCİYES ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Anabilim Dalı : Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı

Program Adı : Yüksek Lisans

Tez Başlığı : Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen Yaygın Din Eğitimi Faaliyetlerinin
Değerlendirilmesi (Nevşehir ve Aksaray İl Müftülükleri Örneği)

Yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının a) Giriş, b) Ana bölümler ve c) Sonuç kısımlarından oluşan (Kapak, Önsöz, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) toplam 388 sayfalık kısmına ilişkin 04/01/2023 tarihinde **Turnitin** intihal programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre tezin benzerlik oranı: % 5'dir.

Filtrelemeye **alıntılar dâhil** edilmiştir. Filtrelemede **yedi (7) kelimedenden daha az** örtüşme içeren metin kısımları hariç tutulmuştur.

Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez İntihal Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmasının herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edilmesi durumunda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim. 04.01.2022

Danışman:

Prof. Dr. Süleyman AKYÜREK

Öğrenci:

Merve SERTBAŞ

KILAVUZA UYGUNLUK

“Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen Yaygın Din Eğitimi Faaliyetlerinin Değerlendirilmesi (Nevşehir ve Aksaray İl Müftülükleri Örneği)” başlıklı Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırlanmıştır.

Hazırlayan

Merve SERTBAŞ

Danışman

Prof. Dr. Süleyman AKYÜREK

Felsefe ve Din Bilimleri ABD Başkanı

Prof. Dr. Süleyman AKYÜREK

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Prof. Dr. Süleyman AKYÜREK danışmanlığında **Merve SERTBAŞ** tarafından hazırlanan “**Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen Yaygın Din Eğitimi Faaliyetlerinin Değerlendirilmesi (Nevşehir ve Aksaray İl Müftülükleri Örneği)**”adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü **Felsefe ve Din Bilimleri** Anabilim Dalında **Yüksek Lisans** tezi olarak kabul edilmiştir.

05/12/2022

JÜRİ:

Danışman	: Prof. Dr. Süleyman AKYÜREK	İmza
Üye	: Doç. Dr. Cemil OSMANOĞLU	İmza
Üye	: Doç. Dr. Turgay GÜNDÜZ	İmza

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun/...../..... tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

...../...../.....

Prof. Dr. Atabey KILIÇ

Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Gençlik dönemi; fizyolojik, biyolojik değişmelerle beraber ruhsal olarak değişim ve gelişmelerin yaşandığı çalkantılı bir dönemdir. Bireyin çevresini, kendisini sorgulayarak yeniden anlamlandırıp bireysel kimliğini inşa ettiği bu dönemde gençler pek çok sorunla yüz yüze gelmektedir. İçinde bulunduğu topluma göre farklılaşmakla beraber gençliğin bazı genel problemleri vardır. Sosyal, psikolojik, biyolojik, kültürel vb. sorunlarla karşılaşabilmektedir. Gençlerin sorunlarını çözmek, ilgi- ihtiyaç ve beklentilerini karşılamak üzere yaygın din eğitimi faaliyetleri önem kazanmaktadır. Araştırma kapsamında ülkemizde resmi yaygın din eğitimi kurumu olan Diyanet İşleri Başkanlığının gençlere yönelik faaliyetlerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Bu süreçte bana rehberlik eden ve çalışmamın her aşamasında büyük emeği olan danışmanım Sayın Prof. Dr. Süleyman AKYÜREK'e teşekkürlerimi sunarım. Bu alana katılmamda büyük katkısı olan; bilgi ve tecrübesinden istifade ettiğim hocam Sayın Prof. Dr. Muhammet Şevki AYDIN'a teşekkürlerimi sunarım. Çalışmamda verdiği emekler ve alandaki rehberliği için Sayın Doç. Dr. Cemil OSMANOĞLU hocama teşekkürlerimi sunarım. Çalışmamın geliştirilmesinde katkı sunan Sayın Doç. Dr. Turgay GÜNDÜZ hocama teşekkürlerimi sunarım. Araştırmanın şekillenmesinde katkıları olan Arş. Gör. Hayriye GENCEL SÖZEN hocama teşekkür ederim. Tez hazırlama sürecinde emeğini esirgemeyen ve çalışmama katkılar sunan dönem arkadaşım Kaşif ORHAN'a teşekkür ederim. Araştırma kapsamında yaptığım görüşmelere vakit ayırarak çalışmama katkı sunan Nevşehir ve Aksaray İl Müftülüklerindeki din görevlilerine; araştırma izni ve süreci boyunca desteğini esirgemeyen saygıdeğer kurum yetkililerine teşekkürü borç bilirim. Bugünlere gelmemde büyük emeği olan, maddi- manevi olarak desteğini her zaman hissettiğim, ilk ve biricik öğretmenlerim annem ve babama; bu süreçte büyük desteğini gördüğüm kardeşlerime teşekkürü bir borç bilirim.

Merve Sertbaş

NEVŞEHİR, Aralık- 2022

**GENÇ KIZLARA YÖNELİK DÜZENLENEN YAYGIN DİN EĞİTİMİ
FAALİYETLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ (NEVŞEHİR VE AKSARAY İL
MÜFTÜLÜKLERİ ÖRNEĞİ)**

Merve SERTBAŞ

**Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Yüksek Lisans Tezi, Ocak 2023
Danışman: Prof. Dr. Süleyman AKYÜREK**

ÖZET

Araştırma kapsamında Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde genç kızlara yönelik düzenlenen ilmi- sosyal ve kültürel faaliyetlerin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Durum çalışması yöntemi kullanılmıştır. Bu doğrultuda Nevşehir ve Aksaray'dan 30 bayan din görevlisi ve 40 genç kız ile mülakatlar yapılmıştır.

Araştırma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde gençlik faaliyetleri türlerine göre gruplandırılmıştır. İkinci bölümde gençlik faaliyetlerinde amacın ve içeriğin neler olduğu, kim tarafından neye göre belirlendiği tespit edilmiştir. Gençlik faaliyetleri düzenlendiği mekânlar ve düzenlenme zamanına göre gruplandırılmıştır. Üçüncü bölümde ise gençlik faaliyetlerini düzenleyen din görevlilerinin özellikleri belirlenmiştir. Bayan din görevlileri ve genç kızlardan elde edilen veriler ilgili başlık altında ele alınmış ve yorumlanmıştır. Gençlik faaliyetlerinde karşılaşılan bazı sorunlara değinilmiştir. Faaliyetlerin daha etkili ve verimli yürütülmesi adına öneriler sunulmuştur. Gençlerin ilgi, ihtiyaç ve beklentileri doğrultusunda mevcut programların düzenlenmesinin ve yeni faaliyetlere yer verilmesinin gerekliliği ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Yaygın din eğitimi, gençlik faaliyetleri, genç kızlar, bayan din görevlileri

EVALUATION OF COMMON RELIGIOUS EDUCATION ACTIVITIES FOR YOUNG GIRLS (EXAMPLE OF NEVŞEHİR AND AKSARAY PROVINCIAL MUFTAS)

Merve SERTBAŞ

**Erciyes University, Graduate School of Social Sciences
Master Thesis, January 2023
Supervisor: Prof. Dr. Süleyman AKYÜREK**

ABSTRACT

In this study, I aimed to evaluate the scientific-social and cultural activities organized for young girls by the Presidency of Religious Affairs. I used the case study method for the research. In addition, I interviewed 30 female religious officials and 40 young girls from Nevşehir and Aksaray.

This research consists of three parts. The first section classifies youth activities according to their types. The second part determines what the purpose/content of youth activities is, and by whom and according to what these activities are determined. This section also groups youth activities according to the places where they are held and the time they are held. The third part determines the characteristics of religious officials who organize youth activities. Here, I have discussed and interpreted the data obtained from female religious officials and young girls under the relevant heading. In addition, in the third part, I touched on some of the problems encountered in youth activities and offered suggestions for the activities to be carried out more effectively and efficiently. Finally, in this section, I determined the necessity of arranging existing programs and including new activities in line with the interests, needs and expectations of young people.

Keywords: Non-formal religious education, youth activities, young girls, female clergy

İÇİNDEKİLER

GENÇ KIZLARA YÖNELİK DÜZENLENEN YAYGIN DİN EĞİTİMİ FAALİYETLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ (NEVŞEHİR VE AKSARAY İL MÜFTÜLÜKLERİ ÖRNEĞİ)

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	i
TEZ ÖZGÜNLÜK SAYFASI.....	ii
KILAVUZA UYGUNLUK	iii
KABUL VE ONAY TUTANAĞI	iv
ÖN SÖZ	v
ÖZET	vi
İÇİNDEKİLER.....	viii
KISALTMALAR LİSTESİ	xi
TABLolar LİSTESİ	xii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

GENÇ KIZLARA YÖNELİK DÜZENLENEN FAALİYETLERE İLİŞKİN BULGULAR VE YORUMLAR

1. Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen Faaliyetler	26
1.1.İlmi Faaliyetlere Dair Bulgular.....	26
1.1.1. Projeler	26
1.1.1.1.Ulusal Düzeyde Uygulanan Projeler	29
1.1.1.2.Müftülükler Tarafından İl Bazında Uygulanan Projeler.....	36
1.1.1.3.Din Görevlilerinin Düzenlediği Bireysel Projeler	42
1.1.2.Bilgi Yarışmaları	44
1.1.2.1.Diyanet İşleri Başkanlığı Tarafından Düzenlenen Merkezi Bilgi Yarışması	46
1.1.2.2.İl Müftülükleri Tarafından Düzenlenen Yerel Bilgi Yarışmaları:.....	48
1.1.2.3.Din Görevlilerinin Bireysel Gayretiyle Düzenlenen Yerel Bilgi Yarışmaları:.....	52

1.1.3.Konferans ve Seminerler	52
1.1.4.Önemli Gün ve Gece Programları	57
1.1.5.Cami İçi Etkinlikler	62
1.1.6.Kitap Okuma ve Kritiği	69
1.1.7.Din Dersleri	74
1.1.8. Kısa Süreli Din Öğretimi Programları (D Grubu Kur'an Kursu).....	88
1.1.9.Sohbetler.....	96
1.2. Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen Sosyal ve Kültürel Faaliyetlere Dair	
Bulgular	106
1.2.1.Ziyaret ve Geziler	106
1.2.1.1.İl Dışı Geziler	106
1.2.1.2.Kurum Ziyaretleri	114
1.2.1.3.Dini Mekân Ziyaretleri	122
1.2.2.Sportif Faaliyetler	130
1.2.3.Önemli Şahsiyetleri Anma Programları	141
1.2.4.Eğlence Etkinlikleri	146
1.2.5.El Becerisi Etkinlikleri	155
1.2.6.İkram Programları.....	165

İKİNCİ BÖLÜM

GENÇ KIZLARA YÖNELİK DÜZENLENEN FAALİYETLERİN AMACI, KONUSU, MEKÂNI VE ZAMANINA İLİŞKİN BULGULAR VE YORUMLAR

2. DİB Bünyesinde Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen Faaliyetlerin Amacı, Konusu ve Bu Konuların Belirlenme Biçimine Dair Bulgular	177
2.1.Bayan Din Görevlilerinin Genç Kızlara Yönelik Faaliyetler Düzenleme ve Gençlerin Bu Faaliyetlere Katılma Amaçları	177
2.2.Genç Kızlara Yönelik Düzenlen Faaliyetlerde İçeriğin Belirlenme Biçimi.....	197
2.3. İlmi Faaliyetlerin Konusuna Dair Bulgular	211
2.3.1. İnanç Konularına Dair Bulgular	211
2.3.2. İbadet Konularına Dair Bulgular	227
2.3.3.Ahlak Konularına Dair Bulgular	238

2.4.Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen Faaliyetlerin Mekân ve Zamanına Dair Bulgular.....	250
2.4.1.Faaliyetlerin Düzenlediği Mekânlara Dair Bulgular	250
2.4.1.1.Genç Kızların Barındığı Yerdeki Çeşitli Mekânlar	250
2.4.1.2.Genç Kızların Barındığı Yerlerin Dışındaki Mekânlar	259
2.4.1.3.Genç Kızlara Yönelik Faaliyetlerin Düzenlendiği Mekânların Ulaşımına Dair Bulgular	279
2.4.1.4. Faaliyetlerin Düzenlendiği Mekânların Fiziksel İmkânına Dair Bulgular.....	291
2.4.2.Genç Kızlara Yönelik Faaliyetlerin Düzenlediği Zamana ve Sıklığına Dair Bulgular	298
2.4.2.1.Faaliyetlerin Sıklığı	299
2.4.2.2.Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen Faaliyetlerin Zamanı.....	310

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GENÇ KIZLARA YÖNELİK FAALİYETLERİ DÜZENLEYEN DİN GÖREVLİLERİNİN ÖZELLİKLERİNE İLİŞKİN BULGULAR VE YORUMLAR

3.1.Genç Kızlara Yönelik Faaliyetleri Düzenleyen Din Görevlilerinin Sahip Olduğu Özelliklere Dair Bulgular	325
3.1.1. Din Görevlilerinin Olumlu Kişilik Özellikleri	325
3.1.2. Din Görevlilerinin Bilgi Yeterliliği	338
3.1.3. Din Görevlilerinin Eğitim- Öğretim Yeterlilikleri	341
3.1.3.1. Din Görevlilerinin Yöntem Yeterliliği	342
3.1.3.2.Din Görevlilerinin İletişim Becerisi	345
SONUÇ VE ÖNERİLER	356
KAYNAKÇA.....	360
EKLER	379

KISALTMALAR LİSTESİ

ADRB	: Aile ve Dini Rehberlik Bürosu
Bkz.	: Bakınız
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
İHL	: İmam- Hatip Lisesi
K.S.Ö.	: Kısa Süreli Öğretim
KKÖ	: Kur'an Kursu Öğreticisi
KYK	: Kredi Yurtlar Kurumu
MEZ.	: Mezun
PROG.	: Program
SÖZL.	: Sözleşmeli
ÜNV.	: Üniversite
Vb.	: Ve benzeri

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1:	Birinci Alt Probleme Dair Kategori- Tema- Kodlar	13
Tablo 2:	İkinci Alt Probleme Dair Kategori- Tema- Kodlar	15
Tablo 3:	Üçüncü Alt Probleme Dair Kategori- Tema- Kodlar	17
Tablo 4:	Dördüncü Alt Probleme Dair Kategori- Tema- Kodlar	18
Tablo 5:	Beşinci Alt Probleme Dair Kategori- Tema- Kodlar	19
Tablo 6:	Katılımcı Din Görevlilerinin Mezuniyet Durumuna İlişkin Bulgular.....	21
Tablo 7:	Katılımcı Din Görevlilerinin Görev Alanlarına İlişkin Bulgular	21
Tablo 8:	Katılımcı Din Görevlilerinin Görev Statüsüne İlişkin Bulgular	22
Tablo 9:	Katılımcı Din Görevlilerinin Görev Yaptıkları Yerlere İlişkin Bulgular..	22
Tablo 10:	Katılımcı Din Görevlilerinin Görev Yıllarına İlişkin Bulgular.....	23
Tablo 11:	Katılımcı Genç Kızların Öğrenim Durumlarına İlişkin Bulgular	23
Tablo 12:	Katılımcı Genç Kızların Öğrenim Gördükleri Fakültelere İlişkin Bulgular.....	23
Tablo 13:	Katılımcı Genç Kızların Öğrenim Gördükleri Üniversite Bölümlerine İlişkin Bulgular.....	24
Tablo 1.1:	Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen Projelere İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Bayan Din Görevlileri).....	27
Tablo 1.2:	Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen Projelere İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Genç Kızlar)	28
Tablo 1.3:	Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen Bilgi Yarışmalarına İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Bayan Din Görevlileri).....	44
Tablo 1.4:	Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen Bilgi Yarışmalarına İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Genç Kızlar)	45
Tablo 1.5:	Konferans ve Seminerlere İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Bayan Din Görevlileri)	53
Tablo 16:	Konferans ve Seminerlere İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Genç Kızlar)	54
Tablo 1.7:	Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen Önemli Gün ve Gece Programlarına İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Bayan Din Görevlileri)	58

Tablo 1.8: Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen Önemli Gün ve Gece Programlarına İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Genç Kızlar).....	58
Tablo 1.9: Cami İçi Etkinliklere İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Bayan Din Görevlileri)	63
Tablo 1.10: Cami İçi Etkinliklere İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Genç Kızlar).....	64
Tablo 1.11: Kitap Okuma ve Kritiğine İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Bayan Din Görevlileri)	70
Tablo 1.12: Kitap Okuma ve Kritiğine İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Genç Kızlar)	70
Tablo 1.13: Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen Din Derslerine İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Bayan Din Görevlileri).....	75
Tablo 1.14: Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen Din Derslerine İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Genç Kızlar)	76
Tablo 1.15: Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen Kısa Süreli Öğretim Programlarına İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Bayan Din Görevlileri).....	89
Tablo 1.16: Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen Kısa Süreli Öğretim Programlarına İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Genç Kızlar)	91
Tablo 1.17: Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen Sohbetlere İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Bayan Din Görevlileri).....	98
Tablo 1.18: Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen Sohbetlere İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Genç Kızlar)	98
Tablo 1.19: İl Müftülüklerinde Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen İlmi Faaliyetler .	105
Tablo 1.20: Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen İl Dışı Gezilere İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Bayan Din Görevlileri).....	107
Tablo 1.21: Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen İl Dışı Gezilere İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Genç Kızlar)	108
Tablo 1.22: Genç Kızlarla Düzenlenen Kurum Ziyaretlerine İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara İlişkin Bazı Bilgiler (Bayan Din Görevlileri).....	114

Tablo 1.23: Genç Kızlarla Düzenlenen Kurum Ziyaretlerine İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara İlişkin Bazı Bilgiler (Genç Kızlar)	115
Tablo 1.24: Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen Dini Mekân Ziyaretlerine İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Bayan Din Görevlileri) 123	
Tablo 1.25: Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen Dini Mekân Ziyaretlerine İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Genç Kızlar)	123
Tablo 1.26: Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen Sportif Faaliyetlere İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Bayan Din Görevlileri).....	131
Tablo 1.27: Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen Sportif Faaliyetlere İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Genç Kızlar)	132
Tablo 1.28: Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen Önemli Şahsiyetleri Anma Programlarına İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Bayan Din Görevlileri)	141
Tablo 1.29: Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen Önemli Şahsiyetleri Anma Programlarına İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Genç Kızlar).....	142
Tablo 1.30: Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen Eğlence Etkinliklerine İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Bayan Din Görevlileri) 146	
Tablo 1.31: Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen Eğlence Etkinliklerine İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Genç Kızlar)	147
Tablo 1.32: Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen El Becerisi Etkinliklerine İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Bayan Din Görevlileri) 156	
Tablo 1.33: Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen El Becerisi Etkinliklerine İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara İlişkin Bazı Bilgiler (Genç Kızlar)	157
Tablo 1.34: Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen İkram Programlarına İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Bayan Din Görevlileri).....	165
Tablo 1.35: Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen İkram Programlarına İlişkin Programlarına İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Genç Kızlar).....	166
Tablo 1.36: DİB Bünyesinde Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen İlmi Faaliyetler	176

Tablo 2.1:	Din Görevlilerinin Genç Kızlara Yönelik Faaliyetler Düzenleme Amaçlarına İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Bayan Din Görevlileri)	178
Tablo 2.2:	Genç Kızların Düzenlenen Faaliyetlere Katılma Amacına İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Genç Kızlar)	180
Tablo 2.3:	Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen Faaliyetlerde İçeriğin Belirlenme Biçimine İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Bayan Din Görevlileri)	198
Tablo 2.4:	Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen Faaliyetlerde İçeriğin Belirlenme Biçimine İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Genç Kızlar).....	199
Tablo 2.5:	Genç Kızlara Yönelik Faaliyetlerde Konunun Hangi Amaçla/Neye Göre Belirlendiğine Dair Katılımcılardan Elde Edilen Bulgular	209
Tablo 2.6:	Genç Kızlara Yönelik Faaliyetlerde İnanç Konusuna Dair Alt Temalara İlişkin Görüş Belirten Katılımcılar.....	212
Tablo 2.7:	Genç Kızlara Yönelik Faaliyetlerde İbadet Konusuna Dair Alt Temalara İlişkin Görüş Belirten Katılımcılar.....	228
Tablo 2.8:	Genç Kızlara Yönelik Faaliyetlerde Ahlak Konusuna Dair Alt Temalara İlişkin Görüş Belirten Katılımcılar.....	239
Tablo 2.9:	Genç Kızların Barındığı Yerdeki Çeşitli Mekânlarda Düzenlenen Faaliyetlerin Türüne İlişkin Bulgular	251
Tablo 2.10:	Gençlerin Barındığı Yerdeki Mekânlara İlişkin Görüş Bildiren Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Bayan Din Görevlileri).....	253
Tablo 2.11:	Gençlerin Barındığı Yerdeki Mekânlara İlişkin Görüş Bildiren Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Genç Kızlar)	254
Tablo 2.12:	Faaliyetlerin Türüne ve Düzenlendiği Mekânlara İlişkin Bulgular	260
Tablo 2.13:	Gençlerin Barındığı Yerlerin Dışındaki Mekânlara İlişkin Görüş Bildiren Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Bayan Din Görevlileri).....	262
Tablo 2.14:	Gençlerin Barındığı Yerlerin Dışındaki Mekânlara İlişkin Görüş Bildiren Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Genç Kızlar)	263
Tablo 2.15:	Faaliyetlerin Türüne ve Düzenlendiği Mekâna İlişkin Görüş Bildiren Katılımcı Sayısı	269

Tablo 2.16: Müftülüğe Bağlı Olmayan Mekânlara İlişkin Görüş Bildiren Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Bayan Din Görevlileri).....	270
Tablo 2.17: Müftülüğe Bağlı Olmayan Mekânlara İlişkin Görüş Bildiren Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Genç Kızlar)	272
Tablo 2.18: Faaliyetlerin Düzenlendiği Mekânların İl Yerleşim Merkezine Göre Konumu	280
Tablo 2.19: Faaliyetlerin Düzenlendiği Mekânların İl Yerleşim Merkezine Göre Konumuna İlişkin Görüş Bildiren Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Bayan Din Görevlileri)	281
Tablo 2.20: Faaliyetlerin Düzenlendiği Mekânların İl Yerleşim Merkezine Göre Konumuna İlişkin Görüş Bildiren Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Genç Kızlar).....	282
Tablo 2.21: Faaliyetlerin Düzenlendiği Mekânların Genç Kızların Barınma Yerlerine Göre Konumu.....	285
Tablo 2.22: Faaliyetlerin Düzenlendiği Mekânların Öğrencilerin Barınma Yerlerine Göre Konumuna İlişkin Görüş Bildiren Katılımcılara Bazı Bilgiler (Bayan Din Görevlileri)	286
Tablo 2.23: Faaliyetlerin Düzenlendiği Mekânların Öğrencilerin Barınma Yerlerine Göre Konumuna İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Genç Kızlar)	288
Tablo 2.24: Faaliyetlerin Düzenlendiği Mekânların Fiziksel İmkânına Dair Bulgular	292
Tablo 2.25: Faaliyetlerin Düzenlendiği Mekânların Fiziksel İmkânına İlişkin Görüş Bildiren Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Bayan Din Görevlileri)	293
Tablo 2.26: Faaliyetlerin Düzenlendiği Mekânların Fiziksel İmkânına Dair Görüş Bildiren Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Genç Kızlar).....	294
Tablo 2.27: Faaliyetlerin Türüne ve Düzenlenme Sıklığına İlişkin Bulgular	299
Tablo 2.28: Faaliyetlerin Düzenlenme Sıklığına İlişkin Görüş Bildiren Katılımcılara Ait Bazı Din Görevlileri (Bayan Din Görevlileri)	301
Tablo 2.29: Faaliyetlerin Düzenlenme Sıklığına İlişkin Görüş Bildiren Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Genç Kızlar)	302

Tablo 2.30: Faaliyetlerin Düzenlenme Sıklığına İlişkin Görüş Bildiren Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Bayan Din Görevlileri).....	308
Tablo 2.31: Faaliyetlerin Düzenlenme Sıklığına İlişkin Görüş Bildiren Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Genç Kızlar)	308
Tablo 2.32: Faaliyetlerin Türüne ve Düzenlendiği Güne İlişkin Bulgular	311
Tablo 2.33: Faaliyetlerin Düzenlendiği Günü İlişkin Görüş Bildiren Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Bayan Din Görevlileri).....	312
Tablo 2.34: Faaliyetlerin Düzenlendiği Güne İlişkin Görüş Bildiren Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Genç Kızlar)	313
Tablo 2.35: Faaliyetlerin Türüne ve Düzenlendiği Saate İlişkin Bulgular	317
Tablo 2.36: Faaliyetlerin Düzenlendiği Saate İlişkin Görüş Bildiren Katılımcılara Bazı Bilgiler (Bayan Din Görevlileri).....	318
Tablo 2.37: Faaliyetlerin Düzenlendiği Saate İlişkin Görüş Bildiren Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Genç Kızlar)	319
Tablo 3.1: Gençlik Faaliyetlerini Düzenleyen Din Görevlilerinin Olumlu Kişilik Özelliklerine İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Bayan Din Görevlileri)	326
Tablo 3.2: Gençlik Faaliyetlerini Düzenleyen Din Görevlilerinin Olumlu Kişilik Özelliklerine İlişkin Görüş Belirten Katılımcılar (Genç Kızlar).....	328
Tablo 3.3: Genç Kızlara Yönelik Faaliyetleri Düzenleyenlerin Bilgi Yeterliliğine İlişkin Görüş Belirten Katılımcılar (Bayan Din Görevlileri)	338
Tablo 3.4: Genç Kızlara Yönelik Faaliyetleri Düzenleyenlerin Bilgi Yeterliliğine İlişkin Görüş Belirten Katılımcılar (Genç Kızlar).....	339
Tablo 3.5: Gençlik Faaliyetlerini Düzenleyen Din Görevlilerinin Yöntem Yeterliliğine İlişkin Görüş Belirten Katılımcılar (Bayan Din Görevlileri).....	342
Tablo 3.6: Gençlik Faaliyetlerini Düzenleyenlerin Yöntem Yeterliliğine İlişkin Görüş Belirten Katılımcılar (Genç Kızlar).....	342
Tablo 3.7: Gençlik Faaliyetlerini Düzenleyenlerin İletişim Becerisine İlişkin Görüş Belirten Katılımcılar (Bayan Din Görevlileri)	345
Tablo 3.8: Gençlik Faaliyetlerini Düzenleyenlerin İletişim Becerisine Dair Görüş Belirten Katılımcılar (Genç Kızlar).....	346

GİRİŞ

1. Problem

İnsan, hayatını beşikten mezara ilerleyen bir süreçte yaşamaktadır. İnsanın hayat serüvenini beş döneme ayırabiliriz: bebeklik, çocukluk, gençlik, yetişkinlik, yaşlılık. Bu dönemler içerisinde en önemlilerinden biri gençliktir. Gençlik tanımlanması zor kavramlardan biridir. En genel ve basit tanımıyla gençlik; çocukluk ve yetişkinlik arasında yer alan, ergenliğe giriş ile başlayıp çocuklukla son bulan 12-24 yaş arasındır. Gençlik dönemi Birleşmiş Milletler Örgütü tarafından 12-24 yaş, UNESCO tarafından 15-25 yaş, ILO'ya göre 15-24 yaş aralığı olarak belirlenmiştir. Bu araştırmada genç grubunu 12-25 yaş arası olarak kabul edilmiştir.

Geleceğimizin mimarı olan gençlerin yaşadığı sıkıntıları, karşılaştıkları ruhsal-psikolojik- sosyal vb. sorunları yok saymak; onlarla iletişim bağıını koparıp onları kendi sorunlarıyla baş başa bırakmak mümkün değildir. Gençlik toplumun istikbalidir ve asla ihmal edilmemelidir. Gençlerin sorun ve ihtiyaçlarına resmi ve sivil pek çok kuruluş da duyarsız kalmamış; gençliğe yönelik ve genç nesli ihya edecek projeler ortaya koymuştur. Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın "Çanakkale Vefa Yürüyüşü, Damla Projesi, Şehirler Ve Kültürler, Gençlerle Buluşmalar, Gençlik Projeleri Destek Programı, Ahlat Mobil Gençlik Merkezi, Çok Ses Tek Yürek Gençlik Korosu, Türkiye Genç Yazarlar Kurultayı" vb. projeleri bulunmaktadır. Aile Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın "Haydi Hayatı Kucakla, Beyoğlu'nda Aile İle El Ele Bağımsız Gençlik, İlgi Ve Yetenek Odaklı Eğitim Konsepti Projesi, Devlet Himayesi Altındaki Genç Kızlara Meslek Edindirme Projesi, Geleceğe İş Başı Projesi" vb. projeleri bulunmaktadır. Bakanlıklar tarafından yürütülen bu projelere ilaveten gençler için gençlik kampları, kurultaylar, kitap okumaları, panel gibi programlar gerçekleştiren pek çok sivil toplum kuruluşu, vakıf ve derneklerin de çalışmaları vardır.

Günümüzde bir gencin din eğitimi alabileceği örgün ve yaygın eğitim kurumları bulunmaktadır. “Örgün eğitim belirli bir yaş ve/veya eğitim düzeyi grubundaki bireylere, belli amaçlara göre hazırlanmış programlarıyla okul çatısı altında düzenli olarak yapılan eğitimidir. Yaygın din eğitimi ise örgün eğitim sistemine hiç girmemiş veya bu sistemin herhangi bir kademesinde bulunan yahut bu kademelerin birinden ayrılmış olan kişilere ilgi ve ihtiyaç duydukları alanlarda yapılan eğitimidir.”¹ Diyanet İşleri Başkanlığı ülkemizde din hizmeti sunan ve yaygın din eğitimi gerçekleştiren resmi bir kurumdur. Eskiden sadece cami ve Kuran Kurslarıyla hizmet veren Diyanet İşleri Başkanlığı günümüzde “İnsanın olduğu her yerde biz varız” düsturuyla hastanelerde, cezaevlerinde, sosyal hizmet kurumlarında, öğrenci yurtlarında, aile ve dini rehberlik bürolarında kısacası toplumun her kesiminde hizmet vermeye başlamıştır.

Toplumda geniş bir kitleye din hizmeti sunan Diyanet İşleri Bakanlığı da gençlerin sorunlarına ve ihtiyaçlarına duyarsız kalmamıştır. Gençlerdeki ahlaki sorunların çözümüne yardımcı olmak; onların bilgi, erdem, adalet vb. insani duygularla donanmasına katkı sağlamak; ruhen ve bedenen dinamik, iyi yetişmiş bir gençliğe ulaşmak amacıyla gençlere yönelik düzenlediği pek çok faaliyetler bulunmaktadır. 2018 yılı Mevlid-i Nebi Haftasında ‘Hz. Peygamberimiz(sav) ve Gençlik’ temasını müteakip ‘Gençliğe Değer Projesi’ faaliyete başlayarak Diyanet İşleri Başkanlığının gençlere yönelik faaliyetleri de ivme kazanmıştır. Proje kapsamında her bir din görevlisi en az on gence ulaşp onlarla dini, sanatsal, sosyal ve kültürel aktiviteler ve etkinlikleri yıl boyunca düzenleyerek gençlerle aralarında gönül köprüsü oluşturması amaçlanmıştır. 2018-2019 eğitim öğretim yılından gençlik koordinatörleri rehberliğinde din görevlileri tarafından itibaren bu yeni proje yürütülmektedir. Bu projenin yanı sıra Başkanlık bünyesinde gençlere yönelik çeşitli faaliyetler düzenlenmektedir. Bunlar: Gençlerle sabah namazı buluşmaları, bilgi yarışmaları, gençlerle baş başa programı, gençlik merkezi programları, Kuran kursları, manevi danışmanlık hizmetleri, hafızlık eğitimi, çalıştaylar, sportif etkinlikler, okuma grupları, cami etkinlikleri, kamplar, bağımlılıkla mücadele, yazında kardeşlik var, din istismarı ile mücadele, öğrenci barınma hizmetleri vb.dir.

¹ Muhammet Şevki Aydın, *Din Eğitimi Bilimi*, 2. bs (Kayseri: Kimlik Yayınları, 2018), 72-85.

Diyanet İşleri Başkanlığı gençlere yönelik çeşitli faaliyetler yapmakta ve organizasyonlar düzenlemektedir. Bu araştırmada şu problem ele alınacaktır: “Genç kızlara yönelik düzenlenen yaygın din eğitimi faaliyetlerini bayan din görevlileri ve genç kızlar nasıl değerlendirmektedir? (Nevşehir ve Aksaray İl Müftülüğü Örneği)”

Bu temel problem çerçevesinde gerçekleştirilen araştırmada şu alt problemlere cevap aranacaktır:

1. Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde genç kızlara yönelik hangi faaliyetler düzenlenmektedir?
2. Gençlik faaliyetleri hangi konularla ilgili düzenlenmekte ve bu konular neye/kime göre belirlenmektedir?
3. Gençler daha çok hangi konular hakkında din görevlisine müracaat etmektedir?
4. Din görevlilerinin gençlere yönelik faaliyetler düzenleme ve gençlerin de bu faaliyetlere katılma amaçları nelerdir?
5. Gençlik faaliyetleri nerede, ne zaman ve ne sıklıkla düzenlenmektedir?
6. Gençlere yönelik faaliyetleri hangi özelliklere sahip din görevlileri düzenlemektedir?

2. Tezin Amacı ve Önemi

Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde görevli olan personeliyle 81 il ve 913 ilçede hizmet yürüten Diyanet İşleri Başkanlığı il bazında gençlere yönelik çeşitli faaliyetler düzenlemektedir. Başkanlığın gençlere yönelik düzenlediği ilmi- sosyal ve kültürel faaliyetleri nitel yöntemle inceleyen kapsamlı akademik bir çalışma bulunmamaktadır. Bu durum alanında önemli bir yere sahip ve resmi yaygın din eğitimi kurumu olan Başkanlığın faaliyetlerinin bilimsel yaklaşımla ele alınmasını gerekli kılmıştır. Bu çalışmayla genç kızlara yönelik ne tür faaliyetlerin düzenlendiğini; faaliyetlerin içeriğini ve amacını; faaliyetlerin düzenlendiği zamanı ve mekânı; faaliyetleri düzenleyenlerin sahip olduğu özellikler; katılımcı gençlerin ve din görevlilerinin bu faaliyetleri nasıl değerlendirdiğini ortaya koymak amaçlanmıştır. Düzenlenen faaliyetler pek çok açıdan değerlendirilecek ve bu faaliyetlerin daha etkili ve verimli yürütülmesi için öneriler sunulacaktır.

Araştırmayla elde edilen verilerin ve ulaşılan sonuçların şu katkıları sağlaması beklenmektedir:

- Toplanan veriler ve sonuçlar bu alanda çalışma yapacak diğer araştırmacılara katkı sağlayabilir.
- Ülke çapında gençliğe yönelik faaliyetler düzenleyen resmi kurumlar ile sivil toplum kuruluşları, vakıf ve derneklere daha etkili ve verimli faaliyetler yapması için fikir verebilir.
- Müftülükler tarafından düzenlenen faaliyetlerdeki eksikliklerin tespit edilmesi için önemli ipuçları sağlayarak önümüzdeki yıllarda düzenlenecek faaliyetler için sistematik düzenlemeler getirilmesine katkı sağlayabilir ve faaliyetler için belirli bir plan ve programın hazırlanmasına vesile olabilir.
- Bu alanda çalışmalar yapma, proje üretme, yeni düzenlemeler getirme hedefinde olan müftülüklere, gençlik koordinatörlerine, din görevlilerine hizmet öncesi ve hizmet içinde rehberlik edebilir.
- Gençlerle iletişim kurma, onlara dini anlatma ve ahlaki gelişimlerine katkı sağlama yolunda ebeveynlere ve bu işi dert edinip gençlere yatırım yapmak isteyen gönüllülere fikir sunabilir.

3. Literatür Değerlendirmesi

Resmi yaygın din eğitimi kurumu olan ve 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı kuruluş ve görevlerini bildiren Kanuna istinaden Başkanlığın din hizmeti sunduğu alanlardan biri de gençliktir. Araştırmamız kapsamında Diyanet İşleri Başkanlığının gençlik faaliyetlerine yönelik yapılmış çalışmaları değerlendirilmiştir. Başkanlığın gençlere yönelik düzenlediği bazı faaliyetleri inceleyen sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Bununla birlikte örnekleminde gençlerin yer aldığı ve Başkanlığın bazı din eğitimi/din hizmetleri faaliyetlerini inceleyen çalışmalar da yapılmıştır.

Gençlik merkezleri, gençlere yönelik faaliyetlerde önemli bir yer tutmaktadır. DİB'e bağlı gençlik merkezlerindeki ve öğrenci yurtlarındaki manevi rehberlik ve

danışmanlık hizmetlerini inceleyen bir çalışma bulunmaktadır.² Bu çalışma Başkanlığın 2013- 2021 yılları arasında özel- devlet yurtları ile gençlik merkezlerinde düzenlendiği faaliyetlerle sınırlı tutulmuştur. Bu mekânların dışındaki yerlerde düzenlenen faaliyetler araştırmaya dâhil edilmemiştir. Ayrıca araştırmanın içeriği bu mekânlarda düzenlenen manevi rehberlik ve danışmanlık hizmetlerinin değerlendirilmesiyle sınırlıdır. Çalışmamızda bu araştırmadan farklı olarak bahsi geçen mekânlar haricinde gençlerin barındığı yerde veya barındığı yerlerin dışında, Müftülüğe bağlı resmi mekânlarda veya bağlı olmayan mekânlarda düzenlenen faaliyetler incelenmiştir.³ Diğer fark ise araştırmanın içeriğiyle ilgilidir. Mustafa Koç'un araştırması manevi rehberlik ve danışmanlık hizmetlerinin incelenmesi ile sınırlıdır. Çalışmamızda bahsi geçen mekânlardaki manevi rehberlik ve danışmanlık hizmetleri değil; bu mekânlarda düzenlenen ilmi- sosyal- kültürel faaliyetler incelenmiştir. Manevi rehberlik ve danışmanlık hizmetleri gençlik faaliyetlerinde önemli bir yer tutmaktadır. Bu konuya dair Mustafa Koç'un araştırması dışında yapılmış çeşitli çalışmalar da bulunmaktadır.⁴

Çalışmamız kapsamında katılımcılarla yapılan görüşmelerde manevi rehberlik ve danışmanlığa ilişkin veri bulunmadığından bu konuya araştırmamızda yer verilmemiştir. Bu doğrultuda manevi rehberlik ve danışmanlığa ilişkin yapılmış araştırmalar ayrıntılı olarak ele alınmamış; gençlik faaliyetlerine dair yol gösterici bilgiler içermesi nedeniyle dipnotta sadece ismen yer verilmiştir. Ayrıca konuya ilişkin Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları'nın 'Gençlere Yönelik Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri' adlı kitabı bulunmaktadır.⁵ Bu kitap başta manevi danışmanlık ve rehberlik hizmeti olmak üzere Başkanlığın gençlere yönelik çeşitli faaliyetlerini (Gençlik merkezleri, Türkiye Diyanet Vakfı öğrenci yurtları ve öğrenci evleri, Gençliğe Değer Projesi, Kamp Programları) ve gençlik döneminin özelliklerini (ilk ergenlik 12-18 yaş, son ergenlik 18-22 yaş ve üniversitesi öğrencisinin) içermektedir. Kitap din

² Mustafa Koç, "Diyanet İşleri Başkanlığının Öğrenci Yurtları ve Gençlik Merkezlerindeki Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri (2013-2021): Sınırlılıklar ve Bir Eğitim Programı Önerisi", *Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi*, sy 3 (2021): 135-201.

³ Bkz. Tezin İlgili Bölümü, Genç Kızlara Yönelik Faaliyetlerin Düzenlendiği Mekânlara İlişkin Bulgular

⁴ Koç, "Diyanet İşleri Başkanlığının Öğrenci Yurtları ve Gençlik Merkezlerindeki Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri (2013-2021): Sınırlılıklar ve Bir Eğitim Programı Önerisi"; Mustafa Koç, "Türk Üniversitelerinde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Alanındaki İlk Kurumsallaşma Deneyimleri: Baün-Madmer (2014-2021) & Baün-Mapdat (2015-2021) Üzerine Bir Araştırma.", t.y.

⁵ Sevde Düzgüner ve Mustafa Soykök, *Gençlere Yönelik Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri*, 4. bs (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2022).

görevlilerine rehber niteliğinde hazırlanmış olup gençlik faaliyetlerinin katılımcı görüşlerine göre değerlendirilmesine yer verilmemiştir. Çalışmamızda kitapta bahsi geçen faaliyetlerin yanı sıra çeşitli ilmi- sosyal- kültürel faaliyetler de katılımcı (din görevlisi- genç kız) görüşlerine göre değerlendirilmiştir.

Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından gençlere yönelik düzenlenen projeler teması altında Gençliğe Değer Projesi'ne yer verilmiştir. Bu projeye dair yapılmış başka bir çalışma bulunmaktadır.⁶ Kübra Kamer Ekici'nin çalışmasında nitel yöntem benimsenmiştir ve betimsel analize tabi tutulmuştur. Bu çalışmanın araştırmamızla arasında bazı farklılıklar bulunmaktadır. Kübra Kamer Ekici'nin çalışması 21 katılımcıdan oluşmaktadır ve katılımcılar sadece gençlik koordinatörleri ile sınırlıdır. Bizim çalışmamızda ise farklı görev alanlarındaki 30 din görevlisi ve 40 genç kız olmak üzere toplam 70 katılımcı yer almaktadır. Diğer farklılık ise araştırmaların içeriği ile ilgilidir. Kübra Kamer Ekici'nin çalışmasında Gençliğe Değer Projesi'yle birlikte ulaşılan genç sayısı, gençlerle iletişim, gençlerin ateizm- deizm vb. düşüncelere eğilimi, proje verimliliğine dair öneriler açısından incelenmiştir. Çalışmamızda ise görüşmelerden elde edilen veriler doğrultusunda projenin içeriği, kurumsal boyutu, projeyi uygularken din görevlilerinin karşılaştığı sorunlar ve çözüm önerileri açısından incelenmiştir. Ayrıca çalışmamız sadece Gençliğe Değer Projesi ile sınırlı kalmayarak ilgili tema altında Başkanlık tarafından ulusal düzeyde uygulanan projeler, İl Müftülükleri tarafında il bazında uygulanan yerel projeler ve din görevlilerinin bireysel gayretiyle uyguladığı projeler de incelenmiştir.

Çalışmamız kapsamında genç kızlara yönelik düzenlenen cami içi etkinlikler teması bulunmaktadır. Bu alanda 'Cami Gençlik Buluşmalarını' inceleyen bir araştırma yapılmıştır.⁷ Bu araştırma 10 din görevlisi ile gerçekleştirilen nitel bir çalışmadır. Çalışma grubunun farklılığının (Araştırmamızda 70 katılımcı -40 bayan din görevlisi ve 30 genç kız- yer almaktadır.) yanı sıra içerik olarak farklılığı bulunmaktadır. Bekir Öğretici'nin araştırmasında Başkanlığın gençlik projesi kapsamında gençlere yönelik düzenlenen camiler arası ilmi, sosyal ve kültürel faaliyetler ele alınmıştır. Bizim çalışmamızda ise bu araştırmadan farklı olarak cami içi etkinliklerden sabah namazı

⁶ "Diyanet İşleri Başkanlığı Tarafından Uygulanan Gençliğe Değer Projesinin Din Eğitimi Kapsamında Değerlendirilmesi".

⁷ Bekir Öğretici, "Cami Merkezli Din Eğitimi Kapsamında 'Cami Gençlik Buluşmalarının' Önemi: Ümraniye Örneği", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 12, sy 67 (2019): 729-37.

buluşmaları ve namaza başlıyorum etkinliği de incelenmiştir. Ayrıca ilmi- sosyal- kültürel faaliyetler çalışmamızda sadece cami kapsamında değil İl Müftülükleri tarafından gençlere yönelik farklı mekân/proje/program kapsamında düzenlenen tüm ilmi- sosyal ve kültürel faaliyetlere yer verilmiştir.

Çalışmamızda Diyanet İşleri Başkanlığının genç kızlara yönelik faaliyetlerini katılımcı genç kızların ve bayan din görevlilerinin nasıl değerlendirildiği ele alınmıştır. Bu alanda yapılmış başka bir çalışma daha bulunmaktadır.⁸ Bu araştırmada üniversite öğrencilerinin Diyanet İşleri Başkanlığının hizmetlerine yönelik yaklaşımı incelenmiştir. İbrahim Aşlamacı'nın araştırmasıyla çalışmamız arasında bazı farklılıklar bulunmaktadır. Bunlardan biri yöntem farklılığıdır. Çalışmamız 70 katılımcı (bayan din görevlisi- genç kızlar) ile gerçekleştirilen nitel bir çalışmayken İbrahim Aşlamacı'nın araştırması 302 gençle yapılmış nicel bir çalışmadır. Örneklem grubu sadece gençler (kız- erkek) iken bizim araştırmamızda örneklem genç kızlar ve bayan din görevlilerinden oluşmaktadır. Ayrıca çalışmamızda lise mezunu, üniversitede öğrenim gören ve üniversite mezunu genç kızların faaliyetlere yaklaşımı ele alınırken İbrahim Aşlamacı'nın araştırmasında ise sadece üniversitede öğrenim gören gençlerin DİB faaliyetlerine yaklaşımı ile sınırlıdır. Diğer farklılık ise içerikle ilgilidir. İbrahim Aşlamacı'nın araştırması Diyanet'in varlığına duyulan ihtiyaç, kurumun işlevi, düzenlenen faaliyetler ve bunlara yaklaşımı ele alınmıştır. Araştırmamızda ise Başkanlığın genç kızlara yönelik ilmi- sosyal- kültürel faaliyetleri; bu faaliyetlerin amacı, içeriği, içeriğin belirleyicileri; bu faaliyetlerin düzenlendiği zaman ve mekânlar ile faaliyetleri düzenleyenlerin özellikleri incelenmiştir.

4. Tezin Sınırlılıkları

Araştırmanın sınırlılıkları beş temel durum üzerinden biçimlenmiştir. Birincisi araştırmanın çalışma grubuyla ilgilidir. Başkanlık bünyesindeki gençlik faaliyetleri nitelik ve nicelik olarak cinsiyete göre değişiklik göstermektedir. Araştırmanın kapsamını sınırlandırmak için sadece genç kızlara yönelik faaliyetler incelenmiştir. Ayrıca Müftülük yetkilileri ve katılımcılarla yapılan görüşmeler doğrultusunda genç kızlara yönelik faaliyetlerin çoğunlukla bayan din görevlileri tarafından düzenlendiği

⁸ İbrahim Aşlamacı, "Üniversite Öğrencilerinin Diyanet İşleri Başkanlığı Hizmetlerine Yönelim Durumları: İnönü Üniversitesi Örneği", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 5, sy 6 (2016): 1563-82.

tespit edilmiştir. Veri toplama ve faaliyetleri araştırma-inceleme kolaylığı sağlama amacıyla; ayrıca pandemi koşullarında erkek din görevlilerine ve gençlere ulaşma-görüşme yapma zorluğu ve bazı olumsuz tutumlar nedeniyle çalışma grubu bayan din görevlileri ve genç kızlarla sınırlı tutulmuştur. Araştırmanın örneklemini 30 bayan din görevlisi ve 40 genç kız olmak üzere Nevşehir ve Aksaray illerinden toplam 70 katılımcı oluşturmaktadır.

İkinci sınırlılık konuyla ilgilidir. Araştırmada gençlere yönelik düzenlenen ilmi-sosyal- kültürel faaliyetler incelenmiştir. Bu çerçevede Başkanlığın gençlere yönelik manevi rehberlik ve danışmanlık hizmetleri, gençlik çalıştayları, bağımlılıkla mücadele, din istismarı ile mücadele, barınma hizmetleri ve Yazında Kardeşlik Var faaliyetlerine araştırmada yer verilmemiştir. Çünkü katılımcıların ifadelerinde bu faaliyetlere ilişkin verilere ulaşamamıştır. Bahsi geçen manevi rehberlerin görevlerinden burada kısaca bahsetmek gerekirse: Manevi danışman olarak görevlendirilen din görevlileri gençlik merkezlerinde, DİB okuma salonlarında, öğrenci yurtlarında görev yaparlar. Bu mekânlarda daha çok gençlerle bireysel veya grup danışmanlığı/rehberlik olmak üzere okuma grupları ve sohbet gibi faaliyetler de düzenlemektedir.⁹ Araştırmamız kapsamında yapılan görüşmelerde okuma grupları ve sohbet faaliyetinin manevi danışman olarak görevlendirilen kimselerin değil din görevlilerinin (kurum görevlendirmesiyle/bireysel gayretiyle) görev aldığı tespit edilmiş; dolayısıyla manevi rehberlik hizmetinin bu faaliyetleri incelenememiştir.

Üçüncüsü zamanla ilgilidir. Araştırmada Başkanlığın 2018-2020 yılları arasında gençlere yönelik düzenlediği faaliyetlerin incelenmesiyle sınırlıdır. Sınırlılıklardan diğeri ise yöntemle ilgilidir. Veri toplama yöntemi olarak sadece mülakat (bireysel görüşmeler) kullanılmıştır. Anket, gözlem vb. yöntemlere yer verilmemiştir. Sınırlılıkların sonuncusu ise verilerin analiziyle ilgilidir. Verilerin analizinde kategori-tema- kodlar katılımcı din görevlisi ve genç kızların ifadeleri doğrultusunda oluşturulmuştur. Dolayısıyla tezin içeriği ve kategori- tema- kodlar katılımcıların görüşüyle sınırlıdır.

⁹ T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı, “Gençlik Çalışmaları Yönergesi”.

5. Tezin Yöntemi

Bu çalışma nitel bir araştırmadır. Nitel araştırma, sosyal olay ve olguları bulundukları çevre içerisinde araştırıp anlamaya; daha önceden toplanan bilgilerden hareketle bilinmeyen birtakım hususları açıklamaya çalışan araştırmadır.¹⁰ Bu araştırma çeşidi araştırmacının esnek olmasını sağlar ve toplanan veriler doğrultusunda araştırma sürecinin yeniden şekillenmesine imkân tanır. Nitel araştırma desenlerinden durum çalışması kullanılmıştır. Durum çalışmasında bir duruma ilişkin etkenler (ortam, bireyler, olaylar, süreçler vb.) bütüncül yaklaşımla araştırılır ve ilgili durumu nasıl etkiledikleri ve ilgili durumdan nasıl etkilendikleri üzerine odaklanılır.¹¹ Durum çalışması bir durumun kendi gerçekliği içinde farklı boyutlarıyla incelenmesine imkân sağlar. Ayrıca veri kaynağının fazla olduğu çalışmalarda kullanılabilir.¹² Bu çerçevede araştırmamızda DİB'in gençlik faaliyetlerini farklı boyutlarıyla (faaliyetlerin türü, amacı, içeriği, konusu, düzenlendiği zaman ve mekân, düzenleyenlerin özellikleri) ve 70 katılımcıyla (fazla veri kaynağıyla) ele almak üzere durum çalışması tercih edilmiştir.

5.1. Veri Toplama Araçlarının Geliştirilmesi ve Verilerin Toplanması

Bu çalışmada veri toplama tekniklerinden yarı yapılandırılmış görüşme kullanılmıştır. Bazı soruların önceden belirlendiği bazılarının ise açık uçlu olarak bırakıldığı yarı yapılandırılmış görüşme ile zengin ve kapsamlı bilgi toplanabilmektedir. Öncelikle araştırmanın alt problemlerine uygun açık uçlu görüşme soruları geliştirilmiştir. Durumu değerlendirebilmek ve sağlam veri toplamak adına 10 soru hazırlanmıştır. Görüşme sorularına yönelik tez danışmanı ile birlikte 2 akademisyenin ve alandaki 2 yüksek lisans öğrencisinin değerlendirmesine daha başvurulmuştur. Ayrıca soruların katılımcılar tarafından anlaşılabilirliğini test etmek için araştırmaya katılmayacak olan 2 bayan din görevlisi ve 3 genç kıza da görüşme soruları yöneltilmiş;

¹⁰ Kolektif, *Din Sosyolojisi Araştırma Yöntem ve Teknikleri* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi, t.y.), 10-13.

¹¹ Robert K. Yin, *Durum Çalışması Araştırma Uygulamaları*, çev. İlhan Günbayı, 3. bs (Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık, 2017), 9-12.

¹² Ali Yıldırım ve Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 11. bs (Ankara: Seçkin Yayınları, 2018), 289.

sorular hakkında değerlendirmeleri alınmıştır. Onların tavsiyeleri doğrultusunda sorularda bazı düzenlemeler daha yapılarak görüşme formu hazırlanmıştır.¹³

Araştırmayı tüm katılımcılara uygulamadan önce pilot görüşmeler yapılmıştır. Bunun için iki farklı ilden ve her gruptan (bayan din görevlisi- genç kızlar) 5 katılımcıyla pilot görüşme yapılmıştır. Pilot görüşme ile görüşme sorularını ve araştırmanın uygulama aşamasını test etmek ve ihtiyaç duyulan düzenlemeleri tespit etmek amaçlanmıştır. Pilot görüşme için katılımcı seçerken araştırmacının daha önceden tanıdığı ve aynı zamanda araştırma vesilesiyle yeni tanıştığı katılımcılara yer verilmiştir. Böylece katılımcı- araştırmacı samimiyetinin araştırmanın geçerliği- güvenilirliği üzerindeki etkisini ölçmek ve tarafsız/gerçeğe uygun yanıtlar verilmesini sağlamak amaçlanmıştır. Pilot görüşmelerde bazı sorulardaki terimlerin katılımcılar tarafından zor anlaşıldığı, birkaç sorunun ise farklı şekilde anlaşılabilir cevaplandığı fark edilmiştir. Görüşme esnasında katılımcılara gerekli açıklama ve sorularda düzenleme yapılmıştır. Bu çerçevede soruların anlaşılabilirliği ve açıklığı test edilmiştir. Görüşme sonrasında tamamen çıkarılan/eklenen soru olmadığı için ve görüşme sırasında gerekli müdahaleler yapıldığı için pilot görüşmelerin tekrarlanması gerekli görülmemiştir.

Günümüz araştırmalarında internet önemli bir yer tutmaktadır. Nitekim internet yoluyla yapılan araştırmalar zaman ve mekân/uzak mesafeler konusunda araştırmacıya kolaylık sağlar. Katılımcılara görece gizlilik imkânı sağlamakla birlikte katılımcıların ve toplanan verilerin gizliliğini- güvenliğini sağlamak; izinsiz erişimleri engellemek önem taşımaktadır.¹⁴ Araştırmamız kapsamında katılımcılarla yapılan görüşmeler pandemi süreci, kapanmalar, sokağa çıkma kısıtlamaları ve mesafe uzaklığı sebebiyle internet yoluyla çevrimiçi olarak gerçekleştirilmiştir. Katılımcılarla whatsapp, facebook ve zoom araçları kullanarak görüşmeler yapılmıştır.

Görüşme esnasında sözlü ifadeleri beden dili, jest ve mimiklerle desteklemek ve ifadeleri teyit etmek; veri kaybını önlemek adına görüntülü görüşme yapılması öncelenmiştir. Fakat yaşanan bazı teknik sorunlar, katılımcının kendini rahat hissetme isteği, görüşme ortamının müsait olmama durumu, online derslerin güvenliğe dair çıkan olumsuz haberler sonucunda katılımcılardan bazıları görüntüyü açmak istememiş; onlarla sesli görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Sesli görüşmelerde beden dili, jest ve

¹³ EK 1: Görüşme Formu (Bayan Din Görevlileri/ Genç Kızlar)

¹⁴ Yıldırım ve Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 19-32.

mimik faktörleri eksik olduğundan araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğini sağlamak için sondaj sorular yöneltilmiş; katılımcıların bazı ifadeleri daha açık ve anlaşılır kullanması rica edilmiştir. Ayrıca bu görüşmelerde ses vurgusu ve tonlamalar not alınarak konunun bağlamına katkısı gözetilmeye çalışılmıştır. Katılımcılardan ikisinin ani gelişen rahatsızlığı sebebiyle sesli/görüntülü görüşmeye devam edilememiş; bu iki katılımcı soruların cevaplarını yazılı olarak araştırmacıya ulaştırmıştır.

Katılımcılarla görüşme süresi en az 55 dakika en fazla 150 dakika olmakla birlikte ortalama görüşme süresi 90 dakikadır. Görüşme zamanı belirlenirken katılımcının rahat katılımını sağlamak ve görüşmenin bölünmesini önlemek amacıyla katılımcıların ve araştırmacının müsait olduğu ortak vakitler tercih edilmiştir. Sokağa çıkma kısıtlamaları nedeniyle aile fertlerinin evde olması, katılımcıların ev- iş- okul sorumluluğu, örgün- yaygın eğitimin çevrimiçi olarak gerçekleştirilmesi sebebiyle teknolojik cihaz (telefon, bilgisayar, tablet vb.) yetersizliği araştırmamızda veri toplama sürecinin biraz uzamasına neden olmuştur.

Katılımcılarla yapılan görüşmelerde veri kaybını önlemek, araştırmanın tutarlık ve geçerliliği sağlamak adına ses kaydı alınmak istenmiştir. Bu durum görüşme öncesinde gerekçesiyle birlikte katılımcılara açıklanmış; kişisel mahremiyete özen gösterileceği ve görüntü kaydı alınmayacağı belirtilmiştir. Burada amaç katılımcıların güvenini kazanmak ve kaydın oluşturabileceği gerginliği önlemektir. Ancak gerek pilot görüşmelerde gerekse diğer görüşmelerde ses kaydı almanın bazı durumlara yol açtığı tespit edilmiştir. Ses kaydı almak veri kontrolünü sağlasa da katılımcılar kurumla ilgili olumsuz değerlendirmelerini yaparken çekingen davrandığı, bazı endişeleri taşıdığı fark edilmiştir. Bu durumu önlemek ve katılımcıların rahatlığını sağlamak için; ayrıca bazı katılımcıların da ses kaydına müsaade etmemesi nedeniyle görüşmelerin çoğu araştırmacı tarafından görüşme sırasında yazıyla kaydedilmiştir. Görüşme sonrasında aynı gün yazılı haldeki görüşme verileri bilgisayar (Word) programına aktarılmıştır. Bu sırada beden dili, jest ve mimiklerle vurgu ve tonlamaya dair notlar da dikkate alınmıştır. Araştırmanın tutarlık ve güvenilirliğini sağlamak amacıyla katılımcı teyidinde başvurulmuştur. Bu sayede ifadelerde düzenlemeler yapmak, farklı ya da eksik anlaşılan yerleri tamamlamak hedeflenmiştir. Katılımcı teyidiyle görüşmelerin ses kaydına alınmamasından dolayı dikkatten kaçan bazı verilerin ve görüşme sırasında katılımcının aklına gelmeyen bazı bilgilerin de tespit edilmesi amaçlanmıştır.

Katılımcı teyitlerinin alınması tüm görüşmeler tamamlandıktan sonra yapılmıştır. Katılımcılara görüşmelerin (soru- cevap şeklinde) dökümü Word dosyası halinde gönderilmiştir. Düzeltmesi, eklenmesi, çıkarılması veya açıklanması gereken bölümler konusundaki tavsiyeleri talep edilmiştir. Katılımcıların geribildirimleri doğrultusunda mülakat dokümanlarının içeriğine ve biçimine (devrik cümlelerin düzeltilmesi vb.) dair bazı düzenlemeler yapılmıştır. Konuya/ katılımcı cevaplarına açıklık getirmek amacıyla bazı katılımcılarla tekrar çevrimiçi ya da yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Tekrar yapılan bu görüşmeler daha sonra verilerin kullanılmasında ‘informal görüşme’ adıyla kullanılmıştır. Böylece görüşme dökümünde açık ve anlaşılır olmayan bazı yerlerde gerekli düzenlemeler kolayca yapılmıştır. Ayrıca katılımcıların ifadelerindeki devrik ve anlaşılması zor ifadeler de görüşmenin bağlamına bağlı kalarak düzenlenmiştir. Katılımcıların günlük kullandıkları ifadeler ve sorunun bağlamından farklı olarak yaptığı/çalışmaya katkı sağlamayan açıklamalar araştırmaya dâhil edilmemiştir. Katılımcı teyidiyle yapılan düzenlemeler ve görüşme dökümünün düzenlenmiş son hali de katılımcılara gönderilerek onayları alınmıştır.

Tutarlık (güvenirlik) araştırma aşamalarının aynı ya da başka araştırmacılar tarafından yinelenmesiyle yakın/benzer sonuçlara ulaşılmasını sağlar.¹⁵ Araştırmamızda güvenilirliği sağlamak için araştırma sürecine (yöntem, sınırlılıklar, dikkat edilen hususlar, veri toplama araçları ve verilerin analizi vb.) ayrıntılı olarak yer verilmiştir. Geçerlik ise araştırmada toplanan verilerin ve sonuçların tarafsız/mümkün olduğu kadar objektif biçimde sunulmasıdır.¹⁶ Araştırmamızda güvenilirliği ve geçerliği sağlamak üzere bazı tedbirler alınmıştır. Bu tedbirler yukarıdaki paragraflarda ayrıntılı olarak açıklandığı için burada kısaca yer verilecektir. Bunlar: Örneklem grubunun seçimi (katılımcı seçiminde tanıdık ve yeni tanışılan kişiler olması), meslektaş teyidinin alınması (2 akademisyen, 2 yüksek lisans öğrencisi, araştırmaya katılmayan bayan din görevlisi ve genç kızlar), katılımcı teyidinin alınması, yöntem ve verilerin analiz süreçlerinin araştırmada ayrıntılı olarak belirtilmesi, araştırma sürecinde etik ilkelere bağlı kalınması vb.dir.

¹⁵ Niyazi Karasar, *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Bilimsel İrade Algı Çerçevesi ile Kavramlar - İlkeler - Teknikler*, 32. bs (Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık, 2017), 190-94.

¹⁶ Yıldırım ve Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 269.

5.2.Verilerin Analizi

Araştırmamızda verilerin analizinde betimsel analiz kullanılmıştır. Toplanan veriler sistematik biçimde (belirlenen kategori- tema- kodlar doğrultusunda) ve literatür ışığında betimlenerek açıklama, yorumlama ile sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır. Betimsel analizin ilk aşamasında kategori- tema ve kodlar belirlenir. Araştırmamıza dair kavramsal bir çerçeve olmadığı için kategori- tema ve kodlar görüşmeden önce değil; katılımcılarla yapılan görüşme verilerinden yola çıkarak belirlenmiştir. Bu çerçevede alt problemlere ve görüşme verilerine bağlı kalarak öncelikle kodlar belirlenmiştir. Kodlar veri analizindeki en küçük anlamlı birimdir. Araştırmamızda kodlar bir cümle, kelime grubu ya da bir kelime olarak belirlenmiştir.¹⁷ Kodların bir araya getirilmesiyle oluşan anlamlı bütün olarak temalara yer verilmiştir. Aralarında yakın ilişki bulunan temalar ise kategorileri oluşturmuştur. Her bir alt problem için alt problem- kategori- tema- kod şeklinde genelden özele doğru bir tablo oluşturulmuştur. Nitel araştırma sürecinde veri analizi dikkat isteyen bir aşamadır.¹⁸ Veri analiz sürecinin doğru, tutarlı ve daha kolay ilerlemesi için ihtiyaç duyulması halinde tema ve kodlarda düzenlemeler yapılmıştır. Araştırmamızda toplam 5 alt problem, 10 kategori, 37 tema ve 110 kod bulunmaktadır. Her bir alt problem için hazırlanan kategori- tema- kod tablosuna aşağıda yer verilmiştir:

Tablo 1: Birinci Alt Probleme Dair Kategori- Tema- Kodlar

ALT PROBLEM	KATEGORİ	TEMA	KOD
1. İl müftülükleri tarafından gençlere yönelik	Genç Kızlara Yönelik	Gençlere Yönelik Projeler	1. Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından uygulanan merkezi projeler Gençliğe Değer Projesi Değerler Eğitimi Projesi 2. Müftülükler tarafından il bazında uygulanan projeler Gençlerle Baş Başa Projesi Genç Kızlar İçin Yaz Akademisi Projesi 3. Din görevlileri tarafından bireysel olarak düzenlenen projeler Sosyal sorumluluk projeleri
		Bilgi Yarışmaları	1. Diyanet işleri başkanlığı tarafından düzenlenen merkezi bilgi yarışmaları Mevlid- i Nebi yarışması 2. İl müftülükleri tarafından düzenlenen yerel bilgi yarışmaları 100 öğrenciye 100 umre yarışması

¹⁷ Yıldırım ve Şimşek, 239.

¹⁸ Yalçın Karagöz, *SSPS AMOS META Uygulamalı Nitel- Nicel- Karma Bilimsel Araştırma Yöntemleri ve Yayın Etiği*, 2. bs (Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık, 2019), 942.

hangi faaliyetler yürütülmektedir?	Düzenlenen İlmi Faaliyetler		3. Din görevlilerinin bireysel gayretiyle düzenlenen bilgi yarışmaları Hadis yarışmaları
		Konferans ve Seminerler	Çeşitli konularda konferanslar Evlilik okulu semineri
		Mübarek Gün ve Gece Programları	Kandil programları Cuma programları
		Din Dersleri	Kur'an dersi Arapça kursu Tefsir dersi Fıkıh dersi Osmanlı Türkçesi Hadis dersi Görme engelli bireylere yönelik din dersleri
		Kısa Süreli Din Öğretimi Programları (D Grubu Kur'an Kursu)	KYK' da hafta içi akşam dersleri Hafta sonu dersleri
		Sohbetler	Sohbetler
		Cami İçi Etkinlikleri	Sabah namazı buluşmaları Namaza başlıyorum
		Kitap Okuma Etkinliği	Kitap okuma etkinliği
	Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen Sosyal ve Kültürel Faaliyetler	Ziyaret ve Geziler	1. İl dışı geziler Konya gezisi Mersin gezisi Nevşehir gezisi Kayseri gezisi Bursa gezisi Şanlıurfa gezisi 2. Kurum ziyaretleri Huzur evi ziyareti Sevgi evi ziyareti Bakım ve rehabilitasyon merkezi ziyareti Okul ziyaretleri 3. Dini mekân ziyaretleri Şehitlik ziyareti Türbe ziyareti Kuran kursu ziyaretleri Cami ziyaretleri
		Sportif Faaliyetler	Gençlik Kampı Vadi Yürüyüşü Ağaç Dikme Etkinliği Uçurtma Şenliği Basketbol Masa Tenisi
		Önemli Şahsiyetleri Anma Programları	1. Mehmet Akif Ersoy'u anma programı 2. Şubat Ayı Şehitlerini anma programları Hasan El-Bennâ'yı anma programı Malcom X'i anma programı

	Eğlence Etkinlikleri	Film izleme Mezuniyet kınası Ev ziyaretleri Musiki etkinlikleri
	El Becerisi Etkinlikleri	Atölyeler Kaligrafi Kursu Takı Tasarımı Kursu Bez Bebek Dikme Örgü Örne Boyama
	İkram Programları	Kahvaltı programları İftar yemeği Piknik Çiğ köfte etkinlikleri

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere birinci alt probleme dair 2 kategori, 15 tema ve 48 kod yer almaktadır. Bazı kodlar da kendi içerisinde alt başlıklara ayrılmıştır.

Tablo 2: İkinci Alt Probleme Dair Kategori- Tema- Kodlar

ALT PROBLEM	KATEGORİ	TEMA	KOD
2. Hangi konularla ilgili genç kızlara yönelik faaliyetler düzenlenmekte ve bu konular neye göre belirlenmektedir?	Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen Faaliyetlerde Amaçlar	Din Görevlilerinin Faaliyetler Düzenleme ve Genç Kızların Bu Faaliyetlere Katılma Amacı	1. Gençlerin ihtiyaçlarını karşılamak 2. Gençlerin kendini geliştirmesi 3. Bilinçli gençlerin yetişmesi 4. Gençlerdeki ahlaki boşluğu doldurmak 5. Gençlere sahih dini bilgiyi ulaştırmak 6. Gençlik faaliyetlerinde bulunmayı sevmek 7. Gençlik faaliyetlerinde görevlendirilmek
	Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen Faaliyetlerde İçeriğin Belirlenmesi	İçeriği Din Görevlileri Belirliyor	
		İçeriği Gençler Belirliyor	
		İçerik Din Görevlileri ve Gençlerin Ortak Kararıyla Belirleniyor	
		Genç Kızlara Yönelik İlmi Faaliyetlerde Konuların Seçilme Nedenleri	1. Öğreticinin ilgi ve uzmanlık alanı olması 2. Müfredatı uygulamak 3. Kur'an'ı anlamak ve hayata geçirmek 4. Allah ve peygamber sevgisini kazandırmak 5. Gençlere güzel örnek sunmak 6. Gençlerin ilgi ve ihtiyaçlarını karşılamak 7. Gençleri bilinçlendirmek ve yetiştirmek 8. Gençlerdeki ahlaki boşluğu doldurmak 9. Gençlerin yetersiz/zayıf olduğu

			konularda sahih dini bilgiler sunmak
	Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen Faaliyetlerde Konu	İnanç	1. Allah'a iman Deizm Ateizm Allah sevgisi 2. Kitaplara iman Kehf Suresi tefsiri Namazda okunan kısa surelerin tefsiri Fatiha Suresi tefsiri Harflerin mahreçleri ve tecvit 3. Peygamberlere iman Peygamberlerin hayatı Hz. Muhammed (sav) hayatı/ siyer Hadisler 4. Ahiret gününe iman Kıyamet Ahiret günü 5. Kaza ve kadere iman Kaza ve kader Evlilik Rızık
		İbadet	1. Mükellefin fiilleri Haramlar- helaller Farzlar Sünnet 2. Temizlik Gusül abdesti Kadınların özel halleri 3. Namaz Namazın kılınışı Namazı bozan durumlar Farz namazlar
		Ahlak	1. Aile hayatı Anne-baba hakkı Nişanlılık dönemi Evlilik Eş seçimi Kız- erkek arkadaşlığı 2. Çalışma hayatı Toplumda kadın Kadının çalışması 3. Sosyal hayat Zamanı verimli kullanma Adâb-ı muaşeret Güzel ahlak sahibi olmak

Yukarıdaki tabloya bakıldığında ikinci alt problem 3 kategori, 8 tema ve 27 koda ayrılmıştır. Genç kızlara yönelik düzenlenen faaliyetlerde konu kategorisinde ise kodların alt başlıklara ayrıldığı görülmektedir.

Tablo 3: Üçüncü Alt Probleme Dair Kategori- Tema- Kodlar

ALT PROBLEM	KATEGORİ	TEMA	KOD
3. Gençler daha çok hangi konular hakkında din görevlisine müracaat etmektedir?	Genç Kızların Bayan Din Görevlilerine Müracaat Ettiği Konular	İnanç	1. İslam dininin tarihsel süreci Mezhepler Tasavvuf Osmanlı Devleti
			İman esasları 2. Allah’a iman Deizm 3. Peygamberlere iman Kıssalar Peygamberlerin hayatı Siyer 4. Ahirete iman Ölüm Ahiret hayatı 5. Kaza ve kadere iman Kaza ve kader Eş seçimi
		İbadet	1. Fıkıh 2. Mükellefin Fiilleri Farzlar Helaller Haramlar
			1. Temizlik Abdest Gusül abdesti Kadınların özel halleri
			Namaz
		Ahlak	1. Aile hayatı Kız- erkek arkadaşlığı Nişanlanma Evlilik

Üçüncü alt probleme dair yukarıdaki tabloya bakıldığında 1 kategori, 3 tema ve 6 kodun yer aldığı görülmektedir. Analiz sürecinde ikinci ve üçüncü alt probleme dair veriler bir arada verilerek yorumlanmıştır. Öncelikle üçüncü alt probleme dair verilere yer verilerek genç kızların talepleri belirtilmiştir. Aynı/ yakın koda ilişkin ikinci alt problemdeki veriler de ele alınarak konuya ilişkin gençlerin taleplerinin karşılandığını ya da karşılanmadığını ortaya koymak amaçlanmıştır.

Tablo 4: Dördüncü Alt Probleme Dair Kategori- Tema- Kodlar

ALT PROBLEM	KATEGORİ	TEMA	KOD
4.Genç kızlara yönelik faaliyetler nerede ve ne zaman düzenlenmektedir?	Genç Kızlara Yönelik Faaliyetlerin Düzenlendiği Mekânlar	Öğrencilerin Barındığı Yerdeki Mekânlar	1. KYK 2. Üniversite yurdunun konferans salonu 3. Lise pansiyonu 4. Üniversite yurdunun mescidi 5. Hafızlık kursunun mescidi 6. Üniversite yurdunun kantini 7. Üniversite yurdunda boş bir oda
		Dışarıda Farklı Bir Mekânda	1. Müftülüğe bağlı mekânlar Müftülük binası okuma salonu Gençlik merkezi Aile ve dini rehberlik bürosu Kur'an kursu 2. Müftülüğe bağlı olmayan mekânlar Farklı resmi kurumlar Bayan din görevlisinin evi Vakıf Açık hava/dışarıda mekânlar Kafe
		Ulaşım	1. Yerleşim merkezine göre konumu Merkezi bir yer Ulaşım kolay bir yer 2. Öğrencilerin kaldığı yere göre konumu Üniversite yurda yürüyüş mesafesinde Üniversite yurdundan tek otobüsle gidiliyor Gençlerin evine yakın
		Fiziksel İmkânlar	1. Fiziksel imkânı yeterli olan mekânlar 2. Fiziksel imkânı yeterli olmayan mekânlar
	Genç Kızlara Yönelik Faaliyetlerin Düzenlendiği Zaman	Görüşme Sıklığı	1. Düzenli olan faaliyetler Haftada birden fazla gün Her hafta/haftada bir kez İki haftada bir Ayda bir 2. Düzenli olmayan faaliyetler
		Gün	Hafta içi Hafta sonu
		Saat	Sabah saatleri Öğle saatleri Akşam saatleri

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere dördüncü alt probleme dair 2 kategori, 7 tema ve 20 kod yer almaktadır.

Tablo 5: Beşinci Alt Probleme Dair Kategori- Tema- Kodlar

ALT PROBLEM	KATEGORİ	TEMA	KOD
5. Gençlere yönelik yaygın din eğitimi faaliyetleri hangi özelliklere sahip kişiler tarafından düzenlenmektedir?	Genç Kızlara Yönelik Faaliyet Düzenleyen Kişilerin Ahlakî Görev ve Sorumluluklar	Toplumsal- Kendi Kişiliğine Karşı Görev ve Sorumlulukları	1. Toplumsal görev ve sorumluluklar Yardımsever Fedakâr olmaları Merhametli Empati yapabilen 2. Ruhsal ve manevi varlığıyla ilgili görev ve sorumluluklar Dürüst Güvenilir Olgun Hilim- katı kurallı ve kaba olmayan Genç ruhlu Güler yüzlü
		Meslek Ahlakı	Mesleğe bağlılık Mesleki ehliyet
	Genç Kızlara Yönelik Faaliyet Düzenleyen Kişilerin Mesleki Yeterliliği	Bilgi- Yöntem Yeterliliği	Bilgi yeterliliği Yöntem yeterliliği
		İletişim Becerisi	Sunum becerisi Dinleme becerisi Sosyal iletişim becerisi

Yukarıdaki tabloya bakıldığında beşinci alt problemin 2 kategori, 4 tema ve 9 koda ayrıldığı görülmektedir.

Katılımcılarla yapılan görüşmeler sonucunda oluşturulan kod- tema- kategoriler Nvivo 12 programına aktarılmıştır. Araştırma kapsamında yapılan görüşmelerden elde edilen veriler Nvivo 12 programında ilgili kodlara göre gruplandırılmıştır. Belirlenen kodlarda din görevlisi ve genç kızların görüşlerine yer verilerek literatür doğrultusunda yorumlanmıştır.

5.3.Çalışma Grubu

Bu çalışmada evrene geçerli genelleme kaygısı taşımadığından zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen durumların derinlemesine çalışılmasına olanak veren amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Örneklem için araştırmanın ekonomiklik ilkesi gereği kolay ulaşılabilir durum örnekleme benimsenmiştir. Bu örnekleme yöntemi araştırmaya hız ve pratiklik kazandırır. Araştırmacı yakın olan ve erişilmesi kolay bir

durumu seçer.¹⁹ Bu çalışmada araştırmacının mesleğini icra ettiği Aksaray ili ile mesafe yakınlığı ve araştırmacının ikame ettiği il olması sebebiyle Nevşehir tercih edilmiştir. Bu araştırmanın çalışma grubunu Nevşehir İl Müftülüğü ve Aksaray İl Müftülüğünün gençlere yönelik faaliyetlerine düzenli olarak katılan lise mezunu, üniversitede öğrenim gören ve üniversite mezunu olmak üzere toplam 40 genç kız oluşturmaktadır. Ayrıca İl Müftülüklerinde gençlere yönelik faaliyetler düzenleyen ve/veya gençlik faaliyetlerinde görev alan 30 bayan din görevlisi de araştırmanın çalışma grubunda yer almaktadır. Araştırmamızın çalışma grubu toplam 70 kişidir.

Araştırmamızda amaçlı örnekleme çeşitlerinden ‘maksimum çeşitlilik’ benimsenmiştir. Maksimum çeşitlilik örneklemede katılımcı bireylerin belirli alanlarda farklı özelliklere sahip olması gözetilerek çeşitlilik örnekleme yansıtılmaya çalışılır.²⁰ Araştırmamızda maksimum çeşitlilik sağlamak için bayan din görevlilerinden örneklem seçiminde mezuniyet durumu, görev alanı, görev statüsü, görev yeri ve görev yılına göre çeşitlilik sağlanmıştır. Genç kızlarda ise eğitim durumları ve öğrenim gördükleri fakülteler/bölümler açısından farklı olan kişilerden seçilmiştir. Ayrıca yeterli katılımcı sayısı ile veri doyumu noktasına ulaşmak ve örneklem çeşitliliğini sağlamak için ‘kartopu/zincirleme örneklemesine’ de başvurulmuştur. Bu çerçevede görüşme yapılan katılımcılara “Genç kızlara yönelik faaliyetler düzenleyen/gençlik faaliyetlerine katılan kimler var?” ve “Bu konuyla ilgili başka kiminle (bayan din görevlisi/genç kız) görüşmemi önerirsiniz?” soruları yöneltilerek farklı katılımcılara ulaşılmıştır. Öneri üzerine kendisine ulaşılan katılımcılarla görüşülmüş, araştırma hakkında bilgilendirilmiş, gençlik faaliyetlerine katılımı hakkında elde edilen bilgiler teyit edilerek araştırmaya dâhil olma durumu tespit edilmiştir. Böylece faaliyetlerde öne çıkan isimler tespit edilerek bilgi kaynağına ulaşma ve çeşitliliği sağlama kolaylaşmıştır.

Konuyu toparlayarak ifade etmek gerekirse araştırmamızın çalışma grubunu:

- Nevşehir Merkez/İlçe Müftülüklerinde gençlik faaliyetlerinde görev alan 15 bayan din görevlisi ve 20 genç kız (lise mezunu/üniversitede öğrenim gören/üniversite mezunu)

¹⁹ Yıldırım ve Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 119.

²⁰ Yıldırım ve Şimşek, 122.

- Aksaray Merkez/İlçe Müftülüklerinde görev alan 15 bayan din görevlisi ve 20 genç kız (lise mezunu/üniversitede öğrenim gören/ üniversite mezunu) oluşturmaktadır.

Araştırmaya katılan bayan din görevlilerine ve genç kızlara ait bazı kişisel bilgilere aşağıda yer verilecektir.

6.3.1.Araştırmaya Katılan Bayan Din Görevlilerinin Kişisel Bilgilerine Dair Bulgular

6.3.1.1.Mezuniyet Durumları

Araştırmaya katılan bayan din görevlilerinin mezuniyet durumuna ilişkin verilere aşağıdaki tabloda yer verilmiştir:

Tablo 6: Katılımcı Din Görevlilerinin Mezuniyet Durumuna İlişkin Bulgular

	ÖN LİSANS	LİSANS	LİSANSÜSTÜ
Nevşehir	8	5	2
Aksaray	6	7	2
TOPLAM	14	12	4

Tabloya bakıldığında mezuniyet durumuna göre en fazla olan din görevlisi ön lisans mezunudur, en az ise lisansüstüdür.

6.3.1.2.Görev Alanları

Araştırmaya katılan bayan din görevlilerinin görev alanlarına ilişkin veriler aşağıdaki tabloda ele alınmıştır:

Tablo 7: Katılımcı Din Görevlilerinin Görev Alanlarına İlişkin Bulgular

	KURAN KURSU ÖĞRETİCİSİ			VAİZ
	İhtiyaç Odaklı	4-6 Yaş Grubu	Hafızlık	
Nevşehir	10	3	1	1
Aksaray	9	3	2	1
TOPLAM	19	6	3	2

Yukarıdaki tabloya bakıldığında araştırmanın çalışma grubunda Nevşehir’den 14 Kur’an kursu öğreticisi, 1 vaiz yer almaktadır. Kur’an kursu öğretmenlerinin dağılımı ise ihtiyaç odaklı 10, 4-6 yaş grubu 3, hafızlık 1 din görevlisidir. Aksaray’dan 14 Kur’an kursu öğretici, 1 vaiz yer almaktadır. Kur’an kursu öğretmenlerinin dağılımı ise ihtiyaç odaklı 9, 4-6 yaş grubu 3, hafızlık 2 din görevlisidir. Tabloya genel olarak bakıldığında din görevlilerinin görev alanlarına göre dağılımda ihtiyaç odaklıdaki din görevlisi sayısı en fazladır, vaiz sayısı ise en azdır.

6.3.1.3.Görev Statüleri

Araştırmaya katılan bayan din görevlilerinin görev statülerine ilişkin veriler aşağıdaki tabloda ele alınmıştır:

Tablo 8: Katılımcı Din Görevlilerinin Görev Statüsüne İlişkin Bulgular

	KADROLU	SÖZLEŞMELİ	FAHRİ
Nevşehir	13	2	-
Aksaray	10	4	1
TOPLAM	23	6	1

Yukarıdaki tabloya bakıldığında din görevlileri görev statülerine göre en fazla kadroludur, en az ise fahridir.

6.3.1.4.Görev Yerleri

Araştırmaya katılan bayan din görevlilerinin görev yerlerine ilişkin veriler aşağıdaki tabloda ele alınmıştır:

Tablo 9: Katılımcı Din Görevlilerinin Görev Yaptıkları Yerlere İlişkin Bulgular

	MERKEZ	İLÇE
Nevşehir	10	5
Aksaray	13	2
TOPLAM	23	7

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere gençlik faaliyetlerinde görev alan din görevlisi sayısı ilçeye kıyasla merkezde daha fazladır.

6.3.1.5.Görev Yılları

Araştırmaya katılan bayan din görevlilerinin görev yıllarına ilişkin veriler aşağıdaki tabloda ele alınmıştır:

Tablo 10: Katılımcı Din Görevlilerinin Görev Yıllarına İlişkin Bulgular

	1-5 Yıl	5-10 Yıl	10 Yıl ve Üzeri
Nevşehir	1	2	12
Aksaray	3	5	7
TOPLAM	4	7	19

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere görev süresi 10 yıl ve üzeri olan din görevlisi sayısı en fazladır. Görev süresi 1-5 yıl olan din görevlisi sayısı ise en azdır.

6.3.2.Araştırmaya Katılan Genç Kızların Kişisel Bilgilerine Dair Bulgular

6.3.2.1.Eğitim Durumları

Araştırmaya katılan genç kızların eğitim durumuna ilişkin verilere aşağıdaki tabloda yer verilmiştir:

Tablo 11: Katılımcı Genç Kızların Öğrenim Durumlarına İlişkin Bulgular

	LİSE MEZUNU	ÜNİVERSİTE	ÜNİVERSİTE MEZUNU
Nevşehir	4	16	-
Aksaray	3	15	2
TOPLAM	7	31	2

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere gençlik faaliyetlerine katılan genç kız sayısı üniversitede öğrenim gören grupta en fazladır, üniversite mezunu kızlarda katılım ise en azdır.

6.3.2.2.Öğrenim Gördükleri Fakülteler/Bölümler

Araştırmaya katılan genç kızların öğrenim gördükleri fakültelere ve bölümlere ilişkin verilere aşağıdaki tablolarda yer verilmiştir:

Tablo 12: Katılımcı Genç Kızların Öğrenim Gördükleri Fakültelere İlişkin Bulgular

	NEVŞEHİR	AKSARAY	TOPLAM
Biyoteknoloji ve Moleküler Biyoloji	-	G11, G15	2
Ceza İnfaz	G33, G36	-	2
Elektrik Elektronik Mühendisliği	G35	-	1
Fen Bilgisi Öğretmenliği	-	G6	1
Fen Bilimleri	-	G7	1
Hemşirelik	G21	G10, G17	3
İktisat	G30, G34	-	2

İlahiyat	G23	G20	2
İnşaat Mühendisliği	-	G8	1
İslami İlimler	-	G12, G13	2
Kamu Yönetimi	G25, G29, G38	-	3
Okul Öncesi Öğretmenliği	G39	G2	2
PDR	-	G1, G4	2
Psikoloji	G32	-	1
Sınıf Öğretmenliği	-	G14	1
Tarih	-	G9	1
Türk Dili ve Edebiyatı	G28, G40	G3, G16	4
Türk Lehçeleri ve Edebiyatı	G37	-	1
Uluslararası Ticaret	G26	-	1

Yukarıdaki tabloda katılımcı genç kızların öğrenim gördükleri fakülte/bölmelere yer verilmiştir. Genç kızların sayısının en fazla olduğu bölüm Türk dili ve edebiyatıdır.

Tablo 13: Katılımcı Genç Kızların Öğrenim Gördükleri Üniversite Bölümlerine İlişkin Bulgular

	İlahiyat Fakültesi ve İslami İlimler Fakültesi	Sosyal Bilimler	Fen ve Mühendislik Bilimleri	Sağlık Bilimleri
Nevşehir	1	13	1	1
Aksaray	3	7	5	2
TOPLAM	4	20	6	3

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere katılımcı genç kızların öğrenim gördükleri bölüme göre en fazla sayıda olan sosyal bilimlerdir, en az sayıda ise sağlık bilimleridir.

BİRİNCİ BÖLÜM

GENÇ KIZLARA YÖNELİK DÜZENLENEN FAALİYETLERE İLİŞKİN BULGULAR VE YORUMLAR

Diyanet İşleri Başkanlığının gençlik mevzuatında ve İl Müftülükleri arşivinde gençlere yönelik düzenlenen faaliyetlerin içeriği ve niteliği; bu faaliyetlerin ne zaman, nerede ve hangi amaçla düzenlediği; faaliyetleri düzenleyenlerin görev alanı, statüsü, sahip olduğu kişilik- mesleki özelliklerine dair hâlihazırda bir veri bulunmamaktadır. Faaliyetleri düzenleyen bayan din görevlilerinin görev alanı/statüsü/yeri/süresi vb. bilgiler ile katılımcı genç kızların yaşı/eğitim durumu/üniversite bölümüne ilişkin bulgular araştırma kapsamında yapılan görüşmelerden elde edilmiştir. Ayrıca araştırmada yer alan 10 kategori, 37 tema ve 110 kod da bayan din görevlileri ve genç kızlarla yapılan görüşmelerden elde edilen veriler doğrultusunda oluşturulmuştur. Araştırma kapsamında bayan din görevlilerine ve genç kızlara görüşme soruları yöneltilmiştir. Görüşmelerden elde edilen bulgular ilgi alt problemlerde kategori- tema-kod olarak gruplandırılmış ve literatür doğrultusunda yorumlanmıştır.

Araştırmanın en küçük birimi olan kodlara ilişkin birden fazla katılımcının görüş bildirdiği olmuştur. Koda ilişkin her görüşe değil; katılımcı görüşlerinden konuya en iyi şekilde dikkat çeken ve konuyu farklı şekilde ele alan katılımcıların görüşüne yer verilmiştir. Her bir koda dair en az bir bayan din görevlisinin ve genç kızın görüşüne yer verilmiştir. Araştırmamızın genel usulü olarak koda/alt birime ilişkin önce bayan din görevlilerinin ardından genç kızların görüşüne yer verilmiştir. Kodlar içerisindeki görüşler de belirli açılardan ele alınarak kendi içerisinde anlamlı birimler halinde gruplandırılmış ve literatür doğrultusunda yorumlanmıştır. Yapılan değerlendirmelerden sonra tema ve kodları toparlayarak kategoriye dair genel bir değerlendirme yazılmıştır. Ayrıca her bir tema altında o temaya ilişkin görüş belirten bayan din görevlisi ve genç

kızlara ait bazı bilgilerin yer aldığı iki ayrı tabloya yer verilmiştir. Bu tablolar da konuyla ilişkilendirilerek yorumlanmıştır.

1. Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen Faaliyetler

Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından genç kızlara yönelik ilmi, sosyal, kültürel, sportif ve sanatsal faaliyetler düzenlenmektedir. Bu faaliyetleri tespit etmek üzere bayan din görevlilerine “DİB bünyesinde genç kızlara yönelik hangi faaliyetler düzenlenmektedir?” ve “Genç kızlar için hangi/ne tür faaliyetler düzenliyorsunuz?” soruları yöneltilmiştir. Genç kızlara ise “DİB bünyesinde genç kızlara yönelik hangi faaliyetler düzenlenmektedir?” ve “Genç kızlara yönelik düzenlenen hangi faaliyetlere katıldınız?” soruları yöneltilmiştir. Bayan din görevlisi ve genç kızların bu sorulara verdikleri yanıtlardan hareketle DİB bünyesinden düzenlenen faaliyetlerle bayan din görevlilerinin ve genç kızların katıldıkları faaliyetler ilmi faaliyet ve sosyal- kültürel faaliyetler olmak üzere iki ana başlık halinde gruplandırılmıştır:

1.1.İlmi Faaliyetlere Dair Bulgular

Başkanlık bünyesinde genç kızlara yönelik çeşitli ilmi faaliyetler düzenlenmektedir. Bunlar: Projeler, bilgi yarışmaları, konferans ve seminerler, önemli gün ve gece programları, cami içi etkinlikleri, kitap okuma ve kritiği, din dersleri, kısa süreli din öğretimi programları (D grubu Kur'an kursu), sohbetlerdir. Her bir faaliyete ilişkin veriler aşağıda başlıklar halinde ele alınarak yorumlanacaktır.

1.1.1. Projeler

Gençlere yönelik olarak gençlerin ihtiyaçlarını dikkate almak suretiyle onların kişisel ve sosyal olarak gelişimlerine, var olan potansiyellerini ilerletmelerine, sosyal hayata uyum sağlamalarına katkı sunmalarını ve dini gelişimlerini amaçlayan çeşitli projeler düzenlenmektedir. Gençlerin sosyal, kültürel, bilimsel, ekonomik vb. alandaki ihtiyaçlarıyla birlikte dini alandaki sorun ve ihtiyaçları da hayatta önemli bir yer tutmaktadır. Günümüz gençlerinin dini hayatına bakıldığında bireycilik ve hazcılıkla dindarlığı birleştirme gayreti görülmektedir.²¹ Postmodernitenin etkisiyle artan dini sorun ve ihtiyaçlara yönelik projeler düzenleyen kurum ve kuruluşlardan biri de Diyanet İşleri Başkanlığıdır. Farklı alanlarda din hizmeti sunan ve resmi yaygın din eğitimi

²¹ “Küreselleşen Dünyada Gençlik ve Gençlerde Dini Hayat”.

kurumu olan Başkanlığın²² “Manevi Danışmanlık ve Dini Rehberlik Hizmetleri” kapsamında gençlere yönelik düzenlediği projeler bulunmaktadır. 2018 yılında tüm illerde uygulanmaya başlanan Gençliğe Değer Projesi başta olmak üzere Başkanlığın gençlere yönelik sohbetler, ziyaretler, çeşitli etkinlikler, gençlik koordinatörlüğü, gençlik çalıştayları, okuma grupları vb. projeleri bulunmaktadır.

Araştırmamızda Diyanet İşleri Başkanlığının gençlere yönelik düzenlediği projeler incelenmiştir. Başkanlık bünyesinde gençlere yönelik DİB tarafından ulusal düzeyde uygulanan, Müftülükler tarafından il bazında uygulanan ve din görevlileri tarafından bireysel olarak uygulanan çeşitli projeler bulunmaktadır. Ulusal düzeyde uygulanan proje Gençliğe Değer Projesi’dir. İl Müftülükleri tarafından uygulanan farklı projeler Gençlerle Baş Başa Projesi, Değerler Eğitimi Projesi ve Gençlik Akademi Yaz Programı Projesi’dir. Din görevlilerinin düzenlediği bireysel projeler ise Sosyal Sorumluluk Projeleridir.

Tablo 1.1: Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen Projelere İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Bayan Din Görevlileri)

ALT TEMALAR	İL		MEZUNİYET DURUMU			GÖREV ALANI				GÖREV STATÜSÜ			GÖREV YERİ		GÖREV YILI		
	Nevşehir	Aksaray	Ön Lisans	Lisans	Lisansüstü	İhtiyaç Odaklı	4-6 Yaş	Hafızlık	Vaiz	Fahri	Sözleşmeli	Kadrolu	Merkez	İlçe	1-5 Yıl	5-10 Yıl	10 Yıl ve Üzeri
Gençliğe Değer Projesi	3	5	2	2	1	3	2	-	-	-	2	3	4	1	2	-	3
Değerler Eğitimi Projesi	1	-	-	-	1	-	-	-	1	-	-	1	1	-	-	-	1
Gençlerle Baş Başa Projesi	-	1	-	1	-	-	-	-	1	-	-	1	1	-	-	1	-
Gençlik Akademisi Yaz Programı Projesi	-	2	-	1	1	1	-	-	1	-	-	2	2	-	-	1	1
Sosyal Sorumluluk Projeleri	2	2	1	2	1	4	-	-	-	-	1	3	3	1	1	-	3
TOPLAM	6	10	3	6	4	8	2	-	3	-	3	10	11	2	3	2	8

Yukarıdaki tabloya bakıldığında genç kızlara Gençliğe Değer Projesi’nin düzenlendiğine ilişkin Nevşehir’den 3, Aksaray’dan 5 din görevlisi görüş belirtmiştir.

²² “Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun”, 633 sayılı § (1965).

Din görevlilerinin çoğu kadroludur, ihtiyaç odaklı ve merkezde görevlidir, görev süresi 10 yıl ve üzeridir. Mezuniyet durumu ise farklılık göstermemektedir. Değerler Eğitimi Projesi'ne ilişkin sadece Nevşehir'den 1 katılımcı görüş beyan etmiştir. Din görevlisi lisansüstü mezunu, vaiz, kadrolu ve merkezde görevli olup mesleki tecrübesi fazladır. Gençlerle Baş Başa Projesi'ne ilişkin sadece Aksaray'dan lisans mez., vaiz-kadrolu, merkezde görevli ve görev süresi ise 5-10 yıl olan 1 din görevlisi görüş belirtmiştir. Gençlik Akademisi Yaz Programı Projesi'ne ilişkin sadece Aksaray ilinden 2 din görevlisi görüş belirtmiştir. Din görevlileri kadrolu ve merkezdedir. Mezuniyet durumu, görev alanı ve görev süresi farklıdır. Sosyal Sorumluluk Projeleri'ne ilişkin Nevşehir'den 2, Aksaray'dan 2 din görevlisi görüş belirtmiştir. Din görevlilerinin tamamı ihtiyaç odaklı ve görevlidir. Konuya ilişkin görüş belirten din görevlilerinin çoğu ise lisans mez., kadrolu, mesleki tecrübesi fazla ve merkezdedir.

Tabloya genel olarak bakıldığında genç kızlara yönelik projelere ilişkin görüş belirten katılımcı sayısı Nevşehir'e kıyasla Aksaray'da daha fazladır. Din görevlileri en fazla Gençliğe Değer Projesi'ne ilişkin görüş belirtmiştir. Değerler Eğitimi Projesi ve Gençlerle Baş Başa Projesi'ne ilişkin görüş belirten din görevlisi sayısı ise en azdır. Genç kızlara yönelik projelere ilişkin görüş belirten din görevlilerinin çoğu lisans mezunu, kadrolu, ihtiyaç odaklı ve merkezde görevlidir. Görev süreleri ise 10 yıldan fazladır.

Tablo 1.2: Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen Projelere İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Genç Kızlar)

ALT TEMALAR	İL		EĞİTİM DURUMU		ÜNİVERSİTE BÖLÜMÜ			
	Nevşehir	Aksaray	Lise	Üniversite	İl.Fakültesi ve İslami İlimler Fakültesi	Sosyal Bilimler	Fen ve Mühendislik Bilimleri	Sağlık Bilimleri
Gençliğe Değer Projesi	2	-	-	2	-	2	-	-
Değerler Eğitimi Projesi	-	-	-	-	-	-	-	-
Gençlerle Baş Başa Projesi	-	3	-	3	1	1	1	-
Gençlik Akademisi Yaz Programı Projesi	-	2	-	2	-	2	-	-
Sosyal Sorumluluk Projeleri	2	1	1	2	-	1	1	-
TOPLAM	4	6	1	9	1	6	2	-

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere Gençliğe Değer Projesi'ne ilişkin sadece Nevşehir'den 2 genç kız açıklamada bulunmuştur. Genç kızların ikisi de üniversite grubu ve sosyal bilimler bölümündendir. Değerler Eğitimi Projesi'ne ilişkin görüş belirten genç kız olmamıştır. Gençlerle Baş Başa Projesi'ne ilişkin sadece Aksaray ilinden 3 genç kız görüş belirtmiştir. Genç kızların eğitim durumu üniversite olmakla birlikte bölümleri farklılık göstermektedir. Gençlik Akademisi Yaz Programı Projesi'ne ilişkin sadece Aksaray ilinden 2 genç kız görüş belirtmiştir. Genç kızlar üniversite grubu olup sosyal bilimler bölümündendir. Sosyal Sorumluluk Projeleri'ne ilişkin Nevşehir'den 2, Aksaray'dan 1 genç kız açıklamada bulunmuştur. Genç kızların 1'i lise, 2'si üniversite grubudur.

Tabloya genel olarak bakıldığında genç kızlara yönelik düzenlenen projelere ilişkin görüş belirten genç kız sayısı Nevşehir'e kıyasla Aksaray'da daha fazladır. Genç kızların büyük çoğunluğu üniversite grubu ve sosyal bilimler bölümündendir. Gençlerle Baş Başa ve Sosyal Sorumluluk Projelerine ilişkin görüş belirten katılımcı sayısı en fazladır.

Katılımcılara ait yukarıdaki iki tablo birlikte değerlendirildiğinde şunlar söylenebilir: Konuya ilişkin görüş belirten bayan din görevlisi sayısı daha fazladır. İl bazında elde edilen verilerden hareketle Aksaray'da gençlere yönelik projelerin daha çok düzenlendiği söylenebilir. Katılımcılar arasından en fazla sayıda Gençliğe Değer Projesi'ne yönelik, en az ise Değerler Eğitimi Projesi'ne yönelik görüş belirtilmiştir.

Gençlere yönelik düzenlenen projeler uygulandığı iller ve uygulayıcısına göre üç şekilde gruplandırılmıştır:

1.1.1.1.Ulusal Düzeyde Uygulanan Projeler

Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından genç kızlara yönelik düzenlenen bazı projeler bulunmaktadır. Bu projeler 81 il müftülüğünde uygulanmaktadır. Ulusal düzeyde uygulanan projelere dair katılımcı görüşlerine aşağıda yer verilmiş ve literatür doğrultusunda yorumlanmıştır:

Gençliğe Değer Projesi: Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından Kasım 2018 tarihinde Mevlidi Nebi Haftasının teması Peygamberimiz ve Gençlik olarak belirlenmiştir. Bu tema kapsamında Başkanlık tarafından Gençliğe Değer Projesi hazırlanarak ilgili üst yazı 81 ilin müftülüğüne gönderilmiştir. Gençlerimizin milli ve

manevi değerlerine bağlı, medeniyet perspektifine sahip bir şekilde yetişmelerine katkı sunmak, gençlik çalışmalarına ivme kazandırmak, gençlik koordinatörlüğü sistemini ülke genelinde aktif hale getirmek ve her bir din görevlisinin en az 10 gence ulaşmasını sağlamak üzere “Gençliğe Değer” isimli proje hayata geçirilmiştir²³. Proje kapsamında imam- hatip, müezzin kayyım, Kuran kursu öğreticisi vb. unvanlarda çalışan her bir din görevlisinin en az 10 gençle sohbet, söyleşi, kitap günleri, yemek, toplantı, gezi programları, yarışmalar gibi dini-sportif-sanatsal-sosyal etkinlikler düzenlemesi gerekmektedir.

Projeyle ilgili üst yazıda sohbet, söyleşi, geziler, çeşitli etkinlikler vb. düzenlenebileceğine yer verilmiştir. Fakat faaliyetlerin içeriğine dair Başkanlığın ve Müftülüklerin belirli bir plan- programı bulunmamaktadır. Araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde katılımcıların proje doğrultusunda gençlerle düzenlenen faaliyetlere ilişkin ifadeleri şöyledir:

D8: “İki hafta yaptığımız bir program oldu. Kurstan dört hoca katıldı. Programımız sohbet tarzında oldu. İlk hafta gençlerle tanışıldı, onlardan istekleri alındı. İkinci hafta kitaplarını dağıttık. Program güzel hazırlanmıştı ama devam edemedik. Öğrenciler severek geliyordu, güzel programdı.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 5-10 yıl, Aksaray)

D11: “Haftada bir gün dersler yaptık. Bizim kursta hem liselilere yönelik hem ortaokul öğrencilerine yönelik faaliyet yapılıyor. Sadece kız öğrenciler için. Toplamda 80 öğrenci katıldı. Liseli öğrenciler çok azdı. Ne kadar diyeyim 10 tane falan liseli öğrenci vardı. Kalanlar ortaokul öğrencisiydi. Kursta müsait olan bütün hocalar bu faaliyetlere katılıyordu. Toplamda 7 hoca katılıyor.” (Kkö, 4-6 yaş, sözleşmeli, lisans mez., merkez, görev süresi 1-5 yıl, Aksaray)

G25: “Hocamız ile yurttaki düzenlenen programlarda tanıştık. Onlara gençlik projesi için 10 gence ulaşması amacıyla Müftülüğten görev vermişler.” (Kamu Yönetimi, Sosyal Bilimler, Nevşehir)

G29: “Diyanet Gençlik Projesi için Kur’an kursu hocalarını rehber hoca olarak üniversite öğrencilerine görevlendiriyormuş.” (Ünv. öğrencisi, Kamu Yönetimi, Sosyal Bilimler, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadelerde Gençliğe Değer Projesi kapsamında hangi faaliyetlerin, kim tarafından, kimlere yönelik ve ne sıklıkla düzenlendiğine dair bazı bilgiler paylaşılmıştır. Projeye ortaokul, lise ve üniversitede öğrenim gören genç kızların katıldığı anlaşılmaktadır. Faaliyetleri düzenleyenlerin Kur’an kursu öğretmenleri olduğu bildirilmiştir. Kalabalık genç gruba yönelik faaliyetlerde din görevlileri arasında görev

²³ “T.C. Cumhurbaşkanlığı Diyanet İşleri Başkanlığı Gençliğe Değer Projesi Üst Yazı”, 2020.

dağılımı yapıldığı ifade edilmiştir (D11). Bu durumun faaliyetlerin verimliliğine ve sürdürülebilirliğine katkı sunması beklenir. Faaliyetlerin içeriği ise sohbet, kitap okuma, din dersleri olduğu belirtilmektedir (D8). Din görevlisinin '*onlardan isteklerini aldık*' ifadesinden faaliyetleri belirlerken genç kızların ihtiyaç ve beklentilerinin dikkate alındığı anlaşılmaktadır. Katılımcıların istek ve ihtiyaçları dikkate alınarak düzenlenen faaliyetlerin daha verim sağlaması ve hedeflenen amaçlara daha kolay ulaştırması beklenir. Katılımcılara ait yukarıdaki ifadelerden hareketle ulusal düzeyde planlanan projenin farklı yerlerde uygulandığı söylenebilir. Genç kız G25 ve G29 ifadelerinde yola çıkarak bazı gençlerin Başkanlık tarafından planlanan ve din görevlilerince uygulanan bu projeden haberdar olduğu anlaşılmaktadır.

Gençlerin projeye dair bilgi ve farkındalık kazanması faaliyetlere bilinçli ve devamlı katılım gösterme, faaliyetleri çevresine duyurarak daha çok gencin katılmasını sağlama, faaliyetlere güven duyarak katılma gibi katkılar sunabilir. Ancak konuya ilişkin görüş bildiren katılımcı sayısı araştırmanın çalışma grubuyla kıyaslandığı oldukça az olduğu görülmektedir. Bu durumun projenin gençlere tanıtılması noktasında çalışmaların yapılmasını gerekli kıldığı söylenebilir.

Din görevlileri Gençliğe Değer Projesi kapsamında düzenlendiği faaliyetlere ilişkin bazı bilgileri içeren Gençliğe Değer Projesi Formunu doldurarak formunu her eğitim- öğretimi döneminde Müftülük Din Hizmetleri Bölümüne teslim etmektedir. İlgili formda din görevlisinin ismi ve irtibat numarası; ilgilenilen gencin ismi, yaşı, telefonu ve mahallesi ile faaliyetin yapıldığı il/ilçe bilgileri istenmiştir.²⁴ Katılımcılardan birkaçının konuya ilişkin ifadesi şöyledir:

D7: “Gençliğe Değer Projesi için bizden yani her bir din görevlisinden çalışma yaptıkları gençlerin isimlerini istediler.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, sözleşmeli, lisansüstü, ilçe, görev süresi 1-5 yıl, Aksaray)

D8: “Müftülük Gençliğe Değer Projesi’nin listesine isim yazılması için sıkıştırınca kursumuzdaki hocalarla iki hafta ortaokul ve lise talebeleri için hafta içinde bir program düzenledik.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 5-10 yıl, Aksaray)

Katılımcılara ait yukarıdaki ifadeler projeye ait üst yazıda yer alan bilgileri desteklemektedir. Proje kapsamında düzenlenen faaliyetlerin ölçme ve değerlendirmesine yönelik başka bir uygulamanın yapıldığına dair proje üst yazısında

²⁴ “T.C. Cumhurbaşkanlığı Diyanet İşleri Başkanlığı Gençliğe Değer Projesi Üst Yazı”.

ve din görevlisi ile genç kızların ifadelerinde veri bulunmamaktadır. Müftülüğün bu uygulamasından yola çıkarak Gençliğe Değer Projesi kapsamında düzenlenen faaliyetlerin içeriğinden ve niteliğinden çok katılımcı genç sayısının önemsendiği anlaşılmaktadır. Projenin hedeflediği amaçlara ulaşma durumu, gençlere sağladığı katkılar başta olmak üzere ölçme ve değerlendirmesini geliştirmeye yönelik uygulamalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Proje kapsamında en az 10 gence ulaşılmasının ve projeye düzenli katılan gençlerin isimlerinin kuruma bildirilmesinin yol açtığı bazı sorunları katılımcılar şöyle ifade etmiştir:

D6: “Ama bence projede geçen 10 gençle birebir ilgilenme için sayı fazla. Çünkü aynı zamanda mesleki görevimiz de var. Ben 4-6 yaş öğreticisiyim, çalışıyorum. Ailemiz var. Bu açıdan bireysel ilgilenme için 10 kişi fazla.” (Kkö, 4-6 yaş, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Aksaray)

D11: “Gençliğe Değer Projesi kapsamında kursta düzenlediğimiz bu derslere daha çok misafir olarak katıldım. Öğleden sonra kursum olduğu için yetişebildiğim kadarıyla kursta gençler için yapılan derslere katılabildim.” (Kkö, 4-6 yaş, sözleşmeli, lisans mez., merkez, görev süresi 1-5 yıl, Aksaray)

D21: “Hoca arkadaşlardan gençlerle bir faaliyet yapmadığı halde gençlerin isimlerini veren oldu. Müftülüğün bizden illaki isim istemesi bizi zor durumda bıraktı.” (Kkö, 4-6 yaş, kadrolu, ön lisans mez., ilçe, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

D23: “Müftülük bizden proje için en az 10 gence ulaştığımızı dair isim listesi istedi. Çoğu hoca rastgele isim verdi. Ben evime davet ettiğim ve görüşüp faaliyet yaptığım öğrencilerimin isimlerini yazdım. Diyanet yaptığı projenin arkasını aramalı.” (Kkö, 4-6 yaş, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadelerden yola çıkarak gençlerle yakından ilgilenme isteği, aile sorumlulukları ve mesleki görev gibi nedenlerden kaynaklı olarak 10 genç sayısının fazla görüldüğü anlaşılmaktadır. Bu noktada faaliyetlerin niteliği de katılımcı genç sayısının çokluğu hakkında belirleyici olmaktadır. Gençlerin sorunlarını dinleyip çözüme ulaştırma, ihtiyaç anında yanında olma, maddi- manevi destek sağlama vb. bireysel genç sayısı fazla görülebilir. Fakat konferans, ziyaret, sohbetler, okuma grupları gibi daha genel olarak düzenlenen ilmi/sportif/kültürel faaliyetlerde 10 genç sayısı fazla olmayabilir. Yukarıdaki ifadelerde belirtildiği üzere projeye her bir din görevlisinin katılım zorunluluğunun ve projeye katılan genç kızların isim listesinin istenmesinin yol açtığı bir durum da ifade edilmiştir. Bazı din görevlilerinin gençlerle faaliyet yapmadığı

bazı gençlerin isimleri faaliyet düzenliyormuş gibi yazarak katılımcı listesini Müftülüğe verdiği belirtilmiştir. Müftülüklerin isim listesini zorunlu tutmasının bazı din görevlilerini zor durumda bırakarak bu davranışa yönelttiği anlaşılmaktadır. Bu tutumu gösteren din görevlilerinin Gençliğe Değer Projesi’ni uygulamama nedeni tam olarak bilinmemektedir. Bu noktada projeye katılımın gönüllü tutulmasını önleme ve yapılan faaliyetlerin niteliği- içeriği- devamlılığına yönelik kurumsal denetim sağlama gerekli görülmektedir.

Projenin uygulanmasında bazı faaliyetler diğer kurum ve kuruluşların alanı dâhilinde olabilmektedir. Müftülüklerin ve din görevlilerin karşılaşılabilecekleri sorunları önlemek, onların işlerini kolaylaştırmak, projenin işlerliğine ivme kazandırmak amacıyla Başkanlık tarafından ilgili kurumlarla çeşitli protokoller imzalanmıştır. Örneğin 09.12.2019 tarihinde Gençlik ve Spor Bakanlığı İle Diyanet İşleri Başkanlığı Arasında İşbirliği Protokolü imzalanmıştır.²⁵ Projenin Kasım 2018 tarihinden itibaren uygulanmaya başlandığı bilinmektedir. Başkanlık tarafından ilgili kurumlar arasında protokol imzalanıncaya kadar projenin uygulanması için bazı Müftülükler İl Milli Eğitim Müdürlüğü ile protokol imzalamıştır.²⁶ İl bazında imzalan protokoller ile Bakanlıklar arasında imzalanan protokol incelendiğinde benzer yükümlülükler içerdiği tespit edilmiştir. İmzalanan protokolün bazı yükümlülükleri şöyledir:

- “Başkanlığın faaliyetlerini gençlere duyurmak, talepleri almak, faaliyetlerin uygulanmasını sağlamak
- Her iki tarafından personellerinden istifade ederek ortak programlar düzenlemek
- Gençlik kampları, spor branşları, Diyanet Gençlik Çalışmaları Merkezi, cami ve Kuran kurslarının spor alanlarına imkânlar ölçüsünde malzeme desteği

²⁵“Gençlik ve Spor Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı arasında işbirliği protokolü imzalandı”, erişim 10 Kasım 2022, <https://www.diyaret.gov.tr/tr-TR/Kurumsal/Detay/26173/genclik-ve-spor-bakanligi-ile-diyaret-isleri-baskanligi-arasinda-isbirligi-protokolu-imzalandi>.

²⁶ BURSA İL MİLLÎ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ, “BURSA İL MİLLÎ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ İLE BESOB VE BESVAK ARASINDA İŞ BİRLİĞİ PROTOKOLÜ İMZALANDI”, erişim 10 Kasım 2022, <http://bursa.meb.gov.tr/www/bursa-il-mill-egitim-mudurlugu-ile-besob-ve-besvak-arasinda-is-birligi-protokolu-imzalandi/icerik/4255>.

sağlamak, spor alanlarının bakım ve onarımını yapmak, antrenör ve gençlik lideri vb. personel görevlendirmek vb.dir.”²⁷

Protokollerin imzalanması, farklı kurum ve kuruluşların da projeyi desteklemesi projenin uygulanmasında taraflara kolaylık sağlayabilir. Aynı zamanda bu durum projenin diğer kurumlar tarafından da önemli görüldüğünü ortaya koymaktadır. Din görevlileriyle yapılan görüşmelerde kurumlar arasında imzalanan protokollere dair bulguya rastlanmamıştır. Araştırmanın ilerleyen bölümlerinde “İl Müftülükleri Tarafından Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen Sosyal ve Kültürel Faaliyetler” başlığı altında diğer kurum ve kuruluşların alanı dâhilinde düzenlenen çeşitli faaliyetlere yer verilmiştir. Proje doğrultusunda imzalanan ancak tüm gençlik faaliyetlerine yönelik maddeler içeren protokollerin Başkanlığın gençlik faaliyetlerinde avantaj sağladığı söylenebilir.

Yukarıda bahsi geçen protokolde yer alan maddelerden biri de “Protokol kapsamında görevlendirilen personele periyodik hizmet içi eğitimler düzenlemek”tir. Bu maddeye istinaden İl Müftülükleri tarafından din görevlilerine yönelik 2018 yılından günümüze kadar periyodik eğitim seminerleri düzenlenmiştir.²⁸ Din görevlileriyle yapılan görüşmelerde bu seminerlere işaret eden bulgulara rastlanmamıştır. Seminerler diz hizmetlerinde din görevlilerinin bilgi seviyesini artırmak, var olan bilgilerini canlı tutmak, yeni gelişmeler haberdar olmalarını sağlamak,²⁹ sahada daha etkin faaliyetler gerçekleştirmek, projenin uygulanmasında karşılaşılan sorunlara çözüm üretmek amacıyla düzenlenmektedir. Din görevlisi D7’nin projeye yönelik seminere ve din görevlileri arasındaki iletişimin önemine dair ifadesi şöyledir:

D7: “Müftülüğün gençlik seminerine katıldık. Ama gençlik faaliyetlerini tam bilmiyorum yani diğer hocalar ve hangi faaliyetleri yapıyor neler yapıyor bilmiyorum.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, sözleşmeli, lisansüstü, ilçe, görev süresi 1-5 yıl, Aksaray)

²⁷ “Gençlik ve Spor Bakanlığı Protokolü.pdf”, erişim 10 Kasım 2022, <https://dinhizmetleri.diyanet.gov.tr/Documents/Gen%C3%A7lik%20ve%20Spor%20Bakanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1%20Protokol%C3%BC.pdf>.

²⁸ Diyanet Haber, “500 kişinin katılımıyla ‘Gençliğe Değer Semineri’ düzenlendi haberleri”, <https://www.diyanethaber.com.tr/>, erişim 10 Kasım 2022, <https://www.diyanethaber.com.tr/afyonkarahisar-muftulugu/500-kisinin-katilimiyla-genclige-deger-semineri-duzenlendi-h14027.html>.

²⁹ Ahmet Emin Seyhan, “Din Hizmetinde Verimlilik ve Kalite Açısından Hizmet İçi Eğitimin Rolü ve Önemi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sy 14 (2011): 233.

Din görevlisinin yukarıdaki ifadesinde Müftülük bünyesinde projeye yönelik seminerlerin düzenlendiği ancak din görevlileri arasındaki bilgi paylaşımının yeterli düzeyde bulunmadığı belirtilmiştir. Proje uygulamasında karşılaşılan sorunları çözme, kullanılan yöntem ve teknikleri çeşitlendirme, faaliyetlerin içeriğini ve niteliğini arttırmaya yönelik din görevlileri arasında işbirliği ve iletişim önemlidir. Düzenlenen periyodik seminerler kurumsal bilgilendirmenin yanı sıra din görevlileri arasında fikir alışverişinde bulunma ve diğer din görevlilerinin faaliyetlerinden haberdar olma gibi katkılar sağlaması beklenir.

Değerler Eğitimi Projesi: Ülkemizde 2010 yılında gerçekleştirilen 18. Milli Eğitim Şurasının önemli konu başlıklarından birisini değerler eğitimi oluşturmuştur. 08 Eylül 2010 tarihinde Milli Eğitim Bakanı imzası ile 53 numaralı İlk Ders Genelgesi yayınlanmıştır.³⁰ Genelgede belirtildiği üzere; eğitim sistemi öğrencilere; bilgi, beceri, tutum kazandırmanın yanında onların dengeli, sağlıklı, gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere sahip, temel ve insani değerleri kazanmış iyi insan, iyi vatandaş olarak yetişmelerini sağlamak görevini üstlenmiştir. Toplumsal hayatı oluşturan, insanları birbirine bağlayan, gelişmeyi, mutluluğu ve huzuru sağlayan, risk ve tehditlerden koruyan değerlerimizin tüm bireylere kazandırılmasında en önemli etken eğitimidir. Bu kazanımların öğrencilere aktarılması da değerler eğitimi oluşturmaktadır.³¹

Dayanağını 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu, Milli Eğitim Bakanlığı Stratejik Planı ve 18.Milli Eğitim Şurasından alan Değerler Eğitimi Projesi Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde uygulanmakta ve eğitim- öğretim yılının tümüne yayılan programı bulunmaktadır. Program içerisinde sınıf içi etkinlikler, aile içi etkinlikler ve aileye yönelik etkinlikler yer almaktadır. Bu projede okulöncesi, ilk ve orta öğretim okullarında her branştan öğretmen, rehber öğretmenleri, okul yöneticileri ve okul aile birliği üyelerinden oluşan Değerler Eğitimi Komisyonu tarafından çalışmalar düzenlenmiştir.³² Değerler eğitiminde personelin eğitimi uygulamadaki başarısı proje için önem taşımaktadır. Görevli personelin gönüllü ve istekli olması, eğitim ve materyal

³⁰ “Değerler Eğitiminin Öğrenci Davranışlarına Etkisinin Veli Görüşlerine Göre İncelenmesi”, 728.

³¹ “2010/53 sayılı Genelge (İlk Ders)”, erişim 10 Kasım 2022, <https://www.egitimmevzuat.net/index.php/home/genelgeler/genelge-2000-2010/204-2010-53-sayili-genelge-i-lk-ders>.

³² Nazlı Cihan, “Okullarda Değerler Eğitimi ve Türkiye’deki Uygulamaya Bir Bakış”, *Electronic Turkish Studies* 9, sy 2 (2014): 6.

desteği alması başarılı bir değerler eğitimi programı için gereklidir.³³ Projenin Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olarak değerler eğitimi komisyonu tarafından düzenlenmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından uygulanan Değerler Eğitimi Projesi’nde din görevlileri de görevlendirilebilmektedir. Katılımcılardan birinin konuya ilişkin ifadesine aşağıda yer verilmiştir:

D17: “Değerler Eğitimi Projesi kapsamında okullarda görev aldık.” (Vaiz, kadrolu, lisansüstü, merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadesinde D17 proje kapsamında örgün eğitim kurumlarında görev aldığını belirtmiştir. Proje kapsamında ne tür faaliyetlerde bulunulduğu, görevlendirmenin kim tarafından ve neye göre yapıldığına dair bilgi paylaşılmamıştır.

Değerler eğitimi projesi 2010 yılından itibaren Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde ulusal düzeyde uygulanan bir projedir. Projede din görevlileri de görev almaktadır. Ulusal düzeyde uygulanmasına rağmen din görevlileriyle ve gençlerle yapılan görüşmelerde Değerler Eğitimi Projesi’ne dair bulgulara pek rastlanmamıştır. Bu durum projenin Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde ve daha çok örgün eğitim kurumlarında uygulanması kaynaklandığı tahmin edilmektedir. Değerler Eğitimi Projesi’nin kapsamı genişletilebilir; milli ve manevi değerleri gençlere kazandırmaya yönelik örgün- yaygın din eğitimi programları için yeni projeler tasarlanabilir.

1.1.1.2.Müftülükler Tarafından İl Bazında Uygulanan Projeler

Başkanlık tarafından ulusal düzeyde uygulanan projelerin yanı sıra İl Müftülüklerinin il bazında uyguladığı projeler de bulunmaktadır. Bunlar: Gençlerle Baş Başa ve Gençlik Akademisi Yaz Programı Projesi’dir. Bu projelere dair veriler ve yorumlar aşağıda ele alınacaktır:

Gençlerle Baş Başa Projesi: Gençlerle Baş Başa Projesi Aksaray İl Müftülüğünde görev yapan bayan din görevlisi tarafından planlanan; İl Müftülüğünün ve diğer din görevlilerinin de desteğiyle il genelinde uygulanan bir projedir. Proje Müftülük tarafından üniversitede öğrenim gören genç kızlara yönelik olarak 2019 bahar ve 2019 güz dönemi olmak üzere iki dönem uygulanmıştır. Projeyi tasarlayan din görevlisi D9’un proje hakkındaki ifadelerine aşağıda yer vermiştir:

³³ Hasan Meydan, “İlköğretim Okullarında Değerler ve Karakter Eğitimi” (Doktora tezi, Sakarya Üniversitesi, 2012), 145.

D9: “Biz Müftü Bey’e bir proje teklifi ile gittik, proje kabul edildi.” (Vaiz, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 5-10 yıl, Aksaray)

D9: “Öğrencilere en başta projemiz nedir, projemizde amaç nedir şeklinde projemizi genel olarak anlattık. Gençlere faydalı olmak için isteklerini öğrenmek amacıyla bir liste verdik ve oraya isteklerinizi yazın dedik.” (Vaiz, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 5-10 yıl, Aksaray)

D9: “Kızlardan tefsir, ilmihal dersleri ve dini sohbet olsun gibi istekler çoğunlukta idi. Bir hafta tefsir dersi bir hafta ilmihal dersi yaptık.” (Vaiz, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 5-10 yıl, Aksaray)

D9: “Projemiz şöyleydi: Her cumartesi günü sabah saat 9 ile 10 arasında Müftülükte öğrenciler için kahvaltı ve akabinde gençlere sohbet yaptık. İki haftada bir de Diyanet Yayınları’ndan okuduğumuz kitapların kritiğini yaptık. Kitaplarımız daha çok Diyanet yayınlarındandı. Servis imkânımıza ve öğrencilerin durumlarına göre sabah namazı buluşması yaptık. Sabah namazından sonra erken vakitte Müftülüğe gelip gençlerle beraber kahvaltı yaptık. Geziler oldu, pikniğe gittik.” (Vaiz, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 5-10 yıl, Aksaray)

D9: “Bu yıl bahar dönemi için daha çok planlarımız vardı: Huzurevi ziyaretleri, geziler. Bu minvalde yapacağımız programlar vardı ama pandemi yüzünden ara verdik.” (Vaiz, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 5-10 yıl, Aksaray)

D9: “Onlara iki haftadan fazla devamsızlığı olmadan derslere katılan öğrenciler için Mersin gezisi ya da Karadeniz gezisi olacağını söyledik.” (Vaiz, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 5-10 yıl, Aksaray)

D9: “Bu proje süresince öğrencilerimize okuduğumuz tüm kitapları ücretsiz verdik. Yaklaşık 100-120 öğrencimiz vardı. Bu öğrencilerle iki üç haftada bir yaptığımız kitap kritiklerindeki tüm kitapları onlara ücretsiz verdik.” (Vaiz, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 5-10 yıl, Aksaray)

D9: “Dört vaize arkadaş ve iki manevi rehberimiz bu faaliyette görevliydik.” (Vaiz, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 5-10 yıl, Aksaray)

G3: “Hafta sonu cumartesi günlerinde Gençlerle Baş Başa programı vardı.” (Vaiz, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 5-10 yıl, Aksaray)

G6: “İl Müftülüğü tarafından ‘Gençlerle Baş Başa’ isimli bir program yürütülüyor. Gençlerle baş başa programına katıldım.” (Vaiz, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 5-10 yıl, Aksaray)

Yukarıdaki ifadelerde Gençlerle Baş Başa projesi kapsamında hangi faaliyetlerin yapıldığı, projenin kimler tarafından ve ne sıklıkla uygulandığı belirtilmiştir. Din görevlisi D9’un hazırladığı projenin planını Müftü Bey’e sunduğu ve onaylamasıyla beraber projenin görev alanı farklı olan 6 din görevlisi tarafından il genelinde uygulanmaya başladığı anlaşılmaktadır. Projeye katılan genç kızların ihtiyaç ve

beklentilerini tespit etmeye yönelik çalışmalarda bulunulmuştur. Projenin uygulanmasından önce katılımcı genç kızlara proje tanıtılmış; projenin içeriğinden ve amacından bahsedilmiştir. Bunlar genç kızların faaliyetlere bilinçli katılımını, verimlilik ve devamlılığın artmasını, gençlerin ve din görevlilerinin ortak amaçları doğrultusunda faaliyetlerin planlanmasını sağlayabilir. Proje kapsamında düzenlene faaliyetlerin içeriğine bakıldığı çeşitli ilmi ve sosyal faaliyetlerin bulunduğu görülmektedir: Tefsir ve ilmi dersleri, dini sohbetler, geziler, sabah namazı buluşmaları, kahvaltılar vb.dir. Faaliyetlerinin çok yönlü/çeşitli olarak düzenlenmesi gençlerin farklı açılardan gelişimini destekleme, faaliyetlere katılımı sağlama, faaliyetlerde devamlılığı ve verimliliği arttırmada önemli rol oynayacaktır. Katılımcıların ifadelerinden hareketle genç kızların daha çok ilmi faaliyetler noktasında beklentilerinin olduğu söylenebilir (D9).

Kitap okuma etkinliğinde kitap ücretlerinin kurum tarafından karşılandığı ifade edilmiştir. Bu durumun öğrencilerde maddiyat noktasında oluşabilecek sorunu önlediği tahmin edilmektedir. Proje kapsamında kitap okuma faaliyetine iki haftada bir yer verilmesi ve kitapların gençlere ücretsiz verilmesi katılımı devamlılığa ve kitap okuma alışkanlığının kazanılmasına katkı sağlaması beklenir. Projenin uygulanma zamanı ve sıklığının haftada bir gün ve cumartesi olduğu ifade edilmiştir. Bu zamanın seçilme nedeni belirtilmemiştir. Hafta içi günlerde üniversite öğrencilerinin dersi- stajı ve din görevlilerinin de mesleki görevinin olduğu düşünüldüğünde katılımı ve devamlılığı sağlanmak amacıyla faaliyetlerin hafta sonu düzenlendiği tahmin edilmektedir. Gençlerle Baş Başa Projesi'nin hedef grubu sadece Aksaray ilindeki üniversite öğrencileriyle sınırlı tutulmuştur. Projede ortaokul, lise grubu yerine sadece üniversite grubunun seçilmesinin nedeni belirtilmemiştir.

Din görevlileri ve gençlerle yapılan görüşmelerden hareketle projenin iki dönem boyunca devam ettiği anlaşılmaktadır. Üçüncü dönemde de devam edilmesi planlanırken salgın nedeniyle düzenlenememiştir. Projenin gün, saat, ilmi-sosyal-kültürel faaliyetler gibi konularda plan dâhilinde düzenlendiğini ifade edilmiştir. Proje boyunca katılımcı genç kızların istek ve beklentileri dikkate alınmış; gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Bu durum gençlerin projeye ilgiyle katılmasında ve devamlılık sağlamasında rol oynayabilir. Projenin hedef kitlesi ihtiyaç, beklenti ve

gelişim özellikleri dikkate alınarak genişletilebilir. Projesinin başarısını ölçme ve değerlendirmeye yönelik uygulamalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Gençlik Akademisi Yaz Programı Projesi: Gençlik Akademisi Yaz Programı Projesi Aksaray İl Müftülüğü Gençlik Koordinatörlüğü tarafından “Kardeşlik İkliminde Sen De Yerini Al” ve “Gençlik Tutulmaz Elle Geçirme Boş Emelle” mottosuyla hazırlanan bir projedir. Proje genç kız ve genç erkekler için ayrı programlar dâhilinde ve farklı saatlerde düzenlenmiştir.³⁴ Projede genç kız ve genç erkek grupları da kendi içinde lise grubu ve üniversite grubu olarak ayrılmıştır. Proje genç kızlar lise grubu için 24 Haziran- 26 Temmuz 2019 tarihleri arasında 5 hafta boyunca hafta içi her gün saat 10.00- 12.45 arasında düzenlenmiştir. Üniversite grubu için de aynı tarihlerde saat 14.00- 15.45 arasındadır. Katılım kontenjanı sınırlı olduğu ifade edilen proje için öğrenci kayıt tarihi 29 Mayıs- 21 Haziran 2019 tarihleri arasında belirlenmiştir. Projeye lise ve üniversite grubu kaç genç kızın katıldığına dair sayısal veriye ulaşılamamıştır.

Projenin içeriği incelendiğinde lise grubunun programında Kur'an'dan inciler, ilmiyal, adabı muaşeret, abide şahsiyetler ve peygamberlerin izinde dersleri ile sosyal ve sanatsal faaliyetlere yer verilmiştir. Üniversite grubunun programında ise lise grubundaki dersler bulunmakta bunlardan farklı olarak Kur'an-ı Kerim talimi ve tecvidi dersi yer almaktadır.³⁵ Lise ve üniversite grubunun programları karşılaştırıldığında Kur'an'dan inciler ile Kur'an talimi ve tecvidi derslerinde bariz farklılık olduğu görülmemektedir. Bununla birlikte diğer derslerin isimleri her ne kadar aynı olsa da lise ve üniversite grubunun seviyesine göre muhtevada ve usulde farklılıklar olması beklenir.

Projenin yaz döneminde lise ve üniversitede öğrenim gören gençler için düzenlendiğini ifade edilmişti. Örgün din eğitiminin tatil edildiği yaz döneminde öğrenciler Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde yaygın din eğitime (yaz Kur'an kurslarına) devam edebilmektedir. Yaz Kuran kurslarında müfredatın yoğun olduğu, velilerin ilgisiz ve kursa devam konusunda öğrencilerin dikkatsiz olduğu,³⁶ sınıf mevcudunun kalabalık olabilmektedir. Öğrenciler yaz döneminde dinlenmek istemekte

³⁴ EK 4: Aksaray İl Müftülüğü Gençlik Koordinatörlüğü Gençlik Akademisi Yaz Programı Afişi

³⁵ EK 3: Aksaray İl Müftülüğü Yaz Akademisi (Genç Kız) Tanıtım Afişi

³⁶ Nail Yıldırım ve Mustafa Beköz, “Uygulayıcılara Göre Yaz Kur'an Kursları Uygulaması ve Denetimi Üzerine Değerlendirme”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sy 25 (2011): 303.

ve yine mi ders gibi bıkkınlık ifadeleri kullanabilmektedir.³⁷ Ayrıca kalabalık sınıflarda genel ve yoğun müfredatın uygulanması gibi sebepler eğitimde verimi düşürebilir. Yapılan araştırmalarda yaz Kuran kursuna katılan öğrencilerin büyük çoğunluğunun 6 ile 13 yaşları arasında olduğu, öğrencilerin yaşları ilerledikçe kursa katılma isteğinin azaldığı, 15 yaşını geçen öğrencilerde başka meşguliyetler sebebiyle kursa talepte azalma olduğu tespit edilmiştir.³⁸ Yaz Kuran kursları ile aynı dönemde düzenlenen Gençlik Akademisi Yaz Programı Projesi kıyasladığında programlar arasında bazı farklılıklar bulunmaktadır. Gençlik Akademisi Yaz Programı Projesi sadece lise ve üniversite öğrencilerine ayrı gruplar halinde ve kısa süreli olarak düzenlenmektedir. Katılımcılardan bazılarının projeye ilişkin görüşleri aşağıda yer almaktadır:

D9: “Geçen yıl liseli ve üniversiteli genç kızlar için yaz döneminde yaz akademisi yaptık. Bu projede kendi aramızda dersleri paylaştık. Adabı muaşeret dersini ben anlatmıştım. Kur’an kursu öğreticisi ve vaize hocalarımız da projede destek oldular. Müftü Bey de bu faaliyeti destekledi.” (Vaiz, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 5-10 yıl, Aksaray)

D10: “Bildığım kadarıyla özellikle geçen yaz döneminde Müftülük personelinin lise-üniversitede okuyan çocuklarına yönelik program oldu.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, lisansüstü, merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Aksaray)

G9: “Okullar kapandığında yaz akademisi adı altında yine sohbetlere, derslere katıldım. Üniversite hayatımın yanı sıra dolu dolu geçen çeşitli etkinliklere katılabildiğim için çok nasıplı olduğumu düşünüyorum.” (Ünv. öğrencisi, Tarih- Sosyal Bilimler, Aksaray)

Yukarıdaki ifadelerde Gençlik Akademisi Yaz Programı Projesi’nin hedef grubu, proje kapsamında düzenlenen faaliyetlerin neler olduğu ifade edilmiştir. Projenin hedef grubu lise ve üniversitede öğrenim gören genç kızlardan oluşmaktadır. Din görevlisi D10 projenin Müftülük personelinin çocuklarına yönelik düzenlendiğini belirtmiştir. Projeye başvuruda böyle özel bir şart bulunmamakta; herkesin başvurusuna açık bir proje olduğu anlaşılmaktadır. Projeye katılan genç kızların arasında din görevlilerinin çocuklarının da yer alması veya bunların sayıca fazla olması D10’nun böyle bir çıkarım yapmasına sebebiyet vermiş olabilir. Din görevlisi D9 proje kapsamındaki faaliyetlerde başka din görevlilerinin görev aldığını bildirmiştir. Projede 3 bayan vaiz, Aile ve dini rehberlik bürosu üyesi 3 Kuran kursu öğreticisi, 2 bayan

³⁷ Salih Aybey, “Yaz Kur’an Kurslarının Din Eğitimi Açısından Fonksiyonelliği Üzerine Bir Araştırma”, *Turkish Studies* 10, sy 15 (2015): 96.

³⁸ Aybey, 91.

manevi rehber görev aldığını bilgisine ulaşılmıştır.³⁹ Projenin kurumsal/idari noktada maddi- manevi olarak desteklenmesi projenin nitelik ve nicelik olarak artmasına ve sürdürülebilirliğine katkı sağlayabilir. Proje kapsamında düzenlenen faaliyetler incelendiğinde katılımcılar sohbet ve din dersleri gibi ilmi faaliyetlerin düzenlendiğini ifade etmiştir.

Projenin programı incelendiğinde ise derslerin yanında bez bebek dikimi, takı tasarımı, iğnelik yapımı vb. el becerisi etkinlikleri; kitap kritiği ve medya okuryazarlığı gibi ilmi faaliyetlerin yapıldığı görülmektedir. Bunların yanı sıra 15 Temmuz konulu piyes, huzur evi ziyareti, görme engellilerle görüşme vb. sosyal faaliyetler; piknik ve çiğ köfte etkinliği gibi ikram programlarının da düzenlendiğinin bilgisine ulaşılmıştır.⁴⁰ Farklı alanlarda çeşitli faaliyetlerin yer aldığı görülmektedir. Bu faaliyetlerin kim tarafından, hangi amaçlarla düzenlendiği ve gençlere ne gibi katkılar sağladığı ise belirtilmemiştir. Proje kapsamında düzenlenen faaliyetler, projenin uygulama yeri ve zamanı açısından değerlendirildiğinde bu proje belirli amaçlar doğrultusunda çeşitli hedef gruplarına yönelik her yıl düzenlenebilir. Bu noktada projenin özel amaçlarının belirlenmesi ile projenin başarısını ölçme ve değerlendirme uygulamalarının yapılmasına önem verilmelidir.

Gençlik Akademisi Yaz Programı Projesi ve Gençlerle Baş Başa Projesi Aksaray İl Müftülüğü tarafından il bazında uygulanan projelerdir. Din görevlileri ve gençlerle yapılan görüşmelerden elde edilen bulgulardan hareketle gençlerin projeye ilgi gösterdiği ve katılımcıların bu projelerden memnun kaldığı anlaşılmaktadır. Her ne kadar il bazında planlanmış ve uygulanmış projeler olsa da böyle projelerin diğer İl Müftülükleriyle de paylaşılarak farklı illerdeki genç grupların istifadesine sunulması projeleri gençler için daha işlevsel kılabilir. Ayrıca bu projelerin planlanıp uygulandığı görev mahallinde kısa dönem/birkaç kez olarak değil; ihtiyaca ve imkânlarla göre her dönem düzenli olarak uygulanabilir.

³⁹“YAZ AKADEMİSİ SONA ERDİ”, erişim 10 Kasım 2022, <https://aksaray.diyaret.gov.tr/sayfalar/contentdetail.aspx?MenuCategory=Kurumsal&ContentId=1403>

⁴⁰“YAZ AKADEMİSİ SONA ERDİ”.(10.11.2022 tarihinde erişilmiştir.)

1.1.1.3.Din Görevlilerinin Düzenlediği Bireysel Projeler

Başkanlık tarafından ulusal düzeyde ve Müftülükler tarafından il bazında uygulanan projelerle birlikte din görevlilerinin bireysel olarak planladığı ve uyguladığı çeşitli projeler de bulunmaktadır. Araştırma kapsamında bayan din görevlisi ve genç kızlarla yapılan görüşmelerde din görevlilerinin bireysel olarak düzenlediği projelerin sosyal sorumluluk projeleri olduğu ifade edilmiştir:

Sosyal Sorumluluk Projeleri: Sosyal sorumluluk projeleri toplumsal sorunları engelleme, çözme⁴¹; yaşamın sürekliliğini sağlama ve dezavantajlı gruplar için toplumsal yaşamı iyileştirme amacıyla⁴² çıkar ve kar elde etme hedefi bulunmayan faaliyetlerdir. Projelerde dezavantajlı bireyler öncelikli olmak üzere çocuk, kadın, yaşlı, madde bağımlılığı, çevre ve eğitim sorunları, sokak hayvanları, hastalar ve sağlık sorunları ve okullara destek konularında çalışmalar gerçekleştirilmektedir.⁴³

Son yıllarda sosyal sorumluluk ve topluma hizmet uygulamaları ilköğretimden üniversiteye tüm eğitim programlarında yerini almaya başlamıştır. Bununla bireylerin karakter ve yurttaşlık bilinci gelişimini desteklemek, problem çözme becerisi kazandırmak, toplumsal hizmeti nitelikli eğitimin ayrılmaz bir parçası kılmak vb. amaçlara ulaşmak hedeflenmiştir.⁴⁴ Üniversitelerin pek çok bilim dalında Topluma Hizmet Uygulamaları, Sosyal Sorumluluk, Proje Yönetimi vb. dersler önem kazanmıştır.⁴⁵ Sosyal sorumluluk alanında gençlerde farkındalığın gelişmesine yönelik adımlar atıldığı gözlemlenmektedir. Bu alanda Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde de faaliyetler düzenlenmektedir. Araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde din görevlisi D16, D29 ile genç kız G31 tarafından din görevlilerinin gençlere yönelik sosyal sorumluluk projeleri düzenlediği ifade edilmiştir. Katılımcılardan bazılarının konuya ilişkin ifadesine aşağıda yer verilmiştir:

⁴¹ “3_Sosyal Proje Nedir.pdf”, erişim 10 Kasım 2022, https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/85502/mod_resource/content/1/3_Sosyal%20Proje%20Nedir.pdf.

⁴² İstanbul Üniversitesi, “İstanbul Üniversitesi| İstanbul Tıp Fakültesi”, erişim 10 Kasım 2022, <https://istanbultip.istanbul.edu.tr/tr/content/sosyal-sorumluluk-projeleri/istanbul-tip-fakultesi-sosyal-sorumluluk-projeleri>.

⁴³ “3_Sosyal Proje Nedir.pdf”.(10.11.2022 tarihinde erişilmiştir.)

⁴⁴ Huriye Toker ve Merba Tat, “Sosyal Sorumluluk: Kamu ve Vakıf Üniversiteleri Öğrencilerinin Sosyal Sorumluluğa İlişkin Bilgi Düzeyleri ve Algılarının Ölçülmesi”, *Selçuk İletişim* 1, sy 8 (2013): 40-42.

⁴⁵ Şerife Kuzgun, “Üniversitelerde Sosyal Sorumluluk ve Sosyal Girişimcilik Pilot Projesi Raporu” Üzerine Bir Değerlendirme”, *KESAM*, 2013, 2-4.

D16: “Sosyal sorumluluk projeleri vardı.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

D29: “İlimizde bulunan proje hafızlık kursuna ve ihtiyaç sahibi olup yardım yapılacak ailelere giderken –benim kurs öğrencilerimden hanımların durumu biraz iyi olduğu için yardım imkânımız olurdu- yanımda gençleri de götürüyordum. Çalışma grubunda olan gençleri her zaman bu faaliyetlerde arıyordum, onlar da yardıma geliyordu. Şöyle düzenli dersler yaptık diyemem ama bireysel ders yaptığım öğrencilerim oldu. Bu yardımlar da düzenli olarak yaptığımız bir uygulamaydı.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

Bu ifadelerde gençlerin de din görevlileriyle birlikte sosyal sorumluluk projelerinde yer aldığı görülmektedir. Din görevlisi D16 sosyal sorumluluk projelerinin içeriğini belirtmemişken D29 bu projelerin öğrencilere ve ihtiyaç sahiplerine yardım faaliyeti olarak düzenlendiğini bildirmiştir. Günümüzde eğitim, sağlık, çevre, dezavantajlı gruplar vb. alanlarda gerçekleştirilen sosyal sorumluluk projeleriyle birlikte yoksullukla mücadelede amacıyla düzenlenen bu çalışmalar da toplumda önemli bir görev üstlenmektedir.⁴⁶ Yukarıdaki ifadelerden hareketle din görevlilerinin gençlerle birlikte düzenlediği bu projeler yoksullukla mücadele noktasında toplumsal farkındalık oluşturabilir. Söz konusu yardım projelerinde proje giderleri için maddi kaynak imkânı önem taşımaktadır. Din görevlisi D29 bu projenin bütçesini görev yerindeki öğrencilerinden karşıladığını ifade etmiştir. Buradan hareketle görev mahallindeki maddi- manevi imkânların din görevlilerinin çalışmalarını önemli ölçüde etkilediği söylenebilir.

Yukarıda bahsi geçtiği üzere genç kızlara yönelik düzenlenen projeler Başkanlık tarafından ulusal düzeyde uygulanan projeler, İl Müftülükleri tarafından il bazında uygulanan projeler ve din görevlilerinin bireysel gayretiyle uygulanan projeler olmak üzere üç ana başlık halinde ele alınmıştır. Bu projelere dair katılımcıların görüşleri literatürden elde edilen bilgiler doğrultusunda yorumlanmıştır. Söz konusu projelerin görev yeri başta olmak üzere ulusal düzeyde yaygınlaştırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca projelerin amaçlarının belirlenmesi, zaman- mekân- bütçe planlamasının yapılması, ölçme ve değerlendirilmesi noktasında çalışmaların geliştirilmesine gerekmektedir.

⁴⁶ Mustafa Orçan, “YOKSULLUKLA MUCADELEDE KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK”, erişim 09 Kasım 2022, https://www.academia.edu/35597135/YOKSULLUKLA_MUCADELEDE_KURUMSAL_SOSYAL_SORUMLULUK.

1.1.2.Bilgi Yarışmaları

Bilgi yarışması belirli bir konuda katılımcıların bilgi seviyesini ve gelişimini ölçmeye yönelik düzenlenen; genellikle yarışma sonunda başarılı olanlar için maddi veya manevi bir ödül bulunan yarışmalardır.⁴⁷ Öğrenmenin pekiştirilmesi ve değerlendirilmesinde önemli rolü olan bilgi yarışmalarına eğitim- öğretim sürecinde yer verilmektedir. Bayan din görevlisi ve genç kızlardan bazıları gençlik faaliyetleri kapsamında çeşitli bilgi yarışmalarının düzenlendiğini belirtmiştir. Katılımcılara ait bazı bilgilere aşağıdaki tablolarda yer verilmiştir:

Tablo 1.3: Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen Bilgi Yarışmalarına İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Bayan Din Görevlileri)

ALT TEMALAR	İL		MEZUNİYET DURUMU			GÖREV ALANI				GÖREV STATÜSÜ			GÖRE V YERİ		GÖREV YILI		
	Nevşehir	Aksaray	Ön Lisans	Lisans	Lisansüstü	İhtiyaç Odaklı	4-6 Yaş	Hafızlık	Vaiz	Fahri	Sözleşmeli	Kadrolu	Merkez	İlçe	1-5 Yıl	5-10 Yıl	10 Yıl ve Üzeri
Mevlid-i Nebi Yarışması	2	3	2	3	-	5	-	-	-	1	1	3	5	-	1	-	4
100 Üniversite Öğrencisinin e 100 Umre Ziyareti Yarışması	-	4	3	1	-	1	1	1	1	-	1	3	3	1	1	1	2
Hadis Yarışmaları	-	1	1	-	-	1	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	1
Yerel Bilgi Yarışmaları	2	-	1	1	-	2	-	-	-	-	-	2	2	-	-	-	2
TOPLAM	4	8	7	5	-	9	1	1	1	1	2	9	11	1	2	1	9

Yukarıdaki tabloya bakıldığında Mevlid-i Nebi Yarışması'na ilişkin Nevşehir'den 2, Aksaray'dan 3 din görevlisi açıklamada bulunmuştur. Din görevlilerinin tamamı merkezde ve ihtiyaç odaklıda görevlidir. Mezuniyet durumları farklılık göstermektedir. Din görevlilerinin çoğu kadroludur ve mesleki tecrübesi

⁴⁷ Muhammet Emin İğde, "Mobil Bilgi Yarışmalarının Kullanımları Üzerine Görgül Bir Çalışma: Hadis Bilgi Yarışması Örneği", *Nosyon: Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi*, sy 66-79 (2019): 71.

fazladır. 100 üniversite öğrencisine 100 umre ziyareti yarışmasına ilişkin sadece Aksaray ilinden 4 katılımcı görüş belirtmiştir. Din görevlilerinin görev alanları ve görev süreleri farklılık göstermektedir. Çoğunluğu ise ön lisans mezunu, kadrolu ve merkezde görevlidir. Hadis yarışmalarına ilişkin sadece Aksaray ilinden 1 din görevlisi (ön lisans mez.- ihtiyaç odaklıda gör.- kadrolu- merkez- 10 yıl ve üzeri görev süresi) açıklamada bulunmuştur. Yerel bilgi yarışmalarına ilişkin sadece Nevşehir’den 2 din görevlisi görüş belirtmiştir. Din görevlilerinin ikisi kadrolu, 10 yıldan fazla süredir görevde, merkezde ve ihtiyaç odaklıda görevlidir. Mezuniyet durumları ise farklılık göstermektedir.

Tabloya genel olarak bakıldığında konuya ilişkin görüş belirten din görevlisi Aksaray’da daha fazladır. Din görevlileri en fazla Mevlid-i Nebi Yarışmasına ilişkin, en az ise hadis yarışmasına ilişkin görüş belirtmiştir.

Tablo 1.4: Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen Bilgi Yarışmalarına İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Genç Kızlar)

ALT TEMALAR	İL		EĞİTİM DURUMU		ÜNİVERSİTE BÖLÜMÜ			
	Nevşehir	Aksaray	Lise	Üniversite	İlahiyat Fakültesi Ve İslami İlimler Fakültesi	Sosyal Bilimler	Fen Ve Mühendislik Bilimleri	Sağlık Bilimleri
Mevlid-i Nebi Yarışması	2	2	-	4	1	3	-	-
100 Üniversite Öğrencisine 100 Umre Ziyareti Yarışması	-	7	-	7	-	4	2	1
Hadis Yarışmaları	-	-	-	-	-	-	-	-
Yerel Bilgi Yarışmaları	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	2	9	-	11	1	7	2	1

Yukarıdaki tabloya bakıldığında genç kızlara yönelik Mevlid- i Nebi Yarışması düzenlendiğine ilişkin Nevşehir’den 2, Aksaray’dan 2 genç kız görüş belirtmiştir. Genç kızların tamamı üniversite grubu olup çoğunluğu sosyal bilimler bölümündendir. 100 üniversite öğrencisine 100 umre ziyareti yarışmasına ilişkin sadece Aksaray ilinden 7

genç kız görüş bildirmiştir. Genç kızların tamamı üniversite grubudur. Üniversite bölümleri farklılık göstermekle birlikte çoğunluğu sosyal bilimler bölümündendir. Hadis yarışmalarına ve yerel bilgi yarışmalarına ilişkin görüş belirten genç kız olmamıştır.

Tabloya genel olarak bakıldığında konuya ilişkin görüş belirten genç kız sayısı Nevşehir'e kıyasla Aksaray'da daha fazladır. Genç kızların çoğu üniversite grubu olup sosyal bilimler bölümündendir.

Katılımcılara ait yukarıdaki iki tablo değerlendirildiğinde konuya ilişkin görüş bildiren katılımcı sayısı 23'tür. İl bazında bakılırsa Aksaray'dan görüş belirten katılımcı sayısı fazladır. 100 üniversite öğrencisine 100 umre ziyareti bilgi yarışmasına katılan/ ifade eden katılımcı sayısı en fazla; hadis yarışmalarına ilişkin katılımcı görüşü ise en azdır.

Genç kızlara yönelik düzenlenen bilgi yarışmaları DİB tarafından düzenlenen merkezi yarışmalar, İl Müftülükleri tarafından düzenlenen yerel bilgi yarışmaları ve din görevlilerinin bireysel gayretiyle düzenlediği yarışmalar olmak üzere 3 ana grupta ele alınmıştır:

1.1.2.1. Diyanet İşleri Başkanlığı Tarafından Düzenlenen Merkezi Bilgi Yarışması

Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından genç kızlara yönelik ulusal bilgi yarışmaları düzenlenmektedir. Katılımcılarla yapılan görüşmelerden elde edilen veriler doğrultusunda DİB tarafından genç kızlara yönelik merkezi bilgi yarışmalarından Mevlidi Nebi Yarışmasının düzenlendiği tespit edilmiştir:

Mevlidi Nebi Yarışması: Mevlidi Nebi haftası Hz. Peygamberin doğum tarihinde (12- 18 Rebiülevvel)⁴⁸ 'Onu anmaktan anlamaya' ilkesiyle her yıl farklı temada (Peygamberimiz ve Gençlik, Peygamberimiz ve Aile, Peygamberimiz ve Çocuk, Vefa vb.) ve çeşitli etkinliklerle kutlanmaktadır.⁴⁹ Diyanet İşleri Başkanlığı Mevlid-i Nebi Haftasında gençlere yönelik yarışma, sempozyum, konferans gibi eğitsel, sosyal

⁴⁸ "Kutlu Doğum Haftası İle Camiler Ve Din Görevlileri Haftasını Kutlama", erişim 09 Kasım 2022, <https://www.mevzuat.gov.tr/anasayfa/MevzuatFihristDetayIframe?MevzuatTur=7&MevzuatNo=13792&MevzuatTertip=5>.

⁴⁹ "Uluslararası-Mevlid-i-Nebi-Sempozyumu.pdf", erişim 09 Kasım 2022, <https://www.hku.edu.tr/wp-content/uploads/2022/07/Uluslararası-Mevlid-i-Nebi-Sempozyumu.pdf>.

ve kültürel faaliyetlere yer vermektedir.⁵⁰ Başkanlık tarafından 17-28 yaş aralığındaki üniversite grubu gençlere yönelik umre ödüllü bilgi yarışması düzenlenmektedir. Her ilden birinci olan bir kız ve bir erkek öğrenciye umre ziyareti ödülü verilmektedir. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde din görevlisi D2, D3, D13, D18, D28 ile genç kız G4, G13, G33, G37 Mevlid-i Nebi Yarışmasına dair bazı bilgiler paylaşmıştır. Katılımcılardan bazılarının ifadesi şöyledir:

D28: “Gençlere yönelik yarışmaları oluyor. Mevlid-i Nebi haftası nedeniyle yarışma, etkinlikler ve programlar oluyor. Müftülüğümüz bu şekilde etkinlikler yapıyor.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

G33: “Mevlid-i Nebi yarışması vardı, ona katıldık. Hız. Muhammed’in Hayatı hakkında kitaplardan yarışma yapıldı.” (Ünv. öğrencisi, Ceza İnfaz ve Güvenlik Hizmetleri, Sosyal Bilimler, Nevşehir)

G4: “Umre yarışmasında üç kitap okuduk. Kitaplardan biri fıkıhla ilgiliydi, biri de hafif dilli güzel bir kitaptı ve kitabın ismi Hayatın Tekrarı Yok. Diğer kitap Hız Muhammed (sav)’in Evrensel Mesajı. Bu üç kitaptan bilgi yarışması yapıldı. Kitapları çok okudum ve kitaplara hâkimdim diyemem. Ama yarışma öncesinde düzenli olarak Peygamberimizin hayatı ile ilgili kitapları okumuştum. Hamdolsun yarışmayı kazandım ve ödül olarak umreye gittim.” (Ünv. öğrencisi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, Sosyal Bilimler, Aksaray)

Yukarıdaki ifadelerde yarışmada gençlerin sorumlu olduğu kitaplara dair bazı bilgilere yer verilmiştir. İlgili kaynaklardan ve görüşmelerden elde edilen verilere göre yarışma süreci şöyledir: Yarışmacılar Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınlarına ait Hız. Muhammed ve Evrensel Mesajı, Sorularla İslam ve Hayatın Tekrarı Yok isimli üç kitabı yarışma öncesinde kendileri temin etmiştir. 81 İl Müftülüğüne bağlı sınav merkezlerinde Başkanlık tarafından hazırlanan sorular katılımcılar tarafından yanıtlanmıştır ve birinciler ödüllendirilmiştir.

G37: “Mevlid-i Nebi Yarışması vardı. Yarışmaların ve diğer etkinliklerin afişleri yurttan panoya asılıyor ama okuldan yorgun geliyor ve afişleri fark edemiyorduk. Bu etkinliklerden o hocamız sayesinde haberdar oluyorduk. Yarışmadan iyi bir derece almasam da katılmak ve yeni birçok şey öğrenmek güzel oldu.” (Ünv. öğrencisi, Türk Lehçeleri ve Edebiyatları, Sosyal Bilimler, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadede yarışmanın tanıtımı ve kazanımlarına dair bazı bilgiler paylaşılmıştır. Din görevlilerinin Başkanlığın faaliyetlerinin gençlere tanıtımında

⁵⁰ Adem Akarsu, “Din Toplum İlişkileri Bağlamında Kutlu Doğum Faaliyetleri” (Yüksek Lisans Tezi, Sakarya, Sakarya Üniversitesi, 2010), 43-83.

önemli bir rolü olduğu görülmektedir. Ancak genç kız G37 yarışmalar başta olmak üzere faaliyetlerin tanıtımının gençlere ulaşmada yetersiz kaldığını belirtmiştir. Faaliyetlerin duyurusu görsel ve işitsel unsurlara yer vererek gençlerin aktif kullandığı sosyal medya platformlarında yapılabilir. Duyuruların dikkat çekici, açık ve anlaşılır olmasına; ilgili faaliyet hakkında gerekli bilgileri içermesine dikkat edilmelidir. Din görevlilerine gençlerle tanışma ve iletişimi güçlendirme imkânı sağlayabilir. Mevlidi Nebi Haftasında ortaokul- lise- üniversite ve mezun grubu gençlere yönelik yarışmalar düzenlenebilir.

1.1.2.2. İl Müftülükleri Tarafından Düzenlenen Yerel Bilgi Yarışmaları:

Başkanlık tarafından ulusal düzeyde uygulanan bilgi yarışmalarının yanı sıra İl Müftülükleri tarafından il bazında uygulanan bilgi yarışmaları da bulunmaktadır. Bunlar: 100 üniversite öğrencisine 100 umre ziyareti ve hadis yarışmalarıdır.

100 Öğrenciye 100 Umre Ziyareti Yarışması: Bu yarışma/proje Aksaray İl Müftülüğü, İl Gençlik Koordinatörlüğü ile TDV Aksaray Şubesinin işbirliği ve hayırseverlerin desteğiyle 2017 yılı güz döneminde bir defa düzenlenmiştir. Programa başvuru için Aksaray Üniversitesinde öğrenci olma ve 25 yaşını doldurmamış olma şartı aranmıştır. 100 üniversite öğrencisine 100 umre ziyareti ödülü verilmesi planlanmıştır. Ödül kontenjanı İslami İlimler Fakültesi için 12, yüksekokullar için 20, diğer fakülteler için 68 kişi olarak ve 20 tane de yedek öğrenci belirlenmiştir.⁵¹ Umre ziyaretinde yol ücreti, beslenme ve barınma giderleri kurum tarafından; diğer masraflar ise katılımcılar tarafından karşılanmıştır.

Programın afişinde “Yarışmasız, Sınavsız Umre/ Haydi Gençler” sloganına yer verilmiştir. Görüşmelerde katılımcılardan bazıları bu faaliyeti bir proje olarak bazıları ise bir yarışma olarak değerlendirmiştir. Öğrencilerin belirli bir kitaptan sorumlu tutulması, sorulara doğru yanıt verme ve kura usulüyle rekabete yer vermesi, sonucunda ödülün olması bu faaliyeti yarışma kategorisinde değerlendirmemizi sağlamıştır. Faaliyetin afişinde her ne kadar ‘yarışmasız/sınavsız’ ifadesine yer verilse de yarışmanın şartnamesi gereği gençler belirli kitaptan sorumlu tutulmuş ve sınav yapılmıştır.⁵² Katılımcılarla yapılan görüşmelerde din görevlisi D6, D9, D13, D15 ile

⁵¹ EK 1: Yarışma Afişi

⁵² “Aksaray İl Müftülüğü 100 Öğrenciye 100 Umre Projesi Şartnamesi”, t.y.

genç kız G2, G3, G4, G7, G10, G14, G15 bu faaliyet hakkında görüş bildirmiştir. Katılımcılardan bazılarının yarışmanın usulüne ilişkin ifadeleri şöyledir:

G2: “Umre yarışması vardı ve kitaptan sorumluydular. Kitaptan sorulan sorulara en çok doğru yapanlar arasından umreye gönderdiler.” (Ünv. öğrencisi, Okul Öncesi Öğretmenliği, Sosyal Bilimler, Aksaray)

G7: “100 öğrenciye umre yarışmasına katıldım. Müftülük 100 öğrenciyi çekilişle umreye gönderdi. Ben de gittim çok güzeldi. Kurada bana da çıkar mı çıkmaz mı diye düşünüyordum ama kurada adım çıktı elhamdulillah.” (Ünv. öğrencisi, Fen Bilimleri, Fen ve Mühendislik Bilimleri, Aksaray)

Yukarıdaki ifadelerden hareketle yarışma kapsamında gençlerin belirli kitaplardan sınava alındığı ve yüksek puanı alanlar arasından çekiliş yapıldığı anlaşılmaktadır. Yarışmanın şartnamesinden ve katılımcılarla yapılan görüşmelerden yarışmanın usulüne dair şu veriler elde edilmiştir: Başvuran öğrencilere okunacak kitap ve soru kâğıdı verilmiş; ilgili tarihe kadar İl Müftülüğüne teslim etmesi istenmiştir. Katılımcılar Diyanet İşleri Başkanlığı yayınlarına ait Dinimiz İslam kitabından sorumlu tutulmuştur. 10 tane sorunun yer aldığı 10 farklı soru kâğıdı ve toplamda 100 soru hazırlanmıştır. Katılımcıların verilen soru kâğıdındaki 10 soruyu Dinim İslam kitabına göre yanıtlamaları istenmiş; kitap dışındaki cevaplar geçersiz sayılacağı belirtilmiştir. Yarışmanın tanıtım afişinde Yarışmasız, Sınavsız ifadesi yer alsa da ödül için öğrencilerin bilgisinin ölçme- değerlendirmeye tabi tutulduğu görülmektedir. 10 sorunun tamamını doğru cevaplandıran öğrencilerin ismi noter huzurunda çekilen kuraya girmeye hak kazanmıştır. Kurada ismi çıkan 100 öğrenci umre ziyaretiyle ödüllendirilmiştir.⁵³

Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından ihtiyaç odaklı Kuran kurslarında Dinimiz İslam/ Temel Dini Bilgiler kitabından istifade edilmektedir. 100 öğrenciye 100 umre yarışmasında da kaynak olarak aynı kitaba yer verilmiştir. Kitabın içeriğinde iman- ibadet ve ahlaka dair temel konular kur/seviyelere göre ayrılmıştır. Yarışmayla birlikte katılımcıların bu kitabı incelemesi yeni dini bilgilerin kazanılmasına, mesleki yeterliliklerinin gelişmesine ve dine olan ihtiyacın doğru bilgiyle karşılanmasına katkı sağlayabilir.

Bu yarışma farklı bir usulle düzenlenmiştir. Genellikle yarışmalarda katılımcıların yarışma anında verilen soruları belirli bir zaman diliminde ve kaynaklara

⁵³ “Aksaray İl Müftülüğü 100 Öğrenciye 100 Umre Projesi Şartnamesi”.

erişimi engellenerek yanıtlanması istenir. Kitapla birlikte verilen soru kâğıdı, cevaplama için geniş bir zaman dilimi, kaynaktan istifade etme imkânı bu yarışmayı farklı kılmaktadır. Müftülüğün kura usulüne yer verme nedeni bilinmemekle birlikte katılımcıların gönlünü hoş tutma, kırgınlıkları önleme, eşitliği sağlama ve tarafsız bir değerlendirme/seçim yapma olabilir. Katılımcılardan bazılarının Mevlidi Nebi Yarışmasının amacına ve kazanımlarına ilişkin ifadelerine aşağıda yer verilmiştir:

D6: “Üniversiteli gençler için umre ziyareti vardı. Bu faaliyetler arasında en etkili olanıydı. Müftü Bey’ in gençlerle ilgili bir derdi vardı.” (Kkö, 4-6 yaş, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Aksaray)

D9: “Gençlerle tanışmam 100 umre projesine katılmamla birlikte oldu. Eski idarecimiz gençlerle umreye sizin gitmeniz daha uygun olur dedi. Umre öncesi öğrencilerle bir grup kurdum. Umreden gelince gençlerle umre anımızı tazelemek için umreye giden tüm öğrencilerimiz ve Müftülük personeli ile beraber Müftülükte bir araya gelip umrede yaşadıklarımızı ve duygularımızı paylaştık. Çay ve ikramlar eşliğinde muhabbet ettik.” (Vaiz, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 5-10 yıl, Aksaray)

Yukarıdaki ifadelerden hareketle bu yarışmanın gençlere önem ve değer verme, gençlerin manevi gelişimine katkı sağlama amacıyla düzenlendiği görülmektedir. Yarışmanın ve ödülün/umre ziyaretinin katılımcılara din görevlileri ile tanışma, sosyalleşme, Müftülüğün diğer faaliyetlerinden haberdar olma gibi katkılar sağladığı görülmektedir. Kutsal topraklara gerçekleştirilen yolculuk gençlerin gönül dünyasını zenginleştirme, ibadet hayatını düzenleme, ibret alma ve tefekkür, ruhen arınma ve rahatlama, mutluluk ve huzura kavuşma, tövbe etme, birlik- beraberlik ve kardeşlik bağlarının güçlenmesi gibi katkılar sağlayabilir.

Yarışma ödülü olan umre ziyaretinin nasıl düzenlendiğine ilişkin katılımcılardan birkaçının görüşü şöyledir:

D9: “Katılan çok genç vardı. Aynı zamanda Müftü Bey, eşi, çocukları ve torunları da bu umreye katıldı. Kfile başkanı Müftü Bey’di. 2018 yılında 15- 22 Şubat tarihleri arasında umreye gittik.” (Vaiz, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 5-10 yıl, Aksaray)

D13: “Bizler ve Kur’an kursları kermes yaparak gençler için umre yarışmasını destekledik.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 5-10 yıl ve üzeri, Aksaray)

Yukarıdaki ifadede umre ziyaretinin bir haftalık süreyle düzenlendiği belirtilmiştir. Katılımcılar umre ziyaretinin süresini neye göre ve kim tarafından belirlendiğini belirtmemiştir. Maddi imkânlar, öğrencilerin eğitim hayatı ve din

görevlilerinin mesleki görevi sebebiyle umre ziyaretinin bir haftalık düzenlendiği tahmin edilmektedir. Umre ziyaretine Müftü Bey'in ailesiyle birlikte katıldığı görülmektedir. Bu durum din görevlisinin aile yaşantısıyla gençlere rol model olmasına, sosyalleşmeye, kulluk bilincinin artmasına ve umre ziyaretinin önemine dair farkındalık oluşturmaya katkıda bulunabilir. Din görevlisi D13'ün ifadesinde yarışmaya yönelik din görevlilerinin maddi desteğinden bahsedilmiştir. Bu yarışmanın giderlerini karşılamak üzere İl Müftülüğü tarafından din görevlilerinin desteğiyle Merkez Ulu Cami önünde beş gün süreyle vatandaşlara yönelik kermes düzenlenmiştir.⁵⁴ Yarışma için kermes düzenlenmesi; gençlere yönelik faaliyetlerin halka tanıtımına, yarışmanın maddi külfetinin azalmasına, din görevlileri arasında sorumluluk ve görev paylaşımına, toplumsal yardımlaşma ve dayanışmaya, sosyal iletişim becerilerinin gelişmesine, birlik ve beraberliğin pekişmesine katkı sağlayabilir.

Gerekli mahalli ve ekonomik şartlar sağlandığında bu yarışmalar tüm illerde düzenlenebilir. İl Müftülüğünün maddi kaynağına, il bazında üniversitede öğrenim gören öğrenci sayısına ve yarışmanın içeriğine göre umre ziyaretinin/ödülün sayısı belirlenebilir. Çeşitli konularda gençlere yönelik amaçlı yarışmalar düzenlenebilir.

Hadis Yarışmaları: İl müftülükleri tarafından genç kızlara yönelik hadis ezberleme yarışmaları düzenlenebilmektedir. Katılımcılardan din görevlisi D13'ün konuyla ilgili ifadesi şöyledir:

D13: “Hadis yarışmaları oluyor. Müftülük gençlere gerçekten çok önemiyor veriyor.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 5-10 yıl ve üzeri, Aksaray)

Yukarıdaki ifadede hadis yarışmalarının düzenlendiği belirtilmiştir. Din görevlisi D13 ile yapılan informal görüşmede bu yarışmaların Mevlid-i Nebi Yarışması'ndan farklı usul ve içerikte olduğunu, daha çok hadis ezberleme şeklinde düzenlendiğini ve konuyla ilgili ayrıntılı bilgi sahibi olmadığını belirtmiştir. Görüşmelerde hadis yarışmasının amacı ve kazanımları hakkında bilgi paylaşılmamıştır. Hadis yarışmaları belirli aralıklarla devamlı olarak ve farklı içerikler hakkında düzenlenebilir. Bu durum katılımcı sayısının artmasına, gençlerin farklı konularda hadis bilgisi kazanmasına ve hadis okuma alışkanlığını edinmeye katkı sağlayabilir. Ayrıca bu yarışmalar hadis okuma-anlama-yorumlama ve ezberleme, hadisleri sosyal medyada

⁵⁴ “100 ÖĞRENCİYE 100 UMRE’ PROJESİ İÇİN KERMES DÜZENLENDİ”.(09.11.2022 tarihinde erişilmiştir.)

gündemine taşıma gibi etkin ve çeşitli yöntemlerle gençleri hadis öğrenimine teşvik edebilmektedir. Yarışmaların yanı sıra faaliyetlerin içeriği ve formatı çeşitlendirilerek hayat- çizim- sanat- edebiyat gibi sosyal- kültürel alanlara yönelik hadislerle ilgili yarışmalar düzenlenebilir.

1.1.2.3.Din Görevlilerinin Bireysel Gayretiyle Düzenlenen Yerel Bilgi

Yarışmaları:

DİB tarafından düzenlenen merkezi yarışmalar ve İl Müftülükleri tarafından düzenlenen yerel bilgi yarışmaları dışında din görevlilerinin bireysel gayretiyle düzenlediği yarışmalar da bulunmaktadır. Din görevlileri faaliyet grubundaki gençlere yönelik sözlü olarak ve soru-cevap şeklinde bilgi yarışmaları düzenleyebilmektedir. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde din görevlisi D16 ve D18 faaliyetlere katılan lise grubu genç kızlara yönelik bilgi yarışması düzenlediğini belirtmiştir. Katılımcılardan birinin ifadesi şöyledir:

D16: “Lise grubuna konuyu anlatıp bilgi yarışması yaptık. Her sorunun doğru cevabına ufak ödüller verdik. Gençler çok heyecanlıydı ve eğlenceli geçti. Farklı teknikler kullandık.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadelerde bilgi yarışmalarının usulü ve ödülü hakkında bazı bilgiler paylaşılmıştır. Yarışmalarda kurum desteği maddi kaynak, sosyal imkân, ödülün büyüklüğü, katılımcı sayısının çokluğu, ölçme ve değerlendirme gibi noktalarda din görevlisine kolaylık sağlayabilir. Bu desteğin olmadığı ya da yetersiz kaldığı durumlarda din görevlisi kendi imkânlarıyla ve gönüllülerin desteğiyle bilgi yarışması düzenleyebilmektedir. Görüşmelerde bilgi yarışmalarının düzenlenme amacı ve kazanımları hakkında bilgi paylaşılmamıştır. Bu yarışmalar bilginin değerlendirilmesine imkân tanıma, bireyi yeni öğrenmelere teşvik etme, farklı yöntemlerle ve eğlenerek öğrenmeyi sağlama, sosyal ortam oluşturma, zaman yönetimi ve hızlı düşünme/karar verme gibi katkılar sunabilir.

1.1.3.Konferans ve Seminerler

Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından genç kızlara yönelik düzenlenen ilmi faaliyetlerden biri de çeşitli konularda konferans ve seminerlerdir. Araştırma kapsamında görüşülen bayan din görevlisi ve genç kızlardan konuya ilişkin açıklamada bulunanlar olmuştur. Katılımcılara ait bazı bilgilere aşağıdaki tablolarda yer verilmiştir:

Tablo 1.5: Konferans ve Seminerlere İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Bayan Din Görevlileri)

ALT TEMALAR	İL		GÖREV STATÜSÜ			GÖREV ALANI			MEZUNİYET DURUMU			GÖREV YILI		
	Nevşehir	Aksaray	Kadrolu	Sözleşmeli	Fahri	İhtiyaç Odaklı	4-6 Yaş	Hafızlık	Ön lisans	Lisans	Lisansüstü	5-10 yıl	10-15 yıl	10 yıl ve üzeri
Çeşitli Konularda Konferanslar	2	2	3	-	1	3	1	-	3	1	-	1	1	2
Evlilik Okulu Seminerleri	1	-	1	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	1
TOPLAM	3	2	3	-	1	4	-	-	4	1	-	1	1	3

Yukarıdaki tabloda konferansların her iki ilde de düzenlendiği görülmektedir. Bu programa dair sadece 4 din görevlisi görüş bildirmiştir. Konferansta kadrolu, ihtiyaç odaklı ve ön lisans mezunu Kur'an kursu öğretmenleri daha aktif olmakla birlikte fahri, 4-6 yaş grubu ve lisans mezunu öğretmenler de bu programa katkı sunmaktadır. Katılımcıların görev yılları farklılık göstermektedir. Evlilik okulu seminerlerine dair sadece bir katılımcı görüş bildirmiştir. Bu durum programın sadece Nevşehir'de ve bir/az sayıda din görevlisi tarafından düzenlendiğini, programın tanıtımı ve duyurusunun yeterli düzeyde yapılmadığını ortaya koyabilir. Evlilik okulu seminerini kadrolu ve ön lisans mezunu olan, ihtiyaç odaklı Kuran kursunda görevli bir din görevlisi düzenlemektedir. Katılımcının 10 yıldan fazla görev süresinin olduğu görülmektedir.

Tablonun genelinden hareketle çeşitli konulardan konferansların daha çok düzenlendiği görülmektedir. İl bazında ise bu iki faaliyet Nevşehir'de daha fazladır.

Tablo 16: Konferans ve Seminerlere İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Genç Kızlar)

ALT TEMALAR	İL		EĞİTİM DURUMU		ÜNİVERSİTE BÖLÜMÜ			
	Nevşehir	Aksaray	Lise	Üniversite	İlahiyat Fakültesi ve İslami İlimler Fakültesi	Sosyal Bilimler	Fen ve Mühendislik Bilimleri	Sağlık Bilimleri
Çeşitli Konularda Konferanslar	1	-	-	1	-	1	-	-
Evlilik Okulu Semineri	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	1	-	-	1	-	1	-	-

Genç kızlara ait yukarıdaki tabloya bakıldığında çeşitli konularda konferanslara dair sadece Nevşehir’den bir genç kızın görüş bildirdiği; evlilik okulu seminerlerine dair ise hiçbir genç kızın görüş bildirmediği görülmektedir. Genç kız üniversite grubu ve sosyal bilimler bölümündendir. Bu durum konferans ve seminerlerin geniş katılımcı kitlesine ulaşmada yetersiz kaldığını gösterebilir.

Konferans ve seminerlere ilişkin yukarıdaki tablolar birlikte incelendiğinde bu temaya dair görüş bildirenlerinin sayısının oldukça az olduğu (5 kişi) görülmektedir. Buradan hareketle konferans ve seminerlerin yeterli oranda düzenlenmediği ya da katılımcıların programlardan yeterince haberdar olmadığı sonucuna ulaşılabılır. Bu faaliyetlerde Nevşehir’de daha fazla düzenlenmektedir.

Çeşitli Konularda Konferanslar: Konferans; bir konuda, uzmanı tarafından topluluk karşısında yapılan planlı konuşmalardır. Genç kızların eğitiminde konferansa da yer verilmekte ve bu faaliyetle geniş dinleyici kitlesine ulaşılabilir. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde din görevlisi D3, D14, D16, D26 ile genç kız G34 genç kızlara yönelik çeşitli konularda konferansların düzenlendiğini ifade etmiştir. Katılımcılardan bazılarının ifadesi şöyledir:

D3: “Ortaokul öğrencilerine yönelik haftada bir kez okullarda konferanslar düzenleniyor.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, fahri, ön lisans mez., merkez, görev süresi 1-5 yıl, Aksaray)

D16: “Önce yarı özel bir kız öğrenci yurdunda faaliyetlere başladık. O yurda program için gidip konferans salonunda farklı konularda konferanslar düzenlendi. Konferansları bazen ben bazen gençler

bazen de şehir dışından seminer için gelen kişi anlatıyordu.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

D26: “Müftü ya da müftü yardımcılarında birisi gelip lisenin konferans salonunda gençlere konferans veriyordu. Ayrıca soru- cevapla bir konu hakkında sohbet ediyorlardı. Gençlerin dilinden muhabbet ediliyordu.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadelerde konferansların düzenlenme sıklığı ve mekânı, konferansların kim tarafından- hangi yaş grubu gençlere yönelik düzenlendiği ve bu kapsamda yer verilen diğer etkinlikler belirtilmiştir. Konferansların ortaokul- lise ve üniversite grubu gençlere yönelik düzenlendiği; programların hedef kitlesinin geniş tutulduğu görülmektedir. Konferansın hafta bir kez (D3) düzenlendiği tespit edilmiştir. Haftada bir kez düzenli olarak devam etmesi etkinlikte verimliliğin artmasına, geniş katılımcı grubuna ulaşmaya, farklı konular ve konuşmacılara imkân tanınmasına katkı sağlayabilir. Konferansın düzenlenme sıklığı ve zamanı belirlenirken programın amacı, konusu, katılım durumu, katılımcıların sosyal- kültürel ve yaş seviyesi göz önünde bulundurulmalıdır. Konuşmalar katılımcıları sıkmayacak şekilde ve bir saati aşmayan sürede yeterli, kısa ve öz olmalıdır.

Etkinliğin niceliğiyle (haftada bir kez olması) birlikte niteliği ve içeriği de önemlidir. Görüşmelerde konferansların içeriği ve bu içeriğin nasıl belirlendiği hakkında bilgi paylaşılmamıştır. Katılımcıların ilgisini çekecek, beklenti ve ihtiyaçlarına uygun konular belirlenmeli; konunun gereksiz ayrıntılarına girilmemelidir. Konuları belirlerken seçenekler listesi katılımcılara sunulabilir ve çoğunluğun kararı olan konulara yer verilebilir. Haftada bir kez devam eden konferanslarda her hafta farklı bir konuya yer verilebileceği gibi her hafta bir konunun farklı boyutları da ele alınabilir.

Konferanslar öğrenci yurdunda (D16) ve okul konferans salonunda (D26) düzenlenebilmektedir. Programların katılımcılara ulaşım açısından sıkıntı oluşturmayacak ve onların hâlihazırda bulunduğu mekânlarda düzenlendiği görülmektedir. Bu mekânların tercih edilmesi ulaşım, katılımcı gruba erişim, programın duyurusu ve tanıtımı, beklenti ve ihtiyaçları tespit etme açısından din görevlilerine kolaylık sağlayabilir. Bununla birlikte mekânda katılımcı sayısına ve konferansın içeriğine uygun bir salonun varlığına, salon tefrişatının yeterliliğine ve ses- görüntü vb. araç gereçlerin bulunmasına özen gösterilmelidir.

Konferans veren kişinin konu hakkında derin bilgi ve görüş sahibi bir uzman olması beklenir. Yukarıdaki ifadede (D16) din görevlisi- gençler- il dışından misafir olmak üzere çeşitli konuşmacılara yer verildiği belirtilmiştir. Bu konuşmacıların hangi kriterlere göre ve niçin seçildiği, hazırlıkları ve program hakkındaki yeterlilikleri bilinmemektedir. Konuşmacıların din görevlisinden seçilmesi kolay ulaşılabilirlik sağlayabilir. Gençlerden seçilmesi ise gençlerin hitabetinin, özgüveninin, araştırma- inceleme becerisinin ve alan bilgisinin gelişmesinde rol oynayabilir. Farklı ilden gelen misafir konuşmacının ulaşım- konaklama- zaman- maddi kaynak açısından zorlukları olmakla birlikte içeriğin çeşitlenmesine, katılımın ve ilginin artmasına katkı sağlayabilir.

Konferanslar katılımcıları belirli bir konu hakkında bilgilendirmeyi amaçlamaktadır. Yukarıdaki ifadede (D26) konferansın sohbet, muhabbet, istişare, soru- cevap gibi çeşitli faaliyetlere de imkân sağladığı görülmektedir. Bu faaliyetler gençlerin sosyalleşmesinde, kazanım ve katkıların artmasında, programın interaktif olarak ilerlemesinde rol oynayabilir.

Evlilik Okulu Seminerleri: Seminer bir konuda bilgi vermek veya konu hakkında tartışma- fikir alışverişi yapmak amacıyla düzenlenen toplantılardır.⁵⁵ Seminerler çeşitli konularda düzenlenebilmektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından evliliğe dair düzenlenen seminerlerde ailenin psikolojik, sosyal ve hukuki boyutları Kuran ve sünnet ışığında ele alınmaktadır. Bu kapsamda Türkiye Diyanet Vakfı Kadın Aile ve Gençlik Merkezi tarafından evli ve nişanlı çiftlere yönelik her hafta farklı uzmanların katılımıyla İki İnsan Bir Hayat: Evlilik Okulu seminerleri yapılmaktadır. İl Müftülükleri tarafından nişanlı ve evliliğinin ilk 5 yılında olan çiftlere yönelik 8 konudan oluşan Evliliğe İlk Adım (Huzurlu Aile, Güçlü Toplum, Güvenli Gelecek) seminerleri 4 hafta boyunca düzenlenmektedir. Bununla birlikte din görevlilerinin bireysel gayretiyle de genç kızlara yönelik evlilik hakkında çeşitli seminerlere yer verilmektedir. Katılımcılardan din görevlisi D16'nın konuya dair görüşüne aşağıda yer verilmiştir:

D16: “Aynı zamanda üniversite gençliği evlilik konusunu merak ediyor. Evlilik Okulu Semineri yapıyoruz. Bu semineri tek kişi yapmıyor, aramızda görev paylaşımı oluyor. Mesela bir hocamız evliliğin

⁵⁵ “Seminer Nedir? Özellikleri Örnekleri Türleri”, erişim 12 Kasım 2022, <https://www.turkedebiyati.org/seminer-nedir.html>.

fikhî yönünden, başka bir hocamız ise nişanlılıktan bahsediyor. Başka bir hocamız evlilik görüşmesindeki sınırlardan, diğer bir kişi de evliliğin sosyal yönünü anlatıyor.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadede birden fazla din görevlisinin katılımıyla üniversite grubu genç kızlara yönelik evlilik okulu seminerinin düzenlendiğini belirtilmiştir. Din görevlisi D16 ile yapılan informal görüşmede bu programın Başkanlık ve İl Müftülükleri tarafından düzenlenen evlilik seminerlerinden farklı olduğunu, katılımcılarda nişanlı ya da evli olma şartının aranmadığını ve katılımcıların çoğunun bekâr olduğu bildirmiştir. Ayrıca diğer evlilik programları çiftlere yönelik düzenlenirken bu program sadece genç kızlara yönelik düzenlenmektedir. Katılımcılarda aranan belirli şartların olmaması hedef kitlenin geniş tutulmasını; sadece genç kızlara yönelik olması ise genç kızların soru- yorum- katılım için daha rahat olmasını sağlayabilir. Görüşmelerde seminerlerin amacı ve katılımcılara katkılarına yer verilmemiştir. Bu seminerler eş seçimi, evlilik kurumunun tanınması, ailenin sağlam temeller üzerine kurulması, aile bağlarının güçlendirilmesi gibi konularda gençlerde farkındalık oluşturabilir.

1.1.4.Önemli Gün ve Gece Programları

Müslümanlar tarafından diğer zamanlara kıyasla daha kutsal olarak bilinen gün ve geceler bulunmaktadır. Üç aylar, bayram günleri, arefe günü, aşure günleri, Cuma günü ve kandiller önemli kabul edilen gün ve gecelerdendir. Bazı mübarek gün ve geceler ayetlerde, bazıları ise hadislerde yer almakta; bunlardan bazılarının ise bidat olduğuna dair tartışmalar bulunmaktadır.⁵⁶ Bununla birlikte uzun yıllardır İslam dünyasında bu gün ve geceler kutlanmakta; bu zamanlarda ibadete daha fazla önem verilmekte ve günahlardan af dilemek için bir fırsat olarak görülmektedir. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde önemli gün ve gecelerden kandillerde ve Cuma günlerinde genç kızlara yönelik çeşitli programların düzenlendiği tespit edilmiştir. Konuya ilişkin görüş belirten bayan din görevlisi ve genç kızlara dair bazı bilgilerin yer aldığı tablolar şöyledir:

⁵⁶ Halide Aslan, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Osmanlı İmparatorluğu’nda Mübarek Gün ve Gecelerden Kandiller”, *İstem* 7, sy 13 (2009): 199-201.

Tablo 1.7: Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen Önemli Gün ve Gece Programlarına İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Bayan Din Görevlileri)

ALT TEMALAR	İL		MEZUNİYET DURUMU			GÖREV ALANI				GÖREV STATÜSÜ			GÖREV YERİ		GÖREV YILI		
	Nevşehir	Aksaray	Ön Lisans	Lisans	Lisansüstü	İhtiyaç Odaklı	4-6 Yaş	Hafızlık	Vaiz	Fahri	Sözleşmeli	Kadrolu	Merkez	İlçe	1-5 Yıl	5-10 Yıl	10 Yıl ve üzeri
Kandil Programları	9	3	5	5	2	8	2	1	1	1	2	9	11	1	2	-	10
Cuma Programları	-	1	-	1	-	-	-	-	1	-	-	1	1	-	-	1	-
TOPLAM	9	4	5	6	2	8	2	1	2	1	2	10	12	1	2	1	10

Yukarıdaki tabloya bakıldığında kandil programlarına ilişkin Nevşehir’den 9, Aksaray’dan 3 din görevlisi görüş belirtmiştir. Din görevlilerinin çoğu kadrolu, ihtiyaç odaklı ve merkezde görevli olup mesleki tecrübesi fazladır. Mezuniyet durumları ise farklılık göstermektedir. Cuma programlarına ilişkin sadece Aksaray ilinden 1 din görevlisi (lisans mez.- vaiz- kadrolu- merkez- 10 yıldan fazla süredir görevde) açıklamada bulunmuştur.

Tabloya genel olarak bakıldığında Nevşehir’den görüş belirten din görevlisi sayısı daha fazladır. Genç kızlara yönelik kandil programlarının daha fazla düzenlendiği söylenebilir. İl bazında ise bu iki Nevşehir’de daha fazladır.

Tablo 1.8: Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen Önemli Gün ve Gece Programlarına İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Genç Kızlar)

ALT TEMALAR	İL		EĞİTİM DURUMU		ÜNİVERSİTE BÖLÜMÜ			
	Nevşehir	Aksaray	Lise	Üniversite	İlahiyat Fakültesi Ve İslami İlimler Fakültesi	Sosyal Bilimler	Fen Ve Mühendislik Bilimleri	Sağlık Bilimleri
Kandil Programları	9	3	1	11	1	8	1	2
Cuma Programları	2	2	2	2	1	1	-	-
TOPLAM	11	5	3	13	2	9	1	2

Yukarıdaki tabloya bakıldığında kandil programlarına ilişkin Nevşehir’den 9, Aksaray’dan 3 genç kız görüş belirtmiştir. Genç kızların çoğu üniversite grubu olup sosyal bilimler bölümündendir. Cuma programlarına ilişkin Nevşehir’den 2, Aksaray’dan 2 genç kız görüş belirtmiştir. Genç kızların mezuniyet durumu ve üniversite bölümü çeşitlilik göstermektedir.

Tabloya genel olarak değerlendirildiğinde faaliyet bazında kandil programlarına yönelik görüş belirten genç kız sayısı fazladır. İl bazında ise Nevşehir ilindeki katılımcılar çoğunluktadır.

Katılımcılara ait yukarıdaki iki tablo birlikte incelendiğinde konuya ilişkin toplam 29 katılımcı açıklamada bulunmuştur. Kandil programlarına ilişkin görüş belirten katılımcı sayısı Cuma programlarına kıyasla daha fazladır. Genç kızlara yönelik düzenlenen bu iki faaliyet Nevşehir’de daha fazladır.

Kandil Programları: Kandiller; kameri takvime göre 12 Rebîülevvel (Mevlit), recebin ilk cuması (Regaip), 27 Recep (Miraç), 15 Şaban (Berat) ve 27 Ramazan (Kadir) tarihlerinde Müslümanlar tarafından kutlanan ve dua- ibadetle Allah’a tazim edilen beş önemli gecedir. Osmanlı Devletinde II. Selim döneminden itibaren bu gecelerde cami ve minarelerde kandiller yakılarak kutlandığı için ilgili tarihlere kandil ismi verilmiştir.⁵⁷ Günümüzde toplum tarafından kandil günlerinde Kur’an okuma, namaz kılma, oruç tutma, sohbet gibi programlar düzenlenmekte⁵⁸; Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından da çeşitli programlar ve ulusal televizyon- radyolarda kandillere özel yayınlar yapılmaktadır.⁵⁹ Katılımcılarla yapılan görüşmelerde din görevlisi D2, D3, D4, D16, D17, D18, D22, D23, D27, D28, D29, D30 ile genç kız G15, G17, G19, G21, G23, G25, G28, G30, G32, G34, G37, G38 genç kızlara yönelik kandil programlarının düzenlendiğini bildirmiştir. Katılımcılardan bazılarının ifadesi şöyledir:

D2: “Özel gün ve kandillerde, bayramlarda tüm öğrenciler kendi sınıflarını süslüyorlar. Kandilden bir gün öncesinde isim çekilişi yapıp öğrenciler arasında hediyeleşme oluyor.” (Kkö, hafızlık, sözleşmeli, lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Aksaray)

⁵⁷ “KANDİL”, TDV İslâm Ansiklopedisi, erişim 08 Kasım 2022, <https://islamansiklopedisi.org.tr/kandil--gece>.

⁵⁸ Saffet Sancaklı, “Hadisler Kapsamında ‘Mübârek Zaman’ Kavramının Analizi”, *İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8, sy 1 (2017): 51.

⁵⁹ “2018 Din Hizmetleri Raporu.pdf”. (08.11.2022 tarihinde erişilmiştir.)

D3: “Kandil programı oluyor. Bu programlarda ilahiler okunuyor, piyesler düzenleniyor.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, fahri, ön lisans mez., merkez, görev süresi 1-5 yıl, Aksaray)

D18: “Mevlid-i Nebi haftası programı yaptık. Hadis ezberi, şiir okuma, ilahi grubu oluşturduk. Bu programa velileri de çağırdık. Onlara hediyeler verdik; hadis kartelası, şeker ve hediyeler hazırladık.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

D30: “Mübarek günlerde sohbet, program ve ikram oluyor.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

G15: “Önemli gün ve gecelerde, kandillerde Ulu Cami’ de namaz kıldık.” (Ünv. öğrencisi, Biyoteknoloji ve Moleküler Biyoloji, Fen ve Mühendislik Bilimleri, Aksaray)

G32: “Hocamız bize faaliyetleri haber veriyordu. Müftülükte kandillerde konuşma, programlar oluyor ve Kur'an okunuyordu.” (Ünv. öğrencisi, Psikoloji, Sosyal Bilimler, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadelerde din görevlileri ve genç kızlar kandil günlerinde düzenlenen faaliyetlere dair açıklamaya yer vermiştir. Katılımcıların ifadelerinden kandil programları kapsamında sınıf süsleme, hediyeleşme, piyes düzenleme, ikramlar gibi sosyal- kültürel faaliyetlere; ilahi okuma, Kuran tilaveti, sohbet, camide namaz kılma, şiir okuma, hadis ezberleme gibi ilmi faaliyetlere yer verildiği görülmektedir.

D4: “Yurtta kandil programı yaptık ve çok beğenildi. Bu programlar sayesinde gençler için yapılan derslere katılım arttı. Kandil programları çok önemlidir. O programlarda derslerin tanıtımı yapılıyor.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Aksaray)

Yukarıdaki ifadesinde din görevlisi D4 kandil programlarının üniversite yurtlarındaki öğrencilere yapıldığını ve bu programların Müftülüğün gençlere yönelik diğer faaliyetlerinin tanıtımına katkı sağladığını belirtmiştir. Amaçlarını ise açıkça belirtmemiştir. Kandil programları gençlerin sosyalleşmesine, din görevlileriyle iletişimlerinin güçlenmesine, kurum faaliyetlerden haberdar olmaya, sosyal- kültürel ve ilmi alanlarda becerilerin gelişmesine katkı sağlayabilir. Kandillerde bireyler kulluk vazifelerine diğer günlere nispeten daha fazla önem vermektedir.⁶⁰ Bu geceler insanların Allah’la ilişkilerini kuvvetlendirmek için bir fırsat olabilir. Kandiller camiye- Peygamberi- Kur’an’ı sevdirmeye, gençlerin gönlünü kazanma, aralarında birliktelik oluşturma, dayanışma ve paylaşmayı sağlama, yaşam tarzını gözden geçirme, dua etme,

⁶⁰ Fatih Koca, “Kandil Gecelerinde Okunan İlahiler ve Bazı Formların Listesi”, *Turkish Academic Research Review* 4, sy 1 (2019): 17.

manevi huzura erişme, hataları için tövbe etme noktasında gençler için fırsat oluşturabilir.⁶¹ Kandil programlarının ise bu katkıları sağlama durumu bilinmemektedir.

Geleneğimizde önemli bir yeri olan kandil programları toplum tarafından benimsenmekte ve çeşitli kurumlarca desteklenmektedir.⁶² Günümüzde kandillerin dinde yeri olup olmadığı/bidat olması, kandillerin kutlanıp kutlanmaması ve kandillerde özel olarak ifa edilen ibadetlerin sahihliğine dair tartışmalar mevcuttur.⁶³ Bu sebeple konuya kısaca değinmek gerekirse Din İşleri Yüksek Kurulu'nun kararına göre Hz. Peygamber bazı mübarek gün ve gecelerin oruç ve ibadetlerle değerlendirilmesini tavsiye etmiş; ancak bu günlere ait özel ibadetlerin olduğunu bildirmemiştir.⁶⁴ Programların katkıları ve bu günlere karşı insanların yaklaşımı göz önünde bulundurulduğunda işlevsel ve sembolik yönüyle sahih ölçülere bağlı kalınarak bu programlara yer verilebilir.

Cuma Programları: Cuma Suresi'ndeki ayeti kerime⁶⁵ ve cuma gününün önemine dair nakledilen hadisler insanların cuma gününe ayrı bir ehemmiyet vermesini sağlamıştır. Haftanın günleri içerisinde en faziletli kabul edilen gün cumadır. İslam toplumunda mübarek kabul edilen bu günde Kuran okuma, Cuma namazı kılma, dua etme, günahlardan tövbe etme, zikir ve salavat çekme gibi ibadetler yapılmaktadır. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde din görevlisi D9 ile genç kız G19, G20, G27, G32 İl Müftülükleri tarafından genç kızlara yönelik cuma programlarının düzenlendiğini bildirmiştir. Katılımcılardan bazılarının ifadesi şöyledir:

D9: "Genç kızlarla toplanıp camiye cuma namazı kılmaya gittik." (Vaiz, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 5-10 yıl, Aksaray)

G20: "Cuma günlerinde hediyeleşmemiz oluyordu. Çay etkinliklerimiz oluyor. Cuma günleri öğle ezanından sonra Cuma Suresi okuyup geçmişlerimizin ruhuna bağlışıyorduk. Kursun kapasitesi küçük ama Allah razı olsun hocalar dolu dolu geçmesini sağladılar." (Ünv. öğrencisi, İlahiyat, İlahiyat Fakültesi ve İslami İlimler Bölümü, Aksaray)

⁶¹ Sancaklı, "Hadisler Kapsamında 'Mübârek Zaman' Kavramının Analizi", 69-70.

⁶² Ahmet Çakır, "Osmanlıda Resmî Kandil Merâsimleri ve Mûsikî", 243.

⁶³ Aslan, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Osmanlı İmparatorluğu'nda Mübarek Gün ve Gecelerden Kandiller", 202.

⁶⁴ "Kandil gecelerine ait özel bir namaz veya ibadet şekli var mıdır? Mübarek geceleri nasıl değerlendirmek gerekir? : Din İşleri Yüksek Kurulu : Dini Bilgilendirme Platformu", erişim 08 Kasım 2022, <https://kurul.diyaret.gov.tr/Cevap-Ara/228/kandil-gecelerine-ait-ozel-bir-namaz-veya-ibadet-sekli-var-midir--mubarek-geceleri-nasil-degerlendirmek-gerekir>.

⁶⁵ El-Cuma 28/ 9-11

G32: “Cuma günleri kursta mukabele okunuyordu ve hatim duası oluyordu. Kur’ an okunuyordu. Hocamız bizi de cuma günü kursa çağırıyordu.” (Ünv. öğrencisi, Psikoloji, Sosyal Bilimler, Nevşehir)

Katılımcılara ait yukarıdaki ifadelerde Cuma günü gençlere yönelik Cuma Suresi okuma, camide Cuma namazı kılma, mukabele okuma, hatim duası yapma gibi ilmi faaliyetlere ve hediyeleşme, çay içme gibi sosyal etkinliklere yer verildiği görülmektedir. Kadınların mükellef olmamakla birlikte cuma namazı kılmalarında bir sakınca bulunmamaktadır. Allah’a kulluk amacıyla yapılan bu ibadet; bireysel ve sosyal hayata dair dini sorumlulukları hatırlatma ve bilgilenme, birlik ve beraberliğin pekiştirme,⁶⁶ sosyal dayanışma ve yardımlaşma, vesvese ve ruhi çöküntülerden korunma, manevi olarak rahatlama⁶⁷ gibi katkılar sağlayabilir. Çay içme; gençlerin din görevlisiyle ve kendi aralarında iletişimi güçlendirme, sohbet etme, gençlerin sorularını yanıtlama, gençleri sosyal yaşam içinde gözlemle- ihtiyaç ve beklentilerini tespit etme için bir ortam oluşturabilir. Hediyeleşme ise yeni sosyal ilişkiler kurma, kendini değerli hissetme, gençlerle din görevlileri arasında iletişimi kuvvetlendirme, bireyler arasında olumsuz duyguları önleme ve samimi- olumlu duygu ve düşünceler oluşturma, yardımlaşma- paylaşma- toplumsal dayanışma gibi ahlaki ilke ve değerlerin kazanımına katkı sağlayabilir.⁶⁸ Yukarıdaki faaliyetlerin bu kazanımları sağladığına dair bilgi bulunmamaktadır.

1.1.5.Cami İçi Etkinlikler

Tarih boyunca eğitim- idari- sosyal ve kültürel alanlarda önemli fonksiyonlar üstlenen camiler; hayatın merkezi, huzur ve sükûnetin adresi, ibadethane, yalnız ve çaresizler için manevi bir sığınak, sosyalleşme mekânı, kardeş ve birlikteliğin sembolü olmuştur.⁶⁹ Günümüzde ise camilerin fonksiyonu daha çok namaz, hutbe, vaaz gibi ibadetlerle sınırlı kalmaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından din hizmetlerinde verimliliği arttırmak, camiye hayatın merkezinde kılmak, camilerin daralan fonksiyonunu arttırmak, manevi sorumluluk bilinciyle insanlara faydalı olmak, camileri

⁶⁶ Halit Çalış, “Kadınların Cuma Namazı Yükümlülüğü”, *Marife*, sy 1 (2005): 208-10.

⁶⁷ Aynur Uraler, “Namazı Cemaatle Kılmanın Faydaları”, *Diyanet Aylık Dergi*, sy 248 (Ağustos 2011).

⁶⁸ Özge Erdemli ve Tuğba Güner Demir, “Öğretmenlik Meslek Etiği Açısından Hediye Alma: Örnek Olay Ekseninde Değerlendirme”, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 15, sy 1 (2018): 611-37.

⁶⁹ Ahmet Akın, “Tarihi Süreç İçinde Cami ve Fonksiyonları Üzerine Bir Deneme”, *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15, sy 29 (2016): 179-211.

her vakit kadın- erkek- çocuk- genç- yaşlı- engelli tüm bireylerin hizmetine sunmak üzere cami merkezli çeşitli programlar düzenlenmektedir.

Başkanlık bünyesinde Sabah Namazı Buluşmaları, Biz Bir Aileyiz, Cuma Gecesi Ailece Camideyiz, Cami Dersleri, Cami Buluşmaları, Hadis Sohbetleri, Cami Gençlik Kolları gibi programlara yer verilmektedir.⁷⁰ Bu programlardan biri olan Cami Gençlik Buluşmaları 2016 yılından itibaren Başkanlık talimatıyla 81 ilde İl Müftülükleri tarafından düzenlenmektedir.⁷¹ Araştırma doğrultusunda yapılan görüşmelerde konuya ilişkin görüş belirten bayan din görevlisi ve genç kızlara ait bazı bilgiler aşağıdaki tablolarda yer almaktadır:

Tablo 1.9: Cami İçi Etkinliklere İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Bayan Din Görevlileri)

ALT TEMALAR	İL		MEZUNİYE T DURUMU			GÖREV ALANI				GÖREV STATÜSÜ			GÖRE V YERİ		GÖREV YILI		
	Nevşehir	Aksaray	Ön Lisans	Lisans	Lisansüstü	İhtiyaç Odaklı	4-6 Yaş	Hafızlık	Vaiz	Fahri	Sözleşmeli	Kadrolu	Merkez	İlçe	1-5 Yıl	5-10 Yıl	10 Yıl ve fazla
Sabah Namazı Buluşmaları	5	1	3	2	1	5	1	-	-	-	1	5	5	1	1	-	5
Namaza Başlıyorum Etkinliği	1	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	1
TOPLAM	6	1	3	3	1	6	1	-	-	-	1	6	6	1	1	-	6

Yukarıdaki tabloya bakıldığında sabah namazı buluşmalarına ilişkin Nevşehir’den 5, Aksaray’ dan 1 din görevlisi görüş belirtmiştir. Din görevlilerinin çoğu kadrolu, ihtiyaç odaklı ve merkezde görevli olup mesleki tecrübesi fazladır. Namaza başlıyorum etkinliğine ilişkin sadece Nevşehir’den lisans mez.- ihtiyaç odaklı- kadrolu- merkez- 10 yıldan fazla süredir görevde olan 1 din görevlisi açıklamada bulunmuştur. Tabloya genel olarak bakıldığında Aksaray’a kıyasla Nevşehir’den görüş belirten din görevlisi sayısı fazladır.

⁷⁰ “Cami Hizmetlerinde Verimliliğin Arttırılması Genelgesi.pdf”, erişim 09 Kasım 2022, <https://hukukmusavirligi.diyaret.gov.tr/Documents/Cami%20Hizmetlerinde%20Verimlili%C4%9Fin%20Artt%C4%B1r%C4%B1lmas%C4%B1%20Genelgesi.pdf>.

⁷¹ Öğretici, “Cami Merkezli Din Eğitimi Kapsamında ‘Cami Gençlik Buluşmalarının’ Önemi: Ümraniye Örneği”, 732.

Tablo 1.10: Cami İçi Etkinliklere İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Genç Kızlar)

ALT TEMALAR	İL		EĞİTİM DURUMU		ÜNİVERSİTE BÖLÜMÜ			
	Nevşehir	Aksaray	Lise	Üniversite	İlahiyat Fakültesi Ve İslami İlimler Fakültesi	Sosyal Bilimler	Fen Ve Mühendislik Bilimleri	Sağlık Bilimleri
Sabah Namazı Buluşmaları	15	6	1	20	2	14	2	2
Namaza Başlıyorum Etkinliği	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	15	6	1	20	2	14	2	2

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere sabah namazı buluşmalarına ilişkin Nevşehir'den 15, Aksaray'dan 6 genç kız görüş belirtmiştir. Genç kızların çoğu üniversite grubu olup sosyal bilimler bölümündendir. Namaza başlıyorum etkinliğine ilişkin görüş bildiren genç kız olmamıştır. Tabloya genel olarak bakıldığında cami içi etkinliklere ilişkin Aksaray'a kıyasla Nevşehir'den açıklamada bulunan genç kız sayısı fazladır.

Katılımcılara ait yukarıdaki iki tablo değerlendirildiğinde cami içi etkinliklerin Nevşehir'de daha fazla düzenlendiği görülmektedir. Bu etkinlikler arasında ise en fazla sabah namazı buluşmaları yer almaktadır.

Sabah Namazı Buluşmaları: Sabah namazı günün en erken vaktinde kılınan ilk farz namazıdır. Sabah namazının vaktinde eda edilmesinin önemine ve cemaatle kılınmasının faziletine dair pek çok sahih kaynak bulunmaktadır. Sabah namazını vaktinde ve camide kılmaya teşvik etmek üzere çeşitli programlar düzenlenmektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın talimatıyla 81 İl ve İlçe Müftülüklerince gençlere yönelik Sabah Namazı Buluşmaları yapılmaktadır. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde din görevlilerinden D4, D16, D22, D23, D28, D30 ile genç kızlardan G3, G4, G7, G12, G15, G17, G21, G23, G25, G26, G27, G28, G29, G30, G33, G34, G36, G37, G38, G39, G40 İl Müftülükleri tarafından genç kızlara yönelik sabah namazı buluşmalarının düzenlendiğini bildirmiştir. Katılımcılardan birinin sabah namazı buluşmalarının ulaşımına ve düzenlenme sıklığına ilişkin ifadesi şöyledir:

G3: “Ayrıca yurttan servislerle sabah namazına gidiyoruz. Bu belirli aralıklarla ayda bir kez falan erken saatte oluyor.” (Ünv. öğrencisi, Türk Dili ve Edebiyatı, Sosyal Bilimler, Aksaray)

Yukarıdaki ifadede sabah namazının düzenlenme saatine ve ulaşımına dair bazı bilgiler paylaşılmıştır. Bu bilgilerden hareketle sabah namazı buluşmalarının düzenlenme saati dikkate alındığında genç kızlar için servis ayarlanması ulaşımın kolaylaşmasına, güvenliğin sağlanmasına ve katılımcı sayısının artmasına katkı sağlayabilir. Bununla birlikte servisler için gerekli maddi kaynağın sağlanması ve araçların yönetmelikte⁷² belirtilen şartları taşıması konusunda din görevlileri azami gayreti göstermesi gerekmektedir.

Başkanlık tarafından İl Müftülüklerine iletilen talimatta sabah namazı buluşmalarının haftada bir gün ve şartlar uygunsa her hafta düzenlenmesi bildirilmiştir. Genç kız G3 ise programın ayda bir kez düzenlendiğini ifade etmiştir. Bu durum programın mahalli şartlara göre belirli aralıklarla düzenlenebildiğini göstermektedir. Ulaşım- yurt idaresi- izin- genç kızların sorumluluğunu üstlenme- talep azlığı- katılımcıların ders yoğunluğu ve özel durumlar gibi nedenler genç kızların programa her hafta katılımını etkileyebilir.

Katılımcılardan birinin sabah namazı buluşmaları sonrası verilen ikramlara ilişkin bildirdiği görüş şöyledir:

G29: “Sabah namazı buluşması oluyor. Sabah namazı sonrasında çorba ikramı oluyordu.” (Ünv. öğrencisi, Kamu Yönetimi, Sosyal Bilimler, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadede sabah namazı buluşması sonrasında ikramlık olarak çorba verildiğini belirtmiştir. Program sabahın erken saatinde ve katılımcılar henüz kahvaltı yapmamışken düzenlenebilmektedir. Program sonrasında çorba dağıtımı gençlerin ilgisini çekebilir, programı daha cazip kılabilir ve gençlerin bu programa gönüllü katılımında etkili rol oynayabilir. Ayrıca Osmanlı’nın zengin mutfak kültüründe kahvaltıda/sabah namazı sonrasında farklı tercihlerle birlikte çeşitli sıcak içecekler ve çorba da tüketilmiştir.⁷³ Bu uygulama aynı zamanda somut olmayan kültürel mirasın kuşaklar arasında aktarımına da katkı sağlayabilir.

⁷² Araç ve sürücülerle ilgili evraklar: Sigorta, sürücü psikoteknik belgesi, ehliyet ve ruhsat fotokopileri vb

⁷³ Kamuran Ak, “Osmanlı’dan Günümüze Türk Yemek Kültüründe Seramik Yemek Kapları” (Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, 2007), 9-11.

Sabah namazı buluşmaları faaliyetinin içeriğine ve nasıl düzenlendiğine ilişkin görüşlerine aşağıda yer verilmiştir:

D23: “Sabah namazı buluşmaları yapıldı. Gençlerle sabah namazı buluşmalarına katıldık. KYK’ da görevli iken sabah namazı buluşmalarına yurttan 4- 5 otobüs giderdik. Tek tek oda oda gezip katılacak öğrencilerin isimlerini alırdım. Sabah namazı buluşmasına gideceğimiz gün yurttan yatılı kalırdım. Eğer böyle yapmazsak kızların başında kimse olmuyor ve kızlar erken vakitte yabancı şoförle katılmak istemiyor.” (Kk, 4-6 yaş, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

G30: “En çok hoşuma giden etkinliklerden birisi de farklı tarihi camilerde sabah namazına gittik. Hatta Mehmet Emin Ay canlı olarak Kur’an okumuştı. Sabah namazı sonrasında süt ikramı oldu. Çok güzeldi. Çok etkileyiciydi hâlâ unutamam. Bu etkinlikler varsa devlet yurdunda kalmak çok güzel.” (Ünv. öğrencisi, İktisat, Sosyal Bilimler, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadelerden anlaşıldığı üzere din görevlisi D23’ün program gününde yurttan yatılı kalması, otobüste gençlerle birlikte programa gitmesi, oda ziyaretleriyle gençleri program hakkında bilgilendirmesinin ve katılımcı listesi almasının gençlerin programa kalabalık bir grupta katılmalarında önemli rol oynayabilir. Genç kız G30 ise programın düzenlendiği mekân ve programla birlikte yer verilen diğer faaliyetlerden bahsetmiştir. İfadeden programın farklı tarihi camilerde düzenlenmesi, tanınmış bir hatipten Kur’an tilaveti dinlenmesi ve süt ikramının programı gençler için daha etkileyici ve cazip hale getirdiği anlaşılmaktadır. Bu durum namazın cami ve ibadet hayatı ile sınırlı olmayıp kazanımlarının aynı zamanda gençlerin aile ve eğitim hayatını, sosyal hayatını ve temel ihtiyaçlarını da etkileyen önemli bir etken olduğunu ortaya koyabilir.

Sabah namazı buluşmaları erken saatte olmasına rağmen genç kızların yoğun şekilde katıldığı bir program olduğu anlaşılmaktadır. Bu program gençlerin sabah namazını vaktinde eda etme bilincini ve erken kalkma alışkanlığını kazanmalarına, akıl ve beden sağlığının artmasına, zaman yönetimine ve sosyalleşmelerine katkı sağlayabilir. Program sonrasında çorba- süt gibi çeşitli ikramlıkların verilmesi, bayan din görevlisinin genç kızlara program boyunca eşlik etmesi, katılımcılar için servis ayarlanması, programın her hafta farklı bir camide düzenlenmesi programın rağbet görmesinde rol oynayabilir. Katılımcılar ise bu faaliyetin düzenlenme amacını ve hangi katkıları sağladığını belirtmemiştir.

Sabah namazı programlarına dair ulaşım, ikram, program içeriği gibi hususlara dikkat çekilmiştir. Sabah namazı faaliyetinin planlı ve amaçlı düzenlenmesi önem taşımaktadır. Bu doğrultuda din görevlilerine bazı görevler düşmektedir: Sabah namazı buluşmalarıyla birlikte dua, tesbihat, sohbet vb. faaliyetlere yer verilebilir. Sabah namazı buluşmaları farklı camilerde ve şartlar uygunsa iki haftada bir olmak üzere düzenli periyotlarla uygulanabilir. Sabah namazı buluşmalarıyla birlikte çeşitli eğitsel, sosyal ve kültürel etkinliklere de yer verilebilir. Program öncesinde programın düzenleme saati, sıklığı, camilerin isimleri- tarihi ve mimari bilgileri, ulaşım imkânları, program kapsamında planlanan diğer faaliyetler ve programdan sorumlu bayan din görevlisinin ismi ve iletişim bilgilerini içeren bir plan oluşturulabilir. Bu plan, programdan en az bir hafta önce öğrencilere duyurulabilir. Hazırlanan ve tanıtımı yapılan bu plan din görevlilerinin işini kolaylaştırabilir, programın kazanımlarını ve katılımcı sayısını arttırabilir, genç kızların güvenle ve daha bilinçli bir şekilde katılımı sağlayabilir.

Namaza Başlıyorum Etkinliği: Namaza Başlıyorum etkinliği Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından çocuklara, gençlere namaz ibadetini sevdirmek ve onları namaz kılmaya teşvik etmek üzere camide cemaatle namaz kılma ve dua etme şeklinde düzenlenmektedir. Başkanlık tarafından düzenlenen İl Müftülüğü yetkili personelleri ve bayan din görevlisiyle yapılan informal görüşmelerde Başkanlığın belgenet⁷⁴ sisteminde ilgili etkinliğe dair resmi yazının bulunmadığı ve etkinliğin tahminen 2013- 2014 yılından itibaren düzenlendiği belirtilmiştir. Etkinliğin hangi namaz vaktinde düzenlendiğine dair kesin bir veri bulunmamaktadır. Konuya ilişkin katılımcılardan birinin açıklaması şöyledir:

D18: “Namaza Başlıyorum vardı, yapıldı.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadede din görevlisi D18 Namaza Başlıyorum etkinliğinin nasıl, ne zaman ve kaç yaş grubu gençlere yönelik düzenlendiğini belirtmemiştir. Bu etkinlik bazı İl Müftülüklerince “Yedi Yaşındayım Namaza Başlıyorum”, bazı yerlerde ise “Camiyi Seviyorum Namaza Başlıyorum” sloganlarıyla düzenlenmesi bu etkinliğin yaş grubu hakkında ipuçları vermektedir. 81 İl ve İlçe Müftülüklerince daha çok 7 yaş ve

⁷⁴ BelgeNet: Kurumsal belgelerin yasal mevzuata uygun olarak dijital ortamda güvenli ve etkin şekilde yönetimini sağlayan sistemdir.

ilkokul öğrencilerine yönelik düzenlenen etkinliğin ortaokul- lise ve üniversite grubu gençlere yönelik de düzenlenebildiği tahmin edilmektedir. Görüşmede din görevlisi D18 etkinliğin hangi amaçla düzenlendiğinden ve kazanımlarından bahsetmemiştir. Bu etkinlik gençlerde namaz kılma bilincini kazanma, namazı hayatın merkezine yerleştirme, ezana- namaza karşı duyarlı olma ve aksatmadan ibadeti yerine getirmede gayretli olma,⁷⁵ yeni başlayanlar için namaz kılmayı öğrenme, ruhen ve bedenen arınma gibi katkılar sağlayabilir. Namaz kılınan ortamın/caminin manevi atmosferi ve cemaatin varlığı katılımcıların namazı huzur ve istekle ifa etmesinde rol oynayabilir.⁷⁶

Namaza Başlıyorum etkinliğinde namaz sonrasında katılımcı çocuk ve gençlere maddi- manevi ve çevresel şartlara uygun olarak çorba, dondurma, tatlı, çay, soğuk içecek, şeker, çikolata gibi ikramlıklar; başörtü, tespih, takke, kitap, balon gibi hediyelikler verilebilmektedir. Camide namaz sonrasında ilahi, şiir, sohbet, soru- cevap gibi eğitsel etkinlikler de düzenlenebilmektedir. İkramlar, hediyelikler ve çeşitli eğitsel- sosyal- kültürel etkinlikler Namaza Başlıyorum etkinliğini daha cazip hale getirerek katılımcı sayısının ve hedeflenen kazanımların artmasına ve etkinliğin devamlılığına katkı sağlayabilir.

Cami buluşmaları ve namaz etkinliklerinin amaçları ve kazanımlarına dair katılımcı ifadeleri bulunmamaktadır. Ancak literatürden elde edilen veriler doğrultusunda şu kazanımları sağlamanın mümkün olduğu söylenebilir: Gençlerde kutsal mekânlara dair farkındalık oluşturabilir, caminin manevi atmosferi gençlere huzur verebilir, onların düzenli namaz kılma alışkanlığı edinmesi ve sorumluluk bilinci kazanması için fırsat oluşturabilir.⁷⁷ Bu etkinliklere devamlı katılan genç; manevi güç ve moral kazanabilir, psikolojik iyi olma hali artabilir.⁷⁸ Gençler Allah'a iyi bir kul olmak ve O'nun rızasını kazanacak ameller yapmak için daha gayretli olabilir. Bu

⁷⁵ *Çocuklarımıza Namazı Nasıl Sevdirelim*, 2019.

⁷⁶ Hidayet Aydar, “Bir Din Eğitimi Konusu Olarak Namaz ve Bunun Öğrencilerin Hayatındaki Tezahürleri”, *Kuran Mesajı İlmi Araştırmalar Dergisi*, sy 16-17 (Nisan-Mayıs-Haziran 99): 137.

⁷⁷ Hatice Kalenci, “On Birinci Sınıf Anadolu İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Beş Vakit Namazı Öğrenme Deneyimleri Üzerine Nitel Bir Araştırma” (Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, 2016), 56-76.

⁷⁸ Hülya Gök, “Düzenli Namaz Kılma ve Kılmama ile Ruh Sağlığı Arasındaki İlişki”, *İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi* 5, sy 1 (2019): 136-38.

faaliyetler sayesinde gençlerin dini rehberlik ihtiyacı daha kolay karşılanmasına katkı sunabilir.⁷⁹

Günümüzde cami programlarını gençlere yönelik daha aktif hale getirmek için iletişim ve teknoloji alanındaki gelişmeler dikkate alınarak yeni faaliyetler geliştirilebilir.⁸⁰ Cami programları için Başkanlık tarafından çerçeve bir plan- program hazırlanabilir ve mahalli şartlara göre planda değişiklik için imkân tanınabilir. Programların yapılacağı camiler, tarih- ulaşım- din görevlisinin iletişim bilgileri ve program içeriğinde yer alacak çeşitli faaliyetlere bu planda yer verilebilir. Hazırlanan bu plan-program tüm İl Müftülüklerince ortak- benzer programların yapılmasını ve din görevlilerinin faaliyeti planlama- tanıtma ve uygulama gibi işlerini kolaylaştırabilir. Cami içindeki uygun alanlar sohbet, toplantı, ikramlık, okuma gibi çeşitli sosyal- kültürel ve eğitsel faaliyetler için düzenlenebilir. Cami mimarisi ve tefrişatı uygun şartları taşımıyorsa cami yakınlarda gençler için etüt salonu, spor ve aktivite merkezi gibi mekânlar tesis edilebilir. Cami etkinliklerinde temizlik, ısı, ses sistemi, maddi kaynak, diğer cami cemaatinin tutumu, mekânın genişliği ve araç- gereç temini için gerekli tedbirler alınmalı; gençlerin ihtiyaç ve beklentileri göz önünde bulundurularak faaliyetler planlanmalıdır.

1.1.6.Kitap Okuma ve Kritiği

Kitap okumanın alışkanlığa dönüşmesi için kurum ve kuruluşlar tarafından çeşitli etkinlikler ve projeler düzenlenmektedir. “Biz Kitap Okuyoruz, Okumayı Seviyoruz, Hayatın Anlamı Kitap, Geleceğin Okurları Yetiştiriliyor, Kitap Her Yerde Okunur” bunlardan bazılarıdır. Bununla birlikte İl Müftülükleri tarafından da gençlere yönelik “Kitap Okuyalım Okuduklarımızı Paylaşalım, Kitap Oku- Yorum, Kitaplar Bizden Okumak Sizden, Haydi Gençler Kitap Okuyalım” başta olmak üzere çeşitli okuma etkinlikleri gerçekleştirilmektedir.

Araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde kitap okuma ve kritiğine ilişkin görüş belirten bayan din görevlisi ve genç kızlara ait bazı bilgiler aşağıdaki tablolarda yer almaktadır:

⁷⁹ Çağrınur Sağ ve Fatma Ünal, “Öğrencilerin Somut Olmayan Kültürel Mirasa İlişkin Farkındalıklarının Belirlenmesi”, *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 19, sy 4 (2011): 139.

⁸⁰ Öğretici, “Cami Merkezli Din Eğitimi Kapsamında ‘Cami Gençlik Buluşmalarının’ Önemi: Ümraniye Örneği”, 731.

Tablo 1.11: Kitap Okuma ve Kritisine İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Bayan Din Görevlileri)

ALT TEMALAR	İL		MEZUNİYE T DURUMU			GÖREV ALANI				GÖREV STATÜSÜ			GÖRE V YERİ		GÖREV YILI		
	Nevşehir	Aksaray	Ön Lisans	Lisans	Lisansüstü	İhtiyaç Odaklı	4-6 Yaş	Hafızlık	Vaiz	Fahri	Sözleşmeli	Kadrolu	Merkez	İlçe	1-5 Yıl	5-10 Yıl	10 Yıl ve fazla
Kitap Okuma ve Kritisine	4	1	3	1	1	5	-	-	-	-	-	5	5	-	-	1	4
TOPLAM	4	1	3	1	1	5	-	-	-	-	-	5	5	-	-	1	4

Yukarıdaki tabloya bakıldığında kitap okuma etkinliğine ilişkin Nevşehir’den 4, Aksaray’ dan 1 din görevlisi açıklamada bulunmuştur. Din görevlilerinin çoğu ön lisans mezunu ve 10 yıldan fazla süredir görevdedir. Din görevlilerinin tamamı kadrolu, merkezde ve ihtiyaç odaklıdır.

Tablo 1.12: Kitap Okuma ve Kritisine İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Genç Kızlar)

ALT TEMALAR	İL		EĞİTİM DURUMU		ÜNİVERSİTE BÖLÜMÜ			
	Nevşehir	Aksaray	Lise	Üniversite	İlahiyat Fakültesi ve İslami İlimler Fakültesi	Sosyal Bilimler	Fen ve Mühendislik Bilimleri	Sağlık Bilimleri
Kitap Okuma ve Kritisine	6	7	2	11	1	6	3	1
TOPLAM	6	7	2	11	1	6	3	1

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere kitap okuma faaliyetine ilişkin Nevşehir’den 6, Aksaray’dan 7 genç kız görüş belirtmiştir. Genç kızların çoğu üniversite grubu sosyal bilimler bölümündendir.

Katılımcılara ait yukarıdaki iki tablo birlikte değerlendirildiğinde konuya ilişkin toplam 18 katılımcı görüş belirtmiştir. Görüş bildiren katılımcı sayısı Aksaray’a kıyasla Nevşehir’de daha fazladır.

Türkiye’de gençlerin yaklaşık yüzde 70’inin kitap okumadığı ve kitap okuma alışkanlığının binde bir oranında olduğu⁸¹ dikkate alınırsa gençlere yönelik düzenlenen okuma etkinlikleri önem kazanmaktadır. Okuma, yorumlama, müzakere faaliyetlerinin gelişmesi ve din hizmetlerindeki verimliliğin artması için Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde kitap okuma, yorumlama ve kritiğine yer verilmektedir. Bayan din görevlilerinden D5, D8, D10, D12, D27 ile genç kızlardan G4, G6, G7, G8, G10, G13, G14, G25, G27, G29, G35, G38, G39 genç kızlarla birlikte kitap okuma, yorumlama ve kritiğinin yapıldığı belirtmiştir. Yapılan etkinliğin katılımcı sayısına dair şu veriler elde edilmiştir:

D27: “Kitap kulübüne 8 kızımız katılıyordu.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

G39: “Genellikle kitap grubumuzda 10 kişi oluyordu. Grupta yaş grupları benden biraz daha büyük insanlar ve evli olan katılımcılar da vardı. Bazen sayımızın 6’ya düştüğü de oluyordu.” (Ünv. öğrencisi-, Okul Öncesi Öğretmenliği, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadelerde katılımcı sayısı ile onların yaş grubu ve medeni durumu hakkında açıklamaya yer verilmiştir. Her iki ifadeden anlaşıldığı üzere kitap etkinliklerine yaklaşık 6-10 kişi katılmaktadır. Katılımcı sayısının az olması etkinliğin interaktif olarak ilerlemesi, mümkün olduğu kadar her katılımcının görüş bildirmesi, etkinliğin daha verimli geçmesi, katılımcıların kendi aralarında kaynaşması, etkinliğe katılımını ve kitap takibinin kolaylaşması için fırsat oluşturabilir. Genç kız G39’un bahsettiği kitap etkinliğinde katılımcı grubun gençlerle sınırlı tutulmadığı anlaşılmaktadır. Evli- bekâr, genç- yetişkin gibi karışık gruplarla yapılan bu etkinliklerde katılımcıların ilgi ve ihtiyaçları farklı olacağı için herkese hitap eden kitaplar belirlemek güç olabilir. Ön öğrenmelerdeki farklılık ve yaş grubundaki çeşitlilik; katılımcıların kitaba dair farklı yorumlar getirmesi sağlayabilir. Bununla birlikte karışık gruplarda katılımcılar için ortak serbest zaman belirlemek zorlaşabilir.

Kitap okuma ve kritiği faaliyetinde kitapların nasıl belirlendiğine ilişkin katılımcıların diğer ifadeleri şöyledir:

⁸¹ Meltem Nurtaniş Velioğlu vd., “Bilinç Öncesinden Bilinç Sonrasına Yolculuk: Okuma Alışkanlığı Kazandırılmasına Dönük Üniversite Öğrencileri Üzerine Karma Bir Araştırma”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 12, sy 47 (2013): 172.

G29: “Her hafta bir kitap okuyor ve herkes okuduğu kitabı anlatıyordu. Bazen hepimiz farklı kitap okuyor ya da anlaşip ortak bir kitap belirleyip beraber okuyorduk.” (Ünv. öğrencisi, Kamu Yönetimi, Sosyal Bilimler, Nevşehir)

G35: “Üniversiteye gidince hocamızla whatsapp grubu kurduk. O grupla beraber karar verdiğimiz kitaplardan okuduk.” (Ünv. öğrencisi, Elektrik Elektronik Mühendisliği, Fen ve Mühendislik Bilimleri, Nevşehir)

G38: “Kitap okuma ve kritiği oluyordu. Seçilen kitaplar hocamızın önceden kendisinin okuduğu, hoşuna giden ve bize faydalı olacağını düşündüğü kitaplardı. Bu kitapta şu var, bu var güzel şeyler anlatıyor diyordu. İlahiyattaki bir hocanın kitap önerileri de oluyordu.” (Ünv. öğrencisi, Kamu Yönetimi, Sosyal Bilimler, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadelerde etkinlik kapsamında yer verilen kitapların nasıl belirlendiğine dair bilgi paylaşılmıştır. Genç kız G35 kitapların hoca ve katılımcıların ortak görüşüyle; genç kız G38 ise din görevlisinin ve ilahiyattaki hocanın önerisiyle belirlendiğini bildirmiştir. Bu iki etkinlikte kitapların farklı usullerle belirlendiği görülmektedir. Kitap seçiminde gençlerin görüşünün alınması beklentilerinin, ilgi alanları ve ihtiyaçlarının karşılanmasında önemli rol oynayabilir. Din görevlisi ve üniversite hocasının önerisiyle yapılan seçimler ise onların bilgi ve tecrübe birikiminden istifade edilmesine olanak sağlayabilir. Kitaplar katılımcı gençlerin ve eğitimcilerin ortak kararıyla belirlenebilir. Bu durum etkinliğin daha verimli geçmesine, tarafların etkinlikten beklentisinin karşılanmasına ve hedeflenen kazanımlara ulaşmaya katkı sağlayabilir.

Kitap okuma ve kritiği faaliyetinde yer verilen kitapların neler olduğuna dair katılımcılardan bazılarının ifadeleri şöyledir:

D5: “Diyanet Yayınları'ndan ya da bilindik yazarlardan kitaplar okunarak üzerinde kritikler yapıldı.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Aksaray)

G6: “İslam'da kadının önemini anlatan bir kitap okumuştuk. İsmi tam söylemek istiyorum kitaba bakıp gelebilir miyim? Haklar ve Saygınlığıyla İslam'da Kadın kitabı.” (Ünv. öğrencisi, Fen Bilgisi Öğretmenliği, Fen ve Mühendislik Bilimleri, Aksaray)

G27: “Hadislerle İslam ciltli kitap okumalarına başladık ve 7 cildi tamamladık. Bu kitap okumalarında bir whatsapp grubu var. Okuduğumuzu oraya yazıyoruz. El- Edebü'l Müfred hadis kitabı okumaları var. Ona da 1 Temmuz'da başlayacağız. Kitap okuyoruz, kitap tahlilleri yapıyoruz.” (Lise mez., Nevşehir)

G39: “Hocam ve arkadaşlarımla beraber ciltli Riyazüs Salihin okuduk, Hadislerle İslam kitabını okuduk, tefsirli meal okuduk.” (Ünv. öğrencisi-, Okul Öncesi Öğretmenliği, Nevşehir)

G29: “Hayati İnanç ve Bekir Develi’nin Fabrika Ayarı kitabını almıştık. En son İlber Ortaylı’nın tüm ülkeleri gezisini anlattığı bir kitabı vardı. Onu okuduk beraber.” (Ünv. öğrencisi-, Okul Öncesi Öğretmenliği, Nevşehir)

G35: “Sadettin Ökten ve Kemal Sayar’ın Dünyaya Geldim Gitmeye kitabını okuduk. Üç aylar ve ramazanla ilgili kitaplar da okundu. Ama onlara katılamadım.” (Ünv. öğrencisi, Elektrik Elektronik Mühendisliği, Fen ve Mühendislik Bilimleri, Nevşehir)

G14: “Türkiye’nin Maarif Davası kitabı, ilk o vardı. Farklı alanlarda düzenli okuma yaptılar.” (Ünv. öğrencisi, Sınıf Öğretmenliği, Sosyal Bilimler, Aksaray)

Yukarıdaki ifadelerde Diyanet İşleri Başkanlığı yayınları başta olmak üzere çeşitli yayınevlerine ait kitaplara da yer verildiği görülmektedir. Bireyler merak ve ihtiyaçlarına göre farklı türden kitaplara ilgi duyabilmektedir. Yukarıdaki okuma faaliyetlerinde hadis- tefsir- İslam’da kadın konularında olmak üzere din alanında, eğitim- genel kültür- kişisel gelişim alanında çeşitli kitaplara yer verildiği görülmektedir. Bu kitapların hangi amaçla tercih edildiği bilinmemektedir. Kitap okumaya başlamadan önce kitap türünü belirlemek önemlidir.

Bayan din görevlisi ve genç kızların kitapların teminine ilişkin ifadeleri şöyledir:

D8: “Cumartesi günü derslere yaklaşık 80 kişi katılıyor. Geçen yıl katılım daha fazlaydı, bu yıl azaldı. Öğrencilere bedava kitap dağıtımı yaptık. Geçen yıl gençlerden 110 kişi katılıyordu, iki hoca faaliyetleri yürütüyorduk, çok yorulmuştuk.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 5-10 yıl, Aksaray)

G29: “Herkes o hafta okuyacağımız kitabı buluyordu. Ayrıca kitabı almıyorduk. Üniversitedeki hocamızın kitaplığından, kütüphanesinden alıp okuyorduk ve sonra kitabın kritiğini yapıyorduk.” (Ünv. öğrencisi, Kamu Yönetimi, Sosyal Bilimler, Nevşehir)

G38: “Tedarik edemediğiniz kitapları ilahiyattaki hocanın kitaplığından alıp okuyorduk.” (Ünv. öğrencisi, Kamu Yönetimi, Sosyal Bilimler, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadelerde kitap temini için din görevlisinin ve üniversite hocalarının gençlere maddi destek sağladığı görülmektedir. Gençler kitapları genellikle ödünç alarak okumayı tercih etmektedir. Din görevlileri ise imkân dâhilinde gençlere kitapları ücretsiz dağıtabilmektedir. Kitaplara erişimin kolay ve maliyetsiz olması etkinliğin sürdürülebilirliğine, kitap okuma alışkanlığının kazanılmasına ve etkinliğe katılımın artmasına katkıda bulunabilir. Kitap alımını kolaylaştırmak ve okuma eylemini

yaygınlaştırmak için kitap fuarları ve kitap günleri düzenlenebilir; gençler ve öğrenciler için kitapların indirimli satışı yapılabilir.⁸²

Kitap okumak ve kritiğini yapmak gençlik faaliyetlerinde yer alabilmektedir. Gençlerin hayatında sosyal medya, internet, ders, ev işleri ve sosyal hayat gibi meşguliyetlerle birlikte kitap ve okuma etkinlikleri yeterli/dengeli oranda birbirini destekleyen serbest zaman faaliyetleri olarak sunulabilir.⁸³ Din görevlileri kitap okuma alışkanlığının kazanılmasında gençlere rol model olması önemlidir. Bu faaliyetler gençlerin psikolojik ve sosyal gelişimleri ile analiz etme- üretici ve eleştirel düşünme- iletişim gibi becerilerin gelişmesine katkı sağlayabilir.⁸⁴

Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an Kursları Uygulama Esaslarındaki kitap listesinde (EK-4)⁸⁵ Başkanlığın yayınlarından gençlere ait 42 tane kitap tavsiyesi yer almaktadır. Doğrudan din anlatımına yer veren kitaplar bulunmaktadır. Gençlerin ilgi ve ihtiyaçlarına göre macera- biyografi- tarih- psikoloji- roman- kişisel gelişim gibi alanlarda çeşitli kitaplar bu listeye eklenebilir.⁸⁶ Başkanlığın yayınlarıyla birlikte güvenilir farklı yayınlara da yer verilerek kitap listesi çeşitlendirilebilir. Gençlere maddi külfet oluşturmaması için kitaplar ücretsiz temin edilebilir ya da indirimli bir fiyatla satışı yapılabilir. Kitabın yazarı şartlar mümkünse etkinliğe yüz yüze veya çevrim içi olarak davet edilebilir, okuyucu- yazar buluşmaları düzenlenebilir. Mobil kütüphane, etüt merkezi, kitap fuarları, hediye kitap dağıtımı gibi faaliyetlerle gençlerde okuma kültürünün yaygınlaşması için fırsat ve ortamlar oluşturulabilir.

1.1.7.Din Dersleri

Din derslerine Başkanlık bünyesinde genç kızlara yönelik düzenlenen faaliyetler kapsamında yer verilmektedir. Araştırma kapsamında bayan din görevlisi ve genç kızlarla yapılan görüşmeler doğrultusunda Kur'an, tefsir, Arapça, Osmanlı Türkçesi,

⁸² Murat Yalman, Erdost Özkan, ve Tamer Kutluca, "Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Kitap Okuma Alışkanlıkları Üzerine Betimsel Bir Araştırma: Dicle Üniversitesi Örneği", *Bilgi Dünyası* 14, sy 2 (2013): 303.

⁸³ Ender Durualp, Pınar Çiçekoğlu, ve Enver Durualp, "Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Kitap Okumaya Yönelik Tutumlarının İnternet Ve Kitap Okuma Alışkanlıkları Açısından İncelenmesi", *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi* 2, sy 1 (2013): 127-28.

⁸⁴ Durualp, Çiçekoğlu, ve Durualp, 116.

⁸⁵ "T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı 2021-2022 Eğitim-Öğretim Yılı Kuran Kursları Uygulama Esasları", 2021.

⁸⁶ Yalman, Özkan, ve Kutluca, "Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Kitap Okuma Alışkanlıkları Üzerine Betimsel Bir Araştırma: Dicle Üniversitesi Örneği", 303.

fıkıh, hadis ve görme engelli bireylere yönelik din derslerinin yapıldığı belirtilmiştir. Konuya ilişkin açıklamada bulunan bayan din görevlisi ve genç kızlara ait dair bazı bilgilere aşağıdaki tablolarda yer verilmiştir:

Tablo 1.13: Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen Din Derslerine İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Bayan Din Görevlileri)

ALT TEMALAR	İL		MEZUNİYET DURUMU			GÖREV ALANI				GÖREV STATÜSÜ			GÖREV YERİ		GÖREV YILI		
	Nevşehir	Aksaray	Ön Lisans	Lisans	Lisansüstü	İhtiyaç Odaklı	4-6 Yaş	Hafızlık	Vaiz	Fahri	Sözleşmeli	Kadrolu	Merkez	İlçe	1-5 Yıl	5-10 Yıl	10 Yıl ve üzeri
Kur'an-ı Kerim Dersi	3	1	3	1	-	4	-	-	-	1	-	3	4	-	1	-	3
Tefsir Dersi	-	2	1	-	1	2	-	-	-	-	-	2	2	-	-	-	2
Arapça Dersi	-	3	2	1	-	2	-	-	1	1	-	2	3	-	1	1	1
Osmanlı Türkçesi	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Fıkıh Dersi	1	1	1	-	1	1	-	1	-	-	1	1	1	1	-	1	1
Hadis Dersi	2	1	1	2	-	1	-	1	1	-	1	2	3	-	-	1	2
Görme Engelli Genç Kızlar İçin Din Dersleri	1	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	1
TOPLAM	7	8	8	5	2	11	-	2	2	2	2	11	14	1	2	3	10

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere Kur'an dersine ilişkin Nevşehir'den 3, Aksaray'dan 1 din görevlisi görüş belirtmiştir. Tefsir dersine ilişkin sadece Aksaray ilinden 2 din görevlisi görüş bildirmiştir. Arapça dersine ilişkin sadece Aksaray'dan 3 din görevlisi açıklamada bulunmuştur. Osmanlı Türkçesi dersine ilişkin her iki ilden açıklamada bulunan din görevlisi olmamıştır. Fıkıh dersine ilişkin Nevşehir'den 1, Aksaray'dan 1 din görevlisi açıklamada bulunmuştur. Hadis dersine ilişkin Nevşehir'den 2, Aksaray'dan 1 din görevlisi görüş belirtmiştir. Görme engelli bireylere yönelik din dersleri için sadece Nevşehir ilinden 1 din görevlisi açıklamada bulunmuştur.

Tablo genelinden hareketle kitap okuma ve kritiği etkinliğinin her iki ilde de düzenlendiği görülmektedir. Bu etkinliği daha çok ön lisans mezunu, kadrolu, merkezde ve ihtiyaç odaklıda görevli din görevlilerinin ifade ettiği ya da düzenlediği söylenebilir. Bayan din görevlileri en fazla Kur'an dersinin, en az ise Osmanlı Türkçesi dersinin düzenlendiğini ifade etmiştir.

Tablo 1.14: Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen Din Derslerine İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Genç Kızlar)

ALT TEMALAR	İL		EĞİTİM DURUMU		ÜNİVERSİTE BÖLÜMÜ			
	Nevşehir	Aksaray	Lise	Üniversite	İlahiyat Fakültesi ve İslami İlimler Fakültesi	Sosyal Bilimler	Fen ve Mühendislik Bilimleri	Sağlık Bilimleri
Kur'an-ı Kerim Dersi	7	2	1	8	1	5	-	2
Tefsir Dersi	1	2	-	3	1	2	-	-
Arapça Dersi	2	4	-	6	-	5	-	1
Osmanlı Türkçesi	1	-	-	1	-	1	-	-
Fıkıh Dersi	-	2	-	2	1	1	-	-
Hadis Dersi	-	-	-	-	-	-	-	-
Görme Engelli Genç Kızlar İçin Din Dersleri	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	11	10	1	20	3	14	-	3

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere Kur'an derslerine ilişkin Nevşehir'den 7, Aksaray'dan 2 genç kız görüş belirtmiştir. Tefsir derslerine ilişkin Nevşehir'den 1, Aksaray'dan 2 genç kız görüş belirtmiştir. Arapça derslerine ilişkin Nevşehir'den 2, Aksaray'dan 4 genç kız açıklamada bulunmuştur. Osmanlı Türkçesi derslerine ilişkin sadece Nevşehir'den 1 genç kız görüş bildirmiştir. Fıkıh dersine ilişkin sadece Aksaray'dan 2 genç kız görüş belirtmiştir. Hadis dersi ile görme engelli genç kızlar için din derslerine ilişkin açıklamada bulunan genç kız olmamıştır.

Tablo geneline bakıldığında genç kızların en fazla Kur'an dersine, en az ise hadis ve görme engelliler için din dersine katıldığı ya da görüş bildirdiği görülmektedir.

Kitap okuma ve kritiğine en fazla üniversite grubu- sosyal bilimler bölümü genç kızların katıldığı/görüş bildirdiği söylenebilir.

Katılımcılara ait yukarıdaki iki tablo birlikte değerlendirildiğinde şunlar söylenebilir: Genç kızlara yönelik düzenlenen din derslerine ilişkin görüş bildiren genç kız sayısı bayan din görevlisi sayısından fazladır. İl bazında değerlendirildiğinde toplamda her iki ilden aynı sayıda katılımcı açıklamada bulunmuştur. En fazla Kur'an dersine ilişkin görüş bildirilirken, en az görme engellilere yönelik din derslerinin düzenlendiği ifade edilmiştir.

Araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde gençlik faaliyetleri kapsamında Kur'an-ı Kerim, tefsir, Arapça, Osmanlı Türkçesi, fıkıh, hadis dersleri ve görme engelli bireylere yönelik din dersleri olarak gruplandırılmıştır. Bayan din görevlisi ve genç kızlara ilişkin görüşler ilgili başlık altında ele alınarak yorumlanmıştır:

Kur'an-ı Kerim Dersi: Kuran; Hz. Peygambere gönderilen ilahi mesaj, lafzıyla ibadet edilen kitap ve müminlere yol gösteren mucize kelimedir. Kuran'ı öğrenmek imanın bir gereğidir. Okul öncesi dönemden itibaren her yaştaki Müslümanlar Kuran'ı öğrenmek ve/veya öğretmek için büyük bir gayret göstermektedir. Örgün ve yaygın din eğitimi kurumlarının öğretim programlarında Kuran-ı Kerim dersleri yer almaktadır. Bayan din görevlisi D3, D18, D27, D30 ile genç kız G1, G17, G21, G22, G23, G30, G32, G34, G40 gençlik faaliyetleri kapsamında Kuran derslerinin düzenlendiğini belirtmiştir. Katılımcılardan bazılarının ifadesi şöyledir:

D18: "Elif cüzünde olanlar olduğu gibi Kur'an okuyan öğrencilerim de vardı. Dua ve sure ezberi veriyorlardı." (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

G21: "Yurtta Kur'an dersleri oluyordu. İlk sene bir hocamız vardı. Kur'an derslerinde Kur'an bilenlere Kur'an'dan, bilmeyenlere de elif cüzünden okutuyordu." (Ünv. öğrencisi, Hemşirelik, Sağlık Bilimleri, Nevşehir)

G22: "Faaliyet yapan bir tek hocamız var. Onun sayesinde Kuran'ı tecvitli okumayı ve başka şeyler de öğrendim. O hocamızdan Diyanet'in canlı derslerini ve bazı faaliyetlerini duydum." (Lise mez., Nevşehir)

G23: "Yurtta Kur'an'ı temelden hiç bilmeyenler için Kuran dersleri ve ilahiyatçılar için de tecvidli Kur'an dersleri oluyordu. İlahiyat birinci sınıfta Kur'an dersleri bizi çok zorluyordu. Hocamızın Kuran dersleri üniversitedeki derslerimizde bize yardımcı oldu." (Ünv. öğrencisi, İlahiyat, İlahiyat Fakültesi ve İslami İlimler Bölümü, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadelerde Kuran derslerinin zamanı, yöntemi ve kim tarafından düzenlendiği hakkında bilgi paylaşılmıştır. Bu derslerin her hafta ve haftada iki gün olarak düzenlendiği görülmektedir. Derslerin belirli sıklıkta ve düzenli olarak ilerlemesi öğrencilerin kazanımlarını ve dersin verimliliği artırabilir. Genç kız G22 Kuran derslerinin Başkanlığın diğer faaliyetlerinin tanıtımına da katkı sağladığını belirtmiştir. Din görevlisinin gençlerin seviye ve ön öğrenmelerini dikkate aldığı; elif cüzü (temel seviye), Kuran'ı yüzüne okuma (orta seviye) ve Kuran'ı tecvitli okuma (ileri seviye) şeklinde derslerin düzenlendiği görülmektedir. Dersler öğrencilerin ilgi, beklenti ve ihtiyaçlarına yönelik düzenlenmektedir. Bu durum derslerin başarısının artmasını, gençlerin motivasyon ve olumlu tutum geliştirmesini sağlayabilir. Kuran ve elif cüzüyle birlikte dua- sure öğretimine de yer verilmesi namaz ibadetinin hakkıyla yerine getirilmesine ve kıraat hatalarının önlenmesine katkı sağlayabilir. Kuran dersleri gençlerin manevi gelişimine, kalplerinin huzur bulmasına⁸⁷ ve mesleki gelişimine katkıda bulunabilir.

Gençlere yönelik düzenlenen Kur'an derslerini daha verimli hale getirmek için şunlar yapılabilir: İl Müftülükleri tarafından genç kızlara yönelik talim, tashihi huruf, tecvit ve makamlı okuyuş şeklinde kıraat dersleri düzenlenebilir. Gençlere yönelik Kuran'ı güzel okuma, ezber, meal ve tefsir yarışmaları düzenlenebilir. Başkanlık tarafından farklı yaş grubundaki gençlere yönelik mahreç- kıraat- tecvit konularında kitap/kitapçıklar hazırlanabilir. Kuran ve tecvit öğretimi görsel ve işitsel materyallerle, çeşitli etkinliklerle (oyun, kavram haritası, bulmaca vb.) desteklenebilir. Kuran'ın anlaşılması ve manasının düşünülmesine yönelik eğitimler düzenlenebilir; Kuran'ı öğrenme- anlama ve yaşama konusunda gençler bilinçlendirilebilir.

Tefsir Dersi: Tefsir; Kuran ayetlerini belagat kurallarına, nazil olduğu dönem şartlarına ve nüzul sebeplerine göre sahih rivayetlerle (hadis/ sahabe- tabiin açıklamaları vb.) destekleyerek açıklayan ve yorumlayan ilim dalıdır.⁸⁸ Tefsir ilmi bir meslek dersi, din dersi, eğitim- öğretim konusu olmakla birlikte insan hayatında çok daha fazla bir konuma sahiptir.⁸⁹ Kuran'ı anlama- açıklama becerisi kazandırmak ve ilmi gelişimlerine

⁸⁷ Ez- Zümer, 39/23

⁸⁸ "TEFSİR - TDV İslâm Ansiklopedisi", erişim 08 Kasım 2022, <https://islamansiklopedisi.org.tr/tefsir>.

⁸⁹ Mustafa Öztürk, "İmam-Hatip Lisesi Programında Tefsir Dersi Öğretimiyle İlgili Tespitler ve Teklifler", içinde *100. Yılında İmam Hatip Liseleri* " Uluslararası Sempozyumu, 2015, 473.

katkıda bulunmak üzere⁹⁰ örgün- yaygın din eğitimi kurumlarında, çeşitli vakıf ve derneklerde tefsir dersleri yapılmaktadır. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde din görevlisi D10, D12 ile genç kız G1, G13, G39 Başkanlık bünyesinde genç kızlara yönelik tefsir derslerinin düzenlendiğini bildirmiştir. Katılımcılardan bazılarının ifadesi şöyledir:

D10: “22 yıldır sürekli gençlerle bir şeyler yaptık. İlahiyat mezun olduğum için bir imam hatipli olarak çeşitli ortamlarda, sivil toplum kuruluşlarında tefsir dersleri ile gençlere ulaşmaya çalıştım. Sivil toplum kuruluşları mekânı ve katılımcıları ayarlayıp benden tefsir dersleri yapmamı istiyorlar. Ben de pat diye bir konuyu anlatmaktansa hangi grupla derse başlarsam başlayayım önce bir tefsir usulü dersim oluyor. Birkaç hafta tefsir nedir, nasıl yapılır bunu konuşuyoruz. Sonra nüzul sırasına göre sureleri anlatıyorum.”

D10: “Benim şu anda vakıfta lise ve üniversiteden gelen gençler için tefsir derslerim devam ediyor. 20’ye yakın genç vardı. Bir lisenin kız yurdunda yatılı 96 öğrenci vardı. O gençlerle muhteşem bir ders gündemimiz oluyordu. Bu derslerin lezzetini tarif edemem. Gençlerden dersime katılım çok güzeldi. Bu muhabbetimizin tadı damağımızda kaldı.”

G1: “Tefsir derslerimiz de var. Çok faydalı oluyor Allah razı olsun hocamızdan. Ama derslerin gün sayısının artmasını istiyorum.”

Yukarıdaki ifadelerde tefsir derslerinin yeterliliği, yöntemi, mekânı ve katılımcıların yaş grupları hakkında bilgilere yer verilmiştir. Din görevlisi D10 tefsir derslerini lise pansiyonunda ve vakıfta düzenlemektedir. Derslerin ulaşımının kolay olduğu mekânlarda ve vakıf desteğiyle düzenlendiği görülmektedir. Bu unsurlar katılımcı sayısının fazla olmasına ve derslerin devamlılığına katkı sağlamış olabilir. Din görevlisi D10 yukarıdaki ifadesinde ders kapsamında öncelikle tefsir usulü dersine yer verdiğini belirtmiştir. Usul dersi, tefsir ilminin daha doğru ilerlemesi, ayetleri yorumlama esaslarının öğrenimi ve tefsirde olası hataların önlenmesi için gereklidir.⁹¹ Din görevlisi D10 surelerin tefsirinde nüzul sırasını takip ettiğini ifade etmiştir. Bu metot tefsir usulü açısından daha uygun olmakla birlikte uzun bir ders sürecini ve katılımcıların devamlılığını gerektirmektedir. Derslerin verimliliğini ve sürekliliğini sağlamak için belirli surelerin adı altında kısa süreli tefsir dersleri açılabilir. Gençlerin görüşleri alınarak sure- ayetler belirlenebilir ya da kısa namaz surelerinin tefsirine veya kıssaların yer aldığı- katılımcılara önemli mesajlar içeren (Yusuf Suresi, Nur Suresi,

⁹⁰ “İmam- Hatip ve Anadolu İmam- Hatip Lisesi Öğretim Programı Tefsir Okumaları Dersi Öğretim Programı” (Millî Eğitim Bakanlığı Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, 2015), 2.

⁹¹ “Tefsir Usulüne Duyulan İhtiyaç”, 413-414.

Kehf Suresi vb.) surelerin tefsirine öncelik verilebilir. Böylece gençler ilgi ve ihtiyaç duyduğu surelere yönelik tefsir derslerine katılabilir.

Tefsir dersi yapan öğreticinin Arapça, tefsir, Kuran, hadis gibi alanlarda ve genel kültürde bilgi sahibi olması; mesleki yeterliliğinin (hitabet- yöntem vb.) de olması gerekir. Yapılan informal görüşmede din görevlisi D10'nun tefsir alanında yüksek lisans yaptığı öğrenilmiştir. Din görevlisinin tefsir alanında uzman (lisans- y. lisans vb. mezunu) veya çalışmalarının olması dersin verimliliğinde ve bilgi- tecrübe- yöntem yeterliliğinde önemli rol oynayabilir. Örgün (ilahiyat) ve yaygın (ihtisas vb.) din eğitimindeki tefsir derslerinin niteliği ve niceliği önem kazanmaktadır. Din görevlilerinin Kuran'ın muhtevasının tamamından haberdar olmasına ve Kuran'ı açıklama-yorumlama becerisini kazanmasına yönelik kısa süreli eğitim programları düzenlenebilir.⁹²

Görüşmelerde katılımcılar tefsir dersinde kullanılan kaynakları belirtmemiştir. Rivayet ve dirayet alanında temel kabul edilen pek çok tefsir kaynağı bulunmaktadır. Sure ve ayetler arasındaki ilişkiyi kuvvetlendirmek, konuların daha iyi anlaşılmasını sağlamak amacıyla bu kaynaklardan yararlanılabilir. Ancak eserlerin ciltli, büyük hacimli ve dilinin ağır olabilmesi sebebiyle gençler bu kaynaklara uzak kalabilmektedir. Gençlere farklı bakış açısı kazandırmak, kaynaklara erişimi kolaylaştırmak, maliyeti azaltmak, ön öğrenmelere ve tekrarlara imkân tanımak amacıyla sure ve ayetlerle ilgili küçük kitapçıklar ya da pdf dosyalar hazırlanabilir. Bu kitapçık/pdf dosyalar hazırlanırken hedef kitlenin yaş grubu, bilgi ve kültür seviyesi, ön öğrenmeleri dikkate alınmalıdır.

Yukarıdaki ifadelerde tefsir derslerinin lise ve üniversite grubu gençlere yönelik düzenlendiği görülmektedir. Seviyelerine uygun bilgi ve yöntemle ilköğretim, ortaöğretim, mezun ve lisansüstü gençlere yönelik uygun düzeyde ve farklı gruplar halinde tefsir dersleri düzenlenebilir.

Katılımcılar bu derslerin düzenlenme amacını ve kazanımlarını belirtmemiştir. Bu ders Kuran'ın mesajlarının doğru anlaşılmasına, kulluk görevlerinin hakkıyla yerine

⁹² Sait Şimşek, “İlahiyat Fakültelerinde Tefsir Dersi: Problemler ve Öneriler”, içinde *Tefsir Eğitim ve Öğretiminin Problemleri [Sempozyum Tebliğ ve Müzakereleri]*, 2005, 30-31.

getirilmesine, Kuran'dan değer ve ilkeler çıkarılmasına katkı sağlayabilir.⁹³ Gençlerin kişilik gelişimine, duygu- düşünce ve tutumlarının Kuran ölçülerine uygun olmasına katkıda bulunabilir.

Tefsir derslerini daha etkin ve verimli kılmak için din görevlileri ve gençlere yönelik tefsir okuma ve araştırma grupları oluşturulabilir. Gençlere Kuran'ı okuma-anlama bilinci ve hayata geçirmeye dair farkındalık kazandırılmalıdır.⁹⁴ İl Müftülükleri tarafından genç kızlara yönelik Kuran ve Tefsir Akademisi açılabilir. Başkanlık tarafından gençlerin farklı yaş grubu ve kültür seviyesine uygun kitap- dergi gibi yayınlar çıkarılabilir, yarışmalar düzenlenebilir ve çevrim içi olarak çeşitli platformlar açılabilir.⁹⁵ Dersleri daha cazip hale getirmek için görsel- işitsel çeşitli materyallere ve farklı yöntemlere yer verilebilir. Osmanlı Döneminde Ramazan ayında tefsir alanında yapılan huzur dersleri⁹⁶ İl Müftülükleri tarafından cami, Kuran kursları ve gençlik merkezlerinde düzenlenebilir. Huzur dersleri önemli bir tefsir geleneğinin devam etmesine ve somut olmayan kültürel bir mirasın kuşaklar arasında aktarımına katkı sağlayabilir.

Arapça Dersi: Arapça Kuran-ı Kerim'in ve İslam medeniyetinin temel dilidir. Toplumun çoğunluğunun Müslüman olması ve Arap ülkelerle komşuluk- iletişim sürekliliği sebebiyle Arapça ülkemizde yaygın olarak öğretilen yabancı diller arasında yer almaktadır.⁹⁷ İlk ve ortaöğretim kurumları, liseler, üniversiteler (İlahiyat fakültesi, Arap Dili ve Edebiyatı Bölümü vb.), halk eğitim merkezleri, Diyanet İşleri Başkanlığı ve çeşitli sivil toplum kuruluşları tarafından Arapça dersleri verilmektedir.⁹⁸ Bayan din görevlisi D3, D9, D12 ile genç kız G3, G9, G10, G14, G30, G34 genç kızlara yönelik Arapça dersinin düzenlendiğini bildirmiştir. Katılımcılardan bazılarının ifadesine aşağıda yer verilmiştir:

⁹³ İlhami Günay, "İmam Hatip Liselerinde Okutulan Tefsir Dersinin Önemi, Sorunları, Öğretim Metotları ve Bazı Teklifler", *Tefsir Araştırmaları Dergisi* 3, sy 2 (2019): 360.

⁹⁴ Asiye Fatma Şenat, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Anlayarak Kur'an Okuma Durumları Üzerine Bir Çalışma", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 52, sy 1 (2011): 161-62.

⁹⁵ "İmam Hatip Liselerinde Okutulan Tefsir Dersinin Önemi, Sorunları, Öğretim Metotları ve Bazı Teklifler", 361.

⁹⁶ İsmail Çalışkan, "Osmanlı'da Tefsir Dersi Gelenekleri, Kur'an- Tefsir Akademisi", *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 20, sy 2 (2016): 425-33.

⁹⁷ Recep Uçar, "Din Öğretimi Kurumları Öğrencilerinin Arapça Derslerine İlişkin Tutumları ve Tutum Geliştirme Önerileri", *Yakın Doğu Üniversitesi İslam Araştırmaları Merkezi Dergisi* 3, sy 1 (2017): 87-88.

⁹⁸ Ahmet Vefa Temel, "Türkiye'de Arapça Öğretiminde Uygulanan Metotlar, Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri Üzerine Bir Değerlendirme", *Dergiabant* 3, sy 5 (2015): 167.

D9: “100 üniversite öğrencisi için düzenlenen umre ziyaretine katılan ve aynı zamanda imam olan hocamız da gençleri çok seviyor. Gençlerden Arapça kursu talep edenler oldu. Gençlere Arapça derslerini de o hocamız yaptı.” (Vaiz, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 5-10 yıl, Aksaray)

G10: “Hafta sonu bir hocamızın Arapça dersleri oldu.” (Ünv. öğrencisi, Hemşirelik, Sağlık Bilimleri, Aksaray)

Yukarıdaki ifadelerde Arapça dersinin kim tarafından, niçin ve ne zaman düzenlendiği belirtilmiştir. Bu dersin gençlerin talebi üzerine açıldığı, gençleri seven ve faaliyetlere katılan bir din görevlisi tarafından hafta sonu düzenlendiği görülmektedir. Bu durum katılımcı sayısında ve gençlerin derse karşı tutumlarında önemli rol oynayabilir.

Katılımcıların ifadelerinde Arapça dersinin sadece üniversite grubu gençlere yönelik düzenlendiği görülmektedir. Bu durumda (üniversite grubu) gençlerin talebinin önemli rol oynadığı söylenebilir.

Görüşmelerde Arapça dersinin amacı ve kazanımları hakkında bilgi paylaşılmamıştır. Bu dersler İslam’ın temel kaynağı Kuran’ın mesajını doğru okuma-anlama ve hayata tatbik etme, yaklaşık bin yıllık kültürel mirasa ulaşma, mesleki yeterlilik ve dil gelişimi için gençlere katkı sağlayabilir. Tefsir, hadis, kelam gibi ilimlerle birlikte tıp, matematik, kimya gibi alanlarda da Arapça önemli eserler bulunmaktadır. Arapça öğrenmek bu ilmi birikimi geliştirerek gelecek nesillere taşımaya katkı sağlayabilir. İl Müftülükleri tarafından Arapça okuma, anlama, dinleme, konuşma, yazma becerilerini geliştirmek üzere farklı yaş grubu gençlere yönelik (ortaokul, lise, üniversite, mezun) dersler açılabilir. Gençleri dil öğrenimine karşı motive edici eğitsel- sosyal ve kültürel faaliyetler düzenlenebilir.

Arapça derslerini daha verimli kılmak için şunlar dikkate alınabilir: Gençlerin derse bilinçli olarak ve gönüllü katılımı sağlanmalı; ihtiyaç olan alana yönelik Arapça öğretim programları oluşturulmalıdır.⁹⁹ Arapça öğretiminde farklı yöntem ve tekniklere (grup çalışması, oyunla öğretim, proje tabanlı öğretim vb.) yer verilmelidir.¹⁰⁰ Başkanlık bünyesinde gençlere yönelik Arapça hikâye, dergi, kitap vb. yayınlar; görsel

⁹⁹ Recep Uçar, Hüseyin Polat, ve Veysel Karani Altun, “İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Arapça Dersine Karşı Tutumlarının Değerlendirilmesi”, *İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7, sy 2 (2017): 50.

¹⁰⁰ Uçar, “Din Öğretimi Kurumları Öğrencilerinin Arapça Derslerine İlişkin Tutumları ve Tutum Geliştirme Önerileri”, 102.

ve işitsel materyaller hazırlanabilir. Din görevlilerinin dil becerisini ve mesleki yeterliliklerini geliştirmeye yönelik hizmet öncesi/sonrası Arapça kursları da düzenlenebilir.

Osmanlı Türkçesi Dersi: Osmanlı Türkçesi; Türklerin Osmanlı Devleti Döneminde (13.-20.yy. arasında) kullandığı ve Arapça- Farsça- Batı dillerinden etkilenmiş olan Türkçe yazı dilidir.¹⁰¹ Türkiye Türkçesinin tam ve etkin olarak anlaşılması için Osmanlı Türkçesi önemli bir yere sahiptir.¹⁰² Milli Eğitim Bakanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığı başta olmak üzere çeşitli kurumlar ve sivil toplum kuruluşları tarafından Osmanlı Türkçesi dersleri düzenlenmektedir. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde genç kız G40 İl Müftülükleri tarafından genç kızlara yönelik Osmanlı Türkçesi dersinin düzenlendiğini belirtmiştir. Katılımcının ifadesi şöyledir.

G40: “Osmanlıca dersleri oldu. Birkaç kere ona katıldık.” (Ünv. öğrencisi, Türk Dili ve Edebiyatı, Sosyal Bilimler, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadede Osmanlı Türkçesi dersinin düzenlendiği belirtilmiş; dersin amacı, düzenlenme zamanı, sıklığı ve kazanımları hakkında bilgi paylaşılmamıştır. Bu dersler milli kültürümüze ait temel eserlerin okunmasında ve anlaşılmasında, gençlerin geçmişle gelecek arasında köprü kurmasında, tarih ve medeniyet bilinci oluşturmada önemli rol oynayabilir.¹⁰³ Osmanlı Türkçesi okuma- yazma dersleri somut olmayan kültürel mirasa sahip çıkmak ve bu alanda beceri kazanmak için gençlerde farkındalık oluşturabilir.¹⁰⁴

Fıkıh Dersi: Fıkıh bir şeyi derinlemesine kavramak; sahih kaynaklı dini bilgi ve ameli hükümleri içeren ilim demektir.¹⁰⁵ Fıkıh; anne rahminden ölüme kadar insan hayatını şekillendiren, insanın Yaratıcı ve tüm mahlûkatla ilişkisini düzenleyen bir ilimdir.¹⁰⁶ İnsan hayatında önemli bir yeri olan fıkıh ilminin insanlara ulaştırılmasında

¹⁰¹ Rıfat Kütük ve Mehmet Vehbi Bükler, “Tanzimat’tan Günümüze Liselerde Osmanlı Türkçesi Eğitimi”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, sy 68 (2020): 551.

¹⁰² Mehmet Ulucan, “Osmanlı Türkçesinin Öğretimi”, *Milli Eğitim Dergisi* 45, sy 212 (2006): 95.

¹⁰³ Şeyma Doğan ve İlyas Uçar, “Bütün Yönleriyle Osmanlıca ve Mirası Uluslararası Sempozyumu”, *Kırıkkale İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 1, sy 1 (2016): 86.

¹⁰⁴ “Osmanlıca Öğrenmenin Ehemmiyeti | Osmanlıca Eğitim - Hayrât Vakfı Osmanlıca Kursları”, erişim 08 Kasım 2022, <https://www.osmanlicaegitim.com/osmanlica-ogrenmenin-ehemmiyeti/>.

¹⁰⁵ “FIKIH - TDV İslâm Ansiklopedisi”, erişim 08 Kasım 2022, <https://islamansiklopedisi.org.tr/fikih>.

¹⁰⁶ M. Rahmi Telkenaroğlu, “Osmanlı’dan Günümüze Anadolu Medreselerinde Fıkıh Tedrisatı ve Sorunları”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, sy 20 (2012): 152.

eğitim faaliyetleri ve din görevlileri önemli bir rol oynamaktadır.¹⁰⁷ Bayan din görevlisi D10, D19 ile genç kız G1, G13 genç kızlara yönelik fıkıh derslerinin düzenlendiğini ifade etmiştir. Katılımcılardan bazılarının ifadesi aşağıda yer almaktadır:

D10: “Geçen yıl aile hukuku dersi yaptım. Ona tamamen üniversite öğrencileri katıldı.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, lisansüstü, merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Aksaray)

D19: “Öğrencilerin hafızlıkla beraber namaz, abdest gibi dini bilgiler konusunda da bilinçlenmeleri için ders dışında gönüllü olarak birkaç aydır her gün yarım saat ilmihal dersleri yapmaya başladık. Ben bu sohbetler için gönüllü oldum. Kursta yaklaşık 10 hocayız. Bir hafta ben yapıyorum, bir hafta diğer hocamız yapıyor. Diğer hocamız daha çok ilmihal ağırlıklı dersler veriyor.” (Kkö, hafızlık, sözleşmeli, ön lisans mez., ilçe, görev süresi 5-10 yıl, Nevşehir)

G1: “Fıkıh dersleri de oluyor.” (Ünv. öğrencisi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, Sosyal Bilimler, Aksaray)

Yukarıdaki ifadelerde fıkıh dersinin kim tarafından düzenlendiği ve dersin içeriği hakkında bazı bilgiler verilmiştir. Fıkıh dersi ibadet, ahlak ve sosyal hayatla ilgili konuları içermektedir. Fıkıh derslerinin İl Müftülükleri tarafından daha çok ibadet (namaz- abdest) ve sosyal hayat (aile hukuku) alanında düzenlendiği görülmektedir. Bu alanların tercih edilme nedeni bilinmemektedir. İbadet konularına yer verilmesi gençlerin Allah’a kulluk görevlerini daha doğru ve bilinçli bir şekilde yapmasına katkı sağlayabilir. Aile hukuku dersi ise ailenin sağlam temeller üzerine kurulmasında ve ailede huzur- düzen- birliğin sağlanmasında önemli rol oynayabilir. Aile hukuku dersleri evlilik çağında olmaları sebebiyle üniversite grubu genç kızlara yönelik düzenlenmiş olabilir. Fıkıh dersleri bu ilmin günlük hayattaki öneminin kavranmasına ve gelişen yeni durumlar karşısında fıkhi birikimden faydalanmaya da katkı sağlayabilir.

Din görevlisi D19 hafızlık kursundaki ilmihal derslerinde sadece iki öğreticinin gönüllü olarak görev aldığını belirtmiştir. Farklı öğreticilerin olması bilgi- yöntem-tecrübe çeşitliliğine, din görevlisinin dinlenme- iş ve sosyal hayat dengesini sağlamasına, derslerin verimliliğine katkıda bulunabilir. Fıkıh dersleri hafızlık kursu ve üniversite grubu gençlerle birlikte tüm yaş gruplarına yönelik ve seviyesine uygun şekilde düzenlenebilir. Derslerde herhangi bir kaynak kitabın takip edildiğine dair bilgi paylaşılmamıştır. Katılımcıların seviyesine uygun temel kaynaklardan veya Diyanet

¹⁰⁷ Mustafa Yıldırım, “Fıkîhî Bilgilerin Hayata Yansıtılması Bağlamında Din Görevlileri”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy 22 (2005): 95-98.

İşleri Başkanlığına ait ilmi hallerden istifade edilebilir. Din görevlilerinin bu alandaki donanımlarını geliştirmek üzere görev öncesinde ve sürecinde fıkıh eğitimi desteği sağlanabilir.¹⁰⁸

Hadis Dersi: Hadis Hz. Peygamberin söz, fiil ve takrirlerini ele alan ilimdir.¹⁰⁹ Bu ilim din, bilgi, kültür ve medeniyetin önemli kaynaklarından. Hadislerin sahih olması, doğru yorumlanması ve anlaşılması gerekir.¹¹⁰ Hadis öğretiminde örgün ve yaygın din eğitimi kurumlarına önemli rol oynamaktadır. Bayan din görevlisi D2, D19 ve D27 genç kızlara yönelik hadis derslerinin düzenlendiğini ifade etmiştir. Katılımcıların ifadesi şöyledir:

D2: “Haftada iki gün hadis dersleri oluyor.” (Kkö, hafızlık, sözleşmeli, lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Aksaray)

D19: “Öğrencilerimle müsait olduğumuzda hadis dersi yapıyoruz, Riyazus Sâlihîn kitabından hadisler okuyorum. Ders sırasında yorulduklarında ara vererek onların dikkatlerini çekebilecek bir hadis okuyorum.” (Kkö, hafızlık, sözleşmeli, ön lisans mez., ilçe, görev süresi 5-10 yıl, Nevşehir)

D27: “Şimdi internet üzerinden instagramdan hadis dersleri veriyorum. Ona gençlerden 5-6 katılım oluyor. Açıkçası dersin duyurusunu çok fazla yapamadım.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadelerde hadis derslerinin düzenlenme sıklığı, katılımcı sayısı, kaynak ve yöntemi belirtilmiştir. Dersler haftada iki gün ve öğrenciler müsait oldukça düzenlenmektedir. Derslerin her hafta belirli zamanda ve düzenli olarak ilerlemesi programın sürdürülebilirliğine, verimliliğine ve katılımcıların devamlılığına katkı sağlayabilir. Ders zamanının öğrencilere göre belirlenmesi katılım sayısını arttırabilir. Ancak programın sürdürülebilirliği, duyurusu ve herkese uygun zaman belirleme noktasında güçlük yaşanabilir. Katılımcıların beklentisi, dersin muhtevası, iş- eğitim- aile- sosyal hayat gibi meşguliyetler göz önünde bulundurulmalı, ortak bir kararla derslerin zamanı ve sıklığı belirlenmelidir.

Din görevlisi D19 hadis dersinde Riyazu’s Salihin hadis kitabından istifade ettiğini belirtmiştir. Katılımcının bu kitabı tercih etme sebebi bilinmemektedir. Alandaki

¹⁰⁸ Yıldırım, 99-100.

¹⁰⁹ “HADİS”, TDV İslâm Ansiklopedisi, erişim 08 Kasım 2022, <https://islamansiklopedisi.org.tr/hadis>.

¹¹⁰ Bünyamin Erul, “Hadislerin Anlaşılması Meselesi (İslam Geleneğinde Hadisleri Farklı Okuma Biçimleri)”, içinde *Güncel Dini Meseleler Birinci İhtisas Toplantısı (Tebliğ ve Müzakereler)*, 1. bs (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2004), 95.

temel kaynaklardan biri olması, pek çok hadisi ihtiva etmesi, her konuyu ayet ve hadislerle ele alması, dönemin şartlarına ve toplumun ihtiyaçlarına değinmesi¹¹¹ kitabın tercihinde rol oynamış olabilir. Bununla birlikte hadis derslerinde Kütüb-i Sitte ve Kütüb-i Tisa'ya, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınlarına ait Hadislerle İslam kitabına ve Başkanlığın bu alandaki diğer eserlerine de yer verilebilir.

Görüşmelerde katılımcılar hadis dersinin amacı ve kazanımları hakkında bilgi vermemiştir. Hadisler yaklaşık 1500 yıllık İslam toplumunun siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel gelişimi hakkında önemli bilgiler sunmaktadır. Hadis dersleriyle birlikte gençler bu zengin kaynaktan istifade edebilir. Hz. Peygamber Kur'an'ın açıklayıcı ve uygulayıcısıdır. Gençler Hz. Peygamberin sünnetini anlama ve yaşama noktasında daha bilinçli hale gelebilir. Hadislerle Hz. Peygamberin örnekliği ve evrensel değerleri gençlere sunulabilir. Hadisler irşat faaliyetleri ve din hizmetlerinde gençlerle din görevlileri için yol gösterici olabilir.¹¹²

Hadis derslerinde gençlerin ön öğrenmeleri dikkate alınarak senet- metin ilişkisi, kavramlar ve hikmetler, metinlerdeki bireysel- toplumsal ve evrensel değerler konusunda gençler bilinçlendirilmelidir. Hadis öğretiminde bütüncül bir bakış açısı esas alınmalı; hadisin diğer ilimlerle ilişkisine dikkat edilmelidir. Hadisleri okurken ve yorumlarken rivayet edildiği dönem şartları göz önünde bulundurulmalıdır. Bu sebeple din görevlisi Arapça, tefsir, usul, İslam medeniyeti ve tarihi, siyer gibi alanlarda da donanım sahibi olmalıdır.¹¹³

Görme Engelli Genç Kızlar İçin Din Dersleri: Doğuştan ya da sonradan çeşitli nedenlerden dolayı bireylerde görme, işitme, konuşma, yürüme ve zihinsel fonksiyonlarında kısıtlama/kayıp/yetersizlik durumuna engellilik denilmektedir.¹¹⁴ Gözlerinde tam ya da kısmi görme bozukluğu yaşayan, renk körlüğü olan bireyler görme engelli olarak adlandırılmaktadır.¹¹⁵ Diyanet İşleri Başkanlığı ihtiyaç ve beklentilerine göre görme engelli bireylere yönelik çeşitli eğitim faaliyetleri

¹¹¹ “RİYÂZÜ’-S-SÂLİHİN”, TDV İslâm Ansiklopedisi, erişim 08 Kasım 2022, <https://islamansiklopedisi.org.tr/riyazus-salihin>.

¹¹² Mücteba Uğur, “Hadislerin Değerlendirilmesi”, *Diyanet Dergisi* 15, sy 2 (1976): 91.

¹¹³ İlyas Canikli, “Hadis Öğretimi Üzerine Bazı Düşünceler”, *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy 23 (2010): 141-62.

¹¹⁴ İslam Musayev, “Engelli Bireylerin Din Eğitimi” (Doktora tezi, Uludağ Üniversitesi, 2013), 7.

¹¹⁵ Yusuf Arslan vd., “Görme Engellilerin Toplumsal Hayatta Yaşadıkları Zorluklar (Batman Merkez Örneği)”, *Batman Üniversitesi Batman Yaşam Bilimleri Dergisi* 4, sy 2 (2014): 2.

sunmaktadır.¹¹⁶ Katılımcılarla yapılan görüşmelerde din görevlisi D29 İl Müftülükleri tarafından görme engelli genç kızlara yönelik din derslerinin düzenlendiğini bildirmiştir. Katılımcının ifadesi şöyledir:

D29: “Aynı zamanda görme engelli koordinatörlüğündeydim. Hem gençler için hem de engelliler koordinatörlüğünde yaptığım faaliyetlerin hiçbirini ek ders olarak girmedim, gönüllüydü. Öğrencimin birisi görme engelli olup hayatın ve işin kendisi için bittiğini düşünüp ümitsizliğe kapılan birisi değildi.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadede görme engelli bir gence yönelik gönüllü olarak din eğitimi faaliyetinin düzenlendiği belirtilmiştir. Katılımcı din görevlisiyle yapılan informal görüşmede görme engelli gence Kuran ve din bilgisi dersinin verildiği öğrenilmiştir. Görüşmede derslerin düzenlenme sıklığı/zamanı, amacı ve kazanımları belirtilmemiştir. Görme engelli bireyler yeterlilikleri oranında dini görevlerini yerine getirmekle sorumludur. Düzenlenen eğitim faaliyetleri kulluk görevlerini yerine getirmede bu bireylere yardımcı olabilir. Din eğitimi; görme engelli bireyler için manevi açıdan destek, güven kaynağı, hayatı anlamlandırmada pozitif bakış açısı kazandırabilir.¹¹⁷ İbadet ve dualar ümitvar olmasına, huzur ve teselli bulmasına, sakinleşmeye ve ruh sağlığının korunmasına katkıda bulunabilir. Engelli bireylere yönelik düzenlenen bu faaliyetler bireylerin sosyal ilişkilerinin ve yaşam becerilerinin gelişmesine, toplumsal kabulün ve aidiyetin artmasına, psikolojik rahatlamaya da katkı sağlayabilir. Bu faaliyetler engel durumunun bir imtihan olduğunun bilinmesinde, karşılaştıkları sorunların üstesinden gelmede, tevekkül- sabır ve şükür bilincinin kazanılmasında önemli rol oynayabilir.¹¹⁸

Başkanlık tarafından görme engelli bireylere yönelik 2012 yılından itibaren Braille alfabesiyle Kur'an-ı Kerim basılmaktadır. Ancak bunların maliyetinin yüksek olduğu bilinmektedir. Bireylerin bu kaynağa ulaşımı kolaylaştırmak için indirimli fiyattan satışı yapılabilir veya ücretsiz verilebilir. Görme ve diğer engeli olan bireylere yönelik çeşitli din eğitimi faaliyetleri düzenlenebilir. Müftülük faaliyetlerine katılan

¹¹⁶ Elif Kaya, “İşitme ve Görme Engellilere Yönelik Yaygın Din Eğitimi Veren Din Görevlilerinin Mesleki Problemleri ve Beklentileri (İstanbul Müftülüğü Örneği)” (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2019), 24-31.

¹¹⁷ Rıdvan Demir, “Özel Gereksinimli Öğrencilerin Din Eğitiminde Karşılaşılan Problemler ve Çözüm Önerileri”, içinde *II. Uluslararası Multidisipliner Çalışmaları Kongresi* (Adana: Akademisyen Yayınları, 2018), 18.

¹¹⁸ Musayev, “Engelli Bireylerin Din Eğitimi”, 158-62.

genç kızlarla birlikte bu bireylere yönelik programlar, ziyaretler, eğitim- sosyal ve kültürel etkinlikler, sosyal sorumluluk projeleri ve farkındalık çalışmaları düzenlenebilir. Bu faaliyetlerdeki din görevlilerinin aynı zamanda özel eğitim bilgisine- işaret dili eğitimine de sahip olması gerekir. Bununla birlikte din görevlisi güvenilirlik, empati, pozitif yaklaşım, doğru beden dili ve alan hakimiyetine sahip olmalıdır.¹¹⁹ Araç- gereç ve mekân belirlenirken bireylerin özel durumları göz önünde bulundurulmalıdır. Başkanlık tarafından görme engelli bireylere yönelik sesli ve Braille alfabesiyle basılı materyaller hazırlanabilir.¹²⁰

1.1.8. Kısa Süreli Din Öğretimi Programları (D Grubu Kur'an Kursu)

Kamu kurum ve kuruluşları başta olmak üzere İl/İlçe Müftülükleri tarafından şartlarının uygunluğu tespit edilen binalarda ve en az 12 öğrencinin talebiyle Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından gündüzlü olarak D grubu Kur'an kursları açılmaktadır.¹²¹ D grubu Kur'an kurslarında temel öğretim programı (haftalık 12 ya da 18 saat) ile kısa süreli din öğretimi programları uygulanabilmektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından genç kızlara yönelik ilmi faaliyetlerden biri de D grubu Kur'an kurslarında düzenlenen kısa süreli din öğretim programlarıdır. Kısa süreli din öğretim programları öğrencilerin talepleri doğrultusunda Kur'an- ı Kerim, akaid, tefsir, ilmihal, hadis, siyer, Cuma dersleri ve hafta sonu din öğretimi programları şeklinde açılabilir.¹²² Kısa süreli din öğretimi programlarının ders saati haftada 2- 4- 6 saat olacak şekilde programın türüne göre farklılık göstermektedir. Bu programlarda derslerin günü ve saati öğrencilerin taleplerine göre belirlenebilmektedir.

Katılımcılarla yapılan görüşmelerde İl Müftülükleri tarafından genç kızlara yönelik hafta sonunda (haftalık 4 saat) ve hafta içi akşam saatlerinde (haftalık 6 saat) kısa süreli din öğretimi programlarının düzenlendiği tespit edilmiştir. Görüşmelerde katılımcılar D grubu Kur'an kurslarında düzenlenen kısa süreli din öğretimi programlarına ek ders adıyla yer vermiştir. Görüşmedeki bu ifadeler değiştirilmeden ek

¹¹⁹ Saadettin Özdemir, "Engelli Bireylerin Manevi Rehabilitelerinde İletişimin Önemi", *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy 38 (2017): 143-44.

¹²⁰ Ramazan Akkır, "Görme Yetersizliği Olan Bireylerin Sorunları, Beklentileri ve Din Anlayışları: İstanbul Örneği", *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6, sy 2 (2019): 422.

¹²¹ "T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an Eğitim ve Öğretimine Yönelik Kurslar İle Öğrenci Yurt ve Pansiyonları Yönergesi", 2019.

¹²² "T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı 2019-2020 Eğitim-Öğretim Yılı Kur'an Kursları Uygulama Esasları", 2019, 15.

ders adıyla araştırmaya alınmıştır. D grubu Kur'an kurslarında düzenlenen kısa süreli din öğretimi programları, araştırmamızın bir üst teması olan din derslerinden şu yönlerden farklıdır: Kısa süreli din öğretim programları için Başkanlık tarafından hazırlanan öğretim planı- programı bulunmaktadır. Din derslerinde ise böyle bir plan-program bulunmamaktadır. Kısa süreli din öğretim programlarının açılışı, işleyişi, düzeni, ders saati vb. hususlar uygulama esaslarında ve Kur'an kursları yönergesinde belirtilmektedir. Aynı resmi metinlerde din derslerine dair hususları belirten bir hüküm bulunmamaktadır. Kısa süreli din öğretim programlarının açılabilmesi için en az 12 öğrencinin başvurusu gerekiyken din derslerinin açılabilmesi için öğrenci başvuru sayısı aranmamaktadır. Kısa süreli din öğretim programları din görevlisine ek ücret katkısı sağlayabilirken din dersleri ise din görevlileri tarafından tamamen gönüllü olarak düzenlenmektedir.

Görüşmelerde bayan din görevlisi ve genç kızlar D grubu Kur'an kurslarında düzenlenen kısa süreli din öğretim programlarına ilişkin açıklamalarda bulunmuştur. Katılımcılara ait verilere aşağıdaki tablolarda yer verilmiştir:

Tablo 1.15: Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen Kısa Süreli Öğretim Programlarına İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Bayan Din Görevlileri)

ALT TEMALAR	İL		GÖREV STATÜSÜ			GÖREV ALANI				GÖREV YERİ		MEZUNİYET DURUMU			GÖREV YILI		
	Nevşehir	Aksaray	Kadrolu	Sözleşmeli	Fahri	Vaiz	İhtiyaç	4-6 Yaş	Hafızlık	İl Merkezi	İlçeler	Ön lisans	Lisans	Lisansüstü	5-10 yıl	10-15 yıl	10 yıl ve üzeri
Hafta İçi- Akşam Kısa Süreli Din Öğretim Programları	3	3	5	1	-	1	3	2	-	5	1	2	2	2	2	1	3
Hafta Sonu Kısa Süreli Din Öğretim Programları	1	6	6	1	-	1	2	1	-	6	1	2	3	2	2	2	3
TOPLAM	4	9	11	2	-	2	5	3	-	11	2	4	5	4	4	3	6

Din görevlilerine ait yukarıdaki tabloya bakıldığında hafta içi akşam düzenlenen kısa süreli din öğretim programlarına ilişkin 6 din görevlisinin, hafta sonunda

düzenlenen kısa süreli din öğretim programlarına ilişkin ise 7 katılımcının görüş bildirdiği görülmektedir. Din görevlilerinin illere göre dağılımında hafta içi akşam düzenlenen kısa süreli din öğretim programına dair iller arasında eşitlik bulunmakta, hafta sonunda düzenlenen kısa süreli din öğretim programlarında ise Aksaray ilindeki din görevlileri çoğunluktadır.

Katılımcıların görev statüsüne ilişkin dağılımda hafta içi akşam ve hafta sonunda düzenlenen kısa süreli din programlarında kadrolu din görevlilerinin daha çok görev aldığı, fahri/geçici din görevlilerinin ise programlarda görev almadığı görülmektedir. Fahri öğreticilerin her iki programda da görev almaması, yönetmelik gereği kurum tarafından bu alanlarda görevlendirme yapılamamasından kaynaklanmaktadır. Kadrolu din görevlilerinin bu öğretim programlarında daha aktif olması kurum tarafından yapılan görevlendirmeden ya da ihtiyari olarak katılmalarından kaynaklanıyor olabilir. Görüşmelerde kadrolu din görevlilerinden birkaçı bu programların kendisine kurum tarafından zorunlu olarak verildiğini belirtmiştir. Kadrolu din görevlilerinin çoğunluğu ile sözleşmeli din görevlilerinden birkaçı ise bu öğretim programlarına gönüllü olarak katıldığını belirtmişlerdir. Buradan hareketle kadrolu din görevlilerinde görev aidiyetinin daha fazla olduğu ve gençlerin durumu/ihtiyaçları hakkında farkındalıkları olduğu sonucuna ulaşılabilir. Din görevlilerinin görev alanlarına ilişkin dağılımda ihtiyaç odaklı Kuran kurslarındaki din görevlilerinin daha fazla görev aldığı, vaiz ve 4-6 yaş öğreticilerinin de görev aldığı; hafızlık kursu öğreticilerin ise görev almadığı görülmektedir.

Din görevlilerinin mezuniyet durumuna ilişkin dağılımda ön lisans, lisans ve lisansüstü olmak üzere çeşitlilik gösterdiği görülmektedir. Lisans mezunu olmayan din görevlilerinin kısa süreli öğretim programı açmasına bir sınırlandırma bulunmakta ve ön lisans mezunu din görevlilerinin lisans mezunlarına kıyasla kısa süreli öğretim programlarındaki ek ders ödeme katsayısı daha az olmaktadır. Bu durum ön lisans mezunu din görevlilerine bu programlarda görev verilmemesinde veya ön lisans mezunu din görevlileri tarafından tercih edilmemesinde rol oynayabilir. Yukarıdaki tabloda yer alan ön lisans mezunu 4 din görevlisinden 2'si kısa süreli öğretim programını kendisi düzenlerken diğer 2'si başkasının düzenlediği bir k. s. ö. programı bildirmiştir. Din görevlilerinin görev yerlerine ilişkin dağılımda hafta içi akşam ve hafta sonu kısa süreli öğretim programlarında daha çok il merkezinden olduğu ve ilçelerden ise sadece iki din

görevlisinin yer aldığı görülmektedir. Din görevlilerinin görev yıllarına ilişkin dağılımın çeşitlilik gösterdiği görülmektedir.

Tablo 1.16: Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen Kısa Süreli Öğretim Programlarına İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Genç Kızlar)

ALT TEMALAR	İL		EĞİTİM DURUMU		ÜNİVERSİTE BÖLÜMÜ			
	Nevşehir	Aksaray	Lise	Üniversite	İlahiyat ve İslami İlimler Fakültesi	Sosyal Bilimler	Fen ve Mühendislik Bilimleri	Sağlık Bilimleri
KYK Akşam Ek Dersi	3	4	1	6	1	2	2	1
Hafta Sonu Ek Dersi	-	7	-	7	-	3	2	2
TOPLAM	3	11	1	13	1	5	4	3

Genç kızlara ait yukarıdaki tabloya bakıldığında hafta içi akşam kısa süreli öğretim programına ilişkin 7 genç kızın; hafta sonu kısa süreli öğretim programına ilişkin de 7 genç kızın görüş bildirdiği görülmektedir. Genç kızların illere göre dağılımında hafta içi akşam kısa süreli öğretim programına ilişkin her iki ilden de katılımcı görüş bildirmiştir. Hafta sonu kısa süreli öğretim programına ilişkin Aksaray'dan 7 genç kız görüş bildirirken Nevşehir'den hiçbir genç kız görüş bildirmemiştir.

Genç kızların eğitim durumuna ilişkin dağılımda hafta içi akşam k.s.ö. programlarıyla ilgili lise grubu 1 genç kızın ve üniversite grubu 6 genç kızın görüş bildirdiği görülmektedir. Lise grubu genç kızın hafta içi akşam bu programa kendisinin katılmadığı, gençlere yönelik düzenlenen ve haberdar olduğu faaliyete yönelik bilgi verdiği bilinmektedir. Hafta içi akşam kısa süreli öğretim programlarına sadece yurtlarda (KYK) kalan üniversite öğrencileri katılabilmektedir. Hafta sonu kısa süreli öğretim programlarına ilişkin ise sadece üniversite grubu genç kızlar görüş bildirmiştir. Hafta sonu k.s.ö. programları lise, üniversite, üniversite mezunu gibi farklı öğrenim durumu ve yaş gruplarına yönelik açılabilir. Ancak görüşmelerden ve tablodan elde edilen verilerden hareketle hafta sonu bu programların lise ve mezun grubu genç kızlara yönelik düzenlenmediği ya da düzenleniyorsa da yeterince haberdar olunmadığı ortaya çıkmaktadır. Genç kızların üniversite bölümüne ilişkin dağılımında hafta içi akşam kısa süreli öğretim programlarında hemen her bölümden katılımcının yer aldığı

görülmektedir. Hafta sonu kısa süreli öğretim programlarında ise ilahiyat ve İslami ilimler fakültesi hariç diğer alanlardan katılımcıların olduğu ve çoğunluğun ise sosyal bilimler alanından olduğu görülmektedir.

Katılımcı din görevlilerine ve genç kızlara ait yukarıdaki her iki tablo incelendiğinde araştırmanın katılımcı sayısına (70 kişiye) oranla toplamda 27 kişinin görüş bildirdiği görülmektedir. Bu durum kısa süreli öğretim programlarının yeteri oranda açılmadığını ya da faaliyetlerin duyurusunun yeterince yapılmadığını ortaya koyabilir. Kısa süreli öğretim programlarının Aksaray’da daha fazla düzenlendiği görülmektedir. Öğretim programının türü olarak ise hafta sonu düzenlenen k. s. ö. daha fazladır.

Kısa süreli öğretim programları hafta içi akşam saatlerinde KYK’larda düzenlenen ve hafta sonu düzenlenen olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Bayan din görevlileri ve genç kızların ifadeleri ilgili başlık altında gruplandırılarak yorumlanmıştır:

Hafta İçi Akşam Saatlerinde KYK’larda Düzenlenen Kısa Süreli Din Öğretim Programları: Gençlere yönelik yaygın din eğitimi faaliyetlerinin daha etkin olması için Kredi Yurtlar Kurumu ve Diyanet İşleri Başkanlığının ortak çalışmasıyla üniversite öğrencilerine yönelik yurtlarda D grubu Kuran kursları açılmaktadır. Yurtlarda öğrencilerin talebiyle açılabilen kısa süreli öğretim programlarının bir ders dönemi 8 hafta boyunca devam etmektedir. Dersler Kredi Yurtlar Kurumunda ve din görevlisi tarafından 2 veya 3 gün akşam saatlerinde olacak şekilde haftada toplam 6 saat ders düzenlenmektedir. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde genç kız G1, G11, G15, G21, G22, G23, G38 ile din görevlisi D7, D13, D14, D17, D23, D28 Başkanlık bünyesinde genç kızlara yönelik KYK’larda hafta içi akşam saatlerinde kısa süreli öğretim programlarının düzenlendiğini ifade etmiştir. Katılımcılardan bazılarının bu programların açılma şartlarına dair ifadesi şöyledir:

G21: “Derslerin açılması için yurt müdiresine gidiyorsun. Sohbet, ilmiyal, Kuran dersleri için talebini söylüyorsun. Hangi günler olsun diye bize soruyorlar. Bu yıl 3 kişi talep ettik, sayımız az olduğu için dersler olmadı.” (Ünv. öğrencisi, Hemşirelik, Sağlık Bilimleri, Nevşehir)

G23: “Derslerimizde temel bir kadro vardı. Belki 20 kişi oluyorduk. Bazen de temel kadro 7- 8 kişi diyebilirim. Hepsi akşam oluyordu ve KYK’daydı.” (Ünv. öğrencisi, İlahiyat, İlahiyat Fakültesi ve İslami İlimler Bölümü, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadelerde kısa süreli öğretim programlarının gençlerden talep olması halinde açıldığı ve derslerin içeriği ile zamanını gençlerin belirlediği görülmektedir. Kısa süreli öğretim programlarının açılabilmesi için en az 12 öğrencinin başvurusu gerekmektedir. Başvuruda öğrencilerden kayıt dilekçesi alınmakta; yeterli öğrenci sayısına ulaşıldığında çoğunluğun talebine göre derslerin gün ve saati belirlenmektedir.¹²³ Bu durum gençlerin ihtiyaç ve beklentilerinin karşılanmasına, programa katılımın artmasına katkı sağlayabilir. Yeterli sayıya ulaşılmadığında programın açılmaması ise bazı gençlerin beklentilerinin yeterince karşılanmamasına ve programda nitelikten ziyade niceliğin önem kazanmasına yol açabilir.

Katılımcılardan bazılarının hafta içi akşam saatlerinde KYK’ da düzenlenen kısa süreli öğretim programlarının içeriğine dair ifadeleri şöyledir:

D13: “Dersler akşam oluyordu. Kur’an öğrenmek isteyenlere Kur’an, dini bilgi öğrenmek isteyenlere dini bilgiler dersi verdim.” (Kk, ihtiyaç odaklı, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 5-10 yıl ve üzeri, Aksaray)

G15: “Hocamız bize ilmi halden okuyor, sorularımızı cevaplıyordu. Sonra tecvitli bir şekilde Kur’an okuyorduk. Çok güzel oluyordu özellikle ilmi hâl dersleri çok güzeldi.” (Ünv. öğrencisi, Biyoteknoloji ve Moleküler Biyoloji, Fen ve Mühendislik Bilimleri, Aksaray)

Yukarıdaki ifadelerde KYK’ da düzenlenen kısa süreli öğretim programlarının içeriğine dair bazı bilgiler paylaşılmıştır. Öğrencilerin talep ve ihtiyaçlarına göre Kur’an-ı Kerim, tecvit, dini bilgiler ve ilmi hâl derslerinin düzenlendiği görülmektedir. Kur’an-ı Kerim ve dini bilgiler olmak üzere KYK’larda kısa süreli öğretim programı açılabilmektedir. Kur’an-ı Kerim kısa süreli öğretim programı kendi içerisinde Öğrenme- Tecvitli Okuma- Güzel Okuma ve Ezber- Ezber ve Anlam, Hatim programları şeklinde düzenlenebilmektedir. Dini bilgiler kısa süreli öğretim programı ise İtikat- İbadet- Ahlak- Siyer- Yoğunlaştırılmış Temel Dini Bilgiler programları şeklinde açılabilmektedir.¹²⁴ Bu kısa süreli öğretim programları öğrencilerin tercihin, bilgi seviyesi ve hazır bulunuşluğuna göre din görevlileri ve genç kızlar tarafından belirlenmektedir. Görüşmelerde katılımcılar açılan kısa süreli öğretim programlarının

¹²³ “T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı 2021-2022 Eğitim-Öğretim Yılı Kuran Kursları Uygulama Esasları”, 2-3.

¹²⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. “T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı 2019-2020 Eğitim-Öğretim Yılı Kur’an Kursları Uygulama Esasları”.

tür ve içeriğine ilişkin bazı açıklamalara yer vermişlerdir. Ancak programlarda niçin bu içeriklerin seçildiğini ve neye/kime göre belirlendiği belirtilmemiştir.

Katılımcılardan birinin hafta içi akşam saatlerinde KYK’ da düzenlenen kısa süreli öğretim programlarının amacına ve kazanımlarına dair ifadesi şöyledir:

D14: “Diğer müftülükleri bilmiyorum ama bizim Müftülüğümüz gençler konusunda çok hassas biliyorsunuz. Bu yıl KYK’ da görevlendirildim. Zaten orada manevi rehberler görev yapıyor. KYK’ ya akşamları ek derse gittim. Bu benim için de iyi oldu. Gerçekten oradaki kızların bize ihtiyacı olduğunu düşünüyorum.” (Kadrolu Kkö- 4/6 Yaş- 5/10 yıldır görevde- İlitam mezunu)

Yukarıdaki ifadeden bu öğretim programının kendisine ve katılımcı genç kızlara yönelik katkıları olduğunu belirtmiştir. Ancak bu konuda ayrıntılı bilgi paylaşmamıştır. Hafta içi akşam KYK’da düzenlenen kısa süreli öğretim programları gençlerin Kuran’ı usulüne uygun okuma ve sure-dua ezberi yapma, ilmihal/ ibadetlerle ilgili temel bilgileri öğrenme ve yaşantıya dönüştürme; itikat- ibadet ve ahlak alanında temel bilgileri edinme açısından gençlere yardımcı olabilir. Sahih dini bilgiye ulaşmada, sosyalleşmede, manevi gelişimde, din görevlisinin gençlere rol model olmasında, yurtlarda din motifli çeşitli eğitsel- sosyal- kültürel etkinliklerin düzenlenmesinde bu programlar katkı sağlayabilir. Yukarıda bahsi geçen programların ise bu kazanımları sağlama durumu bilinmemektedir.

Hafta Sonu Kısa Süreli Öğretim Programları: Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından genç kızlara yönelik hafta sonunda kısa süreli öğretim programları düzenlenmektedir. Bu programlar uzun süreli ve hafta içi Kuran kurslarına katılma imkânı olmayanlar için bir fırsat sunmaktadır. Program 2 saat Kur’an-ı Kerim ve 2 saat dini bilgiler dersi olmak üzere haftada toplam 4 saat ve 2 gün olarak uygulanmaktadır. Araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde din görevlisi D3, D6, D9, D10, D13, D14, D22 ile genç kız G1, G3, G4, G10, G11, G15, G1 hafta sonunda genç kızlara yönelik kısa süreli öğretim programlarının düzenlendiğini bildirmiştir. Katılımcılardan bazılarının hafta sonunda düzenlenen kısa süreli öğretim programlarının içeriğine dair ifadeleri şöyledir:

D22: “Gençlerle irtibatımızı koparmadık. Sohbetlerde Kur’an hediye ettik, kapanmak isteyenlere başörtü hediye ettik. Kız-erkek muhabbetini konuştuk, sorunlarını çözmeye çalıştık.” (Kkö, 4-6 yaş, sözleşmeli, lisansüstü, ilçe, görev süresi 1-5 yıl, Nevşehir)

D14: “Konuştuğumuz konular, onların soruları oluyor. Dönüşümlü kitap okuyoruz.” (Kkö, 4-6 yaş, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 5-10 yıl, Aksaray)

G15: “Cumartesi- pazar günleri Müftülükte önce kahvaltı yapıyorduk, sonra sohbetler oluyordu.” (Ünv. öğrencisi, Biyoteknoloji ve Moleküler Biyoloji, Fen ve Mühendislik Bilimleri, Aksaray)

Yukarıdaki ifadelerde hafta sonunda düzenlenen kısa süreli öğretim programları kapsamında kahvaltı, hediyeleşme, kitap okuma, problem çözme, muhabbet etme gibi çeşitli eğitsel- sosyal ve kültürel etkinliklere yer verildiği görülmektedir. Bu etkinliklere yer verilme amacı ve etkinliklerin kazanımları belirtilmemiştir. Bu etkinlikler dersleri daha cazip hale getirebilir, gençlerin katılımını ve dersin verimliliğini arttırabilir, gençlere yönelik hedeflenen kazanımlara ulaşmaya katkı sağlayabilir. Bu derslerin Kur'an-ı Kerim kısa süreli öğretim programı olarak mı yoksa dini bilgiler kısa süreli öğretim programı olarak mı açıldığı net olarak belirtilmemiştir. Ayrıca bu öğretim programlarının hangi seviyede/kurda (Kuran öğrenme/ ezber /tecvitli okuma vb. ya da itikat/ ibadet/ ahlak vb.) olduğu da bilinmemektedir.

Katılımcılardan birinin hafta sonunda düzenlenen kısa süreli öğretim programları karşılığında din görevlilerine ödenen ek ders ücretine ilişkin ifadesi şöyledir:

D14: “Tamamen isteyerek karşılıksız yaptım, ek ders ücreti almıyorum.” (Kkö, 4-6 yaş, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 5-10 yıl, Aksaray)

Yukarıdaki ifadede hareketle kısa süreli öğretim programlarının ek ücret karşılığı olabileceği gibi gönüllü olarak da yapılabildiği anlaşılmaktadır. Din görevlisine açtığı kısa süreli öğretim programının ders saatine (haftada 2/ 4/ 6 saat) ve öğrenci sayısına göre kurum tarafından ek ders ücreti ödenmektedir. Öğrenci sayısı 12’ den az olması/ öğrenci sayısının azalması durumunda din görevlisine ek dersi ücreti verilmemektedir. Yukarıdaki ifadede din görevlisi bu programı maddi bir amaçla değil; herhangi bir ücret almadan gönüllü olarak yaptığını belirtmiştir. Bu durum bazı din görevlilerinin gençlerin durumunu kendine dert edindiğini ve sorumluluk bilincinin fazla olduğunu göstermektedir. Kurum tarafından zorunlu görevlendirme ve maddi kaygılar ön planda olmaksızın din görevlisinin gönüllü olarak düzenlediği faaliyetler gençlere ulaşmada daha başarılı olabilir, faaliyetlerin niteliğine ve verimliliğine katkı sağlayabilir.

Katılımcılarla yapılan görüşmelerde KYK' da akşam saatlerinde ve hafta sonunda düzenlenen kısa süreli öğretim programlarının açılma şartlarına, amacına, kazanımlarına, derslerin içeriğine, din görevlilerinin bu programlara katılma durumlarına, programların ek ders ücretine ve saatine dair bilgiler bazı paylaşılmıştır. Ancak kısa süreli öğretim programlarının amaç- kazanım ve planına dair açıklamaların yeterli düzeyde olmadığı görülmektedir. Bu durum programların bilinçli düzenlenme/katılma ve bu programların hedeflenen kazanımlara ulaşmada başarılı olma durumu hakkında yeterli bilgi sunmamaktadır. Din görevlilerinin kısa süreli öğretim programlarının içeriğine ve derslerin seviyeye/kura göre düzenlendiğine dair daha ayrıntılı olarak planlanması önemlidir. Kur/seviye sistemi 2019 yılında yönetmelikte yapılan değişiklikle kaldırılmış olsa da derslerin açılması, düzenlenmesi ve içeriğinin belirlenmesinde öğrencilerin bilgi- hazırbulunuşluk seviyesi göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Tablodaki verilerden ve katılımcıların ifadelerinden yola çıkarak KYK akşam derslerinin ve hafta sonu öğretim programlarının yeterli oranda düzenlenmediğini ya da düzenleniyorsa da bu derslerin varlığından yeterince haberdar olunmadığını söylemek mümkündür. Bu programların nitelik ve nicelik olarak iyileştirilmesine, devamlı ve yaygın hale getirilmesine, tanıtımının iyi yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

1.1.9.Sohbetler

Sohbet dine dair konuların konuşulduğu toplantı; küçük katılımcı grubuyla samimi bir ortamda yapılan yaygın din eğitimi etkinliği ve hitabet türüdür.¹²⁵ Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından genç kızlara yönelik düzenlenen ilmi faaliyetlerden biri de sohbetlerdir. Farklı yaş grubundaki genç kızlara yönelik çeşitli zaman ve mekânlarda sohbetler düzenlenmektedir.

Sohbetin araştırmamızın (ilmi faaliyetlere dair) alt temalarından biri olan din derslerinden farkı şöyledir: Din derslerinin katılımcı kitlesi daha geniş büyük gruplarla, sohbetler ise daha homojen ve az sayıda kişiden oluşan gruplarla yapılmaktadır. Çeşitleri olmakla birlikte her din dersi belirli bir alana dair düzenlenmekte (Arapça-Osmanlı Türkçesi- Kur'an- tefsir- hadis vb.), sohbetlerde ise alan ayrımı bulunmamakta ve ihtiyaç duyulan hemen her konuya yer verilebilmektedir. Her ikisi de planlı bir

¹²⁵ Süleyman Akyürek, ed., *Hitabet ve Mesleki Uygulama*, 3. bs (Ankara: Bilay Yayınları, 2018), 153.

etkinlik olmakla birlikte din derslerine kıyasla sohbetin sınırları daha esnek ve değişime açıktır. İhtiyaç ve gelen sorulara göre sohbet farklılaşabilir; sohbetin başından sonuna kadar katılımcılar soru-cevap, şiir, hikâye, yorum gibi katkılar sağlayabilir. Din derslerinde ise dersin çerçevesi bir plan- program dâhilinde olmakta; sohbele kıyasla dersin sınırları daha net planlanmaktadır. Din derslerinde soru- cevap, katılımcı yorumları ve katkılarına ise daha çok dersin sonuna doğru yer verildiği bilinmektedir. Sohbetler Müftülük, okullar, gençlik merkezi ve Kur'an kurslarıyla birlikte din görevlisinin evi, dernek gibi özel mekânlarda da düzenlendiği; din derslerinin ise genellikle eğitime uygun ve gerekli araç- gereçlerin bulunduğu (masa- yazı tahtası- projeksiyon vb.) mekânlarda düzenlendiği görülmektedir.

Sohbetin araştırmamızın (ilmi faaliyetlere dair) alt temalarından bir diğeri olan kısa süreli öğretim programlarından (D grubu Kur'an kursları) farkı şöyledir: Sohbetlerin belirli bir plan- programı bulunmamaktadır. Kısa süreli öğretim programlarının ise Kur'an kursları yönetmeliğine uygun öğretim programı bulunmaktadır. Kısa süreli öğretim programları kamu kurum ve kuruluşları başta olmak üzere İl Müftülüğü tarafından şartlarının uygululuğu tespit edilen mekânlarda düzenlenmektedir. Sohbetler ise hemen her ortamda düzenlenmekte ve mekân için belirli şartlar aranmamaktadır. Sohbetlerin süresi yaklaşık 40-60 dakika olmakta; zamanı ve sıklığı hedef gruba göre değişiklik göstermektedir. Kısa süreli öğretim programlarında bir dersin süresi sabit 45 dakika olmaktadır. Programın zamanı ve sıklığı yönetmeliğe ve programın türüne göre haftalık 2-4-6 saat şeklinde düzenlenmektedir.

Araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde katılımcılardan bazıları genç kızlara yönelik düzenlenen sohbetlere ilişkin açıklamalarda bulunmuştur. Bayan din görevlisi ve genç kızlara ait verilere aşağıdaki tablolarda yer verilmiştir:

Tablo 1.17: Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen Sohbetlere İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Bayan Din Görevlileri)

ALT TEMALAR	İL		GÖREV STATÜSÜ			GÖREV ALANI				GÖREV YERİ		MEZUNİYET DURUMU			GÖREV YILI		
	Nevşehir	Aksaray	Kadrolu	Sözleşmeli	Fahri	İhtiyaç Odaklı	4-6 Yaş	Hafızlık	Vaiz	İl Merkezi	İlçe	Ön lisans	Lisans	Lisansüstü	0-5 yıl	5-10 yıl	10 yıl ve üzeri
Sohbetler	7	8	12	2	1	12	1	1	2	12	3	5	7	3	2	3	10
TOPLAM	7	8	12	2	1	12	1	1	2	12	3	5	7	3	2	3	10

Din görevlilerine ait yukarıdaki tabloya bakıldığında sohbetlere ilişkin Nevşehir’den 7 din görevlisinin, Aksaray’dan ise 8 din görevlisinin görüş bildirdiği görülmektedir. Bu faaliyete ilişkin görüş belirten/faaliyeti düzenleyen din görevlilerinin çoğu kadrolu, lisans mezunu, merkezde ve ihtiyaç odaklıda görevli olup görev süresi 10 yıldan fazladır.

Tablo 1.18: Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen Sohbetlere İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Genç Kızlar)

ALT TEMALAR	İL		EĞİTİM DURUMU		ÜNİVERSİTE BÖLÜMÜ			
	Nevşehir	Aksaray	Lise	Üniversite	İlahiyat Fakültesi ve İslami İlimler Fakültesi	Sosyal Bilimler	Fen ve Mühendislik Bilimleri	Sağlık Bilimleri
Sohbetler	14	12	4	22	3	13	4	2
TOPLAM	14	12	4	22	3	13	4	2

Genç kızlara ait yukarıdaki tabloya bakıldığında Nevşehir’den 14 genç kızın, Aksaray’dan ise 12 genç kızın görüş bildirdiği görülmektedir. Genç kızların çoğu üniversite grubudur ve sosyal bilimler bölümündendir.

Bayan din görevlileri ve genç kızlara ait her iki tablo incelendiğinde araştırmadaki katılımcı sayısına (70 kişi) kıyasla toplamda 41 kişinin sohbetlere ilişkin görüş bildirdiği görülmektedir. Katılımcıların yarıdan fazlası bu faaliyetten haberdardır. Bu durum sohbetlere eğitimde (yaygın din eğitimi geleneğinde) yaygın olarak yer

verildiğini ortaya koyabilir. Bu faaliyetin her iki ilde de yaygın halde düzenlendiği görülmektedir.

Bayan din görevlilerinden D1, D2, D3, D4, D9, D10, D13, D14, D17, D18, D20, D22, D24, D25, D30 ile genç kızlardan G2, G5, G6, G8, G9, G10, G12, G14, G17, G18, G19, G20, G23, G24, G25, G26, G27, G28, G29, G33, G34, G35, G36, G38, G39, G40 genç kızlara yönelik sohbetlerin düzenlendiğini bildirmiştir. Katılımcılar sohbetlerin amacına, içeriğine, düzenlendiği zamana ve mekânlara ilişkin bazı açıklamalarda bulunmuşlardır. Bu hususlara ilgili alt problem/temada yer verildiğinden burada ayrıca ele alınmamıştır.¹²⁶

Sohbetler çeşitli şekillerde yapılabilmektedir. Katılımcılardan bazılarının sohbetin yapılış tarzına ilişkin ifadeleri şöyledir:

D1: “Kızlar çok memnun kalmıştı, haftada 2 güne çıkaralım demişlerdi. Bu yılda olsun istediler ama yapamadık. Öğle arasında kızlar için ikramlıklar hazırlayıp ikram eşliğinde kısa sohbetimiz oluyordu. Kursumuzdaki İŞKUR elemanları sağ olsunlar kızlar için pasta- börek hazırladılar, bu kızlara cazip geliyordu. Kitabı açıp vaaz yapar gibi sohbetler onların hoşlarına gitmiyor. İkram- çay eşliğinde soru- cevap şeklinde sohbet olunca onların hoşuna gitti.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Aksaray)

D18: “Yere minderleri serip yuvarlak şeklinde oturup tövbe- istiğfar ve Fatiha Suresi ile sohbetimize başlıyorduk. Sonra kitaptan belirli bölümlerden okuyorduk. Kitap okuma bitince masalara geçip Kur’an’a başlama duası, Rabbi Yessir duası, Rabbi zidni ilmen duası, Rabbişrahli duasını okuyorduk. Biz de daha çok okulda işledikleri veya isteyecekleri din dersleri hakkında konuşuyorduk. Bu oturma şeklinin çok seviyorlardı. Ayrıca yatış- kalkış dualarını, lavaboya giriş- çıkış dualarını kâğıda kestirip evlerine asmaları için etkinlik şeklinde yaptık. Ders aralarında teneffüs de yapıyorduk, oyun oynuyorlardı.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

D2: “Onlar için farklı etkinlikler oluyor ve kızlarımız çok seviyorlar, çok severek dinliyorlar. Bu sohbetlerin kızlar üzerinde çok büyük etkisi oluyor. Sohbetler normal konuşma seviyesinde olunca kızlar sıkılıyor, araya oyun ekliyoruz, eğlenceli oluyor.” (Kkö, hafızlık, sözleşmeli, lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Aksaray)

G2: “Sohbetler kâğıttan okuma şeklinde değildi. Sohbetleri alışılmışın dışında farklı bakış açısıyla anlatıyorlar.” (Ünv. öğrencisi, Okul Öncesi Öğretmenliği, Sosyal Bilimler, Aksaray)

G18: “Yemek, çay, ikramlar oluyordu. Aklımıza takılan her soruyu hocalarımıza sorabiliyorduk. Çok verimliydi. Sohbetten çıkınca bu hafta çok verimli geçti diye arkadaşlarla konuşurduk.” (Lise mez., Aksaray)

¹²⁶ Bkz. Tezin İkinci Bölümü

Yukarıdaki ifadelerde sohbetlerde soru- cevap, muhabbet, anlatım, okuma gibi eğitsel etkinliklerle birlikte oyun, ikram, eğlence, kes- yapıştır- süsle gibi sosyal ve kültürel etkinliklere de yer verildiği görülmektedir. Ayrıca sohbetlerde oturma düzeni, mola verme ihtiyacı, genç kızların sohbetlere karşı tutumu, bu faaliyetin katılımcılar üzerindeki etkisi ve başarısından da bahsedilmiştir. Sohbette din görevlisinin takip edeceği usul bu unsurları da önemli ölçüde etkilemektedir. Din görevlilerinin sohbetlerde resmiyetten uzak samimi bir ortam sağlama ve katılımcıları kaynaştırma/sosyalleştirmeye yönelik etkili çalışmalar gerçekleştirdiği görülmektedir. Bu usuller sohbetlerin özelliği ve amacıyla örtüşmektedir. Genç kızların ilgi, ihtiyaç ve beklentileri tespit edilerek muhatabın seviyesi ile din görevlisinin bilgi ve yöntem yeterliliğine uygun bir sohbet usulü tercih edilebilir.

Katılımcılardan bazılarının sohbeti düzenleyen kişilere dair ifadelerine aşağıda yer verilmiştir:

D3: “Sohbeti her hafta bir hoca yahut da bazen öğrenciler anlatıyor.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, fahri, ön lisans mez., merkez, görev süresi 1-5 yıl, Aksaray)

D17: “Pandemi öncesinde gençlik koordinatörlüğü, aile ve dini rehberlik bürosu ve aynı zamanda Kur’an kursu öğreticileri tarafından kurs öğreticilerinin mahallelerindeki ortaokul ve liselerde sohbetler düzenlendi.” (Vaiz, kadrolu, lisansüstü, merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

G2: “Diyanet’ten gelen hocalar anlatıyor, aynı zamanda oraya gelen gençlerden de anlatmak isteyenler olunca o gençlere de şans veriyorlar.” (Ünv. öğrencisi, Okul Öncesi Öğretmenliği, Sosyal Bilimler, Aksaray)

G33: “KYK’ daki manevi danışman her gün sohbet yapıyordu.” (Ünv. öğrencisi, Ceza İnfaz ve Güvenlik Hizmetleri, Sosyal Bilimler, Nevşehir)

G36: “Müftü Bey ve eşinin sohbeti olmuştü. Çok donanımlıydılar. Başka şeylere katılamadım. Sohbette Müftü Bey ve eşi ile tanıştık.” (Ünv. öğrencisi, Ceza İnfaz ve Güvenlik Hizmetleri, Sosyal Bilimler, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadelerde sohbetleri Müftü Bey ve eşi, Kur’an kursu hocaları, KYK’ da görevli manevi rehberler, gençlik koordinatörü, aile ve dini rehberlik bürosu görevlileri başta olmak üzere daha çok din görevlilerinin düzenlediği görülmektedir. Sohbetin amacı, içeriği, sunumu ve kazanımları açısından bu faaliyeti düzenleyen kişilerin bilgi ve yöntem yeterliliği, mesleki ehliyeti, iletişim ve sunum becerisinin yeterli olması önem taşımaktadır. Sohbeti düzenleyen din görevlilerinin bu vasıflara

sahip olduğu bilinmemektedir. Bu özelliklere sahip bir din görevlisinden sohbetlerde Kur'an ve sünnet ekseninde sahih kaynaklardan istifade etmesi, amacına uygun kıssa/öykü seçmesi, konu ve içeriğin akla- mantığa- bilimsel gerçeklere uygun olması, ihtiyaç ve beklentilere yönelik düzenlemesi beklenir.¹²⁷ Bu durum sohbetlerde verimliliğin artmasına ve hedeflenen kazanımlara ulaşmaya katkı sağlayabilir. Genç kızlara da sohbet düzenlemesi için fırsat verildiği görülmektedir. Bu imkân gençlerinin araştırma- inceleme- sunum becerisinin ve hitabetinin gelişmesine, özgüven kazanmasına katkı sağlayabilir. Kabiliyeti ve isteği olan gençlere bir din görevlisinin rehberliğinde zaman zaman sohbet düzenlemesi için imkân sağlanabilir.

Katılımcılardan bazılarının sohbe katılan genç kızların eğitim durumu hakkındaki ifadeleri şöyledir:

D9: “100 üniversite öğrencisine umre ziyareti projesine katılan gençlerle ara sıra toplanıp düzenli olmasa da bir araya gelmeye karar verdik. Ara sıra düzenli olmasa da gençlerle böyle sohbetler yaptık.” (Vaiz, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 5-10 yıl, Aksaray)

D20: “Gençlerle haftalık sohbetlerim var. Öğrencilerim arasında lise, ortaokul, ilkokuldan olanlar varsa da çoğunluk lise dönemi öğrencileriydi.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

D24: “Kasabadaki gençler çok hevesliydim. Her pazar günü kursa dolu dolu öğrencilerimiz geliyordu. Ortaokul öğrencilerinden de gelmek isteyenler vardı ama biz onlar gelmesin sadece liseli öğrenciler dedik. Çünkü lise grubundaki öğrenciler ahlaki yozlaşmaya daha müsaitler. Onlar köyden okumak için şehir merkezine gidiyorlar, okulları köyden uzakta. Onlar orada daha rahat davranıyorlar. Bizde bu sebeple ortaokul öğrencilerini almayıp sadece liseli öğrencileri seçtik.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, ön lisans mez., ilçe, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadelerde sohbetlerin ilkokul, ortaokul, lise ve üniversite olmak üzere çeşitli eğitim durumundaki genç kızlara yönelik düzenlendiği görülmektedir. Sohbet faaliyeti için bu grupların neden tercih edildiği bilinmemektedir. Katılımcılardan sadece biri (D24) genç kızların ahlaki gelişimine katkı sağlamak ve ahlaki yozlaşmayı önlemek üzere taşınmalı eğitimle liseye giden genç kızları tercih ettiğini belirtmiştir. Bu faaliyet bir ilçede düzenlenmektedir. İlçedeki mevcut din eğitimi şartların yeterliliği (D24) ile lise grubu gençlerin ihtiyaçları, tutum ve davranışları göz önünde bulundurulduğunda lise grubu gençlere yönelik sohbetlerin daha yoğunlaştığı düşünülebilir. Ayrıca sohbetlerin başka faaliyetlerde (100 üniversite öğrencisine umre

¹²⁷ Akyürek, ed., *Hitabet ve Mesleki Uygulama*, 159-60.

ziyareti projesi) oluşan samimiyetin ve iletişimin devam etmesine katkı sağladığı görülmektedir. Bu durum sohbetlerin aynı zamanda sosyalleşmeye önemli ölçüde katkı sağladığını ortaya koymaktadır.

Katılımcılardan bazılarının sohbetlere katılan genç kızların sayısı hakkındaki ifadesi şöyledir:

D6: “Cumartesi günleri vakıfta yaptığımız sohbe yaklaşık 90 genç katılıyor. Tabii burada genç tanımımız önemli çünkü sadece öğrenciler değil 30’lu yaşlarda da gelenler oluyor. Pazar gününün genç grubunun sayısı değişiyor. Belli 7 kişi sabit geliyor fakat kimi zaman 60-70 kişi de olabiliyor. Son zamanlarda yaklaşık 20- 30 kişi oldu.” (Kkö, 4-6 yaş, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Aksaray)

D13: “Müftülüğümüz benimle iki hoca arkadaşımı görevlendirdi. Hepimizin 60 öğrencisi vardı. Zaten kızlara katılımı mecburiydi. Orası yatılı bir yuttu. Yurdun etüt salonunda 60 kişiyle aynı anda ders yapıyorduk. Uzun masalar vardı ve her masanın etrafında en az 20 çocuk vardı. Hepsisi de lise son sınıf öğrencisiydi. Benimkiler üniversite sınavına hazırlanıyordu. Ona rağmen sohbetlerde yüzlerinde bir bıkkınlık ifadesi bile olmadan devam ettiler.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 5-10 yıl ve üzeri, Aksaray)

G2: “Sohbetlerde katılım sayısı değişiyor. Tıpkı zincir halkası gibi, yelpaze gibi herkes öyle böyle arkadaşını sohbe getirebiliyordu. Tatile girince, sınav haftası olunca 20 kişi geliyor, başkaları davet ediliyor 40 kişi olabiliyor.” (Ünv. öğrencisi, Okul Öncesi Öğretmenliği, Sosyal Bilimler, Aksaray)

G25: “Sohbette kişi sayısı değişiyordu. Ama ortalama 10-15 kişi vardı. Aşırı kalabalık değildik. 3 Arkadaş ve hocamızla dışarıda da görüştük.” (Kamu Yönetimi, Sosyal Bilimler, Nevşehir)

G27: “Yaklaşık 10’dan fazla katılan kişi var. Aslında sohbetler daha kalabalıktı ama üniversiteye giden arkadaşlar olunca azaldık.” (Lise mez., Nevşehir)

G29: “Sohbette 10-15 kişi falan oluyordu.” (Ünv. öğrencisi, Kamu Yönetimi, Sosyal Bilimler, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadelerde sohbetlere katılan genç kızların 60-90 kişi gibi kalabalık gruplar halinde olmasıyla birlikte genellikle sohbetlerde ortalama 10-20 genç kızın olduğu görülmektedir. Sohbetler az sayıda kişilerden oluşan daha homojen ve küçük gruplarla yapılmaktadır. Bu özellik sohbetlerin daha samimi bir ortamda gerçekleşmesine ve daha etkili olmasına katkı sağlamaktadır. Aynı zamanda sohbetler başından sonuna kadar katılımcılara konuşma, soru sorma ve yorum imkânı tanıyan bir konuşma türüdür. Sohbetlerde resmiyetten uzak, samimi bir dostluk ortamı oluşur. Sohbetin çok kalabalık gruplarla gerçekleşmesi bu imkânları azaltmakta ya da ortadan

kaldırmaktır. Bu durumda faaliyet sohbetten ziyade monolog/tek taraflı konuşma ya da konferans- seminer gibi (geniş kitlelere uzman tarafından düzenlenen) programlara dönüşebilmektedir.¹²⁸ Sohbetlerin yapısına uyma, ortamın samimiyetini koruma ve muhabbet kurma, genç kızlara da konuşma imkânı tanıma, verimliliği sağlama ve hedeflenen kazanımlara ulaşma açısından sohbetler daha az sayıda katılımcıdan oluşan homojen gruplarla düzenlenmelidir.

Katılımcılardan bazılarının sohbet düzenlerken karşılaştığı sorunlara dair ifadeleri şöyledir:

D1: “Geçen yıl kursumuzda bir hocamızla beraber liseli kızlar için haftada bir defa öğrenciler kursumuza gelerek sohbet ve muhabbet ediyorduk. Bu yıl öğleden önce normal kursumuz, öğleden sonra da 4-6 yaş eğitim kursumuz olduğu için bu faaliyete devam edemedik.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Aksaray)

D22: “Kursuma yakın bir lise vardı. Lise ile irtibata geçtik. Orada taşınmalı öğrenciler vardı ve bu öğrenciler servisin gelmesi için okulda ders sonrasında üç saat boş boş bekliyorlardı. Onlarla bu üç saatte muhabbet edip konuşalım, sohbet yapalım istedik. Müdür bey de bu durumu destekledi ama resmi izin alma noktasında Milli Eğitim Bakanlığı’ndan ret aldık. Aslında Milli Eğitim Bakanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığı arası yakın, güzel protokoller vardı. Ama bu iş olmadı.” (Kkö, 4-6 yaş, sözleşmeli, lisansüstü, ilçe, görev süresi 1-5 yıl, Nevşehir)

D30: “Çevreden şikâyet edildik. Bunun üzerine amirler anlamında arkamızda duran olmadı. Böyle olunca sohbe devam edemedik. Ama zaman zaman liselere vaaz ve irşat derslerine gittik. Onları ziyaret ettik. Başka zaman onları kursa davet ettik.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

G18: “Sohbetler öğle arasında oluyordu. Camide yardımcı görevli olan ablamız komşumuzdu. Kızlar için sohbetlerin olacağını bana duyurdu. Ben de arkadaşlarımı çağırdım ama fetö olaylarından sonra sohbetlerden korkuyorlardı. Ben de onlara güvenmeseydim sizi niye çağırayım dedim. Sohbetlerde siyasi ve dini olarak aklımızı çelme olmadı.” (Lise mez., Aksaray)

Yukarıdaki ifadelerde din görevlileri sohbet düzenlerken karşılaştıkları resmi/kurumsal bazı sorunlardan bahsetmiştir. Yapılan informal görüşmelerden hareketle yukarıdaki din görevlilerinin mesleki görevleri (Kur’an kurslarında temel ve kısa süreli öğretim programları) haricinde gençlere yönelik sohbetler düzenlediği anlaşılmaktadır. Din görevlileri bu faaliyeti düzenlerken yeterli vakte sahip olma (D1) gibi sosyal- mesleki hayatta zaman yönetimi; resmi izin alma, şikâyet edilme ve

¹²⁸ Akyürek, ed., *Hitabet ve Mesleki Uygulama*, 153-54.

gençlerin kuruma/faaliyete dair bazı kaygılar taşıması gibi sorunlarla karşılaşabilmektedir. Din görevlilerinin böyle faaliyetleri düzenlemesini kolaylaştırmak için görevlendirme/mesleki şartlara düzenleme getirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Resmi/kurumsal sorunları çözmek ve bunların oluşmasını önlemek için kurumlar arasında işbirliği protokolü yapılması ve bu protokol hakkında merkez- taşra tüm birimlerin bilgilendirilmesi önem taşımaktadır. Bununla birlikte karşılaşılan sorunlarda Müftülüklerin personeline maddi- manevi noktada kurumsal desteği sağlaması din görevlilerine moral, motivasyon ve güç kazandırabilir; sorunların çözümünde ve faaliyetlerin devamlılığında önemli rol oynayabilir. Katılımcı genç kızların kaygılarını önlemek için din istismarıyla mücadele etme ve kurum/kurumsal faaliyetlere karşı güven sağlama çalışmaları önem kazanmaktadır. Kurumun ve düzenlenen faaliyetlerin planı- amaçları ve kazanımlarına yönelik bilgilendirme toplantıları ve tanıtımlar yapılabilir.

Genç kızlara yönelik sohbetleri her iki ilde de daha çok kadrolu, lisans mezunu, 10 yıl ve üzeri süredir görevde olan, il merkezi ve ihtiyaç odaklı eğitimindeki din görevlileri düzenlemektedir. Sohbetin katılımcıları ilkokul- ortaokul- lise- üniversite grubu genç kızlar olmak üzere çeşitlilik göstermektedir. Sohbetler daha çok üniversite grubu gençlere yönelik yoğunlaştığı söylenebilir. Bu faaliyet için hedef grubun genişletilmesine ve faaliyetin yaygınlaştırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Katılımcı sayısında düzenlemelerin yapılması ve daha az gruplarla düzenlenmesi faaliyetin verimliliğine katkı sağlayabilir.

Birinci alt probleme ilişkin ilk kategori olan ilmi faaliyetler konusunu toparlayacak olursak öncelikle faaliyetlere ilişkin şu tabloya yer verilebilir:

Tablo 1.19: İl Müftülüklerinde Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen İlmi Faaliyetler

Projeler	Bilgi Yarışmaları	Konferans ve Seminerler	Önemli Gün ve Gece Programları	Cami İçi Etkinlikler	Kitap Okuma Etkinliği	Din Dersleri	Kısa Süreli Öğretim Programları	Sohbetler
Gençliğe Değer Projesi	Mevlid-i Nebi Yarışması	Çeşitli Konularda Konferanslar	Kandil Programları	Sabah Namazı Buluşmaları	Kitap Okuma ve Kitiği	Kur'an-ı Kerim Dersi	KYK Akşam Kısa Süreli Öğretim Prog.	Sohbetler
Değerler Eğitimi Projesi	100 Üniversite Öğrencisine 100 Umre Ziyareti Yarışması	Evlilik Okulu Seminerleri	Cuma Programları	Namaza Başlıyorum Etkinliği		Tefsir Dersi	Hafta Sonu Kısa Süreli Öğretim Prog.	
Gençlerle Baş Başa Projesi	Hadis Yarışmaları					Arapça Dersi		
Gençlik Akademisi Yaz Programı Projesi	Yerel/Mahalli Bilgi Yarışmaları					Osmanlı Türkçesi Dersi		
Sosyal Sorumluluk Projeleri						Fıkıh Dersi		
						Hadis Dersi		
						Görme Engelli Genç Kızlar İçin Din Dersleri		

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere katılımcılarla yapılan görüşmeler doğrultusunda DİB bünyesinde genç kızlara yönelik 9 farklı ilmi faaliyetin düzenlendiği tespit edilmiştir. İnceleme kolaylığı sağlamak ve sistematik bütünlüğü korumak için bu faaliyetler çeşitli alt tema ve kodlara ayrılmıştır. Araştırma kapsamında yapılan görüşmelerden elde edilen verilerden hareketle ilmi faaliyetlerden en fazla sohbetlere, en az ise çeşitli konularda konferanslara ve seminerlere ilişkin görüş bildirilmiştir. Bu durum faaliyetlerin düzenlenme durumuna ilişkin ipuçları sunabilir. İlmi faaliyetlere ilişkin bulgular değerlendirildiğinde faaliyetlerin düzenlenme durumunun zaman, mekân, mahalli şartlar, din görevlileri gibi hususlar açısından farklılık gösterdiği görülmektedir. Çoğu faaliyetin düzenlenme amacı, genç kızlara yönelik katkıları ve faaliyetlerin başarısını ölçme değerlendirme çalışmalarına dair yapılan çalışmalar hakkında bilgi bulunmamaktadır. Faaliyetlerin daha etkili ve verimli olması adına amaçları belirli, daha sistematik şekilde ve bir plan dâhilinde düzenlenmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu faaliyetlerin içerik ve tür olarak gençlerin ilgi, ihtiyaç ve beklentileri doğrultusunda düzenlenmesi önemlidir. İlmi faaliyetler kapsamında yer alan temalara ilişkin bayan din görevlileri ve genç kızlardan elde edilen veriler değerlendirilerek

kodlara dair bazı önerilerde bulunulmuştur. Bu faaliyetlerin amacı, konusu, içeriğinin belirlenmesi, zaman ve mekânı, faaliyetleri düzenleyen kişilerin özellikleri gibi hususlara ilerleyen başlıklarda ayrıntılı olarak değinilecektir.

1.2. Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen Sosyal ve Kültürel Faaliyetlere Dair Bulgular

Faaliyetler dini, sosyal, kültürel gibi çeşitli amaçlarla gerçekleştirilen etkinliklerdir. Bunlar farklı gruplara ayrılmaktadır: Kültürel faaliyetler, politik ve resmi faaliyetler, sanat ve eğlence faaliyetleri, eğitim ve bilim faaliyetleri, spor faaliyetleri ve diğer özel faaliyetler vb.dir.¹²⁹ Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde genç kızlara yönelik ilmi faaliyetlerin yanı sıra sosyal ve kültürel faaliyetler de düzenlenmektedir. Araştırma kapsamında bayan din görevlisi ve genç kızlarla yapılan görüşmeler doğrultusunda sosyal- kültürel faaliyetler çeşitli alt temalara ayrılmıştır. Bunlar: Ziyaret ve geziler, sportif faaliyetler, önemli şahsiyetleri anma programları, eğlence etkinlikleri, el becerisi etkinlikleri ve ikram programlarıdır. Bu faaliyetler aşağıda çeşitli alt temalar altında ve ayrı başlıklar halinde incelenecektir:

1.2.1.Ziyaret ve Geziler

Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde genç kızlara yönelik düzenlenen sosyal-kültürel faaliyetlerden biri ziyaret ve gezilerdir. Bu faaliyet kültür, turizm, eğitim, inanç gibi amaçlar doğrultusunda düzenlenebilmektedir. Araştırma kapsamında yapılan görüşmelerden elde edilen veriler doğrultusunda Başkanlık bünyesinde düzenlenen ziyaret ve geziler il dışı geziler, kurum ziyaretleri ve dini mekân ziyaretleri olarak gruplandırılmıştır:

1.2.1.1.İl Dışı Geziler

Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde genç kızlara yönelik düzenlenen sosyal-kültürel faaliyetlerden biri il dışı gezilerdir. Araştırma kapsamında bayan din görevlisi ve genç kızlarla yapılan görüşmelerde Konya, Mersin, Urfa, Bursa, Nevşehir ve Kayseri başta olmak üzere farklı illere gezilerin düzenlendiği ifade edilmiştir. Genç kızlara

¹²⁹ Yeliz Pekerşen ve Seher Toklu, “Ziyaretçilerin Şeb-İ Arus Mevlana’yı Anma Törenlerine Katılım Nedenlerinin Demografik Özellikler Açısından İncelenmesi”, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi* 24, sy 2 (2020): 291.

yönelik düzenlenen il dışı gezi faaliyetlerine ilişkin görüş bildiren bayan din görevlisi ve genç kızlara ilişkin bazı bilgilere aşağıdaki tablolarda yer verilmiştir:

Tablo 1.20: Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen İl Dışı Gezilere İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Bayan Din Görevlileri)

ALT TEMALAR	İL		MEZUNİYET DURUMU			GÖREV ALANI				GÖREV STATÜSÜ			GÖREV YERİ		GÖREV YILI		
	Nevşehir	Aksaray	Ön Lisans	Lisans	Lisansüstü	İhtiyaç Odaklı	4-6 Yaş	Hafızlık	Vaiz	Fahri	Sözleşmeli	Kadrolu	Merkez	İlçe	1-5 Yıl	5-10 Yıl	10 Yıl ve Üzeri
Farklı illere Geziler	-	1	-	1	-	1	-	-	-	-	-	1	1	-	-	1	-
Konya Gezisi	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Mersin Gezisi	-	3	1	2	-	1	-	1	1	1	1	2	3	-	-	1	2
Urfa Gezisi	1	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	1
Bursa Gezisi	1	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	1
Nevşehir Gezisi	-	1	1	-	-	1	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	1
Kayseri Gezisi	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	2	5	4	3	-	5	-	1	1	1	1	6	7	-	-	2	5

Yukarıdaki tabloya bakıldığında farklı illere gezilerin düzenlendiğine ilişkin sadece Aksaray ilinden 1 din görevlisi görüş belirtmiştir. Konya'ya gezi düzenlendiğine ilişkin açıklamada bulunan din görevlisi olmamıştır. Mersin'e gezi düzenlendiğine dair sadece Aksaray ilinden 3 din görevlisi görüş bildirmiştir. Urfa'ya gezi düzenlendiğine dair sadece Nevşehir'den 1 din görevlisi açıklamada bulunmuştur. Bursa'ya gezi düzenlendiğine dair sadece Nevşehir'den 1 din görevlisi görüş belirtmiştir. Nevşehir'e gezi düzenlendiğine dair sadece Aksaray'dan 1 din görevlisi açıklamada bulunmuştur. Kayseri'ye gezi düzenlendiğine dair her iki ilden görüş belirten din görevlisi olmamıştır.

Tabloya genel olarak bakıldığında bayan din görevlileri en fazla Mersin gezisi, en az ise Kayseri gezisinin düzenlendiğini belirtmiştir. Ziyaret ve gezi faaliyetlerinin Aksaray ilinde, ihtiyaç odaklıda görevli, kadrolu ve merkezde görevli din görevlilerince daha fazla düzenlendiği/ ifade edildiği söylenebilir.

Tablo 1.21: Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen İl Dışı Gezilere İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Genç Kızlar)

ALT TEMALAR	İL		EĞİTİM DURUMU		ÜNİVERSİTE BÖLÜMÜ			
	Nevşehir	Aksaray	Lise	Üniversite	İlahiyat Fakültesi ve İslami İlimler Fakültesi	Sosyal Bilimler	Fen ve Mühendislik Bilimleri	Sağlık Bilimleri
Farklı İllere Geziler	4	1	-	5	-	3	1	1
Konya Gezisi	2	2	1	3	1	2	-	-
Mersin Gezisi	-	7	-	7	-	3	3	1
Urfa Gezisi	-	-	-	-	-	-	-	-
Bursa Gezisi	-	-	-	-	-	-	-	-
Nevşehir Gezisi	1	1	-	2	-	2	-	-
Kayseri Gezisi	1	-	-	1	-	-	1	-
TOPLAM	8	11	1	18	1	10	5	2

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere farklı illere düzenlenen gezilere ilişkin Nevşehir’den 4, Aksaray’dan 1 genç kız görüş belirtmiştir. Görüş belirtenlerin tamamı üniversite grubu olup çoğu sosyal bilimlerdendir. Konya’ya gezi düzenlendiğine dair Nevşehir’den 2, Aksaray’dan 2 genç kız açıklamada bulunmuştur. Genç kızların çoğu üniversite grubu olup sosyal bilimlerdendir. Mersin’e gezi düzenlendiğine dair sadece Aksaray’dan 7 genç kız görüş bildirmiştir. Genç kızların tamamı üniversite grubu olup bölümleri farklılık göstermektedir. Urfa ve Bursa’ ya gezi düzenlendiğine dair her iki ilden görüş belirten genç kız olmamıştır. Nevşehir’e gezi düzenlendiğini Nevşehir’den 1, Aksaray’dan 1 genç kız ifade etmiştir. Genç kızların ikisi de üniversite grubu olup sosyal bilimler bölümündendir. Kayseri’ye gezi düzenlendiğini sadece Nevşehir’den üniversite grubu- fen bilimleri bölümünden 1 genç kız belirtmiştir.

Tablonun genelinde ise genç kızlar arasında Mersin gezisine dair görüş belirten en fazla iken; Urfa ve Bursa gezilerine ilişkin görüş belirten genç kız sayısı en az sayıdadır. İl dışı gezilere katılım ve bunların düzenlenme durumunun, Aksaray’da üniversite grubu- sosyal bilimler bölümündeki gençlere yönelik daha fazla olduğu anlaşılmaktadır.

Bayan din görevlisi ve genç kızlara ait yukarıdaki tablolar birlikte değerlendirildiğinde şunlar söylenebilir: Katılımcılar en fazla Mersin gezisi, en az ise Urfa- Bursa ve Kayseri gezisinin düzenlendiğini ifade etmiştir. İl dışı gezilerine ilişkin görüş bildiren toplam katılımcı sayısı Nevşehir iline kıyasla Aksaray’da daha fazladır. Buradan hareketle genç kızlara yönelik il dışı gezilerinin Aksaray İl Müftülüğünde daha fazla düzenlendiği ve gezilerinin nicelik- niteliğinin mahalli şartlardan etkilendiği söylenebilir.

Araştırma kapsamında katılımcılarla yapılan görüşmelerde din görevlisi D8 ile genç kızlardan G7, G21, G25, G29 ve G34 gençlere yönelik faaliyetler kapsamında farklı illere gezilerin düzenlendiğini belirtmiştir. Katılımcılardan birinin ifadesi şöyledir:

D8: “Geçen yıl yılsonunda gençler için farklı illere geziler yapıldı.” (Kadrolu Kkö- İhtiyaç odaklı- Merkez- İlitam mezunu)

Yukarıdaki ifadede genç kızlara yönelik farklı illere gezilerin yılsonunda düzenlendiği belirtilmiştir. D8 bu gezilerin senenin sonunda düzenlenme nedenini, geziye hangi yaş grubu gençlerin katıldığını ve hangi illere gezilerin düzenlendiğini belirtmemiştir. Gezilerin düzenlenme zamanından hareketle gençlerin okul, ders, staj, sınav gibi meşguliyetleri dikkate alınarak gezilerin serbest zamanlarda (hafta sonu, yılsonunda, resmi tatillerde, ara tatilde veya yaz tatilinde) düzenlenmesi geziye katılımı arttıran ve kolaylaştıran bir etken olabilir.

Konya Gezisi: Gençlik faaliyetleri kapsamında Konya’ya geziler düzenlenebilmektedir. Bayan din görevlisi ve genç kızlarla yapılan görüşmelerde G19, G20, G28 ve G37 Konya gezisine dair paylaşımda bulunmuştur. Katılımcıların görüşleri şöyledir:

G20: “Konya- Mevlana gezisi yapıldı.” (Ünv. öğrencisi, İlahiyat, İlahiyat Fakültesi ve İslami İlimler Bölümü, Aksaray)

G37: “Konya gezisi oldu. Yurttaki etkinlik ve programlara düzenli katılanlar arasından kura çekilerek ismi çıkan öğrenciler geziye gönderiliyordu. Çünkü yurttaki 800 kişi vardı. Konferans ve programlara katılanları gezi için değerlendiriyorlardı.” (Ünv. öğrencisi, Türk Lehçeleri ve Edebiyatları, Sosyal Bilimler, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadelerinde katılımcılar Konya gezisi ve Mevlana müzesine ziyaretin düzenlendiğini belirtmiştir. Genç kız G37 gezi için programlara düzenli

katılma şartıyla birlikte katılımcı sayısına sınırlama getirildiğini ifade etmiştir. Bu durum öğrencilerin diğer programlara düzenli katılmasına ve kalabalık bir grupta gezide oluşabilecek maddi- manevi zorlukların azalmasına katkı sağlayabilir. Konya kültür-kongre- inanç turizmi açısından önemli bir yere sahip olmakta ve Mevlana Müzesi başta olmak üzere cami- mescit- türbe gibi pek çok tarihi eseri barındırmaktadır.¹³⁰ Bu etkenler gezi için Konya'nın tercih edilmesinde rol oynamış olabilir.

Mersin Gezisi: Başkanlık bünyesinde genç kızlara yönelik yapılan il dışı gezilerden arasında Mersin gezisi de yer almaktadır. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde din görevlisi D2, D5, D9 ile genç kız G3, G4, G6, G7, G10, G12, G14 gençlere yönelik faaliyetler kapsamında Mersin gezisinin düzenlendiğini ifade etmiştir. Katılımcılardan bazılarının görüşü şöyledir:

D9: “Gençlerle Baş Başa Projesi’nin sonunda 100 gençle ben ve koordinatör hocamla birlikte Mersin gezisi yaptık. Müftü Bey de bu geziye katılmak istedi fakat il dışında toplantısı olduğu için gelemedi. Mersin’de mağaralar ve gezilecek tüm yerlere gittik. Tantuni yedik. Bu kadar kalabalık bir ekiple ilk gezimiz olunca bizde deli cesareti oldu. Böyle bir geziyi bir kez daha yapmam. Çok riski var diye bizi bu gezi öncesinde uyardılar ama ben gençlere söz verdiğim için bu geziyi yaptım.” (Vaiz, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 5-10 yıl, Aksaray)

G6: “Programlara kitap okuma ve kritiğine, derslere ve sohbetlere düzenli katılanlar için yılın sonunda Mersin gezisi yapıldı. Çok güzeldi. Yemek ikramlıklar vardı. Pek çok yer gezdik. Oradaki Müftülükteki hocalarla tanıştık.” (Ünv. öğrencisi, Fen Bilgisi Öğretmenliği, Fen ve Mühendislik Bilimleri, Aksaray)

Yukarıdaki ifadelerde ifadelerden gezi kapsamında yöreye ait yiyecek- içecek, doğal ve tarihi mekânlarının tanıtıldığı anlaşılmaktadır. Din görevlisi D9 gezinin bir projenin sonunda, kalabalık bir üniversite öğrencisi grubuyla düzenlendiğini belirtmiştir.¹³¹ Din görevlisi D9’un ifadesi kalabalık öğrenci grubuyla gezini düzenlemenin zorluklarına dikkat çekilmiştir. Bu tarz gezi faaliyetlerinde katılımcı sayısı daha sınırlı tutulabilir, gezi planı dâhilinde din görevlilerinden bir ekip oluşturularak görev dağılımı yapılabilir. Din görevlisi D9’un ifadesi gezinin kurum tarafından desteklendiğini ortaya koymaktadır. Böyle faaliyetlerde kurum desteğinin olması idari- izin işlemlerinin hızlanmasına, maddi kaynak ihtiyacının sağlanmasına,

¹³⁰ Bekir Eşitti ve Said Kınır, “Konya İli Örneğinde Kalkınma ve İnanç Turizmi”, *Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 6, sy 12 (2015): 175-90.

¹³¹ Bkz. Tezin İlgili Başlığı ‘Gençlerle Baş Başa Projesi’

gezi için rehber edinmeye, gezi kapsamındaki faaliyetlerin kolay yürütülmesine katkı sağlayabilir.

Urfa Gezisi: Gençlik faaliyetleri kapsamında düzenlenen il dışı gezilerden diğeri Urfa gezisidir. Bayan din görevlisinin Urfa gezisine ilişkin açıklamasına aşağıda yer verilmiştir:

D16: “Urfa’da köy okuluna kırtasiye yardımı gibi gençlerle bu tarz etkinlikler yaptık. Hatta Urfa köy okuluna bu kırtasiye yardımını gezi ile birlikte bizzat gençler kendileri teslim ettiler.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadeden hareketle köy okullarına yardım amacıyla düzenlenen gezinin gençlerin aynı zamanda sosyal sorumluluk alanında aktif rol almasını sağladığı anlaşılmaktadır. Sosyal sorumluluk faaliyetlerinde gençler enerji ve zamanını toplum yararına harcamaktadır. Bu faaliyetler gençlerde toplumsal duyarlılık ve farkındalığın artmasına, empati yapma, değişim oluşturma, problem çözme, mesleki- sosyal ve kişisel alanda gelişim gibi kazanımların oluşmasına katkı sağlayabilir.¹³² Fakat Urfa gezisinin bu kazanımları sağlama surumu bilinmemektedir. Bilinçli bir toplum oluşturmak, toplumsal bütünlüğü sağlamak ve toplumsal duyarlılığa katkı sunmak amacıyla gençlere yönelik düzenlenen bu gezilerle birlikte madde bağımlılığıyla mücadele, yardım, çevre, eğitim ve sağlık gibi alanlarda sosyal sorumluluk faaliyetlerine de yer verilebilir.¹³³

Bursa Gezisi: Gençlik faaliyetleri kapsamında düzenlenen il dışı geziler arasında Bursa gezisi de yer almaktadır. Din görevlisi D16’nın konuya ilişkin ifadesine aşağıda yer verilmiştir.

D16: “Bursa’da Dilruba evlerine İnsanlık Köyü programı ile geziye gidildi.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadesinde D16 genç kızlarla birlikte Bursa- Dilruba Evleri Yardımlaşma Derneği’ne İnsanlık Köyü Projesi kapsamında ziyaret düzenlediklerini belirtmiştir. Dilruba Evleri Bursa’da yaşlı, yoksul ve kimsesiz bireylerin ihtiyaçlarını

¹³² Hicran Özlem Ilgın, “Yükseköğretimde Sosyal Sorumluluk Projeleri; Öğretmen Görüşleri Üzerine Bir Araştırma”, *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi* 11, sy 4 (2019): 379-98.

¹³³ Ebru Külekçi ve Habib Özgan, “Üniversite Öğrencilerinin Algılarına Göre Sosyal Sorumluluk Alanında Görev Alma Nedenleri ve Sonuçları”, *Anadolu Eğitim Liderliği ve Öğretim Dergisi* 3, sy 2 (2015): 1-15.

karşlamak üzere kurulmuş bir yardımlaşma derneğidir.¹³⁴ İnsanlık Köyü ise bireyleri bağımlılıktan kurtarmak ve korumak üzere sanat- zanaat- kültür alanında atölyelerin düzenlendiği Dilruba Evleri Derneği'nin bir projesidir. Din görevlisi D16'nın derneği ziyaret etme ve İnsanlık Köyü Projesine katılma amacı bilinmemektedir. Dernek ve projenin düzenlenme amacı açısından değerlendirildiğinde bu gezi toplumsal duyarlılık kazanma, yardımlaşma ve dayanışma değerleri, üretim, bağımlılıkla mücadele gibi konularda gençlere farkındalık kazandırabilir.

Nevşehir Gezisi: Gençlere yönelik il dışı gezilerden biri de Nevşehir gezisidir. Katılımcılardan din görevlisi D5 ile genç kız G2, G32 Nevşehir gezisine ilişkin açıklamada bulunmuştur. Katılımcılardan birinin ifadesi şöyledir:

D5: “Geçen yıl gençler için Nevşehir gezisi olmuştu.” (Kadrolu Kkö- İhtiyaç odaklı- Merkez- Ön lisans ilahiyat)

Kayseri Gezisi: DİB bünyesindeki gençlik faaliyetleri kapsamında düzenlenen il dışı gezileri arasında Kayseri iline de gezi düzenlendiği tespit edilmiştir. Katılımcının konuya ilişkin ifadesi şöyledir:

G35: “Kayseri'ye geziye gittik. Hocamız bu faaliyetleri Müftülük ile yapıyor.” (Ünv. Öğrencisi- Elektrik Elektronik Mühendisliği Böl.- İzmir)

Yukarıdaki ifadelerde Kayseri ve Nevşehir gezilerinin yapıldığı belirtilmiş; hangi amaçla düzenlendiğini, faaliyet kapsamında bu illere ait hangi mekânların ziyaret edildiği de bilinmemektedir. Bu iki il, araştırmamız kapsamında incelenen Nevşehir ve Aksaray İl Müftülüklerine mesafe yakınlığı sebebiyle tercih edilmiş olabilir.

Katılımcılarla yapılan görüşmelerde İl Müftülükleri tarafından genç kızlara yönelik düzenlenen faaliyetler kapsamında Konya, Mersin, Urfa, Bursa, Nevşehir ve Kayseri gibi farklı illere geziler düzenlendiği tespit edilmiştir. Ziyaret yeri olarak -Urfa ve Bursa hariç- çoğu ilin mesafe olarak Nevşehir ve Aksaray'a yakın olanların tercih edildiği anlaşılmaktadır. Bu durum gidiş- geliş süresi, ulaşım koşulları, ekonomik kaynak, kolay ulaşılabilirlik açısından din görevlilerine avantaj sağlamış olabilir. Bu illere düzenlenen gezilerin amacı ve katkıları belirtilmemiş olsa da ait medrese- cami- han- kümbet gibi tarihi mekânların, çeşitli doğal güzelliklerin ve kültürel zenginliklerin

¹³⁴ “Hikayemiz”, Dilruba Huzurevi ve, erişim 13 Kasım 2022, <https://www.dilrubahuzurevi.com/about-1>.

yerinde görülmesi gençlere kâinat kitabını okuma, tefekkür etme, ibret alma gibi katkılar sağlayabilir. Katılımcıların çoğu yukarıdaki ifadelerinde gezilerin hangi yaş grubu genç kızlara yönelik düzenlendiğini belirtmemiştir. Ancak katılımcılarla yapılan formal ve informal görüşmelerden hareketle il dışı gezilerin üniversite grubu genç kızlara yönelik düzenlendiği anlaşılmaktadır. Gezilerde 18 yaşından küçük katılımcılarda veliden yazılı izin belgesi alınırken 18 yaş üzeri katılımcıların kendi müracaatları alınmaktadır. Geziye katılan 40 öğrenci için en fazla 3 sorumlu din görevlisi görevlendirilmektedir.¹³⁵ Katılımcı sayısı dikkate alınarak din görevlilerinden geziden sorumlu bir ekip oluşturulabilir. Katılımcılar gezi- gözlem, yardım vb. çeşitli amaçlarla gezilerin düzenlendiği belirtmiştir. Bu gezilerin din eğitimi ile olan ilişkisine ise değinilmemiştir. Genç kızlara yönelik düzenlenen yaygın din eğitimi faaliyetleri kapsamındaki il dışı gezilerinin din eğitimi ile irtibatı kurularak amaçlı etkinliklere dönüştürülmesi beklenir.

Geziler ülkemizin manevi, tarihi, sosyal, kültüre, turistik zenginliklerini tanıtan ve iktisadi açıdan hizmet sektörünü canlandıran sosyal- kültürel bir etkinliktir.¹³⁶ Farklı yörelere ait kültürel mirasın korunması ve gelecek nesillere aktarılmasında geziler katkı sağlayabilir. Geziler değerlerin öğrenilmesi ve çevre bilinci kazanma konusunda farkındalık oluşturabilir. Gezi planı yaparken bölgenin doğal- tarihi ve sosyal dokusu dikkate alınarak bölge ziyaretçilere görsel ve işitsel olarak tanıtılabilir. Kültür ve Turizm Bakanlığı ile işbirliği içinde inanç ve kültür turizmini canlandırmaya yönelik gençlik faaliyetleri kapsamında çeşitli projelere yer verilebilir.¹³⁷ Gençlerin serbest zamanlarını değerlendirmek için yakın mesafe illere uygun bütçeli günübirlik turizm turları düzenlenebilir.¹³⁸ Gezilerde katılımcıların konaklama, yeme- içme gibi ihtiyaçlarının karşılanması için İl Müftülükleriyle dayanışma halinde gençlere uygun

¹³⁵ “T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı Kur’an Eğitim ve Öğretimine Yönelik Kurslar İle Öğrenci Yurt ve Pansiyonları Yönergesi”, 45.Madde.

¹³⁶ Tahsin Karabulut ve İbrahim Hakkı Kaynak, “İnanç Turizmi Bağlamında Kentsel Turizm ve Kültürel Turizm: Konya Örneği”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sy 35 (2016): 185-91.

¹³⁷ İsmail Kervankıran ve Adile Gül Eryılmaz, “İnanç Turizmine Yönelik Ziyaretçi Algılarının Demografik Farklılıklar Açısından İncelenmesi: Konya Mevlana Müzesi Örneği”, *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, sy 59 (2017): 276-96.

¹³⁸ Yeliz Uluhan ve Orhan Batman, “Alternatif Turizm Çeşitlerinin Konya Turizmine Etkisi Üzerine Bir Araştırma”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sy 23 (2010): 243-60.

tesis imkânı sağlanabilir. Gezilerde yolcu ve sigorta güvenliği sağlanmış ulaşım araçları tercih edilmelidir.¹³⁹

1.2.1.2.Kurum Ziyaretleri

Kurum; her biri kendi içinde farklı bir görevi yerine getirmek ve insanların ihtiyaçlarını karşılamak üzere aile, eğitim, sosyal hizmetler, ekonomi ve siyaset gibi çeşitli alanlarda oluşturulmuş yapılardır. Kurumlar devlet tarafından yapılandırılan kamu kurumu olabileceği gibi %50'si devlete ait olan ya da dernek- vakıf- tüzel kişilik vb. tarafından yapılandırılmış özel kurumlar da olabilmektedir. Bayan din görevlisi ve genç kızlarla yapılan görüşmelerde DİB bünyesinde genç kızlara yönelik faaliyetler kapsamında çeşitli resmi kurumlara ziyaretlerin düzenlendiğini belirtilmiştir. Görüşmelerden elde edilen verilere göre ziyaretlerin eğitim ve sosyal hizmetler alanındaki kamu kurumlarına yönelik düzenlendiği tespit edilmiştir. Bu ziyaretler aşağıdaki başlıklar halinde gruplandırılmıştır:

Tablo 1.22: Genç Kızlarla Düzenlenen Kurum Ziyaretlerine İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara İlişkin Bazı Bilgiler (Bayan Din Görevlileri)

ALT TEMALAR	İL		MEZUNİYET DURUMU			GÖREV ALANI				GÖREV STATÜSÜ			GÖRE V YERİ		GÖREV YILI		
	Nevşehir	Aksaray	Ön Lisans	Lisans	Lisansüstü	İhtiyaç Odaklı	4-6 Yaş	Hafızlık	Vaiz	Fahri	Sözleşmeli	Kadrolu	Merkez	İlçe	1-5 Yıl	5-10 Yıl	10 Yıl ve üzeri
Okul Ziyareti	1	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	1
Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi Ziyareti	1	-	-	-	1	-	1	-	-	-	1	-	-	1	1	-	-
Huzurevi Ziyaretleri	-	1	-	1	-	-	-	-	1	-	-	1	1	-	-	1	-
Sevgi Evi Ziyaretleri	-	1	1	-	-	1	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	1
TOPLAM	2	2	2	1	1	2	1	-	1	-	1	3	3	1	1	1	2

¹³⁹ “Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Kurumları Sosyal Etkinlikler Yönetmeliği, Üçüncü Bölüm: Sosyal Etkinlikler”, t.y.

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere okul ziyaretinin düzenlendiğine dair sadece Nevşehir’den 1 din görevlisi görüş belirtmiştir. Bakım ve rehabilitasyon merkezinin ziyaret edildiğine dair sadece Nevşehir’den 1 din görüş bildirmiştir. Huzur evinin ziyaret edildiğini sadece Aksaray’dan 1 din görevlisi ifade etmiştir. Sevgi evinin ziyaret edildiğine ilişkin sadece Aksaray’dan 1 din görevlisi açıklamada bulunmuştur. Kurum ziyaretlerinin daha çok ön lisans mezunu, kadrolu, merkezde ve ihtiyaç odaklıda görevli olup mesleki tecrübesi fazla din görevlileri tarafından düzenlendiği/ ifade edildiği görülmektedir.

Tablo 1.23: Genç Kızlarla Düzenlenen Kurum Ziyaretlerine İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara İlişkin Bazı Bilgiler (Genç Kızlar)

ALT TEMALAR	İL		EĞİTİM DURUMU		ÜNİVERSİTE BÖLÜMÜ			
	Nevşehir	Aksaray	Lise	Üniversite	İlahiyat Fakültesi ve İslami İlimler Fakültesi	Sosyal Bilimler	Fen ve Mühendislik Bilimleri	Sağlık Bilimleri
Okul Ziyareti	-	-	-	-	-	-	-	-
Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi Ziyareti	-	-	-	-	-	-	-	-
Huzurevi Ziyaretleri	-	4	-	4	1	2	-	1
Sevgi Evi Ziyaretleri	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	-	4	-	4	1	2	-	1

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere okul ile bakım ve rehabilitasyon merkezinin ziyaret edildiğine dair görüş belirten genç kız olmamıştır. Huzurevine ziyaret düzenlendiğine dair sadece Aksaray ilinden 4 genç kız açıklamada bulunmuştur. Sevgi evinin ziyaret edildiğine ilişkin görüş bildiren genç kız olmamıştır. Tablo genelinden hareketle kurum gezilerinin üniversite grubu gençlere yönelik düzenlendiği ve sosyal bilimler bölümündeki gençlerin daha fazla katıldığı söylenebilir.

Kurum ziyaretlerine ilişkin görüş belirten katılımcılara ait yukarıdaki iki tablo birlikte değerlendirildiğinde şunlar söylenebilir: Genç kızlarla birlikte düzenlenen çeşitli

kurum ziyaretleri Nevşehir iline kıyasla Aksaray’da daha fazladır. Kurumlar arasında ise ne çok huzurevine ziyaretlerin düzenlendiği görülmektedir.

Okul Ziyareti: Okul, yaş grubuna göre bireylere yönelik okuma- yazmadan kültür ve sanata kadar çeşitli alanlarda eğitim- öğretime dair faaliyetlerin gerçekleştirildiği örgün eğitim kurumlarıdır. 12 yıllık zorunlu eğitim kapsamında okullar ilkokul, ortaokul ve lise olmak üzere üç kademedен oluşmaktadır. Araştırma kapsamında genç kızlara yönelik düzenlenen faaliyetler kapsamında din görevlilerinin liselere ziyaretler düzenlediği bildirilmiştir. Katılımcılardan din görevlisi D26’nın ifadesine aşağıda yer verilmiştir:

D26: “Okullar açıkken her hafta bir liseyi ziyaret ediyorduk. Orada gençlerle sohbet ediyoruz. Sormak istedikleri sorular varsa dinleyip cevaplıyoruz. Koordinatörlüğümüzün programlarını tanıtıyoruz, afişler veriyoruz, gençlik koordinatörlüğü formu var onu verip doldurtuyoruz. Üniversiteyi kazandığınızda her ilde mutlaka Diyanet’in bir gençlik koordinatörlüğü var. Yabancı şehre gittiğinizde onlarla iletişime geçip gittiğiniz yerde sizin için yurt üniversite konusunda size destek olabiliriz diyoruz.” (Kkō, ihtiyaç odaklı, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadesinde D26 her hafta farklı bir liseye ziyaret gerçekleştirildiğini, ziyaretlerin düzenlenme amacını ve ziyaret kapsamında yer alan faaliyetleri bildirmiştir. Gençlerle sohbet, soru- cevap şeklinde din eğitime dair faaliyetler düzenlenmiş; gençlik koordinatörlüğünün tanıtımı ve gençlere üniversite hayatı için sosyal destek (barınma, iletişim vb.) sağlanmaya çalışılmıştır. Yukarıdaki faaliyetlerin kurumsal tanıtım ve kaynaşmada önemli rol oynayabilir. Bu faaliyetlerin hedef grubunda yer alan her eğitim kademesindeki gençlere yönelik yapılması kurumsal faaliyetler/ din görevlileri ile gençler arasındaki irtibatın kuvvetlenmesine katkı sağlayabilir.

Okullar arasından niçin lise grubunun tercih edildiği bilinmemektedir. Lise çağındaki gençlerde dini kabulleri sorgulama, dini bilgileri bilimsel verilerle kıyaslama, şüphe duyma gibi durumlarla karşılaşılabilen; bu gençlerde yalnızlık, hayatın anlamsız olduğu düşüncesi, grup tarafından onaylanma ihtiyacı, öfke- intihar- üzüntü vb. olaylar yaşanabilmektedir.¹⁴⁰ Ayrıca mezuniyet ve üniversite hayatıyla birlikte gençler farklı bir şehir- yurt- ev hayatıyla sorumlulukları artmakta ve maddi- manevi desteğe ihtiyaç duymaktadır. Liselerde örgün eğitim kapsamında haftada iki saat

¹⁴⁰ Ahmet Ali Çanakcı, “Gençlerle İletişimde ve Din Anlatımında Din Dili”, *Hız. Peygamber ve Gençlik Sorunları*, 2019, 26.

zorunlu din kültürü ve ahlak bilgisi dersi verilmektedir.¹⁴¹ Lise programlarındaki din eğitiminin ve gençlerin durumu, ihtiyaç ve beklentileri açısından değerlendirildiğinde Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde yaygın din eğitimi faaliyetleriyle de lise grubu gençlerin desteklenmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Dini konularda donanımlı, muhtemel soruları cevaplayabilecek, teknolojik ve bilimsel gelişmelerden haberdar ve genel kültür birikimine sahip din görevlilerine büyük görevler düşmektedir. Bu kapsamda *'her hafta farklı bir liseye ziyaret düzenlenmesi'* yerine tüm liselere düzenli aralıklarla belirli program dâhilinde ziyaretler düzenlenmesi; ortaokul, lise ve üniversite gibi çeşitli kurumların da dâhil edilmesi faaliyetlerin niteliğini ve gençlere katkısını arttırabilir.

Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi Ziyareti: Bakım ve rehabilitasyon merkezleri bireyde doğum öncesinde/ sırasına/ sonrasında fiziksel, ruhsal, zihinsel vb. nedenlerden kaynaklanan özürlü gidermek ya da özürlü etkilerini azaltmak, koruyucu bakım hizmeti vermek, becerilerini geri kazandırmak gibi çeşitli hizmetler sunan sosyal hizmet kurumudur.¹⁴² Rehabilitasyon merkezindeki bireylerin bilişsel, sosyal ve psikomotor gelişimleri için Milli Eğitim Bakanlığı tarafından özel eğitim imkânı sunulmaktadır.¹⁴³ Bununla birlikte Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından rehabilitasyon merkezi başta olmak üzere çeşitli sosyal hizmet kurumlarında din eğitimi faaliyetlerine yer verilmektedir.¹⁴⁴ Din görevlileri bu kurumlardaki bireyleri desteklemek, iyileştirmek, yönlendirmek ve rehberlik etmek, problemlerde uzlaştırmak ve potansiyeli geliştirmek üzere çeşitli din eğitimi faaliyetlerine yer vermektedir.¹⁴⁵ Araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde kurumsal faaliyetler kapsamında genç kızlarla birlikte bakım ve rehabilitasyon merkezlerinde çeşitli faaliyetlerin düzenlendiği belirtilmiştir. Katılımcılardan birinin ifadesi şöyledir:

D22: “Devlete ait bir rehabilitasyon merkezinde hastalarla -geneli yaşlıydı- görüşmeye başladım. Haftada bir rehabilitasyon merkezine ziyarete, rehberlik yapmaya ve sohbet için gidiyordum. Rehabilitasyon merkezindeki hasta kardeşlerimizle -onların en genci 25-30 yaşlarında ve çoğu okuma

¹⁴¹ Muhammet Şevki Aydın, *Din Eğitimi Bilimi*, 236-37.

¹⁴² Nimet Altınkurt, “Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde Yaşanılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri” (Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2008), 12.

¹⁴³ Abdurrahman Mengi, “Engelli Bireylerin Gözüyle Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerindeki Eğitim Durumlarının İncelenmesi”, *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi* 9, sy 1 (2020): 19-33.

¹⁴⁴ “Dini Sosyal Hizmetlerin Temelleri”, 205-206.

¹⁴⁵ Asude Coşkunsever, “Sosyal Hizmet Kurumlarında Dini Danışmanlık ve Rehberlik (Yetiştirme Yurdu & Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezi Örneği)” (Doktora tezi, Uludağ Üniversitesi, 2016), 156-57.

yazma bilen kişilerdi- KYK’ daki üniversite öğrencileriyle birlikte rehabilitasyon merkezinde bir program yaptık. Gençler, onlar hasta haliyle bu şeyleri yapıyorsa biz genç halimizle neler neler yaparız dediler.” (Kkö, 4-6 yaş, sözleşmeli, lisansüstü, ilçe, görev süresi 1-5 yıl, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadesinde din görevlisi D22 rehabilitasyon merkezinde sohbet-rehberlik gibi eğitim faaliyetleri ve ziyaret- programlar gibi çeşitli sosyal etkinlikler düzenlediğini belirtmiştir. Her ne kadar bu faaliyetlerin düzenlenme amacı ve katkıları belirtilmemiş olsa da bu faaliyetler taraflara çeşitli imkânlar sağlamış olabilir. Rehabilitasyon merkezi sakinleri için becerilerini fark ederek geliştirme, özgüvenin artması, üretici ve mutlu bireyler olma,¹⁴⁶ topluma uyum sağlama, sosyalleşme gibi¹⁴⁷ katkılar sağlayabilir. Bakım merkezindeki bireyleri manevi açıdan destekleyerek ümit ve güven duygularını yenileyebilir, hayata dair pozitif tutumlar kazanabilir. Gençler için toplumsal sorumluluk ve şükür bilinci kazanma, sosyalleşme, dezavantajlı bireylere karşı duyarlı olma, toplumda farkındalık oluşturma gibi katkılar sağlayabilir. Yukarıda ifade edilen faaliyetin bu kazanımları sağlama ya da bu amaçlar doğrultusunda düzenlenme durumu dair bilgi bulunmamaktadır. Bu merkezdeki bireylere yönelik din eğitimi faaliyetleri hazırlanırken bireylerin engel durumları ve özellikleri dikkate alınmalı, özel eğitim bilgisine sahip alanında donanımlı din eğitimcisi görevlendirilmeli, gerekli eğitim materyalleri temin edilmeli, uygun fiziki şartlar/ mekân sağlanmalıdır.¹⁴⁸

Huzurevi Ziyareti: Huzurevi ağır ve tıbbi bakım ihtiyacı olmayan yaşlı bireylerin maddi durumunu göre ücretli ya da ücretsiz olarak kalabildiği; bireylere yeme- içme- barınma gibi temel ihtiyaçlarının yanı sıra sosyal bir yaşam alanı sunan sosyal hizmet kurumudur.¹⁴⁹ Yaşlılık döneminde ekonomik durum (emekli olma, gelirden azalma vb.), bedensel ve ruhsal sağlık sorunları, barınma sorunu, yaşlılığa uyum açısından karşılaşılan sorunlar ve gerekli bakımlar için huzurevlerine ihtiyaç duyulabilmektedir.¹⁵⁰ Ayrıca son yıllarda geleneksel aile yapısı yerine çekirdek ailenin

¹⁴⁶ Mengi, “Engelli Bireylerin Gözüyle Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerindeki Eğitim Durumlarının İncelenmesi”.

¹⁴⁷ Serap Daşbaşı, “Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde Ailelere Yönelik Sosyal Hizmet Uygulaması: Bir Değerlendirme Araştırması”, *Toplum ve Sosyal Hizmet* 24, sy 1 (2013): 102.

¹⁴⁸ Rıdvan Demir, “Özel Gereksinimli Öğrencilerin Din Eğitiminde Karşılaşılan Problemler ve Çözüm Önerileri”, içinde *II. Uluslararası Multidisipliner Çalışmaları Kongresi* (Adana: Akademisyen Yayınları, 2018).

¹⁴⁹ Dolunay Şenol ve Sezgin Erdem, “Yaşlılık Ve Yaşlı Kadınlarda Huzurevi Algısı: Nitel Bir Çalışması”, *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 7, sy 2 (15 Temmuz 2017): 35.

¹⁵⁰ Akın Konak ve Yasemin Çiğdem, “Yaşlılık Olgusu: Sivas Huzurevi Örneği”, *Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 29, sy 1 (2005): 28-32.

yaygınlaşması, şehir hayatı, kadınların çalışma hayatında yer alması, ekonomik yetersizlik gibi nedenlerden dolayı huzurevinde kalan yaşlıların sayısı artmıştır.¹⁵¹ Huzurevlerinde yaşlılara en iyi şekilde bakarak onların fiziksel, sosyal, moral ve çeşitli ihtiyaçlarının yeterli oranda karşılanması amaçlanmaktadır.¹⁵² Bununla birlikte toplum genelinde huzurevlerine karşı olumsuz bir tutum olmakta; bazı yaşlılar zor durumda ve yalnız kalmadığı sürece¹⁵³ veya kimseye yük olmamak için¹⁵⁴ huzurevine gitmeyi istememektedir. Huzurevine karşı toplumdaki olumsuz tutumu önleme, huzurevi sakinlerinde oluşabilen yalnızlık- sosyal hayattan soyutlanma- değersizlik hissi gibi duygu ve düşünceleri¹⁵⁵ giderme, yaşlı bireylere motivasyon sağlama ve çeşitli amaçlarla bireyler, farklı kurum ve kuruluşlar huzurevlerine yönelik ziyaretler düzenleyebilmektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde de huzurevlerine yönelik çeşitli faaliyetler düzenlenebilmektedir. Bayan din görevlisi D9 ile genç kızlar G3, G10, G12, G14 genç kızlara yönelik düzenlenen faaliyetler kapsamında huzurevi ziyaretlerinin gerçekleştirildiğini bildirmiştir. Katılımcılardan birinin ifadesi aşağıda yer almaktadır:

D9: “Huzurevi ziyaretlerimiz oldu.” (Vaiz, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 5-10 yıl, Aksaray)

Yukarıdaki ifadesinde din görevlisi D9 huzurevi ziyaretlerinin yapıldığını belirtmiştir. Ancak bu ziyaretlerin hangi amaçla, ne zaman ve ne sıklıkla, kaç yaş grubu gençlere yönelik olarak ve nasıl düzenlendiğine dair bilgi paylaşılmamıştır. Bu faaliyet gençlerde yaşlılara karşı saygı- merhamet- yardımlaşma- vefa- hoşgörü gibi değerlerin oluşmasına; gençliğin kalıcı olmadığını ve zamanı iyi değerlendirme bilincini kazanmaya; empati kurarak yaşlılara karşı doğru tutum ve davranış biçimi kazanmaya

¹⁵¹ Saliha Altıparmak, “Huzurevinde Yaşayan Yaşlı Bireylerin Yaşam Doyumu- Sosyal Destek Düzeyleri ve Etkileyen Faktörler”, *Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Tıp Dergisi* 3, sy 23 (2009): 160.

¹⁵² “ÖZEL HUZUREVLERİ İLE HUZUREVİ YAŞLI BAKIM MERKEZLERİ YÖNETMELİĞİ”, erişim 13 Kasım 2022, <https://www.mevzuat.gov.tr/anasayfa/MevzuatFihristDetayIframe?MevzuatTur=7&MevzuatNo=12317&MevzuatTertip=5>.

¹⁵³ Şenol ve Erdem, “Yaşlılık Ve Yaşlı Kadınlarda Huzurevi Algısı: Nitel Bir Çalışması”, 44-45.

¹⁵⁴ Melek Ardahan, “Yaşlılık ve Huzurevi”, *Aile ve Toplum Eğitim Kültür Dergisi* 5, sy 20 (2010): 30.

¹⁵⁵ Altıparmak, “Huzurevinde Yaşayan Yaşlı Bireylerin Yaşam Doyumu- Sosyal Destek Düzeyleri ve Etkileyen Faktörler”, 160.

yönelik katkılar sağlayabilir.¹⁵⁶ Yaygın din eğitimi kapsamında gençlerle düzenlenen huzurevi ziyaretlerinin ise bu katkıları sağlama durumu bilinmemektedir.

Din eğitimi ile irtibatı düşünülerek din görevlileri tarafından gençlerle birlikte huzurevlerine yönelik amaçlı faaliyetler ve ziyaretler düzenli aralıklarla gerçekleştirilebilir, huzurevi sakinleri için çeşitli küçük hediyeler hazırlanabilir. Buradaki yaşlı bireylerle gençler arasında kültür, bilgi ve tecrübe aktarımı için uygun ortam sağlanabilir. Din görevlileri rehberliğinde gençlerin katılımıyla huzurevi sakinlerine ve yaşlı bireylere yönelik çeşitli sosyal sorumluluk projeleri¹⁵⁷ geliştirilebilir.

Sevgi Evi Ziyaretleri: Toplumda ayrımcılığa maruz kalabilen ve özel olarak korunması gereken dezavantajlı gruplardan biri de korunmaya muhtaç çocuklardır. Bu çocuklar yoksulluk, göç, istismar, evlilik dışı doğum, ebeveyn kaybı, terk edilme, aile sorunları gibi nedenlerden dolayı yalnız kalan ve bakımı için zorunlu ya da gönüllü olarak hizmet sunan kurum ve kuruluşa ihtiyaç duyan çocuklardır.¹⁵⁸ Bu alandaki ihtiyaca yönelik olarak Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı önemli çalışmalar yapmakta; koruyucu aile, evlat edinme, sevgi evi, çocuk evleri sitesi gibi kurumlarla çocuklara bakım hizmeti sunmaktadır.¹⁵⁹ Sevgi evi korunmaya muhtaç 0-18 yaş arası çocukların toplumdan soyutlanmadan barınabileceği ve temel ihtiyaçlarının karşılandığı aile ortamına benzeyen ve yatılı hizmet sunan bir kurumdur. Araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde İl Müftülükleri tarafından genç kızlara yönelik faaliyetlerde sevgi evi ziyaretlerinin gerçekleştirildiği belirtilmiştir. Katılımcılardan birinin konuya ilişkin görüşüne aşağıda yer verilmiştir:

D12: “Kızlarla sevgi evi ziyaretlerimiz ve sohbetlerimiz oldu. Sevgi evindeki faaliyetler ek ders karşılığı değildi.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Aksaray)

¹⁵⁶ “Şeref Göküş”, 18 Mayıs 2020.(13.11.2022 tarihinde erişilmiştir.)

¹⁵⁷ Şenol ve Erdem, “Yaşlılık Ve Yaşlı Kadınlarda Huzurevi Algısı: Nitel Bir Çalışması”, 48.

¹⁵⁸ Ergün Yazıcı, “Korunmaya Muhtaç Çocuklar ve Çocuk Evleri”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 9, sy 18 (2012): 499-500.

¹⁵⁹ Ünzile Şen Davulcu ve Kader Mert, “Çocuk Evleri Sitesinden Birinde Kalan Çocukların Algıladıkları Sosyal Destek ve Gelecek Beklentileri”, *Koç Üniversitesi Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi* 3, sy 16 (2019): 211.

Yukarıdaki ifadesinde din görevlisi D12 herhangi bir ücret karşılığı olmaksızın sevgi evi ziyaretleri gerçekleştirdiğini belirtmiştir. Bu ziyaretlerin hangi amaçla, nasıl, ne sıklıkla düzenlendiği ve ziyarete katılan genç kızların yaş grubu bilinmemektedir.

Kurumda barınan çocuklar serbest zamanlarını TV izleme, müzik dinleme ve arkadaşlarıyla vakit geçirme şeklinde değerlendirebilmektedir.¹⁶⁰ Bununla birlikte çocukların serbest zamanını değerlendirmek için çeşitli din eğitimi faaliyetlerine de yer verilebilir. Din eğitimi çocukların ahlaki gelişimi, inanç ve değerler konusunda bilgi edinmesi için önemlidir. Bu ihtiyacı karşılamak üzere din görevlileri tarafından sevgi evindeki çocuklara yönelik düzenlenen eğitim- öğretim faaliyetleri önem kazanmaktadır. Din görevlisi D12 yukarıdaki ifadesinde ziyaretlerde bir din eğitimi faaliyeti olarak sohbetler yaptığını ve bu faaliyeti gençlerle birlikte düzenlediğini belirtmiştir. Böylece çocuklar dine dair merak ettiği konuları ve sorularını din görevlisine yöneltme imkânı elde edebilir.

Din görevlileri sevgi evindeki çocuklara yönelik din eğitimi faaliyetlerinde Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından kurum bakımında olan çocuklar için hazırlanmış olan Etkinliklerle Değerler Eğitimi kitabını kullanılabılır.¹⁶¹ Gençler sevgi evi ziyaretinde din görevlisine eşlik edebilir ve gençlerle birlikte çocuklara yönelik çeşitli programlar ve sosyal sorumluluk projeleri düzenlenebilir.

Bireyin sosyal çevresinden aldığı duygusal, maddi- manevi, bilgi vb. yardımlara sosyal destek denilebilir. Birey hayatında önemli bir yere sahip olan sosyal desteğin etkin kaynaklarından biri ailedir. Sevgi evinde kalan çocuklar aileleriyle sınırlı ya da hiçbir şekilde iletişim kuramaması nedeniyle sosyal destekten mahrum kalmaktadır.¹⁶² Sevgi evlerine yönelik gerçekleştirilen ziyaretler ve eğitim- öğretim faaliyetleri çocuklara sosyal destek sağlayabilir. Gençlerin katılımıyla düzenlenen sevgi evi ziyaretleri çocukların toplum hayatına katılması, kişisel- sosyal gelişimlerinin ve okul başarılarının artması, sosyal ilişkilerinin gelişmesi gibi katkılar sağlayabilir.¹⁶³

¹⁶⁰ Şen Davulcu ve Mert, 213-14.

¹⁶¹ Rukiye Gögen, “Din Görevlilerine Göre Çocuk/Sevgi Evleri’nde Kalan Çocukların Din Eğitimi: Sivas İli Örneği”, *Eskiye*, sy 45 (2021): 856.

¹⁶² Şen Davulcu ve Mert, “Çocuk Evleri Sitesinden Birinde Kalan Çocukların Algıladıkları Sosyal Destek ve Gelecek Beklentileri”, 214.

¹⁶³ Aziz Söğütü, “Çocuk Refahı Alanında Çalışan Personelin Sevgi Evleri Modeline Yönelik Değerlendirmeleri” (Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2015), 40-56.

1.2.1.3.Dini Mekân Ziyaretleri

Dini mekânlar; dine ait inanç- ibadet- ritüellerin gerçekleştirildiği, insanlar tarafından kutsallık atfedilen cami, Kuran kursu, mabet, tapınak, türbe gibi mekânlardır. Dini mekânlar; dini amaçlarla inşa edilmiş yapılar, doğal harikalar (kutsal sayılan göl, dağ, mağara vb.), aslında dini olmayan ancak yaşanan çeşitli olaylardan sonra dini kabul edilen mekânlar (Çanakkale Savaşı'nın geçtiği yer vb.)¹⁶⁴ olarak gruplandırılabilir. Dini ihtiyaçları karşılamak başta olmak üzere bireylerin çeşitli amaçlarla düzenlediği dini mekân ziyaretleri inanç turizmin gelişmesine katkı sağlamaktadır. Araştırma kapsamında bayan din görevlisi ve genç kızlarla yapılan görüşmelerde Başkanlık bünyesinde genç kızlara yönelik düzenlenen dini mekân ziyaretlerinin gerçekleştirildiği bildirilmiştir. Katılımcılardan birinin konuya ilişkin ifadesi şöyledir:

G29: “Dini mekân ziyaretleri oluyor.” (Ünv. öğrencisi, Kamu Yönetimi, Sosyal Bilimler, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadesinde genç kız G29 dini mekân ziyaretleri düzenlendiğini belirtmiştir. Ancak bu ifadede hareketle faaliyete niçin yer verildiği, ziyaret kapsamında hangi dini mekânların tercih edildiği, ziyaretlerin nasıl gerçekleştiği ve gençlerin bu ziyaretlere katılım nedeni bilinmemektedir. Her ne kadar görüşmede dini mekân ziyaretlerinin düzenlenme amacı belirtilmemiş olsa da dua etme, inancı güçlendirme, manevi olarak yenilenme, din hakkında öğrenme, kültür turizmi, (aile- eğitim- iş vb.) sorunlarına çözüm arama, sosyalleşme, adak adama, iç huzura ulaşma gibi amaçlarla düzenlenmiş olabilir.¹⁶⁵

Araştırmaya katılan bayan din görevlileri ve genç kızların ifadelerinden yola çıkarak dini mekân ziyaretleri çeşitli alt başlıklara ayrılmıştır: Cami ziyareti, türbe ziyareti ve şehitlik ziyareti. Genç kızlara yönelik düzenlenen dini mekân ziyaretlerine ilişkin görüş belirten bayan din görevlisi ve genç kızlara ilişkin bazı bilgilere aşağıdaki tablolarda yer verilmiştir:

¹⁶⁴ Nuray Türker, Emrullah Akça, ve Mehmet Uçar, “Dini Mekânları Ziyaret Eden Turistlerin Seyahat Motivasyonları: Kastamonu İlinde Bir Uygulama”, *Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi* 1, sy 2 (2019): 117.

¹⁶⁵ Hüseyin Yeğin, “Din Psikolojisi Açısından Kutsal Mekân İnsan İlişkisi”, *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 27, sy 27 (2012): 53-56.

Tablo 1.24: Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen Dini Mekân Ziyaretlerine İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Bayan Din Görevlileri)

ALT TEMALAR	İL		MEZUNİYET DURUMU			GÖREV ALANI				GÖREV STATÜSÜ			GÖREV YERİ		GÖREV YILI		
	Nevşehir	Aksaray	Ön Lisans	Lisans	Lisansüstü	İhtiyaç Odaklı	4-6 Yaş	Hafızlık	Vaiz	Fahri	Sözleşmeli	Kadrolu	Merkez	İlçe	1-5 Yıl	5-10 Yıl	10 Yıl ve Üzeri
Cami Ziyareti	-	1	1	-	-	1	-	-	-	1	-	-	1	-	1	-	-
Türbe Ziyareti	-	1	1	-	-	1	-	-	-	1	-	-	1	-	1	-	-
Şehitlik Ziyareti	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	-	2	2	-	-	2	-	-	-	2	-	-	2	-	2	-	-

Yukarıdaki tabloya bakıldığında cami ziyaretinin düzenlendiğine dair sadece Aksaray'dan 1 din görevlisi görüş belirtmiştir. Türbe ziyaretine ilişkin sadece Aksaray'dan 1 din görevlisi açıklamada bulunmuştur. Şehitlik ziyaretine ilişkin görüş bildiren din görevlisi olmamıştır. Tablo genelinden hareketle dini mekân ziyaretlerinin Aksaray'daki din görevlileri tarafından daha fazla düzenlendiği/ ifade edildiği görülmektedir. Bu faaliyetlerde ön lisans mezunu, 1- 5 yıldır merkezde ve ihtiyaç odaklıda fahri olarak görevli yapan din görevlilerinin daha aktif olduğu söylenebilir.

Tablo 1.25: Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen Dini Mekân Ziyaretlerine İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Genç Kızlar)

ALT TEMALAR	İL		EĞİTİM DURUMU		ÜNİVERSİTE BÖLÜMÜ			
	Nevşehir	Aksaray	Lise	Üniversite	İlahiyat Fakültesi ve İslami İlimler Fakültesi	Sosyal Bilimler	Fen ve Mühendislik Bilimleri	Sağlık Bilimleri
Cami Ziyareti	1	-	-	1	-	1	-	-
Türbe Ziyareti	-	2	-	2	1	1	-	-
Şehitlik Ziyareti	-	1	-	1	1	-	-	-
TOPLAM	1	3	-	4	2	2	-	-

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere cami ziyaretinin düzenlendiğine dair sadece Nevşehir’den 1 genç kız görüş bildirmiştir. Türbe ziyaretine ilişkin sadece Aksaray’dan 2 genç kız açıklamada bulunmuştur. Şehitlik ziyaretini dair sadece Aksaray’dan 1 genç kız görüş bildirmiştir. Tablonun geneline bakıldığında dini mekân ziyaretlerine daha çok üniversite grubunun katıldığı ya da onlara yönelik düzenlendiği söylenebilir. Bu faaliyetlerde sosyal bilimler ile ilahiyat ve İslami ilimler fakültesi öğrencilerinin daha aktif olduğu görülmektedir.

Genç kızlara yönelik düzenlenen dini mekân ziyaretlerine ilişkin bayan din görevlisi ve genç kızlara ait yukarıdaki tablolar birlikte değerlendirildiğinde ortaya şu sonuçlara ulaşılmaktadır: Bu faaliyet il bazında Nevşehir’e kıyasla Aksaray’da daha fazladır. Dini mekân ziyaretlerinden ise en çok türbe ziyareti, en az ise şehitlik ziyareti düzenlenmektedir.

Cami Ziyaretleri: Camiler Allah’a ibadet ve kulluk mekânlarıdır. Bununla birlikte camiler din görevlileri tarafından düzenlenen din hizmetlerinde önemli fonksiyonlar üstlenmektedir. Cami eksenli din hizmetleri cami içi ve cami dışı olarak ikiye ayrılmaktadır.¹⁶⁶ Cami içi din hizmetleri namaz kılma, ezan okuma, hutbe, dini bilgiler ve Kur’an öğrenimi, caminin temizliğidir. Cami dışı din hizmetleri ise yardım faaliyetleri, nikâh- düğün- sünnet- asker uğurlama merasimleri, cenaze- taziye işlemleri, sosyal ve kültürel faaliyetler vb.dir.¹⁶⁷ Cami içi din hizmetleri kapsamında düzenlenen geziye örnek olarak din görevlisi D3’ün ifadesi şöyledir:

D3: “Ulu Cami gezisi düzenledik.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, fahri, ön lisans mez., merkez, görev süresi 1-5 yıl, Aksaray)

Yukarıdaki ifadede sadece ziyaretin düzenlendiği ifade edilmiş; gezinin amacı, hangi gençlerin katıldığı, katkıları gibi unsurlar ise belirtilmemiştir. Faaliyetin düzenlendiği Ulu Cami Aksaray’da merkezi bir yerdedir. Karamanoğlu Cami adıyla da bilinen Ulu Cami Sultan Mesut tarafından yaptırılmıştır.¹⁶⁸ Caminin Türk ahşap işçiliğinde şaheser minberi, değerli dokuma halı kilim ve seccadeleri, bezirhânesi,

¹⁶⁶ Ahmet Onay, “Cami Eksenli Din Hizmetleri”, *Değerler Eğitimi Dergisi* 4, sy 12 (2006): 149-75.

¹⁶⁷ İlhan Topuz, “Cami Din Görevlilerinin Yeterliliklerinin Manevi Danışmanlık Açısından Değerlendirilmesi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy 35 (2015): 29.

¹⁶⁸ Özge Parlak ve Gülşen Dışlı, “Aksaray Tarihi Kent Merkezinin Unesco Dünya Mirası Geçici Listesine Adaylığı İçin Bir Deneme”, *TÜBA-KED Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi*, sy 22 (2020): 149.

payandeleri, şamdanlar ve yazma eserleri bulunmaktadır. Özgün, tarihi ve nitelikli mimarisiyle dikkat çeken cami pek ziyaretçilerini ağırlamaktadır.¹⁶⁹ Örgün ve yaygın din eğitiminde namaz konusu daha çok anlatım vb. öğretim yöntemleriyle ve yurt- kurs-okul vb. ortamlarda uygulamalı namaz kılma etkinlikleriyle ele alınmaktadır. Namaz konusunun gezi gözlem yöntemiyle desteklenerek camiye ziyaret düzenlenmesi duyuşsal alanı daha aktif kılabilir, öğrenmeyi monotonluktan kurtararak etkinleştirebilir.¹⁷⁰ Ulu cami ziyaretine dair yeterli veri bulunmadığı için bu katkıları sağlama durumuna ilişkin çıkarım yapılamamaktadır.

Cami ziyareti gençlerin camiyle tanışma, namaz kılmaya başlama, cemaatle namaz bilinci kazanma, yaparak yaşayarak öğrenme gibi katkılar sağlayabilir. Bu konuda 2016-2020 yılları arasında Elazığ'da uygulanmış bir proje bulunmaktadır. Elazığ İl Milli Eğitim Müdürlüğü ile İl Müftülüğü arasında imzalanan protokol sonrasında Cami- Okul Buluşması Projesi hayata geçirilmiştir. İlkokul 4.sınıftan itibaren lise son sınıfa kadar yıl boyunca bir din dersini camide yapılmıştır. Projeye din dersleri okul dışı öğrenme ve uygulama yöntemleriyle desteklenmiştir. Öğrencilere ve öğrenmeye pek çok katkısı olduğu tespit edilen projeden öğrenciler, eğitimciler ve veliler memnun kaldığını bildirmiştir.¹⁷¹ Böyle bir projeye İl Müftülükleri bünyesinde gençlik faaliyetleri kapsamında yer verebilir; mevcut şartlar ve ihtiyaçlar doğrultusunda devamlı ve yaygın hale getirilebilir.

Başkanlık bünyesinde gençlere yönelik camii dışı din hizmetleri kapsamında düzenlenen ziyaretlere ilişkin genç G36'nın ifadesine aşağıda yer verilmiştir:

G36: “Eski tarihi camide kermes yapıldı.” (Ünv. öğrencisi, Ceza İnfaz ve Güvenlik Hizmetleri, Sosyal Bilimler, Nevşehir)

G36'nın yukarıdaki ifadesinden hareketle İlçe Müftülüğü tarafından dini mekânın kermes amacıyla kullanıldığı anlaşılmaktadır. Kermesler yardım amacıyla gönüllü olarak düzenlenen hayır faaliyetleridir. Kermeslerde genellikle el işi üretimler ve ikramlıklar satılarak elde edilen gelirler yardım, ihtiyaçlar vb. amaçla kullanılmaktadır. Genç kız G36'nın ifadesinden kermes mekânı olarak caminin seçilme

¹⁶⁹ İbrahim Hakkı Konyalı, “Aksaray Ulu Camii”, *Mütefekkir Aksaray Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 2, sy 4 (2015): 442-51.

¹⁷⁰ “Şeref Göküş”.

¹⁷¹ Rahime Çelik ve Sare Evcimik, “Okul-Cami Buluşması Projesi Üzerine Nitel Bir Araştırma”, *Diyanet İlmî Dergi* 57, sy 1 (2021): 456-87.

nedeni ve kermesin düzenlenme amacı bilinmemektedir. Farklı mekân bulmada yaşanan zorluklar, caminin ilçede merkezi konumda olması, camiye gelen cemaatin desteğini alma isteği, kurumsal binada düzenlemenin idari- ulaşım vb. açısından sağladığı kolaylıklar kermes mekânı seçinde rol oynamış olabilir. Kermesin genç kızlara sağladığı katkılar hakkında veri bulunmasa da bu faaliyetler sorumluluk alma, toplumsal duyarlılık gösterme, yardımlaşma ve dayanışma, milli birlik ve beraberlik gibi alanlarda katılımcılara katkılar sağlayabilir.¹⁷²

Türbe Ziyareti: Türbe din/ mezhep/ tarikat tarafından manevi olarak yüce görülen ve evliya, veli, arif, âlim, baba, şeyh gibi isimlerle anılan kişilerin mezarlarıdır.¹⁷³ Ulu kabul edilen kişilere hayattayken gösterilen saygı, muhabbet, bağlılık öldükten sonra da kabirlerini ziyaret ederek gösterilmektedir.¹⁷⁴ Dinimizde ilk dönemde türbe ziyareti ölümlere aşırı saygı gösterme, ağıt yakma, onlara ibadet etme gibi cahiliye adetlerini engellemek üzere yasaklanmıştır. Ancak ilerleyen süreçte kabir ziyareti ahireti ve ölümü hatırlattığı için bu yasak kaldırılmıştır. Türbe ziyareti ülkemizde oldukça yaygındır. Araştırmamız kapsamında gerçekleştirilen mülakatlarda din görevlisi ve gençlerden türbe ziyaretinin yapıldığına dair ifadeye yer verenler olmuştur. Konuya ilişkin açıklamaları şöyledir:

D3: “Somuncu Baba gezisi yapıldı.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, fahri, ön lisans mez., merkez, görev süresi 1-5 yıl, Aksaray)

G3: “Somuncu Baba’ya gezi oldu. Başka yerlere de geziler oldu.” (Ünv. öğrencisi, Türk Dili ve Edebiyatı, Sosyal Bilimler, Aksaray)

Yukarıdaki ifadelerden Aksaray’da düzenlenen gençlik faaliyetleri kapsamında Somuncu Baba türbe ziyaretine yer verildiği belirtilmiş; faaliyetin düzenlenme amacı, yaygın din eğitimi ile ilişkisi, faaliyete katılan gençler hakkında bilgi paylaşılmamıştır. Türbe ziyaretleri kapsamında ülkemizde inanç turizm merkezlerinden biri de Aksaray’da bulunan Somuncu Baba Türbesi’dir. Asıl adı Şeyh Hamid-i Veli olan Somuncu Baba Kayseri’de doğmuş, Aksaray’da vefat etmiştir. Bursa’da yaşadığı dönemde çilehanesinin yanında bulunan fırında ekmek yapıp sattığı için Somuncu Baba

¹⁷² Mustafa Macit, “Geleneksel Hayır Anlayışının Modern Görünümleri: Kermesler”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 17, sy 42 (2010): 175-90.

¹⁷³ Semra Yılmaz, “Türbe Ziyaretlerinin Sosyolojik Anlamı (Şeyh Şaban-I Veli ve Mevlana Türbeleri Örneği)” (Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2012), 11-12.

¹⁷⁴ Asiye Altan, “Beykoz Yûşa Türbesi Bağlamında Türbe Ziyaretlerinin Psiko- Sosyal Yönden İncelenmesi” (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2017), 18.

olarak anılmıştır. Bursa Ulu Cami'nin açılışında okuduğu hutbe ile manevi- ilmi yönü halk tarafından anlaşılınca Aksaray'a gelip yerleşmiştir. Kabrinin bulunduğu ilin önemli manevi şahsiyetleri arasında yer almakta; türbesinde her yıl pek çok ziyaretçiyi ağırlamaktadır.¹⁷⁵ Ölümü ve ahireti hatırlamak amacıyla batıl inançlardan sakınarak ve adaba riayet ederek gençlerle türbeye ziyaretler düzenlenebilir.

Popüler din, kültür ve geleneğin bir uygulaması olan türbe ziyaretlerinin yapılmasında çeşitli faktörler bulunmaktadır. Psikolojik faktörler: dua etme, birilerine sığınma, ruhen rahatlama, tövbe etme, ölümü hatırlamadır. Sosyolojik faktörler: gelenekte yaygın olması, vefa borcu vb.dir. Ekonomik faktörler: evlenme, iş sahibi olma, okul kazanma, borçlarını ödeme, hastalıktan kurtulma, ev- araba alma ihtiyacı vb.dir.¹⁷⁶ Bunlarla birlikte kültürel-dini ve tarihi gezi yapmak, vakit geçirmek, halk arasında dolaşan söylentiler sonucu oluşan merakı giderme gibi nedenlerden dolayı da türbe ziyareti yapılmaktadır.¹⁷⁷ Başkanlık bünyesinde gençlerin katılımıyla düzenlenen ziyaretlerin ise hangi faktörler doğrultusunda yapıldığı bilinmemektedir. Faaliyetin düzenlenme/ faaliyete katılma amacı bunu belirleyen en önemli etkenlerdendir. Türbe ziyaretinin daha amaçlı etkinlikler olarak düzenlenmesine ihtiyaç duyulduğu söylenebilir.

Türbe ziyareti sonrasında insanlardan manevi olarak rahatladığını, huzur bulduğunu, iyiye ve doğruya yöneldiğini, maddi- manevi olarak rahatladığını ifade edenler olmuştur.¹⁷⁸ Ancak yukarıdaki ifadelerden hareketle genç kızlara yönelik düzenlenen türbe ziyareti faaliyetinin gençlere ne gibi katkılar sağladığı; faaliyeti ölçme ve değerlendirmeye yönelik nasıl çalışmalar yapıldığı bilinmemektedir.

Zamanla türbe ziyaretinde bazı batıl inançlar görülmeye ve toplumda yaygınlaşmaya başlanmıştır. Türbede mum yakmak, türbenin etrafında dönmek, çaput

¹⁷⁵ Mefail Hızlı, “Somuncu Baba (Öl. 815/1412) (Şeyh Ebu Hamid Hamidüddin Aksarayı)”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi* 2, sy 2 (1987): 263-69.

¹⁷⁶ Yılmaz, “Türbe Ziyaretlerinin Sosyolojik Anlamı (Şeyh Şaban-I Veli ve Mevlana Türbeleri Örneği)”, 25-30.

¹⁷⁷ Havva Gözgeç Mutlu ve Ebru Günlü Küçükaltan, “İnanç Turizmi Kapsamında Kadınların Beklenti ve Deneyimlerinin Analizi: Birgivi Türbesi Örneği”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi* 20, sy 2 (2019): 486-88.

¹⁷⁸ Yılmaz, “Türbe Ziyaretlerinin Sosyolojik Anlamı (Şeyh Şaban-I Veli ve Mevlana Türbeleri Örneği)”, 142-44.

bağlamak, türbeye para- şeker vb. şeyler atmak batıl inançlardan bazılarıdır.¹⁷⁹ Yaygın din eğitimi kapsamında gençlerle düzenlenen bu faaliyetin sahih dini bilgi çerçevesinde gerçekleşmesi ve toplumdaki yaygın hurafelerden arındırılması için adabına uygun yapılması önem taşımaktadır. Türbe ziyaretinin adabı kaynaklarda şöyle açıklanmıştır: Türbede önce selam verilir, türbenin sahibi hakkında dua ve istiğfar edilir, Fatihâ- İhlâs- Yasin Sureleri okunur ve sevabı türbede yatan zata bağışlanır. Türbe ziyaretinin nasıl gerçekleştirildiği, ziyaret adabı ve sakınılması gereken batıl davranışlara ilişkin farkındalık oluşması için sahih kaynaklardan gençlerin bilgilendirilmesi bu ziyaretlerin katkısını arttırabilir.

Şehitlik Ziyareti: Şehitlik dinimizde ve kültürümüzde yüce bir makamdır. Şehit Allah yolunda öldürülen; dini, vatani, milli ve manevi değerleri için canından fedakârlık gösteren kimsedir.¹⁸⁰ Kamu görevlileri, güvenlik mensupları, zorunlu askerlik görevinde olanlar, geçici- gönüllü köy korucuları, Türk Silahlı Kuvvetleri ve Emniyet Genel Müdürlüğünde eğitim gören öğrenciler görevini ifa etmeleri sonucunda öldüklerinde ya da öldürüldüklerinde hukuken şehit sayılırlar.¹⁸¹ Şehitlik, insanlar tarafından ziyaret edilen dini mekânlardandır. Şehit yakınlarının bireysel ziyaretleriyle birlikte şehitliklerde toplumsal ziyaretler ve anma törenleri de gerçekleştirilmektedir. Çalışmamız için bayan din görevlisi ve genç kızlarla yapılan mülakatlarda genç kızlara yönelik düzenlenen faaliyetlerden birinin şehitlik gezisi olduğu ifade edilmiştir. Katılımcılarından birinin konuya ilişkin ifadesine aşağıda yer verilmiştir:

G20: “Kursça şehitlik gezimiz oldu.” (Ünv. öğrencisi, İlahiyat, İlahiyat Fakültesi ve İslami İlimler Bölümü, Aksaray)

Yukarıdaki ifadeden şehitlik ziyaretinin hafızlık Kur’an kursu öğrencilerine düzenlenen bir faaliyet olduğu belirtilmiştir. Bu ziyaretin hangi amaçla, ne zaman, nasıl yapıldığı ve sağladığı katkılara dair bilgi yer almamaktadır.

Şehitlik ziyaretinin nasıl gerçekleşeceğine dair bazı kaynaklardan şu bilgilere ulaşılmıştır: Mezarlık ve şehitlik ziyaretlerinde Kur’an okunur ve dualar edilir. Mezar

¹⁷⁹ Aysun Özkan, “Türbe Ziyaretlerinin Psiko-Sosyolojik Boyutu (Eyüp Sultan Türbesi Örneği)” (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2009), 19-21.

¹⁸⁰ Muammer Hardal, “Ortaöğretim Öğrencilerinde Şehitlik Algısının Metaforlarla İncelenmesi”, *Ühar Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi* 1, sy 1 (2016): 73.

¹⁸¹ Esra Dabağcı, “Mezar Taşları Suskun Mudur? Cebeci Askeri Şehitliğinin ve Anıtının Söyledikleri ve Söylemedikleri Üzerine”, *Moment Dergi* 1, sy 2 (2014): 91.

taşlarında yazan ‘Ruhuna Fatiha’ ibaresi de ziyaretçilerden dua istendiğini hatırlatmaktadır. Toplumda yas tutma ve saygı duymaya bağlı olarak şehitlik ziyareti sırasında yüksek sesle konuşmama, hal ve tavırlara özen gösterme gibi tutumlar adaba uygun görülmektedir.¹⁸²

Şehitlik ve mezarlık ziyareti öğrencilerde vatan sevgisi, geçmiş-bugün-gelecek arasında bağ kurma, tarih bilinci,¹⁸³ dünya- ahiret dengesi, sorumluluk alma, topluma aidiyet duygusu, merak uyandırma, bilgi toplama- analiz- gezi gözlem ile çok yönlü öğrenme¹⁸⁴ gibi alanlara katkı sunabilir. Fakat yukarıdaki ziyaretlerin gençlere bu katkıları sağlama durumu bilinmemektedir.

Şehitlik ziyareti her ne kadar şehir içi düzenlenen bir faaliyet olsa da bazı sorunlarla karşılaşılabilir. Bunlar: Kurs öğrencileriyle düzenlenen şehir içi gezi faaliyetlerinde öğrenci sayısının çokluğu, ulaşım, sürenin kısıtlılığı, bütçe yetersizliği, ziyaret sırasında öğrencilerin kontrol ve güvenliği vb.dir.¹⁸⁵ Bu sorunların oluşmasını önlemek için gezi planlamasının iyi yapılması önem taşımaktadır.

Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde genç kızlara yönelik il dışı geziler, kurum ziyaretleri ve dini mekân ziyaretleri düzenlenebilmektedir. Bu faaliyetler çeşitli alt temalara ayrılmış; katılımcı görüşleri ve literatür doğrultusunda yorumlanmıştır. Faaliyetlerin çoğunun nasıl- ne zaman ve hangi amaçla düzenlendiğini, ne gibi katkılar sağladığı ve bunları ölçmeye yönelik düzenlenen uygulamalar hakkında bilgi bulunmamaktadır. Bu doğrultuda çeşitli kaynaklardan hareketle faaliyetlerin nasıl olabilirliği ve muhtemel katkıları hakkında bazı bilgiler paylaşılmıştır.

Diğer bir husus ise ziyaret ve gezilerde karşılaşılması muhtemel sorunlar bulunmaktadır. Bunlar: bu programların öğreticiler için yorucu olması, maddi kaynak yetersizliği, öğrencilerin sorumluluğunu üstlenme, zamanı değerlendirememesi, yasal işlemler, resmi izin alma süreci, planlamada yaşanan aksaklık, ulaşım vb.dir. Din görevlileri bu sorunlarla karşılaşmaması için dikkat etmesi gereken bazı durumlar

¹⁸² Dabağcı, 99-103.

¹⁸³ Mustafa Alper Çetin ve Celal Metin, “Mezarlık ve Şehitlik Ziyaretlerinin Tarih Bilgisi ve Bilincinin Oluşumunda ve Öğrencinin Akademik Başarısındaki Etkisi”, *Anadolu Eğitim Liderliği ve Öğretim Dergisi* 1, sy 1 (2013): 3.

¹⁸⁴ Ayşe Seyhan ve Ufuk Şimşek, “Lise Tarih Dersinde Mezarlıkların Eğitim Ortamı Olarak Kullanılmasının Öğrenci Başarısı ve Tutumuna Etkisi”, *Turkish History Education Journal* 6, sy 2 (2017): 347.

¹⁸⁵ Seyhan ve Şimşek, 354-55.

bulunmaktadır. Bunlar: Öğreticiler yasal prosedürden haberdar olmalı ve resmi izinleri almalıdır. Gerekli güvenlik tedbirleri alınmalıdır. Gezi bir rehber eşliğinde düzenlenmelidir. Öğreticilerden bir ekip oluşturulmalı ve gezi planı yapılmalıdır. Bu plan gezi öncesi öğrencilere de bildirilmelidir. Gezilerde planlama ve hazırlık aşaması önemli rol oynamaktadır.¹⁸⁶ Ziyaret öncesi bir plan oluşturulması ve öğrencilerin de bilgilendirilmesi ziyaretin verimliliğini arttıracaktır. Plan dâhilinde gerçekleştirilen ziyaretler zamandan tasarruf sağlamaya katkı sunar.¹⁸⁷ Araştırma kapsamında yapılan görüşmelerden hareketle Başkanlık bünyesinde düzenlenen bu faaliyetlerinde planlama ve hazırlık aşamalarının yapılma durumu bilinmese de bunların göz önünde bulundurulması faaliyetin başarısına katkı sağlayabilir.

1.2.2.Sportif Faaliyetler

Günümüzde teknolojik gelişmelerle birlikte sedanter/ hareketsiz yaşam tarzı yaygınlaşmıştır. Çocukların ve gençlerin de etkilendiği bu yaşam tarzı çeşitli sorunlara yol açabilmektedir. Bu durumu önlemek için bireyleri aktif hale getiren faaliyetlerden biri olan spor önem kazanmıştır.¹⁸⁸ Spor belli kural ve tekniklere bağlı kalınarak uygun alan ve zamanda bireysel ya da takım halinde çeşitli amaçlara yönelik olarak yapılan hareketlerdir. ¹⁸⁹ Spor aktif katılımcı/ oyuncu ve pasif katılımcı/ izleyici, çocuk- genç- yetişkin- yaşlı, kadın-erkek olmak üzere geniş kitlelere hitap etmektedir. Ülkemizde genç kızların erkeklere kıyasla sportif faaliyetlere daha az katıldığı tespit edilmiştir. Özellikle de ergenlik döneminde katılım oranının daha düşük olduğu gözlemlenmektedir. Genç kızların sportif faaliyetlere katılmalarını ve devamlılık göstermelerini etkileyen bazı faktörler vardır. Bunlar yaş, fiziksel özellikler, ekonomik durum, eğitim durumu, motivasyon, aile, arkadaş çevresi, spor eğitmenleri, spor alanlarının varlığı ve ulaşımı vb.dir.¹⁹⁰

Başkanlık bünyesinde genç kızlara yönelik kamp, vadi yürüyüşü, uçurtma şenliği, basketbol ve masa tenisi gibi çeşitli spor etkinliklerine yer verilmektedir.

¹⁸⁶ “Şeref Göküş”, 123-25. (13.11.2022 tarihinde erişilmiştir.)

¹⁸⁷ Seyhan ve Şimşek, “Lise Tarih Dersinde Mezarlıkların Eğitim Ortamı Olarak Kullanılmasının Öğrenci Başarısı ve Tutumuna Etkisi”, 356.

¹⁸⁸ Akın Çelik ve Mustafa Şahin, “Spor ve Çocuk Gelişimi”, *International Journal Of Social Science* 7, sy 1 (2013): 468.

¹⁸⁹ “Türkçe Sözlük” (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011), 2158.

¹⁹⁰ Olcay Salici ve Kürşat Özdaşlı, “Türkiye Spor Turizminde Masa Tenisinin Yeri”, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 6, sy 3 (2016): 36-37.

Araştırma kapsamında yapılan görüşmeler doğrultusunda sportif faaliyetlere ilişkin görüş belirten bayan din görevlisi ve genç kızlara ilişkin bazı bilgilere aşağıdaki tablolarda yer verilmiştir:

Tablo 1.26: Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen Sportif Faaliyetlere İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Bayan Din Görevlileri)

ALT TEMALAR	İL		MEZUNİYET DURUMU			GÖREV ALANI				GÖREV STATÜSÜ			GÖREV YERİ		GÖREV YILI		
	Nevşehir	Aksaray	Ön Lisans	Lisans	Lisansüstü	İhtiyaç Odaklı	4-6 Yaş	Hafızlık	Vaiz	Fahri	Sözleşmeli	Kadrolu	Merkez	İlçe	1-5 Yıl	5-10 Yıl	10 Yıl ve Üzeri
Kamp Etkinliği	2	-	2	-	-	1	1	-	-	-	-	2	2	-	-	-	2
Vadi Yürüyüşü Etkinliği	3	-	2	-	1	2	-	-	1	-	-	3	3	-	-	-	3
Ağaç Dikme Etkinliği	-	1	-	1	-	-	-	-	1	-	-	1	1	-	-	1	-
Uçurtma Şenliği	1	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	1
Basketbol	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Masa Tenisi	1	-	-	-	1	-	1	-	-	-	1	-	-	1	1	-	-
TOPLAM	7	1	4	2	2	4	2	-	2	-	1	7	7	1	1	1	6

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere kamp etkinliğine ilişkin sadece Nevşehir'den 2 din görevlisi açıklamada bulunmuştur. Vadi yürüyüşüne ilişkin sadece Nevşehir'den 3 din görevlisi görüş belirtmiştir. Ağaç dikme etkinliğine ilişkin sadece Aksaray'dan 1 din görevlisi görüş bildirmiştir. Uçurtma şenliği düzenlendiğini sadece Nevşehir'den 1 din görevlisi ifade etmiştir. Basketbola ilişkin görüş belirten din görevlisi olmamıştır. Masa tenisine ilişkin sadece Nevşehir'den 1 din görevlisi açıklamada bulunmuştur.

Tabloya genel olarak bakıldığında konuya ilişkin görüş belirten/ sportif faaliyetler düzenleyen din görevlilerinin çoğu ön lisans mezunu, kadrolu, ihtiyaç odaklı ve merkezde görevli olup görev süresi 10 yıl ve üzeridir. Sportif faaliyetlere ilişkin görüş belirten din görevlisi sayısı Aksaray'a kıyasla Nevşehir'de daha fazladır.

Tablo 1.27: Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen Sportif Faaliyetlere İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Genç Kızlar)

ALT TEMALAR	İL		EĞİTİM DURUMU		ÜNİVERSİTE BÖLÜMÜ			
	Nevşehir	Aksaray	Lise	Üniversite	İlahiyat Fakültesi ve İslami İlimler Fakültesi	Sosyal Bilimler	Fen ve Mühendislik Bilimleri	Sağlık Bilimleri
Kamp Etkinliği	-	-	-	-	-	-	-	-
Vadi Yürüyüşü Etkinliği	2	-	-	2	1	1	-	-
Ağaç Dikme Etkinliği	1	1	-	2	1	-	-	1
Uçurtma Şenliği	1	-	-	1	-	1	-	-
Basketbol	-	1	-	1	-	-	-	1
Masa Tenisi	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	4	2	-	6	2	2	-	2

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere kamp etkinliğine ilişkin her ilden görüş belirten genç kız olmamıştır. Vadi yürüyüşüne ilişkin sadece Nevşehir’den 2 genç kız görüş belirtmiştir. Ağaç dikme etkinliğine ilişkin Nevşehir’den 1, Aksaray’dan 1 genç kız açıklamada bulunmuştur. Uçurtma şenliğine ilişkin sadece Nevşehir’den 1 genç kız görüş belirtmiştir. Basketbola ilişkin sadece Aksaray’dan 1 genç kız görüş bildirmiştir. Her iki ilden de masa tenisi etkinliğinin düzenlendiğini ifade eden genç kız olmamıştır.

Tabloya genel olarak bakıldığında sportif faaliyetlere ilişkin görüş belirten/ faaliyetlere katılan genç kızların tamamı üniversite grubudur. Buradan hareketle sportif faaliyetlerin daha çok üniversite grubuna yönelik düzenlendiği söylenebilir. Her bölümden genç kız görüş belirtmişken fen ve mühendislik bilimlerinden görüş bildiren genç kız olmamıştır. Konuya ilişkin görüş belirten genç kız sayısı Aksaray’a kıyasla Nevşehir’de daha fazladır.

Katılımcılara ait yukarıdaki iki tablo birlikte değerlendirildiğinde şunlar söylenebilir: Konuya ilişkin toplam 14 katılımcı açıklamada bulunmuştur. Katılımcılar en çok vadi yürüyüşü etkinliğine ilişkin açıklamada bulunmuştur. En az görüş belirtilen faaliyetler ise basketbol ve masa tenisidir. İl bazında değerlendirildiğinde ise sportif faaliyetler Nevşehir’de daha fazladır.

Kamp: Okulların tatile girdiği dönemlerde gençlerin serbest zamanlarını değerlendirmeye yönelik düzenlenen faaliyetlerden biri de gençlik kamplarıdır. Gençlik kampları gençlerin çok yönlü gelişimini amaçlayan; çeşitli sosyal, kültürel, manevi, sportif faaliyetlerden oluşan ve bu faaliyetler için tesis edilmiş özel mekânlarda kamp liderleri önderliğinde düzenlenen etkinliklerdir.¹⁹¹ Gençlik kamplarıyla gençlerin fiziksel, zihinsel, psikolojik, sosyal gelişimlerine katkıda bulunmak; sağlıklı, huzurlu, kişilik sahibi, üretici, milli-dini ve kültürel değerlerine bağlı, vatanını seven bireyler yetiştirmek hedeflenir.¹⁹² Gençlik ve Spor Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Kızılay, Okul İçi Beden Eğitimi Spor ve İzcilik Dairesi, belediyeler, pek çok özel ve sivil toplum kuruluşu tarafından gençlik kampları organize edilmektedir.¹⁹³ Gençlik ve Spor Bakanlığı farklı illerde yer alan 16 kamp tesisinde belirli tarihlerde 12-15 yaş grubu ve 16-22 yaş grubu genç kız ve erkekler için kamplar düzenlemektedir. Kamplar ücretsiz olup ulaşım, konaklama, yiyecek vb. tüm masraflar Bakanlık tarafından karşılanmaktadır.¹⁹⁴

Kamp programlarının yenilenme ve iyileştirilmesine yönelik gerçekleştirilen gençlik kampı çalıştayına Gençlik ve İzcilik Kampları Dairesi çalışanları, kamp müdürleri, program sorumluları, TODAİE temsilcisi ve Diyanet İşleri Başkanlığı personeli katılmaktadır.¹⁹⁵ Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde erkek ve kadın din görevlileri maneviyat istasyonunda lider olarak görev almaktadır. Din görevlisi D23'ün gençlik kamplarına dair açıklaması şöyledir:

D23: “Gençlik ve Spor Bakanlığı’ nın gençlik kampına katıldım. 8- 9 ilden öğrenciler vardı. Yaklaşık 200 genç katılmıştı. Müzik, tiyatro gibi istasyonlar vardı. Ben de maneviyat istasyonunda görevliydim. Bu istasyonda öğrencilerle dini konularda kısa anlatımlar, soru-cevap yapıyorduk.” (Kkö, 4- 6 yaş, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

D16: “Liseli kızlar için ayda bir yatılı kamp yapıyoruz. Her kampta bir mümin annesi yani Peygamberimizin eşlerinden bir tanesi anlatıyoruz. Her kampın içeriğinde din dersleri, ufak bir gezi,

¹⁹¹ Melike Esentaş, Selhan Özbey ve Pınar Güzel, “Gençlik ve Spor Bakanlığı Kamp Uygulamalarının Gençlik Kampı Liderlerine Göre Değerlendirilmesi”, *Sportmetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi* 15, sy 2 (2017): 74.

¹⁹² Zeki Coşkun ve Bilal Çoban, “Milli Eğitim Bakanlığı Gençlik Kamplarının Analizi ve Katılımcı Gençlerin Memnuniyet Düzeyleri”, *E-Journal Of New World Sciences Academy* 5, sy 1 (2010): 17.

¹⁹³ “Diyanet İşleri Başkanlığı Gençlik Çalışmaları Yönergesi”. (16.11.2022 tarihinde erişilmiştir.)

¹⁹⁴ “GENÇLİK KAMPLARI”, erişim 16 Kasım 2022, <https://genclikkamplari.gsb.gov.tr/Modul/BasvuruSartlari.aspx>.

¹⁹⁵ Ömer Polat, “Gençlik Kamplarının Program Sorumluları Tarafından Rekreasyonel Açından Değerlendirilmesi” (Yüksek Lisans Tezi, Batman Üniversitesi, 2019), 31.

ikramlıklar, el becerisi atölyesi, namaz etkinlikleri oluyor.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadelerde genç kızlara yönelik düzenlenen iki farklı kamp programına yer verilmiştir. Din görevlisi D23 Bakanlık bünyesinde manevi lider olarak kurumsal olarak düzenlenen bir kampta görev alırken D16 ise vakıf bünyesinde gençlere yönelik özel bir kamp düzenlemektedir. Bu kampların düzenlenme zamanı, sıklığı ve içeriği olarak da farklılık gösterdiği anlaşılmaktadır. Kurumsal kampta çeşitli ilmi- sosyal ve kültürel faaliyetlere yer verilmiştir. Özel olarak düzenlenen kampta ise farklı sosyal- kültürel etkinlikler de bulunmakla birlikte ilmi faaliyetlerin daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. Kamplara katılan genç kızların yaş grupları da farklıdır. Bakanlığın düzenlediği kampa üniversite grubu genç kızlar, özel olarak düzenlenen kampa ise lise grubu genç kızlar katılmıştır.

Kampların düzenlenme amacı ve genç kızlara yönelik sağladığı katkılar bilinmemektedir. Kamplar gençlere yeni insanlarla tanışma, farklı kültürler keşfetme, sosyalleşme, iletişim kurma becerisi ve özgüven kazanma, psikolojik rahatlama, yeteneklerini keşfetme gibi katkılar sağladığı sağlayabilir.¹⁹⁶ İlmi- sosyal- kültürel çeşitli faaliyetleri içeren kamplar gençlerin kişisel ve sosyal gelişimlerinde önemli rol oynayabilir. Yukarıda bahsi geçen kampların ise bu katkıları sağlama durumu bilinmemektedir.

Vadi Yürüyüşü: Kalabalık şehir hayatı, sanayileşme ve hızla gelişen teknoloji hayata sağladığı kolaylıklarla birlikte insanın doğaya duyduğu ilgi ve özlemi arttırmıştır. Bunun sonucunda insanlar çeşitli doğa sporlarına yönelmiştir.¹⁹⁷ Doğa sevgisi, kalabalıktan ve şehirden uzaklaşma, fiziksel aktivite yapma, sosyal sorumluluk, yeni insanlarla tanışma mücadele ruhu, ruhsal ve psikolojik rahatlama gibi faktörler bireyleri doğa yürüyüşü yapmaya yönlendirmektedir.¹⁹⁸ Doğa yürüyüşleri dağ, vadi, orman gibi şehirden uzak olarak daha çok kırsal alanlarda gerçekleştirilmektedir. Doğal

¹⁹⁶ Esentaş, Özbey ve Güzel, “Gençlik ve Spor Bakanlığı Kamp Uygulamalarının Gençlik Kampı Liderlerine Göre Değerlendirilmesi”, 74.

¹⁹⁷ Faik Ardahan ve Tennur Lapa, “Açık Alan Rekreasyonu: Bisiklet Kullanıcıları ve Yürüyüşçülerin Doğa Sporları Yapma Nedenleri ve Elde Ettikleri Faydalar”, *Uluslararası İnsan Bilimler Dergisi* 8, sy 1 (2011): 1330.

¹⁹⁸ Faik Ardahan, “Doğa Yürüyüşü Yapanların Yaşam Doyum Düzeyleri ile Duygusal Zekâ ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, *Mediterranean Journal Of Humanities* 2, sy 1 (2012): 13.

ve kültürel değerlere zarar vermeden onları kendi ekolojik sistemi içinde gözlemlemeyi sağlayan bir spordur.

Başkanlık bünyesinde genç kızlara yönelik düzenlenen sportif faaliyetlerden biri vadi yürüyüşleridir. Araştırma kapsamında katılımcılarla yapılan görüşmelerde bayan din görevlisi D16, D17, D30 ile genç kızlardan G23, G37 konuya ilişkin açıklamada bulunmuştur. Katılımcılardan bazılarının ifadesi şöyledir:

D16: “Gençlerle vadi yürüyüşü yapıldı diye biliyorum.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

G23: “Birkaç kez doğa yürüyüşü oldu.” (Ünv. öğrencisi, İlahiyat, İlahiyat Fakültesi ve İslami İlimler Bölümü, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadelerden hareketle vadi yürüyüşünün Nevşehir’de düzenlendiği anlaşılmaktadır. Katılımcıların bu faaliyetin düzenleme/ katılma amaçları hakkında bilgi bulunmamaktadır. Kapadokya’nın eşsiz manzaralarının, doğal ve tarihi güzelliklerin yer aldığı Nevşehir’de doğa yürüyüşleri için elverişli alanlar bulunmaktadır. Bu durum bölgede doğa yürüyüşü ve atlı doğa yürüyüşü gibi spor turizmlerine yoğun ilginin olmasını sağlamıştır.¹⁹⁹ Doğal koşulların elverişli olması, uygun yürüyüş parkurlarının varlığı, ekonomik kaynak ve araç- gereç gerektirmeyen bir spor olması, coğrafyanın tarihi ve doğal güzelliklerinin ilgi çekici olması gibi vadi yürüyüşü faaliyetin tercihinde rol oynamış olabilir. Vadi yürüyüşünün üniversite grubu genç kızlara yönelik düzenlendiği görülmektedir. Lise grubu gençlerde vadi izin dilekçesinin gerekli olması,²⁰⁰ öğrencilerin bireysel ve grup sorumluluğunu üstlenme zorluğu, yürüyüş parkurunda karşılaşılabilecek risk durumları gibi sebeplerle doğa yürüyüşünün sadece üniversite grubu gençlere yönelik düzenlendiği tahmin edilmektedir.

Bu faaliyet öncesinde din görevlilerinin alabileceği bazı önemli tedbirler bulunmaktadır. Bunlar: Vadi yürüyüşü öncesinde din görevlilerinin bölgeyi tanınması, rehber eşliğinde bu faaliyeti düzenlemesi, stratejik planlamanın yapılması, uygun zamanın belirlenmesi ve güvenilir ortam oluşturulması gerekmektedir.²⁰¹ Bu faaliyetin

¹⁹⁹ Burcu Gülsevil Belber ve Yakup Erdoğan, “Çekirdek Kapadokya Bölgesinde Atlı Doğa Yürüyüşü Faaliyetlerine Katılan Turistik Tüketicilerin Profilini Belirlemeye Yönelik Bir Çalışma”, *Business & Management Studies: An International Journal* 7, sy 4 (2019): 1158.

²⁰⁰ “Eğitim Kurumu Gezileri Çerçeve Sözleşmesi”, 2018.

²⁰¹ Serdar Selim, “En Uygun Güzergâh Algoritması ile Doğa Yürüyüşü Rotalarının Modellenmesi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi* 23, sy 2 (2019): 617-18.

düzenlenme amacı ve gençler için sağladığı katkılara ilişkin görüşmelerden elde edilen veri bulunmamaktadır. Bu faaliyet bireye fiziksel, bilişsel, duyuşsal ve sosyal gelişim alanlarına yönelik pek çok kazanım sağlayabilir.²⁰² Öfke- saldırganlık- stres gibi olumsuz duyguları azalttığı, bireyin iyi olma halini ve yaşam kalitesini arttırdığı, çeşitli ruhsal ve fiziksel rahatsızlıklara iyi geldiği ortaya konmuştur.²⁰³ Ayrıca gezi- gözlem ile tefekkür etme, şükür bilincinin oluşması gibi katkılar sağlayarak faaliyetin din eğitimi ilişkisi kurulabilir, amaçlı etkinlikler haline getirilebilir.

Ağaç Dikme Etkinliği: Tarih boyunca ormanları kullanmak, korumak ve korunmak gibi amaçlarla insanlar ormanlarla etkileşim halinde olmuştur. Ormanların insan yaşamındaki önemi büyüktür.²⁰⁴ Ormanlar tükenebilir bir doğal kaynaktır. Çevre ve ormanlar konusunda insanların olumsuz tutum ve davranışlarının önlenmesi ve çevre bilinci kazanılmasında çevre eğitimi büyük öneme sahiptir. İlköğretimden itibaren eğitim programlarında yerini alan çevre eğitimi; çevre sorunlarını tanımlama, sorunların nedenlerini kavrama, çözüm yolları üretme, görev ve sorumluluk üstlenme gibi roller üstlenmektedir.²⁰⁵ Çevre eğitimiyle birlikte çevreyi koruma kapsamında ormanlık alanlar için ağaç dikmek, orman bekçilerini arttırmak, boş arazileri ağaçlandırmak, çeşitli ağaç dikme kampanyaları başlatmak, ormanları ve ormandaki canlıları koruma altına almak, ağaç kesimini önlemek gibi çeşitli projeler düzenlenmektedir.²⁰⁶ Bu alanda Diyanet İşleri Başkanlığının da gerçekleştirdiği çeşitli çalışmalar olmuştur. Araştırma kapsamında yapılan görüşmeler doğrultusunda gençlik faaliyetleri kapsamında ağaç dikimi etkinliğinin düzenlendiği belirtilmiştir. Katılımcılardan bazılarının konuya ilişkin ifadesine aşağıda yer verilmiştir:

D9: “Müftülükle hatıra ormanı yaptık. İlk defa uyguladığımız bu faaliyete öğrencilerin sınav haftasında bile çok genç katıldı.” (Vaiz, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 5-10 yıl, Aksaray)

²⁰² Nevin Gündüz ve Zeycan Acar, “Beden Eğitimi ve Fen ve Teknoloji Dersinde Doğa Yürüyüşü Konulu Performans Ödevinin Değerlendirilmesi”, *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi* 12, sy 2 (2014): 85.

²⁰³ Ali İlhan Barut vd., “Doğa Yürüyüşü ve Yamaç Paraşütü Sporunu Yapan Bireylerin Yaşam Doyumu ve Özyeterliklerinin İncelenmesi”, *Spor Eğitim Dergisi* 3, sy 2 (2019): 142.

²⁰⁴ Hasan Genç, Hilmi Demirkaya, ve Gülşah Karasakal, “İlköğretim Öğrencilerinin Ormana İlişkin Görüşleri: Nitel Bir Araştırma”, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi* 1, sy 2 (2010): 251.

²⁰⁵ Derya Demir, “Hayat Bilgisi Dersinin Öğrencilere Çevre Bilinci Kazandırma Düzeyine İlişkin Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri” (Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, 2011), 28.

²⁰⁶ Genç, Demirkaya, ve Karasakal, “İlköğretim Öğrencilerinin Ormana İlişkin Görüşleri: Nitel Bir Araştırma”, 155-56.

G12: “Ağaç dikme etkinliğine katıldım.” (Ünv. öğrencisi, İslami İlimler- İlahiyat Fakültesi ve İslami İlimler Bölümü, Aksaray)

Yukarıdaki ifadelerde ağaç dikme etkinliğinin ne zaman, ne sıklıkla, nasıl ve hangi kurum tarafından düzenlendiğine kesin dair bilgiye rastlanmamıştır. Katılımcıların ifadelerinden her iki ilde de ağaç dikme etkinliğinin gerçekleştirildiği ve gençlerin bu faaliyete katıldığı görülmektedir.

Yukarıdaki verilerden hareketle ağaç dikme etkinliğinin amacı ve sağladığı kazanımlara dair bilgiye ulaşamamaktadır. Kaynaklardan edinilen bilgiye göre ağaç dikme faaliyetinin öğrencilere çevreye daha duyarlı olma, çevre bilincinin ve doğa sevgisinin artması, doğaya katkı sağlamanın mutluluğu, toplumsal sorumluluk üstlenme gibi katkılarının olduğu tespit edilmiştir.²⁰⁷ Türkiye’de yüzölçümüne göre en az ormanlık alana sahip iller arasında yer alan Nevşehir ve Aksaray²⁰⁸ için ağaçlandırma faaliyetleri büyük önem arz etmektedir. Gençlerde farkındalık oluşturmak adına bu etkinlikler planlı ve belirli amaçlar dâhilinde düzenlenebilir. Ayrıca ağaç dikme etkinliğinin bireylerin dini gelişimlerine de katkı sunması sağlanabilir. Katılımcılardan elde edilen verilerden ağaç dikme etkinliğinin sadece üniversite grubu gençlere yönelik düzenlendiği anlaşılmaktadır. Doğaya, canlılara ve katılımcılara yönelik katkıları ve coğrafyada duyulan ihtiyaç açısından değerlendirildiğinde ağaç dikme etkinliği her yaş grubu genç kızlar için yaygın olarak düzenlenebilir.

Uçurtma Şenliği: 2018- 2019 eğitim öğretim yılı yaz Kur’an kursunda Nevşehir İl Müftülüğü tarafından ağustos ayında gençlere yönelik uçurtma şenliği düzenlenmiştir. Uçurtma şenliğine kurslarda ve camilerde Kur’an eğitimine devam eden öğrenciler katılmıştır. Nevşehir İl Müftülüğü uçurtma şenliğini Nevşehir İl Emniyet Müdürlüğü ile birlikte organize etmiştir. Öğrencilere hediye edilen uçurtmaların İl Emniyet Müdürlüğü’nün öğrencilere hediyesi olduğu bildirilmiştir. Din görevlilerinin öğrencileriyle birlikte katıldığı ve eğlenceli vakit geçirdikleri bir etkinlik olmuştur.²⁰⁹

²⁰⁷ Süleyman Yiğittir ve Orhan Ercan, “Sosyal Projelerde Görev Alan Öğretmen Adaylarının Görüşlerinin Değerler Perspektifinden İncelenmesi”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 9, sy 18 (2012): 292-93.

²⁰⁸ “2020 Türkiye Orman Varlığı” (Tarım ve Orman Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü Orman İdaresi ve Planlama Dairesi Başkanlığı, 2020).

²⁰⁹ “Kur’an kursu öğrencileri uçurtma şenliğinde buluştu”, erişim 16 Kasım 2022, <https://nevsehir.diyaret.gov.tr/sayfalar/contentdetail.aspx?MenuCategory=Kurumsal&ContentId=1220>.

Araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde katılımcılardan din görevlisi D18 ile genç kız G37 genç kızlara yönelik uçurtma şenliğinin düzenlendiğini belirtmiştir. Katılımcıların konuya ilişkin ifadesi şöyledir:

D18: “Uçurtma şenliği yapıldı. Fakat bu etkinliğe öğrencilerimi götürmedim.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

G37: “Uçurtma şenliği oldu.” (Ünv. öğrencisi, Türk Lehçeleri ve Edebiyatları, Sosyal Bilimler, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadelerde uçurtma şenliğinin nasıl- ne zaman- ne sıklıkla- nerede ve niçin düzenlendiği ile sağladığı katkılar bildirilmemiş; etkinliğin düzenlendiğini bildirmekle yetinilmiştir. Okulların tatil olduğu yaz döneminde öğrencilerin tercihen katıldıkları yaz Kur’an kurslarının programında Kur’an Kerim ve dini bilgiler derslerinin yer aldığı bilinmektedir. Bununla birlikte din görevlisinin dini içerikli sosyal ve kültürel etkinliklere yer vermesi uygun görülmekte ve haftada iki ders saati olarak ders programında yer almaktadır.²¹⁰ İl Müftülükleri ve din görevlilerinin imkânlar ölçüsünde öğrenciler için bu program doğrultusunda çeşitli sosyal ve kültürel etkinlikler düzenleyebilmektedir. Bu etkinliklerden biri de uçurtma şenliğidir. Ancak bayan din görevlileri ve genç kızlarla yapılan görüşmelerden ve resmi kaynaklardan elde edilen bilgilerden hareketle bu etkinliğin sadece bir kez düzenlendiği görülmektedir. Görüşme verilerinde hareketle bu durumun etkenlerinde birinin gerekli bütçe yetersizliği ve organizasyon eksikliği olduğu anlaşılmaktadır. Yaz Kur’an kurslarında maddi imkânlardaki yetersizlik, sürenin yetersizliği vb. sebeplerden dolayı sosyal etkinliklerin düzenlenememesi öğreticilerin dile getirdiği hususlardan biridir.²¹¹ Uçurtma şenliğinin Müftülük koordinesinde ve İl Emniyet Müdürlüğünün maddi desteğiyle düzenlendiğine yukarıda yer verilmiştir. Faaliyetlerin kurumsal olarak (İl Müftülükleri) veya kurumlar arası düzeyde yapılması, organizasyon ve bütçe giderlerinin karşılanması sorunu gidermede önemli rol oynamaktadır.

Basketbol: Basketbol bir takımda en fazla 12 sporcu olmak üzere iki takımdan oluşan bir salon sporudur. Rakip takımın sepeti içine topu atmayı ve en yüksek basket

²¹⁰ “T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı Kur’an Eğitim ve Öğretimine Yönelik Kurslar İle Öğrenci Yurt ve Pansiyonları Yönergesi”, 4.

²¹¹ Mehmet Korkmaz, “Öğretici Görüşlerine Göre Yaz Kur’an Kurslarının Sorunları (Kayseri Örneği)”, *Bilimname*, sy 22 (2012): 149.

sayısını kazanmayı amaçlayan ve belli kuralları olan bir takım oyunudur.²¹² Bayan din görevlileri ve genç kızlarla yapılan görüşmelerde gençlik faaliyetleri kapsamında basketbol sporuna yer verildiği ifade edilmiştir. Genç G10 görüşmede basketbol etkinliğine dair görüşüne aşağıda yer vermiştir:

G10: “Bir gün sohbet sonrasında basket sahası spor etkinliği vardı ama ben gitmedim.” (Ünv. öğrencisi, Hemşirelik, Sağlık Bilimleri, Aksaray)

Yukarıdaki ifadedden üniversite grubu genç kızlar için sohbet sonrası basketbol etkinliği düzenlendiği anlaşılmaktadır. Fakat bu etkinliğin nerede, ne zaman, ne sıklıkla, hangi koşullarda düzenlendiğini bilinmemektedir.

Gençlik faaliyetleri kapsamında basketbola yer verilmesi ve katılımcıların bu faaliyetten sağladığı kazanım bilinmemektedir.²¹³ Kaynaklardan hareketle bu sporun kazanımlarına dair şu çıkarımlar yapılabilir: Zekâ, beceri ve ritmin bir arada yer aldığı basketbolun günümüzde gençler arasında yer alan obezite, teknoloji bağımlılığı ve sedanter yaşam tarzı gibi sorunlarla mücadelede katkı sağladığı ortaya konulmuştur.²¹⁴ Basketbol fiziksel sağlık açısından katkılarıyla birlikte kendini keşfetme, dayanışma, sosyalleşme, toplumsal aidiyet duygusu, grupla işbirliği yapma gibi beceriler de kazandırabilmektedir.²¹⁵ Bireylere sağladığı kazanımların yanı sıra basketbolun kapalı ortamda da oynanabilen bir salon spor olması genç kızlar tarafından daha rahat tercih edilmesinde önemli rol oynayabilir.

Masa Tenisi: Başkanlık bünyesinde genç kızlara yönelik düzenlenen sportif faaliyetlerden biri de masa tenisidir. Salon sporu olması açısından muhafazakâr olan/ olmayan genç kızlar tarafından rahatlıkla tercih edilebilmektedir. Oyun araç gereçleri ve alanı olarak masa tenisi kolay ulaşılabilir ve maliyet bakımından karşılanabilir bir

²¹² Eren Ruşen, “11-14 Yaş Elit ve Rekreatif Basketbol Oynayan Kız ve Erkek Basketbolcuların Fiziksel Uygunluklarının Belirlenmesi” (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2019), 5-14.

²¹³ Murat Akyüz ve Serdar Uslu, “Yıldız Basketbol Milli Takımında Yer Alan Kız Sporcuların Kuvvet Profillerinin Belirlenmesi ve İlişkilendirilmesi”, *International Journal Of Sport Culture and Science* 1, sy 3 (2013): 39.

²¹⁴ Selami Yüksek vd., “Oyun ve Ritim Temelli Basketbol Çalışmalarının Kız Çocukların Kuvvet Gelişimine Etkisi”, *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi* 18, sy 1 (2020): 112.

²¹⁵ Emre Yıldız ve Zeynep Çetin, “Takım Sporları Yapan Çocukların Sosyal Beceri Düzeylerinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi”, *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi* 40, sy 3 (2020): 1138-39.

spordur.²¹⁶ Başkanlık bünyesindeki gençlik faaliyetlerinde masa tenisi sporu da yer almaktadır. Din görevlisi D22'nin konuya ilişkin ifadesi şöyledir:

D22: “Orada gençlerden masa tenisi oynayanlar oluyordu.” (Kkö, 4-6 yaş, sözleşmeli, lisansüstü, ilçe, görev süresi 1-5 yıl, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadeden hareketle genç kızlara yönelik masa tenisi faaliyetinin düzenlendiği belirtilmiş; ancak bu faaliyetin düzenlenme yeri, zamanı, amacı ve kimin tarafından düzenlendiği bildirilmemiştir. Masa tenisinin maliyeti karşılanabilir, malzemesi kolay temin edilebilir bir salon sporu olmasının tercih edilmesinde rol oynadığı söylenebilir. Bu sporun gençlere yönelik katkıları hakkında bilgi bulunmasa da psikolojik, fiziksel ve sosyal katkılar sağlayabildiğini söylemek mümkündür.

Başkanlık bünyesinde gençlere yönelik düzenlenen kamp, vadi yürüyüşü, ağaç dikme, uçurtma şenliği, basketbol, masa tenisi gibi sporlara dair katılımcı görüşlerine ve yorumlara yer verilmiştir. Bu sportif faaliyetleri düzenleyenler, düzenlenme zamanı ve mekânına ilişkin bazı bilgiler belirtilmiştir. Fakat katılımcıların çoğunun bu faaliyetlerin ne zaman- ne sıklıkla- niçin ve kim tarafından düzenlendiği ve gençlere sağladığı katkılara yönelik görüş belirtilmediği görülmektedir. Genel olarak değerlendirildiğinde spor faaliyetleri bireyin bedensel, ruhsal, psikolojik sağlığını korumada ve psikomotor, zihinsel, sosyal, duygusal gelişimlerini sağlamada önemli rol oynamaktadır. Sporun bireylere özgüven kazanma, kendini doğru ifade etme, yeteneklerinin farkına varma, stres azaltma, sorumluluk alma, grup aidiyeti, aktif yaşam biçimi kazanma, aşırı kilo almayı önleme, hastalık risklerini azaltma gibi katkılar sağlayabilir.²¹⁷ Bu açıdan değerlendirildiğinde gençlik faaliyetleri kapsamında çeşitli sportif faaliyetlere yer verilebilir. Bu faaliyetin din eğitimi ile ilişki kurularak daha planlı ve devamlı düzenlenebilir.

²¹⁶ Nilgün Vurgun vd., “Masa Tenisi Antrenmanlarının Çocukların Öz-Yeterlik Algıları ve Problem Çözme Becerilerine Etkileri”, *Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi* 7, sy 4 (2020): 428.

²¹⁷ Çelik ve Şahin, “Spor ve Çocuk Gelişimi”, 468-169.

1.2.3.Önemli Şahsiyetleri Anma Programları

Anma törenleri ve programları kültürel kutlamalardandır.²¹⁸ Literatürde anma törenlerine dair tam bir tanım olmamakla birlikte kutlama, ölüm gibi sebeplerle dinsel ya da toplumsal amaçlar için düzenlenen merasim ve toplantılara anma programları denilebilir. Öğrencilerin dikkatini çekmek, konunun önemini kavratmak, bilgi edinme ve olumlu tutum kazanmalarını sağlamak amacıyla önemli gün ve haftalarda çeşitli anma programları düzenlenmektedir. Bu programların konusu siyasi, kültürel, tarihi bir olay olabileceği gibi âlim, mütefekkir, örnek şahsiyet, önder gibi kişiler de olabilmektedir. DİB gençlik faaliyetleri kapsamında bazı önemli şahsiyetleri anmaya yönelik programların düzenlendiği tespit edilmiştir. Konuya ilişkin açıklamada bulunan bayan din görevlisi ve genç kızlara ilişkin bazı bilgilere aşağıdaki tablolarda yer verilmiştir:

Tablo 1.28: Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen Önemli Şahsiyetleri Anma Programlarına İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Bayan Din Görevlileri)

ALT TEMALAR	İL		MEZUNİYET DURUMU			GÖREV ALANI				GÖREV STATÜSÜ			GÖREV YERİ		GÖREV YILI		
	Nevşehir	Aksaray	Ön Lisans	Lisans	Lisansüstü	İhtiyaç Odaklı	4-6 Yaş	Hafızlık	Vaiz	Fahri	Sözleşmeli	Kadrolu	Merkez	İlçe	1-5 Yıl	5-10 Yıl	10 Yıl ve üzeri
Mehmet Akif Ersoy’u Anma Programı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Şubat Ayı Şehitlerini Anma Programı	1	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	1
TOPLAM	1	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	1

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere Mehmet Akif Ersoy’u anma programına ilişkin her iki ilden görüş belirten din görevlisi olmamıştır. Şubat ayı şehitlerini anma programlarına ilişkin sadece Nevşehir’den 1 din görevlisi (ön lisans- ihtiyaç odaklı-

²¹⁸ Yeliz Pekerşen ve Seher Toklu, “Ziyaretçilerin Şeb-i Arus Mevlana’yı Anma Törenlerine Katılım Nedenlerinin Demografik Özellikler Açısından İncelenmesi”, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi* 24, sy 2 (2020): 291.

kadrolu- merkez- 10 yıl ve üzeri görev süresi) görüş bildirmiştir. Bu programların her iki ilde de az düzenlenmekle birlikte Nevşehir’de daha fazla olduğu söylenebilir.

Tablo 1.29: Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen Önemli Şahsiyetleri Anma Programlarına İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Genç Kızlar)

ALT TEMALAR	İL		EĞİTİM DURUMU		ÜNİVERSİTE BÖLÜMÜ			
	Nevşehir	Aksaray	Lise	Üniversite	İlahiyat Fakültesi ve İslami İlimler Fakültesi	Sosyal Bilimler	Fen ve Mühendislik Bilimleri	Sağlık Bilimleri
Mehmet Akif Ersoy’u Anma Programı	1	-	-	1	-	-	-	1
Şubat Ayı Şehitlerini Anma Programı	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	1	-	-	1	-	-	-	1

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere Mehmet Akif Ersoy’u anma programlarına ilişkin sadece Nevşehir’den 1 genç kız görüş belirtmiştir. Genç kız üniversite grubu olup sağlık bilimlerindenidir. Şubat ayı şehitlerini anma programlarına ilişkin her iki ilden görüş bildiren genç kız olmamıştır. Önemli şahsiyetleri anma programlarının daha çok üniversite grubu gençlere yönelik düzenlendiği/ programlara onların katıldığı söylenebilir.

Katılımcılara ait yukarıdaki iki tablo birlikte değerlendirildiğinde şunlar söylenebilir: Konuya ilişkin toplam 2 katılımcı açıklamada bulunmuştur. Çalışma grubunun sayısına (70 kişiye) kıyasla bu rakam oldukça azdır. Buradan hareketle önemli şahsiyetleri anma programlarının çok az düzenlendiği anlaşılmaktadır. Ayrıca Aksaray’dan konuya ilişkin görüş belirten hiçbir katılımcı olmamıştır. Bu faaliyetin Nevşehir’de daha fazla düzenlendiği ya da bu ille sınırlı kaldığı söylenebilir.

Görüşmelerde elde edilen bulgulara göre din görevlileri tarafından genç kızlara yönelik faaliyetlerden önemli şahsiyetleri anma programları kapsamında Mehmet Akif Ersoy’u ve şubat ayı şehitlerini anma programlarının düzenlendiği tespit edilmiştir. Bu

faaliyet iki tema halinde ele alınarak görüşme verileri literatür doğrultusunda yorumlanmıştır:

Mehmet Akif Ersoy’u Anma Programı: Mehmet Akif Ersoy âlim, milletvekili, gazeteci, memur, hoca ve en önemlisi İstiklal Marşı’nın şairidir. Kendini İslam’a ve milletine adamıştır.²¹⁹ 1938 yılından itibaren İstikbal Marşı’nın Kabulü ve Mehmet Akif Ersoy’u anmaya yönelik her yıl çeşitli programlar düzenlenmektedir. Tüm kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşlarının katılımıyla belirlenen tema doğrultusunda Mehmet Akif’i anma programları gerçekleştirilmektedir. Akif Günü, Akif Gecesi, Mehmet Akif Ersoy Sempozyumu, Mehmet Akif Yılı, broşür basımı, şiir seslendirme gibi etkinliklere de yer verilmektedir.²²⁰ 2019 yılından itibaren İçişleri, Milli Eğitim ile Kültür ve Turizm Bakanlıklarının birlikte çıkardıkları yönetmelikte (20 Aralık Mehmet Akif’in doğum, 27 Aralık ölüm tarihi olduğu için) 20-27 Aralık Haftası Mehmet Akif Ersoy’u Anma Haftası; 12 Mart İstiklal Marşı’nın Kabul tarihi olarak kutlanmaktadır.²²¹ Başkanlığın genç kızlara yönelik faaliyetleri kapsamında Mehmet Akif Ersoy’u anma programları da yer almaktadır. Genç G21’in bu programlara yönelik açıklaması şöyledir:

G21: “Mehmet Akif Ersoy’u anma programları yapıldı.” (Ünv. öğrencisi, Hemşirelik, Sağlık Bilimleri, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadede gençlere yönelik Mehmet Akif Ersoy’u anma programlarının düzenlediği; ancak bu programların kim tarafından, ne zaman, nerede ve nasıl gerçekleştirildiğine ve sağladığı katkılara dair bilgiye yer verilmemiştir. Vatan sevgisi, tarih bilinci, milli ve manevi değerlerin önemi, İslam davası uğruna verilen mücadeleleri insanlara aktarmada anma programları büyük rol oynamaktadır. Anma programları bireylerin önemli kişi ve olayları hatırlamasına katkı sunar.²²² Mehmet Akif Ersoy yüksek ahlak sahibi bir aydın ve vatanseverdir. İstiklal Marşı da milli birliği ve beraberliğin, şanlı tarihin ve zaferin nişanesi ve bağımsızlığımızın sembolüdür. Bu katkıları göz önüne alındığında gençlik faaliyetleri kapsamında gençler için yaşantısı ve

²¹⁹ Sefa Yüce, “Bir Şahsiyet Abidesi Olarak Mehmet Akif Ersoy’u Anlamak”, içinde *Çanakkale Ruhu ve Mehmet Akif Ersoy* (Ankara: Berikan Ofset Matbaa, t.y.), 125-26.

²²⁰ Yaşar Özüçetin ve Kübra Karagöz, “Mehmet Akif Ersoy’un Ölümü ve Ölüm Yıl Dönümü Etkinlikleri”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 11, sy 58 (2018): 298-99.

²²¹ “İstiklal Marşının Kabul Edildiği Günü ve Mehmet Akif Ersoy’u Anma Günü Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik”, 2019.

²²² Özüçetin ve Karagöz, “Mehmet Akif Ersoy’un Ölümü ve Ölüm Yıl Dönümü Etkinlikleri”, 301.

davasıyla örnek bir aydın olan Mehmet Akif Ersoy'u anma programlarına yer verilebilir.

Şubat Ayı Şehitlerini Anma Programları: Farklı yıllarda şubat ayında pek çok âlim, mütefekkir, aksiyon adamı, dava lideri gibi topluma yön veren önemli şahsiyetler şehit olmuştur. Bu sebeple şubat ayı şehadet ayı olarak da anılmaktadır. Şeyh Şamil, Esad Erbili, İskilipli Atıf Hoca, Hasan El Benna, Malcolm X gibi birçok önemli ismin şehadetlerinin yıldönümünde rahmet ve saygıyla yâd etmek üzere şubat ayında anma programları düzenlenmektedir.²²³ Bayan din görevlisi ve genç kızlarla gerçekleştirilen mülakatlarda gençlere yönelik faaliyetler kapsamında şubat ayı şehitlerinden Hasan El Benna ve MalcolmX'i anma programlarına yer verdiği ifade edilmiştir. Din görevlisi D16'nın şubat ayı şehitlerini anma programlarına dair açıklamaları şöyledir:

D16: “Şubat şehitlerini anma programları düzenledik. Hasan El Benna' yı anma programı yaptık.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadede Hasan El Benna'yı anma programının düzenlendiği belirtilmiştir. Fakat şubat ayı şehitlerinden niçin Hasan El Benna'nın seçildiği; programın nerede, ne zaman, nasıl düzenlendiğine dair herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir. Hasan El Bennâ'nın hayatına kısaca yer verilirse: Hasan El Benna Müslüman Kardeşler Hareketinin (İhvanı Müslimin) temellerini atmıştır. Hasan El Bennâ cami, kahvehane ve pek çok yerde İslam'ı anlatan konuşmalar yapmıştır. İslam davası için gayret göstermiş ve çeşitli faaliyetlerde bulunmuştur. Eğitim, dini, sosyal, kültürel alanlarda programlar gerçekleştirmiştir. Filistin meselesiyle yakından ilgilenen Hasan El Bennâ Yahudilerle mücadele etmiştir. 12 Şubat 1949 tarihinde bir saldırıda öldürülmüştür.²²⁴ Şubat ayı şehitlerinden Hasan El Bennâ'yı anma programı hayat boyu bir ilim yolcusu, hayatını İslam'a adanmış bir dava adamı ve tebliğ metodunu benimseyen bir davetçi olarak gençlere örnek olması için düzenlenmiş olabilir.

D16: “Şubat ayı şehitlerinden MalcomX' i anma programı yaptık.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

Bu anma programının da ne zaman, ne sıklıkla, niçin ve kim tarafından düzenlendiği belirtilmemiştir. Irkçılığa karşı mücadelesiyle ön plana çıkan Malcolm X,

²²³ “Şubat ayı şehadet ayı - Yeni Akit”, erişim 16 Kasım 2022, <https://www.yeniakit.com.tr/haber/subat-ayi-sehadet-ayi-1043386.html>.

²²⁴ “HASAN el-BENNÂ”, TDV İslâm Ansiklopedisi, erişim 16 Kasım 2022, <https://islamansiklopedisi.org.tr/hasan-el-benna>.

Afro Amerikanlar başta olmak üzere pek çok insan için umut olmuştur. Siyahi bir ailenin çocuğu olan Malcolm X ve ailesi ırkçılık sebebiyle pek çok sıkıntıyla karşılaşmıştır. Malcolm X hac ziyaretinde farklı ırklarla tanışarak ırk ayrımının olmadığı İslam diniyle karşılaşmasıyla birlikte hayatında değişiklikler olmuştur. Irk problemini ortadan kaldıran İslam'ı anlamının gerekliliğini kavrayan Malcolm çeşitli faaliyetlerde bulunmuştur. Hayatı boyunca siyah- beyaz ayrımına karşı özgürlük ve adalet arayışında olmuştur. Amerika'da isyan başlatabilecek veya isyanı bastırabilecek potansiyelde olan bir zenci olarak görülmeye başlanmıştır. Büyük kitleleri etkileyen Malcolm X 21 Şubat 1965'te öldürülmüştür. Müslümanlar, özgürlükçüler, insan hakları savunucuları gibi pek çok grup Malcolm X'in hayatından kendine çıkarımlarda bulunmuştur.²²⁵ Bu faaliyetin amacı ve katkıları belirtilmemiş olsa da şubat şehitlerinden Malcolm X'i anma programı İslam kardeşliğini pekiştirmek, insanlar arasında üstünlük iddiasını önlemek, yapılan haksızlıkları gidermek ve hak ile hakikati hakim kılmak gibi konularda gençlerde farkındalık oluşturmak amacıyla düzenlenmiş olabilir.

DİB bünyesindeki gençlik faaliyetleri kapsamında düzenlenen anma programları hakkında katılımcı görüşlerine ve bazı yorumlara yer verilmiştir. Anma programlarının katılımcı grup, içerik, devamlılık ve düzenlenme sıklığı olarak oldukça sınırlı olduğu anlaşılmaktadır. Bu programların sağladığı katkılar ve bu şahsiyetlerin tercih edilme nedeni bilinmemektedir. Anma programlarının düzenlendiği şahsiyetlerin ilmi ve sosyal hayatı hakkında bazı kısa bilgiler paylaşılarak tercih nedeni ve sağlayabileceği katkılar hakkında fikir yürütülmeye çalışılmıştır. Ayrıca bu anma programları öğrencilerde sosyalleşme, tarih bilinci kazanma, geçmişi doğru anlayıp yorumlama, vatan sevgisinin gelişmesi, belirli konularda farkındalık oluşmasına dair önemli rol oynayabilir.²²⁶ Bu programların içeriği din eğitimi kapsamında genişletilerek hedeflenen amaçlar doğrultusunda topluma örnek olmuş şahsiyetler belirlenerek gençlere yönelik devamlı olarak düzenlenebilir.

²²⁵ “MALCOLM X”, TDV İslâm Ansiklopedisi, erişim 16 Kasım 2022, <https://islamansiklopedisi.org.tr/malcolm-x>.

²²⁶ Hasan Akdemir, “Okullarda Yapılan Tarihi Anma Ve Kutlama Programlarının Öğrencilerde Tarih Bilincinin Gelişmesine Etkisi” (Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, 2014), 10-11.

1.2.4.Eğlence Etkinlikleri

Başkanlık bünyesinde genç kızlara yönelik düzenlenen sosyal- kültürel faaliyetlerden biri de eğlence etkinlikleridir. Eğlence etkinlikleri; dinlenme, oyalanma, rahatlama, duygu değişikliği sağlama, motivasyon gibi çeşitli amaçlarla daha çok serbest zamanlarda düzenlenen etkinliklerdir.²²⁷ Bununla birlikte eğitim- öğretim, iş, aile, sosyal hayat gibi alanlarda da eğlenceli etkinlikler yerini almaya başlamıştır. Eğitim plan- programında, yöntem ve tekniklerde, oyunlarda ve farklı aktivitelerde bireyin eğlenerek öğrenmesi hedeflerden biridir. Fiziksel ve zihinsel yetenekleri geliştirici, hedeflenen kazanımlara yönelik, katılımcıların seviyesine uygun, güvenilir ve uygulanabilir eğitici ve eğlenceli çeşitli etkinliklere yer verilmektedir.²²⁸ Başkanlığın gençlik faaliyetleri arasında çeşitli eğlence etkinlikleri de bulunmaktadır. Araştırma kapsamında yapılan görüşmeler doğrultusunda genç kızlara yönelik ev ziyaretleri, mezuniyet programları, film izleme ve musiki etkinliklerinin düzenlendiği ifade edilmiştir. Eğlence etkinliklerine ilişkin görüş bildiren bayan din görevlileri ve genç kızlara ait bazı bilgilere aşağıdaki tablolarda yer verilmiştir:

Tablo 1.30: Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen Eğlence Etkinliklerine İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Bayan Din Görevlileri)

ALT TEMAL AR	İL		MEZUNİYET DURUMU			GÖREV ALANI				GÖREV STATÜSÜ			GÖREV YERİ		GÖREV YILI		
	Neşehir	Aksaray	Ön Lisans	Lisans	Lisansüstü	İhtiyaç Odaklı	4-6 Yaş	Hafızlık	Vaiz	Fahri	Sözleşmeli	Kadrolu	Merkez	İlçe	1-5 Yıl	5-10 Yıl	10 Yıl ve Üzeri
Ev Ziyaretleri	3	2	2	2	1	2	3	-	-	-	1	4	4	1	1	-	6
Mezuniyet Programı	2	5	2	4	1	3	3	-	1	-	1	6	6	1	1	3	3
Film İzleme	2	2	3	1	-	2	-	2	-	-	2	2	2	2	1	-	3
Musiki Etkinlikleri	1	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	1
TOPLAM	8	9	8	7	2	8	6	2	1	-	4	13	12	5	3	3	13

²²⁷ Vedat Çakır, “Bir Sosyal Etkinlik Olarak Eğlence ve Televizyon (Konya Örneği)” (Doktora tezi, Selçuk Üniversitesi, 2005), 5-6.

²²⁸ Zekihan Hazar ve Meryem Altın, “Eğitsel Oyunlara Yönelik Öğretmen Görüşleri ve Yeterliliklerinin İncelenmesi”, *Celal Bayar Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi* 13, sy 1 (2018): 53-54.

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere genç kızlara yönelik ev ziyaretlerinin düzenlendiğine ilişkin Nevşehir’den 3, Aksaray’dan 2 din görevlisi görüş belirtmiştir. Din görevlilerinin çoğu merkezde görevlidir, kadroludur ve görev süresi fazladır. Mezuniyet durumları farklıdır. Görev alanları ise ihtiyaç odaklı ve 4-6 yaşlıdır. Genç kızlara yönelik mezuniyet programlarının düzenlendiğine ilişkin Nevşehir’den 2, Aksaray’dan 5 din görevlisi görüş bildirmiştir. Din görevlilerinin çoğu lisans mezunu ve kadroludur. Görev alanları farklı olup merkezde ve mesleki tecrübesi fazladır. Genç kızlara yönelik film izleme faaliyetinin düzenlendiğini Nevşehir’den 2, Aksaray’dan 2 din görevlisi ifade etmiştir. Din görevlilerinin çoğu ön lisans mezunudur. Görev alanları merkezde olup ihtiyaç odaklı ve hafızlık kursundadır. Görev süreleri ise fazladır. Genç kızlara yönelik musiki etkinliklerinin düzenlendiğine dair sadece Nevşehir’den ön lisans mezunu, kadrolu, ilçede ve ihtiyaç odaklıda görevli, mesleki tecrübesi fazla olan 1 din görevlisi görüş bildirmiştir.

Tablo genel olarak değerlendirildiğinde genç kızlara yönelik düzenlenen eğlence etkinliklerine ilişkin görüş belirten din görevlisi sayısı Aksaray’da ve il merkezinde daha fazladır. Din görevlilerinin çoğu ön lisans mezunu ve kadrolu olup mesleki tecrübesi fazladır ve ihtiyaç odaklıda görevlidir.

Tablo 1.31: Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen Eğlence Etkinliklerine İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Genç Kızlar)

Tablo: Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen Eğlence Etkinliklerine İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Genç Kızlar)								
ALT TEMALAR	İL		EĞİTİM DURUMU		ÜNİVERSİTE BÖLÜMÜ			
	Nevşehir	Aksaray	Lise	Üniversite	İlahiyat Fakültesi ve İslami İlimler Fakültesi	Sosyal Bilimler	Fen ve Mühendislik Bilimleri	Sağlık Bilimleri
Ev Ziyaretleri	1	1	1	1	-	-	1	-
Mezuniyet Programı	-	3	-	3	-	2	-	1
Film İzleme	2	3	4	1	1	-	-	-
Musiki Etkinlikleri	1	-	1	-	-	-	-	-
TOPLAM	4	7	6	5	1	2	1	1

Yukarıdaki tablo incelendiğinde genç kızlara yönelik ev ziyaretlerinin düzenlendiğine ilişkin Nevşehir’den 1, Aksaray’dan 1 genç kız görüş belirtmiştir. Genç kızların eğitim durumu lise ve üniversitedir. Genç kızlara yönelik mezuniyet programının düzenlendiğini sadece Aksaray’dan 3 üniversite grubu genç kız bildirmiştir. Genç kızların çoğu sosyal bilimler bölümündendir. Genç kızlara yönelik mezuniyet programının düzenlendiğine dair Nevşehir’den görüş belirten genç kız olmamıştır. Genç kızlara yönelik film izleme faaliyetinin düzenlendiğini Nevşehir’den 2, Aksaray’dan 3 genç kız ifade etmiştir. Genç kızların çoğu lise grubudur. Genç kızlara yönelik musiki etkinliklerinin düzenlendiğini Nevşehir’den lise grubu sadece 1 genç kız bildirmiştir.

Tabloya genel olarak bakıldığında eğlence etkinliklerinin üniversite grubuna kıyasla lise grubu genç kızlara yönelik daha fazla düzenlendiği ya da üniversite grubu gençlerin daha çok katıldığı söylenebilir. Başkanlık bünyesinde düzenlenen eğlence etkinliklerine ilişkin üniversitenin tüm bölümlerinden görüş bildiren genç kız olmakla birlikte sosyal bilimler bölümü daha fazladır.

Eğlence etkinliklerine ilişkin görüş bildiren bayan din görevlisi ve genç kızlara yukarıdaki tablolar birlikte değerlendirildiğinde şunlar söylenebilir: Eğlence etkinliklerinin düzenlendiğini ifade eden toplam katılımcı sayısı Nevşehir’e kıyasla Aksaray’da daha fazladır. Eğlence etkinliklerinden en fazla mezuniyet programının, en az ise musiki etkinliklerinin düzenlendiği belirtilmiştir.

Araştırma kapsamında katılımcılarla yapılan görüşmelerden elde edilen verilere göre eğlence etkinlikleri çeşitli başlıklara ayrılarak incelenmiştir:

Ev Ziyaretleri: Başkanlık bünyesinde düzenlenen gençlik faaliyetlerin biri de ev ziyaretleridir. Ev ziyareti çeşitli amaçlarla bireylerin yaşadığı ortama düzenlenen misafirlik olayıdır. Bireyi yaşadığı ortamda değerlendirmeye ve aileyle etkili iletişim kurmaya imkân sağladığından ev ziyaretleri eğitimde önem kazanmıştır.²²⁹ Katılımcılardan din görevlisi D4, D6, D20, D22, D23 ile genç kız G8, G32, G37, G39 genç kızların ve bayan din görevlilerinin çeşitli amaçlarla ev ziyaretleri gerçekleştirildiğini belirtmiştir. Katılımcılardan bazılarının ifadeleri şöyledir:

²²⁹ Murat Gürkan Gülcan ve Neslihan Taner, “Öğretmen Görüşlerine Göre İlköğretimde Ev Ziyaretinin Okul Başarısına Etkisi (Kahramanmaraş İl Örneği)”, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, sy 22 (2011): 129-44.

D4: “Kızları gönüllü olan tanıdıklarımızın evine götürdük, ziyaret ettik. Kızlar bize güven duyunca bir süre sonra bizimle geliyorlar. Müsait oldukça kızlar yatılı olarak bizde kalırlardı. Her bir öğrencim mezun olmadan önce mutlaka evimde yatılı kalmıştır.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Aksaray)

D6: “Bu gençleri evime davet ediyorum. Fakat son zamanlarda ufak bebeğimden dolayı evime davet edemedim. Gençleri kahvaltıya çağırıyordum. O sırada onlarla beraber problemleri hakkında konuşuyoruz. Gençler için İslam’ı yaşamaya çalışan kişilerin ev ortamını görmek iyi gelir. Çünkü gençlere dini şeyleri sunup böyle şeylerin içinde oluyorlar ve bu bilgileri yaşama gayretine girince bir anda her şey olsun istiyorlar. Gençleri eve çağırmayı pek önermiyorlar, bize mümkün olduğu kadar eve çağırmayın deniyor. Bu biraz da Fetö’ nün açtığı korkulardan kaynaklanıyor.” (Kkö, 4-6 yaş, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Aksaray)

G32: “Hasta oldum, hocam evime ziyarete geldi. Bana ev bulmamda yardımcı oldu. Onun evine çok gittik; annesi, babası ve çocuğuyla tanıştık. Hocamız bizi evine çağırıyordu. Hadi gelin, ne olur bize gelin, beraber oturalım diye her zaman bizi evine davet etmişti.” (Ünv. öğrencisi, Psikoloji, Sosyal Bilimler, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadelerde genç kızlara yönelik çeşitli amaçlarla ve şekillerde ev ziyareti faaliyetinin düzenlendiği belirtilmiştir. Ev ziyaretlerinin düzenlendiği mekânlar farklılık göstermektedir: Bayan din görevlisinin evine, genç kızların evine ve bazı tanıdık kimselerin evine düzenlendiği belirtilmiştir. Yukarıdaki ifadelerden ziyaret mekânlarının belirlenmesinde ziyaretin amacının önemli rol üstlendiği anlaşılmaktadır. Bayan din görevlisi ve genç kızlarla yapılan görüşmelerden hareketle ev ziyaretlerinin çeşitli amaçlarla düzenlenebildiği anlaşılmaktadır. Bu amaçlar dine dair konularda sohbet yapma, samimiyeti pekiştirme, hasta ziyareti, aileyle tanışma, özlenen ev- aile ortamının hasretini giderme, rol model sunma, problemleri çözme, olumlu tutum-davranış ve alışkanlık kazandırma, rehberlik etme vb. olabilmektedir.

Rol model gençlerin gelişimini, yaşam tarzını, karakter oluşumunu, sosyal hayatını, düşünce yapısını doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemektedir.²³⁰ Gençler aile, okul, çevre ve sosyal medyadan etkilenmekte ve bu kanallardan kendine rol modeller edinmektedir. Bayan din görevlileri de gençler için aynı zamanda birer rol model olmakta; ev ziyaretleriyle birlikte gençler din görevlilerinin farklı rollerini (anne- eş- gelin kız- çalışan kadın vb.) görebilmektedir. Ev ziyaretleri gençlere bir rol model olarak din görevlisinin aile ortamını- ev idaresini ve dini yaşantılarını görme, toplumsal

²³⁰ Meliha Köse ve Ebru Demir, “Öğretmenlerin Rol Modelliği Hakkında Öğrenci Görüşleri”, *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi* 4, sy 1 (2014): 8-18.

değerleri kazanma²³¹ gibi imkânlar sağlayabilir. Ev ziyaretleri kapsamında bayan din görevlileri de genç kızların aile, ev veya yurt ortamlarına yönelik ziyaretler düzenleyebilir. Bu ziyaretler gençlerin yaşam koşulları hakkında daha fazla bilgi edinmeye, gencin aile- arkadaş gibi sosyal ilişkilerinin niteliğini gözlemlemeye, taraflar arasındaki iletişimi güçlendirmeye katkı sağlamada önemli rol oynayabilir.²³²

Mezuniyet Programı: Gençlere yönelik düzenlenen eğlence faaliyetlerinden biri mezuniyet programlarıdır. Mezuniyet; bireyin yaşamında iş, statü, sosyallik, aile kurma, çevre edinme vb. pek çok alanda önemli rol oynar. Cüppe ve kepe giyilerek alınan mezuniyet belgesi için çeşitli merasimler düzenlenmektedir. Eğitim kurumları tarafından düzenlenen resmi mezuniyet merasimleriyle birlikte öğrencilerin kendi aralarında düzenlediği çeşitli mezuniyet programları da bulunmaktadır. Bayan din görevlileri ve genç kızlarla yapılan görüşmelerde genç kızlara yönelik mezuniyet programlarının düzenlendiği ifade edilmiştir. Katılımcılardan din görevlisi D4, D8, D9, D12, D14, D22, D23 ile genç kız G3, G10, G14 konuya ilişkin görüş belirtmiştir. Katılımcılardan bazılarının mezuniyet programlarına ilişkin görüşüne aşağıda yer verilmiştir:

D8: “Geçen yıl üniversiteden mezun olacak çok fazla öğrencimiz vardı. Yaklaşık 100 öğrencime mezuniyet kınası yaktım, ömrümde o kadar kişiye kına yakmıştım.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 5-10 yıl, Aksaray)

D9: “Mezun olan öğrenciler veda programında yani mezuniyet kınasında çok ağladılar. Bir yanımda burada kaldı dediler. Onlarla vedalaştık, ayrıldık.” (Vaiz, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 5-10 yıl, Aksaray)

G14: “Mezuniyet kınası oldu, buna katıldım.” (Ünv. öğrencisi, Sınıf Öğretmenliği, Sosyal Bilimler, Aksaray)

Yukarıdaki ifadelerden hareketle üniversite mezunu genç kızlara yönelik mezuniyet programlarından mezuniyet kınasının düzenlendiği anlaşılmaktadır. Mezuniyet programları günümüzde mezuniyet balosu, mezuniyet yemeği, mezuniyet kınası, mezuniyet mevlidi vb. şekillerde çeşitlenmiştir. Görüşmelerden elde edilen bulgulardan hareketle kurum bünyesinde genç kızlara yönelik düzenlenen mezuniyet

²³¹ Mehmet Tahir Karaboğa, “Lise Öğrencilerinin Rol Model Tercihlerine İlişkin Bir Çalışma”, *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 15, sy 2 (2019): 375-90.

²³² Sebahat Aydos ve Taşkın Taştepe, “Okul Öncesi Dönemde Ev Ziyaretleri: Ev Ziyareti Gözlem Formlarına Dayalı Bir İnceleme”, *Millî Eğitim Dergisi* 48, sy 224 (2019): 267-84.

programlarının genellikle mezuniyet kınası olduğu anlaşılmaktadır. Bu programlar arasından mezuniyet kınasının tercih edilme nedeni belirtilmemiştir. Yukarıdaki ifadede üniversite grubu genç kızların mezuniyet programında duygu dolu anlar yaşadığı belirtilmiştir. Mezuniyetle birlikte öğrencilerin bir süre eğitim aldığı okuldan, hocalarından, arkadaş ortamından ve eğitim kurumunun bulunduğu şehirden ayrılma vakti gelmektedir.²³³ Ayrıca bu durum gençlerle din görevlileri arasında oluşan duygusal bağı da ortaya koymaktadır. Bu noktada din görevlisi ile genç kızlar arasındaki bu iletişimin mezuniyetten sonra da devam etmesi, mezun genç kızlara yönelik faaliyetlerin düzenlenmesi/ katılımlarının sağlanması önem kazanmaktadır.

Mezuniyet programlarının hangi amaçla ve hangi koşullarda düzenlendiği, programların katılımcılara katkıları ve din eğitimi faaliyetleriyle ilişkisi bilinmemektedir. Bu programların gençler arasında etkileşim oluşturma, arkadaş edinme, sosyalleşme, dayanışma, eğlenme gibi katkıları olabileceğinden hareketle mezuniyet programları düzenlenmiş olabilir.²³⁴

Film İzleme: Başkanlık bünyesinde genç kızlara yönelik düzenlenen eğlence etkinliklerinden biri de film izlemedir. Medyanın günümüzde etkili bir iletişim aracı olması, teknolojik gelişmeler ve gençlerin görsel medyaya olan rağbeti film vb. yapımların eğitimde kullanımını yaygınlaştırmıştır.²³⁵ Görüşmelerde bayan din görevlisi D2, D15, D16, D25 ile genç kız G5, G19, G20, G24, G31 genç kızlara yönelik film izleme etkinliklerinin düzenlendiğini ifade etmiştir. Katılımcılardan bazılarının ifadelerine aşağıda yer verilmiştir.

D2: “Kurstaki derslerimiz öğlen 1' e kadar. Saat 1' den sonra dinlenme saati başlıyor. Dinlenme saatinden sonra ufak faaliyetlerimiz oluyor. Haftada bir sinema faaliyetimiz var. Test edilmiş, seyredilmiş, onlara faydası dokunacak, yaşlarına uygun film izletiyoruz. Mescitte izleniyor.” (Kkö, hafızlık, sözleşmeli, lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Aksaray)

G20: “Hafta sonu film saatinde Abdülhamit Han dizisi oluyordu. Zaten hafızların çok vakti olmuyor ama bu faaliyet ve diğerleri bizim için yeterliydi.” (Ünv. öğrencisi, İlahiyat, İlahiyat Fakültesi ve İslami İlimler Bölümü, Aksaray)

²³³ Gülten Küçükbasmacı, “Kurum Bakımı Altındaki Çocuklara Yönelik Din Hizmetleri- Uygulamalar- Yöntem ve Öneriler”, *Milli Folklor* 55, sy 1 (2016): 85.

²³⁴ Selda Tunç Subaşı, “Kız Kıza Eğlence: Mezuniyet Kınası, Homososyallik ve Gençlik Kültürü”, *Fe Dergi* 12, sy 1 (2020): 16-21.

²³⁵ Mehmet Cüneyt Birkök, “Bir Toplumsallaştırma Aracı Olarak Eğitimde Alternatif Medya Kullanımı: Sinema Filmleri”, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* 5, sy 2 (2008): 2-6.

Yukarıdaki ifadelerden hareketle hafızlık kursundaki öğrenciler için film izleme faaliyetinin düzenlendiği anlaşılmaktadır. Film olarak bir tarih dizisine yer verildiği ifade edilmiştir. Hafızlık kursunda düzenlenen film izleme saatinde Payitaht dizinin tercih edilme nedeni bilinmemektedir. Günümüzde tarihi olay ve olguları anlatan film, dizi, belgesel vb. yapımlar oldukça yaygındır.²³⁶ Payitaht Abdülhamid dizisi TRT’de yayınlanan bir tarihi ve kurgusal bir dizidir. Payitaht Abdülhamid dizisi hakkında yapılan değerlendirmelerde dizide Abdülhamid’in adalet, yiğitlik, mazlumların yanında yer almak, vatansever liderlik, keskin bir zekâ ve dikkat sahibi olma, politik deha gibi kabiliyet ve erdemlerin ön planda tutulduğu tespit edilmiştir.²³⁷ Dizi hakkında literatürden elde edilen bu verilerin dizinin tercih edilmesinde rol oynayabileceği tahmin edilmektedir.

Toplumda oldukça popüler olan tarih dizileri hakkında şu sorular akla gelmektedir: Bu yapımlardan tarih öğrenilebilir mi, tarih dizileri ve tarihi gerçekler arasında fark var mı vb.dir. Yapılan bir araştırmada²³⁸ eğitimciler tarih dizisi vb. yapımlarda kişi ve olayların değiştirildiği, olaylarda lirizm ve romantizmin fazla yer aldığı, popüler kültüre hizmet ettiği, reyting kaygısıyla kurgunun ağır bastığı, kronolojik sıralamada hataların olduğu vb. konularda görüş belirtmişlerdir. Tarihi dizilerin öğrencilere olumlu katkıları olduğu gibi bu yapımlar şiddet, savaş vb. unsurlar da içerdiği belirtilmiştir. Bu yapımlarda tarihi gerçeklerin yanı sıra kurgunun da yer aldığı ve tarihin dizilerden tam olarak öğrenilemeyeceğinin farkında olunmalıdır. Milli Eğitim Bakanlığı, Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü gibi kurumların tavsiye ettiği film, dizi vb. yapımlar tercih edilebilir. Genç kızlara yönelik düzenlenen etkinlik kapsamında dizinin din görevlileri tarafından incelenmesi, içeriğinin gençlerin yaş grubuna uygunluğunun ölçülmesi ve hedeflenen kazanımlar doğrultusunda değerlendirilmesi gibi durumların göz önünde bulundurulması önem taşımaktadır.

Film izleme etkinliğinde karşılaşılan sorunlar olabilmektedir. Bunlar: Filmin müfredata/ belirlenen temaya uygun olmaması, ortam koşullarının elverişsiz olması, planlamanın iyi yapılmaması, içeriğin öğrencilerin gelişim ve bilgi seviyesine uygun

²³⁶ Birkök, 2-6.

²³⁷ Sena Aydın, “Yeni Hafıza ve Medya: Payitaht Abdülhamid ve Diriliş Ertuğrul Dizileriyle Kolektif Hafıza İnşası” (Doktora tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, 2019), 185-88.

²³⁸ Melike Faiz ve Emine Karasu Avcı, “Popüler Kültür Unsuru Olarak Tarihi Dizilere İlişkin Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri”, *Trakya Eğitim Dergisi* 10, sy 3 (2020): 744-63.

olmaması, teknolojik imkânların yetersizliği, zamanın kısıtlı olması, film vb. yapımları temin edememe gibi sorunlarla karşılaşılabilir. ²³⁹ Film vb. yapımlar eğitim materyali olarak kullanılırken bu sorunların oluşmasını önlemek için dikkat edilmesi gereken bazı önemli noktalar vardır. Din görevlileri ders öncesinde filmi izleyerek içeriği ve filmde yer alan tüm unsurları incelemeli, pedagojik açıdan değerlendirmeli ve film etkinliği için bir plan oluşturmalıdır. Filmin dersin kazanımına uygun seçilmesi, öğrencilerin gelişim düzeyine ve bilgi seviyesine uygun olması, şiddet vb. uygun olmayan unsurların içerikten arındırılmış olması gerekir. ²⁴⁰

Film çözümlemesi filmin unsurlarını (ses, ışık, kostüm, figüran vb.) analiz etmek; filmin hangi konuyu, nasıl bir yöntemle ve niçin ele aldığını tespit ederek açıklamak demektir. ²⁴¹ Film eleştirisi izleyicilerin filmin içerik ve söylemini daha iyi anlama, açıklama, yorumlamasına katkı sunmakta ve film değerlendirme ölçütleri geliştirilmesine olanak tanımaktadır. ²⁴² Bu etkinlikler film içeriğini daha anlaşılır kılma, sanat dünyasını zenginleştirme, eserlerin kültürel belleğe yerleşmesini sağlama, sanatın gelişmesi vb. katkılar sağlayabilmektedir. ²⁴³ Bu katkılar göz önüne alındığında film izleme etkinliğinde değerlendirme, çözümleme ve eleştiri uygulamalarının da yer alması bu faaliyeti daha etkin ve verimli kılabilir. Katılımcıların film değerlendirmesine yer verip vermediği ya da değerlendirmenin nasıl yapıldığı ve elde edilen katkılar bilinmemektedir.

Film vb. yapımların doğru ve objektif bir şekilde nasıl yorumlanacağına dair öğrencilerin bilgilendirmesi hususunda din görevlilerine önemli görev düşmektedir. Bu sebeple bu faaliyetlerde görev alan din görevlilerinin medya okuryazarlığı ve film okumaları alanlarında donanıma sahip olması gerekir. ²⁴⁴ Film izleme ve çözümlemenin

²³⁹ Tuğba Muratalan, “Tarih Öğretmenlerinin Tarihi Filmlerden Yararlanırken Karşılaştıkları Sorunlar” (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Marmara Üniversitesi, 2011), 86.

²⁴⁰ Gürbüz Ocak ve Selim Selimoğlu, “Tarih Öğretiminde Tarih Dizilerinin Kullanımına İlişkin Öğrenci Görüşleri-Nitel Bir Analiz”, *Kastamonu Eğitim Dergisi* 24, sy 1 (2016): 434.

²⁴¹ Hasan Akbulut, *Film Çözümlemeleri* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, 2010), 7.

²⁴² Akbulut, 8.

²⁴³ Akbulut, 7-10.

²⁴⁴ Sezai Öztaş, “Tarih Öğretimi ve Filmler”, *Kastamonu Eğitim Dergisi* 16, sy 2 (2008): 546.

gençlik faaliyetlerinde daha etkin bir şekilde kullanımına yönelik hizmet öncesi/ içi eğitimde seminerler²⁴⁵ verilebilir.

Musiki Faaliyetleri: Gençlik faaliyetleri kapsamında düzenlenen eğlence etkinlikleri arasında musiki faaliyetleri de yer almaktadır. Müzik yapma ve dinlemenin dini hükmüne dair farklı görüşler bulunmakla birlikte müziğin mutlak olarak yasaklanmadığı ve mubah kılındığı sonucuna ulaşılmıştır.²⁴⁶ Bayan din görevlileri ve genç kızlarla gerçekleştirilen görüşmelerde musiki etkinliklerine yer verildiği ifade edilmiştir. Katılımcılardan din görevlisi D25 ile genç kız G31 konuya ilişkin görüşleri şöyledir:

D25: “Öğrencilerle birlikte ilahi söyleyip gitar çalıyorduk, kareoke ilahi ve ezgiler oluyordu.” (Kk, 4-6 yaş, kadrolu, ön lisans mez., ilçe, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

G31: “Arada bir gitar çalarak ilahi söylüyorduk.” (Lise mez., Nevşehir)

Yukarıdaki ifadelerde musiki faaliyetleri kapsamında ilahi- ezgi seslendirme ve kareoke yapma, gitar enstrümanını kullanma etkinliklerinin gerçekleştirildiği belirtilmiştir. Musikinin hangi amaçla kullanıldığı, bu etkinliğin bireylere katkıları ve din eğitimi açısından değeri/ önemi hakkında bir açıklama bulunmamaktadır. Musiki ile birlikte gençlerde ruh ve beden rahatlaması, özgüven kazanma, eğlenceli vakit geçirme, becerilerini keşfetme,²⁴⁷ iletişim becerilerinin artması, kaygı ve depresyonu azaltma, çeşitli hastalıklarda ilaç kullanma ihtiyacında azalma gibi gelişmeler sağlayabilmektedir.²⁴⁸ Yukarıdaki etkinliklerin bu kazanımları sağlama durumu ise bilinmemektedir.

Yukarıdaki ifadelerde ses unsuruyla (ilahi ve ezgiler) birlikte gitar enstrümanının kullanıldığı belirtmiştir. Müzik enstrümanı kullanım amacını, enstrümanlardan gitarın tercih edilme sebebini ve katkılarını belirtmemiştir. Müzik aletleri ritim duygusunu geliştirme, güç ve motivasyon sağlama, birkaç organın hareketini aynı anda koordine

²⁴⁵ Cemile Kara ve Neslihan Avcı, “‘İzledim, Etkilendim, Etkiledim (Mi?)’: Çeşitliliğe Odaklanan Filmlerle İlgili Öğretmen Görüşleri”, *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi* 6, sy 1 (2018): 737.

²⁴⁶ *Din İşleri Yüksek Kurulu Fetvalar*, 5. bs (İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2019), 528.

²⁴⁷ Tebessüm Ayyıldız Durhan ve Belgin Gökyürek, “Ritim Eğitimi ve Dans Dersine Yönelik Tutum Ölçeği Geliştirme Çalışması”, *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi* 18, sy 2 (2020): 65-66.

²⁴⁸ Ayşe Kaya, “Üniversite Öğrencilerinde Dinî İçerikli Müzik Terapinin Kaygı, Duygu Durumu ve Algılanan Stres Üzerindeki Etkisi”, *Uluslararası Din & Felsefe Araştırmaları Dergisi* 1, sy 1 (2018): 54.

etme, kasları rahat kullanma, yeni bilişsel ve davranışsal beceriler kazanmada rol oynamaktadır.²⁴⁹ Musiki ve enstrüman kullanımı etkinliği katılımcılarda bu kazanımların oluşmasında rol oynayabilir. Yukarıdaki verilerde dikkat çeken diğer bir husus ise enstrümanın gitar olarak tercih edilmesidir. Buradan yola çıkarak gençlerin geleneksel ve dini musikiye dair enstrüman (def, ney, kanun vb.) yerine daha çok popüler kültüre ait enstrümanlara ilgi duyduğu söylenebilir.

Katılımcı genç kızlar ve din görevlileri musiki alanında eğitim- seminer düzenlendiğine ve bu alandaki yeterliliklerine dair bir bilgi paylaşmamıştır. Musiki eğitim ve toplum hayatındaki önemli bir yer tutmakta ve gençlerde bu alana ilgi duymaktadır. Musikiye ilgi duyan/ becerisi olan din görevlilerinin alanda yeterlilik kazanması ve geliştirmesine ihtiyaç duyulmaktadır.²⁵⁰ Bu alanda kendini geliştirmek için din görevlilerine diyafram nefesi alma çalışması, müzik kulağına sahip olma, ses merdiveninde ilerleme, makam aralıklarıyla çalışma, usul çalışmaları, dinleme gibi görevler düşmektedir.²⁵¹

1.2.5.El Becerisi Etkinlikleri

El becerisi etkinlikleri; insanların çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak üzere geliştirilen, doğa koşullarına göre değişim gösteren ve ortaya çıktığı toplumun kültür, duygu gibi unsurlarını yansıtan sanat ve zanaat ürünleridir.²⁵² Günümüzde teknolojik gelişmelere rağmen üretimde el emeği işler önemini korumakta,²⁵³ öğrencilerin ilgi ve yeteneklerine uygun el becerisi eğitimleri ön plana çıkmaktadır. Resim, el işleri, jimnastik, ev işi, araç- gereç tamiri, temizlik, dikiş vb. el becerisi faaliyetlerine eğitim programlarında yer verilmektedir.²⁵⁴ Başkanlık bünyesinde düzenlenen gençlik faaliyetleri kapsamında el becerisi etkinlikleri de yer almaktadır. Araştırma kapsamında

²⁴⁹ Muhittin Özdemir, “Müzik Öğretmenliği Klasik Gitar Eğitimi Dersi İçin Eklektik Bir Model Önerisi” (Doktora tezi, Marmara Üniversitesi, 2014), 29-36.

²⁵⁰ Muhammet Sevinç, “İmam Hatip Liselerinde Dinî Mûsikî Eğitiminin Tarihîsel Süreci ve Öğretim Programlarının Karşılaştırılması”, *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11, sy 11 (2017): 154.

²⁵¹ Bayram Akdoğan, “Din Görevlilerine Musiki Eğitimi Verilmesi Hakkında Örnek Bir Metot”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 43, sy 2 (2002): 324-28.

²⁵² Gürol Özcüre ve Cahit Yavuz, “El Sanatları Ürünlerinin Bulunduğu Yöreye Sosyo-Ekonomik Etkileri ve Katkıları (Ordu İli Örneği)”, içinde *Uluslararası Katılımlı Sanat Ekonomisi Sempozyumu*, 2006, 2-3.

²⁵³ Cem Özkan, “Stem Eğitimi Bağlamında Öğretmenlerin El Becerilerinin Ölçümü Ve Değerlendirmesi” (Yüksek Lisans Tezi, Bursa, Uludağ Üniversitesi, 2020), 19.

²⁵⁴ Aslı Gündoğan ve Beyhan Can, “Sınıf Öğretmenlerinin Tasarım-Beceri Atölyeleri Hakkındaki Görüşleri”, *Turkish Studies* 15, sy 2 (2020): 855-56.

yapılan görüşmelerde bayan din görevlileri ve genç kızlar gençlik faaliyetleri kapsamında çeşitli el becerisi etkinliklerinin düzenlendiğini ifade etmiştir. Bu etkinlikler: atölyeler, bez bebek dikimi, örgü örme, takı tasarımı kursu, kaligrafi kursu ve boyamadır.

Genç kızlara yönelik el becerisi etkinliklerinin düzenlenmesine ilişkin görüş belirten bayan din görevlisi ve genç kızlara ait bazı bilgilere aşağıdaki tablolarda yer verilmiştir:

Tablo 1.32: Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen El Becerisi Etkinliklerine İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Bayan Din Görevlileri)

ALT TEMAL AR	İl		Mezuniyet durumu			Görev alanı				Görev statüsü			Görev yeri		Görev yılı		
	Nevşehir	Aksaray	Ön Lisans	Lisans	Lisansüstü	İhtiyaç Odaklı	4-6 Yaş	Hafızlık	Vaiz	Fahri	Sözleşmeli	Kadrolu	Merkez	İlçe	1-5 Yıl	5-10 Yıl	10 Yıl ve Üzeri
Atölyeler	1	1	1	1	-	2	-	-	-	-	-	2	2	-	-	-	2
Bez Bebek Dikme	-	3	2	1	-	1	-	1	1	1	1	1	2	1	1	2	-
Örgü Örme	-	1	-	1	-	-	-	1	-	-	1	-	1	-	-	-	1
Takı Tasarımı Kursu	1	-	1	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-	1	-	1	-
Kaligrafi	1	-	1	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-	1	-	1	-
Boyama	-	1	-	1	-	-	-	1	-	-	1	-	1	-	-	-	1
TOPLAM	3	6	5	4	-	3	-	5	1	1	5	3	6	3	1	4	4

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere genç kızlara yönelik atölyelerin düzenlendiğini Nevşehir'den 1, Aksaray'dan 1 din görevlisi belirtmiştir. Din görevlilerinin kadrolu, merkezde ve ihtiyaç odaklı görevli olup görev süresi fazladır. Mezuniyet durumları ise farklılık göstermektedir. Genç kızlara yönelik bez bebek dikimi faaliyetinin düzenlendiğini sadece Aksaray'dan 3 din görevlisi ifade etmiştir. Din görevlilerinin görev alanı ve statüsü farklılık göstermektedir. Çoğunluğu ise ön lisans mezunudur ve merkezde görevlidir. Genç kızlara yönelik örgü örme faaliyetinin düzenlendiğini sadece Aksaray'dan 1 din görevlisi bildirmiştir. Din görevlisi sözleşmeli, merkezde ve hafızlık kursunda görevli olup mesleki tecrübesi fazladır.

Lisans mezunudur. Genç kızlara yönelik takı tasarımı ve kaligrafi kursunun düzenlendiği sadece Nevşehir’den 1 din görevlisi ifade etmiştir. Her iki kursa ilişkin görüş belirten din görevlisi ön lisans mezunudur, sözleşmelidir, ilçede ve hafızlık kursunda görev yapmaktadır. Görev süresi ise 5-10 yıldır. Genç kızlara yönelik boyama faaliyetinin düzenlendiğini sadece Aksaray’dan 1 din görevlisi belirtmiştir. Din görevlisi lisans mezunudur. Sözleşmelidir, merkezde ve hafızlık kursunda görevlidir. Mesleki süresi ise 10 yıldan fazladır.

Tablo genel olarak değerlendirildiğinde el becerisi etkinliklerine ilişkin görüş bildiren sözleşmeli din görevlisinin daha fazla olduğu görülmektedir. Din görevlilerin çoğu sözleşmeli olup hafızlık kursunda görev yapmaktadır.

Tablo 1.33: Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen El Becerisi Etkinliklerine İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara İlişkin Bazı Bilgiler (Genç Kızlar)

ALT TEMALAR	İL		EĞİTİM DURUMU		ÜNİVERSİTE BÖLÜMÜ			
	Nevşehir	Aksaray	Lise	Üniversite	İlahiyat Fakültesi ve İslami İlimler Fakültesi	Sosyal Bilimler	Fen ve Mühendislik Bilimleri	Sağlık Bilimleri
Atölyeler	-	1	-	1	-	-	1	-
Bez Bebek Dikme	-	1	-	1	-	-	-	1
Örgü Örmek	-	-	-	-	-	-	-	-
Takı Tasarımı Kursu	-	-	-	-	-	-	-	-
Kaligrafi	-	-	-	-	-	-	-	-
Boyama	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	-	2	-	2	-	-	1	1

Yukarıdaki tabloya bakıldığında genç kızlara yönelik atölyelerin düzenlendiğini sadece Aksaray’dan üniversite grubu, fen ve mühendislik bölümünden 1 genç kız bildirmiştir. Genç kızlara yönelik bez bebek dikimi faaliyetinin yapıldığına ilişkin sadece Aksaray’dan üniversite grubu, sağlık bilimleri bölümünden 1 genç kız görüş belirtmiştir. Genç kızlara yönelik örgü örmek, takı tasarımı, kaligrafi ve boyama faaliyetlerinin düzenlendiğini ifade eden genç kız olmamıştır.

Tablonun genelinden hareketle genç kızlara yönelik el becerisi etkinliklerinin düzenlendiğini belirten genç kız sayısının oldukça az olduğu ve daha çok üniversite grubunun katıldığı söylenebilir.

El becerisi etkinliklerine ilişkin görüş belirten katılımcılara ait yukarıdaki tablolar birlikte değerlendirildiğinde bu etkinliklerin Aksaray’da daha fazla düzenlendiği görülmektedir. El becerisi etkinlikleri içerisinde en fazla bebek dikimi, en az ise örgü örme ve boyama etkinliğinin düzenlendiği söylenebilir.

Araştırma kapsamında yapılan görüşmeler doğrultusunda el becerisi etkinlerine dair elde edilen veriler çeşitli başlıklar halinde gruplandırılarak aşağıda yer verilmiştir:

Atölyeler: Atölyeler katılımcılara iş ya da günlük hayatta kullanabilecekleri pratik becerileri, teknikleri veya fikirleri tanıtmak, öğretmek için düzenlenen programlardır.²⁵⁵ Bayan din görevlisi ve genç kızlarla yapılan görüşmelerde G7 ile D4 ve D16 genç kızlara yönelik atölyeler düzenlendiğini belirtmiştir. Katılımcılardan bazılarının bu konuya ilişkin ifadesi şöyledir:

D4: “Öğrenciler için atölyeler açtık. Öğrencinin ayağı adabı muaşeret, peygamberler tarihi gibi derslere de alıştı. abide hanımlar ve hadis atölyesi de oldu. Atölyeler için isim alıyorduk ama isme göre katılım çok değişiyordu. Bir atölyeye 20 öğrenci isim yazdırmış ama derse tamamı farklı 20 kişi geliyordu. Öğrencilerden kimiyle yemekhanede tanışıp iletişime devam ettik.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Aksaray)

D16: “Kanaviçe ve mutfak atölyelerimiz vardı.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadelerde gençlik faaliyetleri kapsamında adabı muaşeret, peygamberler tarihi, hadis, abide hanımlar, kanaviçe ve mutfak gibi çeşitli atölyelerin açıldığı ifade edilmiştir. Din görevlisi D4 atölyelerin düzenli ilerlemesi için katılacak öğrencilerden isim kaydı alınmıştır. Atölyelerin hedeflenen amaçlara ulaşması için katılımı devamlılık sağlanmalıdır. Öğrencilerden kayıt için isim alınması hem öğrencilerin devamlılığını takip etme hem de Müftülüğe sunulan gençlik faaliyeti raporunda²⁵⁶ gerekli olabilmektedir. Atölyelerde kişi sayısının genellikle 20 kişi olduğuna fakat öğrencilerin devam konusunda sıkıntılar yaşandığına yer verilmiştir.

²⁵⁵ Suat Çelik vd., “Aktif Öğrenme Stratejileri Üzerine Bir Derleme Çalışması”, *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, sy 11 (2005): 1.

²⁵⁶ Diyanet İşleri Başkanlığı, “Gençlik Çalışmaları Yönergesi”, 6.

Atölye çalışmaları için genellikle aynı alanda çalışan 6-15 katılımcı yeterlidir.²⁵⁷ Geniş mutfak alanı ve gerekli araç gereci sağlamak kalabalık gruplar için daha zor olabilir.²⁵⁸ 20'den daha fazla sayıda katılımcıyla yapılan atölyelerde verim azalabilir. Mutfak atölyesi için öncelikle mutfak ortamı, uygun araç- gereç, gıda malzemeleri gereklidir. Din görevlisinin bu faaliyeti düzenlerken aldığı tedbirler bilinmemektedir. D16'nın bu atölyedeki katılımcı genç kız sayısı bilinmemektedir. Buradan hareketle atölyeler için katılımcı genç kız sayısı ve araç- gereç yeterliliğinin önemli olduğu söylenebilir. Din görevlileri düzenledikleri atölyelerin içeriğine ve amacına uygun olarak katılımcı genç kız sayısı, gerekli materyal ve uygun ortam gibi hususlara dikkat etmelidir.

Yukarıdaki ifadelerde din görevlilerinin bu atölyeleri tercih etme amacı ve bunların gençlere sağladığı katkılar bilinmemektedir. Çeşitli kaynaklardan elde edilen bilgiler doğrultusunda atölyelerin kazanımlarına ilişkin şunlar söylenebilir: Siyer, peygamberler tarihi ve abide hanımlar atölyeleri genç kızlara örnek bir hayat sunabilir. Kanaviçe genç kızların çeyizlerinde, sandık ve bohçalarında önemini korumakta; yastık, yorgan kılıfı, seccade gibi eşyaları süslemede kullanılmaktadır. Yapılışı kolay olduğu için yaygın olarak kullanılmaktadır.²⁵⁹ Geçmişten günümüze zevkli ve gösterişli bir işleme türü olan kanaviçe keten bez üzerine basit nakış iğne teknikleriyle farklı form ve desenlerden oluşan bir el sanatıdır.²⁶⁰ Öğrencilerin yaş grubu, kullanılan malzemeler, kazanımları, yapımı gibi unsurlarla birlikte değerlendirildiğinde kanaviçe atölyesinin genç kızlar için uygun bir faaliyet olduğu söylenebilir. Yemek yapma bir hayat becerisidir. Özellikle evlilik çağındaki kızlarda yemek yapma becerisi önemli bir yere sahiptir. Ayrıca genç kızların mutfak becerilerinde bilgi- tecrübe kazanmasına ve gelecekteki rollerine (eş- annelik) hazırlanmalarında katkı sağlayabilir. Atölyeler genç kızlara özgüven kazanma, girişimciliğe yönelme, yeni bakış açıları elde etme, kısa zamanda öğrenme, yeni yöntemler deneme, bilgi aktarımı ve ekip çalışması gibi avantajlar sunabilir.

²⁵⁷ Mustafa Şeref Akın, "Atölye Çalışmaları: Kullanıcı Deneyiminde Ortak Kurgulama Mekanizması", *Pazarlama İlgörüsü Üzerine Çalışmalar* 3, sy 1 (2019): 17.

²⁵⁸ Ümit Sormaz, Adem Arman, ve Erdem Özkan, "Uygulamalı Mutfak Eğitimi Organizasyonlarının Öğrencilerin Mutfak Bilgi ve Beceri Düzeyine Etkisi: Ulusal Aşçılık Kampı Örneği", *Turizm Akademik Dergisi* 7, sy 1 (2020): 210.

²⁵⁹ Mine Can, "Anadolu Türk Kültüründe Kanaviçe", *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi* 10, sy 20 (2017): 321.

²⁶⁰ Emine Odabaşı ve Mitat Kandemir, "Kanaviçe İğne Tekniğinin Günümüz Teknolojisinde Tasarım ve Uygulama Süreçleri", *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi* 11, sy 24 (2018): 436.

Bez Bebek Dikme: Başkanlık bünyesinde genç kızlara yönelik düzenlenen el becerisi etkinliklerinden biri de bez bebek dikimidir. Bez bebekler insan figüründe kumaştan yapılan içine pamuk gibi materyallerle doldurulan oyuncaklardır. El yapımı oyuncak bebekler eski zamandan itibaren tercih edilmektedir. Sanayide yaşanan gelişmelerle birlikte fabrikasyon üretimi bebekler yaygınlaşsa da bez bebekler değerini korumaktadır. Katılımcılardan din görevlisi D3, D5, D9 ile genç kız G10 genç kızlara yönelik bez bebek dikme etkinliğinin düzenlendiğini belirtmiştir. Faaliyete dair katılımcıların ifadelerinden biri şöyledir:

D5: “Geçen yıl bez bebek dikimi şeklinde el işleri de olmuştu.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Aksaray)

Yukarıdaki ifadesinde din görevlisi D5 genç kızlara yönelik bez bebek dikme etkinliğinin düzenlendiğini belirtmiş; ancak etkinliğin hangi amaçla- kim tarafından- niçin düzenlendiği ve etkinliğe katılan genç kızların sayısı- yaşı ifade edilmemiştir. Bez bebeklerin dikiminde hangi malzemelerin tercih edildiği bilinmemektedir. Bez bebekler genellikle evde hazırda bulunan kumaş parçaları, pamuk, elyaf, boncuk, kabak lifi, süpürge otu vb. artık malzemelerle veya yörede yetişen bitkisel ürünlerle yapılmaktadır.²⁶¹ Maliyetinin uygun olması, malzeme temininin kolay olması, artık- atık maddelerin değerlendirilmesi bez bebek dikimi etkinliğinin düzenlenmesini kolaylaştırabilir. Her ne kadar din görevlisi D5 etkinliğin amacını ve katılımcılara katkısını belirtmemiş olsa da bez bebekler kızlar için eğlenme, sosyalleşme, vakit geçirme, el becerisini ve hayal dünyasını geliştirme, gelecekteki annelik rolüne hazırlanma, eğitim ve üreticilik gibi roller üstlenebilmektedir. Aynı zamanda el sanatlarının yörenin kültürünü gelecek kuşaklara taşıyan bir köprü olduğu bilinmektedir. Din görevlisi D5 Aksaray ilinde görev yapmaktadır. Bez bebek yapımı günümüzde Aksaray- Saratlı Kasabası ve çevresinde turistik amaçlarla yapımına devam edilen yaygın bir el sanatıdır.²⁶² Anadolu’nun zengin Türk mirasını yansıtan yöresel kıyafetler el emeğiyle yapılan bez bebeklere giydirilmektedir. Bu durum Aksaray ili gençlik faaliyetleri kapsamında bez bebek yapımı etkinliğine de yer verilmesini sağlamış olabilir. Bez bebek dikimi yöresel kültürel mirasında kuşaklar arasında aktarımında da önemli rol oynayabilir.

²⁶¹ Hacer Nurgül Begiç, “Türk Kültüründe Geleneksel Bez Bebekler”, *Motif Akademi Halk Bilim Dergisi* 9, sy 18 (2016): 219-23.

²⁶² “Bez Bebek”, erişim 16 Kasım 2022, <https://aksaray.ktb.gov.tr/TR-232503/bez-bebek.html>.

Örgü Örme: Gençlik faaliyetleri kapsamında örgü örme etkinliği de yer almaktadır. Örgü örme gelenekte el sanatları olarak var olmuş ve günümüzde de önemini korumaktadır. Araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde gençlik faaliyetlerinde örgü örmenin yer aldığına ilişkin katılımcılardan birinin ifadesi şöyledir:

D2: “Kursta öğrencilerimiz kendileri atkı ördüler. İpleri aldık; şiş tığ gerekmeden parmakla örülen iplerden kolayca atkı ördüler. Tüm kızlarımız kendilerine atkı örüp kışın taktılar.” (Kkö, hafızlık, sözleşmeli, lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Aksaray)

Yukarıdaki ifadede din görevlisinin ifadesinden etkinliğin proje hafızlık ortaokul kız öğrencilerine yönelik düzenlendiği anlaşılmaktadır. Bu etkinliğin tığ- şiş kullanmadan parmakla yapıldığını belirtilmiştir. Öğrencilerin yaş seviyesinin küçük olması, grubun kalabalık oluşu, etkinliğin hafızlık kursunda düzenlenmesi, araç- gereç yetersizliği, yardımcı materyalin (tığ, şiş, iğne vb.) delici ve kesici olma tehlikesi, yapımının kolay oluşu vb. durumlar sebebiyle örgü örme etkinliği uygun ipliklerle ve parmakla yapılmış olabilir.

Din görevlisinin bu faaliyeti düzenleme amacı ve gençlere sağladığı katkılar bilinmemektedir. Örgü örmenin bilişsel, duyuşsal ve psikomotor alanlara yönelik pek çok katkısı olduğu tespit edilmiştir. Örgüyle yapılan terapinin stres ve kaygıyı azaltma, beyin- el koordinesi sağlama, konsantrasyon, sosyal beceriler kazanma, mutluluk hormonu salgılama vb. işlevleri olduğu bilinmektedir.²⁶³ Bu kazanımlar düşünüldüğünde o yaş grubu kız öğrenciler için hem eğlenceli hem de maliyeti uygun olduğu için örgü örme etkinliğine yer verilmiş olabilir. Örgü örme faaliyeti diğer yaş grubu/ eğitim durumundaki gençler için de gerekli malzemeler temin edilerek daha planlı ve amaçlı etkinlikler olarak yaygınlaştırılabilir.

Takı Tasarımı Kursu: Başkanlık bünyesinde genç kızlara yönelik düzenlenen el becerisi etkinliklerinden biri de takı tasarımı kursudur. Takı geçmişten günümüze süslenme, güzel görünme, nazardan korunma, sosyal iletişim dili, zenginlik ve statü göstergesi vb. amaçlarla kullanılmaktadır.²⁶⁴ Tasarım ise insanların ilgi ve ihtiyaçlarına yönelik hazırlanmış, fonksiyonel ve estetik unsurlar içeren, üreticilik değeri yüksek

²⁶³ “Örgü Örmek: Bu Hobiye Başlamak için 9 Harika Neden”, Sağlığa bir adım, 15 Ekim 2017, <https://sagligabiradim.com/orgu-ormeye-baslamak-icin-9-harika-neden/>.

²⁶⁴ Kevser Göleş, “Giysi Tamamlayıcı Öge Olarak Takı” (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2020), 32.

özgün ürünlerdir.²⁶⁵ Araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde din görevlisi D19 genç kızlara yönelik takı tasarımı kursunun düzenlendiğini belirtmiştir. Katılımcının ifadesi şöyledir:

D19: “Kursumuz zaten halk eğitimle anlaşmalı. Bu faaliyetler ders saatleri dışında hobi olarak yapılıyor. Bu yıl kursta takı tasarımı dersi vardı.” (Kkö, hafızlık, sözleşmeli, ön lisans mez., ilçe, görev süresi 5-10 yıl, Nevşehir)

D19: “Biz takı tasarımı kursuna öğrencileri dönüşümlü olarak gönderebiliyoruz. Hem okula giden hem de okula gitmeyen öğrenciler olduğu için bu takı tasarımı kursuna okula gitmeyen öğrenciler daha fazla katılabilir. Çünkü onlar okula gitmediği için çoğunlukla kursta oluyorlar ve katılabilirler. Okula giden öğrencilerin ise iki ayağı bir pabuca girdiği için onlar için bu tarz faaliyetlere katılmak daha zor olabiliyor. Öğrenciler takı tasarımı kursuna çok severek katılıyor.” (Kkö, hafızlık, sözleşmeli, ön lisans mez., ilçe, görev süresi 5-10 yıl, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadesinde din görevlisi D19 proje hafızlık kursunda ders saatleri dışında öğrencilere yönelik takı tasarım kursu düzenlendiğini belirtmiştir. Din görevlisi D19 takı tasarım kursunun halk eğitim merkezinden gelen eğitmenin rehberliğinde düzenlendiğini ifade etmiştir. Müftülüklerin takı tasarımı kursu başta olmak üzere çeşitli faaliyetleri ilgili kurumlardan alanında uzman eğitimcilerle işbirliği içinde düzenlemesi bu faaliyetlerin fonksiyonunu arttırabilir. Öğrencilerin kursa okul dersi ve hafızlık saatleri sebebiyle dönüşümlü olarak katıldıkları, okul dersi olmayan öğrencilerin ise daha rahat katıldığını bildirilmiştir. Dönüşümlü zamanda olması bu faaliyete her öğrencinin katılabilmesini ve katılımcı sayısının az olmasını sağlamaktadır. Bu durum takı tasarımı eğitmeninin öğrencilere daha çok vakit ayırmasında ve kursun daha verimli geçmesinde önemli katkı sunmaktadır. Genç kızların süs eşyalarına olan ilgisi, kursun eğlenceli oluşu ve el becerisini geliştirmesi, kursta sosyal ortamın olması, katılımcıların kendilerine özgü bir şeyler üretmeleri vb. nedenler öğrencilerin kursa ilgisini arttırmada rol oynayabilir. Takı tasarımı faaliyeti devamlı ve düzenli olarak yapılabilir; hafızlık kursuyla birlikte diğer genç kız gruplarının da katılımı sağlanabilir.

Her ne kadar katılımcılar takı tasarım kursunun amacı ve katkılarına dair açıklama yapmamış olsalar da bu kurs öğrencilerin üreticilik becerilerini ortaya

²⁶⁵ Nuriye İşgören vd., “Moda Tasarımcılarının Takı Tasarımı Yaklaşımları”, *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* 4, sy 1 (2018): 48-69.

koyabilir, toplumun sosyal ve kültürel yapısından izler taşıyabilir.²⁶⁶ Okul ve hafızlık dersleri dışında kalan serbest zamanı değerlendirmek için takı tasarımı gibi farklı etkinlikler düzenlenmesi öğrencilerin ders başarısında artma, moral ve motivasyon kazanma, stresi azaltma, psikolojik- ruhsal ve sosyal olarak iyi hali korumaya yönelik katkı sunabilir.

Kaligrafi Kursu: Yazı toplumun önemli iletişim araçlarından biridir. İnsanlar yazıyla duygu ve düşüncelerini paylaşırlar. Bu durum güzele ve estetik değerlere ulaşma arzusuna bağlı olarak güzel yazı yazma isteğini de oluşturmuştur. Kaligrafi güzel yazı yazma sanatıdır.²⁶⁷ Genç kızlarla düzenlenen faaliyetler kapsamında el becerisi etkinliklerinden kaligrafi kursuna yer verilmiştir. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde kaligrafi kursu hakkındaki ifade şekildedir:

D19: “Öğrenciler için kaligrafi kursu da açıldı. Fakat buna öğrencilerin çoğu katılmıyor. Öğrencilerin zaten dersleri yoğundu. Onlar katılalım şeklinde talepte bulunmadılar. Kaligrafi kursunun açılması aslında şöyle oldu; erkek kursuna haftada iki kez kaligrafi hocası geliyormuş. Bizim kursta da açıldı. Kursu öğrencilerden çok hocalar katıldı. Ben katılmadığım için pişman oldum.” (Kkö, hafızlık, sözleşmeli, ön lisans mez., ilçe, görev süresi 5-10 yıl, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadeden hareketle bu faaliyetin proje hafızlık ortaokul öğrencilerine yönelik düzenlendiği söylenebilir. Kaligrafi kursunun kim tarafından hangi amaçla düzenlendiği bildirilmemiştir. Öğrencilerin kaligrafi kursuna katılımının çok az olduğu, öğreticilerin de kursa katılabildiği ve kursa katılmanın öğrenciler için zorunlu tutulmadığı anlaşılmaktadır. Öğrencilerin bu kursa katılımının az olmasının çeşitli sebepleri olabilir: Faaliyetin ilgi çekici bulunmaması, katılımcıların hazırbulunuşluk ve yaş grubu seviyesine uygun olmaması, yeterli beceriye sahip olmama, hafızlık ders ve programlarının yoğunluğu vb. olabilir. Nitekim öğrencilerin ders programları yoğun olmakta; bu durum öğrencilerin hafızlık ve okul derslerine daha fazla önem vermesine yol açmaktadır. Ayrıca muhatap grubun ortaokul düzeyinde olduğu düşünülürse o yaş grubu öğrenciler için kaligrafi kursu ilgi çekici bulunmamış olabilir. Öğrencilerden çok din görevlilerinin kursa rağbet göstermesi kaligrafi sanatının daha çok öğreticiler, yetişkinler gibi ileri yaş grubuna hitap eden bir sanat olduğunu ortaya koyabilir.

²⁶⁶ Melda Genç, “Tarihsel Süreçte Takı Tasarımında Kullanılan Malzemelerin Değişimi ve Çağdaş Uygulamalarda Yeni Alternatifler: Seramik ve Porselen”, *International Journal Of Interdisciplinary and Intercultural Art* 4, sy 9 (2019): 167-70.

²⁶⁷ Pınar Çalışkan Güneş, “Kaligrafi ve Seramik Sanatındaki Yeri”, *İdil* 9, sy 73 (2020): 1364.

Kaligrafi kursunun hangi amaçla düzenlendiğine ve kursun gençlere katkılarına yönelik açıklamada bulunulmamıştır. Çeşitli araç- gereçlerin (kurşun- kömür- kroki- grafit- renkli kalemler, fırçalar, mürekkep ve boyalar, kâğıt ve geometrik araçların) kullanıldığı²⁶⁸ ve içeriğinde ritim-denge-renk- uyum- hiyerarşi gibi unsurları barından kaligrafi sanatına²⁶⁹ öğrencilerin serbest zamanlarını değerlendirme, ince motor becerilerini geliştirme, moral ve motivasyon sağlama, estetik- sanat zevki kazandırma, güzel yazı kültürünü gelecek kuşaklara aktarma gibi amaçlarla yer verilmiş olabilir.

Boyama Çalışmaları: Gençlik faaliyetlerinde yer alan el becerisi etkinliklerinden diğeri boyama çalışmalarıdır. Sanat; doğum, düşün, dini törenler vb. pek çok alanla iç içe olmakla birlikte örgün- yaygın eğitimde de yer almaktadır.²⁷⁰ Sanatın resim, müzik, tiyatro, hareket, boyama yapma, çizim vb. uygulamaları ve farklı türleri vardır.²⁷¹ Katılımcı genç kızlar ve bayan din görevlileri ile yapılan görüşmelerde boyama çalışmalarına yer verildiği tespit edilmiştir. Katılımcılardan birinin bu etkinliğe dair şöyledir:

D2: “Boyama çalışmaları yapıyoruz ara sıra. Fakat bu çalışmalar basit değil, biraz daha kızların yaşlarına uygun boyama faaliyetleri oluyor.” (Kkö, hafızlık, sözleşmeli, lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Aksaray)

Yukarıdaki ifadeden hareketle boyama etkinliğinin proje hafızlık kursundaki kız öğrencilere yönelik düzenlendiği anlaşılmaktadır. Bu etkinliğin ‘*ara sıra*’ düzenlendiği belirtilmiştir. Okul dersleri ve Kuran ezberiyle meşgul olan, günleri yoğun geçen öğrenciler için ara sıra motive edici böyle çalışmalar gerçekleştirilmesi gençlerin sosyalleşmesine, el becerilerinin gelişmesine serbest zamanlarının değerlendirilmesine katkı sağlayabilir. Yukarıda ifade edilen etkinliğin ise bu katkıları sağlama durumu bilinmemektedir.

Başkanlık bünyesinde düzenlenen el becerisi etkinliklerine ilişkin görüşmelerden elde edilen veriler değerlendirildiğinde şunlar söylenebilir: Katılımcılar bu faaliyetleri

²⁶⁸ Mehmet Erol Çopur, “Yazının Tarihsel Sürecinden Hareketle, Tarih, Teknik ve Diğer Sanatlara Yansıması ile Kaligrafi” (Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, 1996), 10-15.

²⁶⁹ Emel Toru, “Türk Kaligrafi Tarihi Özelinde, Ethem Çalışkan” (Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, 2015), 1-5.

²⁷⁰ Ezgi Karadağ ve Özlem Uğur, “Kanserli Hastalarda Çok Konuşulmayan Bir Uygulama: Sanat Terapi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi* 2, sy 8 (2015): 142.

²⁷¹ Eda Özçelikbaş, “Dışavurumcu Sanat Terapisi”, *Safran Kültür ve Turizm Araştırmalar Dergisi* 2, sy 1 (2019): 23.

düzenlenme zamanı, mekânı, içeriği ve bütçesine dair bazı bilgiler paylaşmıştır. Bu etkinliklerin düzenlenme amacına ve gençlere yönelik katkılarına dair açıklamada bulunulmamıştır. Bu faaliyetlerin din eğitimi açısından bireylere katkıları ve ne gibi fonksiyonlar üstlendiği de belirtilmemiştir. Bu etkinlikler pratik bilgi ve beceri kazanma, sanatsal anlayış, boş zamanı doğru değerlendirme, kendini tanıma, özgüven kazanma, sorumluluk alma, zihinsel- motor- sosyal gelişim gibi katkılar sağlayabilir. Ayrıca el becerisi etkinliklerinde elde edilen ürünler sanatsal ve estetik değer taşımakla birlikte ekonomik istihdam, yatırım sermayesi, gelir kaynağı, kültürel miras taşıyıcılığı gibi fonksiyonlar da üstlenebilmektedir.²⁷²El becerisi etkinliklerinin işlevselliğini arttırmak için yeterli fiziksel imkân ve kaynak sağlanmalı, din görevlisi ve öğretmenler sahada yetkin ve dinamik olmalıdır.²⁷³

1.2.6.İkram Programları

Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde genç kızlara yönelik ikram programları düzenlenebilmektedir. Araştırma kapsamında katılımcılarla yapılan görüşmeler doğrultusunda çeşitli ikram etkinlikleri, kahvaltılar, iftar yemeği, piknik ve çiğ köfte etkinliğinin düzenlendiği ifade edilmiştir. Konuya ilişkin açıklamada bulunan bayan din görevlisi ve genç kızlara ait bazı bilgilere aşağıdaki tablolarda yer verilmiştir:

Tablo 1.34: Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen İkram Programlarına İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Bayan Din Görevlileri)

ALT TEMALAR	İL		MEZUNİYET DURUMU			GÖREV ALANI				GÖREV STATÜSÜ			GÖREV YERİ		GÖREV YILI		
	Nevşehir	Aksaray	Ön Lisans	Lisans	Lisansüstü	İhtiyaç Odaklı	4-6 Yaş	Hafızlık	Vaiz	Fahri	Sözleşmeli	Kadrolu	Merkez	İlçe	1-5 Yıl	5-10 Yıl	10 Yıl ve Üzeri
Çeşitli İkram Etkinlikleri	5	1	2	2	1	4	1	-	-	1	1	3	4	1	2	-	3
Kahvaltı Programı	1	6	2	3	2	4	1	1	1	1	1	5	6	1	2	1	4
İftar Yemeği	3	3	3	2	2	3	3	-	1	-	1	6	5	2	1	1	5
Piknik	1	3	1	3	-	3	-	-	1	1	-	3	4	-	1	-	3
Çiğ Köfte Etkinliği	-	1	1	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-	1	1	-	-
TOPLAM	10	14	9	10	5	14	5	2	3	3	4	17	19	5	7	2	15

²⁷² Özcüre ve Yavuz, “El Sanatları Ürünlerinin Bulunduğu Yöreye Sosyo-Ekonomik Etkileri ve Katkıları (Ordu İli Örneği)”, 2-3.

²⁷³ Gündoğan ve Can, “Sınıf Öğretmenlerinin Tasarım-Beceri Atölyeleri Hakkındaki Görüşleri”, 855-56.

Yukarıdaki tabloya bakıldığında genç kızlara yönelik çeşitli ikram programlarının düzenlendiğini Nevşehir’den 5, Aksaray’dan 1 din görevlisi ifade etmiştir. Din görevlilerinin çoğu kadrolu olup merkezde ve ihtiyaç odaklıda görevlidir, mesleki tecrübesi fazladır. Din görevlilerinin mezuniyet durumları farklılık göstermektedir. Genç kızlara yönelik kahvaltı programlarının düzenlendiğine ilişkin Nevşehir’den 1, Aksaray’dan 6 din görevlisi görüş bildirmiştir. Din görevlilerinin çoğu kadroludur, merkezde ve ihtiyaç odaklıda görevlidir, görev süresi 10 yıl üzeridir. Mezuniyet durumlarında ise lisans mezunları çoğunluktadır. Genç kızlara yönelik iftar yemeğinin düzenlendiğini Nevşehir’den 3, Aksaray’dan 3 din görevlisi belirtmiştir. Din görevlilerinin çoğu mesleki tecrübesi fazla, ön lisans mezunu ve kadroludur. Görev alanları ise farklılık göstermektedir. Genç kızlara yönelik piknik faaliyetinin düzenlendiğini Nevşehir’den 1, Aksaray’dan 3 din görevlisi ifade etmiştir. Din görevlilerinin çoğu lisans mezunu ve kadroludur, merkezde ve ihtiyaç odaklıda görevlidir. Çoğunluğun mesleki süresi 10 yıl ve üzeridir. Genç kızlara yönelik çiğ köfte etkinliği düzenlendiğine ilişkin sadece Aksaray’dan ön lisans mezunu, ilçede ve hafızlık kursunda 1-5 yıldır görevli, sözleşmeli din görevlisi belirtmiştir.

Tablo genel olarak değerlendirildiğinde ikram programlarından en fazla kahvaltıya, en az çiğ köfte etkinliğine ilişkin görüş belirtilmiştir. İkram programlarına ilişkin görüş bildiren din görevlileri arasında lisans mezunu, kadrolu, merkezde ve ihtiyaç odaklıda görevli olanların ön plana çıktığı görülmektedir.

Tablo 1.35: Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen İkram Programlarına İlişkin Programlarına İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Genç Kızlar)

ALT TEMALAR	İL		EĞİTİM DURUMU		ÜNİVERSİTE BÖLÜMÜ			
	Nevşehir	Aksaray	Lise	Üniversite	İlahiyat Fakültesi ve İslami İlimler Fakültesi	Sosyal Bilimler	Fen ve Mühendislik Bilimleri	Sağlık Bilimleri
Çeşitli İkram Etkinlikleri	-	3	-	3	-	1	1	1
Kahvaltı Programı	5	11	-	16	-	10	5	1
İftar Yemeği	6	6	1	11	2	7	2	-
Piknik	2	-	1	1	1	-	-	-
Çiğ Köfte Etkinliği	-	2	1	1	1	-	-	-
TOPLAM	13	22	3	32	4	18	8	2

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere genç kızlara yönelik çeşitli ikram faaliyetlerinin düzenlendiğine dair sadece Aksaray'dan üniversitenin farklı bölümlerinden 3 genç kız görüş belirtmiştir. Nevşehir'den çeşitli ikram programlarına ilişkin görüş bildiren genç kız olmamıştır. Genç kızlara yönelik kahvaltı programının düzenlendiğini Nevşehir'den 5, Aksaray'dan 11 genç kız ifade etmiştir. Genç kızların tamamı üniversite grubu olup çoğu sosyal bilimler bölümündendir. Genç kızlara yönelik iftar yemeğinin düzenlendiğini dair Nevşehir'den 6, Aksaray'dan 6 genç kız bildirmiştir. Genç kızların çoğu üniversite grubu ve sosyal bilimler bölümündendir. Genç kızlara yönelik piknik faaliyetinin düzenlendiğine ilişkin sadece Nevşehir'den lise ve üniversite grubu olmak üzere 2 genç kız görüş belirtmiştir. Genç kızlara yönelik çiğ köfte etkinliği düzenlendiğini sadece Aksaray'dan lise ve üniversite grubu 2 genç kız bildirmiştir.

Tablo genelinden hareketle genç kızlar ikram programları arasından en fazla kahvaltı, en az piknik ve çiğ köfte etkinliğinin düzenlendiğine/bu etkinliğe katıldığına ilişkin görüş belirtmiştir. İkram programlarının düzenlendiğini ifade eden genç kızların çoğu üniversite grubu ve sosyal bilimler bölümündendir.

Genç kızlara yönelik düzenlenen ikram programlarına ilişkin görüş belirten katılımcılara ait yukarıdaki iki tablo birlikte değerlendirildiğinde şunlar söylenebilir: Konuya ilişkin görüş bildiren toplam katılımcı sayısı daha fazladır. İkram programları arasından en fazla kahvaltı, en az çiğ köfte programlarının düzenlendiği belirtilmiştir.

Çeşitli İkram Etkinlikleri: Başkanlık bünyesinde gençlere yönelik çeşitli ikram programları düzenlenebilmektedir. Araştırma kapsamında katılımcılarla yapılan görüşmelerde bayan din görevlilerinden D2, D3, D16, D18, D22, D29 ve genç kızlardan G10, G11, G19 genç kızlara yönelik çeşitli ikram etkinliklerinin düzenlendiğini bildirmiştir. Katılımcılardan bazılarının konuya ilişkin ifadesi şöyledir:

D2: “Her hafta bir kurs çay ve ikramı karşılayıp hazırlıyor.” (Kkö, hafızlık, sözleşmeli, lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Aksaray)

D22: “Caminin avlusunda gençler için büyük bir masa kurduk. İlçedeki tüm Kur'an kursların getirdiği ikramlar ve içeceklerle dev bir masa hazırladık. Çeşit olarak aklınıza ne gelirse ikram, içecek her şey o masada vardı. Yirmi tane Kur'an kursu var, hepsi de destekledi. Yaklaşık 100 çeşit ikram geldi. Cuma namazını kıldıktan sonra camiden çıkışta açık büfe masa kuruldu. 700 ile 1000 öğrenci arasında

kişi katıldı. Müftü Bey de katıldı. Yemek sonrasında gençlerle çok güzel sohbetler edildi. Gençlerin gözleri çok güzel, ışıldı ışıldı.” (Kkö, 4-6 yaş, sözleşmeli, lisansüstü, ilçe, görev süresi 1-5 yıl, Nevşehir)

D27: “Kızlar için pasta vs. götürdüm. Onlar evlerinden uzaklar. Bir kere öğrencilerin sınav döneminde onlar için tatlı ve şekerler alıp sonra onların üzerine Fatih Suresi okuyup sınavdan önce kızlara okunmuş şeker şeklinde dağıtmıştım.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

G10: “Hocalar evden börek ve çeşitli şeyler hazırlayarak sohbete getiriyorlardı.” (Ünv. öğrencisi, Hemşirelik, Sağlık Bilimleri, Aksaray)

Yukarıdaki ifadelerde gençlik faaliyetleri kapsamında genç kızlara çeşitli yiyecek ve içeceklerin ikram edildiği belirtilmiştir. Bu ikramlıkların din görevlileri ve Kur'an kursu öğrencileri tarafından hazırlandığı anlaşılmaktadır. *'Her hafta bir kurs'* ifadesi de ikram hazırlamada görev paylaşımı yapıldığını ortaya koymaktadır. Bu görev dağılımı ikram programlarının sürdürülebilirliğine, ekonomikliğine, zaman ve emekten tasarrufuna katkı sağlayabilir. Katılımcılardan din görevlisi D22 bu programın kalabalık bir genç gruba düzenlendiğini ifade etmiştir. Katılımcı sayısının çokluğunda ikram hazırlamadaki görev paylaşımı daha önem kazanmaktadır. Bazı ikram programlarının sohbet, tanışma, Cuma namazı gibi bir faaliyet eşliğinde düzenlendiği ifade edilmiştir. Din görevlilerinin düzenlediği bu faaliyetler her ne kadar doğrudan bir din eğitimi faaliyeti değil gibi görünse de gençlerin kurumu- gençlik faaliyetlerini ve din görevlilerini tanıma, din görevlileriyle iletişim kurma ve kaynaşma, din eğitimi faaliyetlerine katılmaya istekli olma gibi katkılar sağlayabilir. Din görevlisi D27'nin ifadesindeki *'genç kızlar okunmuş şeker ikramı'* dikkat çekmektedir. D27'nin şekerlere niçin Fatih Suresi'ni okuduğu bilinmemektedir. Sınav zamanlarında ekmek, pirinç, şeker vb. yiyeceklerin üzerine çeşitli dualar okunmakta ve bunların sınavda başarılı olmaya katkı sağlayacağına inanılmaktadır. Böyle bir uygulama dinimizde uygun görülmemekte; başarı elde etmek için insanın gayret ve çalışması²⁷⁴ gerekli görülmektedir. Din görevlisi D27 moral, motivasyon, psikolojik ve sosyal destek olması için gençlere *'okunmuş şeker'* ikram etmiş olabilir. Ancak bu durum gençlerde okunmuş yiyeceklerin sahih sünnette yeri ve başarı üzerinde etkisi olduğuna dair düşünce ve inanç oluşturabileceğinden böyle konularda daha dikkatli olunmalıdır.

²⁷⁴ Necm, 53/39, “İnsan ancak çabasının sonucunu elde eder.”

İkram programları kurum desteğiyle düzenlenebildiği gibi din görevlilerinin kendi imkân ve gayretiyle düzenlenebilmektedir. Bu faaliyetlerde din görevlileri arasında görev paylaşımı olması ve Kuran kursu öğrencilerinin desteği önem kazanmaktadır. Bu programlar için gereken maddi kaynak, programın planlanması-uygulanması, ikramlıkların hazırlanması ve sunumundaki her bir aşamada işbirliği ve görev paylaşımı yapılmalıdır. Bayan din görevlisi ve genç kızların ikram programlarını düzenleme/katılma amacı ve katkıları bilinmemektedir. Bu programlar gençlerin beslenmesinin iyileştirilmesine, yeterli ve dengeli beslenme alışkanlığı kazanmasına²⁷⁵ katkı sunabilir. Kurum bünyesinde gençlerin beklentisine uygun, hazırlanması ve servisi pratik olan menülerle birlikte onların sosyolojik ihtiyaçlarına da imkân tanıyan ikram programlarının düzenlenebilir. İkram programlarıyla birlikte çeşitli ilmi- sosyal-kültürel faaliyetlere yer verilerek bu programların kazanımları arttırılabilir.

Kahvaltı Programı: Genç kızlara yönelik düzenlenen ikram programlarından biri de kahvaltıdır. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde din görevlilerinden D3, D10, D12, D14, D17 ve genç kızlardan G1, G4, G6, G7, G8, G9, G15, G17, G33, G38 konuya ilişkin açıklamada bulunmuştur. Katılımcılardan bazılarının ifadelerine aşağıda yer verilmiştir:

D4: “Düzenli haftalık kahvaltı yapılıyor Müftülüğün kütüphanesinde. Kendi kursumuzda kızlar için kahvaltı verdik, gözleme yaptırдық, Müftü Bey’i de kahvaltı programına çağırdık. Müftü Bey bize kurslarımızı gençler için kullanın dedi, kursta toplandık. Kızlarla kuru kuru kahvaltı olmasın diye sohbet ve ilahi ile doldurduk. Kızlardan ilahi korumuz vardı, defî de ben çalışıyordum. Karşılıklı muhabbet ve sevgi vardı.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Aksaray)

D15: “Müftülüğümüz bünyesinde Müftülüğümüzün toplantı salonunda her hafta sonu gençler için kahvaltı programları düzenlendi ve buna kesinlikle gençlerden hiçbir şey hiçbir ücret talep edilmeden yapıldı. Her hafta sonu Müftülüğümüzün gönüllüleri ile yani Kur’an kursları ve Kur’an kursu öğreticileri tarafından hazırlandı ve eksikleri tabî ki Müftülük tamamladı.” (Kkö, hafızlık, sözleşmeli, ön lisans mez., ilçe, görev süresi 1-5 yıl, Aksaray)

G11: “Kahvaltı programına katıldım. Cumartesi günü kahvaltı oluyor, ardından sohbet oluyordu. Pazar günleri kahvaltı yoktu, sadece sohbet vardı. Bu kahvaltılar için bizden herhangi bir ücret almadılar.” (Ünv. öğrencisi, Biyoteknoloji ve Moleküler Biyoloji, Fen ve Mühendislik Bilimleri, Aksaray)

²⁷⁵ Songül Çetik Yıldız, “Üniversite Öğrencilerinde Kahvaltı Yapma Alışkanlığının Saptanması ve Çözüm Önerileri”, *Iğdır Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi* 10, sy 2 (2020): 820.

Yukarıdaki ifadelerde genç kızlara yönelik düzenlenen kahvaltı programlarının düzenlenme zamanına, mekânına ve bununla birlikte yer alan diğer etkinliklere ilişkin bazı bilgiler paylaşılmıştır. Kahvaltı programının her hafta sonu düzenli olarak yapılan bir faaliyet olduğu belirtilmiştir. Zamanın belirlenmesinde din görevlisi ve genç kızların müsait zamanının (tatil günü) dikkate alındığı görülmektedir. Kahvaltı programları için Müftülük okuma salonu ve Kur'an kursları kullanılmaktadır. Daha çok kurumsal mekânlarda düzenlendiği söylenebilir. Bu durumun nedenleri bilinmemektedir. Kahvaltı programıyla birlikte ilahi korusu, enstrüman olarak def kullanma, sohbet, muhabbet etme vb. faaliyetlere yer verilmektedir. Bu etkinlikler gençlerin ilgisini çekme, gençlerle din görevlileri arasındaki iletişimi kuvvetlendirme, programdan sağlanacak kazanımların artması gibi katkılar sağlayabilir.

Kahvaltı programının giderleri için gençlerden hiçbir ücret alınmadığı ifade edilmiştir. Bu durum faaliyetin gençlere maddi külfet oluşturmamasını engellemiş ve onların faaliyetlere katılımını arttırmış olabilir. Program için gereken bütçenin ise kurum, bayan din görevlileri ve Kur'an kursu öğrencileri tarafından sağlandığı belirtilmiştir. Bayan din görevlileri ve Kur'an kursu öğrencileri arasındaki görev dağılımı, dayanışma ve yardımlaşmanın bu faaliyetin sürdürülebilirliğinde önemli rol oynadığı söylenebilir.

İftar Yemeği: Kültürümüzdeki ikramlardan biri de iftar yemeğidir. Araştırma kapsamında katılımcılarla yapılan görüşmelerde din görevlisi D4, D6 ile genç kız genç kız G6, G12, G13, G14, G29, G31, G37 genç kızlara yönelik iftar yemeğinin düzenlendiğini belirtmiştir. Katılımcılardan bazılarının ifadelerine aşağıda yer verilmiştir:

D9: “Ramazan’da iftar programları oldu. İftarlara yaklaşık 400- 450 öğrenci katıldı. Sadece kız olarak bu kadar öğrenciyi Müftülüğe çekmek çok güzel. Müftülüğün yanındaki caminin alt katında iftar verildi.” (Vaiz, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 5-10 yıl, Aksaray)

D16: “Liselilerden yaklaşık 20 genç katılıyor, üniversitelilerden ise iftar programlarında 100’ün üzerinde kişi ağırılıyor.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

D29: “Genç öğrencilerimin de katkılarıyla bu yıl ramazan ayında tam altı kez yurtdışındaki yetimhanedeki ve medresedeki öğrencilere iftarlar verdik. Ama ben şu faaliyet yaptım şeklinde her şeyi müftülüğe bildirmedim. Program için alışverişe çıktığımda da o gençleri yanımda götürüyorum. Belki de

sisteme girilmesi gerek. Belki kimse bildirmediği için yapılan faaliyetler bilinmiyor, onun için faaliyet yapılmadı sanılıyor. Belki de gerçekten böyle faaliyetler yapılmıyor bilemiyorum.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

G3: “Kızlar için Müftülük yanında yeni bir merkez açıldı. Orada iftar düzenlendi.” (Ünv. öğrencisi, Türk Dili ve Edebiyatı, Sosyal Bilimler, Aksaray)

G33: “İftar yapıldı. Parkın karşısında bir yer vardı. Orada herkese açık, kolay gidilebilecek bir yerde iftar verildi. Hocamız bizimle ilgilenirdi. Hocamızla beraber yurtta, dışarda ve hocanın evinde iftar yapardık.” (Ünv. öğrencisi, Ceza İnfaz ve Güvenlik Hizmetleri, Sosyal Bilimler, Nevşehir)

G36: “İftar programları, Ramazanda iftar sonrası sohbetler ve Kur' an tilaveti oluyordu, beraber namaz kılıyorduk.” (Ünv. öğrencisi, Ceza İnfaz ve Güvenlik Hizmetleri, Sosyal Bilimler, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadelerde iftar programlarına dair bazı bilgiler paylaşılmıştır. Bu faaliyete lise grubuna kıyasla daha çok üniversite grubu genç kızların katıldığı anlaşılmaktadır (D9). Din görevlisi görüşmede bu durumun sebebine yer vermemiştir. Bu durum 18 yaş altı gençlere yönelik faaliyetlerde veli izninin gerekmesi, üniversite grubu gençlerde iftar yemeğine tercihen katılımın daha fazla olması, din görevlilerinin iftar yemeğine daha çok üniversite grubu gençleri davet etmesi gibi nedenlerden kaynaklanmış olabilir.

İftar programlarıyla birlikte sohbet, teravih namazı kılma, Kur'an tilaveti gibi çeşitli ilmi faaliyetlere de yer verildiği belirtilmiştir (G36). Bu faaliyetlerin çoğu Ramazan ayına özel yapılan uygulamalardandır. Bunlarla birlikte gençlere yönelik düzenlenen iftar yemeklerinde Karagöz- hayal ve orta oyunu, meddah, ramazan piyasası (Ramazanda arabalarla cadde boyu yapılan gezintiler), ramazan davulcuları, ramazan sergileri, huzur dersleri (Eskiden padişah huzurunda yapılan tefsir dersleri) gibi²⁷⁶ geleneğe ait çeşitli sosyal, kültürel ve eğlence etkinliklerine de yer verilebilir. Tüm bunlar faaliyetlerden elde edilecek kazanımların artmasına ve kuşaklar arasında sosyal ve kültürel miras aktarımına katkı sağlayabilir. Din görevlisi D9 iftar yemeklerinin ‘gençleri Müftülüğe çekme’ noktasında önemli bir rol üstlendiğine işaret etmiştir. Bu faaliyetlerin iftar yemeğinde bir araya gelen gençlerin ve din görevlilerinin daha verimli vakit geçirmesine, kurumla ve kurumun faaliyetleriyle gençlerin tanışmasına katkı sunduğu söylenebilir.

²⁷⁶ Fadime Aşık, “Osmanlı İstanbul’unda Ramazan Kültürü ve Ramazan Sofraları” (Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, 2019), 33-67.

Katılımcılara ait yukarıdaki ifadelerde iftar programlarının yurtta, din görevlisinin evinde, açık hava mekânlarda, camide ve gençlik merkezinde düzenlendiği belirtilmiştir. Programların genel olarak kurumsal mekânlar (cami ve gençlik merkezi) ve kurumsal olmayan özel mekânlarda (açık hava mekânlar, din görevlisinin evi) düzenlendiği söylenebilir. Kurum bünyesindeki mekânlarda uygun koşullar sağlandığında çeşitli sosyal faaliyetler için de kullanılabilirdiği anlaşılmaktadır. Bu durum kurum ve kurumsal faaliyetlerin gençler tarafından daha yakından tanınmasına ve kurumsal mekânların işlevselliğinin artmasına katkı sağlayabilir. Ayrıca faaliyetlerde kurumsal mekânların tercih edilmesi gençlerin faaliyetlere daha fazla güven duyarak katılmasını sağlayabilir. İftar yemeği için mekân tercihinde mekân tefrişatının yemek davetine uygunluğunu, mekâna öğrencilerin ulaşımını, faaliyet için ayrılan bütçeyi/maddi kaynak imkânını, katılımcı sayısını ve iftar yemeğiyle birlikte öğrencilere kazandırılmak istenen diğer amaçları göz önünde bulundurmalıdır.

Din görevlisi D29 genç kızlarla Ramazanda yetimhanedeki ve medresedeki öğrencilere iftar verdiğini belirtmiştir. Bu ikram programı yardım faaliyeti olarak diğer iftar programlarından farklılık göstermektedir. Bu faaliyet gençlere kardeşlik, yardımlaşma, paylaşma, infak bilinci kazanma gibi katkılar sağlayabilir. D29 iftar yemeği başta olmak üzere çeşitli gençlik faaliyetlerinin duyurulmasına dair bir konuya değinmiştir. Böyle faaliyetlerden kurumun ve diğer din görevlilerinin; aynı şekilde diğer din görevlileri tarafından düzenlenen çeşitli faaliyetlerden de kendisinin ve kurumunun haberdar olmadığı anlaşılmaktadır. Bu noktada kurumsal ölçme ve değerlendirme uygulamalarının yeterli düzeyde olmadığı söylenebilir. Gençlik faaliyetlerinin tespiti ve ölçme-değerlendirmesi din görevlilerine örnek faaliyet sunma, faaliyetleri nitelikli kılma, yeni faaliyetler üretme, karşılaşılan problemlere çözüm sağlama noktasında avantajlar sağlayabilir. Kurumsal boyutta ölçme ve değerlendirme çalışmalarına önem verilmesi gerekli görülmektedir.

Piknik: Piknik; orman, park, mesire alanı gibi çeşitli açık hava ortamlarında düzenlenen ve eğlence, spor, yeme-içme vb. faaliyetleri içeren günübirlik gezi etkinliğidir. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde din görevlilerinden D3, D20 ile bazı din görevlileri ve genç kızlar piknik faaliyetine dair açıklamaya yer vermiştir. Katılımcılardan bazılarının ifadeleri şöyledir:

D4: “Kendi çapımda kızları pikniğe götürdüm.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Aksaray)

D9: “Müftü Bey de piknikte gençlerle beraber top oynadı ve ip atladı.” (Vaiz, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 5-10 yıl, Aksaray)

G28: “Yemekler hazırlandı, piknik yapıldı. Orada sohbet de yapıldı.” (Ünv. öğrencisi, Türk Dili ve Edebiyatı, Sosyal Bilimler, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadelerde din görevlisinin bireysel gayretiyle düzenlenen ve kurumsal olarak düzenlenen piknik programlarının olduğu belirtilmiştir. Bu iki faaliyet aynı gibi görünse de düzenleyenler açısından değerlendirildiğinde nitelik olarak farklılıklar bulunmaktadır. Din görevlisi D4 piknik için gereken bütçeyi kendi karşılarken D9 Müftülük desteğiyle karşılamaktadır. Kurumun faaliyet için sağladığı imkânlar bu faaliyetin din görevlisine oluşturduğu maddi külfeti ortadan kaldırmaktadır. Ayrıca Müftü Bey’in pikniğe katılması kurumsal noktada gençlerle tanışma ve kaynaşma noktasında katkı sunabilir. Buradan hareketle bazı din görevlilerinin gençler için sadece etkinlik/faaliyet düzenleyen değil aynı zamanda bu etkinliklerde aktif rol alan, gençlerle eğlenceli vakit geçiren ve muhatabın yaş seviyesine göre davranan bireyler olmaya gayret ettiği de söylenebilir. Bu durum faaliyetleri düzenleyen din görevlilerinin özelliklerine dair önemli ipuçları sunmaktadır.

Yukarıdaki ifadelerde piknikte ip atlama, top oynama, sohbet vb. çeşitli faaliyetlerin de yer aldığını belirtilmiştir. Piknikte yapılabilecek çeşitli aktiviteler bulunmaktadır. Bunlar yakar top- halat çekme- çuval yarışı- ip atlama gibi klasik oyunlar, yürüyüş- koşu- voleybol- bisiklete binme gibi spor etkinlikleri, kitap okuma- sohbet etme- tefekkür gibi eğitsel etkinlikler, dinlenme- doğayı seyretme- güneşlenme gibi serbest etkinlikler olabilmektedir.²⁷⁷ Etkinlikler piknikte geçirilen serbest zamanı değerlendirmede çeşitli katkılar sunabilir. Piknikte yapılan sohbetler masa, sıra, duvarlar, ders zili gibi materyallerin bulunmadığı alışılmışın dışında bir ortamda gerçekleştirilmektedir. Bunlar okul ve sınıf ortamı dışında açık havada gerçekleştirilen bir öğrenme etkinlikleridir. Piknikte yapılan sohbetler de açık havada öğrenme

²⁷⁷ Hayri Akyüz Fatih Şentürk, “Eskişehir Yöresi’nde Bazı Orman İçi Dinlenme Alanlarının Rekreatyonel Talep Değerinin Belirlenmesi Üzerine Araştırmalar”, *International Journal of Sport Culture and Science* 2, sy 1 (2014): 24.

kapsamında değerlendirilebilir.²⁷⁸ Açık havada yapılan sohbet- ders gibi eğitsel faaliyetler öğrenciyi derse daha aktif katabilir, dersi daha zevkli ve eğlenceli kılabilir, zihne ve duygulara hitap eden ders imkânı sağlayabilir, stres ve davranış bozukluklarını azaltabilir, daha özgür ve sakin bir eğitim ortamı sunabilir, konsantrasyonu artırıcı etkisi olabilir.²⁷⁹ Katkıları açısından değerlendirildiğinde genç kızlara yönelik düzenlenen piknik ve çeşitli açık hava etkinliklerinde uygun koşullar sağlandığında sohbet, ders gibi öğrenme etkinliklerine de yer verilebilir. Pikniklerdeki bu etkinliklerin düzenlenme amacı katılımcılar tarafından belirtilmese de sağlayacağı katkılar göz önüne alındığında piknik kapsamında çeşitli ilmi- sosyal- kültürel faaliyetlere de yer verilebilir.

Piknikler orman, park, mesire alanı, bahçe vb. çeşitli açık alanlarda düzenlenebilmektedir. Yapılan görüşmelerde katılımcılar pikniklerin düzenlendiği mekânlara dair herhangi bir bilgiye yer vermemiştir. Bireylerin piknik yeri seçiminde önceki deneyimler, ulaşım olanakları, şehre yakın olma, uygun hava koşulları, açık hava-eğlence ve spor imkânları, mekânın temizlik ve düzeni gibi koşulların göz önünde bulundurulması bu faaliyette karşılaşılabilecek riskleri azaltmada rol oynayabilir.²⁸⁰

Son yıllarda önemli bir sorun olmaya başlayan doğal kaynakların- çevrenin kirletilmesi, tahribi ve ölçsüz tüketimi konusunda²⁸¹ bireylere ve özellikle gençlere ve rol model olarak din görevlilerine önemli görevler düşmektedir. Din görevlisinin genç kızlara yönelik düzenleyebileceği piknik etkinliği bu sorunu dikkate almak, gençlere sorumluluk ve emanet bilinci kazandırmak, onlarda farkındalık oluşturmak²⁸² gibi katkılar sağlayabilir. Bununla birlikte genel olarak piknik etkinliği öğrenciler için sorumluluk alma, yardımlaşma, takım çalışmasına uyum sağlama, motivasyonu artırma, din görevlisi ve gençler arasında iletişimi kuvvetlendirme gibi imkânlar sunabilir.

²⁷⁸ Yusuf Sözer, “Doğada Gerçekleştirilen Bir Matematik Yaz Kampının Lise Öğrencileri Üzerindeki Etkilerinin Öğrenci Görüşlerine Göre İncelenmesi”, *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi* 4, sy 1-18 (2013): 1-18.

²⁷⁹ Sözer, 1-18.

²⁸⁰ Ersin Yücel vd., “Eskişehir Yöresinde Bazı Orman İçi Dinlenme Alanlarının Rekreatif Talep Değerinin Belirlenmesi Üzerine Araştırmalar”, *Ekoloji Çevre Dergisi* 7, sy 26 (1998): 23.

²⁸¹ Belkıs Birden, “Çevre Etiğinde Bireyin Ahlakî Sorumluluğuna Kısa Bir Bakış”, *Türkiye Biyoetik Dergisi* 3, sy 1 (2016): 4-14.

²⁸² Kemal Göz, “Çevre Ahlakı ve İnsan”, *Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi* 12, sy 1 (2011): 98-99.

Çiğ Köfte Etkinliği: Fast foodun (hızlı yemek) yaygınlaştığı günümüzde çiğ köfte gençler tarafından da tercih edilebilen geleneksel bir lezzettir. Katılımcılarla gerçekleştirilen görüşmelerde genç kızlara yönelik çiğ köfte etkinliğinin düzenlendiği tespit edilmiştir. Hafızlık kursundan din görevlisi D15 ile genç kız G19 ve G5 kurs faaliyetleri kapsamında çiğ köfte düzenlendiğini belirtmiştir. Katılımcılardan birinin ifadesi şöyledir:

G5: “Birlikte çiğ köfte yapardık.” (Lise mez., Aksaray)

Yukarıdaki ifadeden ilçe hafızlık kursu öğrencilerine yönelik çiğ köfte etkinliğinin düzenlendiği anlaşılmaktadır. Ancak çiğ köftenin kim tarafından, etkinliğin ne sıklıkla ve nerede düzenlendiği bilinmemektedir. Etkinlik hafızlık kursunda düzenlenebileceği gibi dışarıda bir gıda işletmesinde de düzenlenmiş olabilir. Etkinliğin dışarıda düzenlenmesi ulaşım, uygun mekân bulma, maddi kaynak sağlama ve resmi izin alma gibi konuları gerekli kılabilir. Hafızlık kursunda ikram programları kapsamında çiğ köfte etkinliğine yer verilme amacı bilinmemektedir. Çiğ köfte geleneksel yemekler kapsamında somut olmayan kültürel miraslardan biridir.²⁸³ Görüşmede katılımcıların ifadelerinden çiğ köfte etkinliğinin düzenlenme amacı ve bu etkinliğin öğrencilere katkısı hakkında bir bilgi yer almamaktadır. Genç kızlarla düzenlenen bu etkinlik somut olmayan kültürel miras kapsamında geleneksel yiyeceklerimizden çiğ köfte adına öğrencilerimizde bir farkındalık oluşturabilir. Bu lezzetin yapımını öğrenme, sosyalleşme, kültürel zenginliğe sahip çıkma ve bunu gelecek nesillere aktarma konusunda öğrencilere katkılar sağlayabilir.

Çiğ köfte etkinliğinin düzenleme amacı ve etkinliğin öğrencilere katkıları beslenme alışkanlığı ve sağlık açısından ele alınabilir. Lise ve üniversite grubu başta olmak üzere gençlerin beslenme alışkanlıklarında değişimler tespit edilmiştir. Son zamanlarda kolay hazırlanan ve hızlı tüketilen hamburger, kızartılmış patates, pizza, sandviç ve çiğ köfte gibi tüketime hazır yiyecekler gençler tarafından tercih edilmektedir. Katılımcılar görüşmelerde etkinliğin amacı ve katkılarına yer vermemiş olsa da çiğ köfte etkinliği fast food tüketimi konusunda öğrencilerde farkındalık oluşturabilir.

²⁸³ Çağrınur Sağ ve Fatma Ünal, “İlkokul Sosyal Bilgiler Dersinde Somut Olmayan Kültürel Miras Eğitime Yönelik Etkinlik Temelli Bir Eylem Araştırması”, *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, sy 19 (2019): 1556.

Başkanlık bünyesinde genç kızlara yönelik düzenlenen sosyal- kültürel faaliyetlere yönelik dağılım şöyledir:

Tablo 1.36: DİB Bünyesinde Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen İlmi Faaliyetler

Ziyaret ve Geziler	Sportif Faaliyetler	Önemli Şahsiyetleri Anma Programları	Eğlence Etkinlikleri	El Becerisi Etkinlikleri	İkram Programları
İl Dışı Geziler	Kamp Etkinliği	Mehmet Akif Ersoy'u Anma Prog.	Ev Ziyaretleri	Atölyeler	Çeşitli İkram Prog.
Kurum Ziyaretleri	Vadi Yürüyüşü	Şubat Ayı Şehitlerini Anma Prog.	Mezuniyet Prog.	Bez Bebek Dikme	Kahvaltı Prog.
Dini Mekân Ziyaretleri	Ağaç Dikme Etkinliği		Film İzleme	Örgü Örmek	İftar Yemeği
	Uçurtma Şenliği		Musiki Etkinlikleri	Takı Tasarımı Kursu	Piknik
	Basketbol			Kaligrafi	Çiğ Köfte
	Masa Tenisi			Boyama	

Yukarıdaki tabloya bakıldığında Başkanlık bünyesinde genç kızlara yönelik 6 farklı sosyal- kültürel faaliyetin düzenlendiği görülmektedir. Bu faaliyetler de kendi içerisinden çeşitli alt tema ve kodlara ayrılmıştır. Bayan din görevlisi ve genç kızlarla yapılan görüşmelerde sosyal ve kültürel faaliyetler arasında en fazla ikram programlarına, en az önemli şahsiyetleri anma programlarına ilişkin görüş belirtilmiştir. Bu faaliyetlerin düzenlenme zamanı, sıklığı, mekânı vb. konulara ikinci alt problemde yer verilmiştir. Sosyal- kültürel faaliyetlerin düzenlenme amacı, genç kızlara sağladığı katkılar ve bu faaliyetlerin ölçme değerlendirmeye yönelik yapılan çalışmalara dair bilgi bulunmamaktadır. Bu doğrultuda faaliyetlerin neye göre ve kim tarafından belirlendiği, genç kızların ilgi- ihtiyaç ve beklentilerini ne kadar karşıladığına dair yorum yapılamamaktadır. Sosyal kültürel faaliyetlerin bazıları diğer resmi kurumlar veya özel kuruluşlarla işbirliği içinde düzenlenmektedir. Bu durumda faaliyetlerin nitelik ve niceliği görev mahallindeki şartlardan daha fazla etkilenmektedir. İlmi faaliyetlerin sosyal- kültürel faaliyetlere kıyasla daha sistematik olarak düzenlendiği anlaşılmaktadır. Bu faaliyetlerin daha etkin ve verimli olarak uygulanması gerekmektedir. Ayrıca sosyal- kültürel faaliyetlerin din eğitimi ile ilişkisine dair veri bulunmamaktadır. Bunu sağlamak adına din görevlilerine önemli bir görev düşmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

GENÇ KIZLARA YÖNELİK DÜZENLENEN FAALİYETLERİN AMACI, KONUSU, MEKÂNI VE ZAMANINA İLİŞKİN BULGULAR VE YORUMLAR

2. DİB Bünyesinde Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen Faaliyetlerin Amacı, Konusu ve Bu Konuların Belirlenme Biçimine Dair Bulgular

2.1.Bayan Din Görevlilerinin Genç Kızlara Yönelik Faaliyetler Düzenleme ve Gençlerin Bu Faaliyetlere Katılma Amaçları

Amaç; eğitimin öğelerini (içerik- konu- mekân- zaman- yöntem vb.) etkileyen ve öğrencilere yönelik hedeflenen bilgi, beceri, tutum gibi kazanımlardır. Amaçlar eğitim programlarının temel ögesindendir.²⁸⁴ Her eğitim faaliyeti belirli amaçlar etrafında şekillenmektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı Gençlik Çalışmaları Yönergesinde²⁸⁵ ve Başkanlık tarafından merkezi olarak düzenlenen projelerin üst yazısında²⁸⁶ gençlere yönelik çalışmaların amaçları şöyle belirtilmiştir: Milli ve manevi değerlerine bağlı, üretken, sorumluluk sahibi, her yönden iyi yetişmiş, ruhen ve bedenen dinamik bir gençlik yetiştirmektir. Ayrıca bu değerlerin kuşaklar arasında aktarılmasına katkı sağlamaktır. Başkanlığın gençlere yönelik çalışmalarını tüm illerde yaygınlaştırmak, din görevlilerinin bu alana yönelik ilgi ve gayretini arttırmaktır.

Araştırmamız kapsamında bayan din görevlilerine ve genç kızlara “Gençlere yönelik faaliyetleri düzenleme/ faaliyetlere katılma amacınız nedir?” sorusu yöneltilmiştir. Görüşmelerde katılımcıların amaçlarının çeşitli olduğu tespit edilmiştir. Bu amaçlar 7 alt tema halinde ele alınmıştır. Aşağıdaki tablolarda konuya ilişkin görüş bildiren katılımcılara ait bazı bilgilere yer verilmiştir:

²⁸⁴ Ömer Karacaoğlu, *Eğitimde Program Geliştirme*, 1. bs (Ankara: Kısayol Yayıncılık, 2014), 118.

²⁸⁵ Diyanet İşleri Başkanlığı, “Gençlik Çalışmaları Yönergesi”.

²⁸⁶ Diyanet İşleri Başkanlığı, “Gençliğe Değer Projesi”, 24 Ocak 2020.

Tablo 2.1: Din Görevlilerinin Genç Kızlara Yönelik Faaliyetler Düzenleme Amaçlarına İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Bayan Din Görevlileri)

ALT TEMALAR	İl		Mezuniyet durumu			Görev alanı				Görev statüsü			Görev yeri		Görev yılı		
	Nevşehir	Aksaray	Ön Lisans	Lisans	Lisansüstü	İhtiyaç Odaklı	4-6 Yaş	Hafızlık	Vaiz	Fahri	Sözleşmeli	Kadrolu	Merkez	İlçe	1-5 Yıl	5-10 Yıl	10 Yıl ve Üzeri
Gençlerin İhtiyaçlarının Karşılanması İçin	2	2	1	3	-	1	2	1	-	-	1	3	4	-	-	1	3
Gençlerin Kendini Geliştirmesi İçin	1	1	1	-	1	2	-	-	-	-	1	1	1	1	1	-	1
Bilinçli Gençlerin Yetiştirilmesi İçin	10	9	12	5	2	11	5	2	-	-	3	16	14	5	2	3	14
Gençlerdeki Ahlakî Boşluğun Doldurulması İçin	3	4	3	2	2	2	2	2	1	-	1	6	5	2	1	1	5
Gençlere Sahih Dini Bilgiyi Ulaştırmak İçin	1	1	2	-	-	-	2	-	-	-	-	2	-	-	-	-	2
Gençlik faaliyetlerinde Bulunmayı Sevdiğim İçin	1	3	2	2	-	2	1	-	1	1	-	3	4	-	1	2	1
Gençlik Faaliyetlerinde Görevlendirildiğim İçin	5	6	7	3	1	8	1	-	2	1	-	10	10	1	1	2	8
TOPLAM	23	26	28	15	6	28	15	7	7	2	6	41	38	9	6	9	33

Yukarıdaki tabloya bakıldığında Nevşehir’den 2, Aksaray’dan 2 din görevlisi gençlerin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla faaliyetler düzenlediğini belirtmiştir. Bu görüşü beyan eden din görevlilerinin çoğunun lisans mezunu ve kadrolu olduğu, 4-6 yaş grubunda ve il merkezinde görev yaptığı, görev süresinin ise 10 yıldan fazla olduğu görülmektedir. Gençlerin kendisini geliştirmesi amacıyla faaliyetler düzenlediğine dair Nevşehir’den 1, Aksaray’dan 1 din görevlisi bildirmiştir. Din görevlilerinin ikisi de ihtiyaç odaklıdır. Fakat görev yeri ve statüsü, mezuniyeti ve görev süreleri

farklılık göstermektedir. Bilinçli gençlerin yetişmesi amacıyla faaliyetler düzenlediğine dair Nevşehir'den 10, Aksaray'dan 9 din görevlisi görüş beyan etmiştir. Bu amaçla faaliyetler düzenleyen din görevlilerinin çoğu ön lisans mezunu, ihtiyaç odaklı ve merkezde görevli, kadrolu olup mesleki olarak tecrübesi fazladır. Gençlerdeki ahlaki boşluğu doldurmak amacıyla faaliyetler düzenlediğine dair Nevşehir'den 3, Aksaray'dan 4 din görevlisi görüş bildirmiştir. Din görevlilerinin çoğu ön lisans mezunu, kadrolu, 10 yıldan fazla süredir görevde ve il merkezindedir. Farklı görev alanlarında yer alan din görevlileri bu amaçla faaliyetler düzenlediğini belirtmiştir. Gençlik faaliyetlerinde bulunmayı sevdiği için faaliyetler düzenlediğine dair Nevşehir'den 1, Aksaray'dan 3 din görevlisi görüş bildirmiştir. Din görevlileri ön lisans ve lisans mezunu olup çoğunluğu merkezde ve ihtiyaç odaklı görevlidir, kadroludur. Görev süresi ise 5-10 yıl arasındadır. Gençlik faaliyetlerinde görevlendirildiği için faaliyetler düzenlediğine dair Nevşehir'den 5, Aksaray'dan 6 din görevlisi görüş bildirmiştir. Din görevlilerinin çoğunun ön lisans mezunu, kadrolu, merkezde ve ihtiyaç odaklı görevli, mesleki olarak tecrübe sahibi olduğu görülmektedir. Bu durum Müftülükler tarafından gençlik faaliyetlerine yönelik yapılan görevlendirmelerde bu özelliklerin gözetildiğini ortaya koyabilir.

Tablo genel olarak değerlendirildiğinde şunlar söylenebilir: Bilinçli gençlerin yetişmesi amacıyla faaliyetler düzenleyen din görevlilerinin sayısı diğer amaçlarla faaliyet düzenleyenlere kıyasla daha fazladır. Gençlere verilen değer, genç neslin toplumdaki yeri ve önemi, günümüz gençlerinin karşılaştığı sorunlar vb. faktörler bu amacın ön planda tutulmasında etkili olmuş olabilir. Gençlerin kendini geliştirmesi ve gençlere sahil dini bilgiyi ulaştırmak amacıyla faaliyetler düzenleyen din görevlilerinin sayısı ise en azdır. Bu durum her iki amaçta da gençlerin ilgisinin ve bireysel gayretinin daha öncelikli olmasından kaynaklanıyor olabilir. Gençlere yönelik faaliyetleri düzenleme amacına ilişkin Nevşehir'e kıyasla Aksaray'da daha fazla sayıda din görevlisi görüş beyan etmiştir. Ayrıca konuya ilişkin görüş bildiren din görevlilerinin çoğunun ön lisans mezunu, merkez ve ihtiyaç odaklı görevli, kadrolu ve mesleki tecrübesinin fazla olduğu görülmektedir. Bu özelliklere sahip din görevlisinin çoğunlukta olmasının sebepleri araştırılabilir.

Tablodaki amaçlar değerlendirildiğinde şunlar söylenebilir: Konuya ilişkin ilk 6 amaç temasında gençlere yönelik olup bazı din görevlilerinin gençlerin durumuna

yönelik farkındalık ve sorumluluk sahibi olduğunu, özveri ve gayret gösterdiğini ortaya koymaktadır. En sondaki amaç ise bazı din görevlilerinin bu işi daha çok prosedür ve resmi görevi gereği yaptığı göstermektedir. Her iki ilde de bu faaliyetleri gençlere yönelik amaçlar doğrultusunda gönüllü olarak yapan din görevlilerinin sayısı daha fazladır.

Tablo 2.2: Genç Kızların Düzenlenen Faaliyetlere Katılma Amacına İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Genç Kızlar)

ALT TEMALAR	İL		EĞİTİM DURUMU		ÜNİVERSİTE BÖLÜMÜ			
	Nevşehir	Aksaray	Lise	Üniversite	İlahiyat Fakültesi ve İslami İlimler Fakültesi	Sosyal Bilimler	Fen ve Mühendislik Bilimleri	Sağlık Bilimleri
Bu Faaliyetlere İhtiyacım Olduğu İçin	2	3	-	5	-	3	2	-
Kendimi Geliştirmek İçin	6	8	2	12	3	7	1	1
Bilinçli Bir Genç Olmak İçin	9	7	5	11	1	5	3	2
Ahlaki Nuktada Eksiklerimi Tamamlamak İçin	1	5	1	5	1	3	1	-
Sahih Dini Bilgiye Ulaşmak İçin	5	3	3	5	-	5	-	-
Gençlik faaliyetlerinde Bulunmayı Sevdiğim İçin	11	3	3	11	2	7	1	1
Gençlik Faaliyetlerinde Görevlendirildiğim İçin	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	34	29	14	49	7	30	8	4

Yukarıdaki tabloya bakıldığında bu faaliyetlere ihtiyacı olduğu için katıldığına dair Nevşehir’den 2, Aksaray’dan 3 genç kız görüş bildirmiştir. Genç kızların tamamı üniversite grubu olup sosyal bilimler ile fen ve mühendislik bilimleri bölümündendir. Kendini geliştirmek amacıyla faaliyetlere katıldığına dair Nevşehir’den 6, Aksaray’dan 8 genç kız görüş bildirmiştir. Genç kızların çoğunun eğitim durumu üniversitedir. Sosyal bilimler bölümünden katılanların çoğunlukta olduğu görülmektedir. Bilinçli genç olmak amacıyla faaliyetlere katıldığına dair Nevşehir’den 9, Aksaray’dan 7 genç kız

görüş bildirmiştir. Katılımcıların çoğunluğu üniversite- sosyal bilimler bölümündendir. Gençlerdeki ahlaki boşluğu doldurmak amacıyla faaliyetlere katıldığına dair Nevşehir'den 1, Aksaray'dan 5 genç kız görüş bildirmiştir. Genç kızların çoğunluğu üniversite- sosyal bilimler bölümündendir. Sahih dini bilgiye ulaşmak amacıyla faaliyetlere katıldığına dair Nevşehir'den 5, Aksaray'dan 3 genç kız görüş bildirmiştir. Eğitim durumuna ilişkin bulgulara lise (3) ve üniversiteden (5) yakın sayıda genç kız görüş bildirmiştir. Üniversite grubu genç kızların tamamı sosyal bilimler bölümündendir. Gençlik faaliyetlerinde bulunmayı sevdiği için faaliyetlere katıldığına dair Nevşehir'den 11, Aksaray'dan 3 genç kız görüş bildirmiştir. Genç kızlar arasında üniversite grubu- sosyal bilimler bölümünün çoğunlukta olduğu görülmektedir. Gençlik faaliyetlerinde görevlendirildiği için bunlara katıldığına dair görüş bildiren genç kız olmamıştır. Bu durum gençlere yönelik faaliyetlerde Müftülük tarafından genç kızlara resmi bir görev verilmemesinden kaynaklanmaktadır.

Tablo genel olarak değerlendirildiğinde şunlar söylenebilir: Bilinçli gençlerin yetişmesi amacıyla faaliyetlere katıldığını belirten genç kızların sayısı diğer amaçlarla katılanlara kıyasla daha fazladır. İhtiyaçlarının karşılanması amacıyla faaliyetlere katıldığına dair görüş bildiren genç kızların sayısı ise diğer amaçlarla faaliyetlere katılanlara kıyasla daha azdır. Gençlere yönelik düzenlenen faaliyetlere katılma amacına ilişkin görüş bildiren genç kızların sayısı Aksaray'a kıyasla Nevşehir'de daha fazladır. Görüş bildiren genç kızların eğitim durumuna bakıldığında üniversite grubunun daha çoğunlukta olduğu görülmektedir. Bu durum araştırmamıza lise grubuna kıyasla üniversiteden daha fazla sayıda gencin katılmasından kaynaklanabilir. Ayrıca üniversite grubu gençlerin kendi amaçları ve ihtiyaçları konusunda daha farkındalık sahibi olduğu söylenebilir. Faaliyetlere katılma amacına yönelik üniversite grubu genç kızlardan görüş bildirenlerin sayısı sosyal bilimler bölümünde en fazla iken; sağlık bilimleri bölümünde en azdır. Bu durumun sebepleri araştırılabilir.

Yukarıdaki tablolar birlikte değerlendirildiğinde şunlar söylenebilir: Tablolarda yer alan amaçların Başkanlığın gençlik faaliyetlerine yönelik mevzuatında yer alan amaçlara hizmet ettiği görülmektedir. Amacına ilişkin görüş bildiren katılımcı sayısı bayan din görevlilerine kıyasla genç kızlarda daha fazladır. Bazı amaçlara dair görüş belirten din görevlisi ve genç kızların sayısında göze çarpan farklılıkların olduğu tespit edilmiştir. Gençlerin kendini geliştirmesi amacıyla faaliyetler düzenlediğine dair her iki

ilden toplamda 2 din görevlisi görüş bildirmiştir. Aynı amaçla faaliyetlere katıldığına dair toplamda 14 genç kız görüş bildirmiştir. Gençlik faaliyetlerinde bulunmayı sevdiği için faaliyetler düzenlediğine dair her iki ilden toplamda 4 din görevlisi görüş bildirmiştir. Aynı amaçla bu faaliyetlere katıldığına dair toplamda 14 genç kız görüş bildirmiştir. Her iki amaca ilişkin görüş bildiren genç kızların sayısı din görevlilerinin sayısına kıyasla daha fazladır. Bu durumun nedeni bilinmemektedir. Bayan din görevlileri ve genç kızların amaçları arasındaki bu farklılık faaliyetlerin gençlerin ihtiyaç ve beklentisini ne kadar karşıladığını sorgulamayı gerektirmektedir.

Katılımcılarla yapılan görüşmeler neticesinde genç kızlara yönelik faaliyetlerin düzenlenme ve bunlara katılma amaçlarının çeşitli olduğu tespit edilmiştir. Bu amaçlar aşağıda başlıklar halinde ele alınmıştır:

Gençlerin İhtiyaçlarını Karşılama: Din görevlilerinin gençlere yönelik faaliyetler düzenleme ve genç kızların bunlara katılma amaçlarından biri gençlerin ihtiyaçlarını karşılamaktır. Günümüzde gençlerin beslenme, barınma, sağlık, eğitim, ulaşım gibi maddi- manevi olarak çeşitli temel ihtiyaçları bulunmaktadır. Bunlar psikolojik, ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaçlar olarak da gruplandırılabilir.²⁸⁷ Ayrıca her birey yaratılışı gereği Yüce bir varlığa inanmaya ve ona ibadet etmeye ihtiyaç duymaktadır. İnsanın gelişim dönemleri, değişen yaşam şartları, maddi- manevi kaynaklar ve bunlara ulaşım imkânı bireyin ihtiyaçlarını önemli ölçüde etkilemektedir.²⁸⁸

Katılımcılarla yapılan görüşmelerde din görevlilerinin gençlerin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla faaliyetler düzenlediği ve genç kızların da aynı amaçla bu faaliyetlere katıldığı belirtilmiştir. Din görevlisi D2, D14, D18, D23 ile genç kız G2, G6, G8, G36, G37 konuya ilişkin görüş bildirmiştir. Katılımcılardan bazılarının ifadesi şöyledir:

D2: “Gençlere tesettür verilmiş, anlatılmış fakat bu kavramın içi bomboş, doldurulması lazım. Gençler Kur’an biliyor, okuyor ama onu ne kadar yaşıyor? Gençlere İslam’ı sevdirmeliyiz. Eksiklikler, nerede yanlışlar var, gerçek anlamda bu gençlerin nelere ihtiyacı var? Çok farklı yaşantıda olan,

²⁸⁷ Kollektif, “Üniversite Gençliğinin İhtiyaçları Araştırması” (Toplum Gönüllüleri Vakfı Yayınları, 2009), 2-7.

²⁸⁸ İsmail Karagöz, “İnsanın Dine Olan İhtiyacı ve Din ve Vicdan Hürriyeti”, *Diyanet İlmî Dergi* 36, sy 3 (2000): 89.

bunalımda olan, ne yapacağını bilmeyen, bu ortamdan uzak olan, göz ucuyla bakıp geçen din görevlileri var.” (Kkö, hafızlık, sözleşmeli, lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Aksaray)

D18: “Bu işten bir menfaatimiz ve maddi karşılığımız yok. Bunun karşılığında ek ders almadım. Yetişkin bireyler belli bir aşamaya gelmiş, kalıplaşmış oluyorlar. Ama gençlerde böyle faaliyetlere ihtiyaç var. Onlara verilen bilgiler daha çabuk yaşantıya dönüşüyor.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

G2: “Öğrenciler Allah adının anıldığı bir yerlere gitsinler. Yoksa gençler yanlış yerlere kaymaya çok müsaitler. Onlar bir anne adayı, ileride bir nesil yetiştirecekler. Bu faaliyetlere gençlerin ihtiyaçları var.” (Ünv. öğrencisi, Okul Öncesi Öğretmenliği, Sosyal Bilimler, Aksaray)

G4: “Gençliğin çok ihtiyacı var. Yaşlılar eleğini elemiş duvara asmış diye bir söz var. Yaşlıların taklidi ya da tahkiki olarak hayatlarında oturmuş bir düzenleri var. Ama gençler kaygan bir zeminde ve bu faaliyetler çok gereklidir.” (Ünv. öğrencisi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, Sosyal Bilimler, Aksaray)

Yukarıdaki ifadelerde taklidi imandan kurtulup tahkiki imana ulaşmak, İslam’ı sevdirmek, ahlaki değerlere sahip nesiller yetiştirmek, yanlış davranışları önlemek, dinle ilgili bilgiye dair eksikleri tamamlamak üzere gençlere yönelik faaliyetlere ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir. Ayrıca bu faaliyetlere olan ihtiyacın yetişkinlere ve yaşlılara kıyasla gençlerde daha fazla olduğu ifade edilmiştir. Din görevlilerinin yukarıdaki ifadelerinden gençlerin ihtiyaçlarını tespit etmeye ve bunlara yönelik faaliyetler düzenlemeye dair bilimsel çalışmaların yapıldığı belirtilmemiştir. Birkaç din görevlisi ile yapılan informal görüşmelerde gençlerin ihtiyaçlarının gözlem, gençlerin talepleri ve sosyal medyadaki paylaşımları, din görevlisinin kendi tecrübeleri ve ebeveyn tavsiyeleri doğrultusunda tespit edildiğini bildirmiştir. Buradan hareketle gençlerin ihtiyaçlarının daha sistematik olarak tespit edilmesi ve doğrultuda faaliyetlerin düzenlenmesine ihtiyaç duyulduğu söylenebilir.

Gençlerin Kendini Geliştirmesi: Kendini geliştirmek; yeni bilgiler kazanmaya, kabiliyetlerini geliştirmeye, ihtiyaç ve beklentilerine uygun bir yaşam alanı oluşturmaya yönelik gayret göstermektir. İnsanların temel ihtiyaçlarını karşılayanın yanı sıra kendini geliştirmeye dair yolculuğu da gelişen dünya şartlarında kaçınılmazdır. Bu süreçte bireysel gayretle birlikte çevresel ve kurumsal desteğe de ihtiyaç duyulmaktadır.²⁸⁹ Din görevlilerinin gençlere yönelik faaliyetler düzenleme ve genç

²⁸⁹ Zerrin Önen, “Kadın Okul Yöneticilerinin Kendini Geliştirme Kavramına İlişkin Görüşleri” (Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, 2016), 13-15.

kızların bunlara katılma amaçlarından biri de gençlerin kendini geliştirmesidir. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde din görevlisi D7, D30 ile genç kız G3, G4, G5, G9, G10, G12, G13, G15, G23, G25, G31, G33, G39, G40 konuya ilişkin açıklamalarda bulunmuştur. Katılımcılardan bazılarının ifadesi şöyledir:

D7: “Gençler bizim geleceğimiz. Gençlere ne kadar etki edersek; dini bakımından onlara ne kadar katkı sağlarsak o kadar iyi olur. Dindar yetişmiş gençlerimiz gelecekte de bir o kadar parlak olacaktır. Gençlerin mesleki olarak ilerlemelerinin yanında manevi olarak da yetiştirilmeleri için yapıyorum.” (Sözleşmeli Kkô/ Lisansüstü/ İhtiyaç odaklıda görev yapıyor/ İlçe/Görev Süresi 1-5 yıl)

G9: “Tüm bu faaliyetlere katılmamın amacı kendimi geliştirmek istememdir. Bu etkinliklerde kitap okumaları da yapılıyordu beni en çok etkileyen de budur. Çok faydalı olduğunu düşünüyorum. Bunun yanı sıra gittiğim okullar fen bilimi açısından yeterli olsa da maneviyat için ilim için yetersizdi. Müftülüğümüzün düzenlediği bu etkinliklerle ruhum dinleniyor, dini yönümüzü geliştiriyor.” (Ünv. Öğrencisi- Tarih Bölümü- Aksaray’da okuyor- Aksaraylı)

G33: “Manevi yönümüzü artırmak için düzenleniyor. Bir sıkıntıda yanlış yollara sapmamak, güzel olumlu yerlerde olmak ve iyi davranışları devam ettirmek için. Müslümanlarla Müslümanların arasındaki ilişkileri düzenlemek ve örnek almamız için. Biz de yeni şeyler öğrenmek için gayret ettik ve çok farklı şeyler de öğrendik. Bu önyargıyı kırmak güzeldi.” (Ünv. öğrencisi, Ceza İnfaz ve Güvenlik Hizmetleri, Sosyal Bilimler, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadelerde yeni şeyler öğrenme, doğru davranışlar kazanma, faydalı etkinlikler gerçekleştirme ve maneviyatı geliştirme sürecinde gençlere rehberlik etme amacıyla faaliyetlerin düzenlendiği belirtilmiştir. Bu veriler katılımcıların kendini geliştirme algısı hakkında ipuçları sunmaktadır. Katılımcıların kendini geliştirme noktasında daha çok yeni bilgiler öğrenmeye (ilmi faaliyetlere) yoğunlaştığı görülmektedir. Bu durumun gençlerde bilişsel alana dair gerçek ve yararlı bilginin eksikliğinden kaynaklandığı tahmin edilmektedir. Başkanlık bünyesinde bilişsel alanla birlikte diğer alanlara yönelik düzenlenen sosyal ve kültürel faaliyetlerin amaçlarının gözden geçirilmesi ve düzenlenmesi önem kazanmaktadır.

Genç kızlarla yapılan görüşmelerde gençlerin faaliyetlere katılma amaçlarından birinin zamanı iyi değerlendirmek olduğu tespit edilmiştir. Zamanı verimli değerlendirmek bireylerin kendini geliştirmesine doğrudan katkı sağlayacağından ilgili verileri bu amaç teması altında ele almak uygun görülmüştür. Katılımcı genç kızlardan bazılarının konuya ilişkin açıklamaları şöyledir:

G3: “Ülkeyi kurtarabilecek olanlar gençlerdir. Üniversiteyi okuduğum yerde gençler vakitlerini kafelerde geçiriyor. Çoğu gencin bu faaliyetlerden haberi bile yok. Birisi namaza başlamak istiyor ama onun elinden tutan yok. Gidip kafede vaktimi boş boş geçirerek bir kahveye 15- 20 TL vermektense müftülüğe gidip rahatça otururum hocalarımla görüşürüm. Sana hem ablalık yapan kişiler var hem kendini geliştiriyorsun hem başkalarıyla yeni kişilerle tanışyorsun.” (Ünv. öğrencisi, Türk Dili ve Edebiyatı, Sosyal Bilimler, Aksaray)

G10: “Tek başına vaktini değerlendiremiyorsun ama böyle topluluk ruhu olunca bir başka oluyor, zamanı çok güzel şekilde değerlendiriyorsun. Ahiretin için çalışmaya zaman ayırıyorsun. Güzel ortamdı. Kaynaşıp tanışıyorduk. Normalde o kadar kitap okumazken kitap okuma alışkanlığı kazandım. Sorularımı soruyordum ya da unuttuklarım oluyorsa arkadaşlar soruyor onları dinliyorduk.” (Ünv. öğrencisi, Hemşirelik, Sağlık Bilimleri, Aksaray)

G12: “Günümüzde gençlerin durumu çok vahim bir durumdadır. Üniversitede gençler kafelerde ve uygunsuz ortamlarda bulunuyorlar. Kendilerine vakit ayırıp zamanlarını daha yararlı işlerde geçirsinler diye yapıyor.” (Ünv. öğrencisi, İslami İlimler- İlahiyat Fakültesi ve İslami İlimler Bölümü, Aksaray)

G33: “Manevi yön ağır bastı. Günlük telaşlar bitmiyor. 24 saatimin 3- 4 saatini Allah için güzel şeyler yapmak için harcamak istedim. Güzel şeylerle vakit geçirmek için, başkalarından bilgi almak için vakit ayırdım. Zaten uyumak için boş vaktimiz oluyor.” (Ünv. öğrencisi, Ceza İnfaz ve Güvenlik Hizmetleri, Sosyal Bilimler, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadelerde genç kızlar dünya ve ahiretleri için iyi işler yapmak, faydalı alışkanlıklar edinmek, zamanın boşa gitmesini önlemek amacıyla faaliyetlere katıldığını belirtmiştir. Bu veriler zamanın gençler için önemli olduğunu ve gençlerde zaman yönetimi bilincinin bulunduğu işaret etmektedir. Günümüzde gençler zamanının çoğunu sosyal medya araçlarında ve çeşitli ortamlarda geçirmektedir. Gençlerin ilgi ve ihtiyaçları doğrultusunda düzenlenen etkinlikler zamanı etkin ve verimli kullanma noktasından gençlerin kazanımının artmasına yardımcı olabilmektedir.

Bilinçli Gençlerin Yetiştirilmesi: Bilinçli gençler neyi ne için yaptığını bilen, iradesini yönetebilen ve kendi yeterliliklerinin farkında olan bireylerdir. Dini şüphe ve kaygıların, din ihmal ve istismarlarının, zihinsel- duygusal karmaşaların arttığı günümüz toplumunda bilinçli gençlerin varlığı önem kazanmaktadır.²⁹⁰ Toplumsal yapı içerisinde bilinçli gençlerin yetiştirilmesi amacıyla pek çok kurum ve kuruluş gayret göstermektedir. Araştırmamız kapsamında yapılan görüşmelerde bu amaçla Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde gençlere yönelik faaliyetlerin düzenlendiği tespit edilmiştir. Katılımcılardan

²⁹⁰ Asım Yapıcı, “Şüphe ve İnanç Kısılcığında Gençlerin Din ve Dindarlık Algıları”, *İlahiyat Akademik Dergisi*, sy 12 (2020): 2-3.

din görevlisi D4, D5, D6, D8, D10, D12, D13, D14, D15, D19, D20, D21, D22, D24, D25, D26, D27, D28, D30 ile genç kız G4, G8, G10, G13, G15, G17, G18, G21, G22, G26, G27, G30, G31, G32, G34, G35 konuya ilişkin açıklamalarda bulunmuştur. Katılımcılardan bazılarının ifadesi şöyledir:

D19: “Günümüzdeki gençler kafalarını toplamakta zorlanıyorlar. Bilgisayar, tablet, internet, instagram, facebook çok şey var. Bizim zamanımızda bunlar yoktu. Bu öğrencilerin yaşları küçük olduğu için onları bilinçlendirmek adına bunlar düzenleniyor diye düşünüyorum. Kızların neyin doğru neyin yanlış olduğunu öğrenmelerini istiyoruz.” (Kkö, hafızlık, sözleşmeli, ön lisans mez., ilçe, görev süresi 5-10 yıl, Nevşehir)

D26: “Gönüllü olarak yapıyorum bunları. Gençlerin elinden tutmak, onların bazı şeylerin farkına varmalarını sağlamak için, hangisinin elinden tutabiliriz, yanlıştaki olan bir gence faydalı olabilmek için. Yani onlara bir abla gibi kardeş gibi yaklaşarak sürekli vaaz veren nasihat eden değil de onların gönlüne girmek için. Yanlışlarını gördüğümüzde onlara doğrusunu anlatabilmek için, onlara yardımcı olabilmek için yapıyorum.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

G13: “Sadece İlahiyat ve İslami İlimler bölümünde okuyan genç kızların değil tüm gençlerin şuurlu ve bilinçli olmaları için. Üniversite ortamında pek çok kişi var, erkek arkadaşları oluyor. Onların bilinçlenmesi, güzel insan olmaları için.” (Ünv. öğrencisi, İslami İlimler- İlahiyat Fakültesi ve İslami İlimler Bölümü, Aksaray)

G21: “Böyle faaliyetler yapılması büyük etki yaratıyor. Biz üniversite öğrencilerinin kötü yollara bulaşmaya meyli vardır. Gençleri kötü ortamlardan uzak tutmak için. Bu hocalarımın söylediği şeyler kulağımıza küpe olarak kalıyordu. Gençler örnek olan bir nesil, gençler belli kesime örnek oluyor. Belli sorumlulukları almamız, kişiliğimizin oturması, ibadetleri yerine getirme, neyi nasıl yapacağımızı bilincinde olmamızda hocalarımız etkili oldu.” (Ünv. öğrencisi, Hemşirelik, Sağlık Bilimleri, Nevşehir)

G26: “Yani gençlerin çöplük halinden kurtulmaları için, yanlış yoldan dönmeleri için yapılıyor. Kötü ortamlardan uzak durmamız için. Erken yaşta gencin kıldığı namaz, gencin yaptığı ibadetler güneş gibi parlarmış. Erken yaşta dinimizi öğrenmemiz için. Kötü, boş yerlerden bizi kurtarmak için.” (Ünv. öğrencisi, Uluslararası Ticaret, Sosyal Bilimler, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadelerde düzenlenen faaliyetlerde gençleri bilinçlendirme amacının gözetildiğine dikkat çekilmiştir. Bu amacın gençlere doğru ve yanlış göstermeye, onları uygun olmayan ortam- tutum ve davranışlardan vazgeçirmeye, gençlerin manevi gelişimine rehberlik etmeye yönelik olduğu görülmektedir. Yukarıdaki ifadelerden yola çıkarak bu amacın Başkanlık mevzuatında yer alan ‘milli ve manevi değerlerine bağlı gençlerin yetişmesi’ amacına doğrudan hizmet ettiği söylenebilir. Nitekim bu değerlerin

farkında olan ve onlara sahip çıkan gençler toplumun birlik- beraberlik ve dayanışma üzerine inşa edilmesine büyük katkı sağlayabilmektedir.²⁹¹

Görüşmelerde katılımcılardan bazıları ‘genç nesli yetiştirme’ amacıyla faaliyetlerin düzenlendiğini belirtmiştir. Genç nesli yetiştirmek toplumsal değerleri kazanma, manevi gelişimini tamamlama, bugününü inşa etme ve geleceğe hazırlamada onlara yol gösterici olmaktır. Bu amacın bilinçli gençlerin yetişmesine doğrudan katkı sağlayacağı düşünülerek bu alt temada ele alınması uygun görülmüştür. Konuya ilişkin katılımcılardan bazılarının ifadesi şöyledir:

D4: “Onlara yön vermek, onları dini- manevi olarak yetiştirmek lazımdır. Toplum bozulduğu zaman ancak yeni nesille düzelebilir. Onlara manevi yolda adım attırmak lazım. Birinci hedefimiz muhafazakâr kesimlerin çocuklarını korumak olmalı. İkinci hedefimiz orta kesim olanlar. Onları da muhafazakâr edip korumak gerekiyor. Üçüncü kesim ise dini konularla hiç muhatap olmamış olan öğrenciler var. Onlara da ulaşılmalı.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Aksaray)

D20: “Müftülükler bu faaliyetler için geç kaldılar. Son 3-5 yıldır gençlere yöneldiler. Önce gençlerin üzerinde fazla durmuyorlardı. Neslin devamı olan gençlerin ahlaken çökmemesi için gençlerin iyi yetişmesi önemli. Neslin yetişmesi için en başta annelerin ve anne adaylarının yetişmesi önemli. Yaş ilerledikçe bir şeyleri kırmak, bir şeyleri düzeltmek zor oluyor.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

D28: “Onlar geleceğimiz olduğu için eksiklerinin tamamlanması gerekiyor. Onlara tek sahip çıkacak olan en yetkin kurum olarak müftülük ve Kur’an kursu hocalarımız, imamlarımız gençlere Diyanetimizin bize vermiş olduğu imkânlar doğrultusunda gençlere el attık. Çok şükürler olsun. Gençlerimizi İslam’a yönlendirmek, onları donanımlı bir şekilde yetiştirmek, şuurlu gençlik olmaları için bu çalışmalara katılıyorum.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

G34: “Her şey gençlere emanettir. Herkes bayrağı bir sonrakine devreder. Onlar sadece kendisi için değil; ileriye sağlam bir nesil sağlam bir gençlik bırakmak için, sağlam tohumlar ekmek için yapıyorlar.” (Ünv. öğrencisi, İktisat, Sosyal Bilimler, Nevşehir)

G35: “Hocamız böyle sohbetleri yaşlılar için de yapıyordur ama onlarla sadece bir kişi kazanır. Ama örnek şahsiyet oluşturmak için gence ulaşırsa o gençlik vesilesiyle pek çok kişiye de ulaşılabilir. Ve o genç ileride birkaç sene sonra evlenince aile kurunca kendi çocuğunu ve bir neslin daha yetimesinde bunların çok katkıları olacak.” (Ünv. öğrencisi, Elektrik Elektronik Mühendisliği, Fen ve Mühendislik Bilimleri, Nevşehir)

²⁹¹ Hasan Yıldırım ve Ali Yıldırım, “Milli ve Manevi Değerlerimiz” (Diyanet İşleri Başkanlığı, t.y.).

Yukarıdaki ifadeler gençlerin manevi değerler doğrultusunda yetiştirilmesinin amaçlandığına işaret etmektedir. Günümüz gençleriyle birlikte gelecek nesillerin yetişmesinin de önemine vurgu yapılmıştır. Bu durumun faaliyetlerin genç kızlara yönelik olmasından ve onların gelecekteki ‘annelik’ rolünden kaynaklandığı söylenebilir. Bununla birlikte ‘nesil yetiştirme endişesi’ günümüzün önemli meselelerinden biridir. Bu amacın gözetilerek faaliyetler düzenlenmesi din görevlilerinin bu konuda toplumsal duyarlılığa sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Gençlerin yetişmesinde topluma önemli görevler düşmektedir. Aileler ve eğitimciler başta olmak üzere kamu kurumları ile özel kurum ve kuruluşlar bu konuda gayret göstermektedir. İnsanları bu konuda gayrete teşvik eden temel etkenlerden biri sorumluluk bilincidir. Bu bilince sahip olan bireyler yaratıcıya ve topluma karşı görevlerinin farkında olur, bunları tam bir şekilde yerine getirmeye çalışır ve sonuçların sorumluluğunu üstlenir. Araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde din görevlileri gençlerin yetişmesinde kendilerinin de sorumlu olduğunu belirtmiştir. Din görevlilerinden bazılarının konuya ilişkin ifadesi şöyledir:

D8: “Sadece kursa derse gidip geleyim paramı alayım şeklinde değil. Ek faaliyetler yapayım istiyorum. Dersler saat 12’de bitiyor. Hocalar hemen evlere koşuluyor. Biz elimizi taşın altına koymalıyız. Katılmamak için sebep uydurup elimizi taşın altına koymadığımız için sayımız az.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 5-10 yıl, Aksaray)

D13: Öncelikli amacım kendi başımı kurtarmaktır. Yani yarın Allah’ın huzuruna çıkınca hesap verebilmektir. Akşam olup da başımı yastığa koyduğum zaman insan bugün Allah için ne yaptım, kimi gönlüne dokunabildim, Rabbimin rızasını nerede buldum diye insan kendine bazı sorular sorması lazım bence. Bu iş gönüllülük esasına dayanıyor.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 5-10 yıl ve üzeri, Aksaray)

D22: “Orada günahı rahatça sokakta işleyen gençler bile vardı. Kur’an kursumda kendi öğrencilerim bu gençler çok günah işliyor bunlar bir işe yaramaz diye bahsedince ben vicdanen rahatsız oldum. Ben buradayım ve bulunduğum yerde günah işleyen gençler var. Ben bu gençler için neler yapabilirim diye düşündüm. Ben o gençlerden kendimi mesul hissettim.” (Kkö, 4-6 yaş, sözleşmeli, lisansüstü, ilçe, görev süresi 1-5 yıl, Nevşehir)

D24: “Kendi amel defterim için yapıyorum. Yalan dünyadan göç ederken arkamda bıraktığım güzel bir şeyler olsun isterim. Arkamdan hayır dua edenler, Allah razı olsun diyenler olsun. Amel defterim kapanmasın diye. İlimiz misyonerlerin kol gezdiği bir yer. Ben de gençlerden sorumluyum. Nasıl hesap veririm? Bizim bir gencimizi dahi çakallara atma lüksümüz yok. Bu iş vebaldir.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, ön lisans mez., ilçe, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

D30: “Her Müslüman emri bil maruftan sorumlu, Devlet bize bu sorumluluğu vermiş. Allah’ın rızasını kazanıp ahirette de bu konuda hesaba çekilmemek. Çünkü biz dünyada ne kadar yatırım yaparsak çocuklarımızın ne kadar güzel ahlaklı, iman ehli ve İrfan ehli yetiştirebilirsek hem dünyada rahat edeceğiz hem ahirette de rahat edeceğiz.” (Kkō, ihtiyaç odaklı, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadelerde din görevlilerinin Allah’ın rızasını kazanmaya, tebliğ vazifesini yerine getirmeye, mesleki görevleri dışında gönüllü faaliyetler yapmaya ve gençlerin yanlışlarını düzeltmeye dair sorumluluk bilinci taşıdığı dikkat çekmektedir. Bunların tamamı bilinçli gençlerin yetişmesi amacına büyük katkı sağlamaktadır. Bu amaçla gönüllü olarak gayret gösteren özverili, duyarlı, idealist ve bilinçli din görevlilerinin varlığı genç nesillerin inşasına büyük katkısı sağlayabilir. Yukarıdaki ifadelerde gençlerin durumuna üzüldüğünü ve vicdanen rahatsız olduğunu belirtenler olduğu gibi; amel defterini doldurmak, cenneti kazanmak, Allah’a hesap vermek gibi amaçları taşıyan din görevlileri de bulunmaktadır. Din görevlilerinin gençlere yönelik sorumluluk bilinciyle faaliyetler düzenlediği; bu faaliyetleri düzenlemelerinde manevi/ dini kaygılarının da etkili olduğu görülmektedir.

Gençlerdeki Ahlaki Boşluğu Doldurmak: Ahlak eğitimi bireylerin milli-manevi değerleri tanıma ve kazanma sürecidir. Bu süreç kalıtsal özelliklerin etkisiyle doğumdan itibaren başlayarak yaşam boyu devam etmektedir.²⁹² Gençlik dönemi ahlaki gelişimin en çalkantılı yaşandığı dönemlerdendir. Günümüzde gençlerde bunalım, intihar, şiddet, madde bağımlılığı gibi ahlaki sorunlarla karşılaşmaktadır.²⁹³ Diyanet İşleri Başkanlığı başta olmak üzere pek çok kurum ve kuruluş bu duruma duyarsız kalmamış; bu durumu önlemek ve çözüme kavuşturmak için gayret göstermiştir. Araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde din görevlilerinin faaliyetler düzenleme ve gençlerin bunlara katılma amaçlarından birinin gençlerdeki ahlaki boşluğu doldurmak olduğu tespit edilmiştir. Din görevlisi D10, D13, D14, D15, D17, D25, D29 ile genç kız G1, G6, G14, G16, G20, G24 konuya ilişkin açıklamalarda bulunmuştur. Katılımcılardan bazılarının ifadesi şöyledir:

D10: “Okuyan her öğrenci ailesinden ayrılınca bir boşluğa düşüyor. Ailesinden farklı şehirde olanlar özellikle denetleyici organizmadan uzaklaşmış oluyor. Gençlerdeki bu boşluk bir şekilde

²⁹² Roger Straughan, Abdulvahit İmamoğlu, ve Tuncay Aksöz, “Ahlakî Gelişim, Dini Düşünce ve Davranışlar”, *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10, sy 17 (2008): 17-24.

²⁹³ İbrahim Turan, “Gençlik Döneminde Görülen Ahlaki Sorunlar Karşısında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin Yeri”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy 40 (2013): 273.

kapatılmalı. Gençlere sahip çıkmalıyız. Onlar özellikle kendilerini manevi boşlukta hissedip neyi nasıl yapacağını bilemiyorlar.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, lisansüstü, merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Aksaray)

D13: “Genç kızların bile birbirlerine hitaplarını ben yolda duyuyorum oğlum gibi türlü hitaplarda bulunuyorlar. Birbirlerine karşı küfürlü konuşmalar oluyor. O yüzden adabı muâşeretten çok yoksun bir gençlik yetişiyor şu anda. Her şeyin başı güzel ahlaktır. Önce iman, sonra ibadet, ibadetleri de güzel ahlakla donatmazsak tam teşekküllü bir insan ve kul olamıyoruz.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 5-10 yıl ve üzeri, Aksaray)

D29: “Gençlik bir neslin garantisidir derler. Bizim olduğumuz yerde değil belki ama başka yerlerde gençlerin durumu gerçekten çok kötü. Ahlaken ve dinen çok sıkıntılı durumda olan gençler var. Onların elinden tutmak gerektiğine inanıyorum.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

G1: “Nefsime yenik düşmek istemiyorum. Günahlardan uzak durmak istiyorum.” (Ünv. öğrencisi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, Sosyal Bilimler, Aksaray)

G6: “Mesela vücudumuz maddiyatla yiyeceklerle doyuyor ama ruhumuz da aç. Bu programlarda ruhumuz doyuyor. Maneviyat doyumsuzluğumuz var.” (Ünv. öğrencisi, Fen Bilgisi Öğretmenliği, Fen ve Mühendislik Bilimleri, Aksaray)

G36: “İkinci üniversiteyi okurken boşluğa düştüm. Etrafımda dünyaya bağlanmış, manevi değerlerinden uzaklaşmış, çıldırmış gibi bir hayatlar beni ürkütüyordu. Sınıf arkadaşlarım ve çevremdeki arkadaşlar sevgili olmak, süslenmek, kız- erkek aynı evde yaşamak, dünya hayatı, gösteriş, uyuşturucu kullanmak gibi ne çirkin olaylar daha neler duyuyordum. Dinden laf açılınca hepsi kaçıyorlardı. Çok bunalmıştım.” (Ünv. öğrencisi, Ceza İnfaz ve Güvenlik Hizmetleri, Sosyal Bilimler, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadelerde gençlerin ahlakını güzelleştirme, manevi boşluğu doldurma, ahlaki sorunlarına çözüm üretme ve onları günahlardan uzaklaştırma amacıyla faaliyetlerin düzenlendiği belirtilmiştir. Katılımcıların kendi gözlemleri sonucunda gençlerde karşılaştığı sorunlara çözüm aradığı görülmektedir. Bu durum gençlerin ahlaki gelişimi konusunda katılımcıların toplumsal duyarlılık ve farkındalık sahibi olduğunu ortaya koymaktadır. Yukarıda bahsi geçen ahlaki sorunların inanç ve davranış boyutunda yoğunlaştığı dikkat çekmektedir. İhtiyacı karşılamaya yönelik kurum bünyesinde ahlak eğitime ve bu alanda çeşitli faaliyetlere daha fazla yer verilebilir.

Gençlere Sahih Dini Bilgiyi Ulaştırmak: Diyanet İşleri Başkanlığının kuruluş amaçlarından biri de sahih dini bilgiyle toplumu aydınlatmaktır. Bu bilgi bireyin öğrenmesine konu olan ve birtakım zihinsel süreçler sonucunda üretilen gerçek bilgidir.

Gerçek- sahih bilginin kaynağı Kur'an/vahiy, sünnet, akıl ve duyulardır.²⁹⁴ Günümüzde bilginin doğruluğu önem kazanmıştır. Nitekim internet başta olmak üzere sosyal medya araçlarında yoğun bilgi kirliliği ile karşılaşilmektedir. Gerçek ve güvenilir olmayan bilgiler arayış içerisinde olan gençleri büyük ölçüde etkilemektedir. Bu bilgilere maruz kalmak gençlerin ve gelecek nesillerin değer algısında sapmalara, ilme verilen önemin azalmasına ve toplumsal sorunlara yol açabilmektedir.²⁹⁵ Bu durumu önlemek ve gençlere sahih dini bilgiyi ulaştırmak amacıyla çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Yaygın din eğitimi kapsamında din görevlilerinin faaliyetler düzenleme ve gençlerin bunlara katılma amaçlarından biri de gençlere sahih dini bilgiyi ulaştırmaktır. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde din görevlisi D6, D21 ile genç kız G1, G4, G19, G22, G26, G27, G28, G36 konuya ilişkin açıklamalarda bulunmuştur. Katılımcılardan bazılarının ifadesi şöyledir:

D6: “Gençlerin ayağını kaydıracak internet ve kafeler gibi çok ortam var. Müftülük gençler için bir kapı açtı. Gençler dinimiz hakkında doğruları daha önceden öğrensin, yanlış bilgilere maruz kalmaması istiyorum.” (Kkö, 4-6 yaş, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Aksaray)

G19: “Hafızlık yapan bir öğrenci ezber üzerinde çok yoğun çalışmaları olduğu için başka faaliyet falan yapamıyorsun. Onlar bir şeylerden uzak kalıyor. Hocalarımız da değişiklik olsun, bize yararlı olsun, tefsir- fıkıh- hadis gibi ilimlerden_yani hafızlık dışında diğer alanlardan mahrum kalmayalım diye, bilgi sahibi olalım diye yapıyorlar.” (Lise mez., Aksaray)

G22: “Ben böyle şeylere yatkınım. Bilmediğim pek çok şey vardı. Neden daha çok şey öğrenmeyeyim ki... Kur'an' ı öğrendim. Peygamberimizin hayatını, başka peygamberlerin hayatını öğrendim.” (Lise mez., Nevşehir)

Yukarıdaki ifadelerde gençlere sahih ve yararlı bilgileri ulaştırma, yanlış bilgilerden koruma, dini doğru tanıma ve yaşamada yardımcı olmak amacıyla faaliyetlerin düzenlendiği belirtilmiştir. Katılımcıların ifadelerinde ilmi konularda gençlerin bilgi eksikliğinin fazla olduğuna dikkat çekilmiştir. Bu doğrultuda DİB bünyesinde gençlere yönelik düzenlenen ilmi faaliyetlerin, dine dair bilgi ihtiyacını karşılamadaki gerekliliği görülmektedir. Günümüzde din istismarcılarının hedefinde genellikle gençler bulunmaktadır. İslam'ın değerlerini ve kavramlarını kullanarak

²⁹⁴ Muhammet Şevki Aydın, *Din Eğitimi Bilimi*, 140-45.

²⁹⁵ “BİLGİ KİRLİLİĞİ”, erişim 01 Kasım 2022, <https://www.siberay.com/bilgi-kirliligi>.

yapılan din istismarına karşı mücadelede sahil dini bilgi 6nem kazanmıştır.²⁹⁶ Nitekim gen7liğin korunması ve doğruya y6nlendirilmesi i7in bu faaliyetlere ihtiya7 duyulmaktadır. Başkanlık b6nyesinde d6zenlenen faaliyetlerin gen7lerin dini bilgi ihtiya7ını karşılama ve onlara rehberlik etme adına 6nemli bir g6revi 6stlendiği s6ylenebilir.

Gen7lik Faaliyetlerinde Bulunmayı Sevmek: Bir g6revi yerine getirmek kadar onu severek ve isteyerek yapmak da 6nemlidir. Bu durum g6revin niteliğini ve katılımcıların memnuniyetini b6y6k 6l76de etkilemektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı b6nyesinde g6revlendirme ya da g6n6ll6 katılımla gen7lere y6nelik 7eşitli faaliyetler d6zenlenmektedir. Din g6revlilerinin gen7lere y6nelik faaliyetler d6zenlemesinde ve gen7lerin bunlara katılmasında rol oynayan ama7lardan biri de bu faaliyetlere duyulan sevgidir. Katılımcılarla yapılan g6r6şmelerde din g6revlisi D3, D9, D14, D16 ile gen7 kız G2, G12, G17, G22, G23, G27, G28, G30, G31, G32, G34, G35, G39, G40 konuya ilişkin a7ıklamalarda bulunmuştur. Katılımcılardan bazılarının ifadesi ř6yledir:

D14: “Benim katılma amacım gen7leri 7ok seviyorum. Yani gen7lerle daha g6zel iletişim kurduğumu d6ř6n6yorum. Onları yargılamadan onların d6nyasına inerek ve onları anlayarak dinleyerek belki sorunları 76zmeye 7alışmak i7in buradayım. Gen7ler bizi yargılayan, bizi dışlayan ve bizim kılık kıyafetimize ve g6r6nt6m6ze g6re h6k6m veren hocalar istemiyoruz diyorlar.” (Kk6, 4-6 yaş, kadrolu, lisans mez., merkez, g6rev s6resi 5-10 yıl, Aksaray)

D16: “Ben gen7lerden g6zel enerji alıyorum. Gen7lerle yaptığımız bu iş olmasa telefona bakıp temizlikle kendimi yıpratıp boş durmak yerine gen7lerle buluşuyorum. Onlarla bir arada olmayı seviyorum. Gen7ler bize hayat sevinci katıyor. Ben en 7ok da 6niversite gen7liği kesiminde kendimi buluyorum.” (Kk6, ihtiya7 odaklı, kadrolu, 6n lisans mez., merkez, g6rev s6resi 10 yıl ve 6zeri, Nevşehir)

D9: “Gen7leri sevmek gerekiyor, onların dilini 76zmek lazım. Sadece nasihat ederek verici konumunda olmamalıyız. Cumartesileri hi7bir zaman evime misafir kabul etmedim. Her cumartesi gen7lerle birlikteydim. İki 7ocuğum var ama gen7lerle buluşmaya heyecanla koştum.” (Vaiz, kadrolu, lisans mez., merkez, g6rev s6resi 5-10 yıl, Aksaray)

G30: “Hocaları sevdiğim i7in bu faaliyetlere katılıyorum. Onların iyi bir ama7ları olması beni cezbetti. Bir anlık sohbetine gidiyorsun. Sonra onlar senin canın cicin oluyor.” (6nv. 6ęrencisi, İktisat, Sosyal Bilimler, Nevşehir)

G34: “Ben ortamı daha 7ok seviyorum. Bu ortamda kendimi 7ok rahat hissediyorum. Oranın maneviyatını seviyorum.” (6nv. 6ęrencisi, İktisat, Sosyal Bilimler, Nevşehir)

²⁹⁶ Kolektif, *Gen7liğin Korunması Bağlamında Din İstismarıyla M6cadele*, 2. bs (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2020), 7-9.

Yukarıdaki ifadelerde görüldüğü üzere gençlerle iyi iletişim kurma, karşılıklı muhabbet etme, ortamın verdiği rahatlık ve huzur katılımcıları gençlere yönelik faaliyetlerde bulunmaya teşvik etmektedir. Faaliyetlerin düzenlenmesinin zorunlu bir görev ya da herhangi bir menfaat- ücret karşılığı olmaksızın gençlere yönelik sevgiden kaynaklandığı ve gönüllü olarak düzenlediği görülmektedir. Bir işi severek ve isteyerek yapan insanların iç motivasyonu yüksektir. Bu bireyler dışsal bir dürtüye gerek duymaksızın faaliyetler düzenleyebilir, gerekli imkânları sağlamak için azami gayreti gösterebilir, karşılaştığı sorunlara çözüm odaklı yaklaşabilir ve bu durum mesleki tatmin düzeyini arttırabilir.²⁹⁷ Yaygın din eğitimi kapsamında bu faaliyetlere katılım gençler için zorunlu tutulmayarak onların tercih ve taleplerine bırakılmıştır. Yukarıdaki ifadelerde de genç kızların faaliyetlere, bunları düzenleyenlere ve ortama olan sevgisinden gönüllü olarak katıldığı görülmektedir. Buradan yola çıkarak katılımcıların gençlik faaliyetlerine olan ilgi ve sevgisinin faaliyetlerin cazip hale gelmesine, sürdürülebilirliğine ve hedeflenen kazanımlara ulaşmaya olumlu katkısı olacağı söylenebilir.

Günümüzde gençlerin yaygın olarak kullandığı sosyalleşme araçları çeşitli fiziki ortamlar (kantin, kafe, alışveriş merkezi vb.) ve sosyal medya araçlarıdır.²⁹⁸ Bununla birlikte gençlere yönelik çeşitli ilmi, sosyal ve kültürel etkinliklerin düzenlendiği yaygın din eğitimi kurumları da gençlere sosyalleşme imkânı sunmaktadır. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde genç kızlardan bazıları faaliyetlerin sosyalleşmeye katkı sağladığını ve bu amaçla faaliyetlere severek katıldığını belirtmişlerdir. Genç kızlardan bazılarının konuya ilişkin ifadesi şöyledir:

G23: “Daha güzel vakit geçirmek için. Belki biriyle arkadaş oluruz. Sosyalleşmek için de devam ettim.” (Ünv. öğrencisi, İlahiyat, İlahiyat Fakültesi ve İslami İlimler Bölümü, Nevşehir)

G28: “Birincisi hocamız için katılıyordum. Hocamızın bendeki yeri çok değerli, çok ayırdır. İkincisi bu sohbetlerde insanlarla konuşmayı ve yeni insanlarla tanışmayı seviyorum.” (Ünv. öğrencisi, Türk Dili ve Edebiyatı, Sosyal Bilimler, Nevşehir)

G32: “Benim böyle şeylere ihtiyacım vardı. Çok arkadaşım da yoktu aslında. Bu faaliyetleri duyunca katıldım. Orada pek çok kişiyle tanıştım.” (Ünv. öğrencisi, Psikoloji, Sosyal Bilimler, Nevşehir)

²⁹⁷ Selen Doğan ve Mecbure Aslan, “Psikolojik Sermaye, İçsel Motivasyon ve İş Tatmini İlişkisi”, *Ömer Halis Demir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 11, sy 3 (2018): 122.

²⁹⁸ Ecem Çebi, “Gençlerin Sosyalleşme ve Yalnızlaşma Deneyimleri Açısından Sosyal Medya: Karadeniz Teknik Üniversitesi Örneği”, *İmgelem* 4, sy 7 (2020): 442-43.

Yukarıdaki ifadelerde genç kızların güzel vakit geçirme, yeni arkadaşlarla tanışma, sohbet etme ve kaynaşma amacıyla faaliyetlere katıldığı görülmektedir. Tüm bunlar bireylerin sosyal gelişiminde önemli rol oynayacaktır. İl Müftülüklerinin gençlere sağladığı bu imkânların diğer sosyalleşme ortam/ araçlarından farklı olarak manevi- ilmi ve kültürel kazanımlara da katkı sağlayacağı söylenebilir. Ayrıca sosyalleşme/ arkadaş ortamı faaliyetlerin daha cazip hale gelmesinde, gençlerin katılımının ve devamlılığın artmasında önemli rol oynayabilir.

Gençlik Faaliyetlerinde Görevlendirilmek: Katılımcılarla yapılan görüşmelerde yukarıdaki amaçların dışında mesleki görevi gereği gençlere yönelik faaliyetler düzenlediğini belirten din görevlileri de olmuştur. Gençlik çalışmaları yönergesine göre faaliyetlerin sistematik şekilde ilerlemesinden İl Müftülüklerinin yetkisinde din görevlileri sorumludur. Gençlik hizmetlerinin gerçekleştirilmesinde uygun vasıfları taşıyan personel kurum tarafından görevlendirilmektedir.²⁹⁹ Bu görevlendirme kurumun teklifiyle olabileceği gibi personelin gönüllü talebiyle de olabilmektedir. Din görevlisi D1, D3, D5, D8, D9, D13, D16, D17, D23, D24, D27 konuya ilişkin açıklamalarda bulunmuştur. Katılımcılardan bazılarının ifadesi şöyledir:

D1: “Bu faaliyetlere başlamaktaki amacımız Müftülüğün 10 gence ulaşılması doğrultusundaki talebiyle oldu. Sabah kursumuz var sonrasında bizim işlerimiz oluyor. Müftülük Gençliğe Değer Projesi ile bu faaliyetleri dayattı gibi oldu ama iyi ki de zorunlu tutulmuş. Tamamen gönüllü olunca bahaneler bulup böyle şeyleri yapmak biraz zor oluyor.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Aksaray)

D3: “Kardeşim KYK’ da kalırken müftülükten hocaların yurda gelmesine rağmen yurttaki öğrencilerden şikâyet geldiğini söyledi. Belli başlı öğrencileri toplayıp odasının kapısı çalınmamış, yüzüne bakılmamış, selam bile verilmemiş, sohbetten haberdar edilmemiş öğrencilerin olduğunu duydum. Müftülük liste istedi diye sadece 10 öğrencin var, onları aldın, sohbetlere devam ettin, kalan öğrenciler ne olacak? Tüm öğrencilere ulaşılmalıdır.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, fahri, ön lisans mez., merkez, görev süresi 1-5 yıl, Aksaray)

D23: “Diyanet’in sahada aktif pek faaliyeti yok. Gelen emirler ve onların taşrada uygulatılması var. Çoğu hoca sadece Başkanlık resmi olarak istediği için böyle faaliyetleri yapıyor.” (Kkö, 4-6 yaş, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

D24: “Bu işi gönüllü yapmak isteyen hocaların sayısı çok az yoksa herkes bu gençlik faaliyetlerine dört elle sarılıp ciddi yapsalardı çok güzel faaliyetler ortaya çıkardı. Gençliğe Değer

²⁹⁹ Diyanet İşleri Başkanlığı, “Gençlik Çalışmaları Yönergesi”.

Projesi'nde en az 10 gence ulaşıldığına dair Müftülük bizden isim listesi isteyince müftülüğe gelen imamlardan bazıları müftülükteki memura genç bulamadıklarını, bir faaliyet yapamadıklarını ama müftülük isim listesi istediği için sıkıntı çıkmasın diye öylesine isimler yazıp verdiklerini söylediler. Bazı hocalar sadece yapmış olmak için ve müftülüğe şu kadar gençle şöyle faaliyet yaptık diye yapıyorlar bu işi.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, ön lisans mez., ilçe, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadelerde bazı din görevlileri Müftülük tarafından verilen görevden memnun olduğunu ve bu görevlendirmenin gençlik faaliyetlerinin devamlılığında teşvik edici rol oynadığına yer verilmiştir. Bazılarının ise bu işi sadece görev ve resmi prosedür gereği yaptığını; verilen zorunlu görevden de rahatsız olduğu belirtilmiştir. Ayrıca faaliyetlerdeki görevini zorunluluk gereği yapan din görevlilerinde bu durumun gençlerle iletişimini ve düzenlediği faaliyetleri olumsuz şekilde etkilediği (D3) görülmektedir.

Din görevlilerinin genç kızlara yönelik faaliyetler düzenleme ve gençlerin bunlara katılma amaçları değerlendirildiğinde şu sonuçlara ulaşılabılır: İlk altı amaçta görüldüğü üzere bazı din görevlileri gençler konusunda sorumluluk ve toplumsal duyarlılık sahibidir. Bu faaliyetleri gönüllü olarak gençlere yönelik amaçlar doğrultusunda düzenlemektedir. Bazı din görevlileri ise son amaçta belirtildiği üzere bu faaliyetleri görevi gereği zorunlu olduğu için yapmaktadır. Bu iki durum faaliyetlerin niteliğini ve niceliğini önemli ölçüde etkileyecektir. Gençlere yönelik faaliyetleri gönüllü olarak ve isteyerek düzenleyen din görevlilerinin daha gayretli, özverili ve faydalı olması beklenir. Faaliyetleri prosedür gereği/yapmış olmak için yapan din görevlilerinde ise bu durum kendisine ve katılımcılara yönelik olumsuz etkiler/sonuçlar oluşturması muhtemeldir. Gençlik faaliyetleri için yapılan görevlendirmelerde liyakatle birlikte gönüllülüğün esas alınması faaliyetlerin verimini arttırma, sürdürülebilirliğini sağlama ve katılımcıların memnuniyetini kazanmada önemli rol oynayabilir. Bununla birlikte gençliğe dair din görevlilerine farkındalık kazandıracak ve onları faaliyetlere gönüllü katılmaya teşvik edecek bilgilendirme ve göreve hazırlama seminerleri düzenlenebilir. Nitekim din görevlileri gençlerin ihtiyaç ve beklentilerinden habersiz olduğu için ya da kendilerini bu görevde yeterli hissetmediği için gönüllü katılım sağlamıyor olabilir.

Eğitim amaçları uzak amaçlar, genel amaçlar ve özel amaçlar olmak üzere üç düzeydir. Araştırmamız kapsamında Başkanlığın gençlik mevzuatındaki amaçları genel

amaçlar; din görevlileri ve genç kızların faaliyetlerdeki amaçları ise özel amaçlar olarak kabul edilebilir.³⁰⁰ Din görevlilerinin ve genç kızların çeşitli amaçlarla gençlik faaliyetlerinde bulunduğu tespit edilmiştir. Bu amaçlar gençlerin ihtiyaçlarını karşılamak, gençlerin kendini geliştirmesi, bilinçli gençlerin yetişmesi, gençlerdeki ahlaki boşluğu doldurmak, gençlere sahih dini bilgiyi ulaştırmak, gençlik faaliyetlerinde bulunmayı sevmek ve gençlik faaliyetlerinde görevlendirilmek olarak belirtilmiştir. Bu özel amaçların Başkanlığın gençlik çalışmalarına yönelik mevzuatında belirtilen genel amaçlara uygun olduğu görülmektedir. Gönüllü katılım- zorunluluk açısından diğer amaçlardan farklı olan ‘gençlik çalışmalarında görevlendirilme’ amacının da genel amaçlardan ‘gençlik faaliyetlerinin yaygınlaştırılmasına’ hizmet ettiği söylenebilir. Eğitimin amaçları katılımcıların ihtiyaç ve beklentilerini dikkate almalıdır. Gençlerde biyolojik ihtiyaçların yanı sıra sosyal ihtiyaçların (sevgi, güven, itibar, iletişim vb.) da karşılanması önem taşımaktadır.³⁰¹ Alt temalarda görüldüğü üzere din görevlileri ve genç kızların ortak özel amaçlara dair görüş bildirmesi bu amaçların gençlerin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olduğunu ortaya koymaktadır. Özel amaçların kendi içinde birbirini desteklediği, davranışa dönük olduğu, kapsamının genel olduğu, genç kesime yönelik özgün olduğu ve kendi içerisinde bütünlüğe sahip olduğu söylenebilir.³⁰² Nitekim tüm amaçların gençlerin ihtiyaç ve beklentilerini karşılamaya yönelik olduğu ve her bir amacın diğerlerine katkı sağladığı görülmektedir.

Faaliyetler bilişsel, duyuşsal ve devinişsel olmak üzere öğrenmenin farklı alanlarına yönelik olabilmektedir. Bilişsel alan bilgiyi hatırlama- tanıma- kavrama- uygulama- analiz etme gibi süreçleri kapsayan zihinsel faaliyetlerdir. Duyuşsal alan değer yargıları, seçimler, inanç ve tutumlara yönelik olarak duygu boyutuyla ilgilidir. Devinişsel alan ise bilişsel ve duyuşsal alanlarla ilişkili olarak fiziksel hareket ve kas becerilerini ağırlıklı olan öğrenmelerdir.³⁰³ Gençlik faaliyetlerinin amaçları öğrenme alanlarına göre değerlendirildiğinde şunlar söylenebilir: ‘Gençlere sahih dini bilgiyi ulaştırmak’ bilişsel alana yönelik bir amaçtır. ‘Gençlik faaliyetlerinde bulunmayı

³⁰⁰ Özcan Demirel, *Eğitimde Program Geliştirme Kuramdan Uygulamaya*, 24. bs (Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2015), 95.

³⁰¹ Tahsin Doğan, *Öğretmen ve Eğitim Yöneticilerine Rehber*, 1.Baskı (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2014), 92-93.

³⁰² Karacaoğlu, *Eğitimde Program Geliştirme*, 120-22.

³⁰³ Süleyman Akyürek, *Din Öğretimi Model Strateji Yöntem ve Teknikler*, 6. bs (Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık, 2018), 14-61.

sevmek' duyuşsal alanla ilgili bir amaçtır. Diğer tüm amaçlar ise devinişsel alana yöneliktir. Genç kızlara yönelik düzenlenen faaliyetlerde amaçların çoğunlukla devinişsel alana yönelik olduğu görölmektedir.

2.2.Genç Kızlara Yönelik Düzenlen Faaliyetlerde İçeriğin Belirlenme Biçimi

İçerik; programın amaçları doğrultusunda kazandırılması hedeflenen bilgi, beceri, düşünce, kavram ve konuları kapsayan bütündür. “Öğretime konu olan şey nedir?” sorusunun yanıtıdır. Öğretim programlarında ilk olarak amaçlar belirlenir; ikinci sırada ise içeriğin belirlenmesi yer alır. İçeriğin yararlı ve kullanılabilir olması amaç ve ihtiyaçlara ne kadar uygun olduğuna bağlıdır.³⁰⁴ Araştırmamız kapsamında Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından genç kızlara yönelik düzenlenen faaliyetlerde içeriğin ne olduğunu, kim tarafından ve hangi amaçla belirlendiğini tespit etmek amaçlanmıştır. Pilot görüşmelerde katılımcılara “Genç kızlara yönelik faaliyetlerde içeriği kim belirliyor? Niçin/ hangi amaçla belirliyor?” sorusu yöneltmiştir. Katılımcıların yanıtları ilmi faaliyetlerde içerik ve konuların belirlenmesine dair olmuştur. Sosyal ve kültürel faaliyetlerde içeriği kimin belirlediğine dair veri elde edilememiştir. Bu alanda yetkili ve koordinatör din görevlileriyle yapılan informal görüşmelerde sosyal ve kültürel faaliyetlerde içeriğin tercihle değil mevcut şartlara, ekonomik duruma, kurumlar arası işbirliğine ve idari talimatlara göre belirlendiği belirtilmiştir. Ayrıca bazı katılımcılar için içerik kavramının anlaşılır olmadığı fark edilmiştir. Bu doğrultuda görüşme sorusu “Genç kızlara yönelik düzenlenen sohbet, din dersleri gibi ilmi faaliyetlerde konuları kim belirliyor? Niçin/ hangi amaçla belirliyor?” şeklinde düzenlenmiştir. Faaliyetlerde içeriği kimin belirlediğine dair görüş bildiren din görevlisi ve genç kızlara ait bazı bilgilere aşağıdaki tablolarda yer verilmiştir:

³⁰⁴ Karacaoğlu, *Eğitimde Program Geliştirme*, 154-55.

Tablo 2.3: Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen Faaliyetlerde İçeriğin Belirlenme Biçimine İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Bayan Din Görevlileri)

ALT TEMALAR	İL		MEZUNİYET DURUMU			GÖREV ALANI				GÖREV STATÜSÜ			GÖREV YERİ		GÖREV YILI		
	Nevşehir	Aksaray	Ön Lisans	Lisans	Lisansüstü	İhtiyaç Odaklı	4-6 Yaş	Hafızlık	Vaiz	Fahri	Sözleşmeli	Kadrolu	Merkez	İlçe	1-5 Yıl	5-10 Yıl	10 Yıl ve Üzeri
İçeriği Din Görevlileri Belirliyor	4	8	7	4	1	10	2	-	-	1	-	11	12	-	1	2	9
İçeriği Gençler belirliyor	2	5	1	4	2	5	1	-	1	-	2	5	5	2	2	1	4
İçerik Din Görevlileri ve Gençlerin Ortak Kararıyla Belirleniyor	3	3	2	2	2	4	-	-	2	-	1	5	4	2	2	1	3
TOPLAM	11	15	10	10	5	19	3	-	3	1	3	21	21	4	5	4	16

Yukarıdaki tabloya bakıldığında gençlere yönelik faaliyetlerde içeriği din görevlilerinin belirlediğine dair Nevşehir’den 4, Aksaray’dan 8 din görevlisi görüş bildirmiştir. Din görevlilerinin çoğunun merkezde ve ihtiyaç odaklıda görevli, kadrolu ve 10 yıldan fazla süredir görevde olduğu görülmektedir. İçeriği gençlerin belirlediğine dair Nevşehir’den 2, Aksaray’dan 5 din görevlisi görüş bildirmiştir. Din görevlilerinin çoğunun lisans mezunu, kadrolu, merkezde ve ihtiyaç odaklıda görevli, 10 yıldan fazla süredir görevde olduğu görülmektedir. İçeriğin din görevlisi ve gençlerin ortak kararıyla belirlendiğine dair Nevşehir’den 3, Aksaray’dan 3 din görevlisi görüş bildirmiştir. Din görevlilerinin çoğu merkezde ve ihtiyaç odaklıda görevlidir. Mezuniyet durumları ve görev süreleri ise çeşitlilik göstermektedir.

Tablo genel olarak değerlendirildiğinde şunlar söylenebilir: Gençlere yönelik düzenlenen faaliyetlerde içeriğin belirlenmesine dair görüş bildiren din görevlilerinin sayısı Nevşehir’e kıyasla Aksaray’da daha fazladır. Tüm alt temaların toplamına göre merkezde ve ihtiyaç odaklıda görevli, kadrolu ve mesleki tecrübesi fazla olan din görevlilerinin çoğunlukta olduğu görülmektedir. Bu durum gençlik faaliyetlerini daha çok bu özelliklere sahip din görevlilerinin düzenlemesinden kaynaklanıyor olabilir. Her iki ilde de içeriği din görevlilerinin belirlediğine dair görüşlerin sayısı daha fazladır.

Ayrıca üç alt temaya dair görüş bildiren din görevlilerinin sayısı kıyaslandığında içeriği din görevlilerinin belirlediğine dair daha fazla sayıda görüş belirten olmuştur. Buradan hareketle gençlere yönelik faaliyetlerde içeriği daha çok din görevlilerinin belirlediği söylenebilir.

Tablo 2.4: Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen Faaliyetlerde İçeriğin Belirlenme Biçimine İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Genç Kızlar)

ALT TEMALAR	İL		EĞİTİM DURUMU		ÜNİVERSİTE BÖLÜMÜ			
	Nevşehir	Aksaray	Lise	Üniversite	İlahiyat Fakültesi ve İslami İlimler Fakültesi	Sosyal Bilimler	Fen ve Mühendislik Bilimleri	Sağlık Bilimleri
İçeriği Din Görevlileri Belirliyor	1	3	-	4	1	1	2	-
İçeriği Gençler belirliyor	6	3	2	7	-	5	-	2
İçerik Din Görevlileri ve Gençlerin Ortak Kararıyla Belirleniyor	7	11	5	13	1	9	1	2
TOPLAM	14	17	7	24	2	15	3	4

Yukarıdaki tabloya bakıldığında içeriği din görevlilerinin belirlediğine dair Nevşehir'den 1, Aksaray'dan 3 genç kız görüş bildirmiştir. Genç kızların tamamı üniversite grubu olup çoğu fen ve mühendislik bilimleri bölümündendir. İçeriği gençlerin belirlediğine dair Nevşehir'den 6, Aksaray'dan 3 genç kız görüş bildirmiştir. İçeriğin din görevlileri ve gençlerin ortak kararıyla belirlendiğine dair Nevşehir'den 7, Aksaray'dan 11 genç kız görüş bildirmiştir. Genç kızların çoğu üniversite- sosyal bilimler bölümündendir. Tablo genel olarak değerlendirildiğinde şunlar söylenebilir: Gençlere yönelik düzenlenen faaliyetlerde içeriğin belirlenmesine dair görüş bildiren genç kız sayısı Nevşehir'e kıyasla Aksaray'da daha fazladır. İçeriğin din görevlileri ve genç kızların ortak kararıyla belirlendiğine dair görüş bildiren genç kız sayısı diğer alt temalara kıyasla çoğunluktadır.

Yukarıdaki tablolar birlikte değerlendirildiğinde şunlar söylenebilir: Her iki tabloda da konuya ilişkin görüş bildiren katılımcı sayısı Aksaray'da daha fazladır. Din

görevlilerinin çoğu içeriği kendilerinin belirlediğini bildirirken; genç kızların çoğu içeriğin ortak kararla belirlendiğini ifade etmiştir. Her iki durumda da din görevlilerinin içerik belirlemede daha aktif rol aldığı görülmektedir.

Katılımcılarla yapılan görüşmeler doğrultusunda genç kızlara yönelik faaliyetlerde içeriğin üç farklı yöntemle belirlendiği tespit edilmiştir:

İçeriği Din Görevlileri Belirliyor: Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde genç kızlara yönelik düzenlenen faaliyetlerde içeriği din görevlileri belirleyebilmektedir. Din görevlisi D1, D3, D5, D6, D8, D10, D13, D14, D16, D20, D26, D28 ile genç kız G7, G11, G12, G39 konuya ilişkin açıklamalarda bulunmuştur. Katılımcılardan bazılarının ifadesi şöyledir:

D5: “Biz Kur’an kursu hocaları olarak 5-6 kişi yönetiyoruz. Pazar muhabbeti konularını hocalarımızla istişare ederek belirliyoruz. Gençler için sadece bilgiye yönelik değil kalbe yönelik şeyler de yapmaya çalıştık.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Aksaray)

D8: “Çok demokratik yöntemle biz belirliyoruz. Hangi kitapları okuyacağımızı cumartesi grubunda ben belirliyorum. 80 kişilik cumartesi grubu kalabalık ve heterojen değil; kitabı grupla belirleyemeyiz. Tefsir konularını o hafta ders verecek hocamız belirliyordu.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 5-10 yıl, Aksaray)

D14: “Müftülükte o her hafta düzenlenen sohbet programının konularını vaiz hocalarımız belirliyor diye biliyorum. Her hafta vaiz hocalardan birisi bir konu hazırlıyor, o şekilde ilerliyor.” (Kkö, 4-6 yaş, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 5-10 yıl, Aksaray)

D26: “Çoğu zaman bize Diyanet’ten de yazı geliyor. Şu konularla ilgili yapın diye üstten Ankara’dan Diyanet’ ten yazılar geliyor. Şöyle faaliyetler yapın gençlere diye yazılar geliyor. Diyanet belirliyor, Müftülük belirliyor. Onun haricinde kendimiz de belirliyoruz.”

G7: “Sohbet içeriğini hocalar belirliyordu. Okuduğumuz kitaplardan bazılarını da hocamız seçmişti.” (Ünv. öğrencisi, Fen Bilimleri, Fen ve Mühendislik Bilimleri, Aksaray)

G11: “Pazar sohbetlerinde konuları hocalar belirliyordu. Cumartesi gününde de genellikle hocalar belirliyordu yani.” (Ünv. öğrencisi, Biyoteknoloji ve Moleküler Biyoloji, Fen ve Mühendislik Bilimleri, Aksaray)

G12: “İlk önce hocalar konuları belirleyip geliyor, bize anlatıyorlar; sohbet bittikten sonra istediğiniz konu var mı haftaya onu anlatalım diyorlar tamam ama genellikle de hocalar belirliyor.” (Ünv. öğrencisi, İslami İlimler- İlahiyat Fakültesi ve İslami İlimler Bölümü, Aksaray)

Yukarıdaki ifadelerde sohbet konularının, okunacak ve kritiği yapılacak kitapların ve tefsir derslerinin içeriğinin din görevlileri tarafından belirlendiği görülmektedir. Bazı ilmi faaliyetlerin içeriği Diyanet İşleri Başkanlığı, Müftülük yetkilileri, vaizler ve Kur'an kursu öğreticileri tarafından belirlenmekte ve bu noktada gençlere söz hakkı tanınmadığı anlaşılmaktadır. Mevcut durumda içeriğin gençlerin ihtiyaç ve beklentilerini karşılamadaki yeterliliği belirsizdir. Buradan hareketle gençlere yönelik amaçlı ve nitelikli faaliyetlerin düzenlendiğini söyleme ve faaliyetleri ölçme-değerlendirme pek mümkün olmamaktadır. İçeriğin belirlenmesinde din görevlisinin tek yetkili olması değil; içeriğin düzenlenmesinde gençlerle birlikte etkin rol alması beklenirdi.

Araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde bazı din görevlileri içeriği hangi amaçla/ neye göre belirlediğine dair yöneltilen soruda açıklamaya yer vermiştir. Konuya ilişkin bazı veriler şöyledir:

D10: “Tefsir benim özel ilgi alanım ve bu alanda tezim var. İnsanın en iyi becerdiği alanı yapması gerekir. Ben de tefsir alanında dersler yapıyorum. Bu ayet bana ne diyor, nasıl yeni ben bir ben olmalıyım, öğrendiklerimi hayatıma nasıl aktarmalıyım şeklinde yapıyorum dersimi. Farklı alanlardan ve karşı görüşlerden de okumalar yapıyorum. Tarih, edebiyat da okuyup o alandaki bilgilerden istifade ediyorum.” (Kk, ihtiyaç odaklı, kadrolu, lisansüstü, merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Aksaray)

Yukarıdaki ifadede din görevlisinin içeriği belirlemesinde ilgi ve uzmanlık alanının etkili olduğu anlaşılmaktadır. Öğreticiler faaliyetlerin amaç ve içeriğini belirlemede önemli görev üstlenmektedir. Faaliyetleri planlayan, uygulayan ve bu süreçte gençlerle iletişim halinde olan din görevlileri faaliyetlerin niteliğini etkileyen temel öğelerden biridir. Bu bakımdan öğreticilerde bulunması gereken özellikler önem kazanmaktadır. Öğreticinin yeterli alan bilgisine sahip olması bu özelliklerden biridir.³⁰⁵ Günümüzde gelişen ve değişen yaşam koşullarında bilginin güncellenmesi, öğreticilerinin kendini geliştirmesi gereklilik kazanmıştır. Ayrıca öğreticinin içeriği diğer alanlarla ilişkilendirerek öğrencilerin seviyesine uygun şekilde vermesi beklenir. Bu sayede öğreticiler muhatabın ihtiyacına cevap verebilir, nitelikli faaliyetler

³⁰⁵ Serdan Musa Taşkaya, “Nitelikli Bir Öğretmende Bulunması Gereken Özelliklerin Öğretmen Adaylarının Görüşlerine Göre İncelenmesi”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 1, sy 33 (2012): 283-98.

gerçekleşmesi için katkı sunabilir.³⁰⁶ Yukarıdaki ifadelerde din görevlisinin bunları dikkate aldığı görülmektedir. Görüşme verilerinden ve literatürdeki bilgilerden hareketle öğreticinin uzmanlık ve ilgi alanı doğrultusunda içeriği belirlemesinin; faaliyetin daha etkin ve verimli yürütülmesinde, öğrencilerin de faaliyetlere ilgiyle katılmasında önemli rol oynadığı söylenebilir.

Gençlik faaliyetlerinde içeriğin hangi amaçla/ neye göre belirlendiğine dair görüş belirten bir diğer katılımcının ifadesi şöyledir:

D30: “Bizim de bir müfredatımız var. Müfredata göre gideriz. İhtiyaç odaklı kursumuzdaki gibi bu şekilde oluyor dersler. Öğrenirken o konuyu bilen kişinin sabırla beklemesini, bilen bilmeyeni desteklemesini, bilenlerin de sebat etmesini ve hepsinin ayrı bir mükâfatı olduğunu söylüyorum.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadede din görevlisinin içeriği müfredat doğrultusunda belirlediği bildirilmiştir. Din görevlisi D30’un gençlere yönelik D grubu Kur’an kursunda kısa süreli öğretim programı düzenlediği bilinmektedir. Din görevlisiyle yapılan informal görüşmede gençlik faaliyetleri için özel bir müfredatın bulunmadığını, ihtiyaç odaklı Kur’an kursu kısa süreli öğretim programını takip ettiğini belirtmiştir. Yukarıdaki ifadede içeriğin hazır bir plan doğrultusunda belirlendiği, gençlerin ihtiyaç ve beklentilerinin gözden kaçırıldığı görülmektedir. Ayrıca müfredatın uygulanması katılımcıların ön öğrenmelerinin dikkate alınmamasına yol açmaktadır. Bu durumun hedeflenen kazanımlara ulaşma, nitelikli ve verimli faaliyetler düzenleme ve devamlılığı sağlama noktasında olumsuz sonuçlar doğurması beklenir.

Öğretim programı öğretim sürecinin önemli öğelerinden biridir. Sürece yön vererek öğretimin daha sistematik ilerlemesini sağlar ve öğreticiye rehberlik eder.³⁰⁷ Din görevlilerinin gençler için haftada 4 ve 6 ders saati olarak düzenlediği kısa süreli öğretim programlarında bir müfredata ihtiyaç duyduğu ortadadır. Gençlere yönelik düzenlenen kısa süreli öğretim programları için hedef grubun ihtiyaç ve beklentileri doğrultusunda Başkanlık tarafından merkezi olarak gençlere yönelik özel ve çerçeve bir öğretim programı hazırlanabilir.

³⁰⁶ Zühal Çubukçu ve Pınar Girmen, “Öğretmenlerin Sınıf Yönetimi Becerilerine İlişkin Görüşleri”, *Bilgi*, sy 44 (2008): 128-33.

³⁰⁷ Abdurrahman Güzel ve Özay Karadağ, “Anlatma Becerileri Açısından ‘Türkçe Dersi Öğretim Programı (6, 7, 8. Sınıflar)’na Eleştirel Bir Bakış”, *Ana Dili Eğitimi Dergisi* 1, sy 1 (2013): 45-46.

İçeriğin neye göre belirlendiğine dair din görevlilerinden biri şu açıklamada bulunmuştur:

D6: “Kur’an’ı anlamaya ihtiyacımız var. Allah bize ne diyor anlamıyoruz. Kur’an’ın algılanmadan yaşanılması mümkün değil. İslam’ı yaşayalım diyoruz ama İslam’ın bize yol göstermesi için bir şey yapmalıyız. Kur’an’ı anlamak, anlamlandırmak, İslam’ı güzel yaşayanlarla birlikteliği arttırmak gerekir. Bu yüzden de tefsir anlatılmasını önemsiyorum.” (Kkō, 4-6 yaş, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Aksaray)

Yukarıdaki ifadede Kur’an’ın anlaşılması ve hayata geçirilmesi amacıyla içeriğin din görevlisi tarafından belirlendiği ifade edilmiştir. Kur’an insanlara dünya ve ahiret hayatında kılavuzluk etmek ve onları doğru yola iletmek için indirilmiştir. Arapça olarak indirilen Kur’an’ın diğer dillerde ve toplumsal koşullarda en doğru şekilde anlaşılması için tefsir ilmi önemli işlev görmektedir. Kur’an’ın okunması, indiği dönemin şartları içinde anlaşılması ve hayata uygulanması amacıyla örgün ve yaygın din eğitimi kurumlarında tefsir dersine yer verilmektedir. Ancak bu dersler örgün eğitimde imam hatip liseleriyle; yaygın eğitimde (Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde) ise kısa süreli öğretim programı ve sohbet içeriği olarak sınırlı kalmıştır.³⁰⁸ Programdaki mevcut derslerin nitelik ve nicelik olarak yeterliliği, öğrencilerin ilgi ve beklentilerini ne kadar karşıladığı, amaçlara ulaşmadaki başarısı bilinmemektedir.

Gençlerin tefsire dair ilgi, algı ve beklentileri üzerine yapılan bir araştırmada³⁰⁹ gençlerde bir tefsir kitabının tamamını okuma ortalaması % 6,6 iken; hiç okumayanlar %33’tür. Gençlerin tefsir dersine katılma istekleri ise % 69,2 olarak tespit edilmiştir. Gençlerin bu ilme ilgi duyduğu; fakat alana yönelik gerekli gayreti göstermediği söylenebilir. Tefsir ilmi bilinçli, manevi değerlerinin farkında olan, Kur’an’ın emir ve yasaklarına uyan bir gençlik yetişmesine zemin hazırlamaktadır. Başkanlık bünyesinde gençlere yönelik düzenlenen çeşitli ilmi faaliyetlerde tefsir konularına yer verilmesi ihtiyacı karşılamaya yönelik önemli bir adımdır. Dersin amaçlarına ulaşması için konuların öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeyine uygunluğuna ve farklı öğretim yöntemlerinin kullanılmasına dikkat edilmelidir.

³⁰⁸ Seyfullah Pak, “Lise ve Dengi Okullarda Eğitim Gören Öğrencilerin, Kur’an Tefsiri Kitaplarına İlişkin Algıları Üzerine Bir Araştırma”, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy 32 (2018): 229-31.

³⁰⁹ Abdullah Aygün ve Hayrettin Karadeniz, “Üniversite Gençlerinin Kur’an’a Dair İlgi, Algı ve Bilgileri: Giresun Üniversitesi Örneği”, *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi* 9, sy 16 (2017): 97-133.

İçeriği hangi amaçla belirlediğine dair yöneltilen soruya din görevlisinin yanıtına aşağıda yer verilmiştir:

D20: “Gençlerin İslamiyet’i yaşayanları görmeleri lazım yoksa anlatım havada kalıyor. Onlara bir idol oluşturmak gerekir. Gençlere kime benzemek istiyorsunuz diye sorunca idolleri hitler, sanatçılar, şarkıcılar oluyor. Bu kişiler gençlere cazibeli geliyor. Onlara İslam’ı tanıtıyoruz, sahabeleri anlatıyoruz; Musab’ı, Nesibe annemizi, Ümmü Süleym’ i tanıyıp onlar için idol olsun diye. Gençlere direk Peygamberi anlatınca o peygamber tabi ki yapar diyorlar ama peygamberle birlikte sahabeyi de anlatınca sahabiler gençlere İslami şuuru hayatlarına geçirmek için örnek oluyor.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadede gençlere güzel örnek sunmak amacıyla içeriğin din görevlisi tarafından belirlendiği ifade edilmiştir. Konuya ilişkin yapılan bir araştırmada³¹⁰ günümüzde gençlerin aile bireyleri, akraba, arkadaş, sosyal medya fenomenleri ve dini-siyasi liderleri örnek aldığı belirtilmiştir. Ayrıca başka bir araştırmada³¹¹ gençlerin çoğunun çeşitli televizyon karakterlerini model aldığı bilgisine yer verilmiştir. Oyuncu, müzisyen, sanatçı gibi popüler kişilere özenmek ve onları taklit etmek gençler arasında yaygınlaşmaktadır. Diğer rol modellerden farklı olarak sosyal medya fenomenleri kurgusal/ gerçek dışı olabilmektedir.³¹² Rol modeller gençlerin duygu- düşünce ve yaşam tarzını, davranışlarını ve karakterini önemli ölçüde etkilemektedir. Gençlerin yetişmesi ve kendini geliştirmesi için onlara doğru örnekler sunulması gerekmektedir. Aksi takdirde gençler ilgi ve beklentilerine, koşullara ve çevresel uyarıcılara göre bilinçsizce yanlış rol modeller seçebilmektedir.³¹³ Bu noktada ebeveynlerden sonra eğitimcilere büyük görev düşmektedir. Gençlerin yaşam tarzı ve manevi gelişiminde Hz. Peygamber başta olmak üzere diğer peygamberler, sahâbe ve ilim- hikmet sahibi kişiler onlara örnek olarak sunulabilir. Buradan hareketle çeşitli ilmi faaliyetlerde gençlere güzel örnek sunmak amacıyla içeriği belirlenmenin önemli bir ihtiyacı karşıladığı söylenebilir.

³¹⁰ Latife Kabaklı Çimen, “Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Rol Model Tercihleri”, *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi* 8, sy 1 (2019): 88-110.

³¹¹ Alev Üstündağ, “Gençlerin Model Aldıkları Televizyon Karakterleri”, *Akademik İncelemeler Dergisi* 14, sy 1 (2019): 29-50.

³¹² Mehmet Tahir Karaboğa, “Lise Öğrencilerinin Rol Model Tercihlerine İlişkin Bir Çalışma”, *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 15, sy 2 (2019): 368-72.

³¹³ Fatih Karakaş, “İlahi Geleneğin İdealindeki Gençlik için Rol Model Olarak Hz. Yusuf” (Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, 2019), 27.

İçerik belirlenirken dikkate alınan hususlara dair birkaç katılımcının ifadesi de şöyledir:

D12: “Zaten konularımız imanla ilgili olduğu için Allahü Teâlâ’yı onlara daha güzel anlatabilmek, onların kalbine ve beynine Allahü Teala’nın sevgisinin daha güzel yerleşebilmesi için önce iman konularından da bahsettik. Önce diğer konuları seçsek bir faydası olmayacaktı. Bu yüzden önce iman konusunu ele aldık.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Aksaray)

D21: “Gençlerde şu problem var; anne- babalarından öğrendikleri ile yaşıyorlar. İman, Allah ve Peygamber sevgisi, Allah korkusu onların kalbine yerleşmeden başka konulara ilerlenmemeli. Diğer şeyler iman temeli üzerine kademeli ilerler. Peygamberimiz insanlarda önce tevhit konusunu sevgi üzerinden ele almış, sonra ibadet ve ahlak konularını yerleştirmiştir.” (Kkö, 4-6 yaş, kadrolu, ön lisans mez., ilçe, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadelerde gençlere Allah ve Peygamber sevgisini kazandırmak amacıyla içeriğin din görevlileri tarafından belirlendiği görülmektedir. Sevgi, din eğitiminin temelinde yer almalıdır. Aksi takdirde iman ve dini yaşantıda korku/ dayatmanın olması durumunda beklenen değer ve faydanın sağlanması söz konusu değildir. Kulun itaati, ibadeti Allah’a ve Hz. Peygambere duyduğu muhabbet ölçüsünde güçlenmekte ve devamlılık göstermektedir.³¹⁴ Ayrıca genellikle Batı dünyasında görülen islamofobi günümüzde gençleri de olumsuz şekilde etkilemektedir. İslamofobi; İslam ve Müslümanlara yönelik nefret, terör, şiddet, düşmanlık gibi olumsuzluklara dayanan bir din karşıtlığıdır.³¹⁵ Gençlerin islamofobi vb. tutumlara karşı bilinçlenmesine ve etkilerinden korunmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu noktada korku, azap gibi söylemlerin değil; sevgi, muhabbet, ilgi gibi değerlerin hâkim olduğu din eğitimi faaliyetleri önem kazanmaktadır. Yaratıcı ile kul arasındaki ilişkinin sevgi üzerine inşasında din eğitimcilerine görevler düşmektedir. Katılımcıların yukarıdaki ifadelerden hareketle bazı din görevlilerinin bu konuda farkındalık sahibi olduğu ve sevgi merkezli yaklaşımda gayret gösterdiği söylenebilir.

Yukarıda belirtilenler dışında katılımcılardan bazıları içerik/ konuyu neye göre ve hangi amaçla belirlediğine dair şunları açıklamıştır: Gençlerin ilgi ve ihtiyacını karşılamak, gençleri bilinçlendirmek ve yetiştirmek, gençlerdeki ahlaki boşluğu

³¹⁴ Abdurrahman Kasapoğlu, “Allah-İnsan İlişkisi Açısından ‘Muhabbet’ / Sevgi Olgusu”, *Hikmet Yurdu* 3, sy 5 (2010): 104-5.

³¹⁵ Necmi Karslı, “İslamofobi’nin Psikolojik Olarak İncelenmesi”, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 13, sy 1 (2013): 76-79.

doldurmak ve gençlerin yetersiz/ zayıf olduğu konularda sahih dini bilgiler sunmaktadır. Bu konular daha önceden din görevlilerinin faaliyetleri düzenlenme ve gençlerin de bunlara katılma amaçlarında belirtildiği için burada tekrar ele alınmamıştır.

İçeriği Gençler belirliyor: Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde genç kızlara yönelik faaliyetlerde içerik genç kızlar tarafından belirlenebilmektedir. Din görevlisi D1, D4, D7, D9, D12, D22, D28 ile genç kız G3, G4, G10, G21, G24, G26, G30, G31, G36 konuya ilişkin açıklamalarda bulunmuştur. Katılımcılardan bazılarının ifadesi şöyledir:

D1: “Gençlerden birisi şöyle bir şey dedi; hocam kapanmak istiyorum ama kapanamıyorum, bize tesettürü anlatır mısınız dedi, tesettürü anlattık. Gençlerden talep üzerine bir konu belirleyip sohbet ediyorduk, vaaz tarzında yapmadık.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Aksaray)

D28: “Ben kendim birey olarak yani gönüllü gidip orada ders verdiğimde sohbet yaptığımda bu konuları genellikle öğrencilerimiz gençlerimiz belirliyor. Hocam şu konuda eksiklerimiz var, o konu hakkında hazırlanıp gelerseniz bize bir şey anlatırsınız güzel olur deyip sohbetlerimizin konularını o şekilde ayarlayıp anlatıyoruz.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

G3: “Müftülüğün özel bir program çerçevesinde yaptığını, konuları öyle belirlediğini görmedim. Hocalarımız yılın başında bize ne yapalım, neler konuşalım, neler istersiniz diye görüşlerimizi alıyorlar. Bize istediğimiz konuda sohbetler yapıyorlar.” (Ünv. öğrencisi, Türk Dili ve Edebiyatı, Sosyal Bilimler, Aksaray)

G10: “Hocalar konu seçeneklerini bize söylüyorlardı. Şunlar var bu hafta hangi konuları yapalım diye özellikle bize soruyorlardı.” (Ünv. öğrencisi, Hemşirelik, Sağlık Bilimleri, Aksaray)

Yukarıdaki ifadelerde sohbetlerin içeriğinin gençlerin ihtiyaçları, ilgi alanları ve soruları doğrultusunda belirlendiği görülmektedir. Gençlerin dini konularda kendini geliştirmek ve eksiklerini tamamlamak için gayret gösterdiği anlaşılmaktadır. Gençler tarafından belirlenen içerik onların ihtiyaç, beklenti ve öğrenme düzeyine uygunluğunu sağlayabilir. İçerik belirlemede gençlerin söz sahibi olmasıyla faaliyetler gençler için daha verimli ve ilgi çekici olabilir, katılım sağlama ve devamlılık göstermelerinde rol oynayabilir. Ancak gençlerin taleplerinin yanı sıra din görevlisinin gözlem ve tecrübelerinin de dikkate alınması beklenirdi. Nitekim gençlere yönelik faaliyetlerde din görevlilerinin kazandırmayı hedeflediği amaçlar ve öğretim programında yer alan amaçlar bulunmaktadır. Faaliyetlerin düzenlenme ve bunlara katılma amaçları bahsinde

geçtiği üzere gençlerin bu amaçların tamamından haberdar olmadığı bilinmektedir. Bunlara ulaşmada faaliyetlerin içeriği önemli rol üstleneceğinden öğretici ve öğrencinin görüşleri doğrultusunda içeriğin belirlenmesi gerekmektedir.

Araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde katılımcılardan bazıları genç kızların içeriği hangi amaçla neye göre belirlediğine dair açıklamaya yer vermiştir. Konuya ilişkin bazı veriler şöyledir:

D7: “Öğrenciler soru soruyorlardı. Haftaya bu konuda, şu konu üzerinde konuşalım diyorduk. Gençler kendilerini eksik hissettikleri konular hakkında sorular soruyorlardı. Onlar hakkında konuşuyorduk. Bildikleri şey varsa da eksiklikleri var mı, doğru yapıyorlar mı buna dair sorular geliyordu.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, sözleşmeli, lisansüstü, ilçe, görev süresi 1-5 yıl, Aksaray)

D28: “Özellikle öğrencilerimizin eksikliğini olduğunu konulara yer verdik. Bir gün bir programda gençler şu şekilde demişti: Öncelikle bizim eksik olduğumuz bazı hususlar var. En baştan namaz konusunda eksiklerimiz var. Her yerde namaz karşımıza çıkıyor. Önce namaz konusunda eksiklerimizi bir anlarsak daha iyi olur diyorlardı. İstekler ve ihtiyaçlar doğrultusunda konuları belirlendi.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

G22: “Hocamız çoğunlukla her hafta farklı konuya değiniyordu. Merak ettiğimiz, sorduğumuz, ilginizin olduğu konularda konuşuyorduk muhakkak.” (Lise mez., Nevşehir)

Yukarıdaki ifadelerde içeriğin gençlerin ilgi- ihtiyaç- beklentileri doğrultusunda ve gençler tarafından belirlendiği görülmektedir. Faaliyetlerin düzenlenme ve bunlara katılma amaçlarında gençlerin ilgi, ihtiyaç ve beklentilerinin gözetildiği daha önceden amaçlar bölümünde geçmişti.³¹⁶ Bu konu ilgili bölümde açıklandığı için burada tekrar yer verilmemiştir.

İçerik Din Görevlileri ve Gençlerin Ortak Kararıyla Belirleniyor: Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde genç kızlara yönelik düzenlenen faaliyetlerde içerik din görevlileri ve gençlerin ortak kararıyla belirlenebilmektedir. Din görevlisi D7, D9, D15, D17, D18, D24 ile genç kız G1, G2, G4, G5, G7, G9, G13, G16, G17, G18, G19, G25, G27, G28, G29, G31, G35, G38 konuya ilişkin açıklamalarda bulunmuştur. Katılımcılardan bazılarının ifadesi şöyledir:

D9: “Gençlerin talepleri üzerine ve bizim onların ihtiyacı olduğunu düşündüğümüz konular üzerine karşılıklı istişare ile hem biz hem de onlardan gelen talepler doğrultusunda bu konuları belirledik.” (Vaiz, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 5-10 yıl, Aksaray)

³¹⁶ Bkz. Tezin İlgili Bölümü, Din Görevlilerinin Genç Kızlara Yönelik Faaliyetler Düzenleme ve Gençlerin Bu Faaliyetlere Katılma Amaçları

G1: “Hocamız Diyanet’in kitabından açıp hangi konuyu işlememizi istersiniz diyordu. Kendi fikrini de söylüyordu. Ortak istenen konuları hocamız anlatıyordu.” (Ünv. öğrencisi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, Sosyal Bilimler, Aksaray)

G2: “Vakfın bir başkanı var. Sohbet konusu gönderen arkadaşlar da oluyor. Konu seçmek sana kalmış, konular toplumun ihtiyacını karşılar olmalıdır. Eğer sen de konu anlatmak istersen kalkıp işe yaramaz, gereksiz konuyu anlatırsan kimse dinlemez, müdahale ederler zaten. Bu konuyu anlatabilir miyim diyerek vakfın başkanı hocayla konuşuyorsun. Uygunsa müsaade ediyor anlatıyorsun.” (Ünv. öğrencisi, Okul Öncesi Öğretmenliği, Sosyal Bilimler, Aksaray)

G4: “Biz dönemin başında ne anlatılsın, ne konuşulsun, ne istersiniz diye aramızda istişare ettik hep.” (Ünv. öğrencisi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, Sosyal Bilimler, Aksaray)

G25: “Konular için bazen biz bazen hocamız kısaca herkes fikrini söylüyordu.” (Kamu Yönetimi, Sosyal Bilimler, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadelerden hareketle din görevlisi ile gençlerin ortak görüşleri, talepleri ve soru- cevaplar doğrultusunda içeriğin belirlendiği söylenebilir. İçerik düzenlenirken çeşitli kaynakların etkin olması sağlanmalıdır. Burada içeriğin gençlerin ihtiyaç ve beklentileri göz önünde bulundurularak programın amaçları doğrultusunda düzenlenmesi sağlanabilir. İçerik hedef grubun anlayacağı düzeyde ve öğretici ile öğrencilerin ilgisine hitap edecek biçimde olmalıdır.³¹⁷ İçeriğin din görevlisi ve gençlerin ortak kararıyla belirlenmesinin buna imkân tanınması beklenir. İçeriğin öğretici tarafından gençlerin öğrenme düzeyine göre yapılandırılması, amaçlara göre sınırlandırılması gerekmektedir.

Katılımcılardan bazıları içeriğin ortak kararla belirlenirken hangi amaçların gözetildiği ve neye göre belirlendiğine dair açıklamaya yer vermiştir. Konuya ilişkin ifadelerden biri şöyledir:

D9: “Öncelikle kafamıza göre plan yapıp ilerleseک gençlerin çoğunu orada bulamazdık. Onlara da sorduk ne yapalım, ne konuşalım diye. Ne var ne yok ne gerekli değerlendirdik. Onların içine biz güzel tohumlar atarsak bu gençler her yerde güzel yetişir. Vazife savar gibi bu konuda aradan çıksın, bunu da anlatalım diye dersler yapmadık. Diğer gençleri de buraya çekmek için konuları nasıl vesile kılabiliriz diye düşündük. Biz farklı kesimden her genci buraya nasıl çekebiliriz diye düşünerek ilgi duyulan ortak konuları belirledik.” (Vaiz, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 5-10 yıl, Aksaray)

Yukarıdaki ifadede din görevlisinin gençlik konusunda duyarlılık sahibi olduğu ve gençlerin de fikirlerini alarak faydalı içerik düzenlemeye gayret gösterdiği

görülmektedir. İlmî birikime sahip olan gençlerle birlikte bu noktada yetersiz olan ya da hiç bilgi sahibi olmayan gençlere ulaşmak da amaçlamaktadır. Muhafazakâr/ dindar olarak adlandırılan gençler bu faaliyetlere ilgi duymakta ve daha çok katılım sağlayabilmektedir. Her kesimden gence hitap edebilmek için öğreticinin muhatabı çok iyi tanınması gerekmektedir. Bu doğrultuda öğretici gençlerin ilgi, ihtiyaç ve beklentilerini tespit etmekte; sonra bunlar arasında seçim yapmaktadır. Her iki tarafın aktif rol aldığı dikkate alınırsa içeriğin belirlenmesine dair en makul yaklaşımın bu olduğu söylenebilir. Ayrıca öğreticinin içeriği öğrenciye göre düzenlemesi, uygun yöntemi ve materyalleri seçmesi beklenir.

Genç kızlara yönelik faaliyetlerde içeriğin hangi amaçla ve neye göre belirlendiğine dair katılımcılardan çeşitli veriler elde edilmiştir. Bu veriler yukarıda ilgili başlıkların altında ele alınarak yorumlanmıştır. Durumu genel olarak değerlendirmek ve konuya ilişkin açıklamada bulunan katılımcılarla ilgili verilerini sunmak amacıyla aşağıdaki tabloya yer verilmiştir:

Tablo 2.5: Genç Kızlara Yönelik Faaliyetlerde Konunun Hangi Amaçla/Neye Göre Belirlendiğine Dair Katılımcılardan Elde Edilen Bulgular

İçerik/Konu Hangi Amaçla /Neye Göre Belirleniyor	Konuya İlişkin Görüş Bildiren Bayan Din Görevlileri Ve Sayısı	Konuya İlişkin Görüş Bildiren Genç Kızlar Ve Sayısı
Öğreticinin ilgi ve uzmanlık alanı olması	1 katılımcı (D10)	-
Müfredatı uygulamak	2 katılımcı (D2, D30)	-
Kur'an'ın anlamak ve hayata geçirmek	2 katılımcı (D6, D15)	-
Allah ve Peygamber sevgisinin kazandırmak	8 katılımcı (D1, D5, D12, D15, D20, D21, D25, D30)	-
Gençlere güzel örnek sunmak	2 katılımcı (D15, D20)	-
Gençlerin ilgi ve ihtiyaçlarını karşılamak	14 katılımcı (D7, D9, D10, D14, D15, D16, D18, D19, D22, D23, D26, D27, D28, D30)	13 katılımcı (G2, G3, G14, G15, G20, G22, G23, G24, G25, G27, G33, G34, G39)
Gençleri bilinçlendirmek ve yetiştirmek	4 katılımcı (D9, D15, D24, D25)	-
Gençlerdeki ahlaki boşluğu doldurmak	4 katılımcı (D3, D13, D14, D15)	1 katılımcı (G29)
Gençlerin yetersiz/zayıf olduğu konularda sahih dini bilgiler sunmak	6 katılımcı (D5, D7, D8, D17, D28, D30)	1 katılımcı (G36)
TOPLAM	43	15

Yukarıdaki tabloya bakıldığında katılımcıların ilmi faaliyetlerin içeriğini çeşitli amaçlar doğrultusunda belirlediği görülmektedir. İçeriğin hangi amaçla ve neye göre

belirlendiğine dair en az sayıda din görevlisinin görüş belirttiği grup öğreticinin ilgi ve uzmanlık alanı olmasıdır. Genç kızlardan sadece birer katılımcı içeriğin belirlenmesinde gençlerdeki ahlaki boşluğu doldurma ve gençlere sahih dini bilgiler sunmanın etkili olduğunu belirtmiştir. İçeriğin hangi amaçla ve neye göre belirlendiğine dair her iki grupta da en fazla sayıda katılımcının görüş belirttiği grup ise gençlerin ilgi ve ihtiyaçlarının karşılanmasıdır. Buradan hareketle gençlerin ilgi- ihtiyaç ve beklentilerine dair katılımcıların farkındalık kazandığı ve din görevlilerinin toplumsal duyarlılık sahibi olduğu söylenebilir. Tablo geneline bakıldığında içeriğin hangi amaçla ve neye göre belirlendiğine dair görüş bildiren katılımcı sayısı genç kızlara kıyasla din görevlilerinde daha fazladır. Bu durumun içeriğin belirlenmesinde din görevlilerinin daha aktif rol almasından kaynaklandığı tahmin edilmektedir. Her ne kadar gençler bu konuda çok fazla söz sahibi olmasalar da “Bu konuyu niçin öğreniyorum? Bu ders bana hangi katkıları sağlayabilir?” sorularının yanıtı için bilgi sahibi olması beklenir. Böylece öğretim etkinlikleri daha verimli hale gelebilir, bilgilerin kalıcılığı ve kullanılabilirliği sağlanabilir, etkinliklerin ölçme ve değerlendirmesine imkân tanınabilir. İçeriğin neye göre ve hangi amaçla belirlendiğine dair din görevlisi ve gençlerde farkındalık düzeyinin artmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Genç kızlara yönelik düzenlenen faaliyetlerde içeriğin belirlenmesine dair elde edilen bulgular genel olarak değerlendirildiğinde şunlar söylenebilir: Faaliyetlerde içeriğin sistematik olarak belirlenmediği; daha çok din görevlilerinin söz sahibi olduğu görülmektedir. Din görevlileri de içeriğin belirlenmesini bilimsel ilke ve yöntemlerden ziyade bireysel tespitleri doğrultusunda yapmaktadır. Bu durumun öncelikle program ve öğretici amaçlarının tam olarak belirlenmemesinden kaynaklandığı tahmin edilmektedir. İçerik/konunun kim tarafından, hangi amaçla ve neye göre belirlendiğiyle birlikte bunların hangi düzeyde ele alındığı da önemlidir. Görüşmelerde din görevlileri içeriğin yapısı, konuların düzeyi ve özellikleri hakkında bilgiye yer vermemiştir. Konuya ilişkin genç kızlardan da veri elde edilememiştir. Bu verinin eksikliği konuların birbiriyle ilişkisini belirleme, amaç- içerik arasında bağlantı kurma ve öğrenciye uygunluk düzeyini tespit etme açısından dezavantaj oluşturabilir.

İçeriğin genel amaçları gerçekleştirecek düzeyde olması beklenir. Faaliyetlerin düzenlenme ve bunlara katılma amaçları ile içeriğin hangi amaçla ve neye göre belirlendiğine dair veriler birlikte değerlendirildiğinde şunlar söylenebilir: İçeriğin

belirlenmesinde etkili olan amaçlardan bazıları faaliyetlerin genel amacına doğrudan hizmet etmektedir. Bu amaçlar gençlerin ilgi ve ihtiyacını karşılamak, gençleri bilinçlendirmek ve yetiştirmek, gençlerdeki ahlaki boşluğu doldurmak ve gençlerin yetersiz/ zayıf olduğu konularda sahih dini bilgiler sunmaktır. Diğer amaçların ise faaliyetlerin genel amacıyla örtüştüğü ve dolaylı olarak hizmet ettiği söylenebilir. İçeriğin düzenlenmesinde temel öğelerle amaçlar arasında dengenin olması ve fayda sağlama ilkesinin gözetilmesi önemlidir. Bu doğrultuda değerlendirildiğinde gençlik faaliyetlerinde genel amaçlar ile içerik öğelerinde bunun sağlanmaya çalışıldığı görülmektedir.

2.3. İlmî Faaliyetlerin Konusuna Dair Bulgular

Konu bir metinde ele alınan durum, olay, duygu, düşünce vb.dir. “Bu metinde ne hakkında/nelerden bahsediliyor?” sorusunun yanıtıdır. Konular genel olmakla birlikte toplumsal, bilimsel, kültürel gibi çeşitli alanlara yönelik olabilmektedir.³¹⁸ Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde genç kızlara yönelik çeşitli konularda ilmi faaliyetler düzenlenmektedir. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde genç kızların ihtiyaç ve beklentilerini tespit etmek amacıyla “Genç kızlar daha çok hangi konularda din görevlisine müracaat ediyor?” sorusu yöneltilmiştir. Konulara dair elde edilen bulgular inanç, ibadet ve ahlak temaları altında gruplandırılmıştır. Mevcut programda yer alan ve uygulanan konuları tespit etmek amacıyla katılımcılara “Genç kızlara yönelik sohbet, din dersi gibi ilmi faaliyetler daha çok hangi konularla ilgili düzenlenmektedir?” sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya verilen cevaplar da aynı temaların altına yerleştirilmiştir. Gençlerin beklentileriyle mevcut konuların ne kadar örtüştüğünü tespit etmek amacıyla veriler ilgili temaların altında kıyaslanarak yorumlanmıştır.

2.3.1. İnanç Konularına Dair Bulgular

Gençlik döneminde inanç konuları sorgulanmakta, dini bilinç gelişmekte ve bireyin inancıyla tutumları netleşmektedir. Gencin bu dönemde edindiği bilgi ve tecrübeler dini gelişimini önemli ölçüde etkilemektedir. İnancın gereği olan ibadetleri devamlı ve isteyerek yapmak, ahlaki ilkelere uymak ve yaşamı bu esaslar üzerine inşa

³¹⁸ “Tema Nedir? Konu Nedir? Özellikleri, Örnekleri”, erişim 01 Kasım 2022, <https://www.turkedebiyati.org/tema-konu-nedir.html>.

etmek için öncelikle sağlam bir inanç gerekmektedir.³¹⁹ Bu doğrultuda örgün ve yaygın din eğitimi kapsamında çeşitli inanç konularına yer verilmektedir. Araştırmamız kapsamında Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde genç kızlara yönelik düzenlenen faaliyetlerde İslam dininin inanç esaslarına yer verildiği tespit edilmiştir. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde inanç konusuna dair elde edilen bulgular 7 tema ve 15 alt tema altında ele alınmıştır. Bu konuyla ilgili genç kızların talebinin bulunduğunu bildiren ve gençlere yönelik faaliyetlerde inanç konularının olduğunu belirten katılımcıların bilgisine aşağıdaki tabloda yer verilmiştir:

Tablo 2.6: Genç Kızlara Yönelik Faaliyetlerde İnanç Konusuna Dair Alt Temalara İlişkin Görüş Belirten Katılımcılar

	Konular	Konuyla İlgili Talep Olduğuna Dair Görüş Bildiren Katılımcı Sayısı	Konuyla İlgili Faaliyet Düzenlendiğine Dair Görüş Bildiren Katılımcı Sayısı
İslam Dininin Tarihsel Süreci	Mezhepler	1 Katılımcı (D14)	-
	Tasavvuf	2 Katılımcı (G20, G23)	-
	Osmanlı Devleti'nde Dini Hayat	1 Katılımcı (G20)	-
Allah' a İman	Tevhit	7 Katılımcı (D6, D10, D12, G6, G13, D23, D30)	7 Katılımcı (D12, D17, D21, D25, D26, D29, G15)
	Ateizm	5 Katılımcı (D3, D25, D27, D28, G15)	2 Katılımcı (D25, D27)
	Deizm	2 Katılımcı (D8, D17)	2 Katılımcı (D17, D26)
	Yaratılış	2 Katılımcı (D1, D15)	-
Meleklerle İman	Melek- Cin- Şeytan	2 Katılımcı (G18, D25)	-
Kitaplara İman	Kur'an-ı Kerim Okumayı ve Tecvidi Öğrenme	3 Katılımcı (D10, D17, D22)	5 Katılımcı (D4, D13, D15, D19, D20)
	Tefsir	4 Katılımcı (D3, D25, G28, G33)	8 Katılımcı (G3, G4, G13, G14, G16, G17, G31, D6)
Peygamberlere İman	Peygamberlerin Hayatı	4 Katılımcı (G21, G22, G25, G31)	6 Katılımcı (G5, G17, G18, G22, G25, D19)
	Siyer	-	20 Katılımcı (G1, G2, G3, G4, G5, G7, G15, G16, G19, G20, G21, G22, G28, G30, G31, G33, G35, D4, D18, D20)
Ahret Gününe İman	Ölüm - Kıyamet	2 Katılımcı (D21, G26)	2 Katılımcı (D15, G26)
	Ahret Hayatı	9 Katılımcı (G5, G13, G18, G26, G27, G29, G40, D3, D5)	1 Katılımcı (G26)
Kaza Ve Kadere İman	Kaza Ve Kader	9 Katılımcı (D5, D15, D21, D23, G26, G27, G32, G34, G38)	4 Katılımcı (G32, D15, D21, D39)

³¹⁹ Bünyamin Solmaz ve Adem Şahin, "Ergenlerde Dindarlık ve Sosyal Benlik", *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 12, sy 2 (2012): 147-48.

Yukarıdaki tabloya bakıldığında genç kızlara yönelik düzenlenen faaliyetlerde inanç konusuna dair çeşitli alt temalara yer verildiği görülmektedir. İslam dininin tarih süreci konusu 3 alt temada ele alınmıştır. Genç kızların mezhepler konusuna ilgisinin olduğuna dair 1 katılımcı, tasavvuf konusuna ilgisinin olduğuna dair 2 katılımcı, Osmanlı Devleti'ndeki dini hayata ilgisinin olduğuna dair 1 katılımcı görüş bildirmiştir. Gençlere yönelik düzenlenen faaliyetlerde bu konulara yer verildiğini belirten katılımcı olmamıştır. Genç kızların bu konulardaki talebinin karşılanmadığı görülmektedir. Gençlere yönelik faaliyetlerin bu konuları da kapsayacak şekilde düzenlenmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Yukarıdaki tablodan hareketle Allah'a iman konusu 4 alt temada ele alınmıştır. Genç kızların tevhit konusunu merak ettiğine dair 7 katılımcı, bu konuda faaliyet düzenlendiğine dair 7 katılımcı görüş bildirmiştir. Genç kızların ateizm konusunu merak ettiğine dair 5 katılımcı, bu konuda faaliyet düzenlendiğine dair 2 katılımcı görüş bildirmiştir. Genç kızların deizm konusunu merak ettiğine dair 2 katılımcı, bu konuda faaliyet düzenlendiğine dair 2 katılımcı görüş beyan etmiştir. Genç kızların yaratılış konusunu merak ettiğine dair 2 katılımcı görüş bildirirken; bu konuda faaliyet düzenlendiğini belirten katılımcı olmamıştır. Meleklerle iman (melek- cin- şeytan) konusunda gençlerin talebinin bulunduğu dair 2 katılımcı görüş bildirmiştir. Gençlere yönelik düzenlenen faaliyetlerde bu konuya yer verilmemiştir. Genç kızların bu konudaki beklentisinin karşılanmadığı ve bu doğrultuda düzenlemelere ihtiyaç duyulduğu söylenebilir. Kitaplara iman konusu 2 alt temada ele alınmıştır. Genç kızların Kur'an-ı Kerim'i okumayı ve tecvidi öğrenmeye yönelik talebinin olduğuna dair 3 katılımcı, bu konuda genç kızlara yönelik faaliyet düzenlendiğine dair 5 katılımcı görüş bildirmiştir. Genç kızların tefsire yönelik talebinin olduğuna dair 4 katılımcı, genç kızlara yönelik tefsir dersinin düzenlendiğine dair 8 katılımcı görüş beyan etmiştir. Peygamberlere iman konusu 2 alt temada ele alınmıştır. Genç kızların peygamberlerin hayatı konusuyla ilgili talebinin bulunduğu dair 4 katılımcı, bu konuyla ilgili faaliyet düzenlendiğine dair 6 katılımcı açıklamada bulunmuştur. Siyer konusuyla ilgili genç kızların talebi olmamıştır. Bu konuyla ilgili faaliyet düzenlendiğine dair 20 katılımcı görüş bildirmiştir. Bu konuyla ilgili faaliyet düzenlendiği için genç kızlar talebini dile getirmeye ihtiyaç duymuyor olabilir. Ahirete iman konusu 3 alt temada ele alınmıştır. Genç kızların ölüm- kıyamet konusunu merak ettiğine dair 2 katılımcı, bu konuyla ilgili

faaliyet düzenlendiğine dair 2 katılımcı görüş bildirmiştir. Ahiret hayatının merak edildiğine dair 9 katılımcı, bu konuyla ilgili faaliyet düzenlendiğine dair 1 katılımcı açıklamada bulunmuştur. Kaza ve kader konusunun merak edildiğine dair 9 katılımcı, bu konuyla ilgili faaliyet düzenlendiğine dair 4 katılımcı görüş bildirmiştir.

Gençlik faaliyetlerinde inanç konularına ilişki yukarıdaki tablo genel olarak değerlendirildiğinde şunlara ulaşılmaktadır: Genç kızların en çok talepte bulunduğu konu ahiret hayatı ile kaza ve kaderdir. Genç kızlara yönelik faaliyetlerde en fazla yer verilen konu ise siyerdir. Gençlerin pek çok konuya dair talebinin karşılandığı söylenebilir. Fakat faaliyetlerde gençlerin beklentileri doğrultusunda bazı konulara da yer verilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

İnanç konusuna dair elde edilen bulgular aşağıda ilgili tema ve alt temaların altında ele alınmıştır. İlk olarak gençlere yönelik faaliyetlerde yer alan konulara dair bulgular, daha sonra gençlerin talep ettiği konulara ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Bu veriler karşılaştırılarak literatürden elde edilen bilgiler doğrultusunda yorumlanmıştır.

2.3.1.1.İslam Dininin Tarihsel Süreci

Yirmi üç yıllık peygamberlik döneminde vahiy ve sünnetle birlikte İslam dininin temeli oluşmuştur. Tarihsel süreçte gelişen olaylar, sorunlar, ihtiyaçlar karşısında Kuran ve sünnetten farklı anlam ve yorumlar çıkarılmıştır. Bu yorumlar toplumsal kabul bulmuş, insanlar bu yorumların etrafında yoğunlaşmış ve itikadi- fıkhi- tasavvufi mezhepler ortaya çıkmıştır. Araştırma kapsamında katılımcılarla yapılan görüşmelerde bayan din görevlisi ve genç kızlardan bazıları İslam dininin tarihsel sürecine dair bazı konuların yer aldığı belirtilmiştir. Konuya ilişkin katılımcılardan birkaçının ifadesi şöyledir:

D14: “Mezhepler konusunu çok merak ediyorlar. Gençler bunu sorguluyorlar. Neden farklı mezhepler var, nasıl oldu, hangisi doğru diye.” (Kkö, 4-6 yaş, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 5-10 yıl, Aksaray)

G23: “Her zaman için tasavvufa ayrı bir ilgim vardı. Bunda üniversitedeki hocamın katkısı çok oldu. Her şeyi bırak tasavvuf ile ilgilen deseler seve seve yaparım. Tasavvuf hocamız çok farklıydı.” (Ünv. öğrencisi, İlahiyat, İlahiyat Fakültesi ve İslami İlimler Bölümü, Nevşehir)

G20: “Padişahların hayatını, Osmanlı Dönemindeki dini hayatı yani onların yaşantısı nasıldır merak ediyorum.” (Ünv. öğrencisi, İlahiyat, İlahiyat Fakültesi ve İslami İlimler Bölümü, Aksaray)

Yukarıdaki ifadelerde genç kızların mezhepler, tasavvuf ve Osmanlı dönemindeki dini hayat konularına yönelik din görevlilerinden taleplerinin olduğu görülmektedir. Ancak Başkanlık bünyesinde gençlere yönelik düzenlenen faaliyetler kapsamında bu konulara yer verildiğine dair veri bulunmamaktadır. Gençlerin mezheplere yaklaşımına yönelik gerçekleştirilen bir araştırmada³²⁰ şu bulgular elde edilmiştir: Gençler mezhepleri ‘beşeri oluşum’, ‘din anlayışındaki farklılaşmalar’ olarak kabul etmektedir. Çalışmada gençlerin mezhepleri zorunlu olarak görmediği ve kutsallaştırmadığı belirtilmiştir. Gençlerin mezheplere karşı taassuptan uzak esnek bir yaklaşım sergilediği anlaşılmaktadır. Bu bilgiler ışığında faaliyetlerde gençlerin ilgi ve beklentisi doğrultusunda İslam dininin tarihsel süreciyle ilgili konulara yer verilmesine ihtiyaç duyulduğu görülmektedir.

2.3.1.2. İman Esasları

Allah’a İman: Allah'a iman, Allah'ın var ve bir olduğuna, bütün üstünlük sıfatlarıyla nitelenmiş ve noksan sıfatlardan uzak ve yüce bulunduğuna inanmaktır. Gençlik faaliyetlerinde Allah’a iman konusuna dair şu alt temalar oluşturulmuştur: Allah’ın sıfatları- yaratılış ve Allah sevgisi, ateizm ve deizmdir. Araştırma kapsamında yapılan görüşmeler doğrultusunda elde edilen veriler ilgi alt temalarda yorumlanmıştır.

Alt temalardan ilki olan Allah’ın sıfatları- yaratılış ve Allah sevgisine ilişkin katılımcılardan bazılarının ifadesi şöyledir:

D1: “Niçin yaratıldık, Allah insanları neden yarattı şeklinde yaratılışı sorguluyorlar.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Aksaray)

D6: “Gençlerden Allah'ı sevmek, O'na kulluk etmek gibi bu konularda sorular gelmiyor. Ama biz yine de önce bu konuları anlatıyoruz. İslam’da önce şehadet vardır. Yani soyuttan başlar, sonra somut gelir. Ama gençler öncelikle hep somut ve görünüş ile ilgili şeylerden soruyor.” (Kkö, 4-6 yaş, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Aksaray)

D23: “Allah’ın Rahman- Rahim sıfatıyla dünya- ahiret hayatı nasıl anlaşılmalı, imtihanlar niçin var gibi sorular oluyor. Böyle şeyleri öğrencilerimden öğrenmek için soran olduğu gibi bazıları da soru sordu olmak, entel olmak, diğerlerinden farklı ve üstün olmak, ezik olmamak için soru soranlar da oluyordu.” (Kkö, 4-6 yaş, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

³²⁰ Ahmet Ayhan Koyuncu ve Kadir Canatan, “İslamcı Gençler ile İslamcı Olmayan Gençlerin Mezhep Algıları Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma”, *Mezhep Araştırmaları Dergisi* 14, sy 2 (2021): 724-53.

G15: “İnsanların çok hata yapmalarına rağmen Allah'ın affediciliği ve büyüklüğü konusu geçti.” (Ünv. öğrencisi, Biyoteknoloji ve Moleküler Biyoloji, Fen ve Mühendislik Bilimleri, Aksaray)

Yukarıdaki ifadelerde gençlerin varoluş hikmetini kavramak, kâinat ile yaratıcı arasındaki bağı izah etmek, Allah'ı tanıma ve O'na karşı kulluk- takva bilincini konularında sorular sorduğu belirtilmiştir. Gençlerin Allah'a iman konusunda ilgili alt temalara dair taleplerinin bulunduğu ve bu doğrultuda ilgili konuların gençlik faaliyetlerinde yer aldığı görülmektedir.

Genç kızlara yönelik faaliyetlerde ateizm konusu da yer almaktadır. Ateizmde din ve değerler anlayışı, metafizik inançlar, ilahi vahiy, ahiret inancı gibi konular reddedilmekte; mutlak özgürlük kabul edilmektedir.³²¹ Katılımcılardan birinin konuya ilişkin ifadesi şöyledir:

D25: “Allah'ı tanıma, O'nun varlığını kabul etme, O'nun varlığının delillerini bulma ve ateizm konularını ele aldık. Çünkü üniversitelerde çok farklı dini anlayışlar yaygınlaşmaya başladı. Gençlerin bu konulara ihtiyacı var. Onlarda böyle yanlış kaymalar olabiliyor. Benim KYK' ya derse gittiğim zamanlarda bu hususlarda gençlerin çok sıkıntılı olduğunu gördüm.” (Kkö, 4-6 yaş, kadrolu, ön lisans mez., ilçe, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

D3: “Allah var mı yok mu diye soruluyor, ateizmle ilgili kızların farklı soruları oluyordu.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, fahri, ön lisans mez., merkez, görev süresi 1-5 yıl, Aksaray)

G15: “Ateist bir kişi karşımıza çıksa dinimizi ona nasıl anlatabiliriz, nasıl sevdirebiliriz bunu öğrenmek istiyorum.” (Ünv. öğrencisi, Biyoteknoloji ve Moleküler Biyoloji, Fen ve Mühendislik Bilimleri, Aksaray)

Yukarıdaki ifadede gençlerde görülen ihtiyaç üzerine ateizm konusuna yer verildiği belirtilmiştir. Günümüzde gençlerin dindarlığı değişmekte; gençler modern inanç eğilimlerinden etkilenebilmektedir.³²² Gençlerin ateizm konusunu merak ettiği anlaşılmaktadır. Gençlerin ateizme yönelmesini etkileyen psikolojik, toplumsal, felsefi ve politik olmak üzere başlıca faktörler bulunmaktadır. Ateizme yönelik ilgi ve merak oluşmasında materyalist yaklaşımlar, din- bilim çatışmasının savunulması, kötülük problemi, özgür iradeye dair zafiyet, dinin baskılayıcı ve zorlayıcı olarak görülmesi, din istismarı ve terör olayları, sosyal medya paylaşımları büyük rol oynamaktadır.³²³

³²¹ Mustafa Ünverdi, “Din Karşıtı Yayınlar ve Gençlerde Ateistik Eğilimin Nedenleri”, *İlahiyat Akademi*, sy 12 (2020): 146.

³²² Ünverdi, 175.

³²³ Fatma Aygün, “Ateizme Yol Açan Başlıca Faktörler”, *Mezhep Araştırmaları Dergisi* 10, sy 2 (2017): 531-58.

Günümüzde gençlerin çeşitli inanç/ felsefi yaklaşımlara karşı merakı artsa da tamamen deist veya ateist olduklarını söylemek güçtür. Özgürlük- haz arayışları bulunmakla birlikte belirli kuralları olan dini yaşantının kabulü noktasında zorlandıkları söylenebilir.³²⁴ Gençler değişen dünya şartlarında hayatı anlamlandırma, dini tutum geliştirme ve şüphelerini giderme gibi konularda rehberliğe ihtiyaç duymaktadır. Gençlere yönelik inanç konularında nitelikli din eğitimi- hizmeti faaliyetleri önem kazanmaktadır. Din görevlisi D10'nun Başkanlık bünyesinde konuya ilişkin düzenlenen din hizmetleri faaliyetine dair açıklaması şöyledir:

D10: “İtikadi bunalım yaşayan bir öğrenci görmedim. Bazen bir genç bana gelip böyle bir ayet olmamalı ya da şu ayetle bu ayet çelişiyor diyen oluyor. Bunun nedenini asıl arkasındaki gerekçeleri anlatınca; okudukları kaynakların ateist kaynak olduğunu öğrenince düşünceleri değişiyor. Güvenilir olmayan farklı kaynakların bilinçsizce okunması fikirleri, zihni ifsat eder. Biz gençlerin sorularına yeterince tatmin edici cevaplar veremiyoruz. Burada bize ve Diyanet’e çok iş düşüyor.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, lisansüstü, merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Aksaray)

Yukarıdaki ifadede gençlerin ateizme yönelik merakında dini yayınların önemli bir etkisinin olduğu belirtilmiştir. Öğreticilerin bu konularda kendini geliştirmesinin ve farklı görüşe sahip yayınlardan da haberdar olmasının gerekliliği görülmektedir. Bununla birlikte Başkanlığın konuya ilişkin mevcut yayınlarının yeterli görülmediği ve günümüz ihtiyaçlarına uygun şekilde güncellenmesinin gerektiği söylenebilir.

Genç kızlara yönelik faaliyetlerde yer alan konulardan biri deizmdir. Deizm; vahyi inkâr eden, peygamberlere gerek görmeyerek aklın din konusunda yeterli olduğunu savunan, Tanrının evreni yarattıktan sonra herhangi bir müdahalesi olmadığını iddia eden felsefi akımdır.³²⁵ Katılımcılardan birinin konuya ilişkin ifadesi şöyledir:

D26: “Kızlarla deizmden konuştuk. Günümüzde mutlaka değinilmesi gereken, çok gerekli bir konudur.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

D8: “O kadar çeşitli konular var ki deizmden tutun basit sorulara kadar her şey. Öğrenci birkaç şey okumuş, birkaç kitap karıştırmış, kafası karışmış olabiliyor.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 5-10 yıl, Aksaray)

³²⁴ Asım Yapıcı, “Şüphe ve İnanç Kıskaçında Gençlerin Din ve Dindarlık Algıları”, *İlahiyat Akademik Dergisi*, sy 12 (2020): 10-27.

³²⁵ Ali Ermiş, “Ergenlerin Deizm Algısına Dair Sosyolojik Bir Araştırma (Çankaya Örneği)” (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, 2019), 35-36.

D17: “Deist bir arkadaşla nasıl konuşmalıyım şeklinde sorular oldu. Her konudan sorular vardı. Deist arkadaşı ile konuşan bir kız öğrencimiz arkadaşına bu konu hakkında bir şeyler bilmediği için ona cevabını veremediğini söyledi.” (Vaiz, kadrolu, lisansüstü, merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadede yaygın din eğitimi kapsamında deizm konusuna yer verildiği görülmekle birlikte bunun nicelik ve nitelik olarak yeterliliği bilinmemektedir. Ayrıca günümüzde gençlerin deizm hakkında sorular yöneltmesi ve zihin karışıklığı yaşadığı anlaşılmaktadır. Din karşıtı içeriği olan kitapların ve arkadaş çevresinin gençlerin deizmi merak etmesinde etkili olduğu görülmektedir. Bunların yanı sıra aile, çeşitli dini grupların yaklaşımları, din- bilim çatışmasına dair söylemler, din derslerinin niteliği, rol model-dizi/film- sosyal medya gibi uyarıcıların tutumları da gençlerin deizme olan ilgisini etkileyebilmektedir.³²⁶ Yapılan araştırmalara göre gençlerde ateizme kıyasla deizme yönelik eğilimin daha fazla olduğu tespit edilmiştir.³²⁷ Bu durumda gençleri sahil dini bilgiyle desteklemek, sorularına makul ve doyurucu cevaplar vermek, gençlerin bu alana dair ihtiyacını nitelikli din eğitimi faaliyetleriyle karşılamak önem kazanmaktadır.³²⁸ Bu konularda bazı din görevlilerinin farkındalık sahibi olduğu ve gençleri bilinçlendirmek adına gayret gösterdiği söylenebilir.

Meleklerle İman: Genç kızlara yönelik düzenlenen faaliyetlerde inanç konuları kategorisinde yer alan temalardan biri de meleklerle imandır. İslam inancında melekler; Allah’ın emriyle çeşitli görevleri yerine getiren, insani ihtiyaçları- iradesi ve cinsiyeti olmayan nurani varlıklardır.³²⁹ Meleklerle iman esas, Allah’a imandan sonra ikinci sırada yer almaktadır. Nitekim peygamberlere ve kitaplara iman için öncelikle ilahi mesajı peygamberlere ulaştıran meleklerle iman etmek gerekmektedir.³³⁰ Katılımcılarla yapılan görüşmelerde gençlik faaliyetlerinin içeriğine yönelik taleplerden birinin meleklerle iman konusu olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların konuya ilişkin ifadeleri şöyledir:

³²⁶ Mahmut Zengin ve Dilek Menküç, “Lise Öğrencilerinde Deizm Düşüncesi: Gençler Neyi Sorguluyor ve Nelerden Etkileniyor”, 2021, 260.

³²⁷ Murtaza Korlaelçi, “Deizm – Ateizm Tartışmaları ve Günümüze Yansımaları”, *Felsefe Dünyası*, sy 68 (2018): 20.

³²⁸ Zengin ve Menküç, “Lise Öğrencilerinde Deizm Düşüncesi: Gençler Neyi Sorguluyor ve Nelerden Etkileniyor”, 270-71.

³²⁹ Ali Çolak, *Kur’an ve Hadislere Göre Melek Kavramı* (Ankara: Gümüşhane Üniversitesi, 2012), 18-19.

³³⁰ Arslan Aydın, “Melekler ve İslam Akidesindeki Yeri”, *Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi* 5, sy 11 (1966).

D25: “Cin, şeytan, ruh çağırma konularından da soruluyordu.” (Kkö, 4-6 yaş, kadrolu, ön lisans mez., ilçe, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

G18: “Şeytan, melek ve cinlerle ilgili merak ettiğimiz şeyler oluyor.” (Lise mez., Aksaray)

Görüldüğü üzere gençlerin meleklere iman konusunda din görevlisine müracaatı bulunmakla birlikte bu konularda gençlere yönelik faaliyetlerin düzenlenip düzenlenmediği bilinmemektedir. Ruh çağırma gelecekte ya da gaipten haber almak amacıyla ölen kimsenin ruhuyla iletişime geçmek üzere yapılan ritüeldir.³³¹ Bu ritüelin gençler arasında daha çok merak, popülerlik ve eğlence gibi etkenlerle yapıldığı söylenebilir. Melek, şeytan, cin ve ruh insan duyularının sınırlı olması sebebiyle gözle görülemezdir. Bu varlıklar tarih boyunca merak konusu olmuş; onlarla ilgili çeşitli anlamlar ve tasvirler ortaya atılmıştır.³³² Günümüzde gençlerin ruh çağırma, melek, cin ve şeytan gibi konulara dair merakı doğru şekilde karşılanmadığında bilgi kirliliğine maruz kalınması ve itikadi sorunlarla karşılaşılması muhtemeldir. Bu durumu önlemek için gençlerin sahih dini bilgiyle aydınlatılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. İhtiyaç ve talepler dikkate alınarak gençlik faaliyetlerinin içeriğinde meleklere iman konusunun da yer alması gerekli görülmektedir.

Kitaplara İman: Genç kızlara yönelik düzenlenen faaliyetlerde inanç konuları kategorisinde yer alan temalardan biri de kitaplara imandır. Kitaplara iman teması elif ba- Kur'an öğrenimi, hafızlık ve tefsir olmak üzere üç alt temadan oluşmaktadır:

İslam'ın temel kaynaklarında Kur'an'ı öğrenme, okuma, anlama ve tebliğ etme tavsiye edilmiştir.³³³ Tarih boyunca Müslümanlar yüce kelimayı öğrenmek adına gayret göstermiş; bu amaçla örgün ve yaygın din eğitimi kurumlarına başvurmuştur. Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesindeki Kur'an eğitimi ve öğretimine yönelik kurslar³³⁴ bu amaca hizmet etmektedir. Gençler de dâhil olmak üzere toplumun her kesimi bu eğitim hizmetinden yararlanabilmektedir. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde Başkanlık

³³¹ “RUH ÇAĞIRMA”, TDV İslâm Ansiklopedisi, erişim 02 Kasım 2022, <https://islamansiklopedisi.org.tr/ruh-cagirma>.

³³² Gülsen Tezcan Kaya, “Göksel Dünyada İyilik ve Kötülüğün Sembolleri: İslam Tasvir Sanatında Melek ve Şeytan”, *Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 1, sy 21 (2020): 143.

³³³ İhsan İşlek, “Öğretmen Görüşleri Doğrultusunda İmam-Hatip Liselerinde Kur'an-ı Kerim Dersi, Ezber ve Sorunları” (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2020), 44-46.

³³⁴ “T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an Eğitim ve Öğretimine Yönelik Kurslar İle Öğrenci Yurt ve Pansiyonları Yönergesi”.

bünyesindeki gençlik faaliyetlerinde elif ba-Kuran öğretimine yer verildiği belirtilmiştir. Konuya ilişkin ifadelerden biri şöyledir:

D14: “Ben zaten Kur’an-ı Kerim öğretmek için gittim. Sıfırdan yani Elif cüzünden başlayan öğrencilerim de vardı. Kur’an bilen öğrencilerim de vardı. Normal Kur’an kursunda nasıl ilerliyorsak o şekilde ilerledik. Sonrasında Hafız kitabını duymuşsunuzdur, kızlarla ona başladık, o kitaptan devam ettik.” (Kkö, 4-6 yaş, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 5-10 yıl, Aksaray)

D22: “En çok Kur’an öğrenmek isteyen, burada çok istekli olan kızlar vardı. Çocukluğunda Kur’an kursuna gidememiş ama Kur’an’ı öğrenmeyi çok istiyordu. Kızlarımız da bu derslere devamlı olarak derslere katıldılar.” (Kkö, 4-6 yaş, sözleşmeli, lisansüstü, ilçe, görev süresi 1-5 yıl, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadeden anlaşıldığı üzere Kuran kurslarındaki eğitim haricinde genç kızların hazırbulunuşluk düzeyine uygun olarak Elif ba- Kur’an dersleri yapılmaktadır. Bu derslerin ilke ve yöntemlerine dair ayrıntılı bilgi verilmemiş; Kur’an kursundaki usulle aynı olduğu belirtilmiştir. Her iki grupta eğitimin konusu- amacı aynı olsa da hedef grupların (yetişkin, kadın, genç vb.) ilgi ve beklentileri farklı olduğu için ilke ve yöntemlerin de farklılık göstermesi beklenirdi. Bu konuda gençlerin ihtiyaç ve özellikleri dikkate alınarak düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca derslerde Başkanlık yayınlarından üç ciltlik ‘Hafız, Lafzın Hamili Mananın Amili’ kitabından yararlanıldığı belirtilmiştir. Bu kitap Kur’an’ın okunması, kolay ezberlemesi ve anlaşılmasını amaçlamaktadır. İçeriğinde Kur’an’ın her sayfasından bir ayetin kısa açıklamasına yer verilmiştir. Böylece öğrencilerin tefsire yönelik kazanımlarının da olduğu söylenebilir. Bununla birlikte kitabın her yaş grubu için (genç- yetişkin vb.) uygunluğu bilinmemektedir. Yukarıdaki bulgulardan hareketle her ne kadar derslerin amacı, yöntemi, kazanımları ve değerlendirilmesi hakkında veri bulunmasa da gençlerin bu derse yönelik ilgi ve katılımının olduğu belirtilmiştir. Nitekim din görevlisinin aşağıdaki ifadesi bu görüşü desteklemektedir: Gençlerin de ilgi gösterdiği bu derslerde verimliliği sağlamak, onların ihtiyaç ve beklentilerini karşılamak ve nitelikli din eğitimi sunmak adına yöntem, kaynak kitap, ölçme vb. alanlarda düzenlemeler gerekli görülmektedir.

Kitaplara iman konusunun alt temalarından biri tefsirdir. Rehber olarak gönderilen Kur’an’ın doğru anlaşılması ve hayata aktarılması için mealıyla birlikte açıklamalara da ihtiyaç duyulmaktadır. Kur’an’ın dil- ifade özelliklerinin tanınması, ayetlerin anlaşılması ve kulluk görevinin yerine getirilmesi noktasında tefsir ilmi önem

kazanmaktadır.³³⁵ Katılımcılarla yapılan görüşmelerde genç kızlara yönelik düzenlenen faaliyetlerde bazı tefsir konularına da yer verildiği tespit edilmiştir. Katılımcılardan bazılarının ifadesi şöyledir:

D6: “Özellikle tefsir konularından seçtik, gençler tefsiri çok seviyordu.” (Kkö, 4-6 yaş, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Aksaray)

G3: “İhlas Suresi’nin tefsiri yapıldı. Kehf Suresi anlatıldı.” (Ünv. öğrencisi, Türk Dili ve Edebiyatı, Sosyal Bilimler, Aksaray)

G4: “Birkaç kez tefsir yapıldı. Mesela bir ayet aklımda kalmıştı: ‘Onlar öfkelerini yutarlar cahillerle karşılaşınca selam verir geçerler.’ ayeti vardı. Bu beni çok etkiledi, unutamıyorum. Fatiha Suresi’nin tefsiri oldu. Asr Suresi’ni okuyoruz, sahabiler de bir araya gelince Asr Suresi’ni okumuş.” (Ünv. öğrencisi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, Sosyal Bilimler, Aksaray)

G13: “Hocamızla kısa surelerin tefsirini yaptık. Namazda okuduğumuz surelerin anlamını bilmek daha iyi olur, hocamız derse bu şekilde başladı.” (Ünv. öğrencisi, İslami İlimler- İlahiyat Fakültesi ve İslami İlimler Bölümü, Aksaray)

Yukarıdaki ifadelerde gençlerin bu ilme ilgi duyması, namazda sık okunan surelerinin anlaşılması ve bazı ahlaki erdemlerin (öfke kontrolü vb.) kazanılması amacıyla gençlik faaliyetlerinde tefsire yer verildiği görülmektedir. Fatiha, İhlas, Kehf ve kısa namaz surelerinin tefsirin yapıldığı belirtilmiştir. Kur’an’daki her bir surenin insanlara yönelik bir mesajı bulunmaktadır. Gençlik faaliyetlerinde bu surelerin hangi amaçla seçildiği ve gençlere yönelik kazanımları bilinmemektedir. Ancak bazı katılımcılar gençlerin beklentileri doğrultusunda tefsir ilmine yer verildiğine değinmiştir. Konuya ilişkin ifadelerden bazıları şöyledir:

D17: “Neden Kur’an öğrenmeliyiz, Kur’an’ın bize nelerden bahsettiğini nasıl bileceğiz diye gençlerden çok farklı sorular da geldi.” (Vaiz, kadrolu, lisansüstü, merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

G40: “Kur’an ve sohbet konularına ilgi duyuyorum. Kur’an’ın tefsir ve mealinde bilmek istediğim şeyler var.” (Ünv. öğrencisi, Türk Dili ve Edebiyatı, Sosyal Bilimler, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadelerden hareketle faaliyetlerde bu ilmin yer almasının, gençlerin talebini karşılamaya katkı sağladığı söylenebilir. Fakat aynı durumun tefsir için belirlenen surelerde de geçerli olduğunu söylemek mümkün değildir. Kur’an’ı hayata

³³⁵ Seyfullah Pak, “Lise ve Dengi Okullarda Eğitim Gören Öğrencilerin, Kur’an Tefsiri Kitaplarına İlişkin Algıları Üzerine Bir Araştırma”, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, sy 32 (2018): 228-30.

rehber edinme noktasında tefsir ilminin gençlere farkındalık kazandırması beklenir. Bu doğrultuda gençlerin amaçları, yaş grupları, hazırbulunuşluk düzeyi, ilgi- istek ve ihtiyaçları dikkate alınarak içeriğin/ surelerin belirlenmesi faaliyetleri daha nitelikli ve ölçülebilir kılabilir.

Kitaplara iman konusunun diğer alt teması hafızlıktır. Hafızlık Kur'an'ı baştan sona ezberlemekle birlikte onu anlamak, korumak ve hayata taşıyarak yaşayan Kur'an olmaktır. İslamiyet'in ilk döneminden Müslümanlar Kur'an'ı öğrenmek ve ezberlemek için gayret göstermiştir. Günümüzde örgün eğitimle birlikte düzenlenen hafızlık projesiyle gençlere çeşitli imkânlar sağlanmıştır. Hafızlık eğitimi Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde bu alan için tahsis edilen Kur'an kurslarında devam etmektedir.³³⁶ Katılımcılarla yapılan görüşmelerde gençlik faaliyetleri kapsamında da Kur'an'ı ezberleme yöntemleri, hafızlık nedir- önemi ve mesuliyeti gibi konulara da yer verildiği ifade edilmiştir. Din görevlisinin konuya ilişkin ifadesi şöyledir:

D19: “Öğrencilere ilk sohbette gerçek hafızlık nedir, gerçek ezber nedir, kalıcı hafıza, geçici hafıza bunları anlattım. Ezber yaparken nelere odaklanmam lazım, ezber sayfamın olduğunu nasıl anlarım, hafızlıktaki amacım nedir, hafızlığı bitirdiğimde her şey bitiyor mu yoksa asıl her şey yeni mi başlıyor bunlardan bahsettim. Öğrencilerim bu konularda çok bilinçlenmelerini çok istemiştim.” (Kkö, hafızlık, sözleşmeli, ön lisans mez., ilçe, görev süresi 5-10 yıl, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadede hafızlık öğrencisi gençlere yönelik düzenlenen faaliyetlerde Kur'an ezberini kolaylaştıran ve onlara farkındalık kazandıran konuların yer aldığı görülmektedir. Hafızlık Allah'ın mesajını bütün olarak görme, ayetleri daha iyi anlama ve uygulama noktasında fırsat oluşturmaktadır. Görüşmede bu konunun faaliyetlerde yer alma amacı genel olarak belirtilmiş; ancak öğrencilere yönelik kazanımlarına ise yer verilmemiştir. Yukarıdaki ifadede hareketle bu konuların sağlam ezber yapma, farkındalık kazanma, kendi sınırlarını tanıma ve bilinçli hafızlar olarak yetişmede öğrencilere katkı sağlaması beklenir. Ayrıca bu içerik hafızlık algısının gözden geçirilmesine yol açmaktadır. Toplumda hafızlığa karşı ilgi artarak devam etmiştir. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde de gençlerin hafızlığa karşı istek ve duyarlılığının arttığı ifade edilmiştir. Genç kız G20'nin konuya ilişkin ifadesi şöyledir:

³³⁶ Suat Cebeci ve Bilal Ünsal, “Hafızlık Eğitimi ve Sorunları”, *Değerler Eğitimi Dergisi* 4, sy 11 (2006): 30.

G20: “Kuran’la ilgili bilgileri merak ediyorum. Kur’an’ı çok sağlam okuyanları görmek, hafızları ve ezbere takip edenleri görmek dikkatimi çekiyor.” (Ünv. öğrencisi, İlahiyat, İlahiyat Fakültesi ve İslami İlimler Bölümü, Aksaray)

Yukarıdaki ifadede görüldüğü üzere hafızlık denilince genellikle Kur’an’ın ezberlenmesi akla gelmektedir. Bununla birlikte ayetlerin anlamını özümseme ve hayatına tatbik etme yönünü de önemseyen bir bakış açısına ihtiyaç vardır. Hafızlık hazırlık eğitiminde bu konuların yer alması gençlere farkındalık kazandırmada önemli rol üstlenebilir.³³⁷

Araştırmamız kapsamında katılımcılarla yapılan görüşmelerde kitaplara iman temasına dair elde edilen bulgular elif ba- Kur’an öğrenimi, hafızlık ve tefsir olmak üzere üç alt tema halinde ele alınmış, literatürden yararlanarak yorumlanmıştır. Bu üç alt temada da amaçların ve yöntemlerin net bir şekilde belirlenmediği; dolayısıyla ölçme ve değerlendirmeyi güçleştirdiği söylenebilir.

Peygamberlere İman: Genç kızlara yönelik düzenlenen faaliyetlerde inanç konuları kategorisinde peygamberlere iman teması da yer almaktadır. Bu tema peygamberler tarihi ve siyer olmak üzere iki alt tema halinde incelenmiştir:

Peygamberler insanları dine davet etmek ve dinin emir ve yasaklarını insanlara tebliğ etmek Allah’ın görevlendirdiği belirli vasıfları taşıyan kimselerdir. İlahi mesajı anlamak, ibadetleri doğru şekilde yapmak ve dünya- ahiret dengesini sağlamak için bir rehberin gerekliliği kaçınılmazdır.³³⁸ Genç kızlara yönelik düzenlenen faaliyetlerin içeriğinde peygamberler tarihine yer verildiği belirlenmiştir. Katılımcılardan bazılarının konuya ilişkin ifadesi şöyledir:

D15: “Bir de gençler kıssa dinlemeyi çok seviyor, bunları konuştuk. Yani peygamber kıssalarını anlattık. Peygamberlerin hayatını hikâyeleştirerek verdik; çünkü bunları ilgiyle dinliyorlardı.” (Kkö, hafızlık, sözleşmeli, ön lisans mez., ilçe, görev süresi 1-5 yıl, Aksaray)

G17: “Peygamberler tarihinden konuştuk.” (Ünv. öğrencisi, Hemşirelik, Sağlık Bilimleri, Aksaray)

G22: “İlgi duyduğumuz konular peygamber tarihiydi mesela. Benim şahsen kıssadan hisseler hoşuma gidiyor. Onlardan ders çıkarıyorum.” (Lise mez., Nevşehir)

³³⁷ Muhammet Şevki Aydın, “Kur’an Kursunda Hafızlık Eğitimi”, *Diyanet Aylık Dergi*, 2008; Muhammet Şevki Aydın, “Kur’an’ı Öğrenme Bağlamında Hafızlık”, *Diyanet Aylık Dergi*, 2009.

³³⁸ “PEYGAMBER”, TDV İslâm Ansiklopedisi, erişim 02 Kasım 2022, <https://islamansiklopedisi.org.tr/peygamber>.

Yukarıdaki ifadelerde gençlerin merak, ilgi ve isteği üzerine peygamberlerin hayatı konusunun faaliyetlerde yer aldığı görülmektedir. Hangi peygamberin, hangi amaç doğrultusunda anlatıldığı ve bu konuların hangi yöntemle ele alındığı açıklanmamıştır. Bu konular gençlerin ihtiyacı üzerine belirlenmekle birlikte bu ihtiyacı ne kadar karşılandığı bilinmemekte ve ölçülememektedir. Kıssalarla anlatım din eğitiminde etkili öğretim tekniklerinden biridir. Bu öğretim tekniği manevi değerlerin daha anlaşılır ve kalıcı olmasına, dini terminolojinin gelişmesine, gençlere rol model sunulmasına ve olaylardan ders çıkarılmasına katkı sağlayabilir. Ancak elde edilen verilerden hareketle faaliyetlerdeki ilgili konuların bu kazanımları sağlayıp sağlamadığı söylenemez.

Bayan din görevlisi ve genç kızlarla yapılan görüşmelerde faaliyetlerin içeriğinde siyer konusuna da yer verildiği belirtilmiştir. Katılımcılardan bazılarının konuya ilişkin ifadesine aşağıda yer verilmiştir:

D20: “Daha çok sahabe hayatlarından ve siyerden anlatırım. Çünkü Rasulullah (sav)’i tanımadan Kur’an’ı tanıyamayız. Sahabe anlaşılmadan da Resulullah (sav) anlaşılmaz.” (Kkõ, ihtiyaç odaklı, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

G30: “Siyer, Peygamberimizin hayatı vardı. Sahabe hayatları gibi konular anlatılırdı. Konularda ezbere gidilmez, bunların güzelce işlenmesi lazımdı. Çok güzeldi her şey.” (Ünv. öğrencisi, İktisat, Sosyal Bilimler, Nevşehir)

G33: “Peygamberimizin hayatı vardı. Onun Gibi Yaşamak kitabından ne kadar kişi olursak olalım her gün 10 sayfa beraber okurduk.” (Ünv. öğrencisi, Ceza İnfaz ve Güvenlik Hizmetleri, Sosyal Bilimler, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadelerde Hz. Peygamberin hayatıyla birlikte sahabe hayatlarının da gençlik faaliyetlerinde yer aldığı belirtilmiştir. İslam dinin doğru anlaşılması ve yaşanması noktasında Hz. Peygamberin örneği/ siyer ilmi önemli bir yere sahiptir. Bu dersin gerekli olduğuna, konunun nasıl ele alındığına ve eğitim materyaline dair bazı bilgiler paylaşılmıştır. Bu faaliyette öğretim yönteminin nasıl olduğu belirtilmemekle birlikte yeterli görüldüğü söylenebilir. Siyerde yaygın olarak kullanılan anlatım yöntemiyle birlikte soru- cevap, tartışma ve drama gibi yöntemlerin yer alması; ezberci anlayıştan ziyade davranışa dönük bir tutum kazanılması önemlidir.³³⁹ Kaynak kullanımında ise Başkanlık yayını olan bir kitaba yer verildiği ifade edilmiştir. Hz.

³³⁹ Bekir Yıldırım, “İmam Hatip Liselerinde Siyer Dersinin Öğretimi” (Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, 2007), 96-98.

Peygamber ve sahabe dönemine ilişkin sahih ve güvenilir kaynaklardan bilgi toplanılması önem taşımaktadır. Kaynakların ve öğretim yöntemlerinin belirlenmesi için gençlerin ilgi ve ihtiyaçları doğrultusunda hareket edilmesi gerekmektedir.

Ahiret Gününe İman: Başkanlık bünyesinde genç kızlara yönelik düzenlenen faaliyetlerde ahirete iman konusuna da yer verilmektedir. Araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde konuya ilişkin görüş belirten bayan din görevlisi ve genç kızlardan bazılarının ifadelerine aşağıda yer verilmiştir:

D3: “Madem cennet- cehennem var, orada ceza varsa Allah bu dünyada bizi neden cezalandırıyor, cennet- cehennemde ödül ve ceza niye olacak nasıl olacak diye derste soranlar olmuştı.” (Kkõ, ihtiyaç odaklı, fahri, ön lisans mez., merkez, görev süresi 1-5 yıl, Aksaray)

G5: “Yaşım küçük, bu konularda çok fazla bilgim yok. Ama biz dünyayı kalıcı olmadığımızdan cennete girmek için neler yapabiliriz, cenneti kazanmak için bu dünyada neler yapılabilir diye hocamıza sorardık.” (Lise mez., Aksaray)

G18: “Kıyamet ve kıyamet zamanı soruldu.” (Lise mez., Aksaray)

G29: “Öldükten sonra hayat nasıl başlıyor, cennet- cehennem nasıldır?” (Ünv. öğrencisi, Kamu Yönetimi, Sosyal Bilimler, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadelerde cennet- cehennemin varlığı, kıyametin vakti, ahirette hesabın görülmesi, amellerin karşılığında mükâfat ve ceza gibi konuların gençlik faaliyetlerinde yer aldığı ifade edilmiştir. Genç kızlardan bazılarının dünya- ahiret hayatını kazanmaya yönelik gayret gösterdiği; bazılarının ise cennet- cehennem varlığına ilişkin bir sorgulamada olduğu görülmektedir. Buradan hareketle bazı gençlerin gayb âlemine dair bu konuyu sorguladığı ve akıl çerçevesinde temellendirme çalıştığı söylenebilir. Bu tutum karşısında yaygın din eğitimi faaliyetlerinin nitelik ve niceliği, gençlerin ilgi ve beklentilerini ne kadar karşıladığı önemli rol oynamaktadır. Yapılan bir araştırmada³⁴⁰ din eğitimi ve öğretimi faaliyetlerinin bazı gençlerde ahiret bilincinin oluşmasına katkı sağladığı, bazılarında ise ahiret hayatına ilişkin olumsuz tutum geliştirmesine yol açtığı belirtilmiştir. Başkanlık bünyesinde konuya ilişkin düzenlenen bu faaliyetlerin ilgi duyan, sorgulayan, inanan- inanmayan tüm gençlerin zihinsel gelişimine ve eyleme yansımaya katkıda bulunması gerekmektedir. Ahiret inancının gelişmesi; insanın davranışlarını denetlemesi, cömertlik- adalet- yardım vb.

³⁴⁰ Esmâ Akgün Özçelik, “Din Eğitimi ve Öğretimi Açısından Ahiret Bilinci”, *Kocatepe İslami İlimler Dergisi* 4, sy 1 (2021): 218.

erdemlerin kazanılması, ibadetlerin gösteriştten uzak yerine getirilmesi gibi katkılar sağlaması açısından önemlidir.³⁴¹ Bu konunun bilgi ve inanç boyutunda kalmayarak davranışa yansması noktasında din görevlilerinin rehberliğı önem taşımaktadır.

Kaza ve Kadere İman: Kaza ve kadere dair merak edilen çok fazla şey bulunmakla birlikte anlaşılması zor olan bir konudur. İnsanlar günlük hayatta karşılaştığı olay ve durumlara bazı anlamlar yüklemektedir. Rızık, evlilik, irade, ecel, felaketler vb. konular bunlardan bazılarıdır.³⁴² Bunlara anlam yükleme, tutum ve davranış geliştirme noktasında kader anlayışı önem kazanmaktadır. Toplumsal yapı, aile, cinsiyet, eğitim seviyesi, sosyal- kültürel ve ekonomik durum kader anlayışını büyük ölçüde etkilemektedir.³⁴³ Araştırma doğrultusunda bayan din görevlisi ve genç kızlarla yapılan görüşmelerde gençlik faaliyetlerinin içeriğinde kaza ve kadere iman konusuna yer verildiğı ifade edilmiştir. Katılımcılardan bazılarının konuya ilişkin ifadesi şöyledir:

D29: “Benim iletişim içinde olduğum genç kitle böyleydi ama genellikle kader kavramı zihinlerinde biraz oturmamış gibiydi. O yönde çok eksikleri var.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

G27: “Kader üstüne çok soru sorulduğuna şahit oluyorum. Dindar ailede yetişen çocuk da olsa, normal bir ailede yetişen çocuk da olsa bu konuda çok soru geliyor.” (Lise mez., Nevşehir)

G32: “Mesela bu olay nasıl oluyor, kaderi etkiliyor mu diye konuşuyorduk. Hocamız hemen o konuyu anlatıyordu. Akşam whatsapp grubundan o konuyla ilgili video vs. gönderiyordu.” (Ünv. öğrencisi, Psikoloji, Sosyal Bilimler, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadelerde gençlerin kader konusunu merak ettiğı, olay ve durumların sebeplerini anlamaya dair çaba gösterdiği ve kader konusunda bilgi eksisinin fazla olduğu belirtilmiştir. Gençlerde görülen ihtiyaç üzerine düzenlenen bu faaliyetlerde ne kadar verim sağlandığı bilinmemektedir. Toplumda kadere dair uç noktalarda olan iki yaklaşım görülebilmektedir: Biri ilahi takdir, alın yazısı gibi kabullerle insanları Allah’ın iradesi karşısında pasif ve çaresiz olarak görmedir. Diğerisi ise insan iradesini yetkinleştirerek kendi fiillerinin yaratıcısı olarak kabul etmektedir.

³⁴¹ Semanur Nur, “Ahiret İnancının Ortaöğretim Öğrencilerinin Davranışlarına Yansıması” (Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, 2019), 18-22.

³⁴² Mustafa Öcal, “Kader ve Kaza İnancının Öğretimi”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12, sy 2 (2003): 32-34.

³⁴³ Tuğba Karenogulları, “Lise Öğrencilerinin Kaderle İlgili Kavramlara Yükladıkları Anlamlar (Hatay-İskenderun Örneğı)” (Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, 2019), 51-71.

Sahih kaynaklara göre kader konusundaki doğru olan yaklaşım Allah'ın ezeli ilmi ve takdiriyle (külli irade) birlikte kulun cüzi iradesinin de kabul edilmesidir.³⁴⁴ Gençlerin bu konuya dair soruları tam ve doğru bir şekilde yanıtlanmadığında zihin karmaşası yaşama, deizm- ateizm vb. inançlara yönelme, ruhi bunalıma sürüklenme, irade-sorumluluk dengesini kaybetme gibi pek çok sorunla karşılaşılması muhtemeldir.³⁴⁵ Nitelikli din eğitimi faaliyetleriyle gençlerin bilinçlendirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Kader soyut bir kavram olup anlaşılması ve açıklanması zor bir konu olduğundan bazı yaş grupları hemen her konuyu anlamayabilir. Öncelikle muhatabın yaş grubu, hazırbulunuşluğu ve zihinsel gelişimi göz önünde bulundurularak içeriğe yer verilmelidir. Muhatabın kadere dair kabulleri tespit edilerek merak edilenleri yanıtlamaya ve yanlış olanları düzeltmeye yönelik bir usul geliştirilebilir.³⁴⁶

2.3.2. İbadet Konularına Dair Bulgular

Genç kızlara yönelik düzenlenen faaliyetlerin çeşitli konuları bulunmaktadır. Bunlardan biri de ibadet konularıdır. Bayan din görevlisi ve genç kızlarla yapılan görüşmeler doğrultusunda gençlik faaliyetlerinde yer alan ibadet konuları şöyle tespit edilmiştir: Temel ilmihal konuları, mükellefin fiilleri, temizlik, ibadetler, tesettür ve mirastır. Konuya ilişkin görüş belirten katılımcılara aşağıdaki tabloda yer verilmiştir:

³⁴⁴ Elif Batman, “Yaşamın Zorluklarıyla Başa Çıkmada Kader İnancının Rolü” (Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, 2008), 30-33.

³⁴⁵ Öcal, “Kader ve Kaza İnancının Öğretimi”, 32-34.

³⁴⁶ Emine Keskiner, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitaplarındaki Kader Öğretisi Üzerine Bir Değerlendirme”, *Düzce Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2, sy 2 (2018): 62-63.

Tablo 2.7: Genç Kızlara Yönelik Faaliyetlerde İbadet Konusuna Dair Alt Temalara İlişkin Görüş Belirten Katılımcılar

	Konular	Konuyla İlgili Talep Olduğuna Dair Görüş Bildiren Katılımcı Sayısı	Konuyla İlgili Faaliyet Düzenlendiğine Dair Görüş Bildiren Katılımcı Sayısı
Temel İlmihal Konuları	Temel İlmihal Konuları	5 katılımcı (D7, D10, D13, G17, G34)	8 katılımcı (D7, G3, G4, G10, G11, G16, G19, G26)
Mükellefin Fiilleri	Helal- Haram ve Sevap- Günah	9 katılımcı (G10, G21, G31, D6, D9, D16, D24, D25, D26)	4 katılımcı (D15, G21, G22, G24)
TEMİZLİK	Abdest- Gusül	5 katılımcı (D7, D13, D15, D17, D22)	3 katılımcı (D15, D22, G20)
	Kadınlara Ait Özel Halleri	9 katılımcı (D7, D14, D19, D24, G3, G8, G10, G11, G12)	4 katılımcı (D7, G3, G11, G12)
İbadetler	Namaz ve Oruç	14 katılımcı (D1, D3, D7, D12, D17, D22, D28, D30, G1, G15, G18, G17, G21, G40)	14 katılımcı (D17, D18, D29, D22, G1, G11, G14, G15, G20, G21, G22, G24, G26, G30)
Tesettür	Tesettür	13 katılımcı (D1, D10, D14, D18, D19, D22, G1, G14, G18, G21, G23, G36, G39)	12 katılımcı (D1, D10, D14, D18, D19, D22, G1, G14, G18, G23, G36, G39)
Miras	Miras	2 katılımcı (D8, D20)	-

Yukarıdaki tabloya bakıldığında genç kızlara yönelik düzenlenen faaliyetlerde ibadet konusuna dair çeşitli alt temalara yer verildiği görülmektedir. Genç kızların temel ilmihal konularında din görevlisine müracaat ettiğine dair 5 katılımcı, konuyla ilgili faaliyet düzenlendiğine dair 8 katılımcı görüş bildirmiştir. Mükellefin fiilleri konusu farzlar, helaller ve haramlar olmak üzere tek alt temada ele alınmıştır. Gençlerin bu konuyla ilgili talebinin olduğuna dair 9 katılımcı, konuyla ilgili faaliyet düzenlendiğine dair 4 katılımcı görüş belirtmiştir. Genç kızlara yönelik düzenlenen faaliyetler kapsamında temizlik konusu 2 alt temada ele alınmıştır. Abdest- gusül konularında gençlerin talebi olduğuna dair 5 katılımcı, bu konuda faaliyet düzenlendiğine dair 3 katılımcı açıklamada bulunmuştur. Genç kızların kadınların özel halleri konusunda din görevlisine müracaat ettiğine dair 9 katılımcı, konuyla ilgili faaliyet düzenlendiğine dair 4 katılımcı görüş bildirmiştir. Genç kızlara yönelik faaliyetlerde ibadet konusu namaz ve oruç olmak üzere 1 alt temada ele alınmıştır. Bu konuda gençlerin talebinin olduğuna dair 14 katılımcı, konuyla ilgili faaliyet düzenlendiğine dair 14 katılımcı görüş belirtmiştir. Genç kızların tesettür konusuyla ilgili talebinin olduğuna dair 13 katılımcı,

bu konuyla ilgili faaliyet düzenlendiğine dair 12 katılımcı görüş bildirmiştir. Genç kızların miras konusunu merak ettiğine dair 2 katılımcı açıklamada bulunmuştur. Konuyla ilgili faaliyet düzenlendiğini belirten katılımcı olmamıştır. Tablo genel olarak değerlendirildiğinde şunlar söylenebilir: Genç kızların en çok talepte bulunduğu konu namaz ve oruçtur. En az talepte bulunduğu konu ise mirastır. Genç kızlara yönelik faaliyetlerde en fazla yer verilen konu namaz ve oruçtur; en az yer verilen konu ise abdest ve gusüldür. Gençlerin miras konusuna yönelik talebinin ise karşılanmadığı görülmektedir. Gençlerin ihtiyaç ve beklentileri dikkate alınarak konularda düzenleme yapılmasına ihtiyaç duyulduğu söylenebilir.

İbadet konusuna dair elde edilen bulgular temel ilmihal konuları, mükellefin fiilleri, temizlik, ibadetler, tesettür ve miras alt temaları olmak üzere aşağıda ele alınmıştır. Gençlik faaliyetlerinde yer alan konulara ilişkin bulgularla gençlerin talep ettiği konulara ilişkin bulgulara alt temalarda yer verilmiştir. Bu veriler literatürden elde edilen bilgiler doğrultusunda yorumlanmıştır.

Temel İlmihal Konuları: İlmihal inanç, ibadet ve ahlak başta olmak üzere İslam dinine dair temel bilgileri içeren eserlerdir. Osmanlı döneminden itibaren kaleme alınan; taşınabilir boyut, anlaşılır üslup ve açıklayıcı bilgilerle halka hitap eden bu kitaplar yaygın olarak kullanılmaktadır.³⁴⁷ Konularına (namaz/ oruç/ hac/ zekat ilmihali vb.), muhatap grubuna (Herkes/ aile/ kadınlar/ gençler için ilmihal vb.), hacimlerine, mezheplere ve yazıldığı döneme/ coğrafyaya göre çeşitli ilmihaller bulunmaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından çeşitli konularda ilmihaller kaleme alınarak insanların istifadesine sunulmuştur. Bu eserler Başkanlığın yaygın din eğitimi kapsamındaki ilmi faaliyetlerinde de sıkça kullanılmaktadır. Gençlik faaliyetlerinin içeriğine yönelik taleplerden birinin temel ilmihal konularına dair olduğu ve bu konularla ilgili faaliyetlerin düzenlendiği bildirilmiştir. Katılımcılardan bazılarının konuya ilişkin ifadesi şöyledir:

D7: “İlmihalden çok soru gelirdi.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, sözleşmeli, lisansüstü, ilçe, görev süresi 1-5 yıl, Aksaray)

³⁴⁷ “İLMİHAL”, TDV İslâm Ansiklopedisi, erişim 03 Kasım 2022, <https://islamansiklopedisi.org.tr/ilmihal>.

G11: “KYK sohbetlerinde ise hocamız ilmihalden açardı. Konuları seçiyordu bazen de konuyu bize seçtiriyordu. Bu konuları konuşur ve tartışırdık.” (Ünv. öğrencisi, Biyoteknoloji ve Moleküler Biyoloji, Fen ve Mühendislik Bilimleri, Aksaray)

G17: “İbadetler, abdest gibi genel konular vardı. Hocamız bize önce her şeyin ilk adımını attırdı. Önceden o kadar bilgim yoktu. Sonra kendimizi pek çok alanda geliştirdik.” (Ünv. öğrencisi, Hemşirelik, Sağlık Bilimleri, Aksaray)

G34: “Çok farklı alanlardan sorular soruyoruz. Herkesin eksik noktası hangi alandaysa o konuyu merak ediyor. Fıkhi, ahlaki olarak bilmediğimiz ve nasıl olması gerektiğine dair merak ettiğimiz pek çok şey oluyor.” (Ünv. öğrencisi, İktisat, Sosyal Bilimler, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadelerde gençlerin ibadet, ahlak başta olmak üzere temel konularda bilgi sahibi olmak amacıyla ilmihale başvurduğu belirtilmiştir. İlmihaller bireysel olarak istifade edebilecek bir kitap olmasının yanı sıra ilmi faaliyetlerde öğretici rehberliğinde eğitim materyali olarak da kullanılabilir. Katılımcılar gençlik faaliyetlerinde ilmihalden istifade edilmesinin nedenlerini açıkça belirtmemiştir. Birkaç din görevlisi ile yapılan informal görüşmelerde ise bu durumun nedenine ilişkin şu bilgiler elde edilmiştir: Bu kitapların kolay ulaşılabilir- uygun fiyatlı ve güvenilir olması, ifadelerinin açık ve anlaşılır olması, temel bilgileri ihtiva etmesi ilmihallere başvurulmasında önemli rol oynamaktadır. Bu kaynak kitabın öğrencilere ve eğitim sürecine sağladığı katkılar ise bilinmemektedir.

Literatürden elde edilen bilgilere göre gençlik faaliyetlerinde ilmihallere yer verilmesine dair şunlar söylenebilir³⁴⁸: İlmihaller bir başucu kitabı olarak hazırlanmakta; kendi döneminin ve kültürünün özelliklerini taşıyabilmektedir. Konuların ve eğitim materyallerinin belirlenmesinde amaçlar önemli rol oynamaktadır. Din görevlilerinin genç kızlara yönelik faaliyetler düzenlemesi ve gençlerin bu faaliyetlere katılma amaçları arasında gençlerdeki ahlaki boşluğu doldurmak ve gençlere sahih dini bilgiyi ulaştırmak yer almaktadır.³⁴⁹ Gençlik faaliyetlerinde ilmihallerden de istifade edilmesinde bu etkenlerin önemli rol oynadığı söylenebilir. Klasik ilmihaller inanç, ibadet ve ahlak konuları etrafında şekillenmekte; ahlak konularının kitabın sonunda, az bir hacimde ve teorik bilgiler şeklinde yer aldığı görülmektedir. İnançla birlikte gelişen ve ibadetlerin temelinde yer alması gereken

³⁴⁸ Namık Kemal Okumuş, “İlmihâl Dindarlığının Ahlâk Algısı ya da ‘Ahlâklı İnsan’ Tasavvurumuzun Geleneksel Kaynakları Üzerine Bazı Tespitler”, *Şarkiyat* 7, sy 2 (2016): 258-300.

³⁴⁹ Bkz. Tezin İlgili Bölümü, Din Görevlilerinin Genç Kızlara Yönelik Faaliyetler Düzenleme ve Gençlerin Bu Faaliyetlere Katılma Amaçları

ahlaki değerlerin bu kitaplarda yeterli düzeyde ele alındığı söylenemez. Günümüz şartları, öğrenme alanları ve muhatapların ilgi- ihtiyaçları dikkate alınarak ilmihal içeriğinde düzenlemeler yapılabilir.

Mükellefin Fiilleri: Teklifi hükümler akıllı ve ergenlik çağına girmiş Müslümanların tutum ve eylemlerinin dinen uygun olup olmadığını ya da tercihinde serbest bırakıldığını içeren hükümlerdir.³⁵⁰ Hanefi mezhebine göre mükellefin fiilleri farz, vacip, sünnet, müstehap, mübah, mekruh, haram ve müfsittir. Araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde genç kızların teklifi hükümlerden helal- haram ve sevap- günah gibi konulara dair din görevlisine müracaat ettiği; din görevlilerinin de faaliyetlerde bu konulara yer verdiği belirtilmiştir. Katılımcılardan bazılarının konuya ilişkin ifadesi şöyledir:

D24: “Yaşları itibarıyla çok fıkhi sorular olmuyor. Lise seviyesi daha basit ve kolay sorular soruyor. Bu şey günah mı değil mi hocam?” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, ön lisans mez., ilçe, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

D25: “Şunun hükmü nedir caiz midir hocam diye soruyorlar. Caiz değildir deyince kabul etmiyorlar. Gençlere caiz değil dediğiniz şeyin bilimsel açıklamasını da yapmanız gerekir.” (Kkö, 4-6 yaş, kadrolu, ön lisans mez., ilçe, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

D26: “Şu dinen uygun mu yapılabilir mi tarzında da sorular oluyor. Haramlar nelerdir, hangisi sevaptır şeklinde bunları bilmeyip bu konularda çok sorular oluyor.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

G21: “Üniversite ortamda en çok hangi durumlar haram, hangi durumlar helaldir bu konuda eksikliğimiz olduğunu düşünüyorum.” (Ünv. öğrencisi, Hemşirelik, Sağlık Bilimleri, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadelerden bazı genç kızların eylemlerinde dini ölçülere uygun davranmaya dair duyarlılık gösterdiği anlaşılmaktadır. Teklifi hükümlerden sadece birkaçının gençlik faaliyetlerine konu edildiği görülmektedir. Dinimizde helal ve haram olan şeyleri belirleme yetkisi yalnızca Allah’a aittir. Helal olan şeyler haram kılınanlardan daha fazla olduğundan Kur’an ve sünnette haram olan şeyler belirtilmiştir.³⁵¹

Helal- haram- caiz kavramları eylemlerin niteliğini ve sürdürülebilirliğini önemli ölçüde etkilemektedir. Her ne kadar görüşmelerde katılımcılar bu kavramlara yönelik

³⁵⁰ *İlmihal*, 23. bs, c. 1 (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2017), 163.

³⁵¹ Yüksel Çayiroğlu, “Helâl ve Haramlarla İlgili Kaide ve İlkeler”, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18, sy 1 (2018): 628.

merakın nedenini belirtmese yapılan araştırmalar çevre baskısı ya da vicdan yapısından kaynaklanıyor olabilir. Ergenlik dönemi itibariyle etkisi artan ve gençleri yönlendiren iç ses/ vicdan onların eylemlerinin dinen uygun olup olmadığını sorgulamaya yöneltmektedir.³⁵² Yukarıdaki ifadelerde gençlerin bu konuda bilgi sahibi olan din görevlisine başvurduğu, davranışlarının yapılabirliğine dair onay aldığı ve vicdanını rahatlatmaya çalıştığı anlaşılmaktadır. Günah- sevap kavramları ise eylemlerin iyi ya da kötü karşılığı olup sonucunda mükâfatı veya cezayı gerektirmektedir.

Yapılan bir araştırmada³⁵³ lise grubu gençlerin günah algısına dair farklılıklar bulunmakla birlikte genel olarak ehlişünnet anlayışına göre şekillendiği tespit edilmiştir. Ayrıca bu araştırmada gençlerin kopya çekme, kız- erkek arkadaşlığı gibi bazı konuların günah olduğunu bilmesine rağmen yaşamlarında uyguladığı ifade edilmiştir. Günah olan eylemlerin yapılması bireylerde suçluluk, huzursuzluk, yıkım, rahatsızlık ve pişmanlık gibi duygular oluşturabilmektedir. Özellikle ergenlik döneminde suçluluk duygusunun yoğun olarak yaşandığı tespit edilmiştir. Bu duyguların normal düzeyde olması bireyin doğruya yönelmesinde avantaj sağlarken fazla olması ise öfke, eziklik duygusu ve kişilik bozukluklarına yol açabilir.³⁵⁴ Bu konularda gençlerin talebine yönelik düzenlenen nitelikli din eğitimi faaliyetlerinin onların davranışlarını iyiye ve doğruya yöneltme, eylemlerin sorumluluğuna dair bilinç kazandırma ve suçluluk gibi vicdani duyguların aşırılığını önleme noktasında katkılar sağlaması beklenir.

Temizlik: Genç kızlara yönelik düzenlenen faaliyetlerde ibadet konuları kategorisinde temizlik teması da yer almaktadır. Temizlik dinimizin önem verdiği konulardan olmakla birlikte bireysel ve toplumsal yaşam için vazgeçilmezdir. Temizlik pek çok ayet ve hadiste tavsiye edilmiş, bunun için bazı ilkeler belirlenmiş ve bazı ibadetlerin ön şartı kabul edilmiştir. Maddi temizlik ve manevi temizlik olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Araştırmamız kapsamında elde edilen bulgular doğrultusunda bu başlık altında hükmi temizlik yer almaktadır. Maddi temizlik ibadetleri yerine getirmek için abdest ya da gusül alarak hadesten temizlenmektedir.³⁵⁵ Temizlik teması genel

³⁵² Burhan Seriner, “Ergenlerde Günah ve Suç Algısı, Günahkârlık ve Suçluluk Duygusu Üzerine Bir Araştırma” (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2019), 41-44.

³⁵³ Gülperi Doğan, “Liseli Gençlerde Günah Algısı (Elbistan Örneği)” (Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, 2019), 79-80.

³⁵⁴ Seriner, “Ergenlerde Günah ve Suç Algısı, Günahkârlık ve Suçluluk Duygusu Üzerine Bir Araştırma”, 27-28.

³⁵⁵ *İlmihal*, 1:190.

olarak ele alınırsa bu konu abdest- gusül ve kadınlara ait özel haller olmak üzere iki alt tema halinde incelenmiştir:

Temizlik konusunun alt temalarından biri abdest ve gusüldür. Bu iki terim vücudun tamamının/ belirli bölgelerinin su ile yıkanması ya da meshedilmesiyle yapılan maddi- manevi temizliktir. Müslüman kadın ve erkekler için bazı özel durumlarda (cünüplük, hayız, nifâs) ve belirli ibadetlerin öncesinde abdest/ gusül abdesti olmak üzere hükmi temizlik gerekmektedir. Bayan din görevlisi ve genç kızlarla yapılan görüşmelerde genç kızların abdest- gusülle ilgili din görevlisine sorular yönelttiği ve faaliyetlerde bu konulara da yer verildiği tespit edilmiştir. Konuya ilişkin görüş bildiren bazı katılımcıların ifadelerine aşağıda yer verilmiştir:

D13: “Fıkıh konusunda özellikle abdestten sorulurdu. Gusülle ilgili de çok soru geliyordu.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 5-10 yıl ve üzeri, Aksaray)

D22: “Dersten sonra çoğu kişi hocam biz gusül abdestinin alınışını böyle bilmiyorduk dedi.” (Kkö, 4-6 yaş, sözleşmeli, lisansüstü, ilçe, görev süresi 1-5 yıl, Nevşehir)

G20: “Akşam sohbetlerinde gusül abdesti üzerinde çok duruldu.” (Ünv. öğrencisi, İlahiyat, İlahiyat Fakültesi ve İslami İlimler Bölümü, Aksaray)

Yukarıdaki ifadelerde genç kızların abdest ve gusül abdestinin alınışını doğru ve eksiksiz şekilde öğrenme noktasında gayret gösterdiği görülmektedir. Konuya ilişkin görüş bildiren katılımcıların ifadelerinden hareketle genç kızların taleplerinin abdeste kıyasla gusül konusunda daha fazla olduğu görülmektedir. Gusül abdestinin alınması bazı durumlarda farz olmakta; özellikle her genç kızın adet dönemi sonrası hükmi temizliği için guslû iyi bilmesi gerekmektedir. Guslûn gerektiği durumlarda bir Müslümanın normal namaz abdestinin olabilmesi için öncesinde gusül almalıdır. Genç kızların abdest ve gusle dair sahih bilgiler doğrultusunda bilinçlendirilmesi adına bu faaliyetlerin önemli bir ihtiyacı karşıladığı söylenebilir.

Temizlik konusunun alt temalarından diğeri kadınlara ait özel hallerdir. Araştırma kapsamında katılımcılarla yapılan görüşmelerde genç kızların kadınların özel halleri konusunda din görevlisine müracaat ettiği ve faaliyetlerde bu konuya da yer verildiği tespit edilmiştir. Konuya ilişkin görüş bildiren bazı katılımcıların ifadelerine aşağıda yer verilmiştir:

D24: “Adetliyen tırnak kesmek günah mı değil mi gibi daha çok Nihat Hatipoğlu’na yönelik sorular geliyor bize.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, ön lisans mez., ilçe, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

G3: “Kadınların malum özel günleri gibi başkalarına ve herkese sorulamayacak soruları da sorup konuşabiliyoruz.” (Ünv. öğrencisi, Türk Dili ve Edebiyatı, Sosyal Bilimler, Aksaray)

G12: “Genellikle böyle dersin birinde bir kız kadının bazı günlerde yaşadığı durumla ilgili sorunca hemen herkesten de o konuyla ilgili sorular geldi. Hocalar da anladılar ki bu konuda çok eksik var.” (Ünv. öğrencisi, İslami İlimler- İlahiyat Fakültesi ve İslami İlimler Bölümü, Aksaray)

Yukarıdaki ifadelerde kadınlara ait özel hallerden biri olan adet dönemiyle ilgili gençlerin sorularının olduğu, bu dönemde yapılacak/ yapılmayacak şeyler hakkında bilgi aldıkları ve konunun gençler tarafından çok önemsendiği anlaşılmaktadır. Genç kızların bu konuda sahih dini bilgiyle aydınlatılması, sorumluluklarına dair bilinç kazanması ve karşılaştığı sorunlara çözüm araması noktasında nitelikli din eğitimi faaliyetleri önemlidir. Din görevlisinin bu tabii hadisenin dini boyutunu bilmekle beraber tıbbi gelişmelerden de haber olması gerekir. Bu konuda genç kızlara yönelik düzenlenecek faaliyetlerde yeterli donanıma sahip bayan din görevlilerine öncelik verilmeli ve sağlık görevlilerinden de destek alınmalıdır. Ergenlik öncesi dönemde ve ergenlik döneminde genç kızlara yönelik düzenlenen kadınlara ait özel haller konulu ilmi faaliyetler (seminer, soru-cevap vb.) yaygınlaştırılabilir.

İbadet: Genç kızlara yönelik düzenlenen faaliyetlerde ibadet teması da yer almaktadır. Bayan din görevlisi ve genç kızlarla yapılan görüşmelerde genç kızların namaz ve oruç konusunu merak ettiği ve faaliyetlerde de bu konuya yer verildiği tespit edilmiştir. Konuya ilişkin görüş bildiren bazı katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

D1: “Özellikle niçin ibadet etmeliyiz, niçin namaz kılmalıyız şeklinde ibadetin önemini sorguluyorlar.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Aksaray)

D28: “Gençler daha çok ibadetler yönünden çok eksiklerini olduğunu düşünüyor. Bu yönden çok sorular geliyordu. En basitinden namaz ve oruç konusu vardı.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

G3: “İlmihal bilgileri soruluyor, namazda yapılan hatalar, bunu yaparsak namazımız bozulur mu tarzında sorular oluyor.” (Ünv. öğrencisi, Türk Dili ve Edebiyatı, Sosyal Bilimler, Aksaray)

G17: “Oruç ve orucu bozan durumları işledik.” (Ünv. öğrencisi, Hemşirelik, Sağlık Bilimleri, Aksaray)

Yukarıdaki ifadelerde gençlik faaliyetlerinde ibadet etmenin önemi, namaz, oruç gibi konulara yer verildiği belirtilmiştir. Bu ifadelerden hareketle bazı gençlerin ibadetleri taklidi olarak değil; bilinçli birer eylem olarak yapmaya gayret ettiği görülmektedir. Yaygın din eğitimi kapsamında gençlere yönelik düzenlenen bu programların ibadetlerde şekil- anlam bütünlüğünü sağlamaya ve ibadetlere dair farkındalık kazandırmaya yönelik olduğu söylenebilir. Gençlerin ibadet hayatına dair yapılmış çalışmalarda ibadetlerin taklitçilikten uzak bir derinlikte yerine yapılmaya çalışıldığı ve ibadetler arasında en fazla orucun yerine getirildiği belirtilmiştir.³⁵⁶ Gençlerin namaz ibadetini yerine getirmemesinde/ olumsuz tutum geliştirmesinde etkili olan bazı faktörler bir araştırmada şöyle tespit edilmiştir: Aile (baskı, ebeveynin namaz kılmaması), öğretmen (mescit bulamama, ders vaktiyle çakışma), Kur'an kursu ve yurtlar (baskı, yeterli olmayan bilgilendirme), cami cemaati (azarlama, dövme, takdir etmeme) vb.dir.³⁵⁷ Gençlerin ibadetlere yönelik tutumunu etkileyen pek çok çevresel faktör bulunmaktadır. Gençlerin ibadetleri niçin ve nasıl yerine getireceğine dair farkındalık kazanmasına ve ibadetlere karşı istekli- olumlu tutum geliştirmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Din görevlilerine bu noktada önemli görevler düşmektedir.

Tesettür: Tesettür dinen belirlenmiş ölçülere göre giyinmek, vücudun belirli bölgelerini kapatacak şekilde örtünmek, iffetli olmak demektir. Tesettür, sınırları ve gerekliliği ayeti kerime³⁵⁸ ile bildirilen Allah'ın kesin bir emridir. Tesettürün dini boyutuyla birlikte ahlaki, sosyal, kültürel ve ekonomik yönü de bulunmaktadır.³⁵⁹ Toplumsal yapı, gelenekler, sosyal medya, moda- tüketim algısı gibi etkenlerle tesettürde şekilsel olarak değişiklikler olabilmektedir. Günümüzde gençler modern ve güzel görünmek, çağa ayak uydurmak gibi gerekçelerle tesettür modasını takip etmektedir. Bu tutumun gençlerde tesettür algısını göreceli bir hale getirdiği, dini ölçüye dair hassasiyeti azalttığı ve tüketim çılgınlığına dönüştürdüğü görülebilmektedir.³⁶⁰ Yaşanan değişimler karşısında dinin ölçülerine göre doğru bir tesettürün nasıl olması

³⁵⁶ Mustafa Koç, "Din Psikolojisi Açısından Ergenlik Döneminde Dua ve İbadet Psikolojisinin Gelişimi", *EKEV Akademi Dergisi*, sy 25 (2005): 88.

³⁵⁷ Hatice Kalenci, "Çocukların ve Gençlerin Namazı Öğrenmelerine Olumsuz Etki Eden Yetişkin Tutum ve Davranışları", içinde *Uluslararası İslam Eğitimi Kongresi* (İstanbul: YEKDER Yayınları, 2018), 275-89.

³⁵⁸ Nur Suresi 30-31.ayetler/ Ahzab Suresi 59.ayet

³⁵⁹ Melek Çaylak, "Değişen Tesettür Algısı : "Üniversite Gençliği Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma"" (Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, 2016), 62-66.

³⁶⁰ Ali Arslan ve Melek Çaylak, "Tesettür Giyimi Etkileyen Tüketim Kültürü Faktörleri Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma", *Akademik İncelemeler Dergisi* 13, sy 1 (2018): 64-67.

gerektiğine dair arayış içerisinde olan gençler de bulunmaktadır. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde genç kızların tesettür konusunu merak ettiği; gençlik faaliyetlerinde de bu konuya yer verildiği tespit edilmiştir. Katılımcılardan bazılarının konuya ilişkin ifadesi şöyledir:

D1: “Gençlerden birisi şöyle bir şey dedi; hocam kapanmak istiyorum ama kapanamıyorum, bize tesettürü anlatır mısınız dedi, bu konuyu ele aldık.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Aksaray)

D6: “Tesettürle ilgili çok soru geldi. Kapalı kızlar bile karşımıza geçiyor; böyle olmuş mu hocam, tesettüre uygun mu diye bana soruyorlardı.” (Kkö, 4-6 yaş, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Aksaray)

D9: “Tesettür noktasında irdeleyenler oluyor. İlahiyat dışından olan kızlardan da tesettür konusunda çok hassasiyetli olanlar vardı. İlahiyatçı olan ve ilahiyatçı olmayan iki kızımıza bakınca bazen ilahiyatçı olmayan kızlarımız ilahiyatçılardan daha hassas olabiliyordu dini noktada.” (Vaiz, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 5-10 yıl, Aksaray)

G27: “Tesettür konusu da var. Tesettürde başörtüsünün büyük olması omuzlardan indirilmesi gerektiği sorgulanıyor.” (Lise mez., Nevşehir)

Yukarıdaki ifadelerde genç kızların tesettürü doğru şekilde öğrenme ve yaşantıya geçirme, tesettürünün doğruluğuna dair onay alma, gelenekteki ve günümüzdeki tesettür anlayışını karşılaştırma gibi konularda din görevlisine müracaat ettiği görülmektedir. Görüşmelerde gençlerin bu ihtiyaç ve beklentisini karşılamak üzere gençlik faaliyetinin içeriğinde tesettür konusuna yer verildiği belirtilmiştir. Ancak konunun ele alınış biçimi, amacı ve gençlere yönelik katkısı hakkında bilgi paylaşılmamıştır. Tesettür kapsamlı, teferruatlı ve hassas bir konu olmakla birlikte görsel- içsel boyutuyla yaşantıya dönüktür. Bu konuya yönelik faaliyetlerin belirli amaç ve alt konular etrafında sunulması konunun anlaşılabilirliğini arttırabilir, muhatabın ilgi ve beklentisini daha kolay karşılayabilir. Ayrıca faaliyetin sadece bilişsel düzeyde kalmayarak duyuşsal boyutta da ele alınması ve somut davranış çıktılarına da yer verilmesi beklenir.

Din görevlisi D9 yukarıdaki ifadesinde tesettür konusunda üniversitenin farklı bölümlerinden dine dair bilgi sahibi olmayan gençlerin de hassasiyet taşıdığını belirtmiştir. Gençlerin giyim stillerini belirlemede tüketim kültürü, popüler moda algısı, sosyal medya dayatmaları, beğenilme arzusu, dışlanmama gibi caydırıcı faktörler

büyük rol oynamaktadır.³⁶¹ Tesettürdeki şekilsel ve zihinsel değişimler karşısında gençlerin sahih dini bilgiyle bilinçlendirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Nitelikli din eğitimi faaliyetlerinin düzenlenmesi, faaliyetlerde hedef kitlenin geniş ve çeşitli tutulmasına dair din görevlisine önemli görevler düşmektedir.

Miras: İslam’a göre miras dağılımı Kur’an³⁶² ve sünnetteki esaslara göre şekillenmiştir. Mirasta kadın- erkek dengesi Medeni Hukuka göre farklılık göstermekte; kadının miras payının erkekten daha az olduğu görülmektedir. Bu durumun sosyal yapı, gelenekler, erkeğe yüklenen sorumlulukların fazla olması gibi gerekçelerden kaynaklandığını açıklayanlar olmuştur.³⁶³ Günümüzde mirasın hangi usulle yapılacağı, mirasçıların ve paylarının belirlenmesi kimi zaman tartışma konusu olabilmektedir. Araştırma kapsamında gerçekleştirilen görüşmelerde İslam’a göre miras dağılımı konusuna gençlerin ilgi duyduğu; ancak gençlik faaliyetlerinde bu konuya yer verilmediği tespit edilmiştir. Katılımcılardan bazılarının konuya ilişkin ifadesine aşağıda yer verilmiştir:

D8: “Kadınların miras meselesi aklına yatmayıp Allah ayrımcılık yapıyor diyen bir kızımız vardı. Bu konuları anlatmadan önce o çağın kültürünü onlara vereceksin ki o konuları anlasınlar.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 5-10 yıl, Aksaray)

D20: “Gençler çok fazla meraklı değiller. Dini sadece namaz, oruç, zekat, hac gibi konular üzerine kurulu sanıyorlar. İslam’ın vahiy dini olması, gençlerin bazı şeyleri aklı ile çözmeye çalışması onları zorluyor. Mesela bir öğrencimin miras ayetlerinde Kur’an’da niye erkeğe iki kadına bir şekilde paylaşım var diye kafası karışmış.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadelerde görüldüğü üzere İslam’a göre miras dağılımı adalet-eşitlik ilkesine uymadığı gerekçesiyle gençler tarafından tam olarak anlaşılmamaktadır. Kadın- erkek eşitliğinin desteklenmesi, günümüzde kadınların sosyal ve ekonomik hayatta daha ön plana çıkması, toplumsal sorumlulukların değişmesi gibi gelişmeler mirastaki dini uygulamanın sorgulanmasına yol açmaktadır.³⁶⁴ Gençlerin bu konuya

³⁶¹ Hasan Hüseyin Aygöl ve Gamze Gürbüz, “Tüketim, Moda ve İslami Giyim Açısından Tesettürlü/Türbanlı Öğrenciler: Akdeniz Üniversitesi Örneği”, *Muhafazakar Düşünce Dergisi* 15, sy 56 (2019): 195-200.

³⁶² Nisa Suresi 11-12-176.ayetler

³⁶³ Ayça Demir Gürdal ve Zuhale Yonca Odabaşı, “Kadın ve Miras: Sosyolojik bir Değerlendirme”, *Folklor/Edebiyat* 20, sy 78 (2014): 40-46.

³⁶⁴ S. Gül Akyılmaz, “Osmanlı Miras Hukukunda Kadının Statüsü”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 11, sy 1 (2007): 480-84.

yönelik ilgisinin kaynağı bilinmemektedir. Bu durumun tecrübeden ziyade hak ve fırsatlar açısından cinsiyet eşitliğinin benimsenmesinden kaynaklandığı tahmin edilmektedir.³⁶⁵ Din görevlileri bu konunun anlaşılması için muhatabın hazırbulunuşluk düzeyinin ve toplumsal yapının dikkate alınmasını gerekli görmektedir. Katılımcıların ifadelerinden hareketle bu konuda herhangi bir faaliyetin düzenlendiği söylenemez. Gençlerin bu konudaki merakını gidermek üzere nitelikli din eğitimi faaliyetlerine ihtiyaç duyulmaktadır. Gençlerin talepleri dikkate alınarak konular düzenlenmeli; konuya dair akla ve mantığa uygun, tatmin edici içerikler hazırlanmalıdır.

2.3.3.Ahlak Konularına Dair Bulgular

Ahlak bireyin iradesiyle ortaya koyduğu ve iyi- kötü/ doğru- yanlış olarak nitelendirilen tutum ve davranışlardır. Ahlak sadece doğru davranışları değil iyi- kötü olan tüm tutum ve davranışları kapsar. İslam ahlakının kaynağı Kur'an ve sünnettir. Bu iki kaynak insanlara dünya- ahiret dengesini sağlamaya yönelik bir ahlak modeli sunmaktadır.³⁶⁶ İslam ahlak esaslarıyla toplumu aydınlatma ve bu esasların işleyişini düzenleme Diyanet İşleri Başkanlığının görevlerinden biridir.³⁶⁷ Araştırma kapsamında bayan din görevlisi ve genç kızlarla yapılan görüşmelerde gençlik faaliyetlerinin içeriğinde ahlak konusunun yer aldığı ifade edilmiştir. Araştırmamız kapsamında elde edilen veriler doğrultusunda ahlak konusu alt temalara ve kodlara ayrılmıştır. Konuyla ilgili gençlerin talebinin olduğunu ve faaliyetlerin düzenlendiğini belirten katılımcıların bilgilerine aşağıdaki tabloda yer verilmiştir:

³⁶⁵ Deniz Türkmen ve Gökhan Alptekin, "Ergenlerin Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine İlişkin Tutumlarının Belirlenmesi: Eskişehir Örneği", *Uluslararası Dil, Eğitim ve Sosyal Bilimlerde Güncel Yaklaşımlar Dergisi* 2, sy 2 (2020): 621-24.

³⁶⁶ "AHLÂK", TDV İslâm Ansiklopedisi, erişim 03 Kasım 2022, <https://islamansiklopedisi.org.tr/ahlak>.

³⁶⁷ Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun.

Tablo 2.8: Genç Kızlara Yönelik Faaliyetlerde Ahlak Konusuna Dair Alt Temalara İlişkin Görüş Belirten Katılımcılar

	Konular	Konuyla İlgili Talep Olduğuna Dair Görüş Bildiren Katılımcı Sayısı	Konuyla İlgili Faaliyet Düzenlendiğine Dair Görüş Bildiren Katılımcı Sayısı
Aile Hayatı	Anne- baba hakkı	4 katılımcı (D3, D14, D25, G36)	5 katılımcı (G4, G24, D14, D22, D25)
	Eş seçimi- Evlilik	14 katılımcı (G1, G6, G7, G14, G15, D4, D5, D9, G34, G36, G39, D16, D22, D27)	11 katılımcı (G7, G14, G15, G36, G39, G40, D7, D9, D16, D22, D27)
	Kız- erkek arasında duygusal ilişki	12 katılımcı (G11, D3, D4, D9, D14, D15, D16, D22, D25, D26, D28, D30)	5 katılımcı (D14, D16, D22, D25, G29)
Sosyal Hayat	Güzel ahlak	3 katılımcı (G8, G31, D3)	11 katılımcı (D2, D3, D4, D6, D9, D13, D14, G8, G11, G19, G31, G35)
	İslam'da kadın	7 katılımcı (G9, G10, G13, G17, G31, D26, D28)	9 katılımcı (G6, G9, G10, G11, G13, G34, G33, G37, D9)
	Arkadaşlık ilişkileri	-	3 katılımcı (D14, G21, G30)
	Sosyal medya kullanımı	2 katılımcı (G34, D30)	2 katılımcı (G2, G38)

Yukarıdaki tabloya bakıldığında genç kızlara yönelik düzenlenen faaliyetlerde ahlak konusuna dair çeşitli alt temalara yer verildiği görülmektedir. Ahlak konusu aile hayatı ve sosyal hayat olmak üzere iki tema halinde ele alınmıştır. Aile hayatı teması anne- baba hakkı, eş seçimi- evlilik ve kız- erkek arasındaki duygusal ilişki olmak üzere üç alt temadan oluşmaktadır. Anne-baba hakkı konusunda gençlerin talebinin olduğuna dair 4 katılımcı, konuyla ilgili faaliyet düzenlendiğine dair 5 katılımcı görüş bildirmiştir. Eş seçimi- evlilik konusuna gençlerin ilgi duyduğuna dair 14 katılımcı, konuyla ilgili faaliyet düzenlendiğine dair 11 katılımcı görüş belirtmiştir. Gençlerin kız- erkek arasındaki duygusal ilişkiyle ilgili din görevlisine müracaat ettiğine dair 12 katılımcı, konuyla ilgili faaliyet düzenlendiğine dair 5 katılımcı açıklamada bulunmuştur. Sosyal hayat teması güzel ahlak, İslam'da kadın, arkadaşlık ilişkileri ve sosyal medya kullanımı olmak üzere dört alt temadan oluşmaktadır. Güzel ahlak konusunda gençlerin talebinin bulunduğu dair 3 katılımcı, konuyla ilgili faaliyet düzenlendiğine dair 11 katılımcı görüş bildirmiştir. Gençlerin İslam'da kadın konusuna ilgi duyduğuna dair 7 katılımcı, konuyla ilgili faaliyet düzenlendiğine dair 9 katılımcı görüş beyan etmiştir. Arkadaşlık ilişkilerine dair gençlerin talebinin olduğunu belirten katılımcı olmamıştır. 3

katılımcı bu konunun gençlik faaliyetlerinde yer aldığını belirtmiştir. Gençlerin sosyal medya kullanımı konusuna ilgi duyduğuna dair 2 katılımcı, konuyla ilgili faaliyet düzenlendiğine dair 2 katılımcı açıklamada bulunmuştur.

Yukarıdaki tablo genel olarak değerlendirildiğinde şunlar söylenebilir: Genç kızların en çok talepte bulunduğu konu eş seçimi- evliliğdir. En az talepte bulundukları konu ise sosyal medya kullanımıdır. Arkadaşlık ilişkilerine dair taleplerinin olduğu belirtilmemiştir. Genç kızlara yönelik faaliyetlerde en fazla yer verilen konu eş seçimi- evlilik ve güzel ahlakıdır. Gençlik faaliyetlerinde en az yer alan konu ise sosyal medya kullanımıdır. Ahlak konusu kapsamında yer alan tüm alt temalarda gençlerin ihtiyaç ve beklentilerini karşılamaya yönelik faaliyetlerin düzenlendiği görülmektedir.

Ahlak konusuna dair elde edilen bulgular aile hayatı ve sosyal hayat alt temaları olmak üzere aşağıda ele alınmıştır. Gençlik faaliyetlerinde yer alan konulara ilişkin bulgularla gençlerin talep ettiği konulara ilişkin bulgular yedi alt tema altında yer almaktadır. Bu veriler literatürden elde edilen bilgiler doğrultusunda yorumlanmıştır:

Aile Hayat: Aile evlilik ve kan bağıyla bağı olan bireylerin oluşturduğu; bireyin psikolojik, sosyal vb. ihtiyaçlarının karşılandığı toplumun en küçük birimidir. Dinimizde aileye önem verilmiş; günahlardan korunmak ve neslin devamını sağlamak için aile hayatı tavsiye edilmiştir.³⁶⁸ Değişen ve gelişen dünya şartlarında ailenin sağlam temeller üzerine inşa edilmesi için çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığı ilgili birimleriyle (Aile ve dini rehberlik bürosu vb.) ailenin kurulması, korunması ve güçlendirilmesi konusunda manevi destek hizmetleri sunmaktadır.³⁶⁹ Araştırmamız kapsamında yapılan görüşmelerde gençlik faaliyetlerinin içeriğinde aile hayatına da yer verildiği bildirilmiştir. Bu konu anne-baba hakkı, eş seçimi- evlilik ve kız-erkek arasındaki duygusal ilişki olmak üzere üç alt temada incelenmiştir:

Gençlik faaliyetlerinde yer alan konulardan biri anne- baba hakkıdır. İslam'da anne- baba hakkına önem verilmiş; onlara iyilik ve merhametle yaklaşılması tavsiye edilmiştir. Bireyin anne-babasıyla ilişkisi doğumdan önce başlar ve hayatının sonuna kadar devam eder. Ebeveynle kurulan bağ yaşam sürecinde değişiklik gösterebilmektedir. Özellikle biyolojik-psikolojik ve sosyal gelişimin yaşandığı,

³⁶⁸ “İslam'da Ailenin Önemi”, t.y.(03.11.2020 tarihinde erişilmiştir.)

³⁶⁹ “Pandemi Sürecinde Aile Eğitimleri Projesi Üst Yazı” (Diyanet İşleri Başkanlığı, 2020).

bağımsızlık duygusu ve kimlik arayışının baskın olduğu gençlik döneminde anne-babaya yönelik tutumda farklılıklar görülebilmektedir.³⁷⁰ Genç kızların talep ettiği konulardan birinin anne-baba hakkı olduğu ve gençlik faaliyetlerinde de bu konuya yer verildiğine dair katılımcılardan bazılarının ifadeleri şöyledir:

D3: “Ayrıca anne babamın üzerimdeki hakları, benim onlar üzerindeki haklarım nedir merak ediyorum. Bir gün görüştüğümüz genç kız yanımda ağladı. Onlar bana evlat olarak bakmıyor, beni kukla olarak görüyorlar dedi. Ailesi istedikleri okulda tıp okuması için baskı yapıyormuş. Anne- babamın bu kadar baskı yapmaya hakkı var mı diye bana sordu.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, fahri, ön lisans mez., merkez, görev süresi 1-5 yıl, Aksaray)

D22: “Aile yapısı, anne- babaya nasıl davranılmalı, aile nasıl olmalı konularında sohbetler oldu.” (Kkö, 4-6 yaş, sözleşmeli, lisansüstü, ilçe, görev süresi 1-5 yıl, Nevşehir)

D25: “Anne- baba hakları konusunda oluyor. Anne- babam bana telefon almıyor, telefon kullanmamı yasaklıyor şeklinde konuşuluyor. Ben onlara bu senin iyiliğin için derse adapte olman için henüz telefon almıyorlar ya da kullanımı kısıtlıyorlar şeklinde açıklıyorum.” (Kkö, 4-6 yaş, kadrolu, ön lisans mez., ilçe, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

G24: “Annemizle olan ilişkimizle ilgili bir konu vardı.” (Lise mez., Nevşehir)

Yukarıdaki ifadelerde gençlik faaliyetlerinin içeriğinde aile içi ilişkiler, dinimize göre aile yapısı, anne- baba hakkı ve anne- babaya itaat konularının olduğu görülmektedir. Gençlerin aile içi ilişkiler ve aile yapısıyla ilgili merakı söz konusuysa; anne- baba hakkı ve anne- babaya itaate dair şikâyetleri de bulunmaktadır. Sosyal ve ekonomik durum, anne-baba ve kardeşler arasındaki sorunlar, aile içi sorumluluklar, ebeveyn baskısı gibi durumlar gençlerin ailesiyle ilişkisini önemli ölçüde etkileyebilmektedir.³⁷¹ Bununla birlikte gençler dinimize göre anne- babaya yönelik tutumun, onların hakkına riayet ve kararlarına itaatin nasıl olması gerektiğini sorgulamaktadır. Bu ilginin ve düzenlenecek faaliyetlerin gençlerin ebeveynle ilişkilerinin yanı sıra gelecekteki ebeveyn rolünü de etkilemesi muhtemeldir. Din görevlilerinin bu ihtiyaç ve beklentileri dikkate alarak gençlere örnek olması ve rehberlik etmesi önem taşımaktadır.

Yukarıdaki ifadelerde ele alınan diğer husus ise gençlerin ebeveynlerin yaklaşımından rahatsız olduğudur. Gençler anne- babalarının kısıtlayıcı, otoriter, baskıcı

³⁷⁰ Özgün Bener ve Gülay Günay, “Gençlerin Evlilik ve Aile Yaşamına İlişkin Tutumları”, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 3, sy 1 (2013): 1-16.

³⁷¹ Meliha Demet Ulusoy, Nilüfer Özcan Demir, ve Aylin Görgün Baran, “Ebeveynin Çocuk Yetiştirme Biçimi ve Ergen Problemleri: Ankara İli Örneği”, *Türk Bilim Dergisi* 3, sy 3 (2005): 2.

ve kendi kararlarını dikte eden bir tutumda olmasından şikâyetçi olabilmektedir. Katılımcıların ifadelerinde telefon kullanımı ve üniversite tercihinde bu tutumla karşılaşıldığına dair örnek verilmiştir. Yapılan araştırmalarda³⁷² televizyon kullanımı, eve geliş- gidiş saatleri ve arkadaş seçimi konularında da ebeveynle gençler arasında sorunların yaşandığı tespit edilmiştir. Din görevlisi D3 ve D25'in ifadelerinde görülen otoriter ve koruyucu ebeveyn yaklaşımları gençlerin hakkını kısıtlayarak pasif ve itaatkâr bireylerin yetişmesine yol açabilir. Anne- babaların bu davranış biçimi gençlerin kişilik gelişimine zarar verebilir; psikolojik ve davranışsal sorunlara yol açabilir.³⁷³ Gençlerin ebeveynle sağlıklı ilişkiler kurmasını sağlama, demokratik ebeveyn tutumu geliştirme ve aile bireylerini bilinçlendirme adına bu faaliyetler önem kazanmaktadır. Başkanlık bünyesinde gençler için düzenlenen bu faaliyetlerin yanı sıra gençlerle iletişimini güçlendirme adına ebeveynlere yönelik faaliyetlere de yer verilebilir.

Aile hayatının alt temalarından biri de eş seçimi ve evliliktir. Bireyin hayatında önemli dönüm noktalarından biri evliliktir. Evlilik Peygamberimizin bir sünneti olup yaşı uygun olan ve gerekli şartları taşıyan kimselere evlenmesi tavsiye edilmiştir. Evlilik kararı yaşamı önemli ölçüde etkilemektedir. Bayan din görevlisi ve genç kızlar, gençlerin ilgi duyduğu konulardan birinin eş seçimi-evlilik olduğunu ve gençlik faaliyetlerinde de bu konuya yer verildiğini ifade etmiştir. Katılımcılardan bazılarının ifadelerine aşağıda yer verilmiştir:

D16: “Üniversite gençliği evlilik konusunu merak ediyor. Evlilik Okulu seminerleri yapıyoruz. Bu semineri tek kişi yapmıyor, aramızda görev paylaşımı oluyor. Mesela bir hocamız evliliğin fikhî yönünden, başka bir hocamız nişanlılıktan bahsediyor, başka bir hocamız evlilik görüşmesindeki sınırlardan, diğer bir kişi evliliğin sosyal yönünü anlatıyor. Gençlerden gelen sorular üzerinden konuşuyoruz. Eş seçimi, nişanlılık dönemi, imam nikâhı üzerinden sorular geldi. Evlilik görüşmesinde sorulacak sorular vs. konuşuldu.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

D27: “Kızlarla birçok konuşmalar aşağı- yukarı konu evlilik ile sonuçlanıyor. Yoğun miktarda evliliği merak ediyorlar. Nasıl olacak, kiminle evleneceğiz, nasıl davranmalıyım, ne

³⁷² Nülüfer Erbil, Zeynep Divan, ve Perihan Önder, “Ergenlerin Benlik Saygısına Ailelerinin Tutum ve Davranışlarının Etkisi”, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi* 10, sy 10 (2006): 13.

³⁷³ Asu Bülbül, “Ergenlerin Algılanan Anne Baba Tutumları ile Yakın İlişkilerindeki Psikolojik Eğilimleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” (Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi, 2014), 28-29.

yapmalıyım gibi evlilik konusunda çok meraklılar.” (Kkõ, ihtiyaç odaklı, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

D22: “KYK sohbetlerinde özellikle evlilik konusu vardı; evlilik nasip mi, eşimizi nasıl bulacağız bunları konuştuk.” (Kkõ, 4-6 yaş, sözleşmeli, lisansüstü, ilçe, görev süresi 1-5 yıl, Nevşehir)

G39: “Evlilik konusuna da değindik. Evlilikte neler olmalı, nasıl olmalı konusuna hadislerle irtibatlandırarak değindik.” (Ünv. öğrencisi-, Okul Öncesi Öğretmenliği, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadelerde gençlik faaliyetleri kapsamında eş seçimi, evliliğin sosyal ve fıkhi yönü, evlilik öncesi dönem (görüşme, nişan vb.) ve evlilik hazırlıkları konularına yer verildiği görülmektedir. Eş bireyin hayatının kalan kısmını birlikte geçirme, sorumlulukları paylaşma ve beraber çocuk yetiştirmeye karar verdiği kimsedir. Sağlıklı bir evlilik için eş seçimi önemlidir. Gençler öncelikle kendi kişiliğinin, hayata ve evliliğe yüklediği anlamın, eş adayında aradığı özelliklerin farkında olmalıdır. Yaş, fiziksel özellikler, meslek, sosyal- ekonomik ve kültürel durum, inanç, karakter gibi unsurlar eş seçiminde önemli rol oynamaktadır.³⁷⁴ Yapılan bir araştırmada³⁷⁵ gençlerin evleneceği adayda dindar olma, kişiliğinin iyi olması, eğitiminin ve mesleğinin yeterli düzeyde olması, fiziksel çekicilik ve bekâretinin olması gibi kriterleri aradığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte eş seçiminde aranan şartlar öznel olup bireylerde farklılaşabilmekte ve zamanla değişebilmektedir. Ayrıca eş seçimi ve evliliğe hazırlık sürecini kültür ve toplumsal yapı da büyük ölçüde etkilemektedir.³⁷⁶ Bu noktada toplumsal kalıplardan ziyade İslam’ın belirlediği ölçülere göre hareket edilmesi gençlerin daha doğru adımlar atmasını sağlayacaktır. Hayatının en önemli kararında gençlere rehberlik etmek, manevi destek sunmak ve bilinçli tercih yapmalarını sağlamak çok önemlidir.

Katılımcıların yukarıdaki ifadelerinde dikkat çeken diğer husus gençlerin evliliğin zorunlu kader mi yoksa tercih mi olduğunu sorgulamasıdır. Birinci yaklaşım bireye seçim hakkı ve sorumluluk tanımazken ikincisinde bu karar bireyin tasarrufundadır ve bireye sorumluluk yüklemektedir. Aynı zamanda bu yaklaşımlar gencin eş seçimini, aile içi ilişkilerini ve ailede karşılaşacağı sorunlara yönelik

³⁷⁴ Zeynep Hamamcı, Ahmet Buğa, ve Şenol Duran, “Üniversite Öğrencilerinin Evlilik Yaşantısı ile İlgili Bilgi Kaynaklarının ve Evlilik Öncesi Eğitim İhtiyaçlarının İncelenmesi”, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi* 26, sy 26 (2011): 34-35.

³⁷⁵ Zekeriya Çalışkan vd., “Partneri Olan ve Olmayan Üniversite Öğrencilerinin Eş Seçimi Tercihlerinin Karşılaştırılması”, *İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi* 4, sy 1 (2015): 6-10.

³⁷⁶ Bener ve Günay, “Gençlerin Evlilik ve Aile Yaşamına İlişkin Tutumları”, 2-3.

tutumunu belirleyecektir. Evliliğin kaza ve kadere iman boyutunun sahih bilgiler ışığında ele alınmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Aile hayatı konusundaki alt temalardan sonuncusu kız- erkek arasındaki duygusal ilişkilerdir. Çıkma, sevgililik, flört olarak da adlandırılan bu ilişki bireyin karşı cinsle arasında kurulan yakın ve romantik bir bağıdır. Ergenlik döneminden itibaren bu ilişkilerde artış görülmektedir. Yapılan bir araştırmada romantik ilişki yaşayan ergen/ genç oranının 8.sınıf öğrencilerinde %27 iken 12.sınıf öğrencilerinde %63 olduğu tespit edilmiştir. Yaş büyüdükçe bu duygusal ilişkinin sayısı artmakla birlikte gençlerin bu ilişkiye karşı yaklaşımı da değişebilmektedir.³⁷⁷ Genç kızların kız- erkek arasındaki duygusal ilişkiler konusunda din görevlisine müracaat ettiği ve gençlik faaliyetlerinde de bu konuya yer verildiği tespit edilmiştir. Katılımcılardan bazılarının konuya ilişkin görüşleri şöyledir:

D14: “Benim öğrencilerim daha çok lise öğrencileri olduğu için karşı cinsle olan tavır ve davranışları üzerinde durduk.” (Kkö, 4-6 yaş, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 5-10 yıl, Aksaray)

D15: “Erkek arkadaş konusunda sorular geliyor. Flört olayı çok soruluyor. Yani bu olay nasıl olmalı, olmalı mı, olmamalı mı, şartları nelerdir gibi. Bunları sorarken de sanki benden olumlu bir fetva almak ister gibi soruyorlar. İşte biz böyle hissediyoruz, böyle yapıyoruz, ne durumdayım, nasıl oluruz, bunun çıkar yolu nedir hocam şeklinde benden olumlu bir cevap almak istiyorlar.” (Kkö, hafızlık, sözleşmeli, ön lisans mez., ilçe, görev süresi 1-5 yıl, Aksaray)

D22: “Sadece evlilik değil mesela zina yapan, kız- erkek aynı evde yaşayan, aralarında dini nikâh kıyanlar olmuş. Bu konular önemli. Flört popüler konuydu. Mutlaka bu konuda soruluyor. Erkek arkadaşımın şunu yapsam günah olur mu şeklinde soru geliyor.” (Kkö, 4-6 yaş, sözleşmeli, lisansüstü, ilçe, görev süresi 1-5 yıl, Nevşehir)

G29: “Sevgililik meselesi anlatılmıştı. Siz buraya okumaya geldiniz, hemen öyle şeylere takılmayın, okulunuza öncelik verin diye hocamız bizimle konuşmuştu. Çok etkilenmiştik.” (Ünv. öğrencisi, Kamu Yönetimi, Sosyal Bilimler, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadelerde gençlik faaliyetlerinde flört/ sevgililiğin dini hükmü, nikâh öncesi aynı evde yaşama, karşı cinse karşı tutum ve davranış nasıl olmalı gibi konuların yer aldığı belirtilmiştir. Din görevlisinin gençlerin sorularına İslam’ın belirlediği sınırlara uygun ve doyurucu cevaplar vermeye çalıştığı görülmektedir. Karşı

³⁷⁷ Pınar Bayhan ve Sonnur Işıtan, “Ergenlik Döneminde İlişkiler: Akran ve Romantik İlişkilere Genel Bakış”, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi* 20, sy 20 (2010): 39-40.

cinsle yaşanan romantik ilişki, psikolojik ve sosyal yönü başta olmak üzere gencin hayatını büyük ölçüde etkilemektedir. Akran grubu, ebeveyn tutumu, sosyal medya paylaşımları, toplumsal ve kültürel kalıplar da bu ilişkiyi yönlendirmektedir. Bu ilişki kimi zaman evlilikle sonuçlanabilirken kimi zaman ayrılık yaşanmakta ve taraflar için yıkıcı sonuçlara yol açabilmektedir.³⁷⁸ Her iki durumda da aralarında nikâh akdi olmayan kız- erkeğin belirli ölçüleri aşan bir ilişki yaşamaları dinimizde hoş görülmemiştir. Duygusal ilişkinin İslam'a göre sınırları konusunda gençlerin bilinçlendirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu faaliyetler yaygınlaştırılarak Başkanlık bünyesinde nişanlı ve bekâr gençlere yönelik evlilik öncesi seminerleri düzenlenebilir.

Sosyal Hayat: Sosyal hayat din- hukuk ve görgü kurallarına göre bireyin yaşamını ve toplumsal ilişkilerini sürdürdüğü bir alandır. İnsanların doğru ve huzurlu hayat sürmeleri için dinimiz sosyal hayata dair belirli ölçüler getirmiştir. Kur'an ve sünnete göre bir toplumun inşasında din görevlileri önemli bir rol üstlenmektedir. Araştırmamız kapsamında yapılan görüşmelerde gençlik faaliyetlerinde sosyal hayat konusunun yer aldığı tespit edilmiştir. Bu konu güzel ahlak, İslam'da kadın, arkadaşlık ilişkileri ve sosyal medya kullanımı olmak üzere dört alt temada incelenmiştir:

Sosyal hayat teması kapsamında gençlik faaliyetlerinde yer alan konulardan biri güzel ahlaktır. Güzel ahlak Allah'ın ve kulların hakkının gözetildiği, iyi- doğru olarak nitelendirilen huy, tutum ve davranışlardır. Dinimiz güzel ahlakın birey ve toplum hayatında önemli bir yere sahip olduğunu bildirmiş; ahlakın iman ve ibadetlerle yakından ilişkili olduğunu belirtmiştir. Genç kızların ilgi duyduğu konulardan birinin güzel ahlak olduğu ve bu konunun gençlik faaliyetlerinde yer aldığı ifade edilmiştir. Katılımcılardan bazılarının konuya ilişkin ifadesi şöyledir:

D2: “Her bir kızımızın farklı fitratı, farklı problemleri oluyor, ailesinden getirdiği farklı bir yapı kültür oluyor. Hem problemlerin önüne geçmek hem onların hem bizim terbiye olabilmemiz için ahlaki konularda vaize hocamızla sohbetler hazırlıyoruz. Onlar için farklı etkinlikler oluyor ve kızlarımız çok seviyorlar.” (Kkö, hafızlık, sözleşmeli, lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Aksaray)

D6: “Ahlaki konular da vardı. Aslında benzer kavramlar etrafında oluşuyor: Cömertlik, tevekkül, teslimiyet gibi. Bu kavramları hep aynı şekilde gençlere aktarmak değil de farklı şekilde verilebilir. Gençler için konunun başlığındaki bir farklılık bile çok etkili oluyor.” (Kkö, 4-6 yaş, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Aksaray)

³⁷⁸ A. Muhsin Yılmazçoban, “Flört ve Görücü Usulü Evliliklerde Psiko-Sosyal Özelliklerin Etkisi - Demirci Örneği -” (Doktora tezi, Sakarya Üniversitesi, 2008), 222-23.

D9: “Gençlerin ihtiyacı olacağını düşündüğümüz iffet, haya konusu da vardı.” (Vaiz, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 5-10 yıl, Aksaray)

G8: “Genelde müftü beyin olduğu sohbetlerde güzel ahlak üzerine konuşulurdu. Nasıl daha iyi insan olunur, nasıl daha güzel davranışlı, güzel ahlak sahibi olunur konuları üzerinden daha çok soru-cevap şeklinde eksiklerimiz ve yanlışlarımız üzerinden konuşurduk.” (Ünv. öğrencisi, İnşaat Mühendisliği, Fen ve Mühendislik Bilimleri, Aksaray)

G31: “Yalan söylememek, dedikodu yapmamak, şaka da olsa fal bakmamak konularını merak ediyorum.” (Lise mez., Nevşehir)

Yukarıdaki ifadelerde gençlik faaliyetlerinde genel ahlak konularına yer verildiği; ayrıca iffet, hayâ, dürüstlük, cömertlik gibi bazı konulara dair faaliyetlerin düzenlendiği belirtilmiştir. Din görevlileri gençleri bilinçlendirmeye ve bazı ahlaki erdemleri kazandırmaya yönelik gayret göstermektedir. Genç kızlara yönelik faaliyetlerin düzenlenmesi ve gençlerin de bu faaliyetlere katılma amaçlarından biri gençlerdeki ahlaki boşluğu doldurmaktır.³⁷⁹ Bu içeriğin ilgili amaca hizmet ettiği söylenebilir. Nitekim günümüzde modernleşmeyle birlikte ahlaki noktada sorunlar ve yozlaşmaların arttığı görülmektedir.³⁸⁰ Bu faaliyetlerin nitelik ve nicelik olarak artırılması önemli bir ihtiyacı karşılayabilir.

Sosyal hayat teması kapsamında gençlik faaliyetlerinde yer alan konulardan biri de İslam’da kadın konusudur. İslam’da değer olarak kadın- erkek arasında fark gözetilmemiş; kadına da çeşitli hak ve sorumluluklar tanınmıştır. Bayan din görevlisi ve genç kızlarla yapılan görüşmelerde genç kızların İslam’da kadın konusuna ilgi duyduğu ve gençlik faaliyetlerinde de bu konuya yer verildiği tespit edilmiştir. Katılımcılardan bazılarının konuya ilişkin görüşleri şöyledir:

D9: “Onların talepleri hanım olarak kadınların yetkileri nelerdir, ev idaresi konusu vardı.” (Vaiz, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 5-10 yıl, Aksaray)

D26: “Kur’an-ı Kerim’e göre kadının hakları, erkeğin hakları, İslam’da kadına verilen değer konusu merak ediliyor. Daha çok soruları ve merakları bu şekilde oluyor.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

G6: “Heyecanla hatırladığım bir sohbet oldu. Toplumun en önemli faktörünün kadın olduğunu çünkü toplumun israf etmek isterse bunda kadın en etken olduğunu, toplum israfı önlemek isterse israfın

³⁷⁹ Bkz. Tezin İlgili Bölümü, Din Görevlilerinin Genç Kızlara Yönelik Faaliyetler Düzenleme ve Gençlerin Bu Faaliyetlere Katılma Amaçları

³⁸⁰ Ejder Okumuş, “Modern Toplumda Ahlâk ve Gençlik”, *Gençlik ve Spor Bakanlığı Gençlik Araştırmaları Dergisi* 5, sy 1 (2017): 79-93.

önüne geçecek en önemli kişinin kadın olduğunu anlatmıştı. Toplumda kadının önemini anlattı.” (Ünv. öğrencisi, Fen Bilgisi Öğretmenliği, Fen ve Mühendislik Bilimleri, Aksaray)

G10: “İslam’da kadının hakları konusunu konuştuk. Hatta bunun kitabını da okuduk. Huriye Martı’ nın Hakları ve Saygılarıyla İslam’da Kadın kitabıydı.” (Ünv. öğrencisi, Hemşirelik, Sağlık Bilimleri, Aksaray)

G31: “Bir kadının davranışları nasıl olmalı, parfüm ve topuklu ayakkabı kullanmak uygun mu, kadın çalışabilir mi diye soruldu.” (Lise mez., Nevşehir)

Yukarıdaki ifadelerde gençlik faaliyetlerinde kadın hakları, İslam’ın kadına verdiği değer, kadın-erkeğin hak ve sorumlulukları, dinimizin kadınlar için belirlediği ölçüler gibi konular ele alınmıştır. İnançlar, kültür, zaman ve coğrafyaya bağlı olarak kadının değeri, hak ve sorumlulukları değişiklik gösterebilmiştir. Yapılan bir araştırmada³⁸¹ kadının çalışma hayatı, sosyal yaşamı, eğitim- öğretim hakkı, miras-mülkiyet hakkı ve siyasi hakları gibi konularda da farklı görüşlerin ileri sürüldüğü tespit edilmiştir. Bu konularda hukuk, din ve kültürün belirlediği bazı ilkeler bulunmaktadır. Yukarıdaki ifadelerden hareketle İslam’da kadının değeri, hak ve sorumluluklarına dair dinin belirlediği ilkeleri topluma ulaştırma noktasında din görevlilerinin gayret gösterdiği görülmektedir. Bu faaliyetlerin kadın hak ve sorumluluklarına dair toplumsal farkındalık kazandırması beklenir. Bu faaliyetler nitelik ve nicelik olarak arttırılabilir; kız ve erkeklere yönelik olmak üzere ülke genelinde yaygınlaştırılabilir.

Faaliyetlerde konuya ilişkin Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınlarına ait bir kitaptan istifade edildiği belirtilmiştir. Kitabın içeriği ve ihtiyacı ne kadar karşıladığı bilinmemektedir. Ancak günümüzde değişen ve gelişen toplumsal şartlara uygun; kadınların ilgi, ihtiyaç ve beklentilerini karşılayan güvenilir kaynakların sayısı arttırılabilir. Ayrıca katılımcılar tarafından belirtilmemiş olsa da bu konudaki ihtiyacı karşılamak ve kadınların karşılaştıkları problemlere çözüm üretmek üzere kadın ilmi halleri yazılmıştır. Kadın ilmi halleri de faaliyetlerde kullanılabilir, günümüz şartlarına göre yeni ilmi haller kaleme alınabilir.

Sosyal hayat teması kapsamında gençlik faaliyetlerinde yer alan konulardan diğeri arkadaşlık ilişkileridir. Aynı ya da karşı cinsle geliştirilen bu yakın ilişkinin gencin sosyalleşmesindeki rolü büyüktür. Bireyin arkadaş seçimi, arkadaşına yönelik

³⁸¹ Senem Gürkan ve Erkan Perşembe, “İslam Kadın İlmihallerinde Kadının Toplumsal Hayattaki Yeri: Kadın ve Erkek İlmihal Yazarları Üzerine Bir Karşılaştırma”, *Turkish Studies – Comparative Religious Studies* 7, sy 2 (2020): 211-22.

yaklaşımı, arkadaşlık ilişkilerinde karşılaştığı sorunlar, arkadaş sayısı vb. durumlar ergenlik döneminden itibaren değişim gösterebilmektedir.³⁸² Gençlik faaliyetlerinde arkadaşlık ilişkileri konusuna yer verilebilmektedir. Bu konuya ilişkin gençlerin talebinin bulunduğunu belirten katılımcı olmamıştır. Konuya ilişkin açıklamada bulunan katılımcılardan bazılarının görüşü ise aşağıda yer almaktadır:

D14: “Arkadaşlık ilişkileri nasıl olmalı konusu vardı.” (Kkö, 4-6 yaş, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 5-10 yıl, Aksaray)

G21: “Arkadaş seçimi, iyi arkadaş bu tarzda konulardı.” (Ünv. öğrencisi, Hemşirelik, Sağlık Bilimleri, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadelerde doğru arkadaş seçimi ve arkadaşlık ilişkilerinin kurulması konusunda gençlere yönelik faaliyetlerin düzenlendiği belirtilmiştir. Konuya dair elde edilen fazla veri bulunmamaktadır. Katılımcılar gençlik faaliyetlerinde bu konunun yer alma sebebini belirtmemiştir. Arkadaşlık ilişkileri kimi zaman bilinçli olarak kimi zaman da kendiliğinden gelişebilmektedir. Her iki durumda da arkadaş- akran grubunun bireyin toplumsal ilişkilerine, kişisel gelişimine, alışkanlıklarına, eğitim hayatına ve yaşam tarzına yönelik önemli etkileri olmaktadır.³⁸³ Bu sebeple gencin arkadaşlık edeceği kimsenin kişiliği, tutum ve davranışları önemlidir. Hadis kaynaklarında arkadaşın önemine ve etkilerine dikkat çekilmiş; güzel ahlak sahibi arkadaş seçilmesi tavsiye edilmiştir.

Gençlerin sosyal ilişkilerine rehberlik edecek önemli kişilerden biri de din görevlisidir. Din görevlileri tarafından düzenlen bu faaliyetler gençlerin sosyal gelişimini etkileyebilmektedir. Bu doğrultuda arkadaş seçimi ve iyi arkadaşlıklar geliştirmeye yönelik gençlere rehberlik edilebilir, gençlerin olumsuz arkadaşlık ilişkilerini onarmak için manevi destek sunulabilir.

Sosyal hayat teması kapsamında gençlik faaliyetlerinde yer alan konulardan sonuncusu sosyal medya kullanımıdır. İnternet kullanımının yaygınlaşmasıyla birlikte gençler sosyal medyaya daha fazla ilgi göstermekte; vaktini bu mecralarda geçirmektedir. Erkeklere kıyasla kızlar sosyal medyayı daha çok kullanmaktadır. Bireylerin sosyal medya kullanım alışkanlığı ve bu ağların birey hayatına etkileri pek

³⁸² Gülşen Büyüksahin Çevik ve Meral Atıcı, “Lise 3. Sınıf Öğrencilerinin Arkadaşlık İlişkilerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi”, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17, sy 2 (2008): 36-37.

³⁸³ Bayhan ve Iştan, “Ergenlik Döneminde İlişkiler: Akran ve Romantik İlişkilere Genel Bakış”, 39.

çok araştırmaya konu olmuştur.³⁸⁴ Araştırmamız kapsamında katılımcılarla yapılan görüşmelerde genç kızların sosyal medya kullanımına yönelik din görevlisine sorular yönelttiği ve gençlik faaliyetlerinde bu konuya yer verildiği tespit edilmiştir. Katılımcılardan bazılarının konuyu ilişkin ifadesi şöyledir:

D30: “Gençler whatsapp, instagram gibi mecralarda çok zaman geçiriyor. Buradaki tavrımız nasıl olmalı diye geliyor.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

G2: “Sohbet konularından bir tanesi de sosyal medya kullanımıydı. Her hafta farklı bir konu oluyor.” (Ünv. öğrencisi, Okul Öncesi Öğretmenliği, Sosyal Bilimler, Aksaray)

Yukarıdaki ifadelerde gençlerin sosyal medyada çok fazla zaman geçirdiği ve sosyal medyanın doğru kullanımı için gençlere yönelik faaliyetlerin düzenlendiği belirtilmiştir. Katılımcılar gençlerin sosyal ağlardan hangisini kullandığını ve günde ne kadar zamanın sosyal medyada geçtiğini açıklamamıştır. Sosyal medyada geçirilen vaktin nitelik ve nicelik olarak değerlendirilebilmesi için bu bilgilere ihtiyaç duyulmaktadır. Yapılan bir araştırmada gençlerin sosyal medya kanallarından Facebook, Twitter, İstagram, YouTube, Google’ı yaygın olarak kullandığı tespit edilmiştir.³⁸⁵

Gençler günün önemli bir vaktini bu ortamlarda geçirmektedir (Günde ortalama 4-5 saat). Kullanım oranı giderek artmakta ve sosyal medya bağımlılığına yönelik riskler oluşturmaktadır.³⁸⁶ Bu sürenin niteliğini belirlemek için gençler sosyal medyayı hangi amaçlarla kullanıyor sorusu yöneltilebilir. Araştırmamız kapsamında yapılan görüşmelerde bu soruya dair veri bulunmamaktadır. İlgili konuda yapılan bir araştırmada gençlerin sosyal medyayı kullanımında en fazla güzel vakit geçirme, iletişim kurma ve gündemden haberdar olma amacını; en az bilgi edinme, kişisel ve sosyal gelişim amacını gözettiği belirtilmiştir.³⁸⁷ Başkanlık bünyesinde bu konuya dair

³⁸⁴ Mustafa İnce ve Mevlüt Can Koçak, “Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Medya Kullanım Alışkanlıkları: Necmettin Erbakan Üniversitesi Örneği”, *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 7, sy 2 (2017): 747.

³⁸⁵ Günay Erol ve Azize Hassan, “Gençlerin Sosyal Medya Kullanımı ve Sosyal Medya Kullanımının Tatil Tercihlerine Etkisi”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 7, sy 31 (2014): 810.

³⁸⁶ Furkan Kaşıkçı, Özgür Seyfi Denli, ve Neslihan Güney Karaman, “Gençlerde Sosyal Medya Bağımlılığı ve Sosyal Dışlanma: Öz-Kontrolün Aracılık Rolü”, *Başkent Üniversitesi Eğitim Dergisi* 8, sy 1 (2021): 148-49.

³⁸⁷ Mehmet Fatih Çömlekçi ve Oğuz Başol, “Gençlerin Sosyal Medya Kullanım Amaçları ile Sosyal Medya Bağımlılığı İlişkisinin İncelenmesi”, *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 17, sy 4 (2019): 180.

düzenlenen faaliyetler gençlerin sosyal medya kullanım amaçlarını gözden geçirmelerini sağlamaya yönelik olmalıdır. Bu sayede gençlerin sosyal ağları daha bilinçli ve seçici kullanmalarına katkıda bulunulabilir. Ayrıca gençlerin bu mecralardaki vaktini değerlendirmek adına din eğitimi içerikli dijital programlar tasarlanabilir.

2.4.Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen Faaliyetlerin Mekân ve Zamanına Dair Bulgular

2.4.1.Faaliyetlerin Düzenlediği Mekânlara Dair Bulgular

Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından genç kızlara yönelik sosyal- kültürel ve ilmi faaliyetler farklı mekânlarda (öğrenme ortamında) düzenlenebilmektedir. Öğrenme ortamı; eğitim etkinliklerinin düzenlendiği mekânın fiziksel- sosyal- psikolojik tüm öğelerini kapsayan ve belirli bir amaca yönelik oluşturulan/ tercih edilen özel yerlerdir.³⁸⁸ Araştırmamızda Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından genç kızlara yönelik düzenlenen faaliyetlerin mekânını tespit etmeye yönelik katılımcı genç kızlara ve bayan din görevlilerine şu soru yöneltilmiştir: “Genç kızlara yönelik hangi faaliyetler nerede düzenleniyor/düzenliyorsunuz?” Yapılan görüşmelerde katılımcıların cevapları doğrultusunda faaliyetlerin gençlerin barınma mahallinde veya gençlerin barınma mahalleri dışındaki çeşitli mekânlarda düzenlendiği tespit edilmiştir. Genç kızlara yönelik faaliyetlerin düzenlendiği mekânlar aşağıda başlıklar halinde ele alınmıştır:

2.4.1.1.Genç Kızların Barındığı Yerdeki Çeşitli Mekânlar

Eğitim sürecinde ailesiyle birlikte yaşayan öğrencilerle birlikte okulun eve uzaklığı, ulaşım zorluğu, farklı şehirde eğitim hayatı gibi çeşitli nedenlerden dolayı ailesinden uzak ve farklı yerde barınanlar gençler de bulunmaktadır. Lise ile üniversitede öğrenim gören ve barınma ihtiyacı duyan genç kızlar için devlet yurtları (KYK), özel yurtlar, pansiyon, öğrenci evi vb. mekânlarda barınma imkânı sunulmaktadır. Araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından genç kızlara yönelik faaliyetlerin KYK, lise pansiyonu, üniversite yurdunun ve hafızlık kursunun mescidi, üniversite yurdunun konferans salonu- kantini ya da üniversite yurdunda boş bir oda gibi genç kızların barındığı yerdeki çeşitli mekânlarda

³⁸⁸ Mukadder Boydak Özcan ve Tuncay Yavuz Özdemir, *Sınıf Yönetimi*, 1. bs (Ankara: Asos Yayınları, 2017), 47.

düzenlendiği tespit edilmiştir. Katılımcıların ifadeleri doğrultusunda faaliyetlerin türüne ve düzenlendiği mekânlara ilişkin bulgulara aşağıdaki tabloda yer verilmiştir:

Tablo 2.9. Genç Kızların Barındığı Yerdeki Çeşitli Mekânlarda Düzenlenen Faaliyetlerin Türüne İlişkin Bulgular

ALT TEMALAR	İLMİ FAALİYETLER									SOSYAL- FAALİYETLER		KÜLTÜREL			
	Gençlere Yönelik Projeler	Bilgi Yarışmaları	Din Derstleri	Kısa Süreli Öğretim Programları	Sohbetler	Konferans Ve Seminerler	Mübarek Gün Ve Gece Programları	Cami İçi Etkinlikler	Kitap Okuma Ve Kritiği	Ziyaret ve Geziler	Sportif Faaliyetler	Önemli Şahsiyetleri Anma Programları	Eğlence Etkinlikleri	El Becerisi Etkinlikleri	İkram Programları
KYK' da	-	-	+	+	+	+	+	-	+	-	-	-	+	+	+
Lisenin Pansiyon unda	-	-	+	+	+	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-
Üniversit e Yurdunu n Konferan s Salonu	-	-	-	-	+	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-
Üniversit e Yurdunu n ve Hafızlık Kursunun Mescidinde	+	-	+	-	+	+	+	-	+	-	-	-	+	+	-
Üniversit e Yurdunu n Kantininde	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Üniversit e Yurdunda Boş Bir Odada	-	-	+	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	1	-	4	3	5	3	4	-	2	-	-	-	2	2	1

Yukarıdaki tabloya bakıldığında KYK’ da ilmi faaliyetlerden din dersleri, kısa süreli öğretim programları, sohbetler, konferans ve seminerler, mübarek gün ve gece programları, kitap ve okuma kritiğinin düzenlendiği görülmektedir. KYK’ da sosyal-kültürel faaliyetlerden ise eğlence ve el becerisi etkinlikleri ile ikram programlarına yer verilmektedir. Lisenin pansiyonunda ilmi faaliyetlerden din dersleri, kısa süreli öğretim programları, sohbetler, mübarek gün ve gece programları düzenlenmektedir. Lisenin pansiyonunda sosyal- kültürel faaliyetlerden ise hiçbiri düzenlenmemektedir. Bu durumun nedeni bilinmemektedir. Üniversite yurdunun konferans salonunda ilmi faaliyetlerden sohbetler, konferans ve seminerler, mübarek gün ve gece programları düzenlenirken sosyal- kültürel faaliyetlere yer verilmemektedir. Üniversite yurdunun ve hafızlık kursunun mescidinde çeşitli projeler, din dersleri, sohbetler, konferans ve seminerler, mübarek gün ve gece programları, kitap okuma ve kritiği düzenlenmektedir. Sosyal- kültürel faaliyetlerden ise eğlence ve el becerisi etkinliklerine yer verildiği görülmektedir. Üniversite yurdunun kantininde ilmi faaliyetlerden sadece sohbetlerin düzenlendiği; sosyal- kültürel faaliyetlere ise yer verilmediği görülmektedir. Üniversite yurdunda boş bir odada din dersleri, kısa süreli öğretim programları ve sohbetlerin düzenlendiği; sosyal- kültürel faaliyetlere ise bu mekânda yer verilmediği belirtilmiştir.

Tablonun geneline bakıldığında gençlerin barındığı yerdeki çeşitli mekânlarda sosyal-kültürel faaliyetlere kıyasla ilmi faaliyetlerin daha çok düzenlendiği görülmektedir. İlmî faaliyetlerden sohbetler gençlerin barındığı yerdeki beş farklı mekânda düzenlenirken; gençlere yönelik projeler ise gençlerin barındığı yerdeki sadece bir mekânda yapılmaktadır. Gençlik faaliyetleri gençlerin barındığı yerdeki mekânlardan en çok KYK’da; en az üniversite yurdunun kantininde düzenlenmektedir.

Araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde gençlik faaliyetlerinin gençlerin barındığı yerdeki çeşitli mekânlarda düzenlendiğine dair görüş bildiren katılımcılara ait bazı bilgilere aşağıdaki tablolarda yer verilmiştir:

Tablo 2.10: Gençlerin Barındığı Yerdeki Mekânlara İlişkin Görüş Bildiren Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Bayan Din Görevlileri)

ALT TEMALAR	İL		MEZUNİYET DURUMU			GÖREV ALANI				GÖREV STATÜSÜ			GÖRE V YERİ		GÖREV YILI		
	Nevşehir	Aksaray	Ön Lisans	Lisans	Lisansüstü	İhtiyaç Odaklı	4-6 Yaş	Hafızlık	Vaiz	Fahri	Sözleşmeli	Kadrolu	Merkez	İlçe	1-5 Yıl	5-10 Yıl	10 Yıl ve Üzeri
KYK	5	3	6	1	1	6	1	1	-	-	2	6	5	3	2	1	5
Üniversite Yurdunun Konferans Salonu	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Lise Pansiyonunu n Etüt Salonu	1	1	2	-	-	2	-	-	-	1	-	1	1	1	1	1	-
Üniversite Yurdun ve Hafızlık Kursunun Mescidi	1	1	-	1	1	-	1	1	-	-	2	-	1	1	1	-	1
Üniversite Yurdunun Kantini	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Üniversite Yurdunda Boş Bir Oda	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	7	5	8	2	2	8	2	2	-	1	4	7	7	5	4	2	6

Yukarıdaki tabloya bakıldığında Aksaray’dan 3, Nevşehir’den ise 5 din görevlisi KYK’da genç kızlara yönelik faaliyet düzenlediğini belirtmiştir. Din görevlilerinin çoğunun ön lisans mezunu, kadrolu, ihtiyaç odaklı ve merkezde görevli olduğu, mesleki tecrübesinin de fazla görülmektedir. Üniversite yurdunun konferans salonunda genç kızlara yönelik faaliyet düzenlendiğine ilişkin hiçbir din görevlisi görüş paylaşmamıştır. Lise pansiyonunun etüt salonunda faaliyetlerin düzenlendiğine ilişkin Nevşehir’den 1, Aksaray’dan 1 din görevlisi görüş bildirmiştir. Din görevlileri ön lisans mezunu olup merkezde/ilçede ihtiyaç odaklı grubunda fahri/ kadrolu olarak görev

yapmaktadır. Üniversite yurdunun ve hafızlık kursunun mescidinde faaliyet düzenlendiğine ilişkin Nevşehir’den 1, Aksaray’dan 1 din görevlisi açıklamada bulunmuştur. Din görevlileri sözleşmeli olup mezuniyeti, görev yeri- ili-süresi- alanı farklılık göstermektedir. Üniversite yurdunun kantininde ve yurdun boş bir odasında faaliyet düzenlendiğine dair açıklamada bulunan din görevlisi olmamıştır.

Tabloya genel olarak bakıldığında her iki ilden toplam 12 din görevlisi konuya ilişkin açıklamada bulunmuştur. Gençlerin barındığı yerdeki mekânlara ilişkin görüş bildiren din görevlisi sayısının Aksaray’a kıyasla Nevşehir’de daha fazla olduğu görülmektedir. Din görevlilerinin ifadelerinden yola çıkarak gençlik faaliyetlerinin en çok KYK’da düzenlendiği söylenebilir.

Tablo 2.11: Gençlerin Barındığı Yerdeki Mekânlara İlişkin Görüş Bildiren Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Genç Kızlar)

ALT TEMALAR	İL		EĞİTİM DURUMU		ÜNİVERSİTE BÖLÜMÜ			
	Nevşehir	Aksaray	Lise	Üniversite	İlahiyat Fakültesi ve İslami İlimler Fakültesi	Sosyal Bilimler	Fen ve Mühendislik Bilimleri	Sağlık Bilimleri
KYK	7	4	-	11	-	7	2	2
Üniversite Yurdunun Konferans Salonu	1	-	-	1	-	1	-	-
Lise Pansiyonunun Etüt Salonu	-	-	-	-	-	-	-	-
Üniversite Yurdunun ve Hafızlık Kursunun Mescidi	1	2	-	3	1	2	-	-
Üniversite Yurdunun Kantini	1	-	-	1	-	1	-	-
Üniversite Yurdunda Boş Bir Oda	1	-	-	1	-	1	-	-
TOPLAM	11	6	-	17	1	12	2	2

Genç kızlara ait yukarıdaki tabloya bakıldığında KYK'da genç kızlara yönelik faaliyetler düzenlendiğine ilişkin Nevşehir'den 7 genç kız, Aksaray'dan ise 4 genç kız görüş bildirmiştir. Her iki ildeki katılımcı genç kızların üniversite grubu olduğu görülmektedir. Bu durum faaliyetlerin gençlerin barındığı yerde/ KYK'da üniversite grubu gençlere yönelik düzenlendiğinden kaynaklanmaktadır. KYK'da düzenlenen faaliyetlere ilişkin sosyal bilimlerden çoğunlukta olmak üzere sağlık ile fen ve mühendislik bilimlerinden de genç kızların görüş bildirdiği görülmektedir. Lise pansiyonunun etüt salonunda düzenlenen faaliyetlere ilişkin genç kızlardan görüş bildiren olmamıştır. Üniversite yurdunun ve hafızlık kursunun mescidinde gençlik faaliyetlerinin düzenlendiğine dair Nevşehir'den 1, Aksaray'dan 2 genç kız açıklamada bulunmuştur. Genç kızlar üniversite grubu olup çoğunluğu sosyal bilimler bölümündendir. Üniversite yurdunun kantininde faaliyet düzenlendiğine dair Nevşehir'den 1 genç kız görüş bildirirken Aksaray'dan görüş bildiren genç kız olmamıştır. Üniversite yurdunda boş bir odada faaliyet düzenlendiğine dair Nevşehir'den 1 genç kız açıklamada bulunurken Aksaray'dan görüş belirten genç kız olmamıştır.

Tabloya genel olarak bakıldığında konuya ilişkin her iki ilden toplam 17 genç kız açıklamada bulunmuştur. Gençlik faaliyetlerinin gençlerin barındığı yerdeki mekânlarda düzenlendiğine dair görüş bildiren genç kız sayısı Aksaray'a kıyasla Nevşehir'de daha fazladır. Konuya ilişkin görüş bildiren genç kızların tamamı üniversite grubudur, büyük çoğunluğu ise sosyal bilimler bölümündendir. Genç kızların ifadelerinden yola çıkarak gençlik faaliyetlerinin daha çok KYK'da düzenlendiği söylenebilir.

Katılımcılara ait yukarıdaki iki tablo birlikte değerlendirildiğinde şunlar söylenebilir: Gençlik faaliyetlerinin gençlerin barındığı yerdeki mekânlarda düzenlendiğine dair görüş bildiren toplam katılımcı sayısı 29'dur. Konuya ilişkin görüş belirten katılımcı sayısı il olarak Nevşehir'de daha fazladır. Din görevlilerine kıyasla genç kızlardan daha fazla görüş belirten katılımcı olmuştur.

Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından genç kızlara yönelik faaliyetler çoğunlukla KYK'da yapılmaktadır. Gençlik ve Spor Bakanlığı bünyesinde Kredi ve Yurtlar Kurumu yükseköğrenim gören öğrenciler için belirli koşullar dâhilinde yurtlarda

barınma imkânı sunmaktadır. Bakanlığa bağlı yurtlarda gençlerin manevi gelişimine katkı sunmak ve din eğitimi faaliyetlerini yaygınlaştırmak üzere Gençlik ve Spor Bakanlığı ile DİB arasında işbirliği protokolü imzalanmıştır.³⁸⁹ Bu protokolle birlikte Başkanlık tarafından düzenlenen gençlik faaliyetlerinde Gençlik ve Spor Bakanlığına ait Kredi Yurtlar Kurumu da kullanılabilir. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde din görevlisi D7, D13, D15, D23, D25, D26, D28, D30 ile genç kız G3, G8, G11, G17, G21, G26, G30, G33, G37, G38, G40 DİB tarafından KYK’da genç kızlara yönelik faaliyetlerin düzenlendiğini belirtmiştir. Katılımcılardan bazılarının ifadesi şöyledir:

G3: “KYK’da özel olarak kurslar ve dersler zaten veriliyor. Bazı kişiler de Müftülük binasına kadar gidip ayrıca yol parası da vermektense yurtlarındaki kurslara katılıyor. Yurtta gidemeyen ya da yurttan kalmayan kişiler de Müftülük binasına gidip oradaki kurslara katılıyor.” (Ünv. öğrencisi, Türk Dili ve Edebiyatı, Sosyal Bilimler, Aksaray)

G17: “Daha çok gence ulaşmak için KYK’ları kullanmaları güzel imkândı.” (Ünv. öğrencisi, Hemşirelik, Sağlık Bilimleri, Aksaray)

Yukarıdaki ifadelerde KYK’da düzenlenen faaliyetlerin gençlere ulaşım kolaylığı ve ekonomik tasarruf sağladığı; daha çok gence ulaşma noktasında din görevlilerine fırsat sunduğu görülmektedir. Ayrıca faaliyetlerin KYK’da düzenlenmesinin faaliyetler için uygun mekânın kolaylıkla sağlanmasına, faaliyetlere katılımın artmasına ve Başkanlığın gençlik faaliyetlerinin tanıtımına imkân sağlaması beklenir.

Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından genç kızlara yönelik faaliyetlerin düzenlendiği mekânlardan biri lise pansiyonunun etüt salonudur. Lise pansiyonu Milli Eğitim Bakanlığına bağlı resmi okullarda parasız ve paralı olarak yatılı okuma imkânı sağlamakta; öğrencilerin barınma ve beslenme ihtiyacını karşılamaktadır.³⁹⁰ Lise pansiyonunun DİB gençlik faaliyetlerinde de kullanılabilir. Katılımcılardan din görevlisi D13 ile D25 konuya ilişkin açıklamada bulunmuştur. Din görevlilerinden birinin ifadesine aşağıda yer verilmiştir:

D13: “Kursumuzun yakınındaki lisenin pansiyonunda ders yapıyoruz. Pansiyonun etüt salonunda kullanıyorduk. Yatakhaneler yukarıdaydı, çocuklar dersimiz için etüt salonuna iniyorlardı.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 5-10 yıl ve üzeri, Aksaray)

³⁸⁹ “Gençlik ve Spor Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı Arasında İşbirliği Protokolü”, 2019.

³⁹⁰ “Milli Eğitim Bakanlığına Bağlı Okul Pansiyonları Yönetmeliği”, 2012.

Yukarıdaki ifadede lise pansiyonunun etüt salonunda lise grubu öğrencilere yönelik din derslerinin düzenlendiği belirtilmiştir. Gençlik faaliyetlerinde mekân olarak lise pansiyonunun tercih edilme nedeni tam olarak bilinmemektedir. Bununla birlikte din görevlisi D13'ün görev yaptığı kursun yakınında olması faaliyetler için bu mekânın seçilmesinde/ görevlendirilmesinde etkili olduğu tahmin edilmektedir. Fazla sayıda lise grubu gençlere ulaşma ve onlara yönelik faaliyet düzenleme açısından pansiyonlar din görevlilerine fırsat sunabilmektedir. Katılımcıların 18 yaş altı olması ve veli iznini gerektirmesi bu yaş grubuna yönelik faaliyetleri ve barınma yerleri haricindeki mekânların tercihini kısıtlarken lise pansiyonlarında kolaylıkla pek çok gence ulaşmaya imkân tanıyabilmektedir.

Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından genç kızlara yönelik faaliyetlerin düzenlendiği mekânlardan biri de üniversite yurtlarının konferans salonudur. Konferans salonu eğitsel- sosyal- kültürel etkinlikler ve toplantılar gibi çeşitli faaliyetlere imkân sağlayan, fazla sayıda kişiye oturma imkânı sunan salonlardır. Katılımcılardan genç kız G30'un konuya ilişkin ifadesi şöyledir:

G30: "Yurdun konferans salonunda programlar yapılıyordu. İyi oluyor." (Ünv. öğrencisi, İktisat, Sosyal Bilimler, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadede konferans salonunda düzenlenen programlardan gençlerin memnun olduğu görülmektedir. Genç kız G30 konferans salonunda hangi faaliyetlerin düzenlendiğini ve bu mekânın tercih edilme nedenini belirtmemiştir. Konferans salonları oturma düzeni, katılımcı kapasitesi, aydınlatma- ses- görüntü hizmeti gibi fiziksel imkânlar açısından düzenli hazır mekânlardır. Bu salonun üniversite yurdu içerisinde bulunması faaliyeti düzenleyenlere ve katılımcılara kolaylık, rahatlık ve güvenlik sağlayabilir.

Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından üniversite yurdunun ve hafızlık kursunun mescitlerinde genç kızlara yönelik faaliyetler düzenlenebilmektedir. Mescitler ibadet başta olmak üzere eğitsel- sosyal ve kültürel faaliyetlere de imkân sağlayan toplumsal mekânlardır. Bayan din görevlisi D2, D22 ile genç kız G1, G15, G19, G30 üniversite yurdunun ve hafızlık kursunun mescidinde gençlik faaliyetlerinin düzenlendiğini bildirmiştir. Katılımcılardan bazılarının ifadesi şu şekildedir:

D2: “Film izletiyoruz. Kursun mescidinde izleniyor.” (Kkö, hafızlık, sözleşmeli, lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Aksaray)

D22: “Yurttaki derslerde 50 öğrencim vardı. Kalabalıktık. Büyük mescitte toplandık.” (Kkö, 4-6 yaş, sözleşmeli, lisansüstü, ilçe, görev süresi 1-5 yıl, Nevşehir)

G1: “Derslerimiz mescitteydi ve burada olması sorunluydu.” (Ünv. öğrencisi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, Sosyal Bilimler, Aksaray)

G19: “Sohbetler genellikle kurs mescidimizde oluyor.” (Lise mez., Aksaray)

Yukarıdaki ifadelerde mescitlerde genç kızlara yönelik eğitsel ve eğlence etkinliklerinin düzenlendiği belirtilmiştir. Mescitlerin ibadet haricinde ilmi ve sosyal faaliyetlerde çok yönlü olarak kullanıldığı görülmektedir. Bu mekânda düzenlenen faaliyetlerin avantajları ve dezavantajları olabilmektedir. Avantajlarına dair katılımcılardan görüş bildiren olmazken genç kız G1 mekâna dair sorunların varlığına işaret etmiştir. Birkaç katılımcı ile yapılan informal görüşmelerde mescitlerin geniş oluşu ve başka uygun mekânın bulunmayışının mescitlerin tercihinde büyük rol oynadığını belirtilmiştir. Mescitlerin geniş alana sahip olması ve sandalye/ koltuk vb. oturma düzeni gerektirmemesi daha fazla sayıda katılımcıya imkân tanıyabilmektedir. Ancak bu mekânda ses- gürültü fazlalığının olması ve ibadet için mescide gelenlerin faaliyetlerden rahatsızlık duyması gibi sorunlarla da karşılaşıldığı açıklanmıştır. Bununla birlikte mescitte masa, sandalye, yazı tahtası vb. gerekli teçhizatın olmayışının bazı faaliyetlerin düzenlenmesinde güçlüğe yol açabilir.

Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından genç kızlara yönelik faaliyetlerin düzenlendiği mekânlardan biri de üniversite yurdunun kantinidir. Kantin öğrencilerin yeme- içme ihtiyacını karşılamak ve dinlenmek üzere kullandığı alanlardan biridir. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde genç kız G38 üniversite yurdunun kantininde gençlik faaliyetinin düzenlendiğine işaret edilmiştir. Katılımcının ifadesine aşağıda yer verilmiştir:

G38: “Dışarı çıkamadığımız geç vakitlerde ve hoca yurda ziyarete geldiğinde yurt kantininde görüşürdük, sohbet ederdik.” (Ünv. öğrencisi, Kamu Yönetimi, Sosyal Bilimler, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadeden kantinlerin temel kullanım alanları dışında çeşitli eğitsel etkinlikler ve sosyalleşme için de kullanıldığı anlaşılmaktadır. Yurt dâhilindeki bu mekân din görevlisiyle gençlerin özel/ bireysel görüşme yapması ve samimi muhabbetleri için uygun bir ortam olabilmektedir. Genç kız G38, din görevlisiyle geç

saatlerdeki muhabbetlerinde bu mekânı kullandığını belirtmiştir. Ayrıca mekânın belirli bir vakit sınırının olmaması, ses- oturma- görüşme konusundaki esnekliğinin bu mekânın tercih edilmesinde rol oynadığı söylenebilir.

Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından genç kızlara yönelik faaliyetlerin düzenlendiği mekânlardan biri de üniversite yurdundaki boş bir odadır. Yurtların iç mekânında hemen her bölüm yatma- etüt- beslenme vb. bir fonksiyonu üstlenmekle birlikte atıl halde bulunan bölümler de bulunmaktadır. Katılımcılardan genç kız G30 üniversite yurdunda boş bir odada faaliyetlerin düzenlendiğini belirtmiştir. Genç kız G30'un ifadesi şöyledir:

G30: “Bize yurttta kullanılmayan boş bir odayı açtılar. Oraya masa ve sandalye koyuldu. Odayı bize ayırdılar. Sonradan sohbetler ve dersler için kendimize ait odamız oldu.” (Ünv. öğrencisi, İktisat, Sosyal Bilimler, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadede yurttaki boş bir odanın gençlere yönelik faaliyetler için ayrıldığı ve teçhizatının bu doğrultuda düzenlendiği görülmektedir. Başkanlığın gençlik faaliyetleri için yurttta ayrı ve özel bir odanın bulunması zaman, oturma düzeni, ışık- ses, ortamın temizliği, araç- gereç gibi durumların katılımcıların ihtiyacına ve faaliyete uygun hale getirilmesine katkı sağlayabilir.

2.4.1.2.Genç Kızların Barındığı Yerlerin Dışındaki Mekânlar

Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından genç kızlara yönelik sosyal- kültürel ve ilmi faaliyetler gençlerin barındığı yerlerin (yurt, ev, pansiyon vb.) dışındaki mekânlarda da düzenlenebilmektedir. Araştırmamızda bu mekânlar Müftülüğe bağlı olan resmi mekânlar ve Müftülüğe bağlı olmayan mekânlar şeklinde gruplandırılmıştır.

4.1.2.1.Müftülüğe Bağlı Olan Resmi Mekânlar

İl Müftülükleri bünyesinde eğitim ve din hizmeti faaliyetlerini yerine getirmek üzere çeşitli mekânlar kullanılmaktadır. Başkanlık talimatıyla her ilde açılan ortak kurumsal mekânlar olduğu gibi İl Müftülüklerinin takdiriyle belirli amaçlar doğrultusunda açılan özel mekânlar da bulunmaktadır. Aile ve dini rehberlik bürosu, cami ve Kur'an kursları her İl Müftülüğünde bulunan resmi mekânlardandır. Okuma salonu ve gençlik merkezi ise ihtiyaçlara ve mahalli şartlara göre bazı İl Müftülükleri tarafından açılabilmektedir. Katılımcılarla yapılan görüşmeler doğrultusunda

faaliyetlerin türüne ve düzenlendiği mekânlara ilişkin bulgulara aşağıdaki tabloda yer verilmiştir:

Tablo 2.12: Faaliyetlerin Türüne ve Düzenlendiği Mekânlara İlişkin Bulgular

ALT TEMAL AR	İLMİ FAALİYETLER									SOSYAL- KÜLTÜREL FAALİYETLER					
	Gençlere Yönelik Projeler	Bilgi Yarışmaları	Din Dersleri	Kısa Süreli Öğretim Programları	Sohbetler	Konferans Ve Seminerler	Mübarek Gün Ve Gece Programları	Cami İç Etkinlikler	Kitap Okuma Ve Kritiği	Ziyaret ve Geziler	Sportif Faaliyetler	Önemli Şahsiyetleri Anma Programları	Eğlence Etkinlikleri	El Becerisi Etkinlikleri	İkram Programları
Müftülük Binasında ki Okuma Salonunda	+	+	+	-	+	+	+	-	+	-	-	-	+	+	+
Gençlik Merkezin de	+	-	+	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+
Aile ve Dini Rehberlik Bürosunda	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Camide	+	-	-	-	-	-	+	+	-	+	-	-	-	-	-
Kur'an Kursunda	-	+	+	+	+	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-
TOPLAM	3	2	3	1	4	1	2	1	1	1	-	-	2	1	2

Yukarıdaki tabloya bakıldığında Müftülük binasındaki okuma salonunda ilmi faaliyetlerden gençlere yönelik projelerin, bilgi yarışmalarının, din derslerinin, sohbetlerin, konferans ve seminerlerin, kitap okuma kritiğinin düzenlendiği görülmektedir. Sosyal- kültürel faaliyetlerden ise eğlence ve el becerisi etkinlikleri ile ikram programları düzenlenmektedir. Gençlik merkezinde ilmi faaliyetlerden gençlere yönelik projeler, din dersleri ve sohbetler düzenlenmektedir. Sosyal- kültürel faaliyetlerden ise sadece ikram programlarına yer verilmektedir. Açılış amacı ve görevleri³⁹¹ açısından değerlendirildiğinde gençlik merkezinin ilmi- sosyal ve kültürel faaliyetlerde daha aktif kullanılması beklenirdi. Bu merkezin daha az kullanılmasının sebepleri araştırılabilir ve fonksiyonlarını iyileştirici çalışmalar yapılabilir. Aile ve dini

³⁹¹ T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı, “Gençlik Çalışmaları Yönergesi”.

rehberlik bürosunda ilmi faaliyetlerden sadece sohbetler düzenlenmekte; sosyal-kültürel faaliyetlere ise yer verilmemektedir. Bu durumun aile ve dini rehberlik bürosunun kuruluş amacı ve işlevinden³⁹² kaynaklandığı tahmin edilmektedir. Camilerde ilmi faaliyetlerden gençlere yönelik projeler, mübarek gün ve gece programları ve cami içi etkinlikler düzenlenmektedir. Sosyal ve kültürel faaliyetlerden ise sadece ziyaret ve gezilere yer verilmektedir. Kur'an kurslarında ilmi faaliyetlerden bilgi yarışmaları, din dersleri, kısa süreli öğretim programları ve sohbetler düzenlenmektedir. Sosyal- kültürel faaliyetlerden ise sadece eğlence etkinliklerine yer verilmektedir. Hemen her mahallede bulunan ve katılımcıların kolayca ulaşım sağlayabileceği bir mekândır. Kur'an kursları daha çok ilmi faaliyetlerde kullanılmaktadır. Bu durumun Kur'an kurslarının açılış amacı ve işleyişi,³⁹³ fiziksel imkânları ve toplumdaki statüsünden kaynaklanabilmektedir.

Tablo genel olarak değerlendirildiğinde gençlere yönelik düzenlenen ilmi-sosyal ve kültürel faaliyetlerde Müftülük binasındaki okuma salonunun (10 farklı faaliyet) daha aktif olarak kullanıldığı görülmektedir. Müftülüğe bağlı olan resmi mekânlarda ilmi faaliyetlerle kıyasladığında sosyal- kültürel faaliyetlere daha az yer verilmektedir. Bu mekânlarda ilmi faaliyetlerden daha çok sohbetler, gençlere yönelik projeler ve din dersleri düzenlenmektedir. Faaliyetlerden kısa süreli öğretim programları, konferans ve seminerler, cami içi etkinlikleri, kitap okuma ve kritiği, ziyaret ve geziler, eğlence etkinlikleri ise Müftülüğe bağlı olan resmi mekânların yalnızca birinde düzenlenmektedir. Sportif faaliyetler ile önemli şahsiyetleri anma programlarına ise bu mekânlarda yer verilmemektedir.

Katılımcılarla yapılan görüşmelerde Müftülüğe bağlı olan resmi mekânlarda düzenlenen faaliyetlere dair görüş bildiren din görevlileri ve genç kızlara ait tablolara aşağıda yer verilmiştir:

³⁹² “T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı Aile, İrşat ve Rehberlik Bürosu Çalışma Yönergesi”, t.y.

³⁹³ “T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an Kursları Yönetmeliği”, 2012.

Tablo 2.13: Gençlerin Barındığı Yerlerin Dışındaki Mekânlara İlişkin Görüş Bildiren Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Bayan Din Görevlileri)

ALT TEMA LAR	İL		MEZUNİYE T DURUMU			GÖREV ALANI				GÖREV STATÜSÜ			GÖRE V YERİ		GÖREV YILI		
	Nevşehir	Aksaray	Ön Lisans	Lisans	Lisansüstü	İhtiyaç Odaklı	4-6 Yaş	Hafızlık	Vaiz	Fahri	Sözleşmeli	Kadrolu	Merkez	İlçe	1-5 Yıl	5-10 Yıl	10 Yıl ve Üzeri
Müftülük Binasınd aki Okuma Salonu	-	7	2	3	2	6	1	-	-	-	-	7	7	-	-	3	4
Gençlik Merkezi	-	2	1	1	-	-	2	-	-	-	-	2	2	-	-	1	1
Aile ve Dini Rehberli k Bürosu	1	-	-	-	1	-	1	-	-	-	1	-	-	1	1	-	-
Cami	4	3	5	2	-	5	2	-	-	-	1	6	4	3	1	2	4
Kur'an Kursu	8	5	7	6	-	10	1	2	-	-	2	11	9	4	1	4	8
TOPLAM	13	17	15	12	3	21	7	2	-	-	4	26	22	8	3	10	17

Yukarıdaki tabloya bakıldığında Müftülük binasındaki okuma salonunda gençlik faaliyetlerinin düzenlendiğine dair Aksaray'dan 7 din görevlisi görüş bildirirken Aksaray'dan görüş belirten olmamıştır. Bu durumun nedeni araştırıldığında Nevşehir İl Müftülüğünde okuma salonu bulunmamasından kaynaklandığı tespit edilmiştir. Bu binadaki gençlik faaliyetleri lisans daha fazla olmak üzere her mezuniyet grubundan din görevlileri tarafından düzenlenmektedir. Okuma salonundaki faaliyetler sadece Aksaray il merkezinde olmaktadır. Gençlik merkezinde düzenlenen faaliyetlere ilişkin sadece Aksaray ilinden 2 din görevlisi görüş bildirmiştir. Nevşehir İl Müftülüğüne bağlı gençlik merkezi bulunmamaktadır. Gençlik merkezindeki faaliyetlerde ön lisans ve lisans mezunu, kadrolu, 4-6 yaş öğrencileri görev almaktadır. Aile ve dini rehberlik bürosundaki faaliyetlere ilişkin Nevşehir'in ilçesinden sadece 1 din görevlisinin görüş belirttiği görülmektedir. Din görevlisi lisansüstü mezunu ve sözleşmeli olup 4-6 yaş grubunda görevlidir. Aile ve dini rehberlik bürolarında gençlere yönelik düzenlenen faaliyetlerin az olmasının sebebi araştırılabilir. Camilerde düzenlenen faaliyetlere ilişkin Nevşehir'den 4, Aksaray'dan 3 din görevlisi görüş bildirmiştir. Ön lisans mezunu, kadrolu ve ihtiyaç odaklıdaki din görevlilerinin daha çoğunlukta olduğu görülmektedir.

Camilerde düzenlenen faaliyetlere merkez ve ilçelerde de yer verilmektedir. Kur'an kurslarında düzenlenen faaliyetlere ilişkin Nevşehir'den 8, Aksaray'dan 5 din görevlisi görüş bildirmiştir. Din görevlilerinin çoğunun ön lisans ve lisans mezunu olduğu, kadrolu ve ihtiyaç odaklıda görevli olduğu görülmektedir. Kur'an kurslarında düzenlenen faaliyetler il merkezlerinde daha yoğunluktadır.

Tablo 2.14: Gençlerin Barındığı Yerlerin Dışındaki Mekânlara İlişkin Görüş Bildiren Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Genç Kızlar)

ALT TEMALAR	İL		EĞİTİM DURUMU		ÜNİVERSİTE BÖLÜMÜ			
	Nevşehir	Aksaray	Lise	Üniversite	İlahiyat Fakültesi ve İslami İlimler Fakültesi	Sosyal Bilimler	Fen ve Mühendislik Bilimleri	Sağlık Bilimleri
Müftülük Binasındaki Okuma Salonu	-	12	-	12	2	6	3	1
Gençlik Merkezi	-	2	-	2	-	1	1	-
Aile ve Dini Rehberlik Bürosu	-	-	-	-	-	-	-	-
Cami	5	2	-	7	1	4	1	1
Kur'an Kursu	9	2	2	9	1	7	1	-
TOPLAM	14	18	2	30	4	18	6	2

Genç kızlara ait yukarıdaki tabloya bakıldığında Müftülük binasındaki okuma salonunda düzenlenen faaliyetlere ilişkin Aksaray'dan üniversite grubu 12 genç kızın görüş bildirmiştir. Genç kızların daha çok sosyal bilimler bölümünden olduğu görülmektedir. Aksaray'da lise grubu genç kızlardan konuya ilişkin görüş bildiren olmamıştır. Bu durum okuma salonunda lise grubu gençlere yönelik faaliyetler düzenlenmemesinden ya da düzenlenen faaliyetlerden gençlerin haberdar olmamasından kaynaklanıyor olabilir. Gençlik merkezindeki faaliyetlere ilişkin dağılımda Aksaray'dan üniversite grubu 2 genç kız görüş bildirmiştir. Konuya ilişkin Nevşehir'den görüş belirten olmamıştır. Aile ve dini rehberlik bürosunda düzenlenen faaliyetlere ilişkin her iki ilde de genç kızlardan görüş bildiren olmamıştır. Camilerde düzenlenen faaliyetlere ilişkin Nevşehir'den 5, Aksaray'dan 2 genç kız görüş bildirmiştir. Genç kızların

tamamının üniversite grubu olduğu görülmektedir. Sosyal bilimler bölümünden katılan genç kızlar ise daha çoğunluktadır. Kur'an kurslarında düzenlenen faaliyetlere ilişkin dağılımda Nevşehir'den 9, Aksaray'dan 2 genç kız görüş bildirmiştir. Kur'an kurslarında gençlere yönelik düzenlenen faaliyetlere ilişkin Nevşehir'den 9, Aksaray'dan 2 genç kız görüş bildirmiştir. Bu durumun Nevşehir'de okuma salonu ve gençlik merkezinin bulunmamasından; cami vb. umumi/yaygın mekânların kullanılmasından kaynaklandığı tahmin edilmektedir.

Gençlik faaliyetlerinin gençlerin barındığı yerlerin dışındaki mekânlarda düzenlendiğine ilişkin görüş bildiren katılımcılara ait yukarıdaki iki tablo birlikte değerlendirildiğinde şunlar söylenebilir: Her iki ilden toplam 62 katılımcı görüş bildirmiştir. Araştırma örneklemine (70 katılımcı) kıyasla bu sayının oldukça fazla olduğu görülmektedir. Buradan yola çıkarak gençlerin barındığı yerlerin dışındaki mekânların gençlik faaliyetlerinde yaygın olarak kullanıldığı söylenebilir. Görüş bildiren katılımcı sayısı Nevşehir'e kıyasla Aksaray'da daha fazladır. Din görevlilerinin ifadelerine göre faaliyetler en çok Kur'an kursunda düzenlenirken; genç kızların ifadelerine göre bu faaliyetler daha çok Müftülük binasındaki okuma salonunda düzenlenmektedir.

Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından genç kızlara yönelik faaliyetlerin düzenlendiği mekânlardan biri Müftülük binasındaki okuma salonudur. Bayan din görevlisi D4, D5, D8, D10, D12, D13, D14 ile genç kız G1, G3, G4, G6, G7, G9, G10, G11, G12, G14, G16, G20 İl Müftülüğü binasının okuma salonunda genç kızlara yönelik faaliyetlerin düzenlendiğini ifade etmiştir. Katılımcılardan bazılarının ifadesi şöyledir:

D8: “Müftülüğün kendi binasında alt katında yapıyoruz. Gençler orayı çok seviyor.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 5-10 yıl, Aksaray)

D15: “Hafta sonu programları ise Müftülüğümüz bünyesinde Müftülüğün okuma salonunda oluyor.” (Kkö, hafızlık, sözleşmeli, ön lisans mez., ilçe, görev süresi 1-5 yıl, Aksaray)

G3: “Diyanet çatısı altında kahvaltı oluyor; sonra ilmiyal, tefsir dersleri, soru- cevap eşliğinde sohbetler oluyor. Kış döneminde soğuk olduğu için Müftülüğün altındaki salonda toplandık.” (Ünv. öğrencisi, Türk Dili ve Edebiyatı, Sosyal Bilimler, Aksaray)

G11: “Her cumartesi pazar programları için Müftülüğe gidiyorduk.” (Ünv. öğrencisi, Biyoteknoloji ve Moleküler Biyoloji, Fen ve Mühendislik Bilimleri, Aksaray)

G14: “Hocamızın sohbetleri Müftülüğün zemin katındaki okuma bölümünde oldu.” (Ünv. öğrencisi, Sınıf Öğretmenliği, Sosyal Bilimler, Aksaray)

Yukarıdaki ifadelerde Müftülükteki okuma salonunda kahvaltı, sohbet, din dersleri, hafta sonu programları gibi çeşitli ilmi ve sosyal faaliyetlere yer verildiği görülmektedir. Katılımcıların ifadelerinden genç kızların mekândan ve orada düzenlenen faaliyetlerden memnun olduğu anlaşılmaktadır. Aksaray İl Müftülüğünün zemin katında Somuncu Baba Okuma Salonu bulunmaktadır. Din görevlileriyle yapılan formal/ informal görüşmelerden ve araştırmacı gözleminden elde veriler neticesinde mekân hakkında şu bilgiler elde edilmiştir: Mekân sedir oturma grubu ve zemin halısı ile düzenlenmiştir. Bu durum katılımcılara oturma rahatlığı, ayakkabıları çıkarma imkânı ve ev ortamı sıcaklığı sunmaktadır. Okuma salonunun Müftülüğün zemin katında yer alması gürültü, serbest ziyaret gibi rahatsız edici durumları önlediği görülmektedir. Mekânda yer alan kütüphane ise ziyaretçilerinde kitap okumaya dair bir farkındalık oluşturabilmektedir. Mekânın bu özellikleri faaliyetlerdeki verimin artmasına, gençlerin devamlılığına ve katılımcı memnuniyetine katkı sağlaması beklenir. Nevşehir İl Müftülüğüne ait böyle bir mekân bulunmamaktadır.

Genç kızlara yönelik faaliyetler Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı gençlik merkezlerinde düzenlenebilmektedir. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde din görevlisi D6, D14 ile genç kız G3, G9 gençlik merkezinde genç kızlara yönelik programların düzenlendiğini bildirmiştir. Katılımcılardan bazılarının ifadesi şöyledir:

D6: “Sohbetleri, gençlik buluşmalarını pazar günü gençlik merkezinde bir hocamla beraber yapıyoruz.” (Kkö, 4-6 yaş, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Aksaray)

G9: “Programlar bazen açılışına katılmaktan ve gitmekten gurur duyduğum gençlik merkezinde düzenleniyor.” (Ünv. öğrencisi, Tarih- Sosyal Bilimler, Aksaray)

Yukarıdaki ifadelerde gençlik merkezinde bazı ilmi faaliyetlerin düzenlendiği görülmektedir. Din görevlileriyle yapılan görüşmelerden ve araştırmacı gözleminden hareketle mekân hakkında şu bilgiler elde edilmiştir: Aksaray İl Müftülüğüne bağlı genç kızlar ve erkekler için iki ayrı gençlik merkezi bulunmaktadır. Genç kızlara yönelik olan gençlik merkezi İl Müftülüğünün hemen yanında yer almaktadır. Mekân tek katlı olup ferah, renkli ve gençlere yönelik teçhiz edilmiştir. Fakat mekânın ısıtmaya dair bazı sorunları bulunmaktadır. Bu sebeple genç kızlara yönelik faaliyetler daha çok İl Müftülüğü Somuncu Baba Okuma Salonu’nda gerçekleştirilmektedir. Gençlik

merkezindeki sorunlar giderilerek burası gençlik faaliyetleri için daha işlevsel ve devamlı kullanılabilir hale getirilebilir. Nevşehir İl Müftülüğünde ise gençlik merkezi bulunmamaktadır.

Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından genç kızlara yönelik faaliyetlerin düzenlendiği mekânlardan biri de aile ve dini rehberlik bürolarıdır. Katılımcının konuya ilişkin ifadesi şöyledir:

D22: “Müftülüğümüzün Aile ve dini rehberlik bürosu var, kızlarla orayı kullanıyoruz. Oranın bahçesi faaliyet yapmaya uygun. İçinde avlu, odalar, cami ve Kur’an kursu var. Aile ve dini rehberlik bürosu orada 2019 Şubat’ta faaliyetlere başladı.” (Kkö, 4-6 yaş, sözleşmeli, lisansüstü, ilçe, görev süresi 1-5 yıl, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadede kurum bünyesinde ADRB’nin gençlik faaliyetlerinde kullanıldığı belirtilmekle birlikte nedeni açıklanmamıştır. Aile ve dini rehberlik bürosu görevlileri ve gençlik koordinatörleri ile yapılan formal/ informal görüşmelerde Nevşehir- Aksaray il merkezindeki aile ve dini rehberlik bürosunda daha çok evli-nişanlı bireylere yönelik faaliyetlerin düzenlediği belirtilmiştir. Sadece bir ilçedeki (Nevşehir) büroda sohbet, soru-cevap, bireysel görüşmeler ve ziyaret gibi genç kızlara yönelik ilmi faaliyetlere ve sosyalleşmeye imkân sağlandığı görülmektedir. Din görevlisi D22 ile yapılan informal görüşmede büronun merkezi konumu, ilçede gençlik merkezi gibi mekânların yetersizliği ve bürodaki nöbet görevi sebebiyle burada gençlere yönelik faaliyetlere yer verdiğini belirtmiştir. Bu mekânın farkındalıkla yapılan bir tercihten ziyade imkân yetersizliğinden ve mesleki zorunluklar sebebiyle kullanıldığı görülmektedir.

Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından camilerde genç kızlara yönelik faaliyetler düzenlenebilmektedir. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde din görevlisi D4, D16, D22, D23 ile genç kızlardan G7, G12, G15, G17, G21, G23, G25, G26, G27 camide gençlere yönelik faaliyetler düzenlendiğini belirtmiştir. Katılımcılardan bazılarının ifadesi şöyledir:

D3: “Camide toplandık. Namaz kılma etkinlikleri oldu.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, fahri, ön lisans mez., merkez, görev süresi 1-5 yıl, Aksaray)

D22: “Farklı camilerde ziyaret ve buluşmalarımız oldu.” (Kkö, 4-6 yaş, sözleşmeli, lisansüstü, ilçe, görev süresi 1-5 yıl, Nevşehir)

D26: “Camilerde dini programlar olabiliyor.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

G22: “Caminin ana girişi erkekler içindi. Arka taraftan salona geçiyorduk. Alt kattaki yerde sohbet ders yapıyorduk.” (Lise mez., Nevşehir)

G30: “Farklı tarihi camilerde sabah namazına gittik. Kurşunlu Cami’ ye sabah namazına gitmiştik. O program oldu çok güzeldi.” (Ünv. öğrencisi, İktisat, Sosyal Bilimler, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadelerde camilerde dini programlar, namaz etkinlikleri, sohbet ve buluşmalar gibi cami eksenli çeşitli din hizmeti faaliyetlerinin düzenlendiği belirtilmiştir. Camilerin geçmişteki kullanımı ve araştırma kapsamında yer alan sosyal-kültürel- ilmi faaliyetler açısından değerlendirildiğinde camilerin fonksiyonel olarak daha az kullanıldığı görülmektedir. Günümüzde toplumsal işlerin daha pratik yürütülmesi için hemen her işe yönelik farklı mekânlar bulunmaktadır. Gençlere yönelik düzenlenen faaliyetler için bu mekânlar tercih edilmekle birlikte fiziksel imkânlar açısından yeterli olan camilerin de kullanılması sosyal farkındalık oluşturabilir. Camilerde ibadet formatı dışında gençlerin ilgi ve ihtiyaçlarına uygun çeşitli programlara da yer verilebilir.

Başkanlık tarafından genç kızlara yönelik faaliyetlerin düzenlendiği mekânlardan biri de Kur’an kurslarıdır. Yapılan görüşmelerde din görevlilerinden D1, D8, D12, D14, D15, D18, D19, D20, D24, D25, D27, D29, D30 ile genç kızlardan G4, G18, G24, G25, G29, G31, G32, G33, G35, G36, G39 Kur’an kursunda gençlere yönelik faaliyetlerin düzenlendiğini belirtmiştir. Katılımcılardan bazılarının ifadesi şöyledir:

D25: “Haftalık buluşmalarımızı Kur’an kursunda yapıyorduk. Alt kat müstemilattı. Orada tadilat yaptık. Boş yeri konferans salonu haline getirdik. O salonu büyük bir odaya dönüştürdük. Sedir ve minder ile döşedik. Toplantı ve konferans odamız oldu. Kızlarla orada toplandık.” (Kkö, 4-6 yaş, kadrolu, ön lisans mez., ilçe, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

D27: “Önceki yıl KYK’daki öğrencilerimizle kursumuzda bir yıl boyunca sohbetler yaptık. Kursta kendi imkânları ile çay yapma ve bir şeyler hazırlamaktan gençler mutlu oluyor.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

D29: “Kurs çıkışında gönüllü olarak ders verdiğim iki öğrencim vardı. Onlar her gün çıkışta kursa geliyorlardı. İkisi de ilahiyat öğrencisiydi. Kur’an-ı Kerim konusunda sıkıntıları olan kızlarımız da geliyordu.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

G33: “Hocamız kendi kursunda her hafta sohbet yapıyordu.” (Ünv. öğrencisi, Ceza İnfaz ve Güvenlik Hizmetleri, Sosyal Bilimler, Nevşehir)

G36: “Kur'an kursundaki derslere gidip oradaki teyzelerden dua istiyordum. Hatta teyzelerden biriyle arkadaş olmuştum. Her fırsatta Kuran kursundaki derslere giderdim.” (Ünv. öğrencisi, Ceza İnfaz ve Güvenlik Hizmetleri, Sosyal Bilimler, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadelerde Kur'an kurslarının gençlere yönelik sohbet, din dersleri, ikram programları, manevi destek, sosyalleşme gibi amaçlar doğrultusunda kullanıldığı görülmektedir. Din görevlilerinin gayretiyle kursta gerekli fiziksel düzenlemeler yapılmakta ve mekân faaliyetlere uygun hale getirilmektedir. Kursta gençlere mutfak kullanma imkânının tanınması mekânı cazip kıldığı belirtilmiştir. Bu durumun bu mekândaki faaliyetleri daha cazip hale getirmesi ve gençlere sorumluluk kazandırmasıyla birlikte gençleri sosyal hayattaki bazı rollerine de hazırlaması beklenir. Bu durumlar toplumda diz hizmetlerinin devamlılığına dair kursların fonksiyonel bir rol üstlendiğini ortaya koymaktadır.³⁹⁴ Müftülüğe bağlı olan resmi mekânlarda sohbet, din dersleri gibi ilmi faaliyetlerin daha çok düzenlendiği görülmektedir. Katılımcılar mekânların tercih edilme nedeni hakkında görüş bildirmemiştir.

2.4.1.2.2. Müftülüğe Bağlı Olmayan Mekânlar

Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından genç kızlara yönelik faaliyetler, gençlerin barındığı yerlerin dışında kalan ve Müftülüğe bağlı olmayan çeşitli mekânlarda düzenlenebilmektedir. Araştırma kapsamında elde edilen verilerden hareketle bu mekânların farklı resmi kurumlar, bayan din görevlisinin evi, vakıf, açık hava mekânları ve kafeler olduğu tespit edilmiştir. Bu mekânlar arasındaki farklılık şöyledir: Farklı resmi kurumlar devlete bağlıdır. Bayan din görevlisinin evi- açık hava mekânları ve kafeler özel kişilere aittir. Vakıflar ise tüzel kişiliğe sahiptir. Katılımcılarla yapılan görüşmeler doğrultusunda faaliyetlerin türüne ve düzenlendiği mekânlara ilişkin bulgulara aşağıdaki tabloda yer verilmiştir:

³⁹⁴ Davut Işıkdöğün ve Müberra Aktürk, “Kuran Kurslarının Kadınların Din Eğitimine Katkısı (Diyarbakır Örneği)”, *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 14, sy 1 (2012): 75-105.

Tablo 2.15: Faaliyetlerin Türüne ve Düzenlendiği Mekâna İlişkin Görüş Bildiren Katılımcı Sayısı

ALT TEMALAR	İLMİ FAALİYETLER									SOSYAL- KÜLTÜREL FAALİYETLER					
	Gençlere Yönelik Projeler	Bilgi Yarışmaları	Din Dersleri	Kısa Süreli Öğretim Programları	Sohbetler	Konferans Ve Seminerler	Mübarek Gün Ve Gece Programları	Cami İçi Etkinlikler	Kitap Okuma Ve Kritiği	Ziyaret ve Geziler	Sportif Faaliyetler	Önemli Şahsiyetleri Anma Programları	Eğlence Etkinlikleri	El Becerisi Etkinlikleri	İkram Programları
Farklı Resmi Kurumlar	+	+	+	-	+	+	-	-	-	+	+	-	-	-	-
Bayan Din Görevlisinin Evi	-	-	-	-	+	-	-	-	+	-	-	-	+	-	+
Vakıf	-	-	+	-	+	+	+	-	+	-	-	+	+	+	+
Açık Hava Mekânları	-	-	-	-	+	-	-	-	-	+	+	-	-	-	+
Kafe	-	-	-	-	+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	+
TOPLAM	1	1	2	-	5	2	1	-	2	2	2	1	2	1	4

Faaliyetlerin türüne ve düzenlendiği mekânlara ilişkin yukarıdaki tabloya bakıldığında farklı resmi kurumlarda ilmi faaliyetlerden gençlere yönelik projeler, bilgi yarışmaları, din dersleri, sohbetler, konferans ve seminerler düzenlenmektedir. Sosyal-kültürel faaliyetlerden ise ziyaret- gezi ve sportif faaliyetlere yer verilmektedir. Farklı resmi kurumlarda sosyal-kültürel faaliyetlere kıyasla ilmi faaliyetlerin daha fazla düzenlendiği görülmektedir. Bayan din görevlisinin evinde ilmi faaliyetlerden sohbetler ile kitap okuma ve kritiği düzenlenmektedir. Sosyal- kültürel faaliyetlerden ise eğlence etkinlikleri ve ikram programlarına yer verilmektedir. Bayan din görevlisinin evinin her iki faaliyet türü (ilmi ve sosyal- kültürel) için az ve aynı oranda kullanıldığı görülmektedir. Vakıflarda ilmi faaliyetlerden din dersleri, sohbetler, konferans ve seminerler, mübarek gün ve gece programları, kitap okuma ve kritiğinin düzenlendiği görülmektedir. Sosyal- kültürel faaliyetlerden önemli şahsiyetleri anma programları, eğlence ve el becerisi etkinlikleri, ikram programlarına yer verilmektedir. Faaliyet türlerinin toplam sayısına (15 çeşit faaliyet) kıyasla vakıflarda sosyal- kültürel ve ilmi

faaliyetlere (toplam 9 çeşit) yoğunlukla yer verildiği görülmektedir. Açık hava mekânlarında ilmi faaliyetlerden sadece sohbetler düzenlenmekte; sosyal- kültürel faaliyetlerden ise ziyaret ve geziler, sportif faaliyetler ve ikram programlarına yer verilmektedir. Açık hava mekânlarında ilmi faaliyetlere kıyasla sosyal ve kültürel faaliyetlerin daha fazla düzenlendiği görülmektedir. Kafelerde ilmi faaliyetlerden sadece sohbetler düzenlenirken sosyal- kültürel faaliyetlerden ziyaret ve geziler ile ikram programlarına yer verilmektedir. Kafelerin her iki faaliyet türü için kullanımı az olmakla birlikte ilmi faaliyetlere kıyasla kafelerde sosyal ve kültürel faaliyetler daha fazla olmaktadır.

Faaliyetlerin türüne ve düzenlendiği mekânlara ilişkin yukarıdaki tablo genel olarak değerlendirildiğinde sosyal- kültürel ve ilmi faaliyetlerin vakıflarda ve farklı resmi kurumlarda daha fazla düzenlendiği görülmektedir. Müftülüğe bağlı olmayan mekânlar arasında kafeler ise diğer mekânlara kıyasla gençlere yönelik faaliyetler için daha az kullanılmaktadır

Katılımcılarla yapılan görüşmelerde Müftülüğe bağlı olmayan mekânlarda düzenlenen faaliyetlere dair görüş bildiren din görevlilerine ve genç kızlara ait tablolara aşağıda yer verilmiştir:

Tablo 2.16: Müftülüğe Bağlı Olmayan Mekânlara İlişkin Görüş Bildiren Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Bayan Din Görevlileri)

ALT TEMALAR	İL		MEZUNİYET DURUMU			GÖREV ALANI				GÖREV STATÜSÜ			GÖRE V YERİ		GÖREV YILI		
	Nevşehir	Aksaray	Ön Lisans	Lisans	Lisansüstü	İhtiyaç Odaklı	4-6 Yaş	Hafızlık	Vaiz	Fahri	Sözleşmeli	Kadrolu	Merkez	İlçe	1-5 Yıl	5-10 Yıl	10 Yıl ve Üzeri
Farklı Resmi Kurumlar	1	2	3	-	-	3	-	-	-	-	-	3	3	-	-	-	3
Bayan Din Görevlisinin Evi	5	2	5	1	1	4	4	-	-	-	1	6	4	3	1	1	5
Vakıf	2	2	2	1	1	3	1	-	-	-	-	4	4	-	-	-	4
Açık Hava Mekânlar	4	1	4	-	1	4	1	-	-	1	1	3	4	1	2	-	3
Kafe	3	1	4	-	-	3	1	-	-	1	-	3	4	-	1	-	3
TOPLAM	15	9	19	2	3	17	7	-	-	3	2	19	20	4	5	1	18

Din görevlilerine ait yukarıdaki tabloya bakıldığında farklı resmi kurumlarda genç kızlara yönelik düzenlenen faaliyetlere ilişkin Nevşehir’den 1 din görevlisi, Aksaray’dan 2 din görevlisi görüş bildirmiştir. Farklı resmi kurumlarda genç kızlara yönelik faaliyetler düzenleyen din görevlilerinin kadrolu ve ön lisans mezunu olduğu, merkezde ve ihtiyaç odaklıda görev yaptığı, mesleki tecrübesinin fazla olduğu görülmektedir. Bayan din görevlisinin evinde genç kızlara yönelik düzenlenen faaliyetlere ilişkin Nevşehir’den 5 din görevlisi, Aksaray’dan 2 din görevlisi görüş bildirmiştir. Bayan din görevlisinin evinde gençlere yönelik düzenlenen faaliyetler Aksaray’a kıyasla Nevşehir’de daha fazladır. Bu mekânda gençlere yönelik faaliyet düzenleyen din görevlilerinin eğitim durumuna ilişkin dağılımda ön lisans mezunları çoğunluktadır. Din görevlilerinin çoğu kadroludur ve mesleki tecrübesi fazladır. Bu mekândaki faaliyetler hem il merkezinde hem de ilçelerde düzenlenmektedir. Din görevlilerinin çoğunlukla ihtiyaç odaklıda ve 4- 6 yaş grubunda görev yaptığı görülmektedir. Vakıflarda genç kızlara yönelik düzenlenen faaliyetlere ilişkin Nevşehir’den 2 din görevlisi, Aksaray’dan da 2 din görevlisi görüş bildirmiştir. Bu mekândaki faaliyetlerin sadece il merkezlerinde düzenlendiği görülmektedir. Ön lisans mezunu ve ihtiyaç odaklıdaki din görevlileri çoğunluktadır. Din görevlilerinin tamamı kadroludur ve 10 yıldan fazla süredir görevdedir. Açık hava mekânlarda gençlere yönelik düzenlenen faaliyetlere ilişkin Nevşehir’den 4 din görevlisi, Aksaray’dan 1 din görevlisi görüş bildirmiştir. İhtiyaç odaklıda görevli, kadrolu ve ön lisans mezunu din görevlilerinin çoğunlukta olduğu görülmektedir. Bu mekânlarda düzenlenen faaliyetler il merkezlerinde daha fazladır. Kafelerde genç kızlara yönelik düzenlenen faaliyetlere ilişkin Nevşehir’den 3 din görevlisi, Aksaray’dan 1 din görevlisi görüş bildirmiştir. İhtiyaç odaklıda görevli, ön lisans mezunu, kadrolu ve görev süresi 10 yıldan fazla olan din görevlileri çoğunluktadır. Bu mekândaki faaliyetler sadece il merkezinde düzenlenmektedir.

Yukarıdaki tablo genel olarak değerlendirildiğinde Aksaray’a kıyasla Nevşehir’de daha fazla sayıda din görevlisi Müftülüğe bağlı olmayan mekânlarda gençlere yönelik faaliyetler düzenlemektedir. Bu mekânlarda düzenlenen faaliyetler ilçelere kıyasla il merkezlerinde daha fazladır. Müftülüğe bağlı olmayan mekânlarda düzenlenen faaliyetlerde kadrolu, görev süresi 10 yıldan fazla olan, ön lisans mezunu ve ihtiyaç odaklıdaki din görevlilerinin çoğunlukta olduğu görülmektedir. Bu özellikler din

görevlilerinin kurum tarafından faaliyetlerde görevlendirilmesinde ya da din görevlilerinin kendi isteğiyle görev almasında etkili olmuş olabilir. Hafızlıktaki öğreticiler ve vaizler ise bu mekânlardaki faaliyetlerde yer almamaktadır. Bu durumun sebepleri araştırılabilir.

Tablo 2.17: Müftülüğe Bağlı Olmayan Mekânlara İlişkin Görüş Bildiren Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Genç Kızlar)

ALT TEMALAR	İL		EĞİTİM DURUMU		ÜNİVERSİTE BÖLÜMÜ			
	Nevşehir	Aksaray	Lise	Üniversite	İlahiyat Fakültesi ve İslami İlimler Fakültesi	Sosyal Bilimler	Fen ve Mühendislik Bilimleri	Sağlık Bilimleri
Farklı Resmi Kurumlar	-	-	-	-	-	-	-	-
Bayan Din Görevlisinin Evi	1	1	-	2	-	1	1	-
Vakıf	4	1	1	4	1	2	1	-
Açık Hava Mekânlar	1	-	-	1	-	1	-	-
Kafe	3	-	-	3	-	3	-	-
TOPLAM	9	2	1	10	1	7	2	-

Genç kızlara ait yukarıdaki tabloya bakıldığında farklı resmi kurumlarda düzenlenen faaliyetlere ilişkin Nevşehir ve Aksaray'dan görüş bildiren genç kız olmamıştır. Bayan din görevlisinin evinde düzenlenen faaliyetlere ilişkin Nevşehir'den 1 genç kız ve Aksaray'dan da 1 genç kız görüş bildirmiştir. Her iki öğrencinin eğitim durumu üniversitedir. Vakıflarda genç kızlara yönelik düzenlenen faaliyetlere ilişkin Nevşehir'den 4 genç kız, Aksaray'dan 1 genç kız görüş bildirmiştir. Genç kızların eğitim durumuna ilişkin dağılımda üniversite-sosyal bilimler bölümünün çoğunlukta olduğu görülmektedir. Açık hava mekânlarda genç kızlara yönelik düzenlenen faaliyetlere ilişkin sadece 1 genç kız görüş bildirmiştir. Katılımcının Nevşehir'de üniversite- sosyal bilimler bölümü öğrencisi olduğu görülmektedir. Kafelerde genç kızlara yönelik düzenlenen faaliyetlere ilişkin Nevşehir'den 3 genç kız görüş bildirmiştir. Aksaray'dan ise görüş bildiren genç kız olmamıştır. Katılımcıların tamamının üniversite- sosyal bilimler bölümünden olduğu görülmektedir.

Genç kızlara ait yukarıdaki tablo genel olarak değerlendirildiğinde Müftülüğe bağlı olmayan mekânlarda düzenlenen faaliyetlerin Aksaray'a kıyasla Nevşehir'de daha fazla olduğu söylenebilir. Genç kızların eğitim durumuna ilişkin dağılımda üniversite grubu- sosyal bilimler bölümünün çoğunlukta olduğu görülmektedir. Bu mekânlarda düzenlenen faaliyetlere sağlık bilimlerinden katılan genç kız olmamıştır. Bu durum sağlık bilimlerindeki gençlerin faaliyetlerden yeterince haberdar olmamasından ya da düzenlenen faaliyetlerin daha çok sosyal bilimlerdeki gençlere yönelik olmasından kaynaklanıyor olabilir. Lise grubu gençlere yönelik faaliyetlere bu mekânlarda yer verilmediği görülmektedir

Müftülüğe bağlı olmayan mekânlarda genç kızlara yönelik düzenlenen faaliyetlere ilişkin yukarıdaki tablolar birlikte değerlendirildiğinde şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır: Konuya ilişkin Nevşehir'den toplam 24 katılımcı, Aksaray'dan ise 11 katılımcı görüş bildirmiştir. Aksaray'a kıyasla Nevşehir'de bu mekânların kullanımının daha fazla olduğu görülmektedir. Bu durum Aksaray'da Müftülüğe bağlı mekânların (gençlik merkezi, okuma salonu vb.) olmasından ve faaliyetlerin burada düzenlenmesinden kaynaklanmaktadır. Farklı resmi kurumlarda genç kızlara yönelik düzenlenen faaliyetlere ilişkin her iki ilden toplam 3 din görevlisi görüş bildirirken genç kızlardan görüş bildiren olmamıştır. Bu durum genç kızların farklı resmi kurumlardaki faaliyetlerden yeterince haberdar olmamasından kaynaklanıyor olabilir. Bu mekânda düzenlenen faaliyetlerin tanıtımına yönelik çalışmalara yer verilebilir. Aksaray'da açık hava mekânlarda ve kafelerde gençlere yönelik düzenlenen faaliyetlere ilişkin 1'er din görevlisi görüş bildirirken genç kızlardan görüş bildiren olmamıştır. Bu mekândaki faaliyetlerin sayısının artırılması ve duyurusunun yapılması önem kazanmaktadır. Din görevlilerine ait tabloya göre genç kızlara yönelik faaliyetler için Müftülüğe bağlı olmayan mekânlardan en çok bayan din görevlisinin evi kullanılmaktadır. Genç kızlara ait tabloya bakıldığında ise vakıflarda düzenlenen faaliyetler daha fazladır. Bu iki mekânın gençlere yönelik faaliyetlerde daha çok tercih edildiği söylenebilir. Diğer mekânlarda gençlere yönelik düzenlenen faaliyetler nitelik ve nicelik olarak artırılabilir. Katılımcılara ait yukarıdaki tablolara göre faaliyetlerin en az düzenlendiği mekân farklı resmi kurumlardır. Bu durumun sebepleri araştırılabilir.

Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından farklı resmi kurumlarda genç kızlara yönelik faaliyetler düzenlenebilmektedir. Resmi/ kamu kurumları toplumun ihtiyaçlarını

karşılama üzere devlet tarafından kurulmakta ve her biri ayrı amaca yönelik hizmet etmektedir. Eğitim, sosyal hizmetler, sağlık gibi çeşitli alanlardaki kamu kurumlarında Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından kurumlar arasındaki protokoller çerçevesinde gençlere yönelik faaliyetler düzenlenebilmektedir. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde din görevlisi D12, D13 ve D26 konuya ilişkin bazı açıklamalarda bulunmuştur. Katılımcılardan bazılarının ifadesi şöyledir:

D13: “Sevgi evine gidiyorduk. Orada farklı programlar yaptık.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 5-10 yıl ve üzeri, Aksaray)

D26: “Eğer üniversitede program yapacaksak üniversiteye gidiyoruz. İzin alınarak protokolle gereken bölümleri görüşerek üniversitenin salonunda seminer, konferans falan olabiliyor.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

D26: “Bazen kızlarla birlikte Gençlik Spor Müdürlüğüne öğretici rehberliğinde ziyaret yapılabilir, bilgi alınır. Milli Eğitim ile protokol olduğu zaman öğle arası izin alınarak liselerde onların dersini aksatmayacak şekilde öğle arasında sohbet muhabbet yapılabilir. Daha çok liselere gidiyoruz.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadelerde sevgi evi, üniversite, Gençlik ve Spor Müdürlüğü, lise ve okullar gibi çeşitli resmi kurumlarda gençlere yönelik faaliyetler düzenlendiği belirtilmiştir. Başkanlığın hizmet yelpazesi oldukça geniştir. Faaliyetlerin düzenlendiği kurumların sosyal hizmetler ve eğitim alanında yoğunlaştığı; kurumlardaki gençlerin ise farklı yaş grubunda olduğu görülmektedir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından³⁹⁵ sosyal hizmete muhtaç bireylere yönelik faaliyetler düzenlenmektedir. Muhatap grubun hassasiyetleri düşünüldüğünde katılımcıların kendilerini güvende, huzurlu ve rahat hissedeceği mekânların tercih edilmesi önem kazanmaktadır. Kurum bakımı altındaki gençlere yönelik onların barındığı mekânlarda düzenlenen din eğitimi faaliyetleri toplumdaki önemli bir ihtiyacı karşılamaktadır.³⁹⁶

Genç kızlarla birlikte Gençlik ve Spor Müdürlüğüne ziyaretler düzenlenerek kurumun gençlik çalışmaları hakkında bilgi alınmaktadır. Bu ziyaretler gençlerin kurum tarafından düzenlenen faaliyetlerden haberdar olmasına imkân sağlamaktadır. Ancak

³⁹⁵ “T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı Arasında İşbirliği Protokolü”, 2011.

³⁹⁶ Hatice Koç Kanca, “Kurum Bakımı Altındaki Çocuklara Yönelik Din Hizmetleri- Uygulamalar- Yöntem ve Öneriler”, *Diyanet İlmî Dergi* 55, sy 1 (2019): 124-28.

tüm gençlerin Müdürlüğe ziyaret düzenleyerek gençlik çalışmaları hakkında bilgi alması oldukça güçtür. Gençlik ve Spor Müdürlüğünün gençlerin barındığı ve/ veya eğitim aldığı mekânlarda faaliyetlerini tanıtmaları ve gençleri bilgilendirmesi daha isabetli olacaktır. Başkanlık tarafından lise ve üniversite gibi eğitim kurumlarında ise gençlere yönelik daha çok ilmi faaliyetlerin düzenlendiği görülmektedir. Kurumlar arasındaki protokoller, gençlerin ihtiyaç ve beklentileri, kurum yetkililerinin talebi ve fiziksel ortamın uygunluğu bu mekânlarda ilmi faaliyetlerin düzenlenmesinde etkili olabilmektedir.

Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından genç kızlara yönelik faaliyetlerin düzenlendiği mekânlardan biri de bayan din görevlilerinin evidir. Araştırma kapsamında sosyal ve kültürel faaliyetlerden/ eğlence etkinliklerinden biri olarak bayan din görevlisinin evine ziyaretlerin düzenlendiği tespit edilmiştir. Bu ziyaretlerde gençlere yönelik çeşitli faaliyetlere yer verilebilmektedir. Görüşmelerde katılımcılardan din görevlisi D4, D6, D20, D21, D22, D23, D24 ile genç kız G8, G39 konuya ilişkin açıklamalarda bulunmuştur. Katılımcılardan bazılarının ifadesine aşağıda yer verilmiştir:

D6: “Gençleri evime davet ediyorum. Fakat son zamanlarda ufak bebeğimden dolayı evime davet edemedim. Gençleri kahvaltıya çağırıyorum.” (Kkö, 4-6 yaş, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Aksaray)

D20: “Öğrencilerle sohbetimizi ve buluşmalarımızı pek çok yerde yapıyorduk. Haftada bir defa evime çağırıyordum.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

G8: “Hocamız ev ve aile sıcaklığını görmemiz için kendi evine çağırıyordu. Oraya gidiş günü ve saati değişiyordu genellikle.” (Ünv. öğrencisi, İnşaat Mühendisliği, Fen ve Mühendislik Bilimleri, Aksaray)

Yukarıdaki ifadelerde bayan din görevlisinin evinde üniversite grubu genç kızlara yönelik ilmi faaliyetlerin ve ikram programlarının düzenlendiği görülmektedir. Üniversite öğrencilerinin çoğunluğu ailesinden ayrılarak farklı bir şehirde öğrenci yurdunda kalmaktadır. Başkanlık tarafından genç kızlara yönelik üniversite yurtlarında çeşitli faaliyetler olmaktadır. Bununla birlikte din görevlileri sohbet etme, aile özlemini giderme, ev yemeklerinden ikramda bulunma, rol model sunma gibi amaçlarla genç kızlara yönelik kendi evinde de faaliyetler düzenleyebilmektedir. Evdeki koşullar

gençlere rahat ve resmiyetten uzak sıcak bir ortam sunmaktadır. Öğrenci yurtlarına kıyasla ev ortamındaki faaliyetler gençlerle daha yakından tanışma, kaynaşma ve ikram hazırlama imkânı sağlamaktadır. Evin fiziki imkânları ve aile durumu bu mekândaki faaliyetlerin niteliğini ve niceliğini önemli ölçüde etkilemektedir.

Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından genç kızlara yönelik faaliyetler vakıflarda da düzenlenebilmektedir. Tarih boyunca vakıflar eğitim başta olmak üzere toplumun ihtiyaçlarını karşılamada önemli roller üstlenmiştir. Ülkemizde toplumsal sorumluluğunu yerine getirmek için gayret eden pek çok vakıf bulunmaktadır. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde din görevlisi D6, D10, D16, D20 ile genç kız G13, G27, G34, G35, G39 din görevlileri tarafından Türkiye Diyanet Vakfı haricindeki diğer vakıflarda gençlere yönelik çeşitli faaliyetlerin düzenlendiğini belirtmiştir. Katılımcılardan birkaçının görüşü aşağıda verilmiştir:

G27: “Vakıfta sohbet yapılıyor, oraya gidiyordum.” (Lise mez., Nevşehir)

G13: “Hocamızın vakıf bünyesindeki konferanslarına, programlarına çok katıldık.” (Ünv. öğrencisi, İslami İlimler- İlahiyat Fakültesi ve İslami İlimler Bölümü, Aksaray)

Yukarıdaki ifadelerden hareketle vakıflarda daha çok ilmi faaliyetlerin düzenlendiği söylenebilir. Din görevlileriyle yapılan informal görüşmelerde vakıfların faaliyetler için uygun mekânla birlikte maddi destek de sağladığı bildirilmiştir. Vakıfların maddi- manevi desteği sayesinde gençlere yönelik birtakım din hizmetleri gönüllü katılımı ile düzenlenebilmektedir. Vakıflar eğitim alanında gösterdiği yardımlaşma ve dayanışma ile Türk- İslam kültürünü devam ettiren önemli hayır kurumlarından³⁹⁷ Bu durum gençlik faaliyetlerinin nitelik ve nicelik olarak artmasında rol oynayabilir.

Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından açık hava mekânlarda genç kızlara yönelik faaliyetler düzenlenebilmektedir. Bu mekânlar konut, okul, yurt vb. yapıların dışında kalarak park, bahçe, kırsal alan gibi doğada yer almaktadır. Görüşmelerde katılımcılardan din görevlisi D3, D22, D27, D28, D30 ile genç kız G25 konuya ilişkin görüş bildirmiştir. Katılımcılardan birkaçının ifadesi şöyledir:

³⁹⁷ Nahit Bek, “Tokat İlinde Günümüzde Kurulmuş Olan Vakıfların Eğitime Katkısı”, içinde *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Tokat Tarihi ve Kültürü Sempozyumu*, c. 2 (Ankara: Salmat Basım Yayıncılık, 2015), 459.

D3: “Öğrencilerle parkta oturduk ve ekmek arası yapıp yedik. Onlarla saatlerce oturup muhabbet ettik.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, fahri, ön lisans mez., merkez, görev süresi 1-5 yıl, Aksaray)

D28: “Şuan ayrı olarak bireysel görüşmeler yapıyoruz. Toplu bir araya gelmemiz aslında daha güzel oluyordu. Buluşalım, yer belirleyelim, şura olsun, benim evime gelin dedim ama birinin dersi oluyor ya da hafta sonu başka işleri oluyor gelemiyorlar. Onun için birebir dışarıda farklı mekânlarda bahçede, parkta, piknikte ve telefonla görüşmek zorunda kalıyoruz.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadelerde din görevlilerinin gençlerle sohbet etme, buluşma, sosyalleşme gibi amaçlar doğrultusunda açık hava mekânlarını kullandığı görülmektedir. Bu mekânlarda daha çok sosyal ve kültürel faaliyetler düzenlenmiştir. Açık hava mekânlarda diğerlerinden farklı olarak fiziksel ortamı düzenleme imkânı pek bulunmamaktadır. Isı, ışık, ses- gürültü, görsel uyum, ortamın büyüklüğü gibi unsurlar bu mekânlarda kendiliğinden ya da düzenlenmiş olarak hazır halde bulunmaktadır. Burada faaliyete uygun fiziksel ortamın belirlenmesi ve mekânın en iyi düzeyde iyileştirilmesi verimli ve nitelikli bir faaliyet için önem kazanmaktadır. Faaliyetler için açık hava mekânlarının tercih edilme nedeni ve bu mekânların sağladığı katkılar araştırmaya katılanlar tarafından dile getirilmemiştir.

Başkanlık tarafından genç kızlara yönelik faaliyetlerin düzenlendiği mekânlardan biri de kafelerdir. Kafeler; yeme-içme, sosyalleşme, eğlenme gibi çeşitli amaçlarla ev, okul, iş haricinde aktif olarak kullanılan mekânlardan biridir.³⁹⁸ Katılımcılarla yapılan görüşmelerde din görevlisi D3, D23, D26, D27 ile genç kız G25, G29, G38 kafelerde gençlere yönelik faaliyetlerin düzenlendiğini belirtmiştir. Katılımcılardan bazılarının ifadesi aşağıda yer almaktadır:

D3: “Kafede, onların mekânlarında buluştuk. Önce biz onların mekânına girdik, sonra onları oradan çıkararak bizim mekâna çağırdık.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, fahri, ön lisans mez., merkez, görev süresi 1-5 yıl, Aksaray)

D27: “Ama bu sene gençlerin değişik ortamlara gitme isteklerinden dolayı işte ilimizde benim bildiğim onların bilmediği değişik kafelere ortamlara vs. götürdüm.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

³⁹⁸ Fahri Çakı ve Betül Kızıltepe, “Üçüncü Yerler Olarak Kafeler ve Gençlik: Balıkesir Örnek Olay İncelemesi”, *Akademik İncelemeler Dergisi* 12, sy 1 (2017): 175.

G38: “Her yerde buluşuyorduk. Bazen kafede buluşuyorduk. Hocamız kendi arabasıyla bizi gezdirip ilçelerdeki farklı bir kafeye götürüyordu.” (Ünv. öğrencisi, Kamu Yönetimi, Sosyal Bilimler, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadelerde din görevlilerinin gençleri kazanma, onların beklentilerini karşılama, sosyalleşme gibi çeşitli amaçlar doğrultusunda kafede faaliyetler düzenlediği görülmektedir. Kafeler gençleri tanıma, onların ilgi- ihtiyaç ve beklentilerini tespit etme açısından önemli ipuçları sunabilir.³⁹⁹ Din görevlileri bu mekânlarda gençleri gözlemleyerek onlara yönelik programlar geliştirebilir. Kafeler tüm statüden ve gruptan bireylere açık kapsayıcı alanlardır.⁴⁰⁰ Din görevlileri bu mekânlarda farklı kesimden gençlere ulaşarak Başkanlık faaliyetlerini tanıtabilir ve faaliyetlerde katılımcı sayısının artmasına katkı sağlayabilir. Günümüzde kafeler internete erişim imkânı, ortamın rahatlığı, süre kısıtlamasının olmaması, mekân dekorasyonunun cazipliği gibi etkenlerle gençler tarafından aktif bir şekilde kullanılmaktadır. Gençlerin kafelerde geçirdiği zamanı değerlendirmek ve onlara yönelik kazanımlar sağlamak için kafelerde çeşitli eğitsel- sosyal- kültürel faaliyetlere yer verilebilir. Ancak bu mekânlar müzik, gürültü, kalabalık, serbest ortam, araç- gereç yoksunluğu gibi nedenlerden dolayı bazı faaliyetlere pek uygun olmayabilir. Mimari ve dekoratif unsurlar dikkate alınarak Başkanlık tarafından gençlere yönelik kafe ya da kitap evi- kafe şeklinde mekânlar açılabilir. Böyle mekânların açılması gençlerin atıştırma, sosyalleşme gibi ihtiyaçlarını karşılamamanın yanı sıra boş vakitlerini değerlendirme ve kitap okuma alışkanlığı kazanmasına da katkı sağlayabilir.⁴⁰¹

Sonuç olarak Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından genç kızlara yönelik faaliyetler Müftülüğe bağlı olmayan çeşitli mekânlarda da düzenlenmiştir. Bu mekânlarda sosyal ve kültürel faaliyetlerin yanı sıra ilmi faaliyetlerin daha fazla düzenlendiği görülmektedir. Mekânların fiziksel koşullarının bu durum üzerinde etkili olduğu düşünülmektedir. Din görevlilerinin faaliyetler için bu mekânları tercih etme nedeni bilinmemekle birlikte Müftülüğe bağlı mekânların nitelik ve nicelik olarak azlığından

³⁹⁹ Esra Özturhan Dikici, “Üniversite Öğrencilerinin Boş Zaman Değerlendirme Etkinliklerinde Mekân Tüketimi: Kafe Örneği” (Yüksek Lisans Tezi, Karatay Üniversitesi, 2021), 36.

⁴⁰⁰ Çakı ve Kızıltepe, “Üçüncü Yerler Olarak Kafeler ve Gençlik: Balıkesir Örnek Olay İncelemesi”, 176.

⁴⁰¹ Kemal Yıldırım, Rahmi Aras, ve Zeynep Soydaş- Woldan, “Birbirlerinin Satışını Destekleyen Hizmet ve Ürünlerin Bir Arada Sunulduğu Ticari Mekânlar: Kitap Evi-Kafe Örneği”, *Politeknik Dergisi* 10, sy 3 (2007): 323.

kaynaklandığı söylemek mümkündür. Faaliyetler için gereken fiziksel ortamın sağlanması, muhatap kitlenin katılımının artması, faaliyetlerin yaygınlaşması ve sürekliliği açısından bu mekânların önemli bir ihtiyacı karşıladığı açıktır. Müftülüğe bağlı olmayan mekânların sayısı ve çeşidi gençlerin ilgi ve ihtiyaçları doğrultusunda arttırılabilir.

2.4.1.3.Genç Kızlara Yönelik Faaliyetlerin Düzenlendiği Mekânların Ulaşımına Dair Bulgular

Faaliyetin düzenlendiği mekânın ulaşım imkânı katılımcıların sayısını, memnuniyetini, zamandan ve maddi kaynaktan tasarrufu, faaliyetin sürdürülebilirliğini ve verimliliğini etkileyen önemli faktörlerdendir. Faaliyetlerin düzenlendiği mekânları tespit etmek için din görevlilerine ve genç kızlara “Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından genç kızlara yönelik faaliyetler nerede düzenleniyor?” sorusu yöneltilmiştir. Bu sorunun cevabında faaliyetlerin düzenlendiği mekânların ulaşımına dair bazı bilgiler de paylaşılmıştır. Araştırma kapsamında sadece gençlerin barındığı yerlerin dışındaki mekânlara genç kızların ulaşımı incelenmiştir. Görüşmelerden elde edilen veriler faaliyetlerin düzenlendiği mekânların il yerleşim merkezine göre konumu ve genç kızların barınma yerlerine göre konumu şeklinde ele alınmıştır:

2.4.1.3.1.Faaliyetlerin Düzenlendiği Mekânların İl Yerleşim Merkezine Göre Konumu

İl yerleşim merkezleri idari, ekonomik, sosyal, kültürel ve eğitime dair faaliyetlerin yoğunlaştığı alanlardandır. Faaliyetlerin düzenlendiği mekânların il yerleşim merkezine göre konumu katılımcıların mekâna ulaşımını önemli ölçüde etkilemektedir. Araştırmamızda gençlerin barındığı yerlerin dışındaki mekânlara genç kızların ulaşım durumu ele alındığı için sadece bu mekânların il yerleşim merkezine göre konumu incelenmiştir. Katılımcılarla yapılan formal- informal görüşmelerden ve araştırmacı gözlemlerinden hareketle gençlerin barındığı yerlerin dışındaki mekânların il yerleşim merkezine göre konumuna dair elde edilen bulgulara aşağıdaki tabloda yer verilmiştir:

Tablo 2.18: Faaliyetlerin Düzenlendiği Mekânların İl Yerleşim Merkezine Göre Konumu

ALT TEMALAR	MÜFTÜLÜĞE BAĞLI OLAN MEKÂNLAR					MÜFTÜLÜĞE BAĞLI OLMAYAN MEKÂNLAR				
	Müftülük Binasındaki Okuma Salonu	Gençlik Merkezi	Aile ve Dini Rehberlik Bürosu	Cami	Kur'an Kursu	Farklı Resmi Kurumlar	Bayan Din Görevlisinin Evi	Vakıf	Açık Hava Mekânlar	Kafe
İl Merkezinde Bir Yerde	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Çok Merkezi Bir Yerde Değil Fakat Ulaşımı Kolay Olan Bir Yerde	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Merkezi Olmayan ve/veya Ulaşımı Kolay Olmayan Yerde	-	-	-	+	-	+	+	+	+	+
TOPLAM	2	2	2	3	2	3	3	3	3	3

Yukarıdaki tablo incelendiğinde Müftülüğe bağlı olan mekânlardan okuma salonu, gençlik merkezi, aile ve dini rehberlik bürosu ve Kur'an kursları daha çok il yerleşim merkezinde ve ulaşımı kolay bir yerdedir. Faaliyetlerin düzenlendiği camiler ise bu konuma sahip olmakla birlikte merkezi olmayan ve/veya ulaşımı kolay olmayan bir yerde de bulunabilmektedir. Müftülüğe bağlı olmayan mekânların tamamı hem merkezi ve ulaşımı kolay bir yerde olurken hem de merkezi olmayan ve ulaşımı kolay olmayan bir konumda bulunabilmektedir. Müftülüğe bağlı olmayan mekânlarda merkezi bir konumda bulunmama ve ulaşımı kolay olmama ihtimali bulunmaktadır. Bu mekânların niçin tercih edildiği ve gençlerin buraya nasıl ulaşım sağladığı katılımcılar tarafından bildirilmemiştir.

Katılımcılarla yapılan görüşmelerde gençlere yönelik faaliyetlerin düzenlendiği mekânların il yerleşim merkezine göre konumuna dair görüş bildiren bayan din görevlisi ve genç kızlara ait bazı bilgilere aşağıdaki tablolarda yer verilmiştir:

Tablo 2.19: Faaliyetlerin Düzenlendiği Mekânların İl Yerleşim Merkezine Göre Konumuna İlişkin Görüş Bildiren Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Bayan Din Görevlileri)

ALT TEMALAR	İL		MEZUNİYET DURUMU			GÖREV ALANI				GÖREV STATÜSÜ			GÖREV YERİ		GÖREV YILI		
	Nevşehir	Aksaray	Ön Lisans	Lisans	Lisansüstü	İhtiyaç Odaklı	4-6 Yaş	Hafızlık	Vaiz	Fahri	Sözleşmeli	Kadrolu	Merkez	İlçe	1-5 Yıl	5-10 Yıl	10 Yıl ve Üzeri
İl Merkezinde Bir yerde	2	3	2	3	-	4	1	-	-	-	-	5	5	-	-	1	4
Çok Merkezi Bir Yerde Değil Fakat Ulaşımı Kolay Bir Yerde	2	-	-	1	1	1	1	-	-	-	1	1	1	1	1	-	1
TOPLAM	4	2	1	4	1	4	2	-	-	-	1	5	5	1	1	1	4

Din görevlilerine ait yukarıdaki tablo incelendiğinde mekânların il merkezinde yer alan mekânlara ilişkin Nevşehir’den 2 din görevlisi, Aksaray’dan ise 3 din görevlisi görüş bildirmiştir. İl merkezindeki mekânlarda faaliyet düzenleyenlerin çoğunlukla ön lisans ve lisans mezunu, kadrolu, 10 yıldan fazla süredir görevde olduğu görülmektedir. Ulaşımı kolay bir yerde olan mekânlara ilişkin sadece Nevşehir’den 2 din görevlisi görüş bildirmiştir. Bu mekânların Nevşehir il merkezinde ve ilçede ulaşımı kolay bir yerde olduğu görülmektedir. Bu mekânlarda faaliyet düzenleyen din görevlilerinin mezuniyet durumu, görev alanı- statüsü ve görev yılı çeşitlilik göstermektedir.

Tablo genel olarak değerlendirildiğinde gençlik faaliyetleri için il merkezinde ve ulaşımı kolay bir yerde olan mekânların Aksaray’a kıyasla Nevşehir’de daha fazla kullanıldığını söylemek mümkündür. Bu mekânlardaki faaliyetlerde lisans mezunu, ihtiyaç odaklıda görevli, kadrolu ve görev süresi 10 yıldan fazla olan din görevlileri çoğunluktadır. Hafızlık kursu öğreticileri, vaizler ve fahri öğreticiler ise bu mekânlardaki faaliyetlerde görev almamış/ faaliyetler hakkında açıklamada

bulunmamıştır. Bu durumun nedenleri araştırılabilir. Yerleşim merkezine göre konumu belirtilen bu mekânlar ilçelere kıyasla il merkezlerinde daha fazladır.

Tablo 2.20: Faaliyetlerin Düzenlendiği Mekânların İl Yerleşim Merkezine Göre Konumuna İlişkin Görüş Bildiren Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Genç Kızlar)

ALT TEMALAR	İL		EĞİTİM DURUMU		ÜNİVERSİTE BÖLÜMÜ			
	Nevşehir	Aksaray	Lise	Üniversite	İlahiyat Fakültesi ve İslami İlimler Fakültesi	Sosyal Bilimler	Fen ve Mühendislik Bilimleri	Sağlık Bilimleri
İl Merkezinde Bir Yerde	1	3	-	4	1	1	1	-
Çok Merkezi Bir Yerde Bulunmamakla Birlikte Ulaşımı Kolay Bir Yerde	-	4	-	4	1	2	1	-
TOPLAM	1	7	-	8	2	3	2	-

Genç kızlara ait yukarıdaki tablo incelendiğinde il merkezinde yer alan mekânlara ilişkin Nevşehir'den 1 genç kız, Aksaray'dan ise 3 genç kız görüş bildirmiştir. Genç kızların üniversitenin farklı bölümlerinden olduğu görülmektedir. Ulaşımı kolay bir yerde olan mekânlara ilişkin Aksaray'dan 4 genç kız görüş bildirirken Nevşehir'den görüş bildiren genç kız olmamıştır. Genç kızların üniversitenin farklı bölümlerinden ve çoğunluğun ise sosyal bilimlerden olduğu görülmektedir. Tablo genel olarak değerlendirildiğinde mekânların il yerleşim merkezine göre konumu hakkında toplamda Aksaray'dan 7 genç kız, Nevşehir'den 1 genç kız açıklamada bulunmuştur. Nevşehir'e kıyasla Aksaray'da daha fazla mekânın il merkezinde ve ulaşımı kolay bir yerde olduğu söylenebilir. Bu mekânlardaki faaliyetlere sosyal bilimlerden katılan genç kızların sayısı daha fazla olurken sağlık bilimlerindeki genç kızlardan konuya ilişkin görüş bildiren olmamıştır.

Faaliyetlerin düzenlendiği mekânların il yerleşim merkezine göre konumuna ilişkin yukarıdaki tablolar birlikte değerlendirildiğinde şu sonuçlara ulaşılabilir: Faaliyetlerin düzenlendiği mekânın Nevşehir il merkezinde ve ulaşımı kolay bir yerde olduğuna dair 4 din görevlisi ve 1 genç kız görüş bildirmiştir. Mekânların Aksaray il

merkezinde ve ulaşımı kolay bir yerde olduğuna dair 2 din görevlisi ve 7 genç kız görüş bildirmiştir. Katılımcılardan elde edilen verilerden hareketle her iki ilde de ulaşım imkânı iyi olan mekânların tercih edildiği söylenebilir. Katılımcı sayısından hareketle bu durumun Nevşehir’e kıyasla Aksaray’da daha fazla gözetildiği görülmektedir.

Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından genç kızlara yönelik faaliyetlerin düzenlendiği mekânlar il merkezinde bir yerde olabilmektedir. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde din görevlisi D4, D5, D14, D27, D39 ile genç kız G2, G7, G13, G35 konuya ilişkin görüş bildirmiştir. Katılımcılardan bazılarının ifadesi şöyledir:

G2: “Sohbet yeri biraz ara yerde ama merkezdeydi denilebilir yani. Aksaray Lisesi’nin o taraflardaydı.” (Ünv. öğrencisi, Okul Öncesi Öğretmenliği, Sosyal Bilimler, Aksaray)

G7: “Müftülük kafeler caddesinde çok merkezi bir yerdeydi.” (Ünv. öğrencisi, Fen Bilimleri, Fen ve Mühendislik Bilimleri, Aksaray)

G13: “Derslerimizi şehrin göbeğindeki medresede yapıyorduk.” (Ünv. öğrencisi, İslami İlimler-İlahiyat Fakültesi ve İslami İlimler Bölümü, Aksaray)

Yukarıdaki ifadelerde il merkezinde yer alan mekânlarda gençlere yönelik ilmi faaliyetlerin düzenlendiği görülmektedir. İl merkezleri sağlık, barınma, beslenme, eğitim, ticaret, eğlenme gibi çeşitli hizmetlerin dağıtım merkezidir. Günümüzde gençler başta temel ihtiyaçlarını karşılamak üzere bu alanları aktif olarak kullanmaktadır. Bu mekânların tercih edilmesi ulaşım imkânı ve ekonomik- sosyal- kültürel koşullar açısından faaliyetleri daha cazip hale getirdiği söylenebilir. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde gençlere yönelik faaliyetler için bu alanların tercih edilme nedeni ve sağladığı avantajlar belirtilmemiştir. Faaliyetlerin gençlerin sıklıkla ziyaret ettiği il merkezinde bir yerde düzenlenmesi katılımcı sayısını arttırabilir, faaliyetlerin duyurusunun yapılmasına yardımcı olabilir.

Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından genç kızlara yönelik faaliyetlerin düzenlendiği mekânlar çok merkezi bir yerde olmamakla birlikte ulaşımı kolay olan bir yerde de bulunabilmektedir. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde din görevlisi D10, D20, D22 ile genç kız G1, G4, G11, G12 konuya ilişkin görüş bildirmiştir. Katılımcılardan bazılarının ifadesi şöyledir:

D20: “Vakıf çarşıya yakındı. Yerini biliyordunuz. Gidiş gelişte sıkıntı yaşanmadı.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

G1: “Geçen yıl dini programlar merkeze doğru nasıl tarif etsem Müftülüğe de yakın bir Kur’an kursunda oldu. Kısa zamanda varıyorduk.” (Ünv. öğrencisi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, Sosyal Bilimler, Aksaray)

G4: “Sohbetler çok kolay yakın sayılan bir yerdeydi. Rahatça gidip geliyorduk.” (Ünv. öğrencisi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, Sosyal Bilimler, Aksaray)

Yukarıdaki ifadelerde gençlere yönelik ilmi programların düzenlendiği mekânların çok merkezi bir yerde bulunmamakla birlikte bu mekânlara ulaşımın kolay sağlandığı görülmektedir. Faaliyetlerin düzenlendiği mekânların tamamı il merkezinde bir yerde bulunmayabilir. Bu durumda katılımcıların mekâna ulaşım imkânının nasıl olduğu önem kazanmaktadır. Bu yerlere farklı ulaşım seçenekleri bulunmakla birlikte katılımcılar için en külfetsiz ve ekonomik olanı tercih edilmelidir.

Sonuç olarak Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından genç kızlara yönelik faaliyetlerin düzenlendiği mekânlar il yerleşim merkezinde ya da il merkezine yakın ve ulaşımı kolay olan bir yerde bulunabilmektedir. Bu mekânlarda daha çok ilmi faaliyetler düzenlenmiştir. İlmî faaliyetler için bu mekânların tercih edilme nedeni bilinmemektedir. Bu durumun sebepleri araştırılabilir. Mekânın merkezi bir konumda ve/ veya kolay ulaşılabilir olmasının çeşitli avantajlar sağlayabileceği tahmin edilmektedir: Katılımcılara zamandan ve ekonomiden tasarruf sağlayabilir. Faaliyetlere katılımın artmasında ve devamlılığında teşvik edici rol oynayabilir.

2.4.1.3.2.Faaliyetlerin Düzenlendiği Mekânların Genç Kızların Barınma Yerlerine Göre Konumu

Genç kızlar eğitim durumu ve yaş grubuna göre farklı mekânlarda barınmaktadır. Üniversite grubu gençler daha çok yurtlarda kalırken lise grubu gençler ise aileleriyle birlikte evde barınmaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından genç kızlara yönelik faaliyetler yurt, pansiyon, ev gibi gençlerin barındığı yerlerin haricindeki mekânlarda da düzenlenebilmektedir. Araştırma kapsamında bu mekânların gençlerin barınma yerlerine göre konumu ele alınmıştır. Görüşmelerden elde edilen veriler doğrultusunda üniversite yurdundan ve gençlerin evinden bu mekânlara ulaşım imkânı incelenmiştir. Mekânların üniversite yurduna yürüyüş mesafesinde olduğu ya da mekâna üniversite yurdundan tek otobüsle gidilebildiği ve gençlerin evine yakın bir yerde olduğu tespit edilmiştir. Katılımcılarla yapılan formal- informal görüşmelerden ve araştırmacı gözlemlerinden hareketle faaliyetlerin düzenlendiği mekânların genç

kızların barınma yerlerine göre konumuna dair elde edilen bulgulara aşağıdaki tabloda yer verilmiştir:

Tablo 2.21: Faaliyetlerin Düzenlendiği Mekânların Genç Kızların Barınma Yerlerine Göre Konumu

ALT TEMALAR	MÜFTÜLÜĞE BAĞLI OLAN MEKÂNLAR					MÜFTÜLÜĞE BAĞLI OLMAYAN MEKÂNLAR				
	Müftülük Binasındaki Okuma Salonu	Gençlik Merkezi	Aile ve Dini Rehberlik Bürosu	Cami	Kur'an Kursu	Farklı Resmi Kurumlar	Bayan Din Görevlisinin Evi	Vakıf	Açık Hava Mekânlar	Kafe
Üniversite Yurduna Yürüyüş Mesafesinde	-	-	-	+	+	-	-	-	+	+
Üniversite Yurdundan Tek Otobüsle Gidiliyor	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Gençlerin Evine Yakın	-	-	-	+	+	-	+	-	-	-
TOPLAM	1	1	1	3	3	1	2	1	2	2

Yukarıdaki tablo incelendiğinde Müftülüğe bağlı olan mekânlardan okuma salonu, gençlik merkezi, aile ve dini rehberlik bürosu üniversite yurduna yürüyüş mesafesinde değildir. Cami ve Kur'an kurslarının üniversite yurduna yürüyüş mesafesinde olduğu görülmektedir. Bu durum cami ve Kur'an kurslarının yaygın olarak hemen her mahallede bulunmasından; diğer mekânların ise Müftülük bünyesinde/ yakınında ve yerleşim merkezinde yer almasından kaynaklanmaktadır. Müftülüğe bağlı olmayan mekânlardan kafe ve açık hava mekânlar üniversite yurduna yürüyüş mesafesinde bulunabilmektedir. Üniversite yurtları genellikle kampüse yakın dolayısıyla il yerleşim merkezine uzak bir konumda yer almaktadır. Kampüste ve üniversite yurdunun çevresinde gençlerin yeme- içme, sosyalleşme gibi ihtiyaçlarını karşılamak için kafe ve açık hava mekânlar yaygın olarak bulunmaktadır. Böylece gençler bu mekânlara yürüyerek veya tek otobüsle ulaşım sağlayabilmektedir. Farklı resmi kurumlar ve vakıflar ise daha çok il yerleşim merkezine yakın konumda yer aldığından üniversite yurdundan bu mekânlara otobüsle gidilmektedir. Bayan din görevlisinin evinin ise farklı konumlarda bulunduğundan üniversite yurdundan otobüsle ulaşım sağlanabilmektedir. Müftülüğe bağlı olan mekânlar ile Müftülüğe bağlı olmayan mekânların tamamına üniversite yurdundan tek otobüsle gidilebilmektedir. Bu durum

üniversite yurtlardan yerleşim merkezlerine ulaşımın kolay olduğunu ortaya koymaktadır. Müftülüğe bağlı olan mekânlardan cami ve Kur'an kursları gençlerin evine yakın bir konumdadır. Müftülük binasındaki okuma salonu, gençlik merkezi, aile ve dini rehberlik bürosu ise gençlerin evine yakın bir konumda bulunmayabilir. Müftülüğe bağlı olmayan mekânlardan bayan din görevlisinin evi genç kızların evine yakındır. Farklı resmi kurumlar, vakıf, kafe ve açık hava mekânlar ise gençlerin evine yakın olmayan bir yerde bulunabilmektedir. Gençlerin evinin bu mekânların çoğuna yakın olmaması şahsi yerleşimlerin farklı konumda yer almasından kaynaklanıyor olabilir.

Tablo genel olarak değerlendirildiğinde şunlar söylenebilir: Cami ve Kur'an kursları gençlerin barınma yerlerine göre üç farklı konumda da yer alabilmektedir. Bu durum cami ve Kur'an kursunun yaygın ve fazla sayıda olmasından kaynaklanmaktadır. Farklı resmi kurumlara ulaşımın ise sadece üniversite yurdundan tek otobüsle sağlandığı görülmektedir. Okuma salonu, gençlik merkezi, aile ve dini rehberlik bürosu, farklı resmi kurumlar ve vakıflara sadece üniversite yurdundan tek otobüsle ulaşılmaktadır.

Katılımcılarla yapılan görüşmelerde faaliyetlerin düzenlendiği mekânların gençlerin barınma yerlerine göre konumuna dair görüş bildiren din görevlisi ve genç kızlara ait tablolara aşağıda yer verilmiştir:

Tablo 2.22: Faaliyetlerin Düzenlendiği Mekânların Öğrencilerin Barınma Yerlerine Göre Konumuna İlişkin Görüş Bildiren Katılımcılara Bazı Bilgiler (Bayan Din Görevlileri)

ALT TEMALAR	İL		MEZUNİYET DURUMU			GÖREV ALANI				GÖREV STATÜSÜ			GÖREV YERİ		GÖREV YILI		
	Nevşehir	Aksaray	Ön Lisans	Lisans	Lisansüstü	İhtiyaç Odaklı	4-6 Yaş	Hafızlık	Vaiz	Fahri	Sözleşmeli	Kadrolu	Merkez	İlçe	1-5 Yıl	5-10 Yıl	10 Yıl ve üzeri
Üniversite Yurdu Yürüyüş Mesafesinde	-	2	2	-	-	1	1	-	-	-	-	2	2	-	-	-	2
Üniversite Yurdundan Tek Otobüsle Gidiliyor	2	3	1	4	-	3	1	-	1	-	-	5	5	-	-	1	4
Gençlerin Evine Yakın	5	2	4	2	1	5	2	-	-	-	1	6	4	4	1	-	5
TOPLAM	7	7	6	2	1	9	4	-	1	-	1	13	11	4	1	1	11

Yukarıdaki tabloya bakıldığında faaliyetlerin üniversite yurduna yürüyüş mesafesinde yer alan bir mekânda düzenlendiğine dair Aksaray'dan 2 din görevlisi görüş bildirmiştir. Nevşehir'den ise konuya ilişkin görüş bildiren din görevlisi olmamıştır. Bu mekândaki faaliyetleri ön lisans mezunu, kadrolu, merkezdeki ihtiyaç odaklı ve 4-6 yaş kursunda görevli, görev süresi 10 yıldan fazla olan din görevlilerinin düzenlediği görülmektedir. Faaliyetlerin üniversite yurdundan tek otobüsle gidilen bir mekânda düzenlendiğine dair Nevşehir'den 2 din görevlisi, Aksaray'dan 3 din görevlisi görüş bildirmiştir. Bu mekânlarda faaliyet düzenleyen din görevlileri daha çok ön lisans mezunudur, görev süresi 10 yıldan fazladır ve ihtiyaç odaklıda görev yapmaktadır. Din görevlileri kadroludur ve görev yeri il merkezindedir. Faaliyetlerin gençlerin evine yakın bir mekânda düzenlendiğine ilişkin Nevşehir'den 5 din görevlisi, Aksaray'dan 2 din görevlisi görüş bildirmiştir. Din görevlilerinin çoğunluğu ön lisans mezunu, kadrolu, mesleki olarak tecrübeli ve ihtiyaç odaklıda görevlidir. İl merkezinde ve ilçelerdeki mekânlar gençlerin evine yakın olabilmektedir.

Tablo genel olarak değerlendirildiğinde şunlar söylenebilir: Faaliyetlerin düzenlendiği mekânların gençlerin barınma yerine göre konumuna ilişkin toplamda Nevşehir'den 7 din görevlisi, Aksaray'dan da 7 din görevlisi görüş bildirmiştir. Bu mekânlardaki faaliyetlerde ön lisans mezunu, il merkezinde ve ihtiyaç odaklıda görevli, kadrolu ve görev süresi 10 yıldan fazla olan öğreticiler daha fazla görev almaktadır. Bu durumun sebepleri araştırılabilir. Mekânların üniversite yurduna göre konumuna kıyasla gençlerin evine yakın olduğuna dair daha fazla din görevlisi (her iki ilden toplamda 7 din görevlisi) görüş bildirmiştir. Faaliyetlerin düzenlendiği mekânların daha çok gençlerin evine yakın bir konumda olduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 2.23: Faaliyetlerin Düzenlendiği Mekânların Öğrencilerin Barınma Yerlerine Göre Konumuna İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Genç Kızlar)

ALT TEMALAR	İL		EĞİTİM DURUMU		ÜNİVERSİTE BÖLÜMÜ			
	Nevşehir	Aksaray	Lise	Üniversite	İlahiyat Fakültesi ve İslami İlimler	Sosyal Bilimler	Fen ve Mühendislik Bilimleri	Sağlık Bilimleri
Üniversite Yurduna Yürüyüş Mesafesinde	-	2	-	2	-	2	-	-
Üniversite Yurdundan Tek Otobüsle Gidiliyor	-	2	-	2	-	-	2	-
Gençlerin Evine Yakın	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	-	4	-	4	-	2	2	-

Genç kızlara ait yukarıdaki tabloya bakıldığında faaliyetlerin üniversite yurduna yürüyüş mesafesindeki bir mekânda düzenlendiğine dair Aksaray'dan 2 genç kız görüş bildirmiştir. Nevşehir'den görüş bildiren genç kız olmamıştır. Aksaray'dan katılan genç kızların üniversite- sosyal bilimler bölümünden olduğu görülmektedir. Faaliyetlerin üniversite yurdundan tek otobüsle gidilen mekânlarda düzenlendiğine dair sadece Aksaray'dan 2 genç kız görüş bildirirmiştir. Genç kızların üniversite- fen ve mühendislik bilimlerinden olduğu görülmektedir. Faaliyetlerin düzenlendiği mekânların gençlerin evine yakın olduğuna ilişkin Nevşehir ve Aksaray'dan görüş bildiren genç kız olmamıştır. Bu durum araştırmaya katılan genç kızların daha çok üniversite yurdunda barındığından kaynaklanabilir.

Tablo genel olarak değerlendirildiğinde konuya ilişkin Nevşehir'den görüş bildiren genç kız olmamıştır. Faaliyetlerin düzenlendiği mekânların gençlerin barınma yerine göre konumuna ilişkin Aksaray'dan toplamda üniversite grubu 4 genç kız görüş bildirmiştir. Bu mekândaki faaliyetlere ilahiyat fakültesi ve İslami ilimler ile sağlık bilimlerinden görüş bildiren genç kız olmamıştır. Bu durumun sebepleri araştırılabilir.

Faaliyetlerin düzenlendiği mekânların gençlerin barınma yerlerine göre konumuna dair yukarıdaki tablolar birlikte değerlendirildiğinde şunlar söylenebilir: Mekânların gençlerin evine yakın olduğuna dair Nevşehir’den 5 din görevlisi görüş bildirmiştir. Aksaray’dan konuya ilişkin görüş bildiren genç kız olmamıştır. Din görevlilerine ait tabloda faaliyetlerin gençlerin evine yakın mekânlarda yoğunlaştığı görülmektedir. Genç kızlara ait tabloda ise faaliyetler sadece üniversite yurduna yürüyüş mesafesinde ve yurttan tek otobüsle gidilen mekânlardadır. Bu durumun katılımcı genç kızların yaş grubu ve eğitim durumundan kaynaklandığı tahmin edilmektedir.

Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından genç kızlara yönelik düzenlenen faaliyetler gençlerin barınma yerlerine göre farklı konumda bulunmaktadır. Bu mekânlar üniversite yurduna yürüyüş mesafesinde yer alabilmektedir. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde din görevlisi D5, D6 ile genç kızlardan G1, G2 konuya ilişkin açıklamada bulunmuştur. Katılımcılardan bazılarının ifadesi şöyledir:

D5: “Yerimiz yurda çok yakın zaten. Hemen hemen 15 dakikada kursa geliyorsun. ‘Yurttan gelen bizim kızlar vardı, hep katıldılar. Onlarla da görüşebilirsiniz.’ (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Aksaray)

G1: “Yurttan kursa yürüyerek gidip geliniyor.” (Ünv. öğrencisi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, Sosyal Bilimler, Aksaray)

G2: “Cumartesi sohbetlerine gittiğimiz yer bizim yurda yürüyüş mesafesindeydi. Çok yakındı.” (Ünv. öğrencisi, Okul Öncesi Öğretmenliği, Sosyal Bilimler, Aksaray)

Yukarıdaki ifadelerde Kur’an kursunun ve sohbet yerinin üniversite öğrencilerinin yurduna yürüyüş mesafesinde yer aldığı belirtilmiştir. Mekâna ulaşımında vasıtaya ihtiyaç duyulmaması katılımcılar için kolaylık, zamandan ve ekonomiden tasarruf sağlayabilir.

Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından genç kızlara yönelik faaliyetlerin düzenlendiği mekânlara üniversite yurdundan tek otobüsle gidilebilmektedir. Bayan din görevlisi D8, D9, D14, D16, D28 ile genç kız G6, G8 konuya ilişkin açıklamada bulunmuştur. Katılımcılardan bazılarının ifadesine aşağıda yer verilmiştir:

D14: “Müftülüğe ulaşım kolay, kızlarımıza sıkıntı oluşturmadi. Yurtlarının yakınından otobüsle gelebiliyorlar.” (Kkö, 4-6 yaş, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 5-10 yıl, Aksaray)

G6: “Kızlarla dolmuşla çabucak gittik. Dolmuştan inince 5 dakika bile yürümeden hemen Müftülüğe ulaşıyorduk.” (Ünv. öğrencisi, Fen Bilgisi Öğretmenliği, Fen ve Mühendislik Bilimleri, Aksaray)

G8: “Yurdun oradan otobüse biniyorduk. Oraya (okuma salonuna) çok yakın yerde iniyoruz. Aktarmaya gerek olmuyor.” (Ünv. öğrencisi, İnşaat Mühendisliği, Fen ve Mühendislik Bilimleri, Aksaray)

Yukarıdaki ifadelerde Müftülüğe ve Müftülük binasındaki okuma salonuna üniversite yurdundan tek otobüsle gidilebildiği belirtilmiştir. Üniversite yurtları genellikle yerleşim merkezinden uzakta yer aldığı için faaliyetlerin düzenlendiği farklı mekânlara yürüyerek ulaşım sağlanamamaktadır. Bu durumda ulaşımın kolaylığı ve ekonomikliğini sağlamak adına mekâna tek bir araçla ve kısa zaman gidilmesi önem kazanmaktadır. Gençlik faaliyetlerinin düzenlendiği bazı mekânların da bu şartları taşıdığını söylemek mümkündür.

Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından genç kızlara yönelik faaliyetlerin düzenlendiği mekânlar gençlerin evine yakın olan bir yerde de olabilmektedir. Konuya ilişkin bayan din görevlisi D13, D14, D18, D21, D22, D24, D30’un açıklamaları şöyledir:

D14: “Genellikle öğrencilerim kursun yakınında o civarda oturuyorlar. Daha rahat katılabilecekleri, ulaşımında kolaylık olsun diye oradayız. Bana biraz zor oluyor, benim evim kursa uzak ama olsun, öğrencilerimin evi kursa yakın.” (Kkö, 4-6 yaş, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 5-10 yıl, Aksaray)

D30: “Katılan gençler de kursun bulunduğu mahallenin gençleri olduğu için evleri kursa 20 metre- 50 metre uzaklıktaydı. Gençler bizim kurslarımıza rahatça gelebiliyorlar.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadelerde gençlere yönelik faaliyetlerin düzenlendiği Kur’an kurslarının gençlerin evine yakın mesafe olduğu belirtilmiştir. Bu durum gençlerin mekâna ulaşımında büyük bir avantaj sağlamaktadır. Bu mekânlar din görevlisinin evine uzak olsa da gençlerin ulaşım imkânına öncelik verildiği görülmektedir. Mekânların gençlerin evine yakın olması onların faaliyetlere kolayca ve güvenle katılmasına katkı sağlayabilir. Hemen her mahallede Kur’an kurslarının bulunduğu düşünülürse bu mekânlar mahallede ikamet eden gençlere yönelik faaliyetler için kullanılabilir. Böylece gençlere yönelik faaliyetler yaygınlaşabilir, programlarda

katılımcı sayısı ve yaş grubu çeşitliliği artabilir. Ayrıca bu durum fiziksel mekânların gerektirdiği ekonomik külfeti azaltarak din görevlilerine kolaylık sağlayabilir.

Sonuç olarak faaliyetler gençlerin barındığı yerlerde veya bu yerlerin dışındaki mekânlarda düzenlenebilmektedir. Barınma yerlerinin dışında kalan mekânlara gençlerin ulaşımı yürüyerek ya da otobüsle sağladığı tespit edilmiştir. Gençlerin evine yakın ya da üniversite yurduna yürüyüş mesafesindeki mekânlar ulaşım maliyeti gerektirmemektedir. Faaliyetler için mekân seçiminde mekânların fiziksel imkânları, faaliyete ve katılımcı grubu uygunluğuyla birlikte ulaşım imkânı da göz önünde bulundurulmalıdır. Gençlik faaliyetlerinde zamandan ve ekonomik kaynaklardan tasarruf sağlayan yakın mesafedeki mekânların tercihi öncelik verildiği söylenebilir.

2.4.1.4. Faaliyetlerin Düzenlendiği Mekânların Fiziksel İmkânına Dair Bulgular

Eğitim ortamı katılımcılarla fiziksel kaynakların etkileşim içinde olduğu ve ilmi-sosyal- kültürel faaliyetlerin düzenlendiği bir alandır.⁴⁰² Bu ortamın fiziki koşullarını ısı, ışık, havalandırma, ses, renk düzeni, konum, genişlik, oturma düzeni, araç- gereç gibi unsurlar oluşturmaktadır. Bunlar eğitimin amacına göre şekillenen ve niteliğini etkileyen önemli faktörlerdir.⁴⁰³ Araştırmamız kapsamında katılımcılara yöneltilen “Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından genç kızlara yönelik faaliyetler nerede düzenleniyor/ düzenliyorsunuz?” sorusuna yönelik cevaplarda mekânların fiziksel imkânına dair bazı açıklamalarda bulunulmuştur. Araştırmacı gözlemleri ve katılımcılarla yapılan görüşmeler doğrultusunda faaliyetlerin düzenlendiği mekânların fiziksel imkânına dair bulgulara aşağıdaki tabloda yer verilmiştir:

⁴⁰² Leyla Küçükahmet, *Sınıf Yönetimi*, 11. bs (Ankara: Pegem Akademi, 2011), 2.

⁴⁰³ Emin Karip, *Sınıf Yönetimi*, 14. bs (Ankara: Pegem Akademi, 2017), 47.

Tablo 2.24: Faaliyetlerin Düzenlendiği Mekânların Fiziksel İmkânına Dair Bulgular

ALT TEMALAR	GENÇLERİN BARINDIĞI YERDEKİ MEKÂNLAR						GENÇLERİN BARINDIĞI YERLERİN DIŞINDAKİ MEKÂNLAR									
	KYK	Üniversite Yurdunun Konferans Salonu	Lise Pansiyonunun Etüt Salonu	Üniversite Yurdunun ve Hafızlık	Üniversite Yurdunun Kantini	Üniversite Yurdunda Boş Bir Oda	Müftülük Binasındaki Okuma Salonu	Gençlik Merkezi	Aile ve Dini Rehberlik Bürosu	Cami	Kur'an Kursu	Farklı Resmi Kurumlar	Bayan Din Görevlisinin Evi	Vakıf	Açık Hava Mekânlar	Kafe
Fiziksel İmkânı Yeterli Olan Mekânlar	+	+	+	+	-	-	+	-	-	+	+	+	+	+	-	-
Fiziksel İmkânı Yeterli Olmayan Mekânlar	+	-	-	+	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	+	+
TOPLAM	2	1	1	1	1	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1	1

Yukarıdaki tabloya bakıldığında KYK, üniversite yurdunun konferans salonu, lise pansiyonunun etüt salonu, üniversite yurdu ve hafızlık kursu mescidi, Müftülük binasındaki okuma salonu, cami, Kur'an kursu, farklı resmi kurumlar, bayan din görevlisinin evi ve vakıfların fiziksel imkânının yeterli kabul edildiği görülmektedir. KYK, üniversite yurdunun ve hafızlık kursunun mescidi, üniversite yurdunun kantini, üniversite yurdunda boş bir oda, gençlik merkezi, aile ve dini rehberlik bürosu, açık hava mekânları ve kafeler ise fiziksel imkânı yeterli olmayan mekânlar olarak kabul edilmiştir.

Tablo genel olarak değerlendirildiğinde bazı mekânlar hem fiziksel imkânı yeterli hem de fiziksel imkânı yeterli olmayan şeklinde değerlendirildiği görülmektedir. Bu mekânlar: Üniversite yurdunun ve hafızlık kursunun mescidi ile KYK'dır. Bu durumun mahalli şartlara göre mekânların farklı imkânlarla sahip olmasından dolayı kaynaklandığı tahmin edilmektedir. Görüşmelerden elde edilen bulgulara göre faaliyetlerin düzenlendiği bazı mekânların fiziksel imkânının yeterli olduğu bazılarında

ise fiziksel imkânının yetersiz kaldığı tespit edilmiştir. Bu durum yaygın din eğitimi faaliyetlerinin niteliğini, niceliğini, verimliliğini ve devamlılığını etkileyebilir.

Genç kızlara yönelik faaliyetlerin düzenlendiği mekânların fiziksel özelliklerine dair açıklamada bulunan katılımcılara ait bazı bilgilere aşağıdaki tablolarda yer verilmiştir:

Tablo 2.25: Faaliyetlerin Düzenlendiği Mekânların Fiziksel İmkânına İlişkin Görüş Bildiren Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Bayan Din Görevlileri)

ALT TEMALAR	İL		MEZUNİYET DURUMU			GÖREV ALANI				GÖREV STATÜSÜ			GÖRE V YERİ		GÖREV YILI		
	Nevşehir	Aksaray	Ön Lisans	Lisans	Lisansüstü	İhtiyaç Odaklı	4-6 Yaş	Hafızlık	Vaiz	Fahri	Sözleşmeli	Kadrolu	Merkez	İlçe	1-5 Yıl	5-10 Yıl	10 Yıl ve Üzeri
Fiziksel İmkânı Yeterli Olan Mekânlar	-	3	-	2	1	2	-	-	1	-	-	3	3	-	-	2	1
Fiziksel İmkânı Yeterli Olmayan Mekânlar	2	3	3	1	1	4	1	-	-	-	-	5	4	1	-	1	4
TOPLAM	2	4	2	3	1	4	1	-	1	-	-	6	5	1	-	3	3

Din görevlilerine ait yukarıdaki tabloya bakıldığında faaliyetlerin fiziksel imkânı yeterli olan mekânlarda düzenlendiğine dair Aksaray'dan 3 din görüş bildirirken Nevşehir'den görüş bildiren din görevlisi olmamıştır. Bu mekânlarda faaliyet düzenleyen din görevlilerinin çoğunlukla lisans mezunu, ihtiyaç odaklıda görevli ve görev süresinin 5-10 yıl olduğu görülmektedir. Din görevlilerinin tamamı kadroludur ve il merkezinde görev yapmaktadır. Faaliyetlerin fiziksel imkânı yeterli olmayan mekânlarda düzenlendiğine dair Nevşehir'den 2 din görevlisi, Aksaray'dan 3 din görevlisi görüş bildirmiştir. Bu mekânlarda faaliyet düzenleyen din görevlilerinin çoğunluğu ön lisans mezunudur, görev süresi 10 yıldan fazladır, ihtiyaç odaklıda ve il merkezinde görev yapmaktadır. Din görevlilerinin tamamı ise kadroludur.

Tablo genel olarak değerlendirildiğinde fiziksel imkânı yeterli olan mekânların Nevşehir’e kıyasla Aksaray’da daha fazla olduğu söylenebilir. Mekânların fiziksel imkânının yeterli olduğuna dair her iki ilden toplam 3 din görevlisi görüş bildirmiştir. Toplamda 5 din görevlisi ise mekânlarda fiziksel imkânların yetersiz kaldığını ifade etmiştir. Görüş bildirenlerden hareketle her iki ildeki mekânların çoğunun yeterli fiziksel imkânlara sahip olmadığını söylemek mümkündür.

Tablo 2.26: Faaliyetlerin Düzenlendiği Mekânların Fiziksel İmkânına Dair Görüş Bildiren Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Genç Kızlar)

ALT TEMALAR	İL		EĞİTİM DURUMU		ÜNİVERSİTE BÖLÜMÜ			
	Nevşehir	Aksaray	Lise	Üniversite	İlahiyat Fakültesi ve İslami İlimler Fakültesi	Sosyal Bilimler	Fen ve Mühendislik Bilimleri	Sağlık Bilimleri
Fiziksel İmkânı Yeterli Olan Mekânlar	2	4	2	4	3	-	-	1
Fiziksel İmkânı Yeterli Olmayan Mekânlar	-	5	-	5	-	2	3	-
TOPLAM	2	9	2	9	3	2	3	1

Genç kızlara ait yukarıdaki tabloya bakıldığında faaliyetlerin fiziksel imkânı yeterli olan mekânlarda düzenlendiğine dair Nevşehir’den 2 genç kız, Aksaray’dan 4 genç kız görüş bildirmiştir. Bu mekânlardaki faaliyetlere liseye kıyasla üniversite öğrencilerinin daha fazla katıldığı görülmektedir. Genç kızların çoğunluğu ilahiyat fakültesi ve İslami ilimler bölümündendir. Faaliyetlerin fiziksel imkânı yeterli olmayan mekânlarda düzenlendiğine dair Aksaray’dan 5 genç kız görüş bildirirken Nevşehir’den görüş bildiren genç kız olmamıştır. Genç kızların tamamının eğitim durumu üniversitedir. Katılımcıların çoğunluğu fen ve mühendislik bölümündendir.

Tablo genel olarak değerlendirildiğinde mekânların fiziksel imkânına dair görüş bildiren genç kızların çoğunluğu üniversite öğrencisi olduğu görülmektedir. Mekânların yeterli fiziksel imkânına sahip olduğuna dair her iki ilden toplam 6 genç kız görüş bildirmiştir. Mekânların fiziksel imkânının yeterli olmadığına dair toplamda 5 genç kız

açıklamada bulunmuştur. Görüş bildirenler katılımcılardan hareketle genç kızlar tarafından her iki ildeki mekânların çoğunda fiziksel imkânların yeterli görüldüğü söylenebilir.

Faaliyetlerin düzenlendiği mekânların fiziksel imkânlarına dair yukarıdaki tablolar birlikte değerlendirildiğinde şunlar söylenebilir: Din görevlilerinin çoğu faaliyetlerin düzenlendiği mekânların fiziksel imkânlarını yetersiz görürken, genç kızlar tarafından yeterli kabul edilmiştir. Değerlendirme arasındaki farklılığın mekânların çeşitliliğinden ve özel şartlardan kaynaklandığı tahmin edilmektedir. Her iki tabloda da mekânların fiziksel imkânına ilişkin değerlendirmeler Aksaray ilinde daha fazladır. Bu durum gençlere yönelik faaliyetler için Nevşehir’e kıyasla Aksaray’da daha çeşitli ve fazla mekânın olmasından kaynaklanabilir.

Araştırma kapsamında katılımcılarla yapılan görüşmelerde Başkanlık tarafından genç kızlara yönelik faaliyetlerin düzenlendiği bazı mekânların fiziksel imkânlarının yeterli olduğu ifade edilmiştir. Görüşmelerde din görevlisi D8, D9, D10 ile genç kızlardan G12, G13, G18, G19, G20, G21 konuya ilişkin görüş bildirmiştir. Katılımcılardan bazılarının ifadesi şöyledir:

G13: “Sedirli bir odada rahatça dersimizi yapıyorduk.” (Ünv. öğrencisi, İslami İlimler- İlahiyat Fakültesi ve İslami İlimler Bölümü, Aksaray)

G18: “Baya geniş bir kurs. Kursta ayrı bir yer vardı, sınıflar da var ama konuşma yaptıkları yer büyük bir salon_gibi. Koltuklar da vardı. Sıkış tıkış değildik, lüks ferah koltuklarda oturarak sohbetlerimizi yapıyorduk. Bizim 25-30 kişinin rahat sığabileceği büyüklükteydi.” (Lise mez., Aksaray)

G19: “Ferah, güzel bir mescidimiz var. Mescit de kursumuz da öyle çok büyük değil ama çok yararlı. Bana çok şey kattı.” (Lise mez., Aksaray)

G21: “Girişin üst katındaki sınıfımızda masalar vardı. Mekân rahattı. Sonra yurdumuz taşındı. Mescitte toplandık. Sınıf ortamında toplandık, masa- sandalye de vardı.” (Ünv. öğrencisi, Hemşirelik, Sağlık Bilimleri, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadelerde faaliyetlerin düzenlendiği mekânların genişliğinin ve oturma mekânının yeterliliğine dair bazı bilgiler paylaşılmıştır. Eğitim ortamı çeşitli faaliyetlerin düzenlenmesine imkân tanıyan ve katılımcı sayısına uygun bir genişliğe sahip olmalıdır. Katılımcıların yukarıdaki ifadelerinde mekânların yeterli fiziksel boyuta sahip olduğu anlaşılmaktadır. Mekân genişliğinin öğrenci sayısına uygunluğu önemlidir. Eğitime uygun ortam oluşturmak ve verimliliği arttırmak için öğrenci

sayısının 10-30 arasında olması tavsiye edilmektedir. Mekâna göre mevcudu kalabalık olan sınıflarda iletişim, sınıf yönetimi ve öğrenme koşulları olumsuz etkilenebilmektedir.⁴⁰⁴ Yukarıdaki ifadede (G18) mekânın katılımcı sayısının ihtiyacını karşıladığı belirtilmiştir. Mekânın genişliği kadar eğitimci tarafından fonksiyonel şekilde kullanıma hazırlanması önem taşımaktadır. Faaliyetlerin türüne ve niteliğine göre geniş mekânlarda birden fazla faaliyete yer verilebilir; mekânın düzeni etkinliğin amacına ve katılımcıların özelliklerine göre ayarlanabilir.⁴⁰⁵

Eğitimde önemli olan fiziksel unsurlardan biri de oturma mekânıdır. Eğitim ortamında mobilyalardan yaygın olarak masa ve sandalyeler kullanılmaktadır. Ortamın genişliği- işlevselliği, eğitimin verimliliği, katılımcıların memnuniyeti- konforu ve başarısı bu ekipmanlardan önemli ölçüde etkilenmektedir. Eğitim mobilyaları rahat, kullanışlı, dayanıklı olmakla birlikte sade ve dikkat dağıtmayan özellikte olması önem taşımaktadır.⁴⁰⁶ Yukarıdaki ifadelerden hareketle Başkanlık tarafından genç kızlara yönelik faaliyetlerin düzenlendiği bazı mekânlarda masa- sandalye, koltuk takımı ve sedirin kullanıldığı görülmektedir. Ortamın rahatlığı öğrencileri psikolojik ve fizyolojik olarak derse hazırlayan ve verimliliği arttıran önemli bir etkidir. Katılımcıların ifadelerinden bu mobilyaların konforu sağladığını söylemek mümkündür. Masa ve sandalyelerden farklı olarak sedir geleneksel Anadolu kültüründe yer alan özel bir mobilyadır. Araştırmamız kapsamında gerçekleşen gözlem ve görüşmeler neticesinde faaliyetlerin düzenlendiği mekânlardan sadece Aksaray İl Müftülüğü binasındaki okuma salonunda sedirin bulunduğu tespit edilmiştir. Sedir oturma grubuyla Anadolu’da yaygın olan kültürel bir mirasın da yaşatıldığı söylenebilir.⁴⁰⁷

Katılımcılarla yapılan görüşmelerde Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından genç kızlara yönelik faaliyetlerin düzenlendiği bazı mekânlarda fiziksel imkânların yeterli olmadığı bildirilmiştir. Bayan din görevlisi D5, D10, D14, D16, D24 ile genç kızlardan G1, G3, G7, G11, G15 konuya ilişkin açıklamada bulunmuştur. Katılımcılardan bazılarının ifadesine aşağıda yer verilmiştir:

⁴⁰⁴ Erkan Yaman, “Kalabalık Sınıfların Etkileri: Öğrenciler Ne Düşünüyor”, *Kastamonu Eğitim Dergisi* 18, sy 2 (2010): 411-12.

⁴⁰⁵ Boydak Özan ve Özdemir, *Sınıf Yönetimi*, 49-50.

⁴⁰⁶ Küçükahmet, *Sınıf Yönetimi*, 276.

⁴⁰⁷ Gökçe Şimşek, “Osmanlı Dönemi Geleneksel Konut Mimarisi 2020-2021 Bahar Dönemi, Geleneksel Konutta Oda”, t.y., 15-16.

D5: “Gençlik merkezinin ısıtması yeterli değildi.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Aksaray)

D10: “Bu merkezler ne kadar aktif kullanılıyor bilmiyorum. Kızlar için açılan bu mekânlar çok sağlıklı değil. Kışın soğuk, yazın sıcak oluyor; çok sağlıklı olduğunu düşünmüyorum. Bu gençlik merkezlerinin iyi güzel işler için yapıldığına inanmak istiyorum. İnşallah bu mekânlar güzel faaliyetlerde kullanılır.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, lisansüstü, merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Aksaray)

G1: “Aynı zamanda namaz kılmak isteyenler mescide geliyordu, biz de orada ders yapıyorduk. Ses gürültü oluyordu. Hem onlar bizim dikkatimizi dağıtıyordu hem de namaz kılanlar bizden rahatsız oluyordu. Yerimiz küçüktü, sıkıntı yaşıydık.” (Ünv. öğrencisi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, Sosyal Bilimler, Aksaray)

G3: “Kış döneminde Gençlik Merkezi soğuk olduğu için Müftülüğün altındaki salonda toplandık.” (Ünv. öğrencisi, Türk Dili ve Edebiyatı, Sosyal Bilimler, Aksaray)

G7: “Yerimiz oturma açısından yeterli değildi, bazen yere oturmamız gerekiyordu. Ama bu benim zoruma gitmedi.” (Ünv. öğrencisi, Fen Bilimleri, Fen ve Mühendislik Bilimleri, Aksaray)

G15: “Yurtta öyle özel bir yerimiz alanımız yoktu maalesef. Mescitte toplanıyorduk.” (Ünv. öğrencisi, Biyoteknoloji ve Moleküler Biyoloji, Fen ve Mühendislik Bilimleri, Aksaray)

Yukarıdaki ifadelerde faaliyetlerin düzenlendiği mekânların ısıtma, ses, oturma mekânı ve alan genişliği açısından yeterli olmadığı belirtilmiştir. Isı fiziksel ortamın önemli değişkenlerindendir. Ortamın normalden sıcak ya da soğuk oluşu katılımcıların başarısını, konforunu, fiziksel ve zihinsel durumunu önemli ölçüde etkilemektedir. Isınma öğrenmeye engel oluşturmayacak ve terleme ya da üşümeye sebebiyet vermeyecek şekilde orta bir derecede olmalıdır.⁴⁰⁸ Yukarıdaki ifadelerde sadece gençlik merkezinde (Aksaray) ısıtmaya dair sorunla karşılaşıldığı görülmektedir. Aksaray’daki din görevlileriyle yapılan görüşmelerde ısıtma sorunu sebebiyle gençlik merkezine kıyasla okuma salonunun daha fazla kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu sorun gençlik merkezinin işlevsel ve amacına uygun olarak kullanılması engellemektedir. Gençlere yönelik faaliyetlerin düzenlendiği bu ortamın ısıtması mevsime ve katılımcılara uygun olacak şekilde iyileştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Bazı katılımcılar faaliyetlerin düzenlendiği mekândaki istenmeyen seslerden rahatsız olduğunu ifade etmiştir. Mekândaki ses öğrenmenin niteliğini, katılımcının ilgi ve dikkatini etkileyen önemli unsurdur. Eğitim ortamını olumsuz etkileyen sesler

⁴⁰⁸ Küçükahmet, *Sınıf Yönetimi*, 276.

dışarıdan gelebildiği gibi ortamın içinden de kaynaklanabilmektedir.⁴⁰⁹ Yukarıdaki ifadelerde mekândaki istenmeyen seslerin gençlik faaliyetleri için ayrı- özel bir mekânın bulunmamasından ve mescit gibi ortak alanların kullanılmasından kaynaklandığı görülmektedir. Gürültüyü önlemek için gerekli önlemler alınmalıdır. Öncelikle gençlerin barındığı yerlerde (yurt, pansiyon, kurs vb.) faaliyetlere uygun özel, geniş ve kullanışlı alanlar tahsis edilebilir. Görüşmelerde bazı mekânların dar olduğu ve birinde oturma mekânının yetersiz kaldığı ifade edilmiştir. Bu durumlar ortamın fiziki düzenini, sınıf içi etkileşimi ve öğrenmeleri olumsuz etkileyebilmektedir.⁴¹⁰ Fiziki çevreyi katılımcılara ve etkinliğe göre düzenlemek; rahat ve yeterli genişlikte bir ortam sağlamak için gerekli iyileştirmeler yapılabilir.

Sonuç olarak gençlere yönelik faaliyetlerin düzenlendiği bazı mekânların fiziksel imkânı yeterli olabilirken bazılarında fiziksel imkânların yetersiz kaldığı tespit edilmiştir. Öğreticiler mekânın genişliği, ısıtma, ses gibi değişkenlerde kontrolü sağlamakta güçlük çekebilmektedir. Mekânların fiziksel imkânlarındaki yetersizlikler çoğunlukla eğitime uygun ayrı mekânların olmamasından kaynaklanmaktadır. İl Müftülükleri tarafından bu ihtiyacı gidermeye yönelik yeni mekânlar açılabilir. Var olan mekânların ise sorunlarını tespit ederek gerekli düzenlemeler yapabilir. Müftülüğe bağlı olmayan mekânlarda karşılaşılan fiziki yetersizlikleri önlemek için etkinliğe ve katılımcı gruba uygun ortam seçimine öncelik verilebilir. Faaliyetlerin düzenlendiği mekânların ısıtma- genişlik- oturma grubu ve ses değişkenlerine ait yeterlilik durumu hakkında bilgi elde edilmiştir. Fakat mekânların oturma düzeni, aydınlatma, renklendirme, uyum ve hijyen koşullarının yeterliliği bilinmemektedir. Öğrenmelerin etkili ve verimli olması, sınıf içi etkileşimin gerçekleşmesi, katılımcıların konfor ve memnuniyetinin sağlanması için fiziksel ortam uygun şekilde yapılandırılmalıdır.⁴¹¹

2.4.2.Genç Kızlara Yönelik Faaliyetlerin Düzenlediği Zamana ve Sıklığına Dair Bulgular

Eğitim sürecinin önemli faktörlerinden biri de zamandır. Zaman sınırlı olan ve iyi yönetilmesi gereken bir kaynaktır. Öğreticinin faaliyetler için ayrılan süreyi eğitimin amaçları doğrultusunda etkili bir şekilde yönetmesi beklenir. Bunun için faaliyetlerin

⁴⁰⁹ Ayhan Aydın, *Sınıf Yönetimi*, 7. bs (Ankara: Tekağaç Eylül Yayınları, 2006), 37.

⁴¹⁰ Boydak Özan ve Özdemir, *Sınıf Yönetimi*, 49-51.

⁴¹¹ Aydın, *Sınıf Yönetimi*, 29.

belirli bir plan dâhilinde düzenlenmesi önemlidir. Zamanın etkili ve verimli bir şekilde değerlendirilmesi eğitimin başarında büyük rol oynamaktadır.⁴¹² Araştırma kapsamında gençlik faaliyetlerinin düzenlenme sıklığı ve zamanı incelenmiştir. Görüşmelerden elde edilen bulgular doğrultusunda faaliyetlerin sıklığı iki alt tema (düzenli olan- düzenli olmayan faaliyetler), faaliyetlerin zamanı da iki alt tema (gün- saat) halinde ele alınmıştır.

2.4.2.1.Faaliyetlerin Sıklığı

Başkanlık bünyesinde genç kızlara yönelik faaliyetler farklı zaman aralıklarıyla düzenlenmektedir. Faaliyetlerin düzenlenme sıklığı İl Müftülüklerinin talimatına, maddi- manevi kaynaklara, din görevlisinin imkânlarına, faaliyetin türüne/ amacına/ düzenlendiği mekâna göre değişiklik gösterebilmektedir. Araştırma kapsamında katılımcılarla yapılan görüşmelerde gençlere yönelik bazı faaliyetlerin düzenli aralıklarla; bazılarının ise düzenli olmayan aralıklarla yapıldığı belirtilmiştir. Görüşmelerden elde edilen veriler doğrultusunda faaliyetlerin türüne ve düzenlenme sıklığına ilişkin bulgulara aşağıdaki tabloda yer verilmiştir:

Tablo 2.27: Faaliyetlerin Türüne ve Düzenlenme Sıklığına İlişkin Bulgular

ALT TEMALAR	İLMİ FAALİYETLER									SOSYAL- KÜLTÜREL FAALİYETLER					
	Gençlere Yönelik Projeler	Bilgi Yarışmaları	Din Dersleri	Kısa Süreli Öğretim Programları	Sohbetler	Konferans Ve Seminerler	Mübarek Gün Ve Gece Programları	Cami İçi Etkinlikler	Kitap Okuma Ve Kitiği	Ziyaret ve Geziler	Sportif Faaliyetler	Önemli Şahsiyetleri Anma Programları	Eğlence Etkinlikleri	El Becerisi Etkinlikleri	İkram Programları
Düzenli Olan Faaliyetler	+	+	+	+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	+	+
Düzenli Olmayan Faaliyetler	+	+	-	-	-	+	+	+	-	+	+	+	+	-	+
TOPLAM	2	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2

⁴¹² Boydak Özan ve Özdemir, *Sınıf Yönetimi*, 75.

Yukarıdaki tablo incelendiğinde düzenli olan faaliyetler ilmi faaliyetlerden gençlere yönelik projeler, bilgi yarışmaları, din dersleri, kısa süreli öğretim programları, sohbetler, kitap okuma kritiği; sosyal-kültürel faaliyetlerden el becerisi etkinlikleri ve ikram programlarıdır. Düzenli olmayan etkinlikler ise ilmi faaliyetlerden gençlere yönelik projeler, bilgi yarışmaları, konferans ve seminerler, mübarek gün ve gece programları, cami içi etkinlikleri; sosyal- kültürel faaliyetlerden ziyaret ve geziler, sportif faaliyetler, önemli şahsiyetleri anma programları, eğlence etkinlikleri ve ikram programlarıdır.

Tablo genel olarak değerlendirildiğinde şunlar söylenebilir: İlmi faaliyetlerin çoğunun düzenli olduğu; sosyal- kültürel faaliyetlerin çoğunun ise düzenli olmadığı görülmektedir. Birkaç katılıcıyla yapılan informal görüşmede bu durumun nedeni şöyle açıklanmıştır: Sosyal- kültürel faaliyetler için yeterli ekonomik kaynak, uygun zaman- mekân imkânı ve yetkin öğretici olmadığından düzenli olarak yapılamadığı belirtilmiştir. Gençlere yönelik projeler, bilgi yarışmaları ve ikram programları hem düzenli olan hem de düzenli olmayan faaliyetler olarak değerlendirilmiştir. Bu durum il- ilçedeki mahalli şartların farklılığından ve faaliyetlerin kendi içinde çeşitli alt türlerinin olmasından kaynaklanmaktadır. Daha açık bir ifadeyle gençlere yönelik projelerden Gençliğe Değer, Gençlerle Baş Başa ve Genç Kızlar İçin Yaz Akademisi Projeleri düzenli olan; Değerler Eğitimi ve Sosyal Sorumluluk Projeleri ise düzenli olmayan faaliyetlerdir. Bilgi yarışmalarından sadece Mevlidi Nebi yarışması düzenlidir. 100 üniversite öğrencisine 100 umre ziyareti yarışması ve hadis yarışmaları ise düzenli değildir. İkram programlarından kahvaltı programları düzenli bir faaliyettir. İftar yemeği, çiğ köfte etkinliği ve piknik ise düzenli olmayan faaliyetlerdir. Tabloya genel olarak bakıldığında düzenli olmayan faaliyetlerin daha çoğunlukta olduğu görülmektedir.

Araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde gençlere yönelik faaliyetlerin düzenli olan ve düzenli olmayan zaman aralıklarıyla yapıldığı belirtilmiştir. Düzenli olan faaliyetler 4 alt temada incelenmiştir: Haftada birden fazla gün, her hafta/ haftada bir kez, iki haftada bir ve ayda bir düzenlenen faaliyetlerdir. Düzenli olmayan faaliyetler ise tek alt tema altında ele alınmıştır. Katılımcıların görüşlerine dair verilere ilgili alt temada yer verilerek bu veriler literatürden elde edilen bilgiler doğrultusunda yorumlanmıştır:

2.4.2.1.1.Düzenli Olan Faaliyetler

Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde genç kızlara yönelik faaliyetlerden bazıları düzenli aralıklarla yapılmaktadır. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde gençlere yönelik faaliyetlerin düzenlenme sıklığına ilişkin görüş bildiren din görevlisi ve genç kızlara ait tablolara aşağıda yer verilmiştir:

Tablo 2.28: Faaliyetlerin Düzenlenme Sıklığına İlişkin Görüş Bildiren Katılımcılara Ait Bazı Din Görevlileri (Bayan Din Görevlileri)

ALT TEMALAR	İL		MEZUNİYET DURUMU			GÖREV ALANI				GÖREV STATÜSÜ			GÖREV YERİ		GÖREV YILI		
	Nevşehir	Aksaray	Ön Lisans	Lisans	Lisansüstü	İhtiyaç Odaklı	4-6 Yaş	Hafızlık	Vaiz	Fahri	Sözleşmeli	Kadrolu	Merkez	İlçe	1-5 Yıl	5-10Yıl	10 Yıl ve Üzeri
Haftada Birden Fazla Gün	4	2	3	1	2	2	1	2	1	1	3	2	4	2	2	1	3
Her Hafta/ Haftada Bir Kez	3	7	6	4	-	6	2	2	-	-	2	8	9	1	1	1	8
İki Haftada Bir	1	3	3	1	-	2	-	1	1	-	1	3	4	-	-	1	3
Ayda Bir	5	-	4	1	-	4	-	-	1	-	-	5	4	1	-	1	4
TOPLAM	13	12	16	7	2	14	3	5	3	1	6	18	21	4	3	4	18

Yukarıdaki tabloya bakıldığında genç kızlara yönelik faaliyetlerin haftada birden fazla gün düzenlendiğine dair Nevşehir'den 4 din görevlisi, Aksaray'dan 2 din görevlisi görüş bildirmiştir. Görüş bildiren din görevlilerinin çoğu ön lisans mezunu, sözleşmeli, ihtiyaç odaklı ve hafızlık kursunda görev yapmaktadır. Faaliyetlerin her hafta/ haftada bir gün düzenlendiğine dair Nevşehir'den 3 din görevlisi, Aksaray'dan 7 din görevlisi görüş bildirmiştir. Görüş bildiren din görevlilerinin çoğu ön lisans mezunu, kadrolu ve ihtiyaç odaklıda görev yapmaktadır. Faaliyetlerin iki haftada bir düzenlendiğine dair Nevşehir'den 1 din görevlisi, Aksaray'dan 3 din görevlisi görüş bildirmiştir. Görüş bildiren din görevlilerinin çoğu ön lisans mezunu, kadrolu ve ihtiyaç odaklıda görev yapmaktadır. Faaliyetlerin ayda bir düzenlendiğine ilişkin Nevşehir'den 5 din görevlisi

görüş bildirirken Aksaray’dan görüş bildiren olmamıştır. Din görevlilerinden ön lisans mezunu, kadrolu, ihtiyaç odaklıda görevli ve mesleki tecrübesi olan fazladır.

Tabloya genel olarak bakıldığında şunlar söylenebilir: Faaliyetlerin düzenli olarak yapıldığına dair görüş bildiren din görevlilerinin çoğunun görev süresi 10 yıldan fazladır ve il merkezinde görev yapmaktadır. Kadrolu ve ön lisans mezunu din görevlilerinin sayıca daha fazla olduğu görülmektedir. Faaliyetlerin ilçelere kıyasla il merkezlerinde daha düzenli olduğu söylenebilir. Nevşehir’de faaliyetlerin haftada birden fazla günde ve ayda bir kez düzenlenme sıklığı diğer zamanlara kıyasla daha fazladır. Aksaray’da ise her hafta/haftada bir kez düzenlenen faaliyetlerin sayısının diğerlerine göre daha fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 2.29: Faaliyetlerin Düzenlenme Sıklığına İlişkin Görüş Bildiren Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Genç Kızlar)

ALT TEMALAR	İL		EĞİTİM DURUMU		ÜNİVERSİTE BÖLÜMÜ			
	Nevşehir	Aksaray	Lise	Üniversite	İlahiyat Fakültesi ve İslami İlimler Fakültesi	Sosyal Bilimler	Fen ve Mühendislik Bilimleri	Sağlık Bilimleri
Haftada Birden Fazla Gün	2	-	-	2	-	2	-	-
Her Hafta/ Haftada Bir Kez	3	6	1	8	1	3	2	1
İki Haftada Bir	1	-	-	1	-	1	-	-
Ayda Bir	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	6	6	1	11	1	6	2	1

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere faaliyetlerin haftada birden fazla gün düzenlendiğine dair sadece Nevşehir’den 2 genç kız görüş bildirmiştir. Katılımcıların üniversite- sosyal bilimler bölümünden olduğu görülmektedir. Faaliyetlerin her hafta/haftada bir kez düzenlendiğine dair Nevşehir’den 3 genç kız, Aksaray’dan 6 genç kız görüş bildirmiştir. Genç kızların eğitim durumunda liseye kıyasla üniversite grubu daha fazladır. Katılımcıların çoğu sosyal bilimler ile fen ve sağlık bilimleri bölümündendir. Faaliyetlerin iki haftada bir düzenlendiğine dair sadece 1 genç kız görüş bildirmiştir. Genç kız Nevşehir’den, üniversite grubu ve sosyal bilimler bölümündendir.

Faaliyetlerin ayda bir düzenlendiğine dair Nevşehir ve Aksaray'dan görüş bildiren genç kız olmamıştır.

Tabloya genel olarak bakıldığında şunlar söylenebilir: Nevşehir'de gençlere yönelik faaliyetler diğer zamanlara kıyasla her hafta/ haftada bir kez olarak daha fazla düzenlenmektedir. Aksaray'daki genç kızlar ise faaliyetlerin sadece ayda bir düzenlendiğini belirtmiştir. Faaliyetlerin belirli aralıklarla düzenli olarak yapıldığına dair her iki ilden 6'şar genç kız görüş bildirmiştir. Genç kızların çoğunluğu üniversite-sosyal bilimler bölümündendir. İlahiyat ve İslami ilimler fakültesi ile sağlık bilimleri bölümündeki genç kızların sayısı oldukça azdır.

Gençlere yönelik faaliyetlerin düzenlenme sıklığına ilişkin yukarıdaki tablolar birlikte değerlendirildiğinde şunlar söylenebilir: Konuya ilişkin her iki ilden toplam 37 katılımcı görüş belirtmiştir. Din görevlilerinin (10 katılımcı) ve genç kızların (9 katılımcı) ifadeleri faaliyetlerin daha çok her hafta/ haftada bir kez düzenlendiğini bildirmiştir. 5 din görevlisi bazı faaliyetlerin ayda bir kez düzenlendiğini belirtirken bu konuya ilişkin açıklamada bulunan genç kız olmamıştır. Din görevlileri (4 katılımcı) ve genç kızlar (1 katılımcı) bazı faaliyetlerin iki haftada bir düzenlenmesinin en az olduğunu belirtmiştir. Din görevlisi ve genç kızların faaliyetlerin düzenlenme sıklığına dair ifadeleri azlık- çokluk bakımından birbiriyle örtüşmektedir.

Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde genç kızlara yönelik faaliyetler haftada birden fazla gün, her hafta/ haftada bir gün, iki haftada bir, ayda bir olmak üzere düzenli aralıklarla uygulanmaktadır. Faaliyetlerin düzenlenme sıklığına ilişkin bulgular ilgili alt temaların altında ele alınarak yorumlanmıştır.

Haftada Birden Fazla Gün: Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde genç kızlara yönelik bazı faaliyetler haftada birden fazla gün düzenlenebilmektedir. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde din görevlisi D2, D3, D17, D19, D22, D26 ile genç kızlardan G26, G28 konuya ilişkin açıklamada bulunmuştur. Katılımcılardan bazılarının ifadesi şöyledir:

D2: "Haftada iki gün hadis dersleri oluyor." (Kkö, hafızlık, sözleşmeli, lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Aksaray)

D17: "Haftada iki gün KYK' ya akşam derslerine gittim." (Vaiz, kadrolu, lisansüstü, merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

D19: “Takı tasarımı kursu galiba haftada iki gün oluyor.” (Kkö, hafızlık, sözleşmeli, ön lisans mez., ilçe, görev süresi 5-10 yıl, Nevşehir)

D26: “Liselere haftada iki-üç defa mutlaka gidiyoruz. Bazen haftada bir lise oluyor bazen haftada iki liseye gidiyoruz. Hocalarımızla da irtibata geçip arada bir çocuklar için söyleşi yapalım, soru-cevap yapalım, gençlerin bize soracakları olabilir diye programlar yapıyoruz.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

G26: “Sohbetler haftada iki günden fazla oluyordu.” (Ünv. öğrencisi, Uluslararası Ticaret, Sosyal Bilimler, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadelerde hadis ve Kur'an derslerinin, sohbetlerin, D tipi Kur'an kursundaki kısa süreli öğretim programlarından KYK akşam derslerinin, kurum ziyaretlerinin, takı tasarımının haftada birden fazla gün düzenlendiği görülmektedir. Katılımcıların çoğu faaliyetlerin haftada birden fazla gün olduğunu belirtmekle birlikte hangi günlerde düzenlendiğini açıklamamıştır. Faaliyetlerden bazıları Başkanlık tarafından ulusal düzeyde, bazıları İl Müftülükleri tarafından il bazında, diğerleri ise din görevlilerinin bireysel gayretiyle düzenlenmektedir. Haftada birden fazla gün düzenlenen faaliyetler bu açıdan değerlendirildiğinde şunlar söylenebilir: Din dersleri, KYK akşam dersleri ile kurum ziyaretleri İl Müftülükleri tarafından il bazında ve haftada birden fazla gün düzenlenmektedir. Sohbetler ile takı tasarımı kursu din görevlilerinin bireysel gayretiyle ve haftada birden fazla gün düzenlenmektedir. Başkanlık tarafından ulusal düzeyde haftada birden fazla gün düzenlenen faaliyetlerin olduğu tespit edilememiştir. Haftada birden fazla günde düzenlenen faaliyetlerin çoğu din görevlileri tarafından yapılmaktadır.

Her Hafta/ Haftada Bir Kez: Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde genç kızlara yönelik faaliyetlerden bazıları her hafta/ haftada bir kez düzenlenebilmektedir. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde din görevlisi D1, D2, D4, D12, D13, D14, D15, D16, D23, D27 ile genç kızlardan G7, G10, G12, G14, G16, G17, G31, G33, G35 konuya ilişkin açıklamada bulunmuştur. Katılımcılardan bazılarının ifadesi şöyledir:

D1: “Liseli kızlar için sohbet, muhabbet, ikramlar oluyordu. Öğrenciler haftada bir defa kursumuza geliyordu.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Aksaray)

D4: “Her hafta düzenli olarak pazar günleri gençler için kahvaltı yapılıyor.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Aksaray)

D14: “Her hafta sonu Müftülüğümüzün gönüllüleri yani Kur’an kursu öğrencileri ve kurs hocaları tarafından sohbetler, ikramlar hazırlandı.” (Kkö, 4-6 yaş, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 5-10 yıl, Aksaray)

D16: “Her hafta mutlaka konferans gibi bir programımız oluyor. Vize ve final haftasında program yapmıyoruz. Şehir dışından konferans için misafirimiz geldiği zaman da hafta içi programımız olabiliyor.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

G7: “Müftülük bünyesinde kitap okuma kritiği yapıyorduk. Her hafta oluyordu.” (Ünv. öğrencisi, Fen Bilimleri, Fen ve Mühendislik Bilimleri, Aksaray)

G17: “Her hafta cumartesi- Pazar günlerinde fıkıh, Kur'an ve din dersleri vardı.” (Ünv. öğrencisi, Hemşirelik, Sağlık Bilimleri, Aksaray)

G33: “Neredeyse her hafta mutlaka bir faaliyet vardı.” (Ünv. öğrencisi, Ceza İnfaz ve Güvenlik Hizmetleri, Sosyal Bilimler, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadelerde gençlik faaliyetlerinden sohbet, din dersleri, kitap okuma ve kritiği, konferanslar, kahvaltı ve ikramların her hafta/ haftada bir kez düzenlendiği belirtilmiştir. Ayrıca bu faaliyetlerden din derslerinin ve kahvaltılarının cumartesi- pazar günlerinde düzenlendiği ifade edilmiştir. Bu faaliyetlerden din dersleri, kitap okuma ve kritiği ile kahvaltı programları İl Müftülükleri tarafından her hafta/ haftada bir gün uygulanmaktadır. Sohbet, konferans ve ikramlar ise din görevlilerinin bireysel gayretiyle uygulanmaktadır.

İki Haftada Bir: Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde genç kızlara yönelik bazı faaliyetlerin düzenlenme sıklığının iki haftada bir olduğu tespit edilmiştir. Görüşmelerde din görevlisi D2, D5, D9, D30 ile genç kız G25 konuya ilişkin görüş bildirmiştir. Katılımcılardan bazılarının ifadesi şöyledir:

D2: “Üniversiteli ve liseli gençler için 15 günde bir koordinatör arkadaş ve görevli hocalar tarafından gençleri toplayıp orada çay, ikramlık ve sohbetler oluyor.” (Kkö, hafızlık, sözleşmeli, lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Aksaray)

D9: “Cumartesi günleri Müftülükte iki haftada bir Diyanet Yayınları’ndan okuduğumuz kitapların kritiğini yaptık. Bu yıl kitap kritiğini de kitapları rahat okumaları için süreyi biraz uzatarak yaptık.” (Vaiz, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 5-10 yıl, Aksaray)

D30: “Programlarımızı 15 günde bir akşamları olsun diye düzenlemiştik. Planımız o şekildeydi. Ama bu pandemi sürecinde hepsi iptal oldu.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

G25: “Sonra kendi aramızda bir kitap kulübü yaptık. İki haftada bir kitap okuyor, toplanıyorduk.” (Kamu Yönetimi, Sosyal Bilimler, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadelerde sohbet ve ikramlar, çeşitli programlar, kitap kulübü, kitap okuma ve kritiği gibi faaliyetlerin iki haftada bir düzenlendiği belirtilmiştir. Çeşitli programlar ile kitap kulübü din görevlilerinin bireysel gayretiyle iki hafta bir uygulanan faaliyetlerdir. Sohbet ve ikramlar ile kitap okuma ve kritiği İl Müftülüğü tarafından il bazında uygulanan faaliyetlerdir. Kitap okuma ve kritiği ile kitap kulübü benzer faaliyetler olmakla birlikte aralarında bazı farklılıklar bulunmaktadır. Kitap kulübünü düzenleyen din görevlisi ile yapılan informal görüşmede şu farklılıklar tespit edilmiştir. Kitap kulübünde belirlenen süreye kadar her öğrenci farklı bir kitap okumakta ve kulüpte okuduğu kitaba dair olumlu/olumsuz eleştirilerini arkadaşlarıyla paylaşmaktadır. Kitap okuma ve kritiğinde ise her öğrenci aynı kitabı okuyarak kritiğini yapmaktadır. Kitap kulübü din görevlisi tarafından; kitap okuma ve kritiği ise İl Müftülüğü tarafından düzenlenmektedir. Kitap okuma ve kritiğinde Diyanet Yayınlarından kitaplar okunurken; kitap kulübünde ise genellikle Diyanet Yayınlarının dışındaki kitaplar tercih edilmektedir. Kitap okuma ve kritiği faaliyetinin düzenlenme sıklığı dikkat çekmektedir. Aynı ilden (Aksaray) iki katılımcı bu faaliyetin düzenlenme sıklığına ilişkin farklı açıklamada bulunmuştur. Aksaray İl Müftülüğü bünyesinde uygulanan kitap okuma ve kritiği etkinliğinin önceki döneme (her hafta) kıyasla sonraki yıllarda (iki haftada bir) daha seyrek olarak düzenlendiği anlaşılmaktadır.

Ayda Bir: Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde genç kızlara yönelik bazı faaliyetler ayda bir kez düzenlenebilmektedir. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde din görevlisi D16, D17, D25, D26, D27 bu durumu destekleyen ifadelerle yer vermiştir. Katılımcılardan bazılarının ifadesi şöyledir:

D17: “Her ay mutlaka konferans ya da seminer gibi şeyler yapılıyor.” (Vaiz, kadrolu, lisansüstü, merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

D25: “KYK’ya ayda bir defa gidip gönüllü olarak gençlere sohbet yapıyorduk.” (Kkö, 4-6 yaş, kadrolu, ön lisans mez., ilçe, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

D26: “Üniversite gençleri için ayda bir yaptığımız farklı geziler de oluyor.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

D27: “Kitap kritiklerini ayda bir yaptık ama devamlı görüştüğümüz kızlarla daha sık programımız oluyor.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadelerde konferans, seminer, kitap okuma ve kritiği, sohbet ve gezilerin ayda bir kez düzenlendiği belirtilmiştir. Bu faaliyetlerin tamamı din görevlilerinin bireysel gayretiyle düzenlenmektedir. Bunlar diğer faaliyetlere göre daha az uygulanmaktadır. Din görevlisinin bahsettiği kitap okuma ve kritiği ise Nevşehir ilinde düzenlenmektedir. Bu faaliyetin Nevşehir’e (ayda bir kez) kıyasla Aksaray’da (her hafta/iki haftada bir) daha sık düzenlendiği görülmektedir. Bu durum mahalli şartlardaki farklılıklar başta olmak üzere çeşitli etkenlerden kaynaklanabilir.

Faaliyetlerin düzenlenme sıklığına ilişkin alt temalar birlikte değerlendirildiğinde şunlar söylenebilir: Faaliyetler düzenlenme zamanı en sık olandan (haftada birden fazla gün) en az olana (ayda bir kez) doğru incelenmiştir. Faaliyetlerin hiçbirinin sıklığının hangi amaçla, kime ve neye göre belirlendiği bilinmemektedir. Faaliyetlerin Başkanlık tarafından ulusal düzeyde veya İl Müftülükleri tarafından il bazında ya da din görevlilerinin bireysel gayretiyle uygulanma durumu bilinmektedir. Birkaç yetkili din görevlisi ile yapılan informal görüşmede bu durumun faaliyetlerin düzenlenme sıklığında etkili olduğu belirtilmiştir. Ayrıca katılımcılar Gençliğe Değer Projesi (ulusal düzeyde), Genç Kızlarla Yaz Akademisi (il bazında) faaliyetlerinin de her hafta/haftada bir kez düzenlendiğini açıklamıştır. Yukarıdaki verilerden de yola çıkarak kurum (Başkanlık/ İl Müftülüğü) desteğinin faaliyetlerin daha sık düzenlenmesinde önemli rol oynadığı söylenebilir.

2.4.2.1.2.Düzenli Olmayan Faaliyetler

Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesindeki gençlik faaliyetlerinden bazıları ise düzenli aralıklarla olmayarak ara sıra veya belirsiz zamanlarda uygulanabilmektedir. Araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde bu konuya ilişkin açıklamada bulunan katılımcılara dair bazı bilgilere aşağıdaki tablolarda yer verilmiştir:

Tablo 2.30: Faaliyetlerin Düzenlenme Sıklığına İlişkin Görüş Bildiren Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Bayan Din Görevlileri)

ALT TEMALAR	İL		MEZUNİYET DURUMU			GÖREV ALANI				GÖREV STATÜSÜ			GÖRE V YERİ		GÖREV YILI		
	Nevşehir	Aksaray	Ön Lisans	Lisans	Lisansüstü	İhtiyaç Odaklı	4-6 Yaş	Hafızlık	Vaiz	Fahri	Sözleşmeli	Kadrolu	Merkez	İlçe	1-5 Yıl	5-10 Yıl	10 Yıl ve Üzeri
Düzenli Olmayan Faaliyetler	1	3	1	3	-	3	1	-	-	-	-	4	4	-	-	2	2
TOPLAM	1	3	1	3	-	3	1	-	-	-	-	4	4	-	-	2	2

Yukarıdaki tabloya bakıldığında bazı gençlik faaliyetlerinin düzenli olmayan aralıklarla yapıldığına dair Nevşehir’den 1, Aksaray’dan 3 din görevlisi görüş bildirmiştir. Konuya ilişkin açıklamada bulunan din görevlilerinin kadrolu ve lisans mezunu, merkezde ve ihtiyaç odaklıda görevli, mesleki tecrübesinin de 5 yıldan fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 2.31: Faaliyetlerin Düzenlenme Sıklığına İlişkin Görüş Bildiren Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Genç Kızlar)

ALT TEMALAR	İL		EĞİTİM DURUMU		ÜNİVERSİTE BÖLÜMÜ			
	Nevşehir	Aksaray	Lise	Üniversite	İlahiyat Fakültesi ve İslami İlimler Fakültesi	Sosyal Bilimler	Fen ve Mühendislik Bilimleri	Sağlık Bilimleri
Düzensiz Görüşmeler	5	-	1	4	-	3	1	-
TOPLAM	5	-	1	4	-	3	1	-

Yukarıdaki tabloya bakıldığında bazı gençlik faaliyetlerinin düzenli olmayan aralıklarla yapıldığına dair Nevşehir’den 5 genç kız açıklamada bulunmuştur. Aksaray’dan konuya ilişkin görüş belirten genç kız olmamıştır. Gençlerin çoğu üniversite grubu ve sosyal bilimler bölümündendir.

Düzenli olmayan aralıklarla yapılan gençlik faaliyetlerine ilişkin yukarıdaki iki tablo birlikte değerlendirildiğinde şunlar söylenebilir: Her iki ilden toplamda 9 katılımcı

açıklamada bulunmuştur. Konuya ilişkin Aksaray'dan görüş bildiren din görevlisi sayısı fazlayken; Nevşehir'den görüş bildiren genç kız sayısı fazladır.

Araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde din görevlisi D4, D8, D14, D27 ile genç kız G21, G27, G32, G37, G38 bazı gençlik faaliyetlerinin düzenli olmayan aralıklarla uygulandığına dair görüş bildirmiştir. Katılımcılardan bazılarının ifadesine aşağıda yer verilmiştir:

D4: “Görüşmelerimiz müsait olduğumuz güne göre değişiyor. Onlar bana uyuyorlar. Şu gün şu saat müsait olursam o zaman görüşüyoruz.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Aksaray)

D14: “Yani öğrencim diyor ki mesela bir hafta öncesinden ya da o hafta telefonla işte hocam köye gideceğiz, şu saatte şu gün işlerimiz var, biraz erkene şu güne alır mıyız diyorlar. Ben de diğer öğrencilerimle istişare yapıp diğerleri de kabul edince sohbetin gününü saatini değiştirebiliyoruz. Bu hususta belli bir vaktimiz olmuyor.” (Kkö, 4-6 yaş, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 5-10 yıl, Aksaray)

G21: “Şöyle ki sabah namazı programlarını çok seviyordum. Ne zaman yapılacağı pek belli olmuyordu.” (Ünv. öğrencisi, Hemşirelik, Sağlık Bilimleri, Nevşehir)

G32: “Vaktini biz belirliyorduk. Haftada iki gün şeklinde oluyordu. Bazen de haftada iki ya da üç gün de olabiliyordu. Yani sabit bir şeyi yoktu, değişiyordu.” (Ünv. öğrencisi, Psikoloji, Sosyal Bilimler, Nevşehir)

G37: “Keşke sıklıkla olsaydı. Geziler de piknikler de öyle bir defa oldu. Ama sıklıkla olmalı. Son iki yılda faaliyetler azaldı. Vadi yürüyüşü ve sabah namazı da birkaç kez nadiren düzenlendi.” (Ünv. öğrencisi, Türk Lehçeleri ve Edebiyatları, Sosyal Bilimler, Nevşehir)

G38: “Hocamız ile hiç belli olmuyordu. Bazen ayda bazen haftada bir görüşüyorduk. Son zamanlarda iki haftada bir toplanıp kitap okuma ve kritik yaptık. İki kez toplanabildik. Üçüncü kez de korona çıktı, toplanamadık. Düzenli değildi, değişiyordu. Buluşmaların saati belli olmuyor.” (Ünv. öğrencisi, Kamu Yönetimi, Sosyal Bilimler, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadelerde sohbet, sabah namazı buluşmaları, kitap okuma ve kritiği, vadi yürüyüşü, gezi, piknik gibi faaliyetlerin düzenli olmayan ve belirsiz zaman aralıklarıyla düzenlendiği belirtilmiştir. Bu faaliyetlerin düzenlenme sıklığı/ günü/ saati belirli olmamakta; ara sıra, nadiren veya katılımcıların müsait vaktinde ya da uygun şartlar gerçekleştiğinde yapılabilmektedir. Sabah namazı buluşmaları ve vadi yürüyüşü İl Müftülüğü tarafından il bazında düzenli olmayan zaman aralıklarında yapılmaktadır. Gezi ve piknik düzenli olmayan zaman aralıklarında din görevlisinin bireysel gayretiyle

düzenlenmekle birlikte resmi izin alınması gerekmektedir. Sohbet ile kitap okuma ve kritiği de din görevlisinin bireysel gayretiyle uygulanmaktadır. Vadi yürüyüşü, gezi ve piknik gibi etkinliklerin diğer faaliyetlere göre daha az sayıda ve belirsiz zaman dilimlerinde düzenlendiği söylenebilir. Etkinliklerin türüne, maddi-manevi imkânlara, katılımcıların sayısına ve talebine göre faaliyetlerin uygulanma sıklığına ilişkin düzenlemeler yapılmasının gerekli olduğu söylenebilir.

Uygulanma sıklığı düzenli olan ve düzenli olmayan faaliyetlere ilişkin yukarıdaki alt temalar değerlendirildiğinde şunlar söylenebilir: Bazı faaliyetlerin düzenli aralıklarla yapıldığına dair her iki ilden toplam 37 katılımcı görüş belirtmiştir. Bazı faaliyetlerin ise düzenli olmayan aralıklarla yapıldığına dair toplam 9 katılımcı görüş bildirmiştir. Buradan yola çıkarak faaliyetlerin çoğunun düzenli zaman aralıklarla yapıldığı söylenebilir. İlmi faaliyetlerden sohbetlerin, din derslerinin, kitap okuma ve kritiğinin yaygın olarak düzenli olan/ düzenli olmayan zaman aralıklarıyla yapıldığı anlaşılmaktadır. Faaliyetlerin mahalli şartlara göre farklı zaman aralıklarıyla düzenlendiği bilinmekle birlikte bu durumu etkileyen diğer etkenler araştırılabilir.

2.4.2.2.Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen Faaliyetlerin Zamanı

Araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde katılımcılara genç kızlara yönelik faaliyetlerin ne zaman düzenlendiğine dair soru yöneltilmiştir. Katılımcıların cevaplarından elde edilen veriler gruplandırılarak yorumlanmıştır. Bu doğrultuda gençlik faaliyetlerinin düzenlenme zamanı gün ve saat olmak üzere iki temada incelenmiştir:

2.4.2.2.1.Gün

Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesindeki gençlik faaliyetleri haftanın farklı günlerinde düzenlenebilmektedir. Gençlere yönelik düzenlenen ilmi- sosyal- kültürel çeşitli faaliyetler bulunmaktadır. Bu faaliyetlerin farklı günlerde düzenlenmesi kaçınılmazdır. Nitekim alanda yetkin birkaç din görevlisiyle yapılan informal görüşmelerde bu konuya dair şöyle bir açıklamada bulunulmuştur: Faaliyetlerin çok çeşitli olması, uygun mekân bulma, genç kızların farklı faaliyetlere katılımını sağlama, sahada yeterli sayıda din görevlisinin olmaması, mesleki görevlerin ve eğitim hayatının yoğunluğu faaliyetlerin farklı günlerde düzenlenmesinde önemli rol oynamaktadır. Din görevlileri, genç kızlar ve kurum yetkilileriyle yapılan formal/ informal görüşmeler

doğrultusunda faaliyetlerin türüne ve düzenlendiği güne ilişkin aşağıdaki tablo oluşturulmuştur:

Tablo 2.32: Faaliyetlerin Türüne ve Düzenlendiği Güne İlişkin Bulgular

ALT TEMALAR		İLMİ FAALİYETLER									SOSYAL- FAALİYETLER						KÜLTÜREL	
		Gençlere Yönelik Projeler	Bilgi Yarışmaları	Din Dersleri	Kısa Süreli Öğretim Programları	Sohbetler	Konferans ve eminerler	Mübarek Gün Ve Gece Programları	Cami İçi Etkinlikler	Kitap Okuma Ve Kritiği	Ziyaret ve Geziler	Sportif Faaliyetler	Önemli Şahsiyetleri Anma Programları	Eğlence Etkinlikleri	El Becerisi Etkinlikleri	İkram Programları		
GÜN	Hafta İçi	-	-	+	+	+	+	+	-	-	+	-	-	-	+	-		
	Hafta Sonu	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+		
TOPLAM		1	1	2	2	2	2	2	1	1	2	1	1	1	2	1		

Faaliyetlerin türüne ve gününe ilişkin yukarıdaki tabloya bakıldığında hafta içi günlerde ilmi faaliyetlerden din dersleri, kısa süreli öğretim programları, sohbet, konferans ve seminerler ile mübarek gün ve gece programlarının düzenlendiği belirtilmiştir. Sosyal- kültürel faaliyetlerden ziyaret ve gezilerle el becerisi etkinlikleri de hafta içi düzenlenmektedir. Hafta sonunda ise ilmi faaliyetlerden gençlere yönelik projeler, bilgi yarışmaları, din dersleri, kısa süreli öğretim programları, sohbetler, konferans ve seminerler, mübarek gün ve gece programları, cami içi etkinlikleri, kitap okuma ve kritiğinin düzenlendiği bildirilmiştir. Sosyal- kültürel faaliyetlerden ise ziyaret ve geziler, sportif faaliyetler, önemli şahsiyetleri anma programları, eğlence etkinlikleri, el becerisi etkinlikleri, ikram programları düzenlenmektedir.

Tablo genel olarak değerlendirildiğinde şunlar söylenebilir: İlmî, sosyal ve kültürel faaliyetlerden bazıları hafta içi düzenlenirken; hafta sonunda ise tamamının yer aldığı görülmektedir. Din dersleri, kısa süreli öğretim programları, sohbetler, konferans

ve seminerler, mübarek gün ve gece programları, ziyaret ve geziler, el becerisi etkinlikleri hem hafta içi hem de hafta sonu düzenlenen faaliyetlerdir.

Araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde faaliyetlerin düzenlendiği günlere ilişkin görüş bildiren katılımcılara ait bazı bilgilere aşağıdaki tablolarda yer verilmiştir:

Tablo 2.33: Faaliyetlerin Düzenlendiği Günü İlişkin Görüş Bildiren Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Bayan Din Görevlileri)

ALT TEMALAR		İL		MEZUNİYET DURUMU			GÖREV ALANI				GÖREV STATÜSÜ			GÖRE V YERİ		GÖREV YILI		
		Nevşehir	Aksaray	Ön Lisans	Lisans	Lisansüstü	İhtiyaç	4-6 Yaş	Hafızlık	Vaiz	Fahri	Sözleşmeli	Kadrolu	Merkez	İlçe	1-5 Yıl	5-10Yıl	10 Yıl ve
GÜN	Hafta içi	5	8	4	6	3	10	-	2	1	1	3	9	10	3	2	2	9
	Hafta sonu	5	10	8	6	1	11	3	-	1	1	-	14	13	2	1	3	11
TOPLAM		10	18	12	12	4	22	3	2	2	2	3	23	23	5	3	5	20

Yukarıdaki tabloya bakıldığında gençlere yönelik faaliyetlerin hafta içi düzenlendiğine dair Nevşehir'den 5, Aksaray'dan 8 din görevlisi görüş belirtmiştir. Konuya ilişkin görüş bildiren din görevlilerinin çoğu lisans mezunu, kadrolu, ihtiyaç odaklı ve il merkezinde görevlidir. Görev süresi ise 10 yıl ve üzeridir. Gençlik faaliyetlerinin hafta sonu düzenlendiğine dair Nevşehir'den 5, Aksaray'dan 10 din görevlisi açıklamada bulunmuştur. Din görevlilerinin çoğu ön lisans- lisans mezunu, kadrolu, ihtiyaç odaklı görevli ve görev süresi 10 yıl üzeridir. Faaliyetlerin gününe dair görüş bildiren din görevlisinin Nevşehir'e kıyasla Aksaray'da daha fazla olduğu görülmektedir. Her iki ilden toplamda 28 din görevlisi görüş beyan etmiştir.

Tablo 2.34: Faaliyetlerin Düzenlendiği Güne İlişkin Görüş Bildiren Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Genç Kızlar)

ALT TEMALAR		İL		EĞİTİM DURUMU		ÜNİVERSİTE BÖLÜMÜ			
		Nevşehir	Aksaray	Lise	Üniversite	İlahiyat Fakültesi ve İslami İlimler Fakültesi	Sosyal Bilimler	Fen ve Mühendislik Bilimleri	Sağlık Bilimleri
GÜN	Hafta İçi	7	6	4	9	-	6	2	1
	Hafta Sonu	9	17	3	23	3	14	7	2
TOPLAM		16	23	7	32	3	20	9	3

Yukarıdaki tabloya bakıldığında gençlere yönelik faaliyetlerin hafta içi düzenlendiğine dair Nevşehir’den 7, Aksaray’dan 6 genç kız görüş bildirmiştir. Genç kızların çoğu üniversite grubu ve sosyal bilimler bölümündendir. Gençlik faaliyetlerinin hafta sonu düzenlendiğine dair Nevşehir’den 9, Aksaray’dan 17 genç kız açıklamada bulunmuştur. Katılımcıların çoğu üniversite grubu ve sosyal bilimler bölümündendir. Faaliyetlerin gününe ilişkin görüş bildiren genç kız sayısı Nevşehir’e kıyasla Aksaray’da daha fazladır. Her iki ilden toplam 39 genç kız görüş bildirmiştir.

Katılımcıların bazı bilgilerine ait yukarıdaki iki tablo birlikte değerlendirildiğinde şunlar söylenebilir: Her iki tabloda da konuya ilişkin görüş belirten katılımcı sayısı Aksaray’da daha fazladır. Konuyla ilgili açıklamada bulunan genç kız sayısı din görevlilerine kıyasla daha fazladır. Faaliyetlerin düzenlendiği zamana ilişkin (hafta içi- hafta sonu) görüş bildiren toplam katılımcı sayısı ise 67’dir.

Araştırma kapsamında katılımcılarla yapılan görüşmeler sonucunda faaliyetlerin düzenlendiği güne ilişkin bulgular hafta içi ve hafta sonu olmak üzere iki alt temada ele alınmıştır. Din görevlisi ve genç kızların konuya ilişkin görüşlerine ilgili alt tema altında yer verilerek yorumlanmıştır:

Hafta İçi: Gençlik faaliyetlerinden bazıları hafta içi günlerde düzenlenebilmektedir. Katılımcılardan din görevlisi D1, D2, D3, D4, D7, D10, D12, D15, D16, D17, D19, D28, D30 ile genç kızlardan G1, G5, G11, G15, G18, G19, G21,

G22, G30, G31, G33, G34, G36, G39 konuya ilişkin açıklamada bulunmuştur. Katılımcılardan bazılarının ifadesi şöyledir:

D1: “Kızlar sohbet günümüz çarşambaydı.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Aksaray)

D4: “KYK’ ya ders için pazartesi- salı akşamında gidiyordum.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Aksaray)

D12: “Hafta içi lise ve ortaokul öğrencileri için olan derslerimiz bizim kendi kursumuzdaydı.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Aksaray)

D17: Kur’an dersi için çarşambaları ve cuma günleri gittim.” (Vaiz, kadrolu, lisansüstü, merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

D19: Sohbetlerimizi perşembe günüydü. Takı tasarımı hocası pazartesi- salı günleri geliyor.” (Kkö, hafızlık, sözleşmeli, ön lisans mez., ilçe, görev süresi 5-10 yıl, Nevşehir)

D28: “Hafta içi oluyordu genellikle. Gençlerimiz hocam hafta sonuna yakın bir zamana alalım, hafta içi derslerimiz yoğun oluyor diyordu. Biz derslerinizde biraz daha çok kalmak istiyoruz, hafta sonuna doğru alırsak daha güzel olur demişlerdi. Ama hafta sonu pazar gününde dinleniyorlar, biz de evde oluyoruz. Diğer farklı etkinliklere katılmak için o güne ders koymadık. Kızların dersleri hafta içi hangi gün az ise ona göre belirledik.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

G15: “Salı ve perşembe günleri hocamız yurda geliyordu, fıkıh dersi yapıyorduk.” (Ünv. öğrencisi, Biyoteknoloji ve Moleküler Biyoloji, Fen ve Mühendislik Bilimleri, Aksaray)

G19: “Sahabe hayatı dersimiz hafta içi her gün oluyordu.” (Lise mez., Aksaray)

G21: “Kur’an dersleri hafta içi iki ya da üç gündü.” (Ünv. öğrencisi, Hemşirelik, Sağlık Bilimleri, Nevşehir)

G22: “Genelde sohbetlerimiz çarşamba ya da cuma akşamı oluyordu.” (Lise mez., Nevşehir)

G39: “Hafta içi vakıfta sohbet oluyordu. Çarşamba akşamüzeri camide dini dersler oluyordu. Cuma öğleden sonra kurstaki sohbetlere katılıyorduk.” (Ünv. öğrencisi-, Okul Öncesi Öğretmenliği, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadelerde farklı mekânlarda sohbetlerin, KYK akşam derslerinin (D tipi Kur’an kursunda kısa süreli öğretim programı), din dersleri ve takı tasarımı kursunun hafta içi günlerde düzenlendiği belirtilmiştir. Bu faaliyetlerin çoğunun ilmi faaliyet olduğu görülmektedir. Katılımcılardan sadece biri (D28) faaliyeti hafta içi düzenleme gerekçesini belirtmiştir. Din görevlisi D28 yukarıdaki ifadesine açıklama getirerek spor, sanat, kültür, gezi, piknik gibi etkinliklerin hafta sonu düzenlenen diğer

faaliyetler olduğunu bildirmiştir. Sosyal- kültürel faaliyetlere katılım sağlanması için ilmi faaliyetlerin daha çok hafta içi düzenlendiği anlaşılmaktadır. Ayrıca katılımcıların hafta sonu kendine ve ailesine vakit ayırabilmesi için bazı faaliyetlerin hafta içi düzenlendiği görülmektedir. Katılımcıların çoğu hafta içi günleri neye/kime göre belirlediğini açıklamazken; din görevlisi D28 gençlerin ders yoğunluğunu göz önünde bulundurduğunu belirtmiştir.

Hafta Sonu: Diyanet İleri Başkanlığı bünyesinde genç kızlara yönelik faaliyetler hafta sonunda da düzenlenebilmektedir. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde din görevlisi D3, D4, D5, D6, D8, D9, D10, D12, D13, D14, D16, D18, D20, D21, D24 ile genç kız G1, G2, G3, G4, G5, G6, G7, G9, G10, G11, G12, G14, G15, G16, G17, G19, G20, G25, G27, G29, G30, G32, G34, G35, G36, G39 konuya ilişkin açıklamada bulunmuştur. Katılımcılardan bazılarının ifadesi şöyledir:

D6: “Cumartesi günleri gençlere kahvaltı ve sohbet oluyor. Pazar günleri sohbet ve ayrıca geziler oluyordu.” (Kkö, 4-6 yaş, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Aksaray)

D8: “Cumartesi günü bir hafta tefsir diğer hafta ilmi dersleri yaptık. Her ayın son haftasına denk gelen cumarteside de kitap kritiği yaptık.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 5-10 yıl, Aksaray)

D10: “Gençlerle hafta sonu cumartesileri buluşmalar oluyor, görüşüyoruz.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, lisansüstü, merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Aksaray)

D14: “Kursun civarında oturan gençlerle hafta sonu Kur’an kursumuzda toplanıyoruz. Kur’an, siyer, ahlak dersimiz oluyor.” (Kkö, 4-6 yaş, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 5-10 yıl, Aksaray)

G3: “Gençlerle Baş Başa Projesi hafta sonu cumartesi ve pazar günleriydi.” (Ünv. öğrencisi, Türk Dili ve Edebiyatı, Sosyal Bilimler, Aksaray)

G7: “Hafta sonu herkese uygun olduğundan yapıyorlar. Saati bize uygun ayarlanmaya çalışılıyor.” (Ünv. öğrencisi, Fen Bilimleri, Fen ve Mühendislik Bilimleri, Aksaray)

G9: “Derslerimiz için belirli günümüz cumartesidir. Fakat hocalarımızın samimiyeti sebebiyle istediğimiz her an aklımıza takılan her şeyi sorabiliyoruz.” (Ünv. öğrencisi, Tarih- Sosyal Bilimler, Aksaray)

G10: “Cumartesi bir hocamızın Arapça dersleri oldu.” (Ünv. öğrencisi, Hemşirelik, Sağlık Bilimleri, Aksaray)

G20: “Hafta sonu film saati vardı.” (Ünv. öğrencisi, İlahiyat, İlahiyat Fakültesi ve İslami İlimler Bölümü, Aksaray)

G34: “Hafta içi üniversitede derslerimiz olduğu için pek çok program hafta sonu oluyor.” (Ünv. öğrencisi, İktisat, Sosyal Bilimler, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadelerde sohbetler, bazı din dersleri, kitap okuma ve kritiği, Gençlerle Baş Başa Projesi, film izleme, buluşma, gezi ve kahvaltı gibi faaliyetlerin hafta sonu düzenlendiği belirtilmiştir. Hafta sonu hem ilmi hem de sosyal- kültürel faaliyetlere yer verilmiştir. Katılımcılardan genç kız G7 ile G34 günün/saatın belirlenmesinde gençlerin müsait olma durumunun etkili olduğunu belirtmiştir. Diğer katılımcılar ise faaliyetlerin hafta sonunda düzenlenme nedenine ilişkin açıklamada bulunmamıştır. Film izleme, gezi, kahvaltı, piknik gibi faaliyetler için çeşitli materyaller, uygun mekân ve geniş zaman dilimi gerekmektedir. Dolayısıyla bu faaliyetlerin hafta sonu düzenlenmesi daha uygun olabilir.

Hafta içi ve hafta sonu düzenlenen faaliyetlere ilişkin yukarıdaki bulgular birlikte değerlendirildiğinde şunlar söylenebilir: İlmi faaliyetler hafta içi ve hafta sonunda; sosyal- kültürel faaliyetlerin çoğu ise hafta sonunda düzenlenmektedir. Sosyal ve kültürel faaliyetlerden sadece takı tasarımı kursu hafta içi hafızlık kursunda düzenlenmektedir. Katılımcı genç kızların üniversite öğrencisi/ mezun/ çalışan olması ve faaliyetleri düzenleyen din görevlilerinin mesleki görevinin olması faaliyetlerin çoğunun hafta sonu düzenlenmesinde önemli rol oynadığı anlaşılmaktadır. Görüşmelerden elde edilen bulgular doğrultusunda sohbet ve din derslerinin hafta içi/ sonu yaygın olarak düzenlendiği tespit edilmiştir. Haftanın farklı günlerinde ilmi faaliyete yer verilmesi gençlerin katılımı için fırsat sağlamaktadır. Bu imkânın gençlerin din eğitimi ihtiyacının karşılanmasına ve serbest zamanların iyi değerlendirilmesine katkı sağlaması beklenir.

2.4.2.2.2.Saat

Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde genç kızlara yönelik faaliyetler günün farklı saatlerinde düzenlenebilmektedir. Araştırma kapsamında katılımcılarla yapılan görüşmeler doğrultusunda faaliyetlerin düzenlenme saati tespit edilmiştir. Faaliyetlerin düzenlendiği saatler sabah- öğle- akşam olmak üzere üç ana vakte göre gruplandırılmıştır. Araştırmada bu vakitler belirlenirken zamana dair belirlenmiş ulusal ölçüler ve namaz vakitleri esas alınmıştır. Din görevlileri, genç kızlar ve kurum

yetkilileriyle yapılan formal/ informal görüşmeler doğrultusunda faaliyetlerin türüne ve düzenlendiği saate ilişkin aşağıdaki tablo oluşturulmuştur:

Tablo 2.35: Faaliyetlerin Türüne ve Düzenlendiği Saate İlişkin Bulgular

ALT TEMALAR		İLMİ FAALİYETLER									SOSYAL- KÜLTÜREL FAALİYETLER					
		Gençlere Yönelik Projeler	Bilgi Yarışmaları	Din Dersleri	Kısa Süreli Öğretim Programları	Sohbetler	Konferans Ve Seminerler	Mübarek Gün Ve Gece Programları	Cami İçi Etkinlikler	Kitap Okuma Ve Kritiği	Ziyaret ve Geziler	Sportif Faaliyetler	Önemli Şahsiyetleri Anma Programları	Eğlence Etkinlikleri	El Becerisi Etkinlikleri	İkram Programları
SAAT	Sabah Saatleri	+	-	+	-	+	-	-	+	+	+	+	-	-	-	+
	Öğle Saatleri	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+
	Akşam Saatleri	-	-	+	+	+	+	+	-	-	-	-	-	+	+	+
TOPLAM		2	1	3	2	3	2	1	2	2	2	2	1	2	2	3

Faaliyetlerin türüne ve düzenlendiği saate ilişkin yukarıdaki tabloya bakıldığında sabah saatlerinde ilmi faaliyetlerden gençlere yönelik projeler, din dersleri, sohbetler ve cami içi etkinlikleri düzenlenmektedir. Sosyal- kültürel faaliyetlerden ise ziyaret ve geziler, sportif faaliyetler ve ikram programlarına yer verilmektedir. Öğle saatlerinde ilmi faaliyetlerden gençlere yönelik projeler, bilgi yarışmaları, din dersleri, kısa süreli öğretim programları, sohbetler, konferans ve seminerler, cami içi etkinlikleri, kitap okuma ve kritiği yapılmaktadır. Sosyal- kültürel faaliyetlerden ise ziyaret ve geziler, sportif faaliyetler, önemli şahsiyetleri anma programı, eğlence ve el becerisi etkinlikleri, ikram programları yapılmaktadır. Akşam saatlerinde ilmi faaliyetlerden din dersleri, kısa süreli öğretim programları, sohbetler, konferans ve seminerler, mübarek gün ve gece programları yer almaktadır. Sosyal- kültürel faaliyetlerden eğlence etkinlikleri, el becerisi etkinlikleri ve ikram programları düzenlenmektedir.

Tablo genel olarak değerlendirildiğinde şunlar söylenebilir: Sohbetler ve ikram programları sabah- öğle- akşam olmak üzere her vakitte düzenlenebilmektedir. Sabah saatlerinde 8, öğle saatlerinde 14 ve akşam saatlerinde 8 farklı tür faaliyete yer

verilmektedir. Öğle saatlerinde düzenlenen faaliyetlerin çeşitliliğinin diğerlerine kıyasla daha fazla olduğu görülmektedir.

Gençlik faaliyetlerinin düzenlendiği saatlere ilişkin görüş bildiren katılımcıların bazı bilgilerine aşağıdaki tablolarda yer verilmiştir:

Tablo 2.36: Faaliyetlerin Düzenlendiği Saate İlişkin Görüş Bildiren Katılımcılara Bazı Bilgiler (Bayan Din Görevlileri)

ALT TEMALAR		İL		MEZUNİ YET DURUMU			GÖREV ALANI				GÖREV STATÜSÜ			GÖREV YERİ		GÖREV YILI		
		Nevşehir	Aksaray	Ön Lisans	Lisans	Lisansüstü	İhtiyaç Odaklı	4-6 Yaş	Hafızlık	Vaiz	Fahri	Sözleşmeli	Kadrolu	Merkez	İlçe	1-5 Yıl	5-10 Yıl	10 Yıl ve Üzeri
SAA T	Sabah Saatleri	-	2	-	2	-	1	-	-	1	-	-	2	2	-	-	2	-
	Öğle Saatleri	4	6	6	3	1	6	3	1	-	1	1	8	8	2	1	2	7
	Akşam Saatleri	7	6	5	4	4	7	3	2	1	-	4	9	9	4	2	2	9
	TOPLAM	11	14	11	9	5	14	6	3	2	1	5	19	19	6	3	6	16

Yukarıdaki tabloya bakıldığında gençlik faaliyetlerinin sabah saatlerinde düzenlendiğine dair Aksaray'dan 2 din görevlisi görüş bildirmiştir. Nevşehir'den görüş belirten katılımcı olmamıştır. Din görevlileri lisans mezunu, merkezde görevli, kadrolu ve görev süresi 5-10 yıldır. Görev alanının ise farklı olduğu görülmektedir. Gençlik faaliyetlerinin öğle saatlerinde düzenlendiğine dair Nevşehir'den 4, Aksaray'dan 6 din görevlisi açıklamada bulunmuştur. Din görevlilerinin çoğu ön lisans mezunu, ihtiyaç odaklıda görevli, kadrolu ve mesleki tecrübesi fazladır. Faaliyetlerin akşam saatlerinde düzenlendiğine dair Nevşehir'den 7, Aksaray'dan 6 din görevlisi görüş belirtmiştir. Din görevlilerinin çoğu kadrolu, merkezde ve ihtiyaç odaklıda görevlidir. Görev süresi 10 yıl ve üzeridir. Mezuniyet durumları ise farklılık göstermektedir. Tabloya genel olarak bakıldığında faaliyetlerin saatine ilişkin her iki ilden toplam 25 bayan din görevlisinin görüş bildirdiği görülmektedir. Nevşehir'e kıyasla Aksaray'da görüş belirten din görevlisi sayısı fazladır. İlçelerde sabah saatlerinde gençlik faaliyeti yapılmamaktadır. İl merkezinde ise bu faaliyetler akşam saatlerinde yoğunlaşmıştır.

Tablo 2.37: Faaliyetlerin Düzenlendiği Saate İlişkin Görüş Bildiren Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Genç Kızlar)

ALT TEMALAR		İL		EĞİTİM DURUMU		ÜNİVERSİTE BÖLÜMÜ			
		Nevşehir	Aksaray	Lise	Üniversite	İlahiyat Fakültesi ve İslami İlimler Fakültesi	Sosyal Bilimler	Fen ve Sağlık Mühendislik Bilimleri	Sağlık Bilimleri
SAAT	Sabah Saatleri	2	9	-	11	2	5	3	1
	Öğle Saatleri	2	6	2	6	-	4	2	-
	Akşam Saatleri	5	7	5	7	1	2	2	2
TOPLAM		9	22	7	24	3	11	7	3

Yukarıdaki tablodan hareketle gençlik faaliyetlerinin sabah saatlerinde düzenlendiğine dair Nevşehir’den 2, Aksaray’dan 9 genç kız açıklamada bulunmuştur. Genç kızların tamamı üniversite grubu olup çoğunluğu sosyal bilimler bölümündendir. Gençlik faaliyetlerinin öğle saatlerinde düzenlendiğine dair Nevşehir’den 2, Aksaray’dan 6 genç kız görüş bildirmiştir. Genç kızların çoğu üniversite grubu ve sosyal bilimler bölümündendir. Faaliyetlerin akşam saatlerinde düzenlendiğine dair Nevşehir’den 5, Aksaray’dan 6 genç kız görüş belirtmiştir. Genç kızların çoğu üniversite grubu olup bölümleri ise çeşitlilik göstermektedir. Tabloya genel olarak bakıldığında gençlik faaliyetlerinin düzenlendiği saate ilişkin görüş bildiren genç kız sayısı Nevşehir’e kıyasla Aksaray’da daha fazladır. Lise grubu genç kızlara yönelik faaliyetlerin sabah saatlerinde düzenlenmediği görülmektedir. Üniversite grubunda ve sosyal bilimler bölümündeki genç kızlar çoğunluktadır.

Katılımcılara ait yukarıdaki iki tablo birlikte değerlendirildiğinde şunlar söylenebilir: Gençlik faaliyetlerinin düzenlenme saatine ilişkin her iki ilden toplam 56 katılımcı görüş beyan etmiştir. Her iki tabloda da görüş bildiren katılımcı sayısı Aksaray’da daha fazladır. Her iki tabloda da görüldüğü üzere gençlik faaliyetlerinin diğer vakitlere kıyasla akşam saatlerinde düzenlendiğini belirten katılımcı sayısı daha fazladır.

Araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde gençlik faaliyetlerinin düzenlenme saatine ilişkin elde edilen bulgular ilgili alt tema altında ele alınarak yorumlanmıştır:

Sabah Saatleri: Genç kızlara yönelik faaliyetlerden bazıları sabah saatlerinde düzenlenmektedir. Katılımcılardan din görevlisi D8, D9 ile genç kızlardan G1, G3, G6, G8, G10, G11, G12, G13, G14, G36, G38 konuya ilişkin açıklamada bulunmuştur. Katılımcılardan bazılarının ifadesi şöyledir:

D9: “Sabah saat 9 ile 10 arasında Müftülükte öğrenciler için kahvaltı ve akabinde gençlere sohbet yaptık. Cumartesileri eskiden sabah saat 9’da başlarken bu yıl saat 10’da toplandık. Önce kahvaltı yaptık.” (Vaiz, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 5-10 yıl, Aksaray)

G1: “Kahvaltı erkenden saat 9’da oluyor.” (Ünv. öğrencisi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, Sosyal Bilimler, Aksaray)

G8: “Kahvaltı için çağırdığı zaman hocamızın evine saat 11’de gidiyorduk.” (Ünv. öğrencisi, İnşaat Mühendisliği, Fen ve Mühendislik Bilimleri, Aksaray)

G10: “Dini dersimiz sabah 9.30- 10 civarında başlıyordu, öğle namazına girmeden bitiyordu.” (Ünv. öğrencisi, Hemşirelik, Sağlık Bilimleri, Aksaray)

G11: “Cumartesi sohbetleri saat 9’da başlıyordu 12’de bitiyordu. Pazar günleri de 9-3.30’da başlayıp 12’de bitiyordu.” (Ünv. öğrencisi, Biyoteknoloji ve Moleküler Biyoloji, Fen ve Mühendislik Bilimleri, Aksaray)

G12: “Etkinlikler sabah erkenden 9’da olunca kalkıp gitmek zor oluyor.” (Ünv. öğrencisi, İslami İlimler- İlahiyat Fakültesi ve İslami İlimler Bölümü, Aksaray)

G14: “Saat 9 ve 12 arasında bir ya da bir buçuk saat Arapça dersi sonra bir saat sohbet oluyordu.” (Ünv. öğrencisi, Sınıf Öğretmenliği, Sosyal Bilimler, Aksaray)

Yukarıdaki ifadelerde sabah saatlerinde kahvaltı, sohbetler ve bazı din derslerinin düzenlendiği belirtilmiştir. Görüşmelerde bu faaliyetlerin sabah saatlerinde düzenlenme nedenini belirtilmese de yukarıdaki verilerden yola çıkarak şu çıkarımlarda bulunulabilir: Kahvaltı programlarının sabah saatlerinde olması kaçınılmazdır. İl Müftülükleri tarafından kurumsal mekânda düzenlenen ve din görevlisinin bireysel gayretiyle kendi evinde düzenlediği olmak üzere iki farklı kahvaltı programı yapılmaktadır. Katılımcılar kahvaltı sonrasında sohbet, muhabbet gibi etkinliklere de yer verildiğini belirtmiştir. Sosyal faaliyet ile ilmi faaliyet birlikte düzenlenmektedir. Bu durumun gençlerin devamlılığına, programlara ilgi duymasına, faaliyetlerden elde edilen verimin artmasına katkı sağlaması beklenir. Yapılan araştırmada insanlar için en

verimli saatlerin sabah saat 9-11 arası olduğu tespit edilmiştir.⁴¹³ Bu saatlerinde düzenlenen faaliyetlerinin avantaj sağlaması beklenirken katılımcılardan biri (Genç kız G12) bu durumdan duyduğu rahatsızlığı dile getirmiştir. Özellikle hafta sonu sabah erkenden kalkmak ve bir faaliyete katılmak kimi bireyler için güç bir durum olabilmektedir. Nitekim katılımcılardan bazıları araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde faaliyetlerin düzenlenme saatine ilişkin önerileri olmuştur. Katılımcılardan bazılarının konuya ilişkin ifadesine aşağıda yer verilmiştir:

G1: “Hafta sonu müftülükteki kahvaltı erken saatte saat 9’da oluyor. Kahvaltıya yetişemiyorum, daha geç saatte 10.30 gibi kahvaltı olsa gidebilirim.” (Ünv. öğrencisi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, Sosyal Bilimler, Aksaray)

G12: “Sohbetler müftülükte olabilir, yer olarak iyi ama saat 9’ da olmasın, çok erken.” (Ünv. öğrencisi, İslami İlimler- İlahiyat Fakültesi ve İslami İlimler Bölümü, Aksaray)

G13: “Sohbetler biraz daha uzun olabilirdi. Kahvaltının hazırlanması, kahvaltı yapma, soru-cevap derken sohbe çok az vakit kalıyordu. Daha uzun faaliyetler, yoğun derin konulara inilebilir. Bu programlar sohbetler sabah yapılıyor, niçin sabah yapılıyor anlamadım. Hafta sonu öğrenci uyumak istiyor. Sabah 9’ da olunca kalkıp gitmek zor oluyor.” (Ünv. öğrencisi, İslami İlimler- İlahiyat Fakültesi ve İslami İlimler Bölümü, Aksaray)

Yukarıdaki ifadelerde bazı genç kızlar kahvaltı ve sohbet saatinin çok erken olması, katılımın zorlaşması, kahvaltının çok vakit alması gibi durumlardan duyduğu rahatsızlığı dile getirmiştir. Gençler bu faaliyetlerin daha geç/ ileri bir saate alınmasını talep etmektedir. Hafta sonu düzenlenen kahvaltı ve sohbet programları gençlerin dinlenmesine, uykusunu almasına ve rahat katılıma fırsat sağlayacak bir saate alınabilir.

Öğle Saatleri: Genç kızlara yönelik faaliyetlerden bazıları da öğle saatlerinde düzenlenmektedir. Bu çalışmada öğle vakti saat 12.00’den başlayarak akşama kadar olan zamanı (ikindiyi de) kapsayacak şekilde kabul edilmiştir. Katılımcılardan din görevlisi D1, D3, D5, D6, D10, D14, D16, D18, D19, D21 ile genç kızlardan G2, G4, G7, G8, G18, G19, G32, G38 konuya ilişkin görüş beyan etmiştir. Katılımcılardan bazılarının ifadesine aşağıda yer verilmiştir:

D3: “Görev yerimin yakınında okuldaki öğrencilerimle öğle arasında dersler yapıyorduk.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, fahri, ön lisans mez., merkez, görev süresi 1-5 yıl, Aksaray)

⁴¹³ “DERGİ - En verimli olduğumuz zaman hangisi? - BBC News Türkçe”, erişim 26 Ekim 2022, <https://www.bbc.com/turkce/vert-cap-42568797>.

D5: “Pazar gününü söyleyeyim. Muhabbet, sohbet, çay saat 14.00- 17.00 arasında oluyor. Geçen yılki de aynı saatteydi.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Aksaray)

D14: “Biz derslerin saat aralığını hep değiştirdik. Bazen saat 13.00 ile 14.00 arasında yaptık. Bazen saat 14.00 ile 15.00 arasında yaptık. Genellikle öğrencilerimin isteği doğrultusunda ben saati değiştiriyorum, belli saatimiz olmuyor.” (Kkö, 4-6 yaş, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 5-10 yıl, Aksaray)

D19: “Takı tasarımı kursu öğleden sonra oluyor. Hoca saat 13.00 gibi geliyor, 16.00’ya kadar kursta kalıyor. Bu kursta sistem şöyle oluyor; bir grup öğrenci takı tasarım için gidiyor. Onlar bir süre kalıyor sonra başka öğrenciler gidiyor. Onlar takı tasarımı yapıyor sonra diğer öğrenciler gidiyor. Bu şekilde sınıfta dönüşümlü olarak bir seferde takı tasarımı sınıfında 20-30 kişi olabiliyor.”

D21: “Öğle namazından sonra buluştuk. Gençlerle ilk görüşmemizde 40 dakika sohbet, ikram-çay 20 dakika, toplanmamız da bir saat sürdü.” (Kkö, 4-6 yaş, kadrolu, ön lisans mez., ilçe, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

G4: “Saat 13.00- 14.00 arasında ya da ikindi oluyordu tam hatırlayamadım. Araya uzun bir zaman girdi ama bir namaz mevzusu oluyordu. Öğleyi ya da ikindi namazını orada kılıyorduk. Sohbetler öğleden sonraydı vaktini tam hatırlayamadım.” (Ünv. öğrencisi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, Sosyal Bilimler, Aksaray)

G18: “Sohbetler 12.30’dan 13.30’a kadar öğle aramızda oluyordu. 12.30 ile 13.30 arasında; 5 dakika gidiş, 5 dakikada okula dönüş, 15 dakikada yemek sürüyordu. Yaklaşık 35-40 dakikalık da sohbet/konuşmamız oluyordu. Bazen oradan ayrılmak istemiyordum ama mecburduk, okula gitmemiz gerekiyordu.” (Lise mez., Aksaray)

G19: “Sahabe hayatı anlatımımız öğlendi. Saat 12.30’dan sonra yemek, namaz kılıp sonrasında saat 13.00’te başlayıp yaklaşık 1 saat sürüyordu.” (Lise mez., Aksaray)

Yukarıdaki ifadelerde sohbetler, ikram programları ve takı tasarımının öğle saatlerinde düzenlendiği belirtilmiştir. Genellikle sohbet, muhabbet ve sonrasında ikram yer almakta; bu üç faaliyet gençlik programlarında yaygın olarak düzenlenmektedir. Takı tasarımı kursu ise sadece hafızlık kursunda düzenlenmektedir. Sabah ve öğle saatlerinde düzenlenen faaliyetler benzer olmakla birlikte bunların sayı ve tür olarak az olduğunu görülmektedir. Bu durumun nedenleri araştırılabilir.

Akşam Saatleri: Genç kızlara yönelik faaliyetlerden bazıları ise akşam saatlerinde düzenlenmektedir. Katılımcılardan din görevlisi D2, D4, D7, D10, D13, D14, D16, D17, D19, D22, D25, D28, D30 ile genç kızlardan G1, G5, G11, G15, G17,

G19, G20, G21, G22, G24, G30, G31 konuya ilişkin açıklamada bulunmuştur. Katılımcılardan bazılarının konuya ilişkin ifadesine aşağıda yer verilmiştir:

D4: “Saat 16.00-18.00 arası Kur’an dersleri vardı. Akşamları iki gün gittim. Akşam 6’dan sonra gidip gece 12’ye kadar kalıyordum. Kızlara dersimiz akşam 17.00 ile 22.00 arasında diyorduk; ancak kızlar saat 18.00/19.00 gibi ancak toplanabiliyordu. Akşam çay saati derken onlar için sohbet tam uygun oluyordu.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Aksaray)

D7: “Son dönemde saat 19.00’dan 21.00- 22.00’ye kadar gitmeye başladım. Çünkü saat 17.00 ile 19.00 arası öğrencilerin okuldan gelince dinlenme saati oluyordu ve katılım az olduğu için saati değiştirdim. Dersleri akşam 19.00’dan sonra yaptığımda daha fazla öğrenci katılıyordu.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, sözleşmeli, lisansüstü, ilçe, görev süresi 1-5 yıl, Aksaray)

D14: “Akşam saat 19.00 ve 22.00 arasındaydı. Ama genellikle erken gidiyordum. Saat 18.30 gibi orada oluyorum. Oradan eve dönmem de genellikle saat 23.00 oluyor. Bazen sohbetler tatlı geliyor ve uzatıyoruz. Yani açıkçası saat göz etmiyorum, fazlasıyla orada kalmaya gayret ediyorum.” (Kkö, 4-6 yaş, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 5-10 yıl, Aksaray)

D17: “Genellikle akşam 5’te gittiğim de oluyordu. Ama genellikle saat 18.00 gibiydi, en geç 18.00’de orada oluyorduk. Kızlarla sohbet uzayıp saat 21.00’i geçtiği de oluyordu. Öğrenciden aynı anda toplanamıyoruz. Bir araya gelmek zaman alıyor. Kızlardan bir grup geliyor, onlarla ders yapıyoruz, muhabbet ediyoruz, onlar gidiyor ve yerine başka bir grup geliyor.”

D19: “Serbest etkinlikleri farklı programları akşam 17.00 ile 20.00 arasında yapıyoruz. Genellikle bu saatten önce tüm hafızlık öğrencilerimiz ezberlerini derslerini de vermiş oluyor. Ona göre sohbet saatini ayarladık.” (Kkö, hafızlık, sözleşmeli, ön lisans mez., ilçe, görev süresi 5-10 yıl, Nevşehir)

G1: “Akşamları saat 19.00’da başlayıp akşam 21.00’e kadar çok verimli derslerimiz oluyor. Kur’an, tefsir, ilmiyal derslerimiz var.” (Ünv. öğrencisi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, Sosyal Bilimler, Aksaray)

G19: “Film saati akşam 19.00’da başlıyor, 20.00’ye kadar bir saatti.” (Lise mez., Aksaray)

G21: “Normalde dersler akşam saat 17.00 ile 19.00 arası oluyor. Bu Müftülüğün kararıymış. Ama bizim isteğimize göre sonra saat 19.00 ile 21.00 arasında oldu.” (Ünv. öğrencisi, Hemşirelik, Sağlık Bilimleri, Nevşehir)

G24: “Tam saatini hatırlamıyorum ama sohbetlerimiz akşam oluyordu.” (Lise mez., Nevşehir)

G30: “WhatsApp grubumuz vardı. Hocamız sohbet vaktini oradan haber veriyordu. İkinci öğretim olduğum halde sohbetlere yetişmeye çalışıyordum. Son sınıfta Allah’tan derslerim azdı. Böylece katılabiliyordum.” (Ünv. öğrencisi, İktisat, Sosyal Bilimler, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadelerde sohbetler, bazı din dersleri, film saati, muhabbet etme ve serbest zaman etkinliklerinin akşam saatlerinde düzenlendiği belirtilmiştir. Film saati

sadece akşam yapılırken diğer faaliyetler günün farklı saatlerinde de düzenlenebilmektedir. Akşam saatleri genellikle çoğu kişinin barınma mahallinde olduğu, eğitim ve mesleki görevlerin sonlandığı, günlük sorumlulukların azaldığı daha sakin vakitlerdir. Katılımcılardan din görevlisi D7 ile D19 bu durumun akşam saatlerinde düzenlenen faaliyetlerde etkili olduğuna işaret etmiştir. Akşam saatlerindeki faaliyetlerin bazı dezavantajları bulunmaktadır. Genç kız G30'un ifadesinden anlaşılabacağı üzere ikinci öğretimdeki öğrenciler ise akşam saatlerindeki faaliyetlere katılmada zorluk yaşamaktadır. Gençlik koordinatörleri ile yapılan informal görüşmede ailesiyle vakit geçirmek istediği ve ulaşımında zorluk yaşadığı için bayan din görevlilerinin çoğunun akşam saatlerindeki faaliyetlerde görev almak istemediğini belirtmiştir. Ayrıca gençlerin barındığı yerlerin dışındaki mekânlarda akşam saatlerinde yapılan faaliyetlerde ulaşım ve güvenlik sorunuyla karşılaşabilmektedir. Gençlik koordinatörleri bu nedenle akşam faaliyetlerinin genellikle öğrencilerin barındığı yerlerdeki mekânlarda düzenlendiğini belirtmiştir.

Faaliyetlerin zamanına ilişkin yukarıdaki bulgular değerlendirildiğinde özetle şunlar söylenebilir: Faaliyetlerin türüne, mevcut şartlara, katılımcıların taleplerine ve genç kızların yaş grubuna göre faaliyetlerin düzenlenme saati farklılık göstermektedir. Faaliyetlerin düzenlendiği mekânlar da vaktin belirlenmesinde önemli rol oynamaktadır. Genç kızların barındığı yerdeki mekânlarda akşam saatlerinde faaliyetler düzenlenebilirken; gençlerin barındığı yerin dışındaki mekânlarda faaliyetler daha çok sabah- öğle saatlerinde düzenlenmektedir. Sohbetler, din dersleri ve ikram programları sabah- öğle- akşam olmak üzere günün hemen her vaktinde düzenlendiği tespit edilmiştir. Bu üç faaliyetin farklı zaman dilimlerinde yaygın olarak düzenlenmesinin nedenleri araştırılabilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GENÇ KIZLARA YÖNELİK FAALİYETLERİ DÜZENLEYEN DİN GÖREVLİLERİNİN ÖZELLİKLERİNE İLİŞKİN BULGULAR VE YORUMLAR

3.1.Genç Kızlara Yönelik Faaliyetleri Düzenleyen Din Görevlilerinin Sahip Olduğu Özelliklere Dair Bulgular

3.1.1. Din Görevlilerinin Olumlu Kişilik Özellikleri

Nitelikli bir din görevlisinde aranan temel niteliklerin başında olumlu kişilik özellikleri yer almaktadır. Din görevlisinin topluma önder, örnek ve rehber bir konumda olması sebebiyle bu özelliklere sahip kendini gerçekleştirmiş bireyler olması önem taşımaktadır.⁴¹⁴ Araştırmamız kapsamında katılımcı bayan din görevlilerine ve genç kızlara şu soru yöneltilmiştir: “Gençlik faaliyetlerini hangi özelliklere sahip din görevlileri düzenlemektedir?/ Gençlik faaliyetlerini düzenleyen din görevlilerinin öne çıkan özellikleri nelerdir?” Katılımcıların yanıtları doğrultusunda toplanan veriler olumlu kişilik özellikleri, bilgi yeterliliği ve eğitim- öğretim yeterliliği olmak üzere üç alt temada ele alınmıştır. Gençlik faaliyetlerini düzenleyen din görevlilerinin olumlu kişilik özelliklerine ilişkin açıklamada bulunan katılımcılara ilişkin bazı bilgilere aşağıdaki tablolarda yer verilmiştir:

⁴¹⁴ Zafer Gökçakan ve Nurcan Gökçakan, “Öğretmen Yetiştirmede Olumlu Kişilik Özellikleri Kazandırma İşlevi”, *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, sy Özel Sayı 11 (1999): 206-10.

Tablo 3.1: Gençlik Faaliyetlerini Düzenleyen Din Görevlilerinin Olumlu Kişilik Özelliklerine İlişkin Görüş Belirten Katılımcılara Ait Bazı Bilgiler (Bayan Din Görevlileri)

ALT TEMALAR	İL		MEZUNİYE T DURUMU			GÖREV ALANI				GÖREV STATÜSÜ			GÖREV YERİ		GÖREV YILI		
	Nevşehir	Aksaray	Ön Lisans	Lisans	Lisansüstü	İhtiyaç Odaklı	4-6 Yaş	Hafızlık	Vaiz	Fahri	Sözleşmeli	Kadrolu	Merkez	İlçe	1-5 Yıl	5-10 Yıl	10 Yıl ve üzeri
Yardımses ve merhametli olmaları	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sorumluluk Bilinci	8	7	6	8	1	13	1	-	1	-	-	15	13	2	-	-	15
Güler yüzlü olmaları	1	1	2	-	-	2	-	-	-	1	-	1	1	1	1	-	1
Fedakâr olmaları	2	4	2	4	-	4	1	1	-	1	-	5	5	1	1	1	4
Empati Yapabilmeleri	1	1	-	1	1	-	1	-	1	-	1	1	1	1	1	1	-
Samimi ve Güvenilir Olmaları	1	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	1
Sevgi dolu olmaları	-	4	2	2	-	2	1	-	1	1	-	3	4	-	1	1	4
Genç Ruhlu, Enerjik ve Heyecanlı Olmaları	3	3	3	2	1	2	-	2	1	-	3	3	3	3	1	2	3
TOPLAM	16	20	9	10	2	11	3	3	3	3	4	9	15	6	5	5	13

Yukarıdaki tabloya bakıldığında gençlere yönelik faaliyetleri yardımsever ve merhametli olan din görevlilerinin düzenlediğine dair açıklama yapan katılımcı olmamıştır. Faaliyetleri düzenleyen din görevlilerinin sorumluluk bilincine sahip olduğuna dair Nevşehir’den 8, Aksaray’dan 7 din görevlisi görüş belirtmiştir. Din görevlilerinin çoğu kadrolu, ihtiyaç odaklıda görevli olup mesleki tecrübesi fazladır. Faaliyetleri düzenleyen din görevlilerinin güler yüzlü olduğuna dair Nevşehir’den 1, Aksaray’dan da 1 din görevlisi görüş belirtmiştir. Konuya ilişkin görüş bildiren din görevlileri ön lisans mezunu ve ihtiyaç odaklıda olup görev statüsü/yeri/yılı farklılık göstermektedir. Faaliyetleri düzenleyen din görevlilerinin fedakâr olduğuna dair Nevşehir’den 2, Aksaray’dan 4 din görevlisi açıklamada bulunmuştur. Din

görevlilerinin çoğu lisans mezunu, ihtiyaç odaklı ve merkezde görevli olup mesleki tecrübesi 10 yıl ve üzeridir. Faaliyetleri düzenleyen din görevlilerinin empati yapabilen kimseler olduğuna dair Nevşehir'den 1, Aksaray'dan 1 din görevlisi görüş belirtmiştir. Din görevlilerinin mezuniyet durumunun ve diğer özelliklerinin farklılık gösterdiği görülmektedir. Faaliyetleri samimi ve güvenilir olan din görevlileri tarafından düzenlendiğine dair Nevşehir'den 1 din görevlisi görüş belirtirken Aksaray'dan görüş bildiren olmamıştır. Din görevlisi lisans mezunu, ihtiyaç odaklı ve merkezde görevli olup kadroludur. Faaliyetleri düzenleyen din görevlilerinin sevgi dolu olduğuna dair Nevşehir'den açıklamada bulunan din görevlisi olmazken Aksaray'dan 4 din görevlisi açıklamada bulunmuştur. Din görevlilerinin büyük çoğunluğu mesleki tecrübesi fazladır ve merkezde görevlidir. Diğer özellikleri ise çeşitlilik göstermektedir. Gençlik faaliyetlerinin genç ruhlu, enerjik ve heyecanlı olan din görevlileri tarafından düzenlendiğine dair Nevşehir'den 3, Aksaray'dan 3 din görevlisi açıklamada bulunmuştur. Konuya ilişkin açıklamada bulunan din görevlilerinin mezuniyet durumu ve görev bilgilerinin farklılık gösterdiği görülmektedir. Tabloya genel olarak bakıldığında din görevlilerinin görüşüne göre gençlik faaliyetlerini düzenleyenlerde fedakâr (6 katılımcı) ve genç ruhlu- heyecanlı- enerjik (6 katılımcı) olma özelliklerinin daha fazla olduğu görülmektedir. Yardımsever- merhametli olma (0 katılımcı) ile samimi- güvenilir olma (1 katılımcı) ise en az olan özelliklerdir. Konuya ilişkin görüş belirten din görevlilerinin sayısı Nevşehir'e kıyasla Aksaray'da daha fazladır. Din görevlilerinin çoğunlukla ön lisans- lisans mezunu, merkezde ve ihtiyaç odaklı görevli, kadrolu ve mesleki tecrübesinin fazla olduğu söylenebilir.

Tablo 3.2: Gençlik Faaliyetlerini Düzenleyen Din Görevlilerinin Olumlu Kişilik Özelliklerine İlişkin Görüş Belirten Katılımcılar (Genç Kızlar)

ALT TEMALAR	İL		EĞİTİM DURUMU		ÜNİVERSİTE BÖLÜMÜ			
	Nevşehir	Aksaray	Lise	Üniversite	İlahiyat Fakültesi ve İslami İlimler Fakültesi	Sosyal Bilimler	Fen ve Mühendislik Bilimleri	Sağlık Bilimleri
Yardımsaver ve merhametli olmaları	3	4	1	6	-	3	2	2
Sorumluluk Bilinci	6	8	1	13	2	9	1	1
Güler yüzlü olmaları	1	1	-	2	1	-	-	1
Fedakâr olmaları	2	5	-	7	-	4	1	2
Empati Yapabilmeleri	6	6	3	9	1	3	3	1
Samimi ve Güvenilir Olmaları	5	3	-	8	1	6	1	-
Sevgi dolu olmaları	2	2	-	4	-	3	1	-
Genç Ruhlu, Enerjik ve Heyecanlı Olmaları	3	2	3	2	-	1	1	-
TOPLAM	28	31	7	38	3	20	9	6

Yukarıdaki tabloya bakıldığında gençlik faaliyetlerini düzenleyen din görevlilerinin yardımsaver ve merhametli olduğuna dair Nevşehir’den 3, Aksaray’dan 4 genç kız görüş belirtmiştir. Konuya ilişkin açıklamada bulunan genç kızların çoğu üniversite grubu olup çeşitli bölümlerdendir. Faaliyetleri düzenleyen din görevlilerinin sorumluluk bilincine sahip olduğuna dair Nevşehir’den 6, Aksaray’dan 8 genç kız görüş belirtmiştir. Genç kızların çoğu üniversite grubu olup sosyal bilimler bölümündendir. Gençlik faaliyetlerini düzenleyen din görevlilerinin güler yüzlü olduğuna dair Nevşehir’den 1, Aksaray 1 genç kız görüş belirtmiştir. Genç kızların ikisi de üniversite grubudur, bölümleri ise farklıdır. Gençlik faaliyetlerini düzenleyenlerin empati yapan kimseler olduğuna dair Nevşehir’den 6, Aksaray’dan 6 genç kız görüş bildirmiştir. Genç kızların çoğu üniversite grubu olup sosyal bilimler ile fen- mühendislik bilimleri

bölümündendir. Gençlik faaliyetlerini düzenleyenlerin samimi ve güvenilir olduğuna dair Nevşehir'den 5, Aksaray'dan 3 genç kız açıklamada bulunmuştur. Genç kızların tamamı üniversite grubu olup çoğu sosyal bilimler bölümündendir. Gençlik faaliyetlerini düzenleyenlerin sevgi dolu kimseler olduğuna dair Nevşehir'den 2, Aksaray'dan genç kız görüş belirtmiştir. Genç kızların tamamı üniversite grubu olup çoğunluğu sosyal bilimler bölümündendir. Gençlik faaliyetlerini düzenleyenlerin genç ruhlu- enerjik ve heyecanlı olduğuna dair Nevşehir'den 3, Aksaray'dan 2 genç kız açıklamada bulunmuştur. Genç kızların çoğu lise grubundandır. Tabloya genel olarak bakıldığında genç kızların görüşüne göre gençlik faaliyetlerini düzenleyen din görevlilerinde empati yapabilme (12 katılımcı) özelliğinin en fazladır. Güler yüzlü olma (2 katılımcı) özelliği ise en azdır. Konuya ilişkin görüş belirten genç kızların sayısı il bazında kıyaslandığında iki ildeki katılımcı sayısının oldukça yakın olduğu görülmektedir. Genç kızların büyük çoğunluğu üniversite grubu ve sosyal bilimler bölümündendir.

Gençlik faaliyetlerini düzenleyenlerin özelliklerine dair görüş belirten katılımcılara ait yukarıdaki iki tablo birlikte değerlendirildiğinde şunlar söylenebilir: Konuya ilişkin Aksaray'da görüş belirten katılımcı sayısı daha fazladır. Genç kızlara yönelik faaliyetleri düzenleyenlerin en fazla sahip olduğu özellik sorumluluk bilinci (29 katılımcı) olarak belirtilmiştir. En az sahip olunan özellik ise güler yüzlü olmalarıdır (4 katılımcı). Bu doğrultuda güler yüzlülük başta olmak üzere gençlik faaliyetlerinde görevli din görevlilerinin olumlu kişilik özelliklerinin geliştirilmesine ihtiyaç duyulduğu söylenebilir.

Araştırma kapsamında yapılan görüşmeler doğrultusunda genç kızlara yönelik faaliyetleri düzenleyenlerin toplumsal- kendi kişiliğine karşı görev ve sorumluluklarına ilişkin şu özelliklere sahip olduğu tespit edilmiştir: Yardımsever olmaları, güler yüzlü olmaları, fedakâr olmaları, empati yapabilmeleri, samimi ve güvenilir olmaları, sevgi dolu olmaları, genç ruhlu- enerjik ve heyecanlı olmalarıdır. Bu özelliklere ilişkin katılımcı verilerine ilgili bölümde yer verilerek yorumlanmıştır:

Yardımsever ve Merhametli Olmaları: Genç kızlara yönelik faaliyetleri düzenleyen din görevlilerinin özelliklerinden biri yardımsever olmalarıdır.

Katılımcılardan genç kız G1, G6, G15, G17, G27, G33, G37 konuya ilişkin açıklamada bulunmuştur. Bu ifadelerden bazılarına aşağıda yer verilmiştir.

G1: “Yardımsever, bizi kötülük yollardan doğruya iletmeye çalışan çok merhametli insanlardı.” (Ünv. öğrencisi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, Sosyal Bilimler, Aksaray)

G6: “Merhametliyidiler. Sorunumuz olunca hemen çözmeye çalışıyorlardı. Hocamız derdimizle çok yakından ilgileniyordu.” (Ünv. öğrencisi, Fen Bilgisi Öğretmenliği, Fen ve Mühendislik Bilimleri, Aksaray)

G33: “Maddi açıdan da yardımcı oldular. Yurt parasını ödeyemeyen arkadaşlarımız olduğunu söylemiştik. Her anlamda yardımcı oluyorlardı.” (Ünv. öğrencisi, Ceza İnfaz ve Güvenlik Hizmetleri, Sosyal Bilimler, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadelerde din görevlilerinin gençlerin dertleri ve maddi sıkıntıları karşısında yardımsever; yanlış davranışları karşısında ise yol gösterici ve merhametli olduğu belirtilmiştir.

Sorumluluk Bilinci: Genç kızlara yönelik faaliyetleri düzenleyen din görevlilerinin özelliklerinden biri sorumluluk bilincine sahip olmalarıdır. Katılımcılardan din görevlisi D4, D5, D6, D8, D9, D12, D13, D16, D17, D18, D20, D21, D24, D27, D28 ile genç kız G2, G3, G6, G9, G10, G13, G14, G20, G25, G27, G29, G30, G39 konuya ilişkin görüş belirtmiştir. Katılımcıların bazılarının ifadesi şöyledir:

D5: “Bizi yerimizde durduramayan güç olmalı; bir gencin ve bir kişinin ateşe atılmasına göz yummamak, Allah'a kul etmeye, ona Allah'ı sevdirmeye çalışmamız gerekir.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Aksaray)

D6: “Serdar Tuncer'in sözünü okumuştum ‘Kurtaran kurtulur’ demişti. Sadece abdestimi alayım, namazımı kılayım diye değil; insanlara ulaşmak fikri olmazsa olmazdır, asıl gayedir, en büyük cihattır. Allah'ı anlatıyorsun ki Müslümanlaştırıyorsun, tebliğ ile oluyor.” (Kkö, 4-6 yaş, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Aksaray)

D16: “Birkaç kişiye gençlere şu konuyu anlatır mısın desek tabii ki evet anlatırım deyip katılıyor. Bazı hocalar da katılmıyor; resmi işimi yaparım, gerisi beni ilgilendirmeyen de var. Sorumluluk şuuru taşıyan yapabilir. Gençler için bu birlikte çalışmanın lezzetini alan tekrar tekrar yapmak ister. Bir hocamızı gençlerle buluşturduk sonra bu işlere ne kadar geç kaldığını fark etti; çok geç kalmışım dedi.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

D17: “Bu işi dert edinmek önemlidir. Bu işin önemini kavramak gerekir. Bu işler için vakit ayıramayanlar var. Ama bu faaliyetler için şartları biraz daha uygun olan var. Başkanlığın 10 genci hedeflediği proje var ama her din görevlisinin bu projeyi yürüttüğünü zannetmiyorum. Tabi ki bu projeyi yürütmeye çalışanlar da var. Hocalardan kimi 5 gence kimi 20 gence ulaşan var. Aşkla yapılan işler güzel neticeler verecektir.” (Vaiz, kadrolu, lisansüstü, merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

D18: “Bu soruyu cevaplamak için önce bu faaliyetleri kimler yapıyor onları bilmek lazım. Böylece onların özelliklerini değerlendirebiliriz. Fakat kimler yapmalı yapabilir dersek; ümmet dardını taşıması lazım, toplumun İslamiyet’i yaşama noktasındaki eksikliği görüp telafi etmek için ne yapalım diye dert taşımalı.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

D21: “Sorumluluk sahibi olanlar düzenlerler. İçimizde bizi durdurmayan bir kaygı olması gerekiyor. Hayatımızın her anında herkese bir şeyler anlatmak, bir şeyleri insanlara duyurmamız lazım. Buna gençlerle başlamak gerekir. Önce gençleri onarırsak toplum ve gelecek nesil de onarılır.” (Kkö, 4-6 yaş, kadrolu, ön lisans mez., ilçe, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

D28: “Sözüme din görevlisinden değil din gönüllüsü diyerek başlamak istiyorum. Onun haricinde bu zoraki olacak bir iş değil. Müftülük toplantılarımızda üniversiteye, KYK’lara, liselere vs. dersler verilecek, orada öğrenciler için program yapılacak, hocalarımızdan katılmak isteyen var mı denildiğinde toplantıda bu sorulduğunda dört beş kişiden başka parmak kaldırılmıyor. Bu kişiler haricinde seksen kişi içerisinde maalesef gönüllü olarak faaliyet gösterecek kardeşimiz olmuyor. Din gönüllülerinde sayı onun üzerine çıkamıyoruz.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

G2: “Tek cümle ile açıklayayım, yaptığı işi Allah rızası için yaparsa bu işleri yapabilir. Sadece mesai değil; işinin, mesai saatlerinin dışında da çalışıp o gençlerin nasıl kurtarabiliriz derdini taşıyan insanlar bunu yapabilir. Tebliğ sorumluluğunu taşıyan kişiler olması gerekir. Tebliğ sorumluluğunu taşıyan kişiler olması gerekir.” (Ünv. öğrencisi, Okul Öncesi Öğretmenliği, Sosyal Bilimler, Aksaray)

G10: “KYK’ da bir hocamız vardı, dersler yapıyordu, bu onun mecburi yapması gereken göreviydi. Ama aynı hocamız yurttaki derslerinin dışında bizi evine çağırıp güzel ikramlıklar hazırlıyordu. Gerçekten severek işi dışında da emek verenlerinki daha etkili oluyor. Ders saatleri dışında da bizimle ilgileniyorlardı. O kadar uğraşıp emek harcıyorlar, hepsi ücret alıyor mu bilmiyorum ama bence gönüllülük esastır.” (Ünv. öğrencisi, Okul Öncesi Öğretmenliği, Sosyal Bilimler, Aksaray)

G14: “İşe gidip kursuma gider gelirim işim bitsin kafasında olanlar değil. Ben insanlar için başka neler yapabilirim diyenler. Hocamız sadece işini değil bunu hizmet olarak görüp daha fazla faaliyet ve etkinlik yapıyordu.” (Ünv. öğrencisi, Sınıf Öğretmenliği, Sosyal Bilimler, Aksaray)

Yukarıdaki ifadelerde din görevlilerinin sorumluluk bilincine dair tebliğ etme, mesai saatleri dışında gençlik faaliyetlerinde bulunma, faaliyetlere gönüllü katılım, gençlerin ilgi- ihtiyaç ve sorunlarını önemseme gibi özelliklerine dikkat çekilmiştir.

Araştırmamız kapsamında din görevlilerinin genç kızlara yönelik faaliyetler düzenleme amaçlarına bakıldığında din görevlilerinin tüm amaçlarının din görevlilerindeki sorumluluk bilinciyle örtüştüğü söylenebilir.⁴¹⁵

Güler Yüzlü Olmaları: Genç kızlara yönelik faaliyetleri düzenleyen din görevlilerinin özelliklerinden biri de güler yüzlü olmalarıdır. Katılımcılardan din görevlisi D3, D25 ile genç kızlardan G12, G21 konuya ilişkin açıklamada bulunmuştur. Katılımcıların ifadeleri şöyledir:

D25: “Hocanın aktif olması ve somurtkan, çok ciddi duruşlu olmaması lazım. Güleç hocalarımızla dersler daha keyifli.” (Kkö, 4-6 yaş, kadrolu, ön lisans mez., ilçe, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

G21: “Bana göre sevecen olması gerekiyor. Anaç olmaları. Güler yüzlü olmaları.” (Ünv. öğrencisi, Hemşirelik, Sağlık Bilimleri, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadelerde din görevlilerinin beden dili, jest ve mimiklerine dair bir duruma dikkat çekilmiştir. Eğitimde söz ve eylemlerle birlikte sözlü olmayan ifadeler de önem taşımaktadır. Jest ve mimikler sözlü ifadeleri destekleme- açıklama- somutlaştırma- vurgulama gibi fonksiyonlar üstlenmekte veya sözlü ifadede olmayan bir şeyi ortaya koymaktadır. İnsanlar/ öğretmenler farkında olarak ya da olmadan beden dilini sıkça kullanmaktadır.⁴¹⁶ Beden dilinin en etkili unsurlarından biri de güler yüzdür. Katılımcılar ifadelerinde öğretmenlerin güler yüzlü olmasına dikkat çekmiştir. Bu durumun din görevlisiyle gençlerin arasındaki iletişimi kuvvetlendirdiği ve derslere ilgiyi arttırdığı anlaşılmaktadır. Somurtkan/ güler yüzle birlikte diğer beden hareketleri (duruş, giyim, el-kol hareketleri vb.) de eğitim sürecini etkileyebilmektedir (%55 oranında).⁴¹⁷ Bu doğrultuda din görevlileri beden dilini kontrol etme, doğru ve etkili kullanmaya önem vermelidir. Eğitimde iletişim ve beden diline yönelik hizmet içi eğitimler verilebilir.

Fedakâr Olmaları: Gençlik faaliyetlerinde görev alan din görevlilerinin fedakâr kimseler olduğu tespit edilmiştir. Katılımcılardan din görevlisi D1, D4, D14, D15, D28,

⁴¹⁵ Bkz. Tezin İlgili Bölümü, Din Görevlilerinin Genç Kızlara Yönelik Faaliyetler Düzenleme ve Gençlerin Bu Faaliyetlere Katılma Amaçları

⁴¹⁶ Nihat Çalışkan ve Rüştü Yeşil, “Eğitim Sürecinde Öğretmenin Beden Dili”, *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi* 6, sy 1 (2005): 199-207.

⁴¹⁷ Gülcan Üstünel, “Etkili İletişim Becerileri ve Beden Dili” (Yüksek Lisans Tezi, Tekirdağ, Namık Kemal Üniversitesi, 2011), 74-78.

D30 ile genç kız G3, G6, G10, G14, G17, G34, G39 konuya ilişkin açıklamada bulunmuştur. Katılımcıların ifadelerinden bazılarına aşağıda yer verilmiştir.

D1: “Öncelikle fedakâr olabilmek gerekir. Çoğu hoca hanımın hafta sonu programı dolu, kendi açısından bakınca sadece hafta sonu ailesiyle bir arada olabilecekken gençlerle programa zaman ayırıyor. Kendinizden, ailenizden özveri ve fedakârlık istiyor.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Aksaray)

D14: “Hoca hanımlar bazında ele alırsak fedakârlık diye düşünüyorum. Herkesin kendi çoluğu çocuğu var, belli bir düzeni var. Ahlaki anlamda ibadet anlamında kazandığımız bir birey bir genç olsun istiyoruz ve en büyük fedakârlığı da hoca hanımlar bu konuda yapıyor. Elllerinden geldikçe yapıldığını görüyorum. Biz her ne kadar bu faaliyetlerin hepsine katılmasak da Allah razı olsun onlardan. Ben gerçekten aktif görev alan hoca hanımları bu konuda çok takdir ediyorum.” (Kkö, 4-6 yaş, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 5-10 yıl, Aksaray)

D15: “Çok katkı sağlayan hocalarımız var. Manevi rehberler var ve Müftülüğün görevlendirilmiş olduğu Kur'an kursu öğreticileri var. Tabii burada gönüllülük esastı. O kahvaltılarda ve toplantılarda da gördüğüm kadarıyla görev alan hocalar gerçekten fedakârlar. Gerçekten o hocalar hafta sonu işini, gücünü, evini, çocuğunu bırakıp oradaki gençler için kahvaltı hazırlamak ve onlara sohbet hazırlamak görevini üstlendiler. Bu iş fedakârlık istiyor. Gençlere hizmet edenler gençleri çok seviyorlar. Güler yüzlülük, fedakârlık ve gençleri sevmek görev alan hocalarımızın ortak özellikleridir.” (Kkö, hafızlık, sözleşmeli, ön lisans mez., ilçe, görev süresi 1-5 yıl, Aksaray)

G10: “Hocaların evine gittik. Hocamızın eşi hocanız sizin için uyumadı. Gece poğaça yaptı, belki buraya erken geliyorsunuz kahvaltı yapamıyorsunuz diye sizin için hazırladı derdi.” (Ünv. öğrencisi, Hemşirelik, Sağlık Bilimleri, Aksaray)

G17: “Yaptığını sadece iş olarak görmemeli. Bizi kardeşi evladı gibi görüp özverili davranmalı. Hocamız özveriliydi, gece 3' e kadar kim tahammül edebilir? Çocukları ve ailesine rağmen ramazanda hocamızla sahurı birlikte yapardık, sahura kadar sohbetler ederdik. Bu insana kendini çok kıymetli hissettiriyor, önemsenmek güzel bir duygu.” (Ünv. öğrencisi, Hemşirelik, Sağlık Bilimleri, Aksaray)

G34: “Fedakâr olmaları, fedakârlık göstermeleri gerekir. Her şeyi karşılıksız yapıyorlar. Kendilerinden ödün veriyorlar. Sadece kendilerini düşünmüyorlar, karşısındaki insanlara zaman ayırabiliyorlar.” (Ünv. öğrencisi, İktisat, Sosyal Bilimler, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadelerde din görevlilerinin ailesinden, uykusundan, vaktinden, mesleğinden kısacası maddi- manevi imkânlarından özveride bulunduğu belirtilmiştir. Bu durum din görevlilerinin gençlere verdiği değerin önemli bir göstergesidir. Değer gören, öğreticinin ilgisinin ve fedakârlığının farkında olan bir gencin din görevlisine ve faaliyetlere yaklaşımında olumlu olarak farklılıkların gözlenmesi muhtemeldir.

Empati Yapabilmeleri: Genç kızlara yönelik faaliyetleri düzenleyen din görevlilerinin özelliklerinden biri de empati yapabilmeleridir. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde din görevlisi D9, D22 ile genç kız G5, G7, G8, G13, G14, G18, G21, G22, G30, G31, G35, G39 konuya ilişkin açıklamada bulunmuştur. Katılımcılardan bazılarının ifadesi şöyledir:

D9: “Gençlerden biriymiş gibi davranırdı. Onlara karşı ben hocayım siz talebesiniz olmaz. Ben mükemmel bir gençtim, senin yaşında hata yapmadım diyen kişiyi gençler sevmiyorlar. Bizim de gençliğimizde iniş çıkışlarımızı oldu, hatalarımız oldu ama yanlışlarımızdan döndük demeli.” (Vaiz, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 5-10 yıl, Aksaray)

D22: “Empati kurman gerekiyor. Gençlerin hangi kafada olduğunu bilmen gerekiyor. Genç yaşta, onların yaşında olman gerekiyor.” (Kkö, 4-6 yaş, sözleşmeli, lisansüstü, ilçe, görev süresi 1-5 yıl, Nevşehir)

G21: “Empati yeteneği olmalı. Aslında insanlar arasında lise mezunu- üniversite mezunu diye ayırım yapmam. Ama biz üniversite okuyoruz. Onun bizi anlaması açısından hocamızın da üniversite ortamını görmüş, üniversite okumuş olmasını isterim.” (Ünv. öğrencisi, Hemşirelik, Sağlık Bilimleri, Nevşehir)

G31: “Empati duygusu olmalı. Bir hoca bize sürekli dini bir şey anlatırsa sıkılırız. Hocamız empati yaparak biz neleri severiz öğrenmek isteriz nelerden canımız sıkılmaz düşünürdük. Empati duygusu benim için çok önemli.” (Lise mez., Nevşehir)

G39: “Yaşı kaç olursa olsun gencin o davranışı neden yaptığını anlamak lazım. Her şeyin nedeni var, onu anlamak ve en azından anlamaya çalışmak gerekir. Kendini o gencin yerine koyması gerekir.” (Ünv. öğrencisi-, Okul Öncesi Öğretmenliği, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadelerde din görevlisinin empati yapabilme özelliğine vurgu yapılmıştır. Gençlerin; ilgi- istek ve ihtiyaçlarının fark edilmesi, tutum ve davranışlarının anlayışla karşılanması, doğru olmayan eylemlerinden dolayı yargılanmamasına dair din görevlilerinden anlayış beklediği görülmektedir. Faaliyetlerin daha etkili ve verimli olması, din görevlileri ile gençlerin arasındaki iletişimin kuvvetlenmesi için empatinin kurulması kaçınılmazdır. Katılımcı G21 empatinin yapılabilmesi için din görevlilerinin benzer yaşantıyı (üniversite öğrenciliği) geçirmesinin gerekliliğini savunmuştur. Buradan hareketle eğitim durumundaki farklılık nedeniyle bazı din görevlileri ve gençler arasında empatinin tam olarak oluşmadığı söylenebilir. Yapılan bazı araştırmalarda kitap okuma alışkanlığının ve akademik

başarının empati becerisini arttırdığı tespit edilmiştir.⁴¹⁸ Empatinin geliştirebilir beceri olduğu düşünüldüğünde din görevlileri bu konuda bireysel gayret gösterebilir; kurum bazında da çeşitli eğitimlere yer verilebilir.

Samimi ve Güvenilir Olmaları: Genç kızlara yönelik faaliyetleri düzenleyen din görevlilerinin özelliklerinden diğeri samimi ve güvenilir olmalarıdır. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde din görevlisi D20 ile genç kızlardan G3, G9, G13, G15, G16, G26, G28, G39 konuya ilişkin görüş belirtmiştir. Katılımcılardan bazılarının ifadesi şöyledir:

D20: “Kesinlikle sadece samimiyettir. Asıl iş öyle çok bilgiyle falan değil, içinden gelmesi lazım.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

G13: “En başta samimi olmasına özen gösteriyorum. Bazı hocalar var konuşup bir şeyden bahsediyorsun ama onunla samimiyeti yakalayamıyorsun.” (Ünv. öğrencisi, İslami İlimler- İlahiyat Fakültesi ve İslami İlimler Bölümü, Aksaray)

G26: “İlk başta sıcak samimi hocalar. Biz hocamızı çok seviyorduk, çok anlayışlıydı. Hocamız ne diyeceğini biliyor ve sorularımızı güzel cevaplıyordu. Anlayışlıydı. Sonra başka bir hoca geldi. Ama onunla anlaşılmadık. Geçen yılki hocamız gençti ama ortama da o hocaya da genç olmasına rağmen alışamadık. Fakat bu iş yaşa bakmıyor. Önceki hocamızın yaşı daha büyüktü ama o hocamızın olgunluğu beni çok etkiliyordu.” (Ünv. öğrencisi, Uluslararası Ticaret, Sosyal Bilimler, Nevşehir)

G28: “Dürüst, güvenilir hocalar.” (Ünv. öğrencisi, Türk Dili ve Edebiyatı, Sosyal Bilimler, Nevşehir)

G39: “Yaklaşımı, sözleri gençlere güven vermesi lazım.” (Ünv. öğrencisi-, Okul Öncesi Öğretmenliği, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadelerde din görevlilerinin içten, samimi, dürüst ve güvenilir olma özelliklerine değinilmiştir. Güvenin samimiyet ve dürüstlük neticesinde oluştuğu söylenebilir. Faaliyetlerin başarısı, etkili bir iletişimin kurulması ve gelişmesinde güven önemli rol oynamaktadır. Güvensizlik ise gençlerin kendini huzursuz ve rahatsız hissetmesine, iletişimde daha mesafeli olunmasına, savunmacı bir tutum geliştirilmesine yol açabilir.⁴¹⁹ Bu durum faaliyetlerin sürdürülebilirliğini ve verimliliğini önemli ölçüde engelleyebilir. Din görevlilerinin gençlerin güvenini kazanması noktasındaki gayretleri önem taşımaktadır.

⁴¹⁸ Aynur Pala, “Öğretmen Adaylarının Empati Kurma Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma”, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 23, sy 23 (2008): 21.

⁴¹⁹ Kıvanç Bozkuş ve Mustafa Özdere, “Öğrencinin Öğretmene Güveni Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanması”, *Anadolu Eğitim Liderliği ve Öğretim Dergisi* 9, sy 2 (2021): 149.

Sevgi Dolu Olmaları: Genç kızlara yönelik faaliyetleri düzenleyen din görevlilerinin özelliklerinden bir diğeri sevgi dolu olmalarıdır. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde din görevlisi D3, D4, D6, D9 ile genç kızlardan G3, G15, G25, G33 konuya ilişkin açıklamada bulunmuştur. Katılımcılardan bazılarının ifadesine aşağıda yer verilmiştir:

D3: “Benlik duygusunu bir kenara bırakan, sevgi dolu, muhabbetle ve gönül gözüyle bakan hocalar. Karşısındakine Rabbimin yarattığı bir kul olarak değer veren, saygı duyan kişiler. Gönüllülük gereklidir. Bir Kur’an Kursu hocası, bir imam, bir öğretmen olduğumuz için değil; gençlere insan olduğu için yaklaşmalıyız. Sabredemiyoruz, dinlemiyoruz, biz konuşalım gençler dinlesin istiyoruz.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, fahri, ön lisans mez., merkez, görev süresi 1-5 yıl, Aksaray)

D4: “Muhabbeti yüksek olacak, öğrenciyi sevecek. Yurtta oturup öğrencinin sana gelmesini beklemeyeceksin; öğrenciyi arayıp sen bulacaksın, çağıracaksın, davet edeceksin. Duyuracaksın ki gelsinler.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Aksaray)

D6: “Gençler için faaliyet yapan ve tanıdığım hocalardan ortak gördüğüm şey sevgi. Onlar gençleri çok seviyor. Gençlere öyle büyük cümleler ve kurallarla değil de sevgiyle yaklaşıyorlar.” (Kkö, 4-6 yaş, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Aksaray)

D9: “Gençler ıslah olmazlar, düzelmezler, onlarla bir şey yapamayız diye düşünmemeli. Gençleri sevmek önemli; sevmeyen onlara hizmet edemez, hizmet üretmez.” (Vaiz, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 5-10 yıl, Aksaray)

G25: “Bu işte gönüllülük esastır. İnsanın içinden gelmesi isteyerek yapması gerekir. Yapmayan yapmaz. Gençlerin üniversite ortamını biliyorsunuz. Hocamız bizimle çok güzel ilgileniyordu, düşünüyordu, değer görüyorduk.” (Kamu Yönetimi, Sosyal Bilimler, Nevşehir)

G15: “Arkadaş canlısılar.” (Ünv. öğrencisi, Biyoteknoloji ve Moleküler Biyoloji, Fen ve Mühendislik Bilimleri, Aksaray)

Yukarıdaki ifadelerde din görevlilerinin gençlere yönelik sevgisi ve din görevlisiyle gençler arasında hoca- öğrenci ilişkisinden ziyade arkadaş ilişkisine değinilmiştir. Gençlere duyulan sevginin faaliyetlere istekli katılımı, faaliyetlerin niteliğini ve gençlerle iletişimi önemli ölçüde etkilediği anlaşılmaktadır. Din görevlilerinin gençlere yönelik faaliyetler düzenleme amaçlarından biri olan ‘Gençlik faaliyetlerinde bulunmayı sevmenin’ din görevlisinin bu özelliğiyle örtüştüğü söylenebilir.

Genç Ruhlu, Enerjik ve Heyecanlı Olmaları: Genç kızlara yönelik faaliyetleri düzenleyen din görevlilerinin özelliklerinden sonuncusu genç ruhlu, enerjik ve

heyecanlı olmalarıdır. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde din görevlisi D2, D7, D9, D16, D19, D24 ile genç kızlardan G5, G11, G22, G31, G38 konuya ilişkin açıklamada bulunmuştur. Katılımcılardan bazılarının ifadesine aşağıda yer verilmiştir:

D2: “Gençler enerjili kıpır kıpır insanı seviyorlar. Biz de öyle insanları seviyoruz. Somurtkan, sürekli oturan insanları sevmiyoruz. Üretken, hareketli, yerinde duramayan kişileri tercih ediyoruz; gençler de öyle. Miskin, isteksiz, yerinden kalkamayan kişiler gençlerle yapamaz. Yüksek enerjili, çalışkan ve bu enerjisini insanlara da yansıtan kişilere ihtiyaç var. Yeri gelecek kalkıp gençlerle şakalaşacak, top da oynayacak, ona ters düşen davranışlar da sergileyecek. Pozitif olma, enerjik olma, çalışkan olma, yaptığını yeterli görmeyen kişiler olmalı. Bu devirde enerjisiz olursan yanında durmak istemezler.” (Kkö, hafızlık, sözleşmeli, lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Aksaray)

D19: “Kendi iç dünyama göre gençlerle ilgilenebilecek hoca hanımların manevi açıdan zengin olması lazım. Birazcık maneviyatlı olmaları lazım; yumuşak huylu, yumuşak ahlaklı bir hoca olması lazımdır. Öğrencilerle arasında çok yaş farkı olmaması lazım. Kızlar karşısındaki kişiyi daha genç ve daha dinamik görmek istiyorlar.” (Kkö, hafızlık, sözleşmeli, ön lisans mez., ilçe, görev süresi 5-10 yıl, Nevşehir)

D24: “Heyecanlı olanlar, heyecanını hiç kaybetmeyenler. Heyecansız bir işe yaramaz. Bu işi yapmayı gerçekten istemeleri gerekir. Bu işi benimsemeleri gerekir. En önemlisi hem dini hem milli duygularının aktif olması gerekir.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, ön lisans mez., ilçe, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

G11: “Birincisi genç ruhlu olacak, yaşı genç olsun demiyorum. Genç ruhlu olsun, çocuk ruhlu olsun. Fikirlerimize, ne dediğimize önem veren kişiler olmalıdır.” (Ünv. öğrencisi, Biyoteknoloji ve Moleküler Biyoloji, Fen ve Mühendislik Bilimleri, Aksaray)

G22: “Bir defa genç gibi düşünen, deli dolu hocalar oluyor. Onlar da eğlenceli kişiler oluyor. Normalde diğer bazı hocalar ağır kişiler olup bize de öyle davranıyorlar.” (Lise mez., Nevşehir)

Yukarıdaki ifadelerde din görevlilerinin hareketli, enerji dolu olmasına dikkat çekilmiştir. Bu ifadeler gençlerin seviyesine inebilen/ empati yapabilen genç ruhlu din görevlilerini öne çıkarmaktadır. Burada biyolojik yaşın gençliğinden ziyade ruh yaşının genç olmasına dikkat çekilmiştir.

Yukarıdaki verilerden hareketle gençlik faaliyetlerini düzenleyen din görevlilerinin bazı olumlu özelliklerinin ön plana çıktığı tespit edilmiştir. Bunlar: Yardımsever ve merhametli olmak, sorumluluk bilinci, güler yüzlü olmaları, fedakâr olmaları, empati yapabilmeleri, samimi- güvenilir ve dürüst olmaları, sevgi dolu olmaları, genç ruhlu- enerjik ve heyecanlı olmalarıdır. Katılımcılar bu özellikleri destekleyen açıklamalara yer vermiştir. Bu olumlu özelliklerden en fazla sorumluluk

bilincine vurgu yapıldığı görülmektedir. Gençlik faaliyetlerin ve gençlerle iletişim sürdürülebilirliği ve verimliliği için din görevlilerindeki bu olumlu özelliklerin geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu konuda il bazında kuruma ve bireysel olarak da din görevlilerine sorumluluklar düşmektedir.

3.1.2. Din Görevlilerinin Bilgi Yeterliliği

Nitelikli bir eğitim faaliyeti için din görevlilerinin olumlu kişilik özelliklerine ilave olarak dinle ilgili bilgisi, genel kültür bilgisi ve pedagojik formasyonunun da yeterli düzeyde olması önem taşımaktadır. Bu özelliklerin yeterli düzeyde olması din görevlisinin gerekli bilgi ve beceriye sahip olmasını ve eğitim faaliyetleri içerisinde bunları kullanmasını gerektirir.⁴²⁰ Başkanlık bünyesindeki gençlik faaliyetlerini düzenleyenlerin bu alandaki yeterliliğine ilişkin katılımcılar bazı açıklamalarda bulunmuştur. Gözlem imkânı olmadığından katılımcıların konuya ilişkin ifadeleri din görevlilerinin bu alandaki yeterliliğine dair önemli ipuçları sunmaktadır. Gençlik faaliyetlerini düzenleyen din görevlilerinin bilgi yeterliliğine ilişkin görüş belirten katılımcılara ait bazı bilgilere aşağıdaki tablolarda yer verilmiştir:

Tablo 3.3: Genç Kızlara Yönelik Faaliyetleri Düzenleyenlerin Bilgi Yeterliliğine İlişkin Görüş Belirten Katılımcılar (Bayan Din Görevlileri)

ALT TEMAL AR	İL		MEZUNİYE T DURUMU			GÖREV ALANI				GÖREV STATÜSÜ			GÖRE V YERİ		GÖREV YILI		
	Nevşehir	Aksaray	Ön Lisans	Lisans	Lisansüstü	İhtiyaç Odaklı	4-6 Yaş	Hafızlık	Vaiz	Fahri	Sözleşmeli	Kadrolu	Merkez	İlçe	1-5 Yıl	5-10 Yıl	10 Yıl ve Üzeri
Bilgi Yeterliliği	3	1	2	2	-	4	-	-	-	-	-	4	4	-	-	-	4
TOPLAM	3	1	2	2	-	4	-	-	-	-	-	4	4	-	-	-	4

Yukarıdaki tabloya bakıldığında genç kızlara yönelik faaliyetleri düzenleyenlerin bilgi yeterliliğine dair Nevşehir'den 3, Aksaray'dan 1 din görevlisi görüş belirtmiştir. Din görevlilerinin tamamı kadrolu, merkezde ve ihtiyaç odaklıda

⁴²⁰ Kerim Gündoğdu vd., “Öğretmen Adayları Öğretmenlik Uygulamasında Yeterli mi? (Bir Olgubilim Çalışması)”, *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 5, sy 1 (2018): 152.

görevli olup mesleki tecrübesi fazladır. Mezuniyet durumları ise farklılık göstermektedir.

Tablo 3.4: Genç Kızlara Yönelik Faaliyetleri Düzenleyenlerin Bilgi Yeterliliğine İlişkin Görüş Belirten Katılımcılar (Genç Kızlar)

ALT TEMALAR	İL		EĞİTİM DURUMU		ÜNİVERSİTE BÖLÜMÜ			
	Nevşehir	Aksaray	Lise	Üniversite	İlahiyat Fakültesi ve İslami İlimler Fakültesi	Sosyal Bilimler	Fen ve Mühendislik Bilimleri	Sağlık Bilimleri
Bilgi Yeterliliği	4	2	-	6	2	3	1	-
TOPLAM	4	2	-	6	2	3	1	-

Yukarıdaki tabloya bakıldığında genç kızlara yönelik faaliyetleri düzenleyenlerin bilgi yeterliliğine dair Nevşehir’den 4, Aksaray’dan 2 genç kız görüş belirtmiştir. Genç kızların tamamı üniversite grubudur, bölümleri ise farklıdır.

Gençlik faaliyetlerini düzenleyenlerin bilgi yeterliliğine ilişkin görüş belirten katılımcılara ait yukarıdaki iki tablo birlikte değerlendirildiğinde şunlar söylenebilir: Konuya dair açıklamada bulunan toplam katılımcı sayısı 10’dur. Görüş belirten katılımcı sayısı Aksaray’ a göre Nevşehir’de daha fazladır.

Genç kızlara yönelik faaliyetleri düzenleyen din görevlilerinin özelliklerinden biri bilgi yeterliliğidir. Araştırmamızda bilgi yeterliliği dinle ilgili bilgisini ve genel kültür bilgisini kapsayan bir şekilde ele alınmıştır. Katılımcılardan din görevlisi D5, D10, D29, D30 ile genç kız G2, G12, G15, G16, G23, G26 konuya ilişkin açıklamada bulunmuştur. Katılımcılardan bazılarının konuya ilişkin ifadesi şöyledir:

D5: “Hoca her alanda donanımlı olmalı. Çok kitap okuması gerekir. Bilgi ve yaşantı açısından donanımlı olmalıyız.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Aksaray)

D29: “Çok okuyan birisinin olması gerektiğini düşünüyorum. Çünkü gençlerle bir araya geldiğimiz zaman dini içerikli sorular soruyorlar ama bazen sosyal- kültürel konulardan bahsedildiği zaman oradan da sorular gelebiliyor. Gençlerle iletişim içinde olan kişinin bu konularda da yeterliliğinin olması gerektiğini düşünüyorum. Çünkü dini anlamda biz ne kadar yeterli olsak da ya işte bu hoca da bir şey bilmiyor diye onların gözünde kötü bir imajın oluşmaması gerekiyor. Kültürel anlamda da

yeterliliğinin olması gerekiyor.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

D10: “Gerçekten gençlerle ilgilenen, onlardan emeğini esirgemeyen kişiler olmalı. Bidat ve hurafelerden arınmış olmalı. Bu işte liyakat mutlaka olmalı. Kendi mezhep cemaatinin anlatımını yapmadan bu işi yapmalı.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, lisansüstü, merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Aksaray)

G2: “O konu Kur'an'da var diyoruz o zaman hangi ayet olduğunu da söylemesi gerekir. Bu, hadiste var sünnette yok diyorsak delil sunması gerekir. Bu birikime sahip olmak için de çok çalışması gerekiyor, donanımlı olması gerekiyor.” (Ünv. öğrencisi, Okul Öncesi Öğretmenliği, Sosyal Bilimler, Aksaray)

G23: “Öncelikle hocalardan beklediğimiz şeyler olmalı. Bazı hocaların dini konular anlamında yetersizliğini hissediyoruz.” (Ünv. öğrencisi, İlahiyat, İlahiyat Fakültesi ve İslami İlimler Bölümü, Nevşehir)

G26: “Hocamız bir şey söylediğinde bunu başka hangi konularla bağdaştıracığını çok iyi biliyordu. Hocamıza bir soru sorunca cevabın hadislerle ayetlerle açıklamasını çok iyi yapıyordu.” (Ünv. öğrencisi, Uluslararası Ticaret, Sosyal Bilimler, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadelerde öğreticilerin bilgi yeterliliğine dair bazı hususlar ön plana çıkmaktadır. Bunlardan birincisi mesleki bilgi/ dinle ilgili bilgisinin yeterliliğidir. Din görevlilerinden alan bilgisini geliştirmesi ve anlattıklarını Kur'an ve sünnetten desteklemesi beklenmektedir. Kur'an ve sünnetten en iyi düzeyde istifade edebilmek için din görevlilerinin Arapça bilgisinin iyi düzeyde olması gerekmektedir. Din görevlilerinin Arapça yeterlilikleri hakkında veri bulunmamaktadır. Her ne kadar görüşmelerde doğrudan belirtilmemiş olsa da araştırma verilerinden hareketle eğitim durumunun din görevlisinin dinle ilgili bilgisini önemli ölçüde etkilediği söylenebilir. Gençlik faaliyetlerine ilişkin görüş belirten din görevlilerinin çoğu ilahiyat ön lisans mezunudur. Ayrıca lisans mezunu olan din görevlilerinin çoğunun ilitam mezunu olduğu bilinmektedir. Günümüzde din görevlilerinin mesleki yeterliliğini geliştirebileceği örgün (üniversite, lisansüstü) ile yaygın (ihtisas kursu, talim ve tashihi huruf kursu vb.) din eğitimi kapsamında pek çok imkân bulunmaktadır. Bununla birlikte bireysel/ grup okumaları, çevrim içi kurs imkânları ve bazı özel imkânlar dâhilindeki kurslar da din görevlilerinin dinle ilgili bilgi yeterliliğine katkı sağlayabilir.

Din görevlilerinin bilgi yeterliliğine dair öne çıkan diğer husus ise öğreticilerin genel kültür bilgisine de sahip olmasıdır (‘Her alanda donanımlı olmalı’ D5 ve ‘Kültürel

anlamda yeterli olmalı' D29). Din görevlilerinin din konusundaki bilgi ve becerilerinin yanı sıra genel kültür bilgisine de sahip olması ideal öğreticinin özellikleri arasında kabul edilmektedir. Katılımcılar genel kültür alanında donanımlı olunmasının niçin gerekli olduğuna ilişkin açıklamada bulunmamıştır. Bu beceri din konusunun diğer alanlarla bağının kurulmasına, alana dair içeriğin zenginleştirilmesine, çok yönlü faaliyetlerin düzenlenmesine, güncel ihtiyaç ve beklentiler doğrultusunda faaliyetlerin şekillenmesine katkı sağlayabilir. Nitekim genel kültür tarihten matematiğe, spordan müziğe tüm alanlara ve eğitim- öğretim süreci/ harici olmak üzere tüm yaşama dair bilgi, birikim ve becerileri kapsamaktadır. Din de sadece belli bir dersin konusu olmayıp hayatın tamamına tesir eden bir olgudur.⁴²¹ Bu çerçevede öğretmenlerin bilimsel ve kültürel gelişmeleri takip etmesi ve gelişime- değişime açık olması gerekmektedir.

Yukarıdaki ifadelerde dikkat çeken bir diğer husus ise hurafe ve bidatlerden arınmış bilgidir. Bidat ve hurafelerin yaygınlaşmasında bilgisizlik, taklit ve sosyal medya araçları önemli rol oynamaktadır. İnsanlar psikolojik, sosyal, kültürel, ekonomik, dini vb. nedenlerden kaynaklı olarak hurafe ve bidatlere rağbet etmektedir. Günümüzde gayb alemi, uluhiyet ve nübüvvet, uğur- uğursuzluk, ibadetler gibi konularda bidat ve hurafelerin arttığı dikkate alınırsa sahih dini bilginin varlığı önem kazanmaktadır.⁴²² Bu konuda toplumu sahih dini bilgiyle aydınlatmak üzere görevlendirilen din görevlilerine büyük sorumluluklar düşmektedir. Din görevlilerinin gençlere yönelik faaliyetler düzenleme ve gençlerin de bu faaliyetlere katılma amaçlarından biri de gençlere sahih dini bilgiyi ulaştırmaktır.⁴²³ Bu amaç doğrultusunda din görevlileri Kur'an ve sünnetten istifade etmeli, ideolojik yaklaşımlardan uzak durmalıdır.

3.1.3. Din Görevlilerinin Eğitim- Öğretim Yeterlilikleri

DİB bünyesinde gençlere yönelik faaliyetler düzenleyen din görevlilerinde olumlu kişilik özellikleri ve bilgi yeterliliğinin yanı sıra eğitim-öğretim yeterlilikleri de aranmaktadır. Eğitim öğretim yeterliliği yöntem yeterliliği ve iletişim yeterliliği olmak üzere iki alt tema halinde ele alınmıştır:

⁴²¹ Yusuf Doğan ve Hüseyin Özçak, "Türkçe Öğretmeni Adaylarının Genel Kültür Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma", *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi* 18, sy 2 (2020): 595-623.

⁴²² Abdullah Çobanoğlu, "Halk Arasında Yaşayan Hurafeler Üzerine Bir Alan Araştırması (Bursa/Osmangazi Örneği)" (Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, 2006), 17-33.

⁴²³ Bkz. Tezin İlgili Bölümü, Din Görevlilerinin Genç Kızlara Yönelik Faaliyetler Düzenleme ve Gençlerin Bu Faaliyetlere Katılma Amaçları

3.1.3.1. Din Görevlilerinin Yöntem Yeterliliği

Genç kızlara yönelik faaliyetleri düzenleyen din görevlilerinin özelliklerinden diğeri yöntem yeterliliğidir. Yöntem öğretimin nasıl gerçekleşeceğine dair takip edilecek olan usuldür.⁴²⁴ Bilgi yeterliliğiyle birlikte bu bilgilerin öğrencilere nasıl aktarıldığı da eğitim sürecinin başarısını önemli ölçüde etkilemektedir. Gençlik faaliyetlerini düzenleyen din görevlilerinin bilgi yeterliliğine ilişkin görüş belirten katılımcılara ait bazı bilgilere aşağıdaki tablolarda yer verilmiştir:

Tablo 3.5: Gençlik Faaliyetlerini Düzenleyen Din Görevlilerinin Yöntem Yeterliliğine İlişkin Görüş Belirten Katılımcılar (Bayan Din Görevlileri)

ALT TEMALAR	İL		MEZUNİYET DURUMU			GÖREV ALANI				GÖREV STATÜSÜ			GÖREV YERİ		GÖREV YILI		
	Nevşehir	Aksaray	Ön Lisans	Lisans	Lisansüstü	İhtiyaç Odaklı	4-6 Yaş	Hafızlık	Vaiz	Fahri	Sözleşmeli	Kadrolu	Merkez	İlçe	1-5 Yıl	5-10 Yıl	10 Yıl ve üzeri
Yöntem Yeterliliği	2	1	1	1	1	3	-	-	-	-	-	3	2	1	-	-	3
TOPLAM	2	1	1	1	1	3	-	-	-	-	-	3	2	1	-	-	3

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere din görevlilerinin yöntem yeterliliğine ilişkin Nevşehir'den 2, Aksaray'dan 1 din görevlisi açıklamada bulunmuştur. Din görevlilerinin mezuniyet durumu ve görev yeri farklı olmakla birlikte tamamı ihtiyaç odaklı görevli, kadrolu ve mesleki görev süresi 10 yıl üzeridir.

Tablo 3.6: Gençlik Faaliyetlerini Düzenleyenlerin Yöntem Yeterliliğine İlişkin Görüş Belirten Katılımcılar (Genç Kızlar)

ALT TEMALAR	İL		EĞİTİM DURUMU		ÜNİVERSİTE BÖLÜMÜ			
	Nevşehir	Aksaray	Lise	Üniversite	İlahiyat Fakültesi Ve İslami İlimler Fakültesi	Sosyal Bilimler	Fen ve Mühendislik Bilimleri	Sağlık Bilimleri
Yöntem Yeterliliği	7	3	2	8	1	4	3	-
TOPLAM	7	3	2	8	1	4	3	-

⁴²⁴ Süleyman Akyürek, *Din Öğretimi Model Strateji Yöntem ve Teknikler*, 6. bs (Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık, 2018), 124.

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere din görevlilerinin yöntem yeterliliğine ilişkin Nevşehir’den 7, Aksaray’dan 3 genç kız görüş belirtmiştir. Görüş belirten çoğu üniversite grubu olup sosyal bilimler bölümündendir.

Konuya ilişkin görüş belirten katılımcılara ait yukarıdaki iki tablo birlikte değerlendirildiğinde şunlar söylenebilir: Konuya ilişkin görüş bildiren toplam katılımcı sayısı 13’ tür. Katılımcı sayısı Aksaray’a kıyasla Nevşehir’den daha fazladır.

Katılımcılarla yapılan görüşmelerde din görevlisi D10, D20, D25 ile genç kız G8, G11, G20, G24, G31, G35, G36, G37, G38, G39 din görevlilerinin yöntem yeterliliğine dair açıklamalarda bulunmuştur. Katılımcılardan bazılarının ifadesi şöyledir:

D10: “Bir kişinin bilgi birikimi iyidir, bilgi sandığı doludur ama yaklaşım, anlatımı, dili iyi değilse o dolu sandıktan bilgiyi asla kullanamaz. Ama sandıkta birkaç eşyası varsa hitabeti de güzelse birkaç malı güzel pazarlayabiliyorsa o kişi bu işi güzelce yapabilir.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, lisansüstü, merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Aksaray)

D25: “Hoca yarışma yapacak, hediyeler hazırlayacak, bu hediyelerin üzerine hadis ve güzel sözler yazacak. Biz bunları yaptık ve gençler çok beğendi. Yarışma, oyun vs. yaş grubuna göre etkinlik yapmak için kafa yorması lazım. Eski usul sohbet yapınca gençler bunu istemiyor, dinlemiyor ve uyuyorlar; dinden soğuyup sıkılıyorlar. Onların gönlüne hitap eden yöntemler önemli. Müziği gençler sever; ezgiler ve ilahiler ile onlara yaklaştırmaya çalışıyorum.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, lisansüstü, merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Aksaray)

G20: “Bir insanın sana değer verdiğini, onu gönül iş olarak yaptığını anlarsın, hissedersin. Görünmeyen bağ var hocamla aramda. Bu bağ öğrencilerin kalbine gidiyor. Ama bu bağ yüzünden hocam benim yanışıma tamam demiyor, yanışıma söylüyor ama güzel üslupla ve kendi de doğrusunu yaparak anlatıyor.” (Ünv. öğrencisi, İlahiyat, İlahiyat Fakültesi ve İslami İlimler Bölümü, Aksaray)

G24: “Sürekli sıkıcı şekilde anlatıp konuşan hocalar değil.” (Lise mez., Nevşehir)

G35: “İslam budur, namaz kılmak ve örtünmek zorundasınız diye gençlere İslami emirleri bir dayatma şeklinde anlatılmamalı. Bunların farz olduğunu biz de biliyoruz. Bu yüzden hocaların üslubu ve dili bize göre olmalıdır.” (Ünv. öğrencisi, Elektrik Elektronik Mühendisliği, Fen ve Mühendislik Bilimleri, Nevşehir)

G37: “Birçoğunun olaylara dini açıdan bakması bizleri dine özendirdi. Şu yoldan giderseniz şöyle şöyle olur derlerdi. Hocamız bir kere konferansta şunu dedi; namaz kılmam için birden aşk gelsin kalkayım namaz kılayım istiyorsunuz ama bu olmaz, kalkıp namazı kılmamız gerekir, önce eyleme geçilmeli sonrasında aşk zaten gelir dedi. Etkili anlatım önemlidir.” (Ünv. öğrencisi, Türk Lehçeleri ve Edebiyatları, Sosyal Bilimler, Nevşehir)

G39: “Asıl mesele aşırı bilgi aktarmak değil. Bilgiyi doğru üslupla anlatmak önemli, aşırı bilgiyi insan doğrudan anlamaz zaten.” (Ünv. öğrencisi-, Okul Öncesi Öğretmenliği, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadelerde din görevlisinin etkili ve anlaşılır üslup kullanması, farklı öğretim etkinliklerine yer vermesi ve öğrenciye görelilik ilkesini gözetmesinin gerekliliğine değinilmiştir. Yöntemin gençlerin faaliyetlere yönelik tutumunu ve faaliyetlerin verimliliğini önemli ölçüde etkilediği anlaşılmaktadır. Katılımcılar anlatımın akıcılığına, anlaşılabilirliğine ve öğrenciye uygunluğuna vurgu yapsa da din görevlilerinin hangi yöntemleri kullandığına yer vermemiştir. Yapılan bir araştırmada din görevlilerinin en çok soru- cevap ve anlatım yöntemini kullandığı tespit edilmiştir.⁴²⁵ Buradan hareketle günümüzde de geleneksel yöntemlerin daha çok kullanıldığı söylenebilir. Gençler bu yöntemlerin daha aktif hale getirilmesini, monotonluktan kurtarılmasını ve yarışma- oyun vb. etkinliklerle zenginleştirilmesini talep etmektedir.

Yukarıdaki verilerle birlikte Kur’an kurslarına yönelik yapılan bir araştırmada⁴²⁶ din görevlilerinin yöntem bilgisinin yeterli olmadığı/ kendilerini yeterli hissetmedikleri ve geliştirilmesine ihtiyaç duyulduğu tespit edilmiştir. Din görevlilerin yöntem yeterliliğini etkileyen önemli unsurlardan biri de eğitim durumudur. Katılımcı din görevlilerinin çoğunun ön lisans mezunu olduğu dikkate alınırsa pedagojik formasyon eğitimi almayan din görevlisinin fazla olduğu söylenebilir. Bu doğrultuda din görevlilerine yöntem yeterliliği kazandırmak/arttırmak için hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimlere yer verilebilir. Yöntem yeterliliğini etkileyen önemli bir diğer unsur ise eğitim ortamının fiziksel donanımı ve eğitsel materyallerdir. Araştırmamız kapsamında DİB bünyesinde gençlik faaliyetlerinin düzenlendiği mekânlardan bazılarının fiziksel imkânın yeterli olmadığı tespit edilmiştir.⁴²⁷ Bu mekânlardaki eksiklerin tamamlanarak eğitime uygun şekilde düzenlenmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

⁴²⁵ Ahmet Ali Alkan, “Öğrenme ve Öğretme Süreci Açısından Yaz Kur’an Kursları (Balıkesir Örneği)” (Doktora tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, 2014), 441.

⁴²⁶ Büşra Kara, “Okul Öncesi Dönemi (4-6 Yaş Grubu) Çocukların Din Eğitiminde Görev Alan Eğitimcilerin- Din Görevlilerinin Pedagojik Yeterlilikleri” (Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, 2019); Zeynep Yüksel, “4-6 Yaş Kur’an Kursu Öğreticilerinin Öğretim Yöntemleri Açısından Yeterlik Algıları (Çankırı Örneği)”, *Dini Araştırmalar* 24, sy 60 (2021): 147-79.

⁴²⁷ Bkz. Tezin İlgili Bölümü, Genç Kızlara Yönelik Faaliyetlerin Düzenlendiği Mekânların Fiziksel İmkânına Dair Bulgular

3.1.3.2.Din Görevlilerinin İletişim Becerisi

Araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde DİB bünyesinde gençlik faaliyetlerini düzenleyenlerin sahip olduğu özelliklerden birinin iletişim becerisi olduğu bildirilmiştir. İletişim bilgi, duygu, düşünce vb. ifadelerin yazılı, sözlü veya beden dili, jest ve mimiklerle başkasına aktarılma sürecidir. Öğretim süreci de kaynak, alıcı, mesaj, kanal gibi temel unsurları içeren çift yönlü bir iletişimdir. Öğreticilerin kişisel özellikleri, bilgi- yöntem yeterliliği kadar gençlerle olan iletişimi de önemlidir. Öğreticiyle genç arasında doğru ve etkili bir iletişim kurulmadığında faaliyetlerin amacına ulaşması ve öğrenme sürecinin başarılı olarak gerçekleşmesi daha zordur.⁴²⁸

Konuya ilişkin görüş belirten katılımcılara ait bazı bilgilere aşağıdaki tablolarda yer verilmiştir:

Tablo 3.7: Gençlik Faaliyetlerini Düzenleyenlerin İletişim Becerisine İlişkin Görüş Belirten Katılımcılar (Bayan Din Görevlileri)

ALT TEMALAR	İL		MEZUNİYET DURUMU			GÖREV ALANI				GÖREV STATÜSÜ			GÖRE V YERİ		GÖREV YILI		
	Nevşehir	Aksaray	Ön Lisans	Lisans	Lisansüstü	İhtiyaç Odaklı	4-6 Yaş	Hafızlık	Vaiz	Fahri	Sözleşmeli	Kadrolu	Merkez	İlçe	1-5 Yıl	5-10 Yıl	10 Yıl ve üzeri
Sosyal iletişim becerisi	3	6	6	1	2	7	2	-	-	-	2	7	7	2	2	-	7
Dinleme becerisi	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	3	6	6	1	2	7	2	-	-	-	2	7	7	2	2	-	7

Yukarıdaki tabloya bakıldığında gençlik faaliyetlerini düzenleyenlerin sosyal iletişim becerisine dair Nevşehir’den 3, Aksaray’dan 6 din görevlisi görüş belirtmiştir. Konuya ilişkin görüş belirten din görevlilerinin çoğu kadrolu, ön lisans mezunu, ihtiyaç odaklı ve merkezde görevli olup mesleki tecrübesi fazladır. Gençlik faaliyetlerini düzenleyenlerin dinleme becerisine dair her iki ilden de görüş belirten din görevlisi olmamıştır. Tabloya genel olarak bakıldığında konuya ilişkin görüş belirten din görevlisi sayısı Nevşehir’e kıyasla Aksaray’da daha fazladır. Gençlik faaliyetlerini

⁴²⁸ Canan Çetinkanat, “Öğretmen Adayları ve Müfettişlerin Bakış Açısından Öğretmen İletişim Becerileri”, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi* 14, sy 14 (1998): 4.

düzenleyenlerin sosyal iletişim becerisine sahip olduğuna dair açıklamada bulunan din görevlisi sayısı (9 katılımcı) en fazladır.

Tablo 3.8: Gençlik Faaliyetlerini Düzenleyenlerin İletişim Becerisine Dair Görüş Belirten Katılımcılar (Genç Kızlar)

ALT TEMALAR	İL		EĞİTİM DURUMU		ÜNİVERSİTE BÖLÜMÜ			
	Nevşehir	Aksaray	Lise	Üniversite	İlahiyat Fakültesi ve İslami İlimler Fakültesi	Sosyal Bilimler	Fen Ve Mühendislik Bilimleri	Sağlık Bilimleri
Sosyal iletişim becerisi	7	6	3	10	2	5	3	-
Dinleme becerisi	4	3	1	6	-	5	1	-
TOPLAM	11	9	4	16	2	10	4	-

Yukarıdaki tabloya bakıldığında gençlik faaliyetlerini düzenleyenlerin sosyal iletişim becerisine sahip olduğuna dair Nevşehir’den 7, Aksaray’dan 6 genç kız görüş belirtmiştir. Gençlik faaliyetlerini düzenleyenlerin dinleme becerisine sahip olduğuna dair Nevşehir’den 4, Aksaray’dan 3 genç kız açıklamada bulunmuştur. Tabloya genel olarak bakıldığında gençlik faaliyetlerini düzenleyenlerin iletişim becerisine dair görüş belirten genç kız sayısı Aksaray’a kıyasla Nevşehir’de daha fazladır. Genç kızların çoğu üniversite grubu olup sosyal bilimler bölümündendir. Gençlik faaliyetlerini sosyal iletişim becerisine sahip kimselerin düzenlediğine dair açıklamada bulunan genç kız sayısı (13 katılımcı) en fazladır. Dinleme becerisine sahip kimselerin düzenlediğine dair görüş belirten genç kız sayısı (7 katılımcı) ise en azdır.

Gençlik faaliyetlerini düzenleyenlerin iletişim becerisine dair görüş belirten katılımcılara ait yukarıdaki tablolar birlikte değerlendirildiğinde şunlar söylenebilir: Konuya ilişkin görüş belirten katılımcı sayısı toplam 29’dur. Gençlik faaliyetlerini düzenleyenlerin en fazla sahip olduğu özellik sosyal iletişim becerisine (22 katılımcı) sahip olmaktır. En az olan özellik ise dinleme becerisidir(7 katılımcı).

Gençlik faaliyetlerinde görev alan din görevlilerinin sahip olduğu iletişim becerisi iki başlık halinde incelenmiştir: Sosyal iletişim becerisi ve dinleme becerisidir.

Katılımcı görüşleri bu iki alt temada ele alınarak literatür doğrultusunda yorumlanmıştır:

Sosyal İletişim Becerisi: Sosyal iletişim bireyin akran, okul, iş vb. sosyal ortamlarda bireylerle kurduğu ilişkilidir. Gençlik faaliyetleri düzenleyen din görevlilerinin sahip olduğu özelliklerden biri sosyal iletişim becerisidir. Katılımcılardan din görevlisi D5, D7, D13, D22, D23, D26, D27, D29, D30 ile genç kızlardan G4, G6, G12, G15, G16, G18, G19, G23, G24, G26, G35, G38, G39 konuya ilişkin açıklamalarda bulunmuştur. Katılımcılardan bazılarının ifadesi şöyledir:

D5: “Sosyal ilişkilerde iyi olanlar. Komşularımla ve mahallemdeki insanlarla bile iyi olmalıyım. Çevremde bulunan bütün insanlarla iyi olup en azından hal- hatır soran, selam veren birisi olmam gerekir. Her anlamda sosyal olan ama bu sosyalleşmede herkese iyi olan olmayabilir, herkesle iyi anlaşamayabiliriz; ama en azından hal- hatır soran, hoş muhabbeti olan insan olmalıyız.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Aksaray)

D13: “İletişimi biraz daha kuvvetli olan hocalar öne çıkıyor.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 5-10 yıl ve üzeri, Aksaray)

D22: “Sosyal medya kullanmıyorsa iletişim sıfırdır. Gruplardan sürekli gençlere videolar, resimler, faaliyetler paylaşımı yapıyoruz. Gençleri bir çocuk gibi görüp sürekli onları arayıp sormalı, onlarla sık sık iletişime geçmeli.” (Kkö, 4-6 yaş, sözleşmeli, lisansüstü, ilçe, görev süresi 1-5 yıl, Nevşehir)

D26: “Biraz gençlerin dilinden anlamak gerekiyor. Bazı hocalar daha otoriter oluyor, kimi nasihatçi oluyor. Ama gençlerin diline inebilecek, onlarla güzel iletişim sağlayabilecek kapasitede insanların görevli olması gerekir. Zaten öyle olmayanların kendileri de böyle faaliyetleri kaldıramıyorlar. Sadece gençler onlara değil onlar da gençlere yaklaşıyor.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

D30: “Gençlere karşı sevgi, saygı ve ben dilini kullanarak iletişim kurmalı.” (Kkö, ihtiyaç odaklı, kadrolu, ön lisans mez., merkez, görev süresi 10 yıl ve üzeri, Nevşehir)

G19: “Bir öğrencinin derdi sıkıntısı mı oldu ona gidip rahatça anlatabilmesi. Hocanın karşısında kendimi rahat hissetmem önemli. Her ne olursa olsun hiç çekinmeden özel ve her türlü konuları hocama anlatabiliyorum, onunla konuşabiliyorum.” (Lise mez., Aksaray)

G23: “İletişim alanında gençlerle onları anlayan bir dil kullanmalı. Üst perdeden değil gündelik bir dil ile olmalı.” (Ünv. öğrencisi, İlahiyat, İlahiyat Fakültesi ve İslami İlimler Bölümü, Nevşehir)

G35: “Hoca- talebe ilişkisinden çok arkadaş ilişkisi kurulunca daha samimi oluyor. Onlar bize biz onlara derdinizi anlatıyoruz ve aslında ortak derdimiz İslam oluyor.” (Ünv. öğrencisi, Elektrik Elektronik Mühendisliği, Fen ve Mühendislik Bilimleri, Nevşehir)

G39: “Herkes özel muamelede bulunmak, nasılsın diye sormak, beş dakika da olsa bir muhabbet etmek, ona ismi ile hitap etmek önemli.” (Ünv. öğrencisi-, Okul Öncesi Öğretmenliği, Nevşehir)

Katılımcıların sosyal iletişim becerisine dair ait yukarıdaki verilere bakıldığında konuşkan olma, anlaşılır bir dil kullanma, samimi iletişim kurma, ilgili olma, saygı – sevgi sınırını koruma, ben dilini kullanma, empati kurabilme, iletişimde rahat hissetme gibi özelliklerin ön plana çıkarıldığı görülmektedir. Öğretmenlerin iletişim becerilerine dair Ausbel ve Robinson (1969), Blair ve diğerleri (1975) Brophy ve Good (1986), Berklin (1974), Özdemir (1992) tarafından yapılan araştırmalarda öğretmenlerin- öğretmen adaylarının ve öğrencilerin akademik iletişimden çok, günlük/ kişisel iletişimine önem verildiği tespit edilmiştir.⁴²⁹ Yukarıdaki verilerin de bu durumu desteklediği görülmektedir.

Gençlik faaliyetlerini düzenleyenlerin iletişim becerisine dair yukarıdaki ifadelerde öne çıkan kavramlardan biri ‘ben dilidir’. Günümüzde gençler nasihat- emir-yargılama içeren ve bireyi savunmaya yönelten sen dili yerine; iletişimin bu engellerinden arınmış olan, durum ve davranışa odaklanan, samimi ve rahat bir üslup içeren ‘ben dilini’ tercih etmektedir.⁴³⁰ Din görevlilerinin ben dilini tercih etmesi, saygı-sevgi sınırını koruyarak arkadaşça yaklaşmasının gençlerle iletişimini kuvvetlendirmede önemli rol üstlenebilir. Yapılan bir araştırmada⁴³¹ eğitimci adaylarının üniversitede iletişim dersi/ ders içeriği almasının iletişim becerilerinin gelişmesine katkı sağladığı tespit edilmiştir. Başkanlığın görevli personeline yönelik bu alanda bir çalışmasının olup olmadığı bilinmemektedir. Bu çerçevede gençlik faaliyetlerinde görev alan din görevlilerine yönelik hizmet öncesi ve hizmet içi iletişim seminerleri verilebilir.

Dinleme Becerisi: Dinleme etkili bir iletişimin en önemli adımıdır. Günümüzde dinleme becerisi unutulmuş, önemsenmemiş bir iletişim becerisi olarak bazı kaynaklarda geçmektedir. Dinleme sadece kulakla yapılan bir eylem olmayıp işitme,

⁴²⁹ Kevser Baykara Pehlivan, “Öğretmen Adaylarının İletişim Becerisi Algıları Üzerine Bir Çalışma”, *İlköğretim Online* 4, sy 2 (2005): 18.

⁴³⁰ Bilal Aygün, “Ben Dili Sen Dili”, t.y.

⁴³¹ Baykara Pehlivan, “Öğretmen Adaylarının İletişim Becerisi Algıları Üzerine Bir Çalışma”, 11.

dikkat, anlama, analiz vb. zihinsel süreçleri de içermektedir.⁴³² Gençlik faaliyetlerini düzenleyen din görevlilerinin sahip olduğu özelliklerden biri de dinleme becerisidir. Katılımcılardan genç kız G4, G8, G18, G28, G32, G33, G36 konuya ilişkin görüş belirtmiştir. Katılımcılardan bazılarının ifadesi şöyledir:

G4: “Din ile ilgili bir durum olduğunda, kafam karıştığında rahatça dinleyebilen ve anlatabileceğim insanlardı.” (Ünv. öğrencisi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, Sosyal Bilimler, Aksaray)

G18: “Hocalarımızı dinledikçe dinliyorduk. Bize hiç bağırmadılar, saygı duydular. Aklımızdaki fikir ve düşüncelerden dolayı yargılamadılar. Okuldaki öğretmenlerimizden daha sıcaktı.” (Lise mez., Aksaray)

G28: “Gençleri severek dinliyorlar. Böylece onlara yakınlık hissediyoruz. Yoksa ben de onları dinleyemem ve bana güven vermezler. Bu tarz sıcakkanlı hocalar öğrencileri daha çok çeker.” (Ünv. öğrencisi, Türk Dili ve Edebiyatı, Sosyal Bilimler, Nevşehir)

G33: “Bir sıkıntımız olduğunda bizi dinleyip ilgileniyorlardı.” (Ünv. öğrencisi, Ceza İnfaz ve Güvenlik Hizmetleri, Sosyal Bilimler, Nevşehir)

G36: “Buradaki hocamı da oradaki hocamı da çok sevdim. Bizi gerçekten dinliyorlardı. Bize ne yaptın sen demeden, bizi azarlamadan, yargılamadan, keşke böyle yapmasaydın, niye böyle oldu demeden saygıyla dinliyorlardı. Bizi dinliyordu, bir psikolog, başkası hatta arkadaşlarım ve ailem bile beni bu kadar dinlemezler.” (Ünv. öğrencisi, Ceza İnfaz ve Güvenlik Hizmetleri, Sosyal Bilimler, Nevşehir)

Yukarıdaki ifadelerde gençlik faaliyetlerindeki din görevlilerinin dinleme becerisine dair bazı özellikler ön plana çıkmaktadır. İlgilenme, sevme, saygı duyma, yargılamama, azarlamama, rahat hissettirme gibi özelliklerle birlikte dinleme eyleminin bazı niteliklerine yer verilmiştir. Bu özelliklerin yanı sıra etkin bir dinleme anlatılanları toparlama ve özetleme, dinlerken not alma, akılda canlandırma, anlatıcının yaşantısıyla bağ kurmasına yardımcı olma, anlatıcıya uygun geribildirimde bulunma, gerektiğinde soru- cevap yapma gibi aşamaları içermelidir.⁴³³ Yukarıdaki dinleme eylemlerinde ise bu aşamaların varlığına ilişkin açıklama yapılmamıştır. Din görevlilerinin bu aşamaları dikkate alması dinleme eyleminin etkinliğini artırabilir.

⁴³² Yusuf Doğan, “Dinleme Becerisini Geliştirmede Etkinliklerden Yararlanma”, *TÜBAR-XXVII*, 2010, 265-66.

⁴³³ Mehmet Kurudayıoğlu ve Fatih Kana, “Türkçe Öğretmeni Adaylarının Dinleme Becerisi ve Dinleme Eğitimi Özyeterlik Algıları”, *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 9, sy 2 (2013): 255.

Dinleme türleri etkili, empatik, eleştirel, ayırt edici ve estetik dinlemedir. Görüşme verilerinden hareketle gençlerin etkili ve empatik dinlemeyi önemseydiği söylenebilir. Dinleme doğuştan gelen doğal bir yeti olmakla birlikte geliştirilmesi gerekmektedir. Özellikle dinleme sürecini edilgenlikten kurtararak aktif hale getirilmelidir. Din görevlilerine bu noktada önemli sorumluluklar düşmektedir. Dinleme sonrası öğrencilere sözlü ya da davranışsal olarak bir geribildirimde bulunmak dinleme için önemlidir. Genç kız G33'ün ifadesinde bunun gözetildiği söylenilebilir. Ayrıca yukarıdaki ifadelerde katılımcılar dinleme eyleminin güvende- değerli ve rahat hissetme, faaliyetlere katılma istediğinin ve öğreticiye duyulan muhabbetin artması gibi katkılar sağladığını belirtmiştir. Din görevlilerinin dinleme becerisine dair yeterliliğini arttırmak/ yeterlilik kazandırmak üzere Başkanlık bünyesinde eğitimler düzenlenebilir.

Gençlik faaliyetlerini düzenleyen ya da bu faaliyetlerde görev alan din görevlilerinin sahip olduğu özellikler; olumlu kişilik özellikleri, bilgi yeterliliği, eğitim-öğretim yeterliliği, yöntem yeterliliği ve iletişim becerisi açısından incelenmiştir. Araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde en fazla olumlu kişilik özelliklerine ilişkin, en az ise bilgi yeterliliğine ilişkin görüş belirtilmiştir. Buradan hareketle gençlik faaliyetlerinde görevli din görevlilerinin bilgi yeterliliğini tespit etmeye yönelik çalışmaların yapılmasına ihtiyaç duyulduğu söylenebilir. Ayrıca faaliyetlerin daha etkin ve verimli olmasında bu faaliyetlerde rehberlik görevi üstlenen din görevlilerinin payı büyüktür. Din görevlilerinin sahip olduğu bu özelliklerin geliştirilmesi ve bu özellikler dikkate alınarak görevlendirme yapılması önemlidir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Araştırmamızda Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde genç kızlara yönelik düzenlenen faaliyetlerin katılımcı din görevlisi ve genç kızlar tarafından nasıl değerlendirildiğini tespit etmek amaçlanmıştır. Nitel bir çalışma yapılmıştır. Bu doğrultuda 30 bayan din görevlisi ve 40 genç kız ile yarı yapılandırılmış mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerden elde edilen veriler doğrultusunda 10 kategori, 37 tema ve 110 kod oluşturulmuştur. Bu çerçevede araştırma verileri betimsel analiz ile literatür doğrultusunda yorumlanmıştır. Kodların sayısı fazla olduğu için bunlara dair ulaşılan sonuç ve öneriler ilgili kodun sonunda verilmiştir. Araştırma kapsamında alt problem ve temalara ilişkin ulaşılan sonuçlar ve öneriler şu şekildedir:

Sonuç

Araştırmanın birinci alt problem iki kategoriye ayrılmaktadır. Bunlardan birincisi ilmi faaliyetlerdir. Genç kızlara yönelik düzenlenen ilmi faaliyetler projeler, bilgi yarışmaları, konferans ve seminerler, mübarek gün ve gece programları, din dersleri, kısa süreli din öğretim programları, sohbetler, cami içi etkinlikleri ve kitap okuma etkinliğidir. İlmi faaliyetleri düzenleyenler açısından değerlendirildiğinde ise üç kategoriye ayrılmaktadır: Başkanlık tarafından ulusal düzeyde uygulanan, İl Müftülükleri tarafından il bazında düzenlenen ve din görevlilerinin bireysel gayretiyle uyguladığı faaliyetlerdir. Bu faaliyetlere bakıldığında Başkanlık tarafından ulusal düzeyde uygulanan faaliyetlerin diğerler faaliyetlerden daha sistematik olduğu söylenebilir. Bununla birlikte ulusal ve yerel faaliyetlerin il- görev yeri bazındaki uygulama aşamasında mahalli şartlara göre farklılıklar olabilmektedir. Bayan din görevlisi ve genç kızlardan çoğunun ilmi faaliyetleri düzenlenme ve bu faaliyetlere katılma amaçları ile bu faaliyetlerin gençlere sağladığı katkılar bilinmemektedir. Ayrıca bu faaliyetlerin ölçme ve değerlendirilmesine yönelik yapılan çalışmalara dair veri bulunmamaktadır.

Birinci alt problemin ikinci kategorisi ise sosyal kültürel faaliyetlerdir. Bunlar ziyaret ve geziler, sportif faaliyetler, önemli şahsiyetleri anma programları, eğlence etkinlikleri, el becerisi etkinlikleri ve ikram programlarıdır. Bu faaliyetlerin her birinin amaçları açık ve belirli değildir. Sosyal ve kültürel faaliyetlerin, din görevlilerinin ve genç kızların amaçlarına hizmet etme durumu ile katılımcılara yönelik sağladığı kazanımlara dair veri bulunmamaktadır. Ayrıca sosyal ve kültürel faaliyetlerin yaygın din eğitimiyle ilişkilendirildiğine dair bilgi paylaşılmamıştır. Bu durumdan hareketle faaliyetlerin başarısını ölçme ve değerlendirme mümkün olmamaktadır.

Sosyal-kültürel faaliyetler ilmi faaliyetlere kıyasla daha az düzenlenmektedir. İlmî faaliyetler ise daha sistematik yapılmaktadır. Araştırma kapsamında elde edilen verilerden hareketle sosyal ve kültürel faaliyetlerin düzenlenme durumunu etkileyen etkenler şöyle belirlenmiştir: Bu faaliyetlerin genellikle diğer kurumlarla işbirliği içinde düzenlenmesi, daha fazla bütçe gerektirmesi, faaliyetlere uygun farklı mekânlara ihtiyaç duyulması ve araç-gereç temininde karşılaşılan güçlükler vb.dir.

Araştırmanın ikinci alt problemi gençlik faaliyetlerinin amacı, içeriğin belirlenme usulü ve konular olmak üzere üç kategoriden oluşmaktadır. Bunlardan ilki gençlik faaliyetlerinin amaçlarıdır. Genel amaçlar Başkanlık mevzuatında yer almaktadır. Özel amaçlar ise araştırma kapsamında bayan din görevlisi ve genç kızlarla yapılan görüşmelerden elde edilen veriler doğrultusunda belirlenmiştir. Gençlik faaliyetlerinin genel amaçları ile özel amaçları değerlendirildiğinde bunların soyut ve genel ifadelerle belirtildiği görülmektedir. Gençlik faaliyetlerinin genel ve özel amaçları çoğunlukla duyuşsal alana yöneliktir. Bu amaçlar doğrultusunda somut davranış çıktıları belirlenemediği için faaliyetlerin öğreticiler ile öğrenciler düzeyinde başarısını ölçmek, aksayan yönlerini belirlemek ve gençlik faaliyetlerini daha nitelikli hale getirmek zor görünmektedir.

Gençlik faaliyetlerinin özel amaçlarından ilk altı amaç şöyledir: Gençlerin ihtiyaçlarını karşılamak, gençlerin kendini geliştirmesi, bilinçli gençlerin yetişmesi, gençlerdeki ahlaki boşluğu doldurmak, gençlere sahih dini bilgiyi ulaştırmak ve gençlik faaliyetlerinde bulunmayı sevmektir. Bu amaçlar gençlere yönelik olup bazı din görevlilerinin gençlerin ihtiyaç ve beklentilerine dair farkındalık ve sorumluluk sahibi olduğunu, bu doğrultuda gayret gösterdiğini ortaya koymaktadır. Din görevlilerinin özel

amaçlarından bir diğeri ise gençlik faaliyetlerinde görevlendirilmektir. Bu amaç bazı din görevlilerinin bu faaliyetleri daha çok prosedür ve resmi görevi gereği yaptığını göstermektedir. Her iki ilde de bu faaliyetleri gençlere yönelik amaçlar doğrultusunda gönüllü olarak yapan din görevlilerinin sayısı daha fazladır.

Bayan din görevlisi ve genç kızların faaliyetlere katılma/faaliyetleri düzenlenme amaçları (özel amaçlar) programda yazılı olarak yer almamakta; sadece sözel olarak aktarılmaktadır. Ayrıca çoğu din görevlisinin gençlik faaliyetlerinin genel ve özel amaçlarından haberdar olmadığı anlaşılmaktadır. Genel ve özel amaçlar düzenlenmediğinde amaçların gerçekleşme durumunu ölçmek, katılımcıların amaçlarında birlikteliği oluşturmak, dolayısıyla nitelikli din hizmeti yapmak zorlaşabilmektedir.

İkinci alt problemin diğer kategorisi gençlik faaliyetlerinde içeriğin belirlenme usulüdür. Gençlik faaliyetlerinde içeriğin din görevlileri tarafından veya genç kızlar tarafından ya da her iki tarafın ortak kararıyla belirlendiği ortaya konulmuştur. Araştırma verilerinden hareketle gençlik faaliyetlerin içeriğin daha çok din görevlisi ve gençlerin ortak kararıyla belirlendiği anlaşılmaktadır. Ancak gençlerin ve din görevlilerinin içeriği neye göre belirledikleri/içeriği belirlerken hangi unsurları dikkate aldıkları gibi hususlar bilinmemektedir.

İkinci alt problemin üçüncü kategorisi ise gençlik faaliyetlerinin içeriğidir. Gençlik faaliyetlerinin konuları daha çok inanç, ibadet ve ahlak olmak üzere temel konulardan oluşmaktadır. Bunların yanı sıra güncel konulara, fıkha dair bazı yeni durumlara, genel kültür kapsamında diğer alanlara gençlik faaliyetlerinde çok yer verilmediği görülmektedir.

Araştırmanın diğer alt problemi gençlik faaliyetlerinin düzenlendiği mekânlar ve zamandır. Bu alt problemin ilk kategorisi gençlik faaliyetlerinin mekânlarıdır. Gençlik faaliyetleri Müftülüğe bağlı olan ve bağlı olmayan çeşitli mekânlarda düzenlenebilmektedir. Gençlik faaliyetleri için Aksaray'da Müftülüğe bağlı olan mekânlar, Nevşehir'de ise Müftülüğe bağlı olmayan mekânlar daha çok kullanılmaktadır. Nevşehir'de gençlik merkezi, okuma salonu gibi Müftülüğe bağlı olan ve gençler için özel olarak ayrılan mekânlar bulunmamaktadır.

Gençlik faaliyetlerinde kullanılan mekânlar fiziksel imkân açısından değerlendirildiğinde şu sonuçlara ulaşılmıştır: Bazı mekânların oturma düzeni, ısı, ses, araç-gereç gibi imkânlarının yeterli düzeyde olmadığını söylemek mümkündür. Gençlere yönelik bazı faaliyetler mescitte veya yurttaki boş bir odada düzenlenmektedir. Bu durum pek çok şikâyeti ve rahatsızlığı da beraberinde getirebilmektedir. Ayrıca faaliyetlerin niceliğini, niteliğini, sürdürülebilirliğini ve verimliliğini büyük ölçüde etkilemektedir.

Bu alt problemin diğer kategorisi ise gençlik faaliyetlerinin düzenlenme zamanıdır. Gençlik faaliyetleri düzenlenme sıklığı açısından incelendiğinde düzenli olan ve düzenli olmayan faaliyetler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Faaliyetlerin türüne göre düzenlenme sıklığı değişmektedir. İlmî faaliyetler daha düzenli iken; sosyal-kültürel faaliyetler düzenli olmayan aralıklarla yapılmaktadır. Faaliyetlerin saatinin sabah, öğle, akşam olduğu belirtilmiştir. Faaliyetlerin daha çok hafta içi akşam saatlerinde ve hafta sonu sabah düzenlendiği tespit edilmiştir. Bu durumun her ne kadar öğrencilerin eğitim hayatının yoğunluğundan kaynaklandığı bilirse de akşam saatlerindeki faaliyetlerde güvenlik, yorgunluk, ulaşım gibi sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Gençlerden bazıları ilmî faaliyetlerin (din dersi- sohbet) hafta sonu öğle saatlerinde olmasını; bazıları ise hafta içi akşam saatlerinde olmasını istemektedir. Ayrıca genç kızlar sosyal- kültürel faaliyetlerden kahvaltı programının saatine dair bir değerlendirmede bulunmuştur. Hafta sonu düzenlenen kahvaltı programlarının ve sohbetlerin dinlenme, uyuma gibi ihtiyaçlar için biraz daha geç bir saate alınması talep edilmiştir.

Araştırmanın sonuncu alt problemi ise gençlik faaliyetlerini düzenleyen din görevlilerinin özellikleridir. Bu alt problem üç kategoriden oluşmaktadır. İlk kategori gençlik faaliyetlerini düzenleyen din görevlilerinin olumlu kişilik özellikleridir. Din görevlilerinin olumlu kişilik özellikleri arasında sorumluluk bilinci daha öne çıkarken güler yüzlü olduklarına ilişkin veri en az düzeydedir. Bununla birlikte dokuz alt tema olmak üzere sınırlı sayıda olumlu kişilik özelliklerine yer verildiği görülmektedir. İkinci kategori ise bilgi yeterliliğidir. Bu kategori din görevlisinin dinle ilgili bilgisi, genel kültür bilgisi ve pedagojik formasyon bilgisini kapsamaktadır. Bu alt temalardan dinle ilgili bilgi yeterliliği daha ön plana çıkmış; din görevlilerinin genel kültür ve pedagojik formasyon yeterliliğine dair yeterli veriye ulaşılamamıştır. Sonuncu kategori ise din

görevlilerinin eğitim- öğretim yeterliliğidir. Bu kategori de yöntem yeterliliği ve iletişim becerisi olmak üzere iki alt tema halinde incelenmiştir. Din görevlilerinin yöntem yeterliliğinin yeterli düzeyde bulunmadığı; dinleme becerisine kıyasla sosyal iletişim becerisinin daha fazla olduğu anlaşılmaktadır.

Araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde gençlik faaliyetlerine ilişkin görüş belirten/bu faaliyetlerde görev alan din görevlilerinin mesleki özelliklerine bakıldığında çoğunun kadrolu, ön lisans mezunu, merkezde ve ihtiyaç odaklı görevli olduğu ve mesleki tecrübesinin fazla olduğu görülmektedir. Bu durum kurumsal görevlendirmeden ve bu özellikteki kişilerin gençlik faaliyetlerine gönüllü katılımından kaynaklanabilmektedir. Gençlik faaliyetlerinde görev alan din görevlilerinin görev alanları ihtiyaç odaklı, 4-6 yaş, hafızlık ve vaizliktir. Bunlar arasında gençlik faaliyetlerinde en fazla ihtiyaç odaklı Kur'an kursunda görev yapan din görevlilerinin, en az ise vaizlerin görev aldığı tespit edilmiştir. Ayrıca din görevlilerinden bazıları mesleki görevinin yoğunluğu, katıldığı çeşitli eğitimler, aile hayatı, serbest vaktinin olmaması gibi nedenlerden dolayı gençlik faaliyetlerinde görev almanın zorluğundan bahsetmiştir. Görev statüsü olarak kadroluların gençlik faaliyetlerinde daha fazla görev alması, kurum aidiyetinin kadrolu din görevlilerinde daha fazla olduğunu ortaya koymaktadır. Görev yılı olarak değerlendirildiğinde gençlik faaliyetlerinde görev süresi 10 yıl ve üzeri olan din görevlileri daha aktiftir. Buradan hareketle mesleki tecrübenin gençlik faaliyetlerine katılımı önemli ölçüde etkilediği söylenebilir.

Gençlik faaliyetlerine ilişkin görüş belirten/bu faaliyetlere katılan genç kızlara ilişkin özelliklere bakıldığında ilmi- sosyal ve kültürel faaliyetlere katılım liseye kıyasla üniversite grubunda daha fazladır. Üniversite grubu genç kızlar içerisinde ise en az sağlık bilimleri, en çok sosyal bilimler bölümündeki genç kızlar faaliyetlere katılmaktadır.

Gençlik faaliyetleri il bazında değerlendirildiğinde Aksaray'daki gençlik faaliyetleri nitelik ve nicelik olarak Nevşehir'den daha fazladır. Bununla birlikte gençlik faaliyetlerinin çoğu il bazında ve görev mahalli ile sınırlı kalmaktadır. Aksaray'da uygulanan örnek proje ve yarışmalardan Nevşehir'deki din görevlilerinin haberi olmamakta; bu faaliyetler Aksaray'da da sadece birkaç dönem uygulanmakta ve devamlılık göstermemektedir. Hatta din görevlilerinin bireysel gayretiyle uyguladığı

bazı faaliyetlerden aynı ildeki diğer din görevlileri ve kurumsal yetkililer de haberdar olamamaktadır. Gençlik faaliyetlerinin il merkezleri ile ilçelerde düzenlenme durumuna bakıldığında bu faaliyetlerin il merkezlerinde daha yoğun olduğu söylenebilir.

Araştırma kapsamında katılımcılarla yapılan görüşmeler doğrultusunda Başkanlığın gençlere yönelik ilmi, sosyal ve kültürel faaliyetleri için maddi kaynağa ihtiyaç duyulduğu anlaşılmaktadır. Gençlik faaliyetlerinde kullanılmak üzere İl Müftülüklerinin ve din görevlilerinin özel bir bütçesi bulunmamaktadır. Din görevlilerinin çoğu faaliyetler için gereken bütçeyi birtakım kurumsal katkılardan, kendisinden, diğer din görevlilerinden ve hayırseverlerden karşılamaktadır. İl Müftülükleri tarafından il bazında yerel olarak uygulanan bilgi yarışmaları, projeler vb. faaliyetler için gereken desteği İl Müftülükleri sağlamaktadır. Maddi kaynak ihtiyacının karşılanması faaliyetlerin sürdürülebilirliği ile etkin ve verimli olması açısından büyük önem taşımaktadır.

Öneriler

İlmi, sosyal ve kültürel faaliyetlerin verimliliğini arttırmak için gençlerin ilgi ve ihtiyaçları doğrultusunda hedeflenen kazanımlar belirlenmelidir. İl Müftülükleri tarafından il bazında düzenlenen faaliyetler ile din görevlilerinin bireysel gayretiyle düzenlenen faaliyetlerin yaygınlaştırılmasına ve daha sistematik hale getirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca sosyal ve kültürel faaliyetler yaygın din eğitimiyle olan ilişkisi açısından değerlendirilmelidir.

Gençlerin çeşitli beceriler kazanmasını sağlamak, serbest zamanlarını değerlendirmek, farklı gelişim alanlarına hitap etmek üzere ilmi faaliyetlerin yanı sıra sosyal ve kültürel faaliyetlerin de yaygınlaştırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu doğrultuda gerekli öğretici, materyal, mekân temini sağlanarak daha sık ve düzenli aralıklarla sosyal ve kültürel faaliyetler düzenlenmelidir. Bu faaliyetler için gerekli imkânlar kurumsal protokoller doğrultusunda karşılanabilir.

Genel ve özel amaçlardaki duyuşsal alanların bilgi ve eyleme yansması olarak somutlaştırılması gerekmektedir. Bu doğrultuda faaliyetlerin genç kızlara sağladığı katkıların tespit edilmesi ve bu faaliyetlerin başarı durumunu ölçme-değerlendirme çalışmalarına ağırlık verilmesi gerekmektedir.

Gençliğe Değer Projesi doğrultusunda gençlik faaliyetlerinde her bir din görevlisinin görev alma zorunluluğuna dair düzenlenme yapılmalıdır. Gençlerin ilgi ve ihtiyaçları konusunda farkındalık sahibi ve özverili olan, bu faaliyetlerde gönüllü olarak görev almak isteyen din görevlilerine öncelik verilmelidir. Ayrıca din görevlilerinin gençlik alanına dair farkındalık kazanması için eğitimler düzenlenebilir.

Özel amaçların gençlik programlarında yazılı hale getirilmesi önem taşımaktadır. Özel amaçlar gençlik programlarının genel amaçlarına uygun, gençlerin psikolojik-sosyal gelişimlerini dikkate alan, gerçekleştirilebilir, niteliksel olarak ölçülebilir, ekonomik ve esnek olmasına dikkat edilerek belirlenmelidir. Bu ilkeler doğrultusunda genel ve özel amaçların düzenlenmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Konuların genel ve özel amaçlara uygun şekilde düzenlenmesi ve günümüz ihtiyaçlarına göre yeni konuların eklenmesi gerekmektedir. Bu konular için “Genç kızlar din görevlilerine en çok hangi konularda müracaat ediyor?” sorusuna verilen yanıtlardan istifade edilebilir.

Gençlik faaliyetlerinin içeriği belirlenirken gençlerin ilgi, ihtiyaç ve beklentileri tespit edilerek belirli konu seçenekleri hazırlanabilir. Bu seçenekler arasından din görevlisi ve genç kızların içeriği belirlemesi sağlanabilir.

Gençlik merkezinin kullanışlı hale gelmesi için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır. Gençlik faaliyetlerinde kullanılan hâlihazırdaki diğer mekânlarının sorunları giderilmeli, eksikleri tamamlanmalıdır. Nevşehir’de de Başkanlığa bağlı bir gençlik merkezine ihtiyaç duyulmaktadır. Her iki ilde de Diyanet Genç Ofis, Gençlik Okuma Salonları, Diyanet Kitap Kafe gibi Başkanlığa bağlı yeni mekânların açılmasına öncelik verilmelidir.

Sosyal ve kültürel faaliyetlerin daha düzenli bir şekilde yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Öğrencilerin talepleri, mevcut şartlar, din görevlilerinin durumu dikkate alınarak faaliyetlerin türü ve düzenlenme sıklığı/zamanı daha sistematik olarak belirlenmelidir.

Gençlik faaliyetlerinin zamanını belirlerken ulaşım kolaylığını ve güvenliğini sağlamak için faaliyetlerin düzenleneceği mekân önem taşımaktadır. Faaliyetlerin zamanına ilişkin gençlerden gelen talepler doğrultusunda hafta içi akşam saatlerindeki faaliyetler daha çok genç kızların barındığı mekânlarda; hafta sonu ve sabah/öğle

saatlerindeki faaliyetler ise öğrencilerin barındığı yerlerin dışındaki farklı mekânlarda düzenlenebilir. Ayrıca kahvaltı programının zamanı daha geç bir saate alınabilir. Ya da dönem başında programa katılacak gençlere saat seçeneği sunularak bu faaliyetin saati genç kızlardan çoğunluğun kararına göre belirlenebilir.

Gençlik faaliyetlerinin verimliliğini, sürdürülebilirliğini, nitelik ve niceliği arttırmak adına Başkanlık bünyesinde gençlik faaliyetleri için ayrı ve temel bir din görevlisi kadrosu oluşturulmalıdır. Bu seçim kurum içinden naklen alım (Kur'an kursu hocası, vaiz vb.) ile olabileceği gibi kurum dışından atama ile de olabilir. Gençlik kadrosunda görev alacak din görevlisinin sayısı mahalli şartlara, düzenlenmesi planlanan faaliyetlere, genç kızların ihtiyaç ve taleplerine göre belirlenebilir. Bu kadrodaki din görevlilerinin görev alanı sadece gençlik faaliyetleri ile sınırlı olmalı; ihtiyaç odaklı, 4-6 yaş, hafızlık gibi alanlardaki görevine de son verilmelidir. Gençlik faaliyetlerine dair oluşturulan özel kadroda her ilden en az bir bay-bayan vaiz gençlik koordinatörüyle birlikte gençlik faaliyetlerini yürütmek üzere görevlendirilebilir. Ayrıca din görevlileri belirlenirken olumlu kişilik özellikleri taşıması, yeterli alan ve genel kültür bilgisinin olması, yöntem yeterliliği, gençlerle iletişiminin iyi olması gibi hususlar dikkate alınmalıdır.

Gençlere yönelik düzenlenen ilmi, sosyal ve kültürel faaliyetler lise ve üniversite grubu genç kızlar için ayrı olmak üzere eğitim durumuna göre gruplandırılmalıdır. Bu grupların gelişim özellikleri, ilgi, ihtiyaç ve beklentileri doğrultusunda faaliyetlerin içeriğinde düzenlemeler yapılmalıdır. Özellikle lise grubu genç kızlara yönelik ilmi, sosyal ve kültürel faaliyetlerin nitelik ve nicelik olarak arttırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Faaliyetlere sağlık bilimleri bölümündeki gençler başta olmak üzere sosyal bilimler, ilahiyat ve İslami ilimler, fen ve mühendislik gibi hemen her bölümden gençlerin katılımı için imkân sağlanmalıdır.

Gençlik faaliyetlerini yaygınlaştırmak, din görevlileri arasında fikir alışverişi ve dayanışma sağlamak adına faaliyetlerin tanıtımının yapılması önem taşımaktadır. Din görevlilerini gençlik faaliyetlerine dair proje/faaliyet üretimine ve paylaşımına teşvik etmeye yönelik programlar, toplantılar vb. düzenlenebilir. Kurum bünyesinde gerçekleştirilen gençlik faaliyetlerinin takibi için nicelikten ziyade faaliyetlerin içeriğini ve niteliğini ölçme ve değerlendirme uygulamalarına yer verilmelidir.

İlçelerdeki gençlik faaliyetlerinin daha planlı olması, çeşitlendirilmesi, nicelik ve nitelik olarak arttırılması için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

İl bazında düzenlenen gençlik faaliyetlerinin nitelik ve niceliği dikkate alınarak Başkanlık tarafından gençlik faaliyetleri için özel bütçe sağlanabilir. Ayrıca İl Müftülükleri tarafından uygun şartları taşıyan yardım ve bağışların bir kısmı gençlik faaliyetlerinde kullanılmak için tahsis edilebilir. Din görevlileri görevlendirildiği gençlik faaliyetlerinde bu bütçeden istifade edebilir ya da bireysel gayretiyle düzenlediği faaliyetlerde kurumdan maddi destek talebinde bulunabilir. Maddi destek temini için din görevlilerinin faaliyetlerini bir program çerçevesinde daha sistematik olarak düzenlemeli, tahmini bir bütçe belirleyerek kaynak yönetimini sağlamalıdır.

KAYNAKÇA

- “3_Sosyal Proje Nedir.pdf”. Erişim 10 Kasım 2022.
https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/85502/mod_resource/content/1/3_Sosyal%20Proje%20Nedir.pdf.
- “100 Öğrenciye 100 Umre’ Projesi İçin Kermes Düzenlendi”. Erişim 09 Kasım 2022.
<https://aksaray.diyanet.gov.tr/sayfalar/contentdetail.aspx?MenuCategory=Kurumsal&ContentId=728>.
- “2010/53 sayılı Genelge (İlk Ders)”. Erişim 10 Kasım 2022.
<https://www.egitimmezuat.net/index.php/home/genelgeler/genelge-2000-2010/204-2010-53-sayili-genelge-i-lk-ders>.
- “2020 Türkiye Orman Varlığı”. Tarım ve Orman Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü Orman İdaresi ve Planlama Dairesi Başkanlığı, 2020.
- TDV İslâm Ansiklopedisi. “AHLÂK”. Erişim 03 Kasım 2022.
<https://islamansiklopedisi.org.tr/ahlak>.
- Ak, Kamuran. “Osmanlı’dan Günümüze Türk Yemek Kültüründe Seramik Yemek Kapları”. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, 2007.
- Akarsu, Adem. “Din Toplum İlişkileri Bağlamında Kutlu Doğum Faaliyetleri”. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, 2010.
- Akbulut, Hasan. *Film Çözümlemeleri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, 2010.
- Akdemir, Hasan. “Okullarda Yapılan Tarihi Anma Ve Kutlama Programlarının Öğrencilerde Tarih Bilincinin Gelişmesine Etkisi”. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, 2014.
- Akdoğan, Bayram. “Din Görevlilerine Musiki Eğitimi Verilmesi Hakkında Örnek Bir Metot”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 43, sy 2 (2002): 315-53.
- Akgün Özçelik, Esmâ. “Din Eğitimi ve Öğretimi Açısından Ahiret Bilinci”. *Kocatepe İslami İlimler Dergisi* 4, sy 1 (2021): 214-19.
- Akın, Ahmet. “Tarihi Süreç İçinde Cami ve Fonksiyonları Üzerine Bir Deneme”. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15, sy 29 (2016): 179-211.
- Akın, Mustafa Şeref. “Atölye Çalışmaları: Kullanıcı Deneyiminde Ortak Kurgulama Mekanizması”. *Pazarlama İçgörüsü Üzerine Çalışmalar* 3, sy 1 (2019): 15-24.
- Akkır, Ramazan. “Görme Yetersizliği Olan Bireylerin Sorunları, Beklentileri ve Din Anlayışları: İstanbul Örneği”. *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6, sy 2 (2019): 403-25.
- “Aksaray İl Müftülüğü 100 Öğrenciye 100 Umre Projesi Şartnamesi”, t.y.
- Akyılmaz, S. Gül. “Osmanlı Miras Hukukunda Kadının Statüsü”. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 11, sy 1 (2007): 471-502.
- Akyürek, Süleyman. *Din Öğretimi Model Strateji Yöntem ve Teknikler*. 6. bs. Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık, 2018.
- Akyüz, Murat, ve Serdar Uslu. “Yıldız Basketbol Milli Takımında Yer Alan Kız Sporcuların Kuvvet Profillerinin Belirlenmesi ve İlişkilendirilmesi”. *International Journal Of Sport Culture and Science* 1, sy 3 (2013): 39-48.

- Alkan, Ahmet Ali. “Öğrenme ve Öğretme Süreci Açısından Yaz Kur’an Kursları (Balıkesir Örneği)”. Doktora tezi, ecmettin Erbakan Üniversitesi, 2014.
- Altan, Asiye. “Beykoz Yûşa Türbesi Bağlamında Türbe Ziyaretlerinin Psiko- Sosyal Yönden İncelenmesi”. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2017.
- Altinkurt, Nimet. “Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde Yaşanılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri”. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2008.
- Altıparmak, Saliha. “Huzurevinde Yaşayan Yaşlı Bireylerin Yaşam Doyumu- Sosyal Destek Düzeyleri ve Etkileyen Faktörler”. *Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Tıp Dergisi* 3, sy 23 (2009): 159-64.
- Ardahan, Faik. “Doğa Yürüyüşü Yapanların Yaşam Doyum Düzeyleri ile Duygusal Zekâ ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”. *Mediterranean Journal Of Humanities* 2, sy 1 (2012): 11-19.
- Ardahan, Faik, ve Tennur Lapa. “Açık Alan Rekreasyonu: Bisiklet Kullanıcıları ve Yürüyüşçülerin Doğa Sporü Yapma Nedenleri ve Elde Ettikleri Faydalar”. *Uluslararası İnsan Bilimler Dergisi* 8, sy 1 (2011): 153-68.
- Ardahan, Melek. “Yaşlılık ve Huzurevi”. *Aile ve Toplum Eğitim Kültür Dergisi* 5, sy 20 (2010): 25-32.
- Arslan, Ali, ve Melek Çaylak. “Tesettür Giyimi Etkileyen Tüketim Kültürü Faktörleri Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma”. *Akademik İncelemeler Dergisi* 13, sy 1 (2018): 41-70.
- Arslan, Yusuf, Hacı Murat Şahin, Ubeyde Gülnar, ve Murat Şahbudak. “Görme Engellilerin Toplumsal Hayatta Yaşadıkları Zorluklar (Batman Merkez Örneği)”. *Batman Üniversitesi Batman Yaşam Bilimleri Dergisi* 4, sy 2 (2014): 1-14.
- Aslan, Halide. “Osmanlı İmparatorluğu’nda Osmanlı İmparatorluğu’nda Mübarek Gün ve Gecelerden Kandiller”. *İstem* 7, sy 13 (2009): 199-231.
- Aşık, Fadime. “Osmanlı İstanbul’unda Ramazan Kültürü Ve Ramazan Sofraları”. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, 2019.
- Aşlamacı, İbrahim. “Üniversite Öğrencilerinin Diyanet İşleri Başkanlığı Hizmetlerine Yönelim Durumları: İnönü Üniversitesi Örneği”. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 5, sy 6 (2016): 1563-82.
- Aybey, Salih. “Yaz Kur’an Kurslarının Din Eğitimi Açısından Fonksiyonelliği Üzerine Bir Araştırma”. *Turkish Studies* 10, sy 15 (2015): 85-102.
- Aydar, Hidayet. “Bir Din Eğitimi Konusu Olarak Namaz ve Bunun Öğrencilerin Hayatındaki Tezahürleri”. *Kuran Mesajı İlmi Araştırmalar Dergisi*, sy 16-17 (Nisan-Mayıs-Haziran 99).
- Aydın, Arslan. “Melekler ve İslam Akidesindeki Yeri”. *Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi* 5, sy 11 (1966).
- Aydın, Ayhan. *Sınıf Yönetimi*. 7. bs. Ankara: Tekağaç Eylül Yayınları, 2006.
- Aydın, Muhammet Şevki. “Kur’an Kursunda Hafızlık Eğitimi”. *Diyanet Aylık Dergi*, 2008.
- . “Kur’an’ı Öğrenme Bağlamında Hafızlık”. *Diyanet Aylık Dergi*, 2009.
- Aydın, Sena. “Yeni Hafıza ve Medya: Payitaht Abdülhamid ve Diriliş Ertuğrul Dizileriyle Kolektif Hafıza İnşası”. Doktora tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, 2019.

- Aydos, Sebahat, ve Taşkın Taştepe. “Okul Öncesi Dönemde Ev Ziyaretleri: Ev Ziyareti Gözlem Formlarına Dayalı Bir İnceleme”. *Millî Eğitim Dergisi* 48, sy 224 (2019): 267-84.
- Aygül, Hasan Hüseyin, ve Gamze Gürbüz. “Tüketim, Moda ve İslami Giyim Açısından Tesettürlü/Türbanlı Öğrenciler: Akdeniz Üniversitesi Örneği”. *Muhafazakar Düşünce Dergisi* 15, sy 56 (2019): 161-210.
- Aygün, Abdullah, ve Hayrettin Karadeniz. “Üniversite Gençlerinin Kur’an’a Dair İlgi, Algı ve Bilgileri: Giresun Üniversitesi Örneği”. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi* 9, sy 16 (2017): 97-133.
- Aygün, Bilal. “Ben Dili Sen Dili”, t.y.
- Aygün, Fatma. “Ateizme Yol Açan Başlıca Faktörler”. *Mezhep Araştırmaları Dergisi* 10, sy 2 (2017): 531-62.
- Ayyıldız Durhan, Tebessüm, ve Belgin Gökyürek. “Ritim Eğitimi ve Dans Dersine Yönelik Tutum Ölçeği Geliştirme Çalışması”. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi* 18, sy 2 (2020): 59-76.
- Barut, Ali İlhan, Abdurrahman Demir, Ersin Ballıyaka, ve Ferhat Çiftçi. “Doğa Yürüyüşü ve Yamaç Paraşütü Sporu Yapan Bireylerin Yaşam Doyumu ve Özyeterliklerinin İncelenmesi”. *Spor Eğitim Dergisi* 3, sy 2 (2019): 137-45.
- Batman, Elif. “Yaşamın Zorluklarıyla Başa Çıkmada Kader İnancının Rolü”. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, 2008.
- Bayhan, Pınar, ve Sonnur Işıtan. “Ergenlik Döneminde İlişkiler: Akran ve Romantik İlişkilere Genel Bakış”. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi* 20, sy 20 (2010): 33-44.
- Baykara Pehlivan, Kevser. “Öğretmen Adaylarının İletişim Becerisi Algıları Üzerine Bir Çalışma”. *İlköğretim Online* 4, sy 2 (2005): 17-23.
- Begiç, Hacer Nurgül. “Türk Kültüründe Geleneksel Bez Bebekler”. *Motif Akademi Halk Bilim Dergisi* 9, sy 18 (2016): 217-28.
- Bek, Nahit. “Tokat İlinde Günümüzde Kurulmuş Olan Vakıfların Eğitime Katkısı”. İçinde *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Tokat Tarihi ve Kültürü Sempozyumu*, 2:459-68. Ankara: Salmat Basım Yayıncılık, 2015.
- Bener, Özgün, ve Gülay Günay. “Gençlerin Evlilik ve Aile Yaşamına İlişkin Tutumları”. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 3, sy 1 (2013): 1-16.
- “Bez Bebek”. Erişim 16 Kasım 2022. <https://aksaray.ktb.gov.tr/TR-232503/bez-bebek.html>.
- “Bilgi Kirliliği”. Erişim 01 Kasım 2022. <https://www.siberay.com/bilgi-kirliligi>.
- Birden, Belkıs. “Çevre Etiğinde Bireyin Ahlaki Sorumluluğuna Kısa Bir Bakış”. *Türkiye Biyoetik Dergisi* 3, sy 1 (2016): 4-14.
- Birkök, Mehmet Cüneyt. “Bir Toplumsallaştırma Aracı Olarak Eğitimde Alternatif Medya Kullanımı: Sinema Filmleri”. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* 5, sy 2 (2008): 1-12.
- Boydak Özan, Mukadder, ve Tuncay Yavuz Özdemir. *Sınıf Yönetimi*. 1. bs. Ankara: Asos Yayınları, 2017.

- Bozkuş, Kıvanç, ve Mustafa Özdere. “Öğrencinin Öğretmene Güveni Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanması”. *Anadolu Eğitim Liderliği ve Öğretim Dergisi* 9, sy 2 (2021): 145-58.
- Bülbül, Asu. “Ergenlerin Algılanan Anne Baba Tutumları ile Yakın İlişkilerindeki Psikolojik Eğilimleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”. Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi, 2014.
- Büyükşahin Çevik, Gülşen, ve Meral Atıcı. “Lise 3. Sınıf Öğrencilerinin Arkadaşlık İlişkilerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi”. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17, sy 2 (2008): 35-50.
- “Cami Hizmetlerinde Verimliliğin Arttırılması Genelgesi.pdf”. Erişim 09 Kasım 2022. <https://hukukmusavirligi.diyaret.gov.tr/Documents/Cami%20Hizmetlerinde%20Verimlili%C4%9Fin%20Artt%C4%B1r%C4%B1lmas%C4%B1%20Genelgesi.pdf>.
- Can, Mine. “Anadolu Türk Kültüründe Kanaviçe”. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi* 10, sy 20 (2017): 319-34.
- Canikli, İlyas. “Hadis Öğretimi Üzerine Bazı Düşünceler”. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy 23 (2010): 141-64.
- Cebeci, Suat, ve Bilal Ünsal. “Hafızlık Eğitimi ve Sorunları”. *Değerler Eğitimi Dergisi* 4, sy 11 (2006): 27-52.
- Cihan, Nazlı. “Okullarda Değerler Eğitimi ve Türkiye’deki Uygulamaya Bir Bakış”. *Electronic Turkish Studies* 9, sy 2 (2014): 429-36.
- Coşkun, Zeki, ve Bilal Çoban. “Milli Eğitim Bakanlığı Gençlik Kamplarının Analizi ve Katılımcı Gençlerin Memnuniyet Düzeyleri”. *E-Journal Of New World Sciences Academy* 5, sy 1 (2010): 16-27.
- Coşkunsever, Asude. “Sosyal Hizmet Kurumlarında Dini Danışmanlık ve Rehberlik (Yetiştirme Yurdu & Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezi Örneği)”. Doktora tezi, Uludağ Üniversitesi, 2016.
- Çakı, Fahri, ve Betül Kızıltepe. “Üçüncü Yerler Olarak Kafeler ve Gençlik: Balıkesir Örnek Olay İncelemesi”. *Akademik İncelemeler Dergisi* 12, sy 1 (2017): 173-202.
- Çakır, Vedat. “Bir Sosyal Etkinlik Olarak Eğlence ve Televizyon (Konya Örneği)”. Doktora tezi, Selçuk Üniversitesi, 2005.
- Çalış, Halit. “Kadınların Cuma Namazı Yükümlülüğü”. *Marife*, sy 1 (2005): 205-12.
- Çalışkan Güneş, Pınar. “Kaligrafi ve Seramik Sanatındaki Yeri”. *İdil* 9, sy 73 (2020): 1455-67.
- Çalışkan, İsmail. “Osmanlı’da Tefsir Dersi Gelenekleri, Kur’an- Tefsir Akademisi”. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 20, sy 2 (2016): 425-33.
- Çalışkan, Nihat, ve Rüştü Yeşil. “Eğitim Sürecinde Öğretmenin Beden Dili”. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi* 6, sy 1 (2005): 199-207.
- Çalışkan, Zekeriya, Sermin Timur Taşhan, İlksen Orhan, ve Gülçin Nacar. “Partneri Olan ve Olmayan Üniversite Öğrencilerinin Eş Seçimi Tercihlerinin Karşılaştırılması”. *İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi* 4, sy 1 (2015): 6-10.
- Çanakci, Ahmet Ali. “Gençlerle İletişimde ve Din Anlatımında Din Dili”, sy 273-2997 (t.y.): 26.

- Çayıroğlu, Yüksel. “Helâl ve Haramlarla İlgili Kaide ve İlkeler”. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18, sy 1 (2018): 597-633.
- Çaylak, Melek. “Değişen Tesettür Algısı : “Üniversite Gençliği Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma””. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, 2016.
- Çebi, Ecem. “Gençlerin Sosyalleşme ve Yalnızlaşma Deneyimleri Açısından Sosyal Medya: Karadeniz Teknik Üniversitesi Örneği”. *İmgelem* 4, sy 7 (2020): 439-67.
- Çelik, Akın, ve Mustafa Şahin. “Spor ve Çocuk Gelişimi”. *International Journal Of Social Science* 7, sy 1 (2013): 467-78.
- Çelik, Rahime, ve Sare Evcimik. “Okul-Cami Buluşması Projesi Üzerine Nitel Bir Araştırma”. *Diyanet İlmî Dergi* 57, sy 1 (2021): 457-86.
- Çelik, Suat, Erdal Şenocak, Samih Bayrakçeken, Yavuz Taşkesenligil, ve Kemal Doymuş. “Aktif Öğrenme Stratejileri Üzerine Bir Derleme Çalışması”. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, sy 11 (2005): 155-85.
- Çetik Yıldız, Songül. “Üniversite Öğrencilerinde Kahvaltı Yapma Alışkanlığının Saptanması ve Çözüm Önerileri”. *Iğdır Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi* 10, sy 2 (2020): 819-27.
- Çetin, Mustafa Alper, ve Celal Metin. “Mezarlık ve Şehitlik Ziyaretlerinin Tarih Bilgisi ve Bilincinin Oluşumunda ve Öğrencinin Akademik Başarısındaki Etkisi”. *Anadolu Eğitim Liderliği ve Öğretim Dergisi* 1, sy 1 (2013): 44-64.
- Çetinkanat, Canan. “Öğretmen Adayları ve Müfettişlerin Bakış Açısından Öğretmen İletişim Becerileri”. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi* 14, sy 14 (1998): 1-13.
- Çobanoğlu, Abdullah. “Halk Arasında Yaşayan Hurafeler Üzerine Bir Alan Araştırması (Bursa/Osmangazi Örneği)”. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, 2006.
- Çocuklarımıza Namazı Nasıl Sevdirelim, 2019.
- Çolak, Ali. *Kur'an ve Hadislere Göre Melek Kavramı*. Ankara: Gümüşhane Üniversitesi, 2012.
- Çopur, Mehmet Erol. “Yazının Tarihsel Sürecinden Hareketle, Tarih, Teknik ve Diğer Sanatlara Yansıması ile Kaligrafi”. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, 1996.
- Çömlekçi, Mehmet Fatih, ve Oğuz Başol. “Gençlerin Sosyal Medya Kullanım Amaçları ile Sosyal Medya Bağımlılığı İlişkisinin İncelenmesi”. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 17, sy 4 (2019): 173-88.
- Çubukçu, Zühal, ve Pınar Girmen. “Öğretmenlerin Sınıf Yönetimi Becerilerine İlişkin Görüşleri”. *Bilgi*, sy 44 (2008): 123-42.
- Dabağcı, Esra. “Mezar Taşları Suskun Mudur? Cebeci Askeri Şehitliğinin ve Anıtının Söyledikleri ve Söylemedikleri Üzerine”. *Moment Dergi* 1, sy 2 (2014): 87-121.
- Daşbaş, Serap. “Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde Ailelere Yönelik Sosyal Hizmet Uygulaması: Bir Değerlendirme Araştırması”. *Toplum ve Sosyal Hizmet* 24, sy 1 (2013): 101-14.
- Demir, Derya. “Hayat Bilgisi Dersinin Öğrencilere Çevre Bilinci Kazandırma Düzeyine İlişkin Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri”. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, 2011.

- Demir, Rıdvan. “Özel Gereksinimli Öğrencilerin Din Eğitiminde Karşılaşılan Problemler ve Çözüm Önerileri”. İçinde *II. Uluslararası Multidisipliner Çalışmaları Kongresi*. Adana: Akademisyen Yayınları, 2018.
- Demirci, Mehmet. “Tefsir Usulüne Duyulan İhtiyaç”, t.y.
- Demirel, Özcan. *Eğitimde Program Geliştirme Kuramdan Uygulamaya*. 24. bs. Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2015.
- “DERGİ - En verimli olduğumuz zaman hangisi? - BBC News Türkçe”. Erişim 26 Ekim 2022. <https://www.bbc.com/turkce/vert-cap-42568797>.
- Din İşleri Yüksek Kurulu Fetvalar*. 5. bs. İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2019.
- Diyanet İşleri Başkanlığı. “Gençliğe Değer Projesi”, 24 Ocak 2020.
- Diyanet İşleri Başkanlığı. “Gençlik Çalışmaları Yönergesi”, 24 Ocak 2018.
- “Diyanet İşleri Başkanlığı Gençlik Çalışmaları Yönergesi * - PDF Ücretsiz indirin”. Erişim 11 Ekim 2022. <https://docplayer.biz.tr/107845823-Diyanet-isleri-baskanligi-genclik-calismalari-yonergesi.html>.
- Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun, 633 sayılı § (1965).
- Doğan, Gülperi. “Liseli Gençlerde Günah Algısı (Elbistan Örneği)”. Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, 2019.
- Doğan, Selen, ve Mecbure Aslan. “Psikolojik Sermaye, İçsel Motivasyon ve İş Tatmini İlişkisi”. *Ömer Halis Demir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 11, sy 3 (2018): 112-25.
- Doğan, Şeyma, ve İlyas Uçar. “Bütün Yönleriyle Osmanlıca ve Mirası Uluslararası Sempozyumu”. *Kırıkkale İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 1, sy 1 (2016).
- Doğan, Tahsin. *Öğretmen ve Eğitim Yöneticilerine Rehber*. 1.Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2014.
- Doğan, Yusuf. “Dinleme Becerisini Geliştirmede Etkinliklerden Yararlanma”. *TÜBAR-XXVII*, 2010, 263-74.
- Doğan, Yusuf, ve Hüseyin Özçak. “Türkçe Öğretmeni Adaylarının Genel Kültür Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma”. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi* 18, sy 2 (2020): 595-623.
- Durualp, Ender, Pınar Çiçekoglu, ve Enver Durualp. “Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Kitap Okumaya Yönelik Tutumlarının İnternet Ve Kitap Okuma Alışkanlıkları Açısından İncelenmesi”. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi* 2, sy 1 (2013): 115-32.
- Düzgüner, Sevde, ve Mustafa Soykök. *Gençlere Yönelik Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri*. 4. bs. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2022.
- “Eğitim Kurumu Gezileri Çerçeve Sözleşmesi”, 2018.
- Ekici, Kübra Kamer. “Diyanet İşleri Başkanlığı Tarafından Uygulanan Gençliğe Değer Projesinin Din Eğitimi Kapsamında Değerlendirilmesi”. *Bartın Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi*, sy 17 (Bahar 2022): 38-60.
- Erbil, Nülüfer, Zeynep Divan, ve Perihan Önder. “Ergenlerin Benlik Saygısına Ailelerinin Tutum ve Davranışlarının Etkisi”. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi* 10, sy 10 (2006): 7-15.

- Erdemli, Özge, ve Tuğba Güner Demir. “Öğretmenlik Meslek Etiği Açısından Hediye Alma: Örnek Olay Ekseninde Değerlendirme”. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 15, sy 1 (2018): 611-37.
- Ermiş, Ali. “Ergenlerin Deizm Algısına Dair Sosyolojik Bir Araştırma (Çankaya Örneği)”. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, 2019.
- Erol, Günay, ve Azize Hassan. “Gençlerin Sosyal Medya Kullanımı ve Sosyal Medya Kullanımının Tatil Tercihlerine Etkisi”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 7, sy 31 (2014): 804-12.
- Erul, Bünyamin. “Hadislerin Anlaşılması Meselesi (İslam Geleneğinde Hadisleri Farklı Okuma Biçimleri)”. İçinde *Güncel Dini Meseleler Birinci İhtisas Toplantısı (Tebliğ ve Müzakereler)*, 1. bs. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2004.
- Esentaş, Melike, Selhan Özbey, ve Pınar Güzel. “Gençlik ve Spor Bakanlığı Kamp Uygulamalarının Gençlik Kampı Liderlerine Göre Değerlendirilmesi”. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi* 15, sy 2 (2017): 73-78.
- Eşitti, Bekir, ve Said Kıngır. “Konya İli Örneğinde Kalkınma ve İnanç Turizmi”. *Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 6, sy 12 (2015): 175-90.
- Faiz, Melike, ve Emine Karasu Avcı. “Popüler Kültür Unsuru Olarak Tarihi Dizilere İlişkin Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri”. *Trakya Eğitim Dergisi* 10, sy 3 (2020): 744-63.
- Fatih Şentürk, Hayri Akyüz. “Eskişehir Yöresi’nde Bazı Orman İçi Dinlenme Alanlarının Rekreatif Talep Değerinin Belirlenmesi Üzerine Araştırmalar”. *International Journal of Sport Culture and Science* 2, sy 1 (2014).
- “Fıkıh - TDV İslâm Ansiklopedisi”. Erişim 08 Kasım 2022. <https://islamansiklopedisi.org.tr/fikih>.
- Genç, Hasan, Hilmi Demirkaya, ve Gülşah Karasakal. “İlköğretim Öğrencilerinin Ormana İlişkin Görüşleri: Nitel Bir Araştırma”. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi* 1, sy 2 (2010): 150-66.
- Genç, Melda. “Tarihsel Süreçte Takı Tasarımında Kullanılan Malzemelerin Değişimi ve Çağdaş Uygulamalarda Yeni Alternatifler: Seramik ve Porselen”. *International Journal Of Interdisciplinary and Intercultural Art* 4, sy 9 (2019): 167-78.
- “Gençlik Kampları”. Erişim 16 Kasım 2022. <https://genclikkamplari.gsb.gov.tr/Modul/BasvuruSartlari.aspx>.
- “Gençlik ve Spor Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı Arasında İşbirliği Protokolü”, 2019.
- “Gençlik ve Spor Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı arasında işbirliği protokolü imzalandı”. Erişim 10 Kasım 2022. <https://www.diyanet.gov.tr/tr-TR/Kurumsal/Detay/26173/genclik-ve-spor-bakanligi-ile-diyanet-isleri-baskanligi-arasinda-isbirligi-protokolu-imzalandi>.
- “Gençlik ve Spor Bakanlığı Protokolü.pdf”. Erişim 10 Kasım 2022. <https://dinhizmetleri.diyanet.gov.tr/Documents/Gen%C3%A7lik%20ve%20Spor%20Bakanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1%20Protokol%C3%BC.pdf>.
- Gögen, Rukiye. “Din Görevlilerine Göre Çocuk/Sevgi Evleri’nde Kalan Çocukların Din Eğitimi: Sivas İli Örneği”. *Eskiye*, sy 45 (2021): 843-73.
- Gök, Hülya. “Düzenli Namaz Kılma ve Kılmama ile Ruh Sağlığı Arasındaki İlişki”. *İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi* 5, sy 1 (2019): 134-60.

- Gökçekan, Zafer, ve Nurcan Gökçekan. “Öğretmen Yetiştirmede Olumlu Kişilik Özellikleri Kazandırma İşlevi”. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, sy Özel Sayı 11 (1999): 206-10.
- Göleş, Kevser. “Giysi Tamamlayıcı Öge Olarak Takı”. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2020.
- Göz, Kemal. “Çevre Ahlakı ve İnsan”. *Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi* 12, sy 1 (2011): 92-100.
- Gözgeç Mutlu, Havva, ve Ebru Günlü Küçükaltan. “İnanç Turizmi Kapsamında Kadınların Beklenti ve Deneyimlerinin Analizi: Birgivi Türbesi Örneği”. *Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi* 20, sy 2 (2019): 473-98.
- Gülcan, Murat Gürkan, ve Neslihan Taner. “Öğretmen Görüşlerine Göre İlköğretimde Ev Ziyaretinin Okul Başarısına Etkisi (Kahramanmaraş İl Örneği)”. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, sy 22 (2011): 129-44.
- Gülsevil Belber, Burcu, ve Yakup Erdoğan. “Çekirdek Kapadokya Bölgesinde Atlı Doğa Yürüyüşü Faaliyetlerine Katılan Turistik Tüketicilerin Profilini Belirlemeye Yönelik Bir Çalışma”. *Business & Management Studies: An International Journal* 7, sy 4 (2019): 1155-72.
- Günay, İlhami. “İmam Hatip Liselerinde Okutulan Tefsir Dersinin Önemi, Sorunları, Öğretim Metotları ve Bazı Teklifler”. *Tefsir Araştırmaları Dergisi* 3, sy 2 (2019): 357-83.
- Gündoğan, Aslı, ve Beyhan Can. “Sınıf Öğretmenlerinin Tasarım-Beceri Atölyeleri Hakkındaki Görüşleri”. *Turkish Studies* 15, sy 2 (2020): 4227-45.
- Gündoğdu, Kerim, Mehmet Altın, Nurtaç Üstündağ, ve Betül Altay. “Öğretmen Adayları Öğretmenlik Uygulamasında Yeterli mi? (Bir Olgubilim Çalışması)”. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 5, sy 1 (2018): 150-66.
- Gündüz, Nevin, ve Zeycan Acar. “Beden Eğitimi ve Fen ve Teknoloji Dersinde Doğa Yürüyüşü Konulu Performans Ödevinin Değerlendirilmesi”. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi* 12, sy 2 (2014): 81-87.
- Gürdal, Ayça Demir, ve Zuhale Yonca Odabaşı. “Kadın ve Miras: Sosyolojik bir Değerlendirme”. *Folklor/Edebiyat* 20, sy 78 (2014): 37-50.
- Gürkan, Senem, ve Erkan Perşembe. “İslam Kadın İlmihallerinde Kadının Toplumsal Hayattaki Yeri: Kadın ve Erkek İlmihal Yazarları Üzerine Bir Karşılaştırma”. *Turkish Studies – Comparative Religious Studies* 7, sy 2 (2020): 211-22.
- Güzel, Abdurrahman, ve Özay Karadağ. “Anlatma Becerileri Açısından ‘Türkçe Dersi Öğretim Programı (6, 7, 8. Sınıflar)’na Eleştirel Bir Bakış”. *Ana Dili Eğitimi Dergisi* 1, sy 1 (2013): 45-52.
- Haber, Diyanet. “500 kişinin katılımıyla ‘Gençliğe Değer Semineri’ düzenlendi haberleri”. <https://www.diyanehaber.com.tr/>. Erişim 10 Kasım 2022. <https://www.diyanehaber.com.tr/afyonkarahisar-muftulugu/500-kisinin-katilimiyla-genclige-deger-semineri-duzenlendi-h14027.html>.
- TDV İslâm Ansiklopedisi. “HADİS”. Erişim 08 Kasım 2022. <https://islamansiklopedisi.org.tr/hadis>.

- Hamamcı, Zeynep, Ahmet Buğa, ve Şenol Duran. “Üniversite Öğrencilerinin Evlilik Yaşantısı ile İlgili Bilgi Kaynaklarının ve Evlilik Öncesi Eğitim İhtiyaçlarının İncelenmesi”. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi* 26, sy 26 (2011): 33-50.
- Hardal, Muammer. “Ortaöğretim Öğrencilerinde Şehitlik Algısının Metaforlarla İncelenmesi”. *Ühar Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi* 1, sy 1 (2016): 72-78.
- TDV İslâm Ansiklopedisi. “HASAN el-BENNÂ”. Erişim 16 Kasım 2022. <https://islamansiklopedisi.org.tr/hasan-el-benna>.
- Hazar, Zekihan, ve Meryem Altın. “Eğitsel Oyunlara Yönelik Öğretmen Görüşleri ve Yeterliliklerinin İncelenmesi”. *Celal Bayar Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi* 13, sy 1 (2018): 52-72.
- Hızlı, Mefail. “Somuncu Baba (Öl. 815/1412) (Şeyh Ebu Hamid Hamidüddin Aksarayı)”. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi* 2, sy 2 (1987): 263-71.
- Dilruba Huzurevi ve. “Hikayemiz”. Erişim 13 Kasım 2022. <https://www.dilrubahuzurevi.com/about-1>.
- Hitabet ve Mesleki Uygulama*. 3. bs. Ankara: Bilay Yayınları, 2018.
- Ilgın, Hicran Özlem. “Yükseköğretimde Sosyal Sorumluluk Projeleri; Öğretmen Görüşleri Üzerine Bir Araştırma”. *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi* 11, sy 4 (2019): 379-98.
- İşıkdoğan, Davut, ve Müberra Aktürk. “Kuran Kurslarının Kadınların Din Eğitimine Katkısı (Diyarbakır Örneği)”. *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 14, sy 1 (2012): 75-106.
- İğde, Muhammet Emin. “Mobil Bilgi Yarışmalarının Kullanımları Üzerine Görgül Bir Çalışma: Hadi Bilgi Yarışması Örneği”. *Nosyon: Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi*, sy 66-79 (2019): 3.
- İlmihal*. 23. bs. C. 1. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2017.
- TDV İslâm Ansiklopedisi. “İLMİHAL”. Erişim 03 Kasım 2022. <https://islamansiklopedisi.org.tr/ilmihal>.
- “İmam- Hatip ve Anadolu İmam- Hatip Lisesi Öğretim Programı Tefsir Okumaları Dersi Öğretim Programı”. Millî Eğitim Bakanlığı Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, 2015.
- İnce, Mustafa, ve Mevlüt Can Koçak. “Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Medya Kullanım Alışkanlıkları: Necmettin Erbakan Üniversitesi Örneği”. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 7, sy 2 (2017): 736-49.
- “İslam’da Ailenin Önemi”, t.y.
- “İstiklal Marşının Kabul Edildiği Günü ve Mehmet Akif Ersoy’u Anma Günü Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik”, 2019.
- İşgören, Nuriye, Çimen Bayburtlu, Demet Öznaz, ve Gülhan Acar Büyükpehlivan. “Moda Tasarımcılarının Takı Tasarımı Yaklaşımları”. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* 4, sy 1 (2018): 48-69.
- İşlek, İhsan. “Öğretmen Görüşleri Doğrultusunda İmam-Hatip Liselerinde Kur’an-ı Kerim Dersi, Ezber ve Sorunları”. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2020.

- Kabaklı Çimen, Latife. “Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Rol Model Tercihleri”. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi* 8, sy 1 (2019): 88-110.
- Kalenci, Hatice. “Çocukların ve Gençlerin Namazı Öğrenmelerine Olumsuz Etki Eden Yetişkin Tutum ve Davranışları”. İçinde *Uluslararası İslam Eğitimi Kongresi*, 275-92. İstanbul: YEKDER Yayınları, 2018.
- Kalenci, Hatice. “On Birinci Sınıf Anadolu İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Beş Vakit Namazı Öğrenme Deneyimleri Üzerine Nitel Bir Araştırma”. Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, 2016.
- TDV İslâm Ansiklopedisi. “KANDİL”. Erişim 08 Kasım 2022. <https://islamansiklopedisi.org.tr/kandil--gece>.
- “Kandil gecelerine ait özel bir namaz veya ibadet şekli var mıdır? Mübarek geceleri nasıl değerlendirmek gerekir? : Din İşleri Yüksek Kurulu : Dini Bilgilendirme Platformu”. Erişim 08 Kasım 2022. <https://kurul.diyaret.gov.tr/Cevap-Ara/228/kandil-gecelerine-ait-ozel-bir-namaz-veya-ibadet-sekli-var-midir--mubarek-geceleri-nasil-degerlendirmek-gerekir>.
- Kara, Büşra. “Okul Öncesi Dönemi (4-6 Yaş Grubu) Çocukların Din Eğitiminde Görev Alan Eğitimcilerin- Din Görevlilerinin Pedagojik Yeterlilikleri”. Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, 2019.
- Kara, Cemile, ve Neslihan Avcı. “‘İzledim, Etkilendim, Etkiledim (Mi?)’: Çeşitliliğe Odaklanan Filmlerle İlgili Öğretmen Görüşleri”. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi* 6, sy 1 (2018): 724-39.
- Karaboğa, Mehmet Tahir. “Lise Öğrencilerinin Rol Model Tercihlerine İlişkin Bir Çalışma”. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 15, sy 2 (2019): 363-91.
- Karabulut, Tahsin, ve İbrahim Hakkı Kaynak. “İnanç Turizmi Bağlamında Kentsel Turizm ve Kültürel Turizm: Konya Örneği”. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sy 35 (2016): 185-91.
- Karacaoğlu, Ömer. *Eğitimde Program Geliştirme*. 1. bs. Ankara: Kısayol Yayıncılık, 2014.
- Karadağ, Ezgi, ve Özlem Uğur. “Kanserli Hastalarda Çok Konuşulmayan Bir Uygulama: Sanat Terapi”. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi* 2, sy 8 (2015): 142-44.
- Karagöz, İsmail. “İnsanın Dine Olan İhtiyacı ve Din ve Vicdan Hürriyeti”. *Diyanet İlmi Dergi* 36, sy 3 (2000): 89-106.
- Karagöz, Yalçın. *SSPS AMOS META Uygulamalı Nitel- Nicel- Karma Bilimsel Araştırma Yöntemleri ve Yayın Etiği*. 2. bs. Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık, 2019.
- Karakaş, Fatih. “İlahi Geleneğin İdealindeki Gençlik için Rol Model Olarak Hz. Yusuf”. Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, 2019.
- Karasar, Niyazi. *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Bilimsel İrade Algı Çerçevesi ile Kavramlar - İlkeler - Teknikler*. 32. bs. Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık, 2017.
- Karenoğulları, Tuğba. “Lise Öğrencilerinin Kaderle İlgili Kavramlara Yükledikleri Anlamlar (Hatay-İskenderun Örneği)”. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, 2019.
- Karip, Emin. *Sınıf Yönetimi*. 14. bs. Ankara: Pegem Akademi, 2017.

- Karslı, Necmi. “İslamofobi’nin Psikolojik Olarak İncelenmesi”. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 13, sy 1 (2013): 75-100.
- Kasapoğlu, Abdurrahman. “Allah-İnsan İlişkisi Açısından ‘Muhabbet’ / Sevgi Olgusu”. *Hikmet Yurdu* 3, sy 5 (2010): 103-53.
- Kaşıkcı, Furkan, Özgür Seyfi Denli, ve Neslihan Güney Karaman. “Gençlerde Sosyal Medya Bağımlılığı ve Sosyal Dışlanma: Öz-Kontrolün Aracılık Rolü”. *Başkent Üniversitesi Eğitim Dergisi* 8, sy 1 (2021): 147-59.
- Kaya, Ayşe. “Üniversite Öğrencilerinde Dinî İçerikli Müzik Terapinin Kaygı, Duygu Durumu ve Algılanan Stres Üzerindeki Etkisi”. *Uluslararası Din & Felsefe Araştırmaları Dergisi* 1, sy 1 (2018): 52-72.
- Kaya, Elif. “İşitme ve Görme Engellilere Yönelik Yaygın Din Eğitimi Veren Din Görevlilerinin Mesleki Problemleri ve Beklentileri (İstanbul Müftülüğü Örneği)”. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2019.
- Kervankıran, İsmail, ve Adile Gül Eryılmaz. “İnanç Turizmine Yönelik Ziyaretçi Algılarının Demografik Farklılıklar Açısından İncelenmesi: Konya Mevlana Müzesi Örneği”. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, sy 59 (2017): 276-96.
- Keskiner, Emine. “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitaplarındaki Kader Öğretisi Üzerine Bir Değerlendirme”. *Düzce Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2, sy 2 (2018): 50-65.
- Koca, Fatih. “Kandil Gecelerinde Okunan İlahiler ve Bazı Formların Listesi”. *Turkish Academic Research Review* 4, sy 1 (2019): 11-22.
- Koç Kanca, Hatice. “Kurum Bakımı Altındaki Çocuklara Yönelik Din Hizmetleri-Uygulamalar- Yöntem ve Öneriler”. *Diyanet İlmi Dergi* 55, sy 1 (2019): 121-53.
- Koç, Mustafa. “Din Psikolojisi Açısından Ergenlik Döneminde Dua ve İbadet Psikolojisinin Gelişimi”. *EKEV Akademi Dergisi*, sy 25 (2005): 75-88.
- Koç, Mustafa. “Diyanet İşleri Başkanlığının Öğrenci Yurtları ve Gençlik Merkezlerindeki Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri (2013-2021): Sınırlılıklar ve Bir Eğitim Programı Önerisi”. *Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi*, sy 3 (2021): 135-201.
- Kolektif. *Din Sosyolojisi Araştırma Yöntem ve Teknikleri*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi, t.y.
- Kolektif. *Gençliğin Korunması Bağlamında Din İstismarıyla Mücadele*. 2. bs. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2020.
- Kollektif. “Üniversite Gençliğinin İhtiyaçları Araştırması”. Toplum Gönüllüleri Vakfı Yayınları, 2009.
- Konak, Akın, ve Yasemin Çiğdem. “Yaşlılık Olgusu: Sivas Huzurevi Örneği”. *Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 29, sy 1 (2005): 23-63.
- Konyalı, İbrahim Hakkı. “Aksaray Ulu Cami”. *Mütefekkir Aksaray Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 2, sy 4 (2015): 437-65.
- Korkmaz, Mehmet. “Öğretici Görüşlerine Göre Yaz Kur’an Kurslarının Sorunları (Kayseri Örneği)”. *Bilimname*, sy 22 (2012): 129-58.

- Korlaelçi, Murtaza. “Deizm – Ateizm Tartışmaları ve Günümüze Yansımaları”. *Felsefe Dünyası*, sy 68 (2018): 5-23.
- Koyuncu, Ahmet Ayhan, ve Kadir Canatan. “İslamcı Gençler ile İslamcı Olmayan Gençlerin Mezhep Algıları Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma”. *Mezhep Araştırmaları Dergisi* 14, sy 2 (2021): 724-53.
- Köse, Meliha, ve Ebru Demir. “Öğretmenlerin Rol Modelliği Hakkında Öğrenci Görüşleri”. *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi* 4, sy 1 (2014): 8-18.
- “Kur’an kursu öğrencileri uçurtma şenliğinde buluştu”. Erişim 16 Kasım 2022. <https://nevsehir.diyaret.gov.tr/sayfalar/contentdetail.aspx?MenuCategory=Kurumsal&ContentId=1220>.
- Kurudayıoğlu, Mehmet, ve Fatih Kana. “Türkçe Öğretmeni Adaylarının Dinleme Becerisi ve Dinleme Eğitimi Özyeterlik Algıları”. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 9, sy 2 (2013): 245-58.
- “Kutlu Doğum Haftası İle Camiler Ve Din Görevlileri Haftasını Kutlama”. Erişim 09 Kasım 2022. <https://www.mevzuat.gov.tr/anasayfa/MevzuatFihristDetayIframe?MevzuatTur=7&MevzuatNo=13792&MevzuatTertip=5>.
- Kuzgun, Şerife. “Üniversitelerde Sosyal Sorumluluk ve Sosyal Girişimcilik Pilot Projesi Raporu” Üzerine Bir Değerlendirme”. *KESAM*, 2013, 1-13.
- Küçükahmet, Leyla. *Sınıf Yönetimi*. 11. bs. Ankara: Pegem Akademi, 2011.
- Küçükbasmacı, Gülten. “Kurum Bakımı Altındaki Çocuklara Yönelik Din Hizmetleri- Uygulamalar- Yöntem ve Öneriler”. *Milli Folklor* 55, sy 1 (2016): 121-53.
- Külekiçi, Ebru, ve Habib Özgan. “Üniversite Öğrencilerinin Algılarına Göre Sosyal Sorumluluk Alanında Görev Alma Nedenleri ve Sonuçları”. *Anadolu Eğitim Liderliği ve Öğretim Dergisi* 3, sy 2 (2015): 1-15.
- Kütük, Rıfat, ve Mehmet Vehbi Bükür. “Tanzimat’tan Günümüze Liselerde Osmanlı Türkçesi Eğitimi”. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, sy 68 (2020): 551-82.
- Macit, Mustafa. “Geleneksel Hayır Anlayışının Modern Görünümleri: Kermesler”. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 17, sy 42 (2010): 175-90.
- TDV İslâm Ansiklopedisi. “MALCOLM X”. Erişim 16 Kasım 2022. <https://islamansiklopedisi.org.tr/malcolm-x>.
- Mengi, Abdurrahman. “Engelli Bireylerin Gözüyle Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerindeki Eğitim Durumlarının İncelenmesi”. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi* 9, sy 1 (2020): 19-33.
- Meydan, Hasan. “İlköğretim Okullarında Değerler ve Karakter Eğitimi”. Doktora tezi, Sakarya Üniversitesi, 2012.
- “Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Kurumları Sosyal Etkinlikler Yönetmeliği, Üçüncü Bölüm: Sosyal Etkinlikler”, t.y.
- “Milli Eğitim Bakanlığına Bağlı Okul Pansiyonları Yönetmeliği”, 2012.
- Muhammet Şevki Aydın. *Din Eğitimi Bilimi*. 2. bs. Kayseri: Kimlik Yayınları, 2018.

- Muratalan, Tuğba. “Tarih Öğretmenlerinin Tarihî Filmlerden Yararlanırken Karşılaştıkları Sorunlar”. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2011.
- Musayev, İslam. “Engelli Bireylerin Din Eğitimi”. Doktora tezi, Uludağ Üniversitesi, 2013.
- Mustafa Koç. “Türk Üniversitelerinde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Alanındaki İlk Kurumsallaşma Deneyimleri: Baün-Madmer (2014-2021) & Baün-Mapdat (2015-2021) Üzerine Bir Araştırma.”, t.y.
- Müdürlüğü, bursa il millî eğitim. “bursa il millî eğitim müdürlüğü ile besob ve besvak arasında iş birliği protokolü imzalandı”. Erişim 10 Kasım 2022. <http://bursa.meb.gov.tr/www/bursa-il-mill-egitim-mudurlugu-ile-besob-ve-besvak-arasinda-is-birligi-protokolu-imzalandi/icerik/4255>.
- Nur, Semanur. “Ahiret İnancının Ortaöğretim Öğrencilerinin Davranışlarına Yansıması”. Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, 2019.
- Ocak, Gürbüz, ve Selim Selimoğlu. “Tarih Öğretiminde Tarih Dizilerinin Kullanımına İlişkin Öğrenci Görüşleri-Nitel Bir Analiz”. *Kastamonu Eğitim Dergisi* 24, sy 1 (2016): 431-52.
- Odabaşı, Emine, ve Mitat Kandemir. “Kanaviçe İğne Tekniğinin Günümüz Teknolojisinde Tasarım ve Uygulama Süreçleri”. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi* 11, sy 24 (2018): 435-47.
- Okumuş, Ejder. “Modern Toplumda Ahlâk ve Gençlik”. *Gençlik ve Spor Bakanlığı Gençlik Araştırmaları Dergisi* 5, sy 1 (2017): 79-93.
- Okumuş, Namık Kemal. “İlmihâl Dindarlığının Ahlâk Algısı ya da ‘Ahlâklı İnsan’ Tasavvurumuzun Geleneksel Kaynakları Üzerine Bazı Tespitler”. *Şarkiyat* 7, sy 2 (2016): 258-300.
- Onay, Ahmet. “Cami Eksenli Din Hizmetleri”. *Değerler Eğitimi Dergisi* 4, sy 12 (2006): 149-75.
- Orçan, Mustafa. “Yoksullukla Mucadelede Kurumsal Sosyal Sorumluluk”. Erişim 09 Kasım 2022. https://www.academia.edu/35597135/Yoksullukla_Mucadelede_Kurumsal_Sosyal_Sorumluluk.
- “Osmanlıca Öğrenmenin Ehemmiyeti | Osmanlıca Eğitim - Hayrât Vakfı Osmanlıca Kursları”. Erişim 08 Kasım 2022. <https://www.osmanlicaegitim.com/osmanlica-ogrenmenin-ehemmiyeti/>.
- Öcal, Mustafa. “Kader ve Kaza İnancının Öğretimi”. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12, sy 2 (2003): 31-50.
- Öğretici, Bekir. “Cami Merkezli Din Eğitimi Kapsamında ‘Cami Gençlik Buluşmalarının’ Önemi: Ümraniye Örneği”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 12, sy 67 (2019): 729-37.
- Önen, Zerrin. “Kadın Okul Yöneticilerinin Kendini Geliştirme Kavramına İlişkin Görüşleri”. Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, 2016.
- Sağlığa bir adım. “Örgü Örmek: Bu Hobiye Başlamak için 9 Harika Neden”, 15 Ekim 2017. <https://sagligabiradim.com/orgu-ormeye-baslamak-icin-9-harika-neden/>.
- Özcüre, Gürol, ve Cahit Yavuz. “El Sanatları Ürünlerinin Bulunduğu Yöreye Sosyo-Ekonomik Etkileri ve Katkıları (Ordu İli Örneği)”. İçinde *Uluslararası Katılımlı Sanat Ekonomisi Sempozyumu*, 2006.

- Özçelikbaş, Eda. “Dışavurumcu Sanat Terapisi”. *Safran Kültür ve Turizm Araştırmalar Dergisi* 2, sy 1 (2019): 20-37.
- Özdemir, Muhittin. “Müzik Öğretmenliği Klasik Gitar Eğitimi Dersi İçin Eklektik Bir Model Önerisi”. Doktora tezi, Marmara Üniversitesi, 2014.
- Özdemir, Saadettin. “Dini Sosyal Hizmetlerin Temelleri”. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sy 25 (2012): 125-38.
- Özdemir, Saadettin. “Engelli Bireylerin Manevi Rehabilitelerinde İletişimin Önemi”. *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy 38 (2017): 137-59.
- “Özel Huzurevleri İle Huzurevi Yaşlı Bakım Merkezleri Yönetmeliği”. Erişim 13 Kasım 2022.
<https://www.mevzuat.gov.tr/anasayfa/MevzuatFihristDetayIframe?MevzuatTur=7&MevzuatNo=12317&MevzuatTertip=5>.
- Özkan, Aysun. “Türbe Ziyaretlerinin Psiko-Sosyolojik Boyutu (Eyüp Sultan Türbesi Örneği)”. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2009.
- Özkan, Cem. “Stem Eğitimi Bağlamında Öğretmenlerin El Becerilerinin Ölçümü Ve Değerlendirmesi”. Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, 2020.
- Öztaş, Sezai. “Tarih Öğretimi ve Filmler”. *Kastamonu Eğitim Dergisi* 16, sy 2 (2008): 543-56.
- Özturhan Dikici, Esra. “Üniversite Öğrencilerinin Boş Zaman Değerlendirme Etkinliklerinde Mekân Tüketimi: Kafe Örneği”. Yüksek Lisans Tezi, Karatay Üniversitesi, 2021.
- Öztürk, Mustafa. “İmam-Hatip Lisesi Programında Tefsir Dersi Öğretimiyle İlgili Tespitler ve Teklifler”. İçinde *100. Yılında İmam Hatip Liseleri” Uluslararası Sempozyumu*, 2015.
- Özüçetin, Yaşar, ve Kübra Karagöz. “Mehmet Âkif Ersoy’un Ölümü ve Ölüm Yılı Dönümü Etkinlikleri”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 11, sy 58 (2018): 292-307.
- Pak, Seyfullah. “Lise ve Dengi Okullarda Eğitim Gören Öğrencilerin, Kur’an Tefsiri Kitaplarına İlişkin Algıları Üzerine Bir Araştırma”. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, sy 32 (2018): 227-53.
- Pala, Aynur. “Öğretmen Adaylarının Empati Kurma Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma”. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 23, sy 23 (2008): 13-23.
- “Pandemi Sürecinde Aile Eğitimleri Projesi Üst Yazı”. Diyanet İşleri Başkanlığı, 2020.
- Parlak, Özge, ve Gülşen Dişli. “Aksaray Tarihi Kent Merkezinin Unesco Dünya Mirası Geçici Listesine Adaylığı İçin Bir Deneme”. *TÜBA-KED Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi*, sy 22 (2020): 141-64.
- Pekerşen, Yeliz, ve Seher Toklu. “Ziyaretçilerin Şeb-İ Arus Mevlana’yı Anma Törenlerine Katılım Nedenlerinin Demografik Özellikler Açısından İncelenmesi”. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi* 24, sy 2 (2020): 289-311.
- TDV İslâm Ansiklopedisi. “PEYGAMBER”. Erişim 02 Kasım 2022.
<https://islamansiklopedisi.org.tr/peygamber>.
- Polat, Ömer. “Gençlik Kamplarının Program Sorumluları Tarafından Rekreatif Açısından Değerlendirilmesi”. Yüksek Lisans Tezi, Batman Üniversitesi, 2019.

- TDV İslâm Ansiklopedisi. “RİYÂZÜ’-S-SÂLİHÎN”. Erişim 08 Kasım 2022. <https://islamansiklopedisi.org.tr/riyazus-salihin>.
- TDV İslâm Ansiklopedisi. “RUH ÇAĞIRMA”. Erişim 02 Kasım 2022. <https://islamansiklopedisi.org.tr/ruh-cagirma>.
- Ruşen, Eren. “11-14 Yaş Elit ve Rekreatif Basketbol Oynayan Kız ve Erkek Basketbolcuların Fiziksel Uygunluklarının Belirlenmesi”. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2019.
- Sağ, Çağrınur, ve Fatma Ünal. “İlkokul Sosyal Bilgiler Dersinde Somut Olmayan Kültürel Miras Eğitime Yönelik Etkinlik Temelli Bir Eylem Araştırması”. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, sy 19 (2019): 425-68.
- Sağ, Çağrınur, ve Fatma Ünal. “Öğrencilerin Somut Olmayan Kültürel Mirasa İlişkin Farkındalıklarının Belirlenmesi”. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 19, sy 4 (2011): 1550-60.
- Sağlam, Abdülkadir. “Değerler Eğitiminin Öğrenci Davranışlarına Etkisinin Veli Görüşlerine Göre İncelenmesi”. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi* 20, sy 3 (2016): 723-42.
- Salici, Olcay, ve Kürşat Özdaşlı. “Türkiye Spor Turizminde Masa Tenisinin Yeri”. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 6, sy 3 (2016): 36-46.
- Sancaklı, Saffet. “Hadisler Kapsamında ‘Mübârek Zaman’ Kavramının Analizi”. *İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8, sy 1 (2017): 35-72.
- Selim, Serdar. “En Uygun Güzergâh Algoritması ile Doğa Yürüyüşü Rotalarının Modellenmesi”. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi* 23, sy 2 (2019): 617-24.
- “Seminer Nedir? Özellikleri Örnekleri Türleri”. Erişim 12 Kasım 2022. <https://www.turkedebiyati.org/seminer-nedir.html>.
- Seriner, Burhan. “Ergenlerde Günah ve Suç Algısı, Günahkârlık ve Suçluluk Duygusu Üzerine Bir Araştırma”. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2019.
- Sevinç, Muhammet. “İmam Hatip Liselerinde Dinî Mûsikî Eğitiminin Tarihsel Süreci ve Öğretim Programlarının Karşılaştırılması”. *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11, sy 11 (2017): 153-84.
- Seyhan, Ahmet Emin. “Din Hizmetinde Verimlilik ve Kalite Açısından Hizmet İçi Eğitimin Rolü ve Önemi”. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sy 14 (2011): 231-48.
- Seyhan, Ayşe, ve Ufuk Şimşek. “Lise Tarih Dersinde Mezarlıkların Eğitim Ortamı Olarak Kullanılmasının Öğrenci Başarısı ve Tutumuna Etkisi”. *Turkish History Education Journal* 6, sy 2 (2017): 343-62.
- Solmaz, Bünyamin, ve Adem Şahin. “Ergenlerde Dindarlık ve Sosyal Benlik”. *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 12, sy 2 (2012): 145-58.
- Sormaz, Ümit, Adem Arman, ve Erdem Özkan. “Uygulamalı Mutfak Eğitimi Organizasyonlarının Öğrencilerin Mutfak Bilgi ve Beceri Düzeyine Etkisi: Ulusal Aşçılık Kampı Örneği”. *Turizm Akademik Dergisi* 7, sy 1 (2020): 209-23.
- Söğütlü, Aziz. “Çocuk Refahı Alanında Çalışan Personelin Sevgi Evleri Modeline Yönelik Değerlendirmeleri”. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2015.

- Sözer, Yusuf. “Doğada Gerçekleştirilen Bir Matematik Yaz Kampının Lise Öğrencileri Üzerindeki Etkilerinin Öğrenci Görüşlerine Göre İncelenmesi”. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi* 4, sy 1-18 (2013).
- Straughan, Roger, Abdulvahit İmamoğlu, ve Tuncay Aksöz. “Ahlakî Gelişim, Dini Düşünce ve Davranışlar”. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10, sy 17 (2008): 17-24.
- Şen Davulcu, Ünzile, ve Kader Mert. “Çocuk Evleri Sitesinden Birinde Kalan Çocukların Algıladıkları Sosyal Destek ve Gelecek Beklentileri”. *Koç Üniversitesi Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi* 3, sy 16 (2019): 210-16.
- Şen, İhsan, ve Ahmet Çakır. “Osmanlıda Resmî Kandil Merâsimleri ve Mûsikî”. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy 48 (Haziran 2020): 241-64.
- Şenat, Asiye Fatma. “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Anlayarak Kur’an Okuma Durumları Üzerine Bir Çalışma”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 52, sy 1 (2011): 143-64.
- Şenol, Dolunay, ve Sezgin Erdem. “Yaşlılık Ve Yaşlı Kadınlarda Huzurevi Algısı: Nitel Bir Çalışması”. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 7, sy 2 (15 Temmuz 2017): 31-50.
- Türkiye Yazarlar Birliği. “Şeref Göküş: Din Öğretiminde Gezi-Gözlem Yöntemi ve Bir Uygulama Örneği”, 18 Mayıs 2020. <https://www.tyb.org.tr/seref-gokus-din-ogretiminde-gezi-gozlem-yontemi-ve-bir-uygulama-ornegi-43568h.htm>.
- Şimşek, Gökçe. “Osmanlı Dönemi Geleneksel Konut Mimarisi 2020-2021 Bahar Dönemi, Geleneksel Konutta Oda”, t.y.
- Şimşek, Sait. “İlahiyat Fakültelerinde Tefsir Dersi: Problemler ve Öneriler”. İçinde *Tefsir Eğitim ve Öğretiminin Problemleri [Sempozyum Tebliğ ve Müzakereleri]*, 2005.
- “Şubat ayı şehadet ayı - Yeni Akit”. Erişim 16 Kasım 2022. <https://www.yeniakit.com.tr/haber/subat-ayi-sehadet-ayi-1043386.html>.
- Taşkaya, Serdan Musa. “Nitelikli Bir Öğretimde Bulunması Gereken Özelliklerin Öğretmen Adaylarının Görüşlerine Göre İncelenmesi”. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 1, sy 33 (2012): 283-98.
- “T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı Arasında İşbirliği Protokolü”, 2011.
- “T.C. Cumhurbaşkanlığı Diyanet İşleri Başkanlığı Gençliğe Değer Projesi Üst Yazı”, 2020.
- “T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı 2019-2020 Eğitim-Öğretim Yılı Kur’an Kursları Uygulama Esasları”, 2019.
- “T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı 2021-2022 Eğitim-Öğretim Yılı Kuran Kursları Uygulama Esasları”, 2021.
- “T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı Aile, İrşat ve Rehberlik Bürosu Çalışma Yönergesi”, t.y.
- “T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı Kur’an Eğitim ve Öğretimine Yönelik Kurslar İle Öğrenci Yurt ve Pansiyonları Yönergesi”, 2019.
- “T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı Kur’an Kursları Yönetmeliği”, 2012.

- “TEFSİR - TDV İslâm Ansiklopedisi”. Erişim 08 Kasım 2022.
<https://islamansiklopedisi.org.tr/tefsir>.
- Telkenaroğlu, M. Rahmi. “Osmanlı’dan Günümüze Anadolu Medreselerinde Fıkıh Tedrisatı ve Sorunları”. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, sy 20 (2012): 151-77.
- “Tema Nedir? Konu Nedir? Özellikleri, Örnekleri”. Erişim 01 Kasım 2022.
<https://www.turkedebiyati.org/tema-konu-nedir.html>.
- Temel, Ahmet Vefa. “Türkiye’de Arapça Öğretiminde Uygulanan Metotlar, Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri Üzerine Bir Değerlendirme”. *Dergiabant* 3, sy 5 (2015): 166-74.
- Tezcan Kaya, Gülsen. “Göksel Dünyada İyilik ve Kötülüğün Sembolleri: İslam Tasvir Sanatında Melek ve Şeytan”. *Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 1, sy 21 (2020): 142-64.
- Toker, Huriye, ve Merba Tat. “Sosyal Sorumluluk: Kamu Ve Vakıf Üniversiteleri Öğrencilerinin Sosyal Sorumluluğa İlişkin Bilgi Düzeyleri Ve Algılarının Ölçülmesi”. *Selçuk İletişim* 1, sy 8 (2013): 34-56.
- Topuz, İlhan. “Cami Din Görevlilerinin Yeterliliklerinin Manevi Danışmanlık Açısından Değerlendirilmesi”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy 35 (2015): 27-56.
- Toru, Emel. “Türk Kaligrafı Tarihi Özelinde, Ethem Çalışkan”. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, 2015.
- Tunç Subaşı, Selda. “Kız Kıza Eğlence: Mezuniyet Kınası, Homososyallik ve Gençlik Kültürü”. *Fe Dergi* 12, sy 1 (2020): 15-26.
- Turan, İbrahim. “Gençlik Döneminde Görülen Ahlaki Sorunlar Karşısında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin Yeri”. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy 40 (2013): 271-94.
- “Türkçe Sözlük”. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011.
- Türker, Nuray, Emrullah Akça, ve Mehmet Uçar. “Dini Mekânları Ziyaret Eden Turistlerin Seyahat Motivasyonları: Kastamonu İlinde Bir Uygulama”. *Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi* 1, sy 2 (2019): 111-32.
- Türkmen, Deniz, ve Gökhan Alptekin. “Ergenlerin Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine İlişkin Tutumlarının Belirlenmesi: Eskişehir Örneği”. *Uluslararası Dil, Eğitim ve Sosyoloji Bilimlerde Güncel Yaklaşımlar Dergisi* 2, sy 2 (2020): 608-29.
- Uçar, Recep. “Din Öğretimi Kurumları Öğrencilerinin Arapça Derslerine İlişkin Tutumları ve Tutum Geliştirme Önerileri”. *Yakın Doğu Üniversitesi İslam Araştırmaları Merkezi Dergisi* 3, sy 1 (2017): 87-111.
- Uçar, Recep, Hüseyin Polat, ve Veysel Karani Altun. “İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Arapça Dersine Karşı Tutumlarının Değerlendirilmesi”. *İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7, sy 2 (2017): 31-52.
- Uğur, Mücteba. “Hadislerin Değerlendirilmesi”. *Diyanet Dergisi* 15, sy 2 (1976): 89-96.
- Ulucan, Mehmet. “Osmanlı Türkçesinin Öğretimi”. *Milli Eğitim Dergisi* 45, sy 212 (2006): 93-113.

- Uluslan, Yeliz, ve Orhan Batman. "Alternatif Turizm Çeşitlerinin Konya Turizmine Etkisi Üzerine Bir Araştırma". *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sy 23 (2010): 243-60.
- "Uluslararası-Mevlid-i-Nebi-Sempozyumu.pdf". Erişim 09 Kasım 2022. <https://www.hku.edu.tr/wp-content/uploads/2022/07/Uluslararası-Mevlid-i-Nebi-Sempozyumu.pdf>.
- Ulusoy, Meliha Demet, Nilüfer Özcan Demir, ve Aylin Görgün Baran. "Ebeveynin Çocuk Yetiştirme Biçimi ve Ergen Problemleri: Ankara İli Örneği". *Türk Bilim Dergisi* 3, sy 3 (2005): 367-86.
- Uraler, Aynur. "Namazı Cemaatle Kılmanın Faydaları". *Diyanet Aylık Dergi*, sy 248 (Ağustos 2011).
- Üniversitesi, İstanbul. "İstanbul Üniversitesi| İstanbul Tıp Fakültesi". Erişim 10 Kasım 2022. <https://istanbultip.istanbul.edu.tr/tr/content/sosyal-sorumluluk-projeleri/istanbul-tip-fakultesi-sosyal-sorumluluk-projeleri>.
- Ünverdi, Mustafa. "Din Karşıtı Yayınlar ve Gençlerde Ateistik Eğilimin Nedenleri". *İlahiyat Akademisi*, sy 12 (2020): 145-82.
- Üstündağ, Alev. "Gençlerin Model Aldıkları Televizyon Karakterleri". *Akademik İncelemeler Dergisi* 14, sy 1 (2019): 27-50.
- Üstünsel, Gülcan. "Etkili İletişim Becerileri ve Beden Dili". Yüksek Lisans Tezi, Namık Kemal Üniversitesi, 2011.
- Velioğlu, Meltem Nurtaniş, Süreyya Karsu, Sertaç Çiftci, Pınar Ayrancı Işıkhani, ve Meftune Özbakır Umut. "Bilinç Öncesi Bilinç Sonrasına Yolculuk: Okuma Alışkanlığı Kazandırılmasına Dönük Üniversite Öğrencileri Üzerine Karma Bir Araştırma". *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 12, sy 47 (2013): 171-90.
- Vurgun, Nilgün, Hikmet Vurgun, Canan Aldırmaz, ve Nevzat Mutlutürk. "Masa Tenisi Antrenmanlarının Çocukların Öz-Yeterlik Algıları ve Problem Çözme Becerilerine Etkileri". *Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi* 7, sy 4 (2020): 427-33.
- Yalman, Murat, Erdost Özkan, ve Tamer Kutluca. "Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Kitap Okuma Alışkanlıkları Üzerine Betimsel Bir Araştırma: Dicle Üniversitesi Örneği". *Bilgi Dünyası* 14, sy 2 (2013): 291-305.
- Yaman, Erkan. "Kalabalık Sınıfların Etkileri: Öğrenciler Ne Düşünüyor". *Kastamonu Eğitim Dergisi* 18, sy 2 (2010): 403-14.
- Yapıcı, Asım. "Küreselleşen Dünyada Gençlik ve Gençlerde Dini Hayat". Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, t.y.
- Yapıcı, Asım. "Şüphe ve İnanç Kısırcığında Gençlerin Din ve Dindarlık Algıları". *İlahiyat Akademisi Dergisi*, sy 12 (2020): 1-44.
- "Yaz Akademisi Sona Erdi". Erişim 10 Kasım 2022. <https://aksaray.diyanet.gov.tr/sayfalar/contentdetail.aspx?MenuCategory=Kurumsal&ContentId=1403>.
- Yazıcı, Ergün. "Korunmaya Muhtaç Çocuklar ve Çocuk Evleri". *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 9, sy 18 (2012): 499-525.
- Yeğin, Hüseyin. "Din Psikolojisi Açısından Kutsal Mekân İnsan İlişkisi". *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 27, sy 27 (2012): 53-91.

- Yıldırım, Ali, ve Hasan Şimşek. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. 11. bs. Ankara: Seçkin Yayınları, 2018.
- Yıldırım, Bekir. “İmam Hatip Liselerinde Siyer Dersinin Öğretimi”. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, 2007.
- Yıldırım, Hasan, ve Ali Yıldırım. “Milli ve Manevi Değerlerimiz”. Diyanet İşleri Başkanlığı, t.y.
- Yıldırım, Mustafa. “Fıkhi Bilgilerin Hayata Yansıtılması Bağlamında Din Görevlileri”. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy 22 (2005): 95-106.
- Yıldırım, Nail, ve Mustafa Beköz. “Uygulayıcılara Göre Yaz Kur’an Kursları Uygulaması ve Denetimi Üzerine Değerlendirme”. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sy 25 (2011): 297-305.
- Yıldız, Emre, ve Zeynep Çetin. “Takım Sporları Yapan Çocukların Sosyal Beceri Düzeylerinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi”. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi* 40, sy 3 (2020): 1137-62.
- Yılmaz, Semra. “Türbe Ziyaretlerinin Sosyolojik Anlamı (Şeyh Şaban-I Veli ve Mevlana Türbeleri Örneği)”. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2012.
- Yılmazçoban, A. Muhsin. “Flört ve Görücü Usulü Evliliklerde Psiko-Sosyal Özelliklerin Etkisi - Demirci Örneği -”. Doktora tezi, Sakarya Üniversitesi, 2008.
- Yiğittir, Süleyman, ve Orhan Ercan. “Sosyal Projelerde Görev Alan Öğretmen Adaylarının Görüşlerinin Değerler Perspektifinden İncelenmesi”. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 9, sy 18 (2012): 281-97.
- Yin, Robert K. *Durum Çalışması Araştırma Uygulamaları*. Çeviren İlhan Günbayı. 3. bs. Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık, 2017.
- Yüce, Sefa. “Bir Şahsiyet Abidesi Olarak Mehmet Âkif Ersoy’u Anlamak”. *İçinde Çanakkale Ruhu ve Mehmet Akif Ersoy*. Ankara: Berikan Ofset Matbaa, t.y.
- Yücel, Ersin, Zerrin Aşan, Mehmet Öz, ve Münir Öztürk. “Eskişehir Yöresinde Bazı Orman İçi Dinlenme Alanlarının Rekreatif Talep Değerinin Belirlenmesi Üzerine Araştırmalar”. *Ekoloji Çevre Dergisi* 7, sy 26 (1998): 21-26.
- Yüksek, Selami, Mehmet Şirin Güler, Ömercan Göksu, ve Vedat Ayan. “Oyun ve Ritim Temelli Basketbol Çalışmalarının Kız Çocukların Kuvvet Gelişimine Etkisi”. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi* 18, sy 1 (2020): 111-19.
- Yüksel, Zeynep. “4-6 Yaş Kur’an Kursu Öğreticilerinin Öğretim Yöntemleri Açısından Yeterlik Algıları (Çankırı Örneği)”. *Dini Araştırmalar* 24, sy 60 (2021): 147-79.
- Zengin, Mahmut, ve Dilek Menküç. “Lise Öğrencilerinde Deizm Düşüncesi: Gençler Neyi Sorguluyor ve Nelerden Etkileniyor”, 2021.

EKLER

Ek 1. Etik Kurul Onayı

BAŞVURU NO: 288

ERCIYES ÜNİVERSİTESİ SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ETİK KURULU
PROJE ONAY FORMU

Projenin Adı	"Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen Yaygın Din Eğitimi Faaliyetlerinin Değerlendirilmesi (Nevşehir- Aksaray İl Müftülüğü Örneği)"	
Projenin Niteliği	Yüksek Lisans/Uzmanlık/Doktora Tezi	
Proje Araştırmacıları	Merve SERTBAŞ Prof. Dr. Süleyman AKYÜREK	(Sorumlu Araştırmacı) (Danışman)
Sorumlu Araştırmacının Haberleşme Bilgileri	Merve SERTBAŞ Prof. Dr. Süleyman AKYÜREK	(Sorumlu Araştırmacı) (Danışman)

KARAR:
Etik Kurulumuza başvuran *Merve SERTBAŞ*'ın, "*Genç Kızlara Yönelik Düzenlenen Yaygın Din Eğitimi Faaliyetlerinin Değerlendirilmesi (Nevşehir- Aksaray İl Müftülüğü Örneği)*" adlı çalışması değerlendirilerek aşağıdaki sonuca ulaşılmıştır.

Proje etik açıdan uygun bulunmuştur. ☒

Projenin etik açıdan geliştirilmesi gerekmektedir. ☐

Proje etik açıdan uygun bulunmamıştır. ☐

28/06/2022

ADI SOYADI

Etik Kurul Başkanı	Prof. Dr. Atabey KILIÇ
Etik Kurul Başkan Yrd.	Prof. Dr. Kasım KARAMAN
Üye	Prof. Dr. Celal YILDIZ
Üye	Prof. Dr. Mustafa KARAGÖZ
Üye	Prof. Dr. Hakan AYDIN
Üye	Prof. Dr. Mikail AKBULUT
Üye	Prof. Dr. Habibe ŞAHİN
Üye	Prof. Dr. Ahmet HASKÖSE
Üye	Prof. Dr. İlkay ŞAHİN
Üye	Prof. Dr. Burak ADIGÜZEL
Üye	Doç. Dr. Oktay BEKTAŞ
Üye	Doç. Dr. Mehmet Ali BAHAR
Üye	Doç. Dr. Ömer KURTBAG

Ek 2. Görüşme Formu (Bayan Din Görevlileri)

- DİB bünyesinde genç kızlara yönelik hangi faaliyetler düzenlenmektedir?
- Genç kızlar için hangi/ne tür faaliyetler düzenliyorsunuz?
- Sohbetleri/ konferansları hangi konularla ilgili düzenliyorsunuz? Bu konuları kim belirliyor?/ Bu konuların seçilmesindeki amaç nedir?
- Genç kızlara yönelik düzenlenen faaliyetlerdeki amacını nedir?
- Genç kızlara yönelik faaliyetler nerede düzenleniyor?
- Genç kızlara yönelik faaliyetler ne zaman ve ne sıklıkla düzenleniyorsunuz?
- Genç kızlara yönelik yaygın din eğitimi faaliyetleri hangi özelliklere sahip kişiler tarafından düzenlenmektedir?
- Muhatap olduğunuz gençler daha çok hangi konulara ilgi duymaktadır?

Görüşme Formu (Genç Kızlar)

- DİB bünyesinde genç kızlara yönelik hangi faaliyetler düzenlenmektedir?
- Genç kızlara yönelik düzenlenen hangi faaliyetlere katıldınız?
- Bu faaliyetlere katılma amacınız nedir?
- Sizce genç kızlara yönelik faaliyetler niçin düzenlenmektedir?
- Sohbetler/ konferanslar hangi konularla ilgili düzenleniyor? Bu konuları kim belirliyor?
- Genç kızlara yönelik faaliyetler nerede düzenleniyor?
- Genç kızlara yönelik faaliyetler ne zaman ve ne sıklıkla düzenleniyor?
- Genç kızlara yönelik faaliyetler hangi özelliklere sahip kişiler tarafından düzenlenmektedir?
- Genç kızlara yönelik düzenlenen faaliyetlerde hangi konulara ilgi duymaktasınız?

Ek 3. Gençliğe Değer Projesi Üst Yazı

T.C.
CUMHURBAŞKANLIĞI
Diyanet İşleri Başkanlığı

Sayı : E-51551452-745.01.01[745.01.01]-1010367
Konu : Gençliğe Değer Projesi

29.01.2021

DAĞITIM YERLERİNE

İlgi : 24.07.2019 tarihli ve 51551452-205-E.398511 sayılı yazısı.

Başkanlığımız toplumun bütün kesimlerine hitap eden bir din hizmeti sunmayı amaçlamakta ve bu kapsamda hazırlanan proje ve programlar müftülüklerimizin büyük gayretleri ile uygulanmaktadır. Bu bağlamda Başkanlığımızın önemli bir hizmet alanını teşkil eden ve geleceğimizin teminatı olan gençlerimizin milli ve manevi değerlerine bağlı, medeniyet perspektifine sahip bir şekilde yetişmelerine katkı sağlamak, gençlik çalışmalarına ivme kazandırmak, gençlik koordinatörlüğü sistemini ülke genelinde daha aktif hale getirmek ve her bir din görevlimizin en az 10 gence ulaşmasını sağlamak üzere "Gençliğe Değer" isimli proje büyük bir titizlikle devam ettirilmektedir. Başkanlık makamının himayeleri ve talimatları ile yapılan takip neticesinde, "Gençliğe Değer" projesinin en önemli ayağı olan, her bir din görevlisinin en az 10 genç ile iletişim halinde olması hususunda arzulan hedeflere ulaşmada verilerin güncelleştirilmesine ihtiyaç duyulmuştur.

Bu itibarla;

- 1- Mezkur projenin üst düzey bir hassasiyet ile takip edilmesi,
- 2- Gençlik koordinatörleri ve gençlik çalışmalarında görev alan personel ile bir araya gelerek projenin daha etkin bir şekilde uygulanabilmesi için kapsamlı bir toplantının gerçekleştirilmesi,
- 3- İlgi (a) yazı ile müftülüğünüzden daha önce talep edilen din görevlilerinin ve ilgilendikleri gençlerin irtibat bilgilerini içeren listelerin; imam-hatip, müezzin kayyım ve Kur'an kursu öğreticisi unvanlarında çalışan hiçbir personelinizi eksik bırakmayacak şekilde güncellenerek doldurulması,
- 4- İçlerden gelen bilgilerin il müftülükleri tarafından tevhit edilerek Ek-2 form örneğine göre en geç 08 Şubat 2021 tarihi mesai bitimine kadar genclik@diyanet.gov.tr adresine gönderilmesi hususlarında bilgilerini ve gereğini rica ederim.

Bünyamin ALBAYRAK
Din Hizmetleri Genel Müdürü

Ek:

- 1 - Kur'an Kursu Öğreticileri ve Din Görevlileri Tarafından Doldurulması Gereken Form Örneği
- 2 - İl Müftülükleri Tarafından Tevhit Edilerek Gönderilmesi Gereken Form Örneği

Dağıtım:

81 İl Valiliğine (İl Müftülüğü)ne

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Doğrulama Kodu: 0EFFD2AB-461A-46AF-827A-49C2DAA1D346 Doğrulama Adresi: <https://www.turkiye.gov.tr/ebd>
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Bulv. No : 147/D 06800 Çankaya/Ankara
0 312 295 73 53
0 312 284 55 25

/1

T.C.
ANKARA VALİLİĞİ
İl Müftülüğü

Sayı : 54404498-205-E.435210
Konu : Gençliğe Değer Projesi

GÜNLÜDÜR
05.08.2019

DAĞITIM YERLERİNE

İlgi : 24.07.2019 tarihli ve 51551452-205-E.398511 sayılı yazı.

Geleceğimizin teminatı olan gençlerimizin milli ve manevi değerlerine bağlı, medeniyet perspektifine sahip bir şekilde yetişmelerine katkı sunmak ve manevi danışmanlık kapsamında çalışmalar yürütmek Başkanlığımızın önemli bir hizmet alanını oluşturmaktadır.

Bu sebeple, gençlik çalışmalarına ivme kazandırmak, her bir din görevlimizin en az 10 gence ulaşmasını ve rehberlik etmesini sağlamak üzere "Gençliğe Değer" isimli projenin Başkanlığımızca aktif bir şekilde yürütüldüğü malumlarıdır.

İlçenizde "Gençliğe Değer Projesi" kapsamında görev bilinciyle gençlerin sorumluluğunu üstlenen din görevlisi ve ilgili gençlerin iletişim bilgilerini ekte sunulan şablona uygun excell formatında doldurarak 07 Ağustos 2019 Çarşamba günü mesai bitimine kadar ankara.genclik@diyanet.gov.tr e- posta adresine ivedilikle gönderilmesi hususunda gereğini önemle rica ederim.

 e-imzalıdır
Ali ÜNAL
Vali a.
İl Müftüsü V.

Ek : Örnek excell şablon

Dağıtım:

25 İlçe Kaymakamlığına (Müftülük)na

Bu belge, 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu hükümleri uyarınca elektronik imza ile imzalanmıştır.

Kültür Mah.Olgunlar Sk.No:29/A 06640 Yenışehir ÇANKAYA/ANKARA
0 312 417 01 64
0 312 417 08 61

Bilgi için:Abdurrahman TERZİ
Görevlendirme/Memur

..... İLİ GENÇLİĞE DEĞER PROJESİ
KAPSAMINDA ULUŞILAN GENÇLERİN İLETİŞİM BİLGİLERİ

S.N.	S.N.	İLGİLENEN DİN GÖREVLİSİ	DİN. GÖR. TELEFON	İLGİLENİLEN GENÇİN ADI VE SOYADI	GENÇİN YAŞI	GENÇİN TELEFONU	GENÇİN MAHALLESİ	İL/İLÇE
1	1							
	2							
	3							
	4							
	5							
	6							
	7							
	8							
	9							
	10							

NOT: Satır Sayısı İlgilenilen genç sayısına çoğaltılacaktır.

Ek 4. Genç Kızlar İçin Yaz Akademisi Afişi

AKSARAY İL MÜFTÜLÜĞÜ

**"GENÇLİK TUTULMAZ ELLE
GEÇİRME BOŞ EMELLE"**

**AKSARAY İL MÜFTÜLÜĞÜ
YAZ AKADEMİSİ
(GENÇ KIZ)**

**24 HAZİRAN- 26 TEMMUZ
(5 HAFTA)**

LİSE GRUBU PROGRAMI

- * Kur'an'dan İnciler
- * İlmihal
- * Âdâb-ı Muâşeret
- * Âbide Şahsiyetler
- * Peygamberin İzinde
- * Sosyal ve Sanatsal Faaliyetler

**HAFTA İÇİ HERGÜN
ÖĞLEDEN ÖNCE
10:00-12:45**

ÜNİVERSİTE GRUBU PROGRAMI

- * Kur'an-ı Kerim Tilim ve Tecvidi
- * İlmihal
- * Âdâb-ı Muâşeret
- * Âbide Şahsiyetler
- * Peygamberin İzinde
- * Sosyal ve Sanatsal Faaliyetler

**HAFTA İÇİ HERGÜN
ÖĞLEDEN SONRA
14:00-15:45**

**KAYIT TARİHİ
29 MAYIS 2019 - 21 HAZİRAN 2019
(MESAİ SAATLERİ)**

***KONTENJAN SINIRLIDIR**

**İRTİBAT TEL: 0382 213 3230(DAHİLİ 1)
0382 212 6049(DAHİLİ 1)**

Ek 5. 100 Üniversite Öğrencisine 100 Umre Ziyareti Projesi Afifi

 AKSARAY MÜFTÜLÜĞÜ
GENÇLİK KOORDİNATÖRLÜĞÜ
TDV AKSARAY ŞUBESİ

 TÜRKİYE
DİYANET VAKFI
AKSARAY ŞUBESİ

YARIŞMASIZ, SINAVSIZ
UMRE
HAYDİ GENÇLER

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
ÖĞRENCİLERİNE ÖZEL
100
ÖĞRENCİYE
100 UMRE

Başvuru Tarihleri
27 Kasım - 12 Aralık 2017

Katılım Şartları
*Aksaray Üniversitesinde öğrenci olmak
*25 Yaşını doldurmamış olmak

Ayrıntılı Bilgi için;
MÜFTÜLÜK web sitesini ziyaret ediniz.

ÖDÜL KONTENJANLARI
İslami İlimler Fakültesi 12
Diğer Fakülteler 68
Yüksek Okullar 20

Müracaat: Aksaray İl Müftülüğü
İletişim: 0382 213 32 30
web: aksaray.diyagnet.gov.tr

UMRE ÖDÜLLÜ KİTAP OKUMA PROJESİNE DESTEKLERİNİZ İÇİN:
TÜRKİYE DİYANET VAKFI AKSARAY ŞUBESİ IBAN: TR47 0001 5001 5800 7275 0792 18